પુસ્તક મળવાનાં ઠેકાણાં —

પોપટલાલ સાકરચંદ શાહ
ડોશીવાડાની પોળ, અમદાવાદ

*

માસ્તર નગીનદાસ નેમચંદ
દેશીવાડાની પોળ, અમદાવાદ.

*

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા, ભાવનગર

*

સોમચંદ ડી. શાહ—પાલીતાણા.

*

મેઘરાજ જૈન પુસ્તક ભંડાર, પાયધુની, મુંબઈ

सर्वारिष्टप्रणाशाय
सर्वाभीष्टार्थदायिने ।
सर्वलब्धिनिधानाय
गौतमस्वामिने नमः ॥

सर्वाधिकार संरक्षित

卐

: મુદ્રક :
શાહ ગુલાબચંદ લલ્લુભાઈ
શ્રી મહોદય પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ, દાણાપીઠ—ભાવનગર.

શ્રીયુત કુંવરજીભાઈ આણંદજી

જન્મ વિ. સં. ૧૯૨૨ : સ્વર્ગવાસ વિ. સં. ૨૦૦૨
ફાગણ વદિ ૮ : પોષ સુદિ ૧૧

.... સમર્પણ ....

ધર્મમૂર્તિ, શ્રાદ્ધવર્ય

આજીવન સાહિત્યપ્રેમી

સ્વર્ગસ્થ શ્રી કુંવરજીભાઇને

પોપટલાલ

પ્રસ્તાવના

[પ્રથમાવૃત્તિ]

"આવતી કાલ કેવી ઊગશે ! એ જાણવાની જેને ઇચ્છા જ ન થાય તે કાં તો દેવ અને કાં તો પશુ હોય. બુદ્ધિ અથવા વિવેકશક્તિ ધરાવનાર દરેક માનવધારીને ભાવીના ગર્ભમાં શું છુપાયેલું છે તે જાણવાની તીવ્ર ઇચ્છા સ્વાભાવિક રીતે જ રહે. ભાવીની કોર ગતિને હજી સુધી તો કોઈ રોકી શક્યું નથી અને કોઈ રોકી શકે એ સંભવિત પણ નથી છતાં કાળનો એકાદ ન્હાનો પડદો પણ જો ઊંચકાય, ઊંચે માત્ર ઉપલક નજર કરવા જેટલો પણ અવકાશ મળે તો પણ કેટલો બધો આનંદ થાય ! જ્યોતિષશાસ્ત્ર એ વિદ્યાનું જ એક અંગ છે. ગ્રહોના આધારે તે અંધકારમય ભાસતા ભાવીના પડદાઓને ખોલે છે. ગ્રહ–ઉપગ્રહની ગતિને આધારે વર્ષા, વ્યાપાર તથા આરોગ્ય સંબંધી અટપટા પ્રશ્નોનો ખુલાસો કરે છે અને માનવજાતને એક નવી જ દૃષ્ટિ આપે છે.

જ્યોતિષના પ્રચાર તથા મહત્તા બાબત ઘણીવાર ભાતભાતની ચર્ચાઓ થઈ છે અને થાશે છે. અહીં તે સંબંધી વિસ્તાર કરવાનું કંઈ પ્રયોજન નથી. જે જ્યોતિષ કેવળ ગણિત ઉપર સચોટ રીતે ટકી રહ્યું છે, જે બે ને બે ચાર જેટલી જ ચોકસતાથી ચોક્કસ પ્રકારના નિર્ણય આપી શકે છે તેના તરફ આ વિરોધીને સદ્ભાવ રાખ્યા વિના રહે ! આજે જો જ્યોતિષની પ્રગતિ ન થતી હોય, એમ આપણું જણાવાને પાત્ર બન્યું હોય તો વસ્તુતઃ એમાં આપણી અજ્ઞાનતા જ દોષપાત્ર ઠરે છે. યોગ્યતા કે અભ્યાસ વિના શાસ્ત્ર પણ કુરૂપે પરિણમે તો. પછી જ્યોતિષની ગહન વિદ્યા સામાન્ય વ્યક્તિઓને અગમ્ય રહે અને એટલા જ કારણે તેના પ્રત્યે એ અભાવ દર્શાવે એમાં શું આશ્ચર્ય છે !

પ્રસ્તુત ગ્રંથ એક અભ્યાસ કરવા યોગ્ય ગ્રંથ છે. એટલું જ

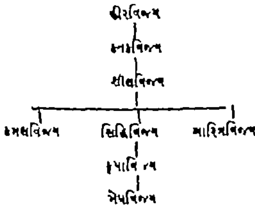
નહીં પણ જો તેનો રીતસર અભ્યાસ અને વિચાર કરવામાં આવે તો વ્યવહારની ઘણીખરી ગુચવણોનો તત્કાળ નીકાલ થઇ જાય. તેના વિષયોનુ વિસ્તૃત સૂચિપત્ર અહીં રજુ કરવુ એ પુનરુક્તિ ગણાય, એમ માની તે વિષે હું મૌન જ રહેવાનું પસદ કરું છું. માત્ર એટલું કહું છુ કે આ ગ્રંથ જેમ સસ્કૃત સાહિત્યના એક આભૂષણરૂપ છે તેમ તેના કર્ત્તા શ્રી મેઘવિજયજી મહારાજ પણ સાહિત્યના ક્ષેત્રમા એટલા જ નામાક્તિ અને પ્રમાણભૂત સિદ્ધ થઇ ચૂક્યા છે. એમના જેવા કાવ્ય-અલકારને વિષે અસાધારણ ખ્યાતિ ધરાવનાર પુરુષ જ્યોતિષનો આવો ગ્રથ રચવા તૈયાર થાય એ જ બતાવી આપે છે કે તેમને પોતાને આ વિદ્યાનું માહાત્મ્ય સમજાયુ હતુ અને એટલા જ માટે ભવી જીવોના ભલા માટે તેમણે દોહનરૂપ-નિષ્કર્ષરૂપ આ ગ્રથ રચ્યો. વિશ્વનો ઉપકાર સાધવા સિવાય તેમનો બીજો કોઇ હેતુ ન જ હોય એ સૂર્યના પ્રકાશ જેટલી સ્પષ્ટ વાત છે. વિશેષ સ્પષ્ટીકરણ અર્થે તેમની સાહિત્યપ્રવૃત્તિ તથા વશાવલી પણ હું અહીં નીચે રજુ કરું છુ.

ગ્રથકર્ત્તાની વંશાવલી[1]—

---

[1] આ વશપરપરા "શાતિનાથચરિત્ર" મહાકાવ્યના અતમા છે.

तदनुगणधराली पूर्वदिग्भानुमाली विजयपदमपूर्वं हीरपूर्वं दधान ॥ ६६ ॥
कनकविजयशर्माऽस्यान्तिषत् प्रौढधर्मा सुचितरवरशील शीलनामा तदीय. ।
कमलविजयधीर सिद्धिससिद्धितीर–स्तदनुज इह रेजे वाचकश्रीशरीर ॥६७॥
चारित्रशब्दाद् विजयाभिधान–स्त्रयी सगर्भान्वितशीलधर्मा ।
एषा विनेया कवय कृपाद्या पद्या स्वरूपा समयाम्बुराशौ ॥ ६८ ॥
तत्पादाम्बुजभृङ्गमेघविजय पासस्फुरद्वाचक–
ख्याति श्रीविजयप्रभाख्यभगवत्सूरेस्तपागच्छपात् ।
नुन्नोऽय निजमेरुपूर्वविजयप्राज्ञादिशिष्यैरिमां
चक्रे निर्मलनैषधीयवचनै श्रीशान्तिचक्रिस्तुतिम् ॥ ६९ ॥

તેમણે વર્ષપ્રબોધ આદિ અનેક જ્યોતિષ, ન્યાય વ્યાકરણ તથા કાવ્ય ગ્રંથોની રચના કરી છે— ૮

૧ દેવાનંદાભ્યુદય મહાકાવ્ય. ૨ શાન્તિનાથ ચરિત્ર મહાકાવ્ય. ૩ દિગ્વિજય મહાકાવ્ય ૪ મેઘદૂત સમસ્યાલેખ ૫ [illegible]. ૬ માતૃકા પ્રસાદ. ૭ યુક્તિપ્રબોધ નાટક ૮ વિજયદેવ માહાત્મ્ય વિવરણ. ૯ સપ્ત સંધાન મહાકાવ્ય. ૧૦ હસ્ત સંજીવન. ૧૧ બ્રહ્મબોધ. ૧૨ લઘુત્રિષષ્ટિ ચરિત્ર. ૧૩ ભક્તામર સ્તોત્ર ટીકા. ૧૪ ઉદય દીપિકા જ્યોતિષ ૧૫ [illegible] શબ્દવૃત્તિ. ૧૬ રાવણ પાર્શ્વનાથ અષ્ટક ૧૭ હસ્ત સંજીવની સ્વોપજ્ઞવૃત્તિ. ૧૮ પ્રભુ પંચ સ્તુતિ. ૧૯ ચોવીસી (ભાષામાં) ૨૦ [illegible]પુરી પાર્શ્વનાથ સ્તોત્ર ૨૧ તત્ત્વગીતા (અર્હદ્ગીતા). ૨૨ રમલશાસ્ત્ર ૨૩ પંચમીકથા.

ગુરુ મહારાજનો પવિત્ર હેતુ સહજ ભાવે, જ્યોતિષ શાસ્ત્રોમાં સ્વનિર્મિત સાધનો સૌને સહેલે પ્રાપ્ત થાય અને સંસારના પ્રાણીમાત્ર સુખ-શાંતિ અને આત્મકલ્યાણમાં રાચે એ જ મારી એક માત્ર અભ્યર્થના છે.

—પ્રકાશક

ત્રીજી આવૃત્તિ અંગે.

પાશ્ચાત્ય કેળવણીના આ યુગમા ઘણાખરા ભણેલા લોકોને જ્યોતિષ અને નિમિત્તના વિષયમા પૂર્ણ શ્રદ્ધા નહોતી, પણ જેમ જેમ સમય પસાર થતો ગયો, નવા નવા આવિષ્કરણો ને અનુભવો થતા ગયા ત્યારે લોકોના મોટા સમૂહને આ વિષયની અગત્યતા સમજાણી. પ્રાચીન લોકો તો જ્યોતિષમા પૂર્ણ શ્રદ્ધા ધરાવનારા હતા અને તે વિષયના અનેક ગ્રથો વિધવિધ રીતે લખાયા હતા.

આ ગ્રથની પહેલી આવૃત્તિ સ. ૧૯૮૫ મા, બીજી સ. ૧૯૯૫ મા અને આ ત્રીજી આવૃત્તિ સ. ૨૦૦૭ મા પ્રગટ કરવામા આવે છે તેજ તેની ઉપયોગિતા તેમજ જ્યોતિષના ગ્રથો પરની લોકોની વધતી જતી શ્રદ્ધાની સાબિતી છે

પહેલી આવૃત્તિમા રહી ગયેલ સ્ખલનાઓની સુધારણા જ્યોતિષરત્ન પ શ્રી મીઠાલાલજી વ્યાસ પાસે કરાવી હતી તેમજ પ ભગવાનદાસ જૈની, જેમણે હિદી ભાષામા મેઘમહોદય નામનો ગ્રથ પ્રગટ કર્યો હતો, તેમના ગ્રથની સહાય લેવામા આવી છે. અને એ રીતે સુધારો-વધારો કરીને આ ત્રીજી આવૃતિ તૈયાર કરવામા આવી છે આ ઉપરાત આચાર્ય મહારાજશ્રી **વિજયકલ્યાણસૂરિજીના** શિષ્ય મુનિરાજશ્રી **તિલકપ્રભવિજયજી**એ પણ આ પુસ્તકના પ્રકાશન અગે સલાહ-સૂચના આપી છે, જે માટે તે સર્વનો હુ ઋણી છુ આ આવૃત્તિમા પ્રાણાયામ અને સ્વરોદય-એ નામનો વિભાગ રદ કરવામાં આવ્યો છે

આ ગ્રથની શુદ્ધિ પ્રત્યે પૂર્ણ કાળજી રાખવામા આવી છે, છતા કઇ સ્ખલના રહી ગઈ હોય તો તે દરગુજર કરવા અભ્યર્થના.

—પ્રકાશક

અનુક્રમણિકા

મુવાક અને તેજી-મદીનું સ્વરૂપ.—

વર્ષના રાજાનુ ફળ, શશિ પરના ગુરૂનુ ફળ, ગ્રહણફળ અધિકાર ગ્રહણનુ અને વારફળ માસ ગ્રહણનુ અધિકાર સૂર્યગ્રહણ અને વારફળ, સૂર્યગ્રહણ અને માસ સબંધી વિચાર ગ્રહણ અને નક્ષત્રયોગ વિચાર માંદીમાં નધઘટ થવાના યોગો મિશ્રોના રોગમાં મોટી નધઘટના ખાસ સંયોગો થી, તેલ ગોળ વિષયક તેજી-મદી વિચાર સંક્રાંતિ વિચાર સંક્રાંતિ અને વારફળ અધિકાર સંક્રાંતિ સમયે ગ્રહની રાશિનો વિચાર ગ્રહોની ગતિ શનિશ્ચર વિચાર રાહુફળ વિચાર, શશિ ઉપર એકઠ થતા ગ્રહોનુ ફળ ઉદય અસ્ત ગ્રહફળ અધિકાર વક્રી માર્ગી ગ્રહફળ અધિકાર ગ્રહોનુ નક્ષત્ર ફળ વસ્તુઓની રાશીનો વિચાર ગ્રહદહન ફળ કયાણ માસમાં ગ્રહદહન વિચાર, પૃષ્ઠ ૩૬૦ થી ૪ ૪

૧ અગસ્ફુરણ (અષ્ટાંગનિમિત્ત) ૨ સ્વપ્ન નિમિત્ત, ૩ સ્વર વિજ્ઞાન નિમિત્ત ૪ ભૂમિકપ નિમિત્ત, ૫ અજન નિમિત્ત, ૬ હસ્તરેખા નિમિત્ત, ૭ ઉત્પાત નિમિત્ત ૮ અતરિક્ષ નિમિત્ત, ૯ રમલ શુકનાવલી ૧ ૦ અક રમલ ૧૧ ગૌતમ કેવલી મહાવિદ્યા ૧૨ શકુન શાસ્ત્ર ૧૩ શ્રી કુમારિકા શકુનાવલી ૧૪ સામાન્ય શુકનો ૧૫ મત્રશાસ્ત્ર ૧૬ મહાકાળ મહામત્ર, ૧૭ પરદેશ જતાં ગણવાનો મત્ર ૧૮ સરસ્વતી મહાવિદ્યા ૧૯ શ્રી પ્રાપ્તિ મહાવિદ્યા, ૨૦ રોગાપહારિણી વિદ્યા ૨૧ ઉપસર્ગ-વિઘ્નવિનાશક મત્ર ૨૨ વીંછીનુ ઝેર ઉતારવાનો મત્ર ૨૩ જ્વર ઉતારણ મત્ર ૨૪ અગુલિનામા મહાવિદ્યા ૨૫ પ્રસુતિકષ્ટનિવારણ ઉપાય ૨૬ રોગનિર્નાશિની વિદ્યા ૨૭ ભૂતપ્રેત નિવારણ મત્ર, ૨૮ ભૂતપ્રેતનો બીજો મત્ર ૨૯ મત્ર પરિચય ૩૦ તિજયપહુત્તસ્તોત્રનો મત્ર ૩૧ ગીઘા મત્ર, ૩૨ પર્દારિશો મત્ર ૩૩ તીવ્ર ઇચ્છિતા નાશક અગ્નુશી, ૩૪ મહશાંતિ જાપ પૃ ૪ ૫ થી ૫૬

સૂચના—મત્રશાસ્ત્રનો ઉપયોગ કરનારે વિધિ-વિધાનાદિમાં ગુરુ ગમનો અવશ્ય આશ્રય કરવો જોઇએ

વર્ષ પ્રબોધ—

યાને

મેઘમહોદય

ગ્રંથકારનું મંગલાચરણ

श्रीतीर्थनाथवृषमं प्रभुमाश्वसेनिं,
शंखेश्वरं नतसुरेन्द्रनरेन्द्रचन्द्रम् ।
ध्यायन् स मेघविजयं सुखमाववुध्यै,
शास्त्रं करोमि किल मेघमहोदयार्थम् ॥ १ ॥

येनायं प्रभुपार्श्वमासवृषमं विश्वैकवीरं हृदि,
स्मारं स्मारमहर्निशं पटुधिया ग्रन्थः समभ्यस्यते ।
त्रेधा तस्य सुवर्णसिद्धिकमला मेघाबलात् प्रैधते,
राजद्राजसभासु भासुरतया कीर्तिर्नरीनृत्यते ॥ २ ॥

શ્રી તીર્થંકરોને વિષે વૃષભ સમાન (શ્રેષ્ઠ), અશ્વસેન રાજાના પુત્ર, સુરેંદ્ર, નરેંદ્ર અને ચંદ્રાદિક જ્યોતિષીઓએ અથવા શ્રેષ્ઠ એવા સુરેંદ્ર અને નરેંદ્રોએ નમસ્કાર કરેલા શ્રીશંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ પ્રભુનું હૃદયમાં ધ્યાન કરી

સહેલાઈથી જ્યોતિષનો બોધ થવા માટે હું મેઘનો વિજય[1] કરનારુ આ મેઘમહોદય નામનું શાસ્ત્ર રચુ છું

જેણે એકતા પ્રાપ્ત કરી છે અને જે વિશ્વમાં અદ્વિતીય—વીર છે, તે શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુને હૃદયમાં વારવાર સ્મરણ કરી જે પુરુષ સારી બુદ્ધિથી આ ગ્રથનો અભ્યાસ કરે છે, તેને બુદ્ધિનું બળ પ્રાપ્ત થવાથી ત્રણ પ્રકારે સુવર્ણસિદ્ધિની[2] લક્ષ્મી વૃદ્ધિ પામે છે, તથા અત્યત શોભતી મોટી મોટી રાજસભાઓમાં તેની દેદીપ્યમાન કીર્તિ અત્યત નૃત્ય કરે છે

૧ દેશાધિકાર

દીવાળીને દિવસે આ ગ્રથ રચવાનો મે પ્રારભ કર્યો છે આ દિવસે જગદ્ગુરુ શ્રી વર્ધમાનસ્વામીની ભક્તિ કરવાથી મને વાક્સિદ્ધિનુ સાંનિધ્ય પ્રાપ્ત થાઓ. શ્રી સ્થાનાંગ સૂત્રના દશમા સ્થાનમાં સર્વ લોકના હિતેચ્છુ શ્રીમાન્ મહાવીર જિનેશ્વરે સુષમા કાળનો ઉદય બતાવ્યો છે—સુષમ નામના આરાનુ વર્ણન કર્યું છે તેમાં વૃષ્ટિ થવાનો કાળ અને અકાળરૂપ દશ સ્થાનાદિકનુ નિરૂપણ કરી તે સૂત્રનુ વિવરણ કરેલું છે, તે સર્વ આ ગ્રથમા સ્પષ્ટ રીતે બતાવવામાં આવ્યું છે તે વિષે સ્થાનાંગ સૂત્રના દશમા સ્થાનમા ઉત્કૃષ્ટ સુષમા કાળનુ વર્ણન આ પ્રકારે કર્યું છે

"દશ સ્થાનોવડે ઉત્કૃષ્ટ સુષમા કાળ જાણવો—અકાળે વૃષ્ટિ થાય નહીં ૧, કાળે વૃષ્ટિ થાય ૨, અસાધુને કોઈ પૂજે-માને નહીં ૩, સાધુની પૂજા-વદના થાય ૪, મનુષ્યો

[1] પ્રકારે પોતાનુ મેઘવિજય નામ પણ સૂચવ્યુ છે
[2] સોનાસિદ્ધિ વિદ્યાસિદ્ધિ અને મોક્ષસિદ્ધિની લક્ષ્મી.

ગુરુજનનો સમ્યક્ વિનય કરે ૫, મનોહર શબ્દ ૬, મનોહર રૂપ ૭, મનોહર રસ ૮, મનોહર ગંધ ૯ અને મનોહર સ્પર્શ ૧૦–આ દશ ઉત્કૃષ્ટ સુષમ કાળમાં હોય છે.”

આ ગ્રથનો અભ્યાસ કરવાથી સિદ્ધાતનું પ્રતિપાદન થાય છે, તેથી આ ગ્રંથ વાચી તત્ત્વજ્ઞાનીઓએ નિ:શક થવુ વૃષ્ટિ સારી થવાથી વર્ષ પણ સારુ થાય છે, તેથી પ્રથમ વૃષ્ટિના કારણો અહી કહેવામા આવે છે તેમા દેશ, વાયુ અને દેવાદિક એ ત્રણ વૃષ્ટિના હેતુ કહેલા છે તે વિષે સ્થાનાગ સૂત્રના ત્રીજા સ્થાનમા આ પ્રમાણે કહ્યું છે—

“ત્રણ સ્થાનવડે મહાવૃષ્ટિકાય એટલે ઘણી વૃષ્ટિ થાય છે. તે આ પ્રમાણે–જે દેશ અથવા પ્રદેશમા ઘણા જળયોનિના જીવો અને પુદ્ગલો જળપણે ઉત્પન્ન થતા હોય અને વિનાશ પામતા હોય, ત્યાં ઘણી વૃષ્ટિ થાય છે ૧ જ્યા દેવ, નાગકુમાર, યક્ષ અને ભૂત વગેરેની સમ્યક્ પ્રકારે આરાધના–ભક્તિ થતી હોય, ત્યા તે તે દેવાદિક અન્ય સ્થાને વરસતા વાદળાને પણ ખેચી લાવીને વરસાવે છે. ૨ તથા જ્યા વરસાદના વાદળા આકાશમાં ચડ્યાં હોય અને વાયુ બધ થયો હોય ત્યા પણ વરસાદ ઘણો વરસે છે ૩. આ ત્રણ કારણે સારી વૃષ્ટિ થાય છે ”

જળમય દેશ, જાગલ દેશ અને મિશ્ર દેશ, આ ત્રણ પ્રકારના દેશ પડિતો માને છે. તેનો તેવો તેવો સ્વભાવ જાણીને જળની વૃષ્ટિ કહેવાય છે તેથી કરીને ગ્રહોનો ઉદય સમાન છતા પણ માળવા વગેરે જળમય દેશમા અવશ્ય નિયમિત વૃષ્ટિ થાય છે કેમકે કાળ કરતા ક્ષેત્ર વધારે બળવાન હોય છે, તેથી કરીને દુષ્ટ ગ્રહાદિકનો યોગ છતાં પણ

ત્યાં દુકાળ પડતો નથી, પરંતુ તેને બદલે તે દુષ્ટ ગ્રહાદિકના પ્રભાવથી યુદ્ધ, મરકી વગેરે વિકારો ઉત્પન્ન થાય છે ૧ એ જ પ્રમાણે શુભ ગ્રહોનો ઉદય છતાં પણ મારવાડ વગેરે ~ જાંગલ દેશમાં બુદ્ધિમાન પુરુષો થોડી પણ વૃષ્ટિનો અભાવ કહે છે કેમકે તેવા દેશો જ જાંગલ એટલે જળ રહિત હોય છે ૨. (અર્થાત મિશ્ર દેશમાં ગ્રહોનું શુભાશુભ ફળ યથાર્થ મળતું આવે છે એમ જાણવું ૩) દરેક દેશમાં વાયુ અને વાદળાના યોગથી પંડિતોએ વરસાદનું શુભ અને અશુભ ફળ જાણવાનું છે, તેથી કરીને વરસાદના સર્વ યોગોમાં આ વાયુ અને વાદળાંનો યોગ બળવાન કહ્યો છે વળી દરેક દેશમાં સ્વાભાવિક કાંઈક ઉત્પાત થયો હોય તો તે કોઈ વખત તત્ત્વથી બળવાન થાય છે, તેથી વરસાદનું જ્ઞાન થવા માટે<
વિચક્ષણ પુરુષે તે ઉત્પાતનો યોગ પણ જાણવો જોઈએ. તે વિષે વિવેકવિલાસ નામના ગ્રંથમાં ઉત્પાતનું પ્રકરણ આ પ્રમાણે કહ્યું છે—

"પોતાના નિવાસસ્થાનના તથા પોતાના દેશના કલ્યાણ ને માટે બુદ્ધિમાન પુરુષે નિમિત્ત (શકુન) વગેરેનો વિચાર કરવો જોઈએ. તેમા જો ઉત્પાત વગેરે અશુભ નિમિત્ત જોવામાં આવે તો ઉદ્યમી પુરુષે તે સ્થાન અને દેશનો અવશ્ય ત્યાગ કરવો ઉચિત છે સર્વદા જે પદાર્થનું જેવુ સ્વરૂપ હોય તેમાં કાંઈ વિકાર-ફેરફાર માલમ પડે તો તે ઉત્પાત કહેવાય છે તે ઉત્પાત અનેક પ્રકારના હોય છે આવા ઉત્પાત જે જે દેશમા થાય છે, તે તે દેશમા દુકાળ પડે છે, તથા દેશ, રાજ્ય અને પ્રજાનો ક્ષય થાય છે ચિત્રોમાં કે દેવાલયોમાં

દેવોની પ્રતિમાનો વિકાર કે ભંગ જોવામાં આવે, તથા જ્યાં ધ્વજાઓ ઊંચા મુખે ફરકતી જોવામાં આવે, તો ત્યાં રાજ્ય વગેરેનો ઉપદ્રવ થાય છે. જ્યાં રાજા વગેરે ઉત્તમ વર્ણ ખેતીનો ધંધો કરી આજીવિકા ચલાવે, વિધર્મી એટલે ભરવાડ સિવાયના લોક પશુપાળનો ધંધો કરે, દેવની પ્રતિમાનો ભંગ થાય તથા સાધુ અને બ્રાહ્મણનો વધ થતો હોય; તેમ જ જ્યાં ઋતુઓ વિપરીતપણે વર્તતી હોય ત્યા સમગ્ર દેશમા ભય ઉત્પન્ન થાય છે, દેવાલયોનો નાશ થાય છે, પ્રજાઓને પીડા ઉત્પન્ન થાય છે, દુર્ભિક્ષ–દુકાળ પડે છે અને બ્રાહ્મણનો વિનાશ થાય છે જયા જળચર જીવો પૃથ્વી પર ચાલતા અને ભૂચર જીવો જળમા ચાલતા, નગરના પ્રાણીઓ અરણ્યમાં અને અરણ્યના પ્રાણીઓ નગરમાં ચાલતા જોવામાં આવે તથા નગરની મધ્યે શિયાળ અને કાગડા વગેરેના શબ્દ થતા હોય, તો તે નગરનો વિનાશ થાય છે છત્ર, કિલ્લો અને સેનાદિકમાં દાહ વિગેરે દેખાતો હોય તો તે દેશના રાજાને ભય થાય છે શસ્ત્ર બળતા જોવામા આવે અથવા મ્યાનમાથી ખડ્ગ પોતાની મેળે નીકળી જાય તો યુદ્ધ કરવાનો સમય આવે છે લોકમા અન્યાય, દુરાચાર અને અધિક પાખંડ જોવામા આવે તથા અકસ્માત્ કોઇ પણ પ્રકારનો વિકાર થાય તો દેશનો વિનાશ થાય છે વર્ષા ઋતુમાં દિવસે સૂર્યની સન્મુખ ઇદ્રધનુષ જોવામા આવે તો કાઇ દોષ નથી; પરંતુ તે જો રાત્રિએ જોવામા આવે તો તે અશુભ જ છે અને શેષ કાળે જોવામા આવે તો તેના રંગની વ્યવસ્થા પ્રમાણે શુભાશુભ જાણવું, તે આ પ્રમાણે—જો તે ઇદ્રધનુષ શ્વેત વર્ણનુ હોય તો બ્રાહ્મણ જાતિનો વિનાશ થાય, રાતા વર્ણનું હોય તો ક્ષત્રિયનો વિનાશ થાય, પીળા વર્ણનુ હોય

તો વૈશ્યનો વિનાશ થાય અને શ્યામ વર્ણનું હોય તો શૂદ્રનો વિનાશ થાય એટલે કે તે તે જાતિને અશુભ જાણવું ઋતુ વિના વૃક્ષોને પુષ્પ તથા ફળ આવે તો રાજ્યનું પરાવર્તન થાય છે એટલે તે રાજ્ય પર બીજો રાજા થાય છે આ સર્વ બાબતમાં દુષ્ટ નિમિત્ત અલ્પ હોય તો તેનું અલ્પ ફળ અને મોટું હોય તો મોટું ફળ કહેવું આકાળે પીપળાને પુષ્પ-ફળ આવે તો બ્રાહ્મણ જાતિને ભય થાય છે ઉંબરાને પુષ્પ-ફળ આવે તો ક્ષત્રિયને ભય થાય છે, વડલાને પુષ્પ-ફળ આવે તો વૈશ્યને ભય થાય છે અને પ્લક્ષને પુષ્પ-ફળ આવે તો શૂદ્રને ભય થાય છે વૃક્ષ પર વૃક્ષ, પત્ર ઉપર પત્ર, ફળ ઉપર ફળ અને પુષ્પ ઉપર પુષ્પ ઉત્પન્ન થાય તો લોકમાં દુકાળ વગેરેનો મોટો ભય પ્રાપ્ત થાય છે મોતરશુ રાત્રિને સમયે સાપોના શબ્દ થતા હોય, ઠેકાણે ઠેકાણે કજિયા થતા હોય, સર્વત્ર દેડકા અને મોર દેખાતા હોય તથા સર્વત્ર પીળા કાબરા, કૂતરા અને બીજા વગેરે જાનવરો ફરતા હોય તો તે દેશ વિનાશ પામે છે જ્યાં અપૂજ્યની પૂજા થતી હોય, પૂજ્યની પૂજા થતી ન હોય, હાથણીના ગંડસ્થળથી મદ ઝરતો હોય, દિવસે શિયાળ શબ્દ કરતા હોય અને રાત્રિએ તેતરના શબ્દ થતા હોય, તો જગતને મહાભય ઉત્પન્ન થાય છે જે વખતે મયૂરો બુમ્યો હોય તે જ વખતે જો કોઇ પણ નખવાળો બીજો પ્રાણી શબ્દ કરે તો દુકાળ વગેરે પ્રાપ્ત થાય છે બિલાડ, સર્પ અને મત્સ્ય એ ત્રણ જાતિ સિવાય બીજી કોઇ પણ જાતિનો જીવ પોતાની જાતિના જીવનું ભક્ષણ કરે, તથા કાગડા વગેરે પોતાના ભક્ષ્યને છુપાવે તો ધાન્યની હાનિ છે અન્ય જાતિનો જીવ અન્ય જાતિના જીવની સાથે સાધણ

કરે, મૈથુન કરે કે બચ્ચાને પ્રસવે તથા ગધેડીનો પ્રસવ જોવામાં આવે તો તે ભયને આપનાર છે આ સર્વ અનિષ્ટનું ફળ અન્તઃપુર, નગર, સૈન્ય, ખજાનો, વાહન, પુરોહિત, રાજપુત્ર અને પ્રધાન વગેરેને પ્રાપ્ત થાય છે. આ અશુભ ફળ એક પખવાડિયામા, એક માસમા, બે માસમા, છ માસમાં કે એક વર્ષમા ન મળે તો તે ઉત્પાત વ્યર્થ થયો એમ સમજવું પણ જો ઉત્પાત ઉત્પન્ન થાય તો તે વખતે તેની શાતિ કરવી યોગ્ય છે જ્યારે દેશની દુર્દશા થવાની હોય છે ત્યારે નિમિત્ત, શકુન, દેવ, દેવી, જ્યોતિષ અને મંત્ર વગેરે સર્વ શુભ હોય તો પણ વિપરીત ફળ આપનાર થાય છે. જ્યારે દેશની દુર્દશા થવાની હોય ત્યારે પ્રથમ અન્ય દેવતાઓ પોતાના દેવોને તે દેશમાથી કાઢી મૂકે છે અને પછી દુષ્ટ નિમિત્તો બતાવે છે; પરતુ જો દેશની દુર્દશા થવાની ન હોય તો એવા ઉત્પાત થતા નથી આ પ્રમાણે તથા બીજા શાસ્ત્રથી પણ ઉત્પાતના યોગો જાણીને વૃષ્ટિના પરીક્ષકોએ દેશમાં વર્ષ સબંધી શુભાશુભ ફળ કહેવુ."

શ્રી સ્થાનાગ સૂત્રમા સુષમા કાળને જણાવનારુ સૂત્ર શ્રી મહાવીરસ્વામીએ કહેલુ છે તેમા કહ્યું છે કે—"આ સર્વ ઉત્પાતો જાણવાથી બુદ્ધિમાન માણુસ પોતે સારુ જ્ઞાન મેળવી શકે છે"

જ્યારે દેશમા ઘણા અપ્કાયના પુદ્ગલો જીવના સ્વભાવને લીધે ઉત્પન્ન થાય છે ત્યારે ઘણી વૃષ્ટિ થાય છે, પણ તે ઉત્પાત કહેવાતો નથી. એ જ રીતે જાંગલ દેશમા પણ ઘણા અપકાયના પુદ્ગલો ઉત્પન્ન થતા હોય તો તે શુભ ગ્રહોના

યોગથી મોટી વૃષ્ટિ કરી શકે છે. જળમય દેશમાં પણ જ્યારે ક્રૂર ગ્રહોનો સંવેધ સમજાતો હોય ત્યારે જળયોનિના જીવો અને પ્રાણીઓ ઘણા રોગ ઉત્પન્ન થાય છે. જ્યારે જે જે દેશમાં સ્વભાવનું વિપરીતપણું જોવામાં આવે ત્યારે તે તે દેશમાં અનાવૃષ્ટિ થશે એમ કહેવું તેથી કરીને સર્વ દેશોમાં આ પ્રમાણે વાદળાં એમને યથાયોગ્ય કહેવું ઉચિત છે તે વિષે મેઘમાળા ગ્રંથના કર્તા કહે છે કે—

“ જ્યારે મેષ સંક્રાંતિનો સૂર્ય થાય છે ત્યારથી આરંભીને નવ દિવસ સુધી જે જે દિવસે વાદળા, વાયુ અને વીજળી થાય, તો અનુક્રમે આર્દ્રા વગેરે નવ નક્ષત્રોમાંના તે તે નક્ષત્રને વિષે વૃષ્ટિ થાય છે, એટલે કે નવે દિવસ વાદળાં વગેરે થાય તો આર્દ્રા વગેરે નવે નક્ષત્રોમાં વૃષ્ટિ થાય છે, ઇત્યાદિ જાણવું” અથવા અહીં (મેષ સંક્રાંતિને દિવસે) પહેલા નવ પ્રહરમાં વાયુ, વાદળા વગેરેનો નિર્ણય કરવો. એટલે કે જે દિશામાં અને જે પ્રહરમાં વાયુ, વાદળાં વગેરે થાય તે દિશાના દેશમાં અને આર્દ્રાદિક તે તે નક્ષત્રમાં વૃષ્ટિ થશે એમ જાણવું અથવા તો નવ પ્રહરને વિષે વાયુ, વાદળાં વગેરે થાય તો તે શુભ છે અને તે જે દિશામાં હોય તે દિશાના દેશમાં અને તે નક્ષત્રમાં પુષ્કળ જળની વૃષ્ટિ થાય છે. લોકમાં પણ કહેવાય છે કે—

“ આર્દ્રાથકી નક્ષત્ર નવ, જો વરસે મેહ અનંત,
ભડ્ડલી સુણો ભરડા ભણે, રહીજે હોય નિશ્ચિંત ૧
જિણ દિશિ આવો અધિક હુઇ, સા દિશિ સાચી જાણ,
ઘર ઘણ ધાન્ય રસાળડી, ભડ્ડલી ભણી વખાણ.” ૨

બ્રાહ્મણી સાંભળે છે અને બ્રાહ્મણ કહે છે કે–" જો આર્દ્રા નક્ષત્રથી નવ નક્ષત્રોમાં અનત મેઘ વરસે તો નિશ્ચિત રહેવું. હે બ્રાહ્મણી ! જે દિશામા વાદળા અધિક હોય તે દિશા સાચી જાણવી; અને તે દિશા ધન, ધાન્ય અને રસવડે ભરપૂર થાય છે માટે તે દિશાને સારી વખાણવી "

પદ્મિની ચક્ર અથવા કૂર્મચક્ર

હવે દેશોમાં શુભાશુભ ગ્રહોનો વેધ જાણવા માટે પદ્મ નામના ચક્રને કહું છુ, તે આ પ્રમાણે- પદ્મ(કમળ)ના આકારે આઠ પાખડીવાળુ મનોહર ચક્ર આળેખવુ અને મધ્યમાં નવમી કર્ણિકા આળેખવી પછી તેમાં દેશોને લખવા, તથા કૃત્તિકાને આરભીને અનુક્રમે દરેક પાખડીએ ત્રણ ત્રણ નક્ષત્રો મૂકવા આનું બીજુ નામ કૂર્મચક્ર પણ કહેવાય છે પછી તે ચક્ર ઉપરથી વિચાર કરવો તેમાં જે નક્ષત્ર પર શનિશ્ચર રહ્યો હોય તે દિશા તરફના દેશમાં દુકાળ, યુદ્ધ, રોગ અને દુઃખ વગેરે ઉપદ્રવો થાય છે

શનિશ્ચરની દષ્ટિનું ચક્ર

મેષ, વૃષ અને મિથુન રાશિમાં રહેલો શનિશ્ચર પૂર્વ દિશાને જોતો હોય; કર્ક, સિહ અને કન્યા રાશિમા રહેલો શનિશ્ચર દક્ષિણ દિશાને જોતો હોય, તુલા, વૃશ્ચિક અને ધન રાશિમા રહેલો શનિશ્ચર પશ્ચિમ દિશાને જોતો હોય તથા મકર, કુભ અને મીન રાશિમા રહેલો શનિશ્ચર ઉત્તર દિશાને જોતો હોય, તો તે તે દિશાના દેશો દુકાળ, દેશભંગ, યુદ્ધ અને પરચક્ર વગેરેના ઉપદ્રવવડે પીડા પામે છે

સર્વતોભદ્ર ચક્રમાં દિશાનો વિચાર

પૂર્વાફાલ્ગુની, કૃત્તિકા, પુષ્ય, મઘા, વિશાખા, પૂર્વાભાદ્રપદ અને ભરણી એ સાત નક્ષત્રો સર્વતોભદ્ર નામના દક્ષિણ દિશાના દેશોમાં આઠ માસ સુધી પીડા કરે છે રોહિણી, જ્યેષ્ઠા, અનુરાધા, શ્રવણ ઉત્તરાષાઢા અને ધનિષ્ઠા એ નક્ષત્રો પૂર્વ દિશાના દેશોમા સાત દિવસ શુભકારક છે મૃગશીર્ષ, પુનર્વસુ, અશ્વિની, હસ્ત, ચિત્રા અને ઉત્તરાફાલ્ગુની એ છ નક્ષત્રો ઉત્તર દિશાના દેશોમા બે માસ સુધી પીડા કરનારા છે તથા આર્દ્રા, આશ્લેષા, મૂળ રેવતી, શતભિષા અને ઉત્તરાભાદ્રપદ એ છ નક્ષત્રો પશ્ચિમ દિશાના દેશોમાં એક માસ શુભકારક છે એમ પંડિતો કહે છે આ સર્વતોભદ્ર ચક્રમાં શુભ ગ્રહનો વેધ હોય તો તે અવશ્ય તે તે દેશમા શુભકારક અને ક્રૂર ગ્રહનો વેધ હોય તો દુઃખદાયક છે

કર્પૂર ચક્ર

હવે કર્પૂર ચક્રવડે દેશાંતરમાં વર્ષ સંબંધી શુભાશુભ જાણી શકાય છે તેથી પ્રથમ અંકસ્થાપનની રીત બતાવે છે–

ત્રણ લોકના નાથ અને જગતના સ્વામી શ્રીતીર્થંકરના ચરણકમળને નમસ્કાર કરી પ્રાણીઓના વાંછિતની સિદ્ધિને માટે હું લોકવિજય નામનો યંત્ર કહું છું–શ્રીઋષભદેવસ્વામીના પારણાને દિવસે એટલે અક્ષય તૃતીયાને દિવસે વાદળાંનો નિશ્ચય કરવો. દેવોનો સારભૂત જે રથનો અંક છે તેને મધ્યે રાખવો પછી નવ ખૂણાવાળું અંક બનાવી મધ્યે ૧૪૫ નો અંક લખવો. પછી તેમા એક એક અંક વધારતાં ૧૫૨ અંક સુધી ઉત્તર, ઈશાન, પૂર્વ વગેરે ક્રમથી આઠે દિશામાં લખવું

પછી દેશનો ધ્રુવાંક, દિશાનો ધ્રુવાંક તથા અશ્વિની વગેરે જે નક્ષત્ર પર શનિ હોય તે નક્ષત્રનો અંક, એ ત્રણે અંક એકઠા કરી તેને નવે ભાગ દેવો તેમાં જે શેષ રહે તેને આશ્રી ચાલતા સંવત્સરના રાજાથી આરંભીને વિંશોત્તરી દશાના અનુક્રમે તેનું ફળ કહેવું જે જે અંક જે જે દેશમા હોય તે તે દેશ, ગામ અને નગરના અંક જાણવા તે અંકને આશ્રી વિદ્વાનોએ સૂર્યાદિક ગ્રહોનુ ફળ કહ્યુ છે જે જે દેશ, નગર, ગામ કે સ્થાનને વિષે મૂળ ધ્રુવાંક ન હોય તો તેની દિશાનો ૧૪૫ પહેલો મૂળ અંક, વર્ષના રાજાની વિંશોત્તરી દશાનો મૂળ વર્ષાંક, જે નક્ષત્ર પર શનિ હોય તે નક્ષત્રથી તે ગામના નક્ષત્ર સુધીનો અંક તથા દિશાનો અંક, એ સર્વને એકઠા કરી અગિયારે ગુણી નવે ભાગ દેવો જે બાકી રહે તે ગ્રહને અનુસારે દેશ, નગર કે ગામની મૂળ દશાના ક્રમથી પૂર્વોક્ત શુભાશુભ ફળ કહેવુ મેઘની વૃષ્ટિ, અનાવૃષ્ટિ, સ્વચક્રભય, પરચક્રભય, રોગનો ભય, ધાન્યની ઉત્પત્તિ, ધાન્યનો નાશ, રાજાને કષ્ટ તથા સેનાને ઉપદ્રવ એ સર્વ બાબત સંવત્સરના રાજાથી આરંભી દેશના અનુક્રમે સૂર્યાદિક ગ્રહોનુ શુભાશુભ ફળ વિદ્વાન પુરુષે જાણવુ, તે આ પ્રમાણે—

સૂર્યનું ફળ—લોક સુખી થાય, ધાન્યની નીપજ થાય, રાજાઓનુ પરાક્રમ વધે અને બ્રાહ્મણોને કાંઈક ભય થાય. **ચંદ્રનું ફળ**—રાજા અને પ્રજા સુખી રહે, આરોગ્ય હોય, ધનની વૃદ્ધિ થાય, જળ થોડુ હોય, અનાજની પ્રાપ્તિ થાય અને પૃથ્વી અમૃત-રસવાળી હોય **મંગળનુ ફળ**—દુકાળ પડે, રાજાને કષ્ટ થાય, હાથી ઘોડાનો વિનાશ થાય એવું રાજપુરુષોનું ભયંકર યુદ્ધ થાય અને શત્રુથી ભય પ્રાપ્ત થાય **રાહુનું ફળ**—ઋદ્ધિનો વિનાશ થાય,

રાજા અને પ્રજાના સ્થાનનો વિનાશ થાય, તેમને મહાદુઃખ ઉત્પન્ન થાય, પુરનો ભય થાય અને નગર તથા દેશનો સંહાર થાય. ગુરુનું ફળ—ગાય, ભેંસ વગેરે ઘણું દૂધ આપે, ધાન્યની ઉત્પત્તિ ઘણી થાય, વરસાદ ઘણો વરસે, રાજાઓ સુખી થાય, તેમને કોઈનો ભય ન થાય. શનિનું ફળ—રાજાનું મરણ થાય, સમગ્ર લોકમાં ઉપદ્રવ થાય, લોકો બ્રાહ્મણોને દૂષણ આપનાર થાય અને ઉત્તમ કુળની સ્ત્રીઓ ઘેર ઘેર ભટકતી થાય. બુધનું ફળ—નાના બાળક, સ્ત્રીઓ અને શિશુ (મોટા બાળક)નું મરણ થાય, ધનનો નાશ થાય, રોગની ઉત્પત્તિ થાય અને ઠેકાણે ઠેકાણે રાજાઓનો સંહાર થાય. કેતુનું ફળ—રાજાઓ સ્થાનભ્રષ્ટ થાય, પ્રજાઓને સુખ થાય, મેઘની વૃદ્ધિ ઘણી થાય, અને દેશ આખું વર્ષ વરસાદથી પૂર્ણ થાય. શુક્રનું ફળ—મ્લેચ્છ લોકો યશવાળા થાય, આકાશ વાદળાંથી આચ્છાદિત રહે, વરસાદ ઘણો થાય, ઉત્તમ જનોને પીડા થાય અને પૃથ્વી ધનધાન્યથી ભરપૂર થાય.

તેમ જ પૂર્વાદિક ચાર દિશા અને ચાર વિદિશામાં જે જે ગ્રહ વિચરતા હોય તેમાં મંગળ, રાહુ અને શનિ એ ક્રૂર ગ્રહો પરચક્રનો ભય ઉત્પન્ન કરનાર છે. સર્વે ક્રૂર ગ્રહો દુઃખકારક છે અને બીજા સર્વે ગ્રહો સુખકારક છે એમ જાણવું. તથા સન્મુખ, જમણી અને ડાબી દૃષ્ટિએ કરીને તે સુખકારક જાણવા. સૂર્ય સંમુખ હોય તો રાજાઓના તેજનો નાશ કરે છે, ચંદ્ર સન્મુખ હોય તો શાંતિને આપે છે, મંગળ સન્મુખ હોય તો અગ્નિ તથા રોગનો ઉપદ્રવ કરે

છે, બુધ સન્મુખ હોય તો વૃષ્ટિ ઘણી થાય, ગુરુ સન્મુખ હોય તો ખજાના અને કોઠાર ભરપૂર થાય, શુક્ર સન્મુખ હોય તો રાજા અને પ્રજાની વૃદ્ધિ તથા ઉન્નતિ કરે છે; તેમજ લોકોને આનદ આપનાર થાય છે. શનિ સન્મુખ હોય તો રાજાને કષ્ટ તથા ભયંકર દુકાળ પડે છે. રાહુ સન્મુખ હોય તો ખર્પરના રાજ્યનો અને ઉત્તમ કુળની સ્રીઓનો વિનાશ થાય છે. તથા કેતુ સન્મુખ હોય તો મનુષ્ય અને પશુનો વિનાશ થાય કર્તરીના યોગથી શનિ અને રાહુ મળી જાય અને સાથે ચંદ્રમા હોય તો જે જે નક્ષત્રનો વેધ થાય તે તે સ્થાનનો તે નાશ કરે છે. મગળ અગ્નિનો ઉપદ્રવ કરનાર છે અને રવિ અન્નનો નાશ કરનાર છે તે જ રીતે વિદિશાના વિભાગમા વેપારીઓને દુ:ખદાયક અને રાજાનુ મરણ કરનાર છે ભાદરવા, પોષ અને માઘ માસના શુકલપક્ષમાં તિથિનો ક્ષય હોય તો તે વર્ષે દુકાળ પડે, અને મોઘો ભાવ રહે. પૂર્ણિમા સમાન હોય તો સમાન ભાવ રહે અને અધિક હોય તો સુભિક્ષ થાય અને સોઘો ભાવ રહે

ફરીથી જુદા પ્રકારે કર્પૂરચક્રનો બીજો પાઠ

આઠ પાંખડીવાળા ચક્રમા ચાર દિશા અને ચાર વિદિશા સ્થાપન કરી તેમની મધ્યે માલવ દેશમા રહેલી પુરાતની ઉજ્જયિની નગરી સ્થાપન કરવી લંકાથી મેરુ સુધી જનારી પૃથ્વીની મધ્ય રેખામા વિશ્રામ પામેલી આ નગરી શ્રી ઋષભદેવસ્વામીએ મધ્ય ભાગે સ્થાપન કરી છે એકદા આ નગરીના રાજા વિક્રમાર્કે વિચાર કર્યો

કે—"સમીપે રહેલા દેશોનાં સુખ દુઃખાદિક કોઇક પ્રકારે જાણી શકાય છે, પરંતુ દૂર દેશમાં રહેલા મનુષ્યોનાં સુખ દુઃખાદિક જાણી શકાતાં નથી" આ પ્રમાણે રાજા વિચાર કરતો હતો તે વખતે રાજાના મનને જાણનાર કર્પૂર નામનો દૈવજ્ઞ (જોશી) બોલ્યો કે—"હે રાજા! મારી પાસે પહેલેથી કર્પૂરચક્ર છે તેના પ્રમાણથી સમગ્ર પૃથ્વી પર વાયુ, વૃષ્ટિ, રાજાનું યુદ્ધ, પ્રજાનું સુખ દુઃખ, અવૃષ્ટિ, ભય અને આનંદ વગેરે સર્વ જાણી શકાય છે" તે સાંભળી વિક્રમ રાજાએ પૂછ્યું કે—"તે ચક્ર કયું છે? કોણે કર્યું છે? તેનાથી કેવી રીતે લોકમાં સુખ દુઃખ, અવૃષ્ટિ વૃષ્ટિ અને સર્વ શુભાશુભ જાણી શકાય છે?" કર્પૂરે કહ્યું કે—"હે શ્રેષ્ઠ રાજા! આ ચક્ર ગર્ગાચાર્યે કહ્યું છે તેણે સર્વજ્ઞભાષિત આગમનું જ્ઞાન આ યંત્રમાં પ્રકાશિત કર્યું છે નગર, ગામ અને આકરમાં રહેનારા તેમજ નદી અને પર્વતમાં રહેનારા સર્વ જનોનું સર્વ શુભાશુભ ફલના યોગથી આ ચક્રદ્વારા જોવામાં આવે છે આ ચક્રનો વિચાર કરવાથી અવંતી આદિક દેશને છેડે બીતરફ બસો બસો યોજનમાં રહેલા લોકોનાં સુખ દુઃખ વગેરે સર્વ જાણી શકાય છે અવંતીથી આરંભીને સૃષ્ટિ માર્ગે[1] નિરૂપણ કરવાનું છે તેમાં ૧૪૫ વગેરે અંકની લિપિ લખવી. તેને નવે ભાગ દેવો. શેષ જે અંક રહે તેમાં વર્ષના રાજાનો અંક મેળવી વિદિશાથી દિશાના ક્રમથી દેશમાં ગ્રહોના યોગવડે શુભાશુભ ફળ જાણવું કોઇ એમ પણ કહે છે કે—તે દિશાના ક્રમમાં તે ગામના પુર્વાંક મેળવી તેમાં શનિના નક્ષત્રને એકત્ર

[1] સવળી બાજુથી એટલે જમણી બાજુથી.

કરી પછી તેમાં નવે ભાગ દેવો. જે શેષ રહે તે વડે વર્ત-માન વર્ષના રાજાથી ગણતરી કરી વિંશોત્તરી દશાના ક્રમે ગ્રહોનુ ફળ કહેવુ. જે ગામનો ધ્રુવાંક હોય નહીં અથવા લિપિના વશથી અશુદ્ધ-સંદેહવાળો હોય તો પંડિત જને તે ગામના નક્ષત્રાંકમા તે દિશાના અંક ભેળવવા પછી રૂદ્રાંકના યોગવડે નવો ધ્રુવાંક કરવો ત્યાર પછી સર્વ પ્રથમની જેમ કરીને ગ્રહોનું ફળ કહેવુ, તે આ પ્રમાણે—

સૂર્યનું ફળ—ગાયો ઘણું દૂધ આપે, વરસાદ ઘણો વરસે, પ્રજાને સુખ થાય, રાજાને નિધાન પ્રાપ્ત થાય તથા બ્રાહ્મણોને ઘણુ સુખ અને બળ પ્રાપ્ત થાય છે **ચંદ્રનુ ફળ**—પ્રજા સુખી, ઘણા પુણ્ય કાર્ય, ધનની પ્રાપ્તિ, રાજાનુ આરોગ્ય, ઘાસની ઉત્પત્તિ, અલ્પ વૃષ્ટિ અને લોકમા સુખાકારી થાય છે. **મંગળનું ફળ**—દુકાળ પડે, રાજાને કષ્ટ થાય, મહાભય ઉત્પન્ન થાય, અગ્નિનો ભય થાય, પ્રજાને પીડા થાય અને ધાન્યનો વિનાશ થાય, તેમા કાંઇ સંશય નથી **બુધનું ફળ**—અગ્નિનો ઉપદ્રવ, બાળકોને રોગની ઉત્પત્તિ, રાજાને દુઃખ, નગરનો ભંગ અને ઉપદ્રવોની પરંપરા થાય છે **ગુરૂનું ફળ**—ગાયો ઘણુ દૂધ આપે, વરસાદ સારો થાય, પ્રજા અને રાજાને સુખ થાય તથા ધાન્યની ઉત્પત્તિ ઘણી થાય. **શુક્રનું ફળ**—રાજા સુખી થાય, લોકો ધર્મમાર્ગે પ્રવર્તે, ધનની વૃદ્ધિ થાય, પ્રજામાં આરોગ્ય રહે, મોટો લાભ થાય, પુત્રની ઉત્પત્તિ અધિક થાય, અને મનુષ્યોનો જય થાય. **શનિનું ફળ**—રાજાનો વિનાશ થાય, પાખંડીઓથી મનુષ્યોનો ક્ષય થાય, દુકાળ પડે, બ્રાહ્મણોને ભય થાય, ધર્મની હાનિ થાય, તેથી કરીને સુખ ક્યાથી હોય ?

રાહુનુ ફળ—પ્રજાજન પીડા પામે, રાજાઓ વચ્ચે યુદ્ધ થાય, પ્રજામાં મહાભય ઉત્પન્ન થાય, અગ્નિ અને ચોરનો ભય થાય, લોકોને દુ:ખ થાય અને રાજાનુ મરણ થાય. કેતુનુ ફળ—સર્વનો વિનાશ થાય, લોકો સ્થાનભ્રષ્ટ થાય, ઘેરઘેર મોટાં વેર થાય અને અનુક્રમે દેશનો ભંગ થાય. પૂર્વાદિકના અનુક્રમે ચારે દિશાઓમાં જે ગ્રહો રહેલા હોય, તેને વર્ષના રાજાદિક જાણવા અને તેમનુ શુભાશુભ ફળ જાણવુ. શનિ, મંગળ, રાહુ, બુધ અને કેતુ એ ક્રૂર ગ્રહો જે દિશામાં રહ્યા હોય, તે દિશાના દેશનો ભંગ તથા હાનિ થાય છે બાકીના સૌમ્ય ગ્રહો જે દિશામાં રહ્યા હોય, તે દિશાના દેશની સુખ સંપત્તિ વૃદ્ધિ પામે છે, જ્યારે ગ્રહો સન્મુખ, જમણી બાજુ, પાછળ અને ડાબી બાજુ રહ્યા હોય ત્યારે તેમનુ જુદુ જુદુ ફળ હોય છે, તે પંડિતોએ જાણવાનુ છે, તે આ પ્રમાણે—રવિ સન્મુખ હોય તો હાનિ થાય. સોમ સન્મુખ હોય તો રાજાને સુખ થાય મંગળ સન્મુખ હોય તો રાજા અને પ્રજાને અગ્નિનો ભય થાય, બુધ સન્મુખ હોય તો રાજા ધર્મમાં તત્પર રહે અને પ્રજાને દુ:ખ તથા મહાભય થાય છે ગુરુ સન્મુખ હોય તો રાજાનો ખજાનો વૃદ્ધિ પામે અને પ્રજા લોક સર્વ ધાન્યથી ભરપૂર થાય છે શુક્ર સન્મુખ હોય તો રાજા અને પ્રજાની વૃદ્ધિ થાય તથા બ્રાહ્મણ લોકને સુખ થાય છે શનિ સન્મુખ હોય તો ચાર પગવાળા પશુને પીડા થાય અને પ્રજાજન દુકાળથી મરણ પામે છે રાહુ સન્મુખ હોય તો રાજાનુ મરણ થાય અને પ્રજા પીડા પામે છે તથા કેતુ સન્મુખ હોય તો સર્વ લોક શરીરે દુ:ખી રહે અને પ્રજાલોક દેશ મૂકી પરદેશમાં જાય

હવે શુક્રના ઉદયને આશ્રીને દેશોને વિષે વર્ષનું જ્ઞાન બતાવે છે—

જો દેવગણ[1] નક્ષત્રમા રહેલો શુક્ર ઉદય પામે તો સિંધુ, સમગ્ર ગુજરાત અને કર્ણાટ દેશમા ધાન્યનો વિનાશ અને મહારોગની ઉત્પત્તિ થાય છે. જાલધર દેશમાં દુકાળ પડે તથા વિગ્રહ અને રણસગ્રામનો સંભવ થાય છે જો મનુષ્ય[2] ગણના નક્ષત્રમા શુક્રનો ઉદય થાય તો સૌરાષ્ટ્ર દેશમા વિગ્રહ હોય, કલિંગ દેશમાં અને ઓરાજ્યમા તે વર્ષ મધ્યમ રહે છે, મારવાડ દેશમાં દુકાળ પડે અને ઘી તથા ધાન્ય મોઘુ રહે. સોના રૂપાનો ભાવ વૃદ્ધિ પામે, ગાય, ભેસની જાતિમા પીડા થાય અને કપાસ, રૂ તથા સૂતરના ભાવ તેજી રહે. જો રાક્ષસ[3] ગણના નક્ષત્રમા શુક્રનો ઉદય થાય તો ગુજરાત દેશમા પુદ્ગળનો ભય થાય, દુકાળ પડે, ધનની હાનિ થાય, પચ વર્ણનુ પટ્ટસૂત્ર (રેશમી વસ્ત્ર) મૂલ્યથી પણ મળે નહીં અર્થાત્ ઘણું જ મોઘુ મળે, શ્રીફળની દુર્લભતા થાય, કોઈ શ્રેષ્ઠ પુરુષનુ મરણ થાય, ચીન દેશમા ઉત્પાત થાય, સિંધુ દેશમા મોટો વિગ્રહ થાય, ત્રણ દિવસ વેપાર બધ રહે અને માળવા વગેરે દેશમા વિગ્રહ થાય

---

૧ અશ્વિની, મૃગશીર્ષ, રેવતી, હસ્ત, પુષ્ય, પુનર્વસુ, અનુરાધા, શ્રવણ અને સ્વાતિ એ નવ નક્ષત્રો દેવગણના છે

૨ ત્રણ પૂર્વા, ત્રણ ઉત્તરા, રોહિણી, આર્દ્રા અને ભરણી એ નવ નક્ષત્રો મનુષ્યગણના છે

૩ કૃતિકા, મઘા, આશ્લેષા, વિશાખા, શતભિષા, ચિત્રા, જ્યેષ્ઠા, ધનિષ્ઠા અને મૂળ એ રાક્ષસગણના નવ નક્ષત્રો છે.

હવે શુક્રના અસ્તને આશ્રીને દેશોને વિષે વર્ષનું જ્ઞાન બતાવે છે

જો દેવગણના નક્ષત્રમાં શુક્રનો અસ્ત થાય તો હબસી, ગુજરાત અને માલવ દેશમાં ભય ઉત્પન્ન થાય, રાજાઓ વચ્ચે વિગ્રહ થાય, પ્રથમથી જ ધાન્ય મોંઘુ થાય, પછીથી એક માસ સુધી કંઇક સોંઘુ થાય, ખુરાસાન દેશમાં મોટો ઉત્પાત થાય, મોટા હલથી દ્રવ્યનો નાશ થાય, છ માસ પછી ઘણી જળ વૃષ્ટિ થાય, સોના રૂપાનો ભાવ વૃદ્ધિ પામે, સર્વ જન નિરોગી થાય, મારવાડ દેશમાં દુકાળ પડે, દિલ્હીમાં રાજ્યનું પરાવર્તન થાય, ગોપાળગિરિ દેશમાં નરકની જેવો મરકીનો ઉપદ્રવ થાય, ખર્પર અને હરમજ દેશમાં કંઇ પણ વેપાર થાય નહીં, ભરૂચ અને ચંપાનગરીમાં ધૂળની વૃષ્ટિ અને શૂન્યતા થાય, રોગની બહુલતા અથવા પરચક્રથી પરાભવ થાય તથા ઉત્તર દેશમાં વેપારને વિષે ઘણી લક્ષ્મી મળે અને સુકાળ થાય. જો મનુષ્યગણના નક્ષત્રમાં શુક્રનો અસ્ત થાય તો રોમ દેશમાં અગ્નિનો ભય થાય, કોંકણ દેશમાં નાશ થાય, લાટ અને સિંધુ દેશમાં શૂન્યતા થાય, ઉત્તર દેશમાં દુકાળ પડે, દ્રવિડ દેશમાં વિગ્રહ થાય, ગુજરાતમાં સુકાળ અને વનસ્પતિઓ ફળફૂલવાળી થાય, એક માસ સુધી મોંઘવારી રહે, પછી ધાન્ય સોંઘુ થાય, ઘી, તેલ, અનાજ અને પટ્ટસૂત્રની બાવરક ઉત્પત્તિ થાય, રાજાઓ સુખી થાય, સર્વ પ્રજા નીરોગી થાય, સર્વ દેશમાં ઘણી વસ્તી રહે અને ક્રીડા વગેરેમાં આનંદ પ્રવર્તે. જો રાક્ષસગણના નક્ષત્રમાં શુક્રનો અસ્ત થાય તો હિંદુના દેશમાં વિગ્રહ થાય, ખર્પર દેશમાં રાજાઓનું યુદ્ધ થાય, મિશ્ર

દેશમાં અન્નની તંગી થાય, મારવાડ દેશમા અને સિંધુ દેશમાં સામાન્ય દુકાળ પડે, અસિયા અને ઉડ દેશનો ભંગ થાય, ગુજરાતમાં મુગલ જાતિનો ભય થાય, સમુદ્રમા ચાલતા વહાણો વિનાશ પામે, ફિરંગી લોકોનો વિગ્રહ થાય, વિરાટ દેશમાં, ઢુંઢ દેશમા, પાચાલ દેશમાં અને સોરાષ્ટ્ર દેશમાં મહાકષ્ટ હોય, માલવ દેશમા રાજ્યનું પરાવર્તન થાય અને લોકોનો ક્ષય થાય, જીર્ણદુર્ગ(જુનાગઢ)માં ભગનો ભય થાય, પાટણમાં અન્નની મોંઘવારી થાય, નવા સિક્કા પ્રગટ થાય, અને દક્ષિણ દેશમા સુખ સંપત્તિ થાય. આ રીતે દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ અને ભાવને અનુસરી શુક્રના ઉદય તથા અસ્તના ફળનો નિશ્ચય કરવો

મંડલ ફળ મંડલના વિચારમા ઉત્પાતવડે દેશોમાં વર્ષનું જ્ઞાન થઇ શકે છે તેમા પ્રથમ આગ્નેય નામનું મંડળ કહે છે—કૃત્તિકા, ભરણી, પુષ્ય, વિશાખા, પૂર્વાફાલ્ગુની, પૂર્વાભાદ્રપદ અને મઘા એ આગ્નેય મંડળના નક્ષત્રો છે. જો આ નક્ષત્રોમાં ધૂળની વૃષ્ટિ વગેરે કોઇ પણ જાતનો વિકાર થાય, ભૂમિકંપ થાય, વજ્રપાત થાય, ઉલ્કાપાત થાય, આંધી ચડે, ધૂમકેતુનો તારો જોવામા આવે, ચંદ્ર કે સૂર્યનું ગ્રહણ થાય, રુધિરની વૃષ્ટિ થાય, અગ્નિની વૃષ્ટિ થાય અથવા બીજુ કાંઈ અદ્ભુત થાય, ત્યારે ડાહ્યા પુરુષે આગ્નેય મંડળ ઉપરથી ભાવી લક્ષણનો વિચાર કરવો. તે આ પ્રમાણે—નેત્રના રોગની વૃદ્ધિ થાય, અતિસારનો વ્યાધિ ઉપજે, દેશમાં અગ્નિનો પ્રબળ કોપ થાય, ગાયોનું દૂધ-ઘી અલ્પ થાય, વૃક્ષો પર પુષ્પ-ફળ ઓછાં થાય, ચોર

લોકોથી ધર્મનો વિનાશ થાય, વરસાદ થોડો થાય, ભૂખે મરતા લોકો હાથમાં ખપ્પર ધારણ કરી ભિક્ષા માગતા થાય. સિંધુ દેશ, યમુના નદીના કિનારાના દેશ, પૃતાર્ટકોણ દેશ, બાહ્લિક દેશ, જાલધર દેશ, કાશ્મીર દેશ અને સઘળો ઉત્તર દેશ, આ સર્વ દેશો, આવા ઉત્પાત જોવામાં આવે તો, વિનાશ પામે છે

વાયુ મંડલ—મૃગશીર્ષ, પુનર્વસુ, અશ્વિની, હસ્ત, ચિત્રા, સ્વાતિ અને ઉત્તરાફાલ્ગુની એ વાયુ મંડલનાં નક્ષત્રો છે એ આ નક્ષત્રોમાં પૂર્વે કહેલાં કોઇ પણ ઉત્પાતનાં લક્ષણ જોવામાં આવે તો મોટા વાયુ વાવા લાગે, મહાભય પ્રાપ્ત થાય, ઉન્નત થયેલાં-જળ ભરેલાં વાદળાંઓ પણ જળની વૃષ્ટિ કરે નહીં, વિંધ્યાચળના નિવાસી દેવ, બ્રાહ્મણ અને શસ્ત્રોનો વિનાશ થાય કિલ્લાઓ, પર્વતનાં શિખરો, તોરણના સ્થળની ભૂમિ અને વનનાં વૃક્ષો એ સર્વ વાયુના વેગથી પડી જાય છે

વારુણ મંડલ—આર્દ્રા, આશ્લેષા, ઉત્તરાભાદ્રપદ, રેવતી, શતભિષા, પૂર્વાષાઢા અને મૂળ એ વારુણ મંડળનાં નક્ષત્રો છે આ નક્ષત્રોમાં પૂર્વે કહેલા કોઇ પણ ઉત્પાત થાય તો પ્રજા સુખી થાય, ગાયો દૂધ-ઘી ઘણું આપે, વૃક્ષો ઉપર પુષ્પ-ફળની ઘણી સંપત્તિ થાય, પૃથ્વી પર પુષ્કળ ધાન્ય પાકે, લોકમાં આરોગ્ય વધે, માંગલિક કાર્યો થાય, ધાન્ય સોંઘુ થાય, અત્યંત સુકાળ થાય, કીડા, ઉંદર, સર્પ, વીંછુ, મૃગ, કુકડ, મરકી અને તીડીઓનો સમૂહ સ્થળ પ્રદેશમાં અધિક ઉત્પન્ન થાય છે

માહેન્દ્ર મંડલ—જ્યેષ્ઠા, અનુરાધા, રોહિણી, ધનિષ્ઠા,

શ્રવણ, અભિજિત અને ઉત્તરાષાઢા એ માહેંદ્ર મંડલનાં નક્ષત્રો છે એ નક્ષત્રોમાં પૂર્વે કહેલા કોઈ પણ ઉત્પાતો જોવામાં આવે તો સર્વ લોકો મનમાં હર્ષિત થાય છે, રાજાઓ પરસ્પર સંધિ કરે છે, સુકાળ અને મંગળ પ્રવર્તે છે.

આ સર્વ મંડલો કયે વખતે ફળદાયક થાય છે ? તે કહે છે—આ સર્વ મંડલોમાં ઉલ્કાપાત વગેરે જે જે કહેલા છે તે સર્વે વર્ષા ઋતુ સિવાય બીજે કાળે થયા હોય તો પોતપોતાનું ફળ આપે છે અને વર્ષાકાળે થયા હોય તો તે સર્વે વૃષ્ટિ કરનારા જ થાય છે માહેંદ્ર મંડળનુ ફળ સાત દિવસમાં મળે છે, વારુણ મંડલનુ ફળ તત્કાળ થાય છે, આગ્નેય મંડળનું ફળ પંદર દિવસમાં થાય છે અને વાયુ મંડલનું ફળ એક માસમાં થાય છે છેલ્લા બે મંડળમાં એટલે વારુણ અને માહેંદ્ર મંડળમાં સુકાલ, ક્ષેમ, આરોગ્ય અને રાજાઓની પરસ્પર સંધિ થાય છે તથા પહેલા બે એટલે અગ્નિ અને વાયુ મંડળમાં તેનાથી વિપરીત થાય છે માહેંદ્ર અને વારુણ મંડલમાં ગાયો હર્ષયુક્ત થાય છે, ઉત્પાતો નાશ પામે છે અને પૃથ્વી કલ્યાણથી વૃદ્ધિ પામે છે અર્ઘકાંડ નામના ગ્રંથમાં તો આ પ્રમાણે કહ્યુ છે કે—" આગ્નેય મંડળનુ ફળ ત્રણ માસમાં, વાયવ્ય મંડળનું બે માસમાં, વારુણ મંડળનું એક માસમાં અને માહેંદ્ર મંડળનુ ફળ સાત દિવસમાં મળે છે. " વળી વિવેકવિલાસ નામના ગ્રંથમાં કહ્યું છે કે—" આગ્નેય મંડળનુ ફળ આઠ માસમાં, વાયવ્ય મંડળનુ બે માસમાં, વારુણ મંડળનુ એક માસમાં અને માહેંદ્ર મંડળનું ફળ સાત દિવસમાં મળે છે " તથા રૂદ્રદેવ નામના દૈવજ્ઞ કહે છે કે— " વાયવ્ય મંડળ બે મહિને, માહેંદ્ર મંડળ સાત દિવસે,

આગ્નેય મંડળ પંદર દિવસે અને વારુણ મંડળ તરત જ જળની વૃષ્ટિ કરે છે " જો વારુણ મંડળ અને આગ્નેય મંડળ પરસ્પર મળી જાય તથા માહેંદ્ર મંડળ અને વાયુ મંડળ પરસ્પર મળી જાય તો તે મંદ ફળને આપે છે, તેથી વિચાર કરીને તેનું ફળ કહેવું ભૂમિકંપ, ધૂળની વૃષ્ટિ, દિશાનો દાહ અને અકાળે વૃષ્ટિ, ઇત્યાદિક જે કાંઈ અકસ્માત્ થાય તે સર્વ ઉત્પાત કહેવાય છે આ ઉત્પાતથી તીડ, ઉંદર વગેરે સાત પ્રકારની ઇતિઓ, અનીતિ, પ્રજામાં રોગ અને લડાઇ વગેરે ફળ ઉત્પન્ન થાય છે તથા પ્રાયે કરીને મંડળના નામને સદૃશ અગ્નિ, વાયુ વગેરેનો પ્રકોપ થાય છે આગ્નેય મંડળમા દક્ષિણ દિશાના દેશો પીડા પામે છે, વાયવ્ય મંડળમાં ઉત્તર દિશાના દેશો પીડા પામે છે, વારુણ મંડળમાં પશ્ચિમ દિશાના દેશો પીડા પામે છે અને માહેંદ્ર મંડળમાં પૂર્વ દિશાના દેશો પીડા પામે છે

ઉત્પાતના ભેદો

ભૂમિકંપ થાય તો પ્રજા પીડા પામે, વજ્રપાત થાય તો રાજાનો ક્ષય થાય, દિશાનો દાહ જોવામાં આવે તો અનાવૃષ્ટિ થાય અને ધૂળની વૃષ્ટિ થાય તો દુકાળ પડે. ધૂળની વૃષ્ટિ ક્ષય કરનારી છે બરફ પડે તો તે ભયકારક છે, દિશાનો દાહ અગ્નિનો ભય કરે છે અને વજ્રપાત રાજાને ભયકર છે પ્રચંડ શબ્દ કરતો જબરો વાયુ થાય તો ચોર તસ્કરનો ભય વધે, ભૂમિકંપ થાય તો તે દુખદાયક છે અને ચંદ્ર સૂર્યનો પરિવેષ(ઘેરાવ) થાય તો તેથી રોગની ઉત્પત્તિ થાય છે ગ્રહોનું પરસ્પર યુદ્ધ થાય અથવા કેતુનું દર્શન થાય તો રાજાઓ વચ્ચે યુદ્ધ થાય. મહયુને અંતે મહાવૃષ્ટિ

થાય તો સર્વ દોષોનો વિનાશ થાય છે. ઉલ્કાપાત થાય તો ઉત્તમ પુરુષનો નાશ થાય, વૃક્ષનો છેદ થાય તો ધનનો ક્ષય થાય, પથ્થરની વૃષ્ટિ થાય તો સર્વ ધાન્ય મોઘાં થાય, વીજળી પડે તો જળનો અભાવ થાય, આધી ચડે-અંધકાર થાય તો પ્રજાનો નાશ થાય, ઋતુઓ વિપરીતપણે વર્તે તો સર્વ પ્રાણીઓને વિષે રોગની ઉત્પત્તિ થાય છે પ્રાણીઓની વિકારવાળી ઉત્પત્તિ થાય તો તે રાજાને વિઘ્નકારક છે, ચદ્ર સૂર્યનું વિપરીતપણું થાય તો ભયકર વિગ્રહ થાય, ગ્રહોનું યુદ્ધ હોય તો રાજાઓ વચ્ચે પણ યુદ્ધ થાય છે, ગ્રહની યુતિ હોય તો ધાન્ય મોંઘુ થાય

હવે સૂર્ય અને ચદ્રના [1]પરિવેષનુ ફળ સ્વરૂપથી કહે છે—ચદ્ર સૂર્યનો પરિવેષ દૂર રહ્યો હોય તો અન્ય દેશમા, મધ્યમાં રહ્યો હોય તો સ્વદેશમા અને અત્યત પાસે રહ્યો હોય તો પણ સ્વદેશમા અત્યત મડલાધિપતિનું ફળ જાણવુ. જો તે પરિવેષનો વર્ણ શ્વેત હોય તો તે શુભ છે, પીત વર્ણ હોય તો રોગનો ઉપદ્રવ કરે, રાતો વર્ણ હોય તો યુદ્ધ થાય, શ્યામ વર્ણ હોય તો રાજાનો ક્ષય થાય, નીલ વર્ણ હોય તો મોટી વૃષ્ટિ થાય અને ધૂમ્ર-ધુસરો વર્ણ હોય તો ધુંવાર થાય. આ સર્વ વર્ણ સ્વલ્પ હોય તો તેનું સ્વલ્પ ફળ અને ઘણા હોય તો તેનુ મોટુ ફળ જાણવું સૂર્યચદ્રનુ મંડળ જળવડે ભીનુ જણાતુ હોય અથવા જળના કણીયા ઝરતા હોય તો મહાવૃષ્ટિ થાય, બિબનો નાશ જોવામાં આવે તો રાજાનો ક્ષય થાય, અકાળે વૃક્ષ પર પુષ્પ-ફળની ઉત્પત્તિ થાય

૧. ફરતુ કુડાળુ થાય તે.

તો ધાન્યનો નાશ થાય. જેના રાજ્યમાં કે દેશમાં દેવની પ્રતિમાનો વિનાશ થાય તેના રાજાનો પરિવાર સહિત નાશ થાય છે સૂર્ય અને ચંદ્રનો સર્વથા ગ્રાસ થાય તો સર્વ વસ્તુ મોંઘી થાય, મંગળ વગેરે ગ્રહો વક્ર થાય તો તેનું ફળ પ્રથમ કહ્યું છે તે જાણવું

ગંધર્વ નગરનો વર્ણ કપિલ દેખાય તો ધાન્યનો નાશ થાય, મંજિષ્ઠ જેવો વર્ણ દેખાય તો ગાયોનું

ગંધર્વ નગરનું ફળ — હરણ થાય અને અસ્પષ્ટ વર્ણ જણાય તો અવશ્ય બળનો ક્ષોભ કરે છે તેમાં કાંઈ પણ સંશય નથી જો ગંધર્વ નગર સ્નિગ્ધ પ્રાકાર અને તોરણ સહિત પૂર્વ દિશામાં દેખાય તો તે રાજાનો વિજય કરનાર છે

વીજળીનું લક્ષણ — કપિલ વર્ણની વીજળી થાય તો વાયુ અત્યંત વાય, પીળા વર્ણની થાય તો વૃષ્ટિ થાય, શ્વેત વર્ણની થાય તો તાપ અત્યંત પડે, અને પીળા વર્ણની થાય તો મહા દુકાળ પડે છે

કેતુનું ફળ — શ્રાવણ અને ભાદ્રપદ માસમાં દશ કેતુ વરુણના પુત્રો છે, તે લોકમાં જળની વૃષ્ટિને કરનાર છે અને તે વખતે ધાન્ય સોંઘુ થાય છે આશ્વિન અને કાર્તિક માસમાં એક કેતુ સૂર્યના પુત્રો છે, તેઓ ચાર પગા જનાવરોનું મરણ કરનાર છે, તથા દુકાળ અને દેશનો નાશ કરે છે માર્ગશીર્ષ અને પોષ માસમાં સત્તોતેર કેતુ અગ્નિના પુત્રો છે, તેઓ

અગ્નિનો દાહ, ચોરનો ભય અને અનાવૃષ્ટિને દેખાડે છે. માઘ અને ફાલ્ગુન માસમા નવ કેતુઓ યમના પુત્રો છે, તેઓ ધાન્યને મોઘું કરે છે, દુકાળ પાડે છે અને રાજાઓ વચ્ચે મહાયુદ્ધ કરાવે છે. વસત ઋતુમા એટલે ચૈત્ર અને વૈશાખ માસમાં અઢાર કેતુઓ ધનદ(કુબેર)ના પુત્રો છે. તેઓ ઉદય પામે છે ત્યારે લોકમા સુખ, મંગળ અને સુકાળ કરે છે. જ્યેષ્ઠ અને આષાઢ માસમા વીશ કેતુઓ વાયુના પુત્રો છે. તેઓ ઉદય પામે છે ત્યારે તેઓ વાયુ સહિત જળની વૃષ્ટિ કરે છે અને વૃક્ષો તથા પ્રાસાદોનો ભગ કરે છે આ પ્રમાણે સર્વ મળીને ૧૦૫ કેતુઓ છે કોઇ ૧૦૮ અને કોઇ ૧૦૧ કેતુઓ કહે છે, એમ કેતુની બાબતમાં ત્રણ મત છે. એટલે કે સૂર્યના પુત્ર ચોદને બદલે દશ ગણીએ તો ૧૦૧ થાય છે અને વાયુના પુત્ર વીશને બદલે ત્રેવીશ માનીએ તો ૧૦૮ કેતુ થાય છે

એક સો પાંચ કેતુના ઉદયનું ફળ

આ કેતુના ઉદયનું ફળ જાણવા માટે નક્ષત્ર જોવું. જો મોટા ઉત્પાતથી તે નક્ષત્ર હણાયુ હોય તો તે દેશમાં અનાવૃષ્ટિનો સંભવ છે તે વિષે કહ્યુ છે કે–“ ઉલ્કાપાત, દિશાનો દાહ, પૃથ્વીકપ અને બ્રહ્મતેજ વગેરેને જોઇ વિદ્વાને વિચાર કરવો તેમાં તે ઉત્પાનને દિવસે જે નક્ષત્ર હોય તે નક્ષત્ર પીડિત થાય છે ” લોકમાં પણ કહેવાય છે કે—

“ ભૂકંપણુ તારા પડણ, રગત પાહાણુ વુઠ્ઠી;
કેતુ ગામણુ રવિ સસિ ગહણુ, છક્કમિ હોઇ ઉકિઠ્ઠી. ૧.

જિણુ નિક્ખિખત્તિ અહુવી, કાંઇ હોય અનિટ્ઠ

તિણુ નવિ વરસે અંબુધર, આણે ગમ્મ વિણટ્ઠ ૨ "

"ધૂમ્રકેતુ, તારાનુ ખરવુ, રુધિર અને પત્થરની વૃષ્ટિ, કેતુનો ઉદય અને સૂર્યગ્રહનુ ગ્રહણ આ સર્વમાંથી એક પણ હોય તો તે કષ્ટને આપે છે કે જેઠથી (આષાઢથી) ! જે નક્ષત્ર પર કોઈપણ અનિષ્ટ–ઉત્પાત હોય તે નક્ષત્રમાં જળની વૃષ્ટિ થતી નથી અને બંધાયેલો ગર્ભ વિનાશ પામે છે "

કાર્તિક અને માર્ગશીર્ષ માસમા ચદ્ર કે સૂર્યનુ ગ્રહણ થાય તો તે શુભકારક છે પોષ માસમાં ગ્રહણ ચદ્ર સૂર્યના થાય તો ધાન્ય મોંઘુ થાય, લોકમાં ભય ગ્રહણનું ફળ થાય અને આગળનુ વર્ષ મધ્યમ થાય. માઘ માસમાં ગ્રહણ થાય તો ઇચ્છિત જળ-વૃષ્ટિ થાય. ફાલ્ગુન માસમાં ગ્રહણ થાય તો દુ ખકારક–અન્નનો વિનાશ થાય. ચૈત્ર માસમા ગ્રહણ થાય તો ચિતારા, લહીઆ વગેરેને મહાપીડા થાય અને આગળનુ વર્ષ મધ્યમ થાય વૈશાખ માસમાં ગ્રહણ થાય તો તલ, તેલ, મગ, રૂ અને કપાસનો નાશ થાય. જ્યેષ્ઠ માસમાં ગ્રહણ થાય તો વૃષ્ટિ ન થાય, ધાન્યનો નાશ થાય અને પછીનુ (બીજુ) વર્ષ સારુ થાય આષાઢ માસમાં ગ્રહણ થાય તો કોઈ કોઇ ઠેકાણે વૃષ્ટિ થાય કોઇ કોઈ ઠેકાણે અન્ન પાકે, રાજાનો ઉપદ્રવ થાય, વૃક્ષનાં મૂળ અને ફળ નાશ પામે અને બીજી બાબતમાં એકદર વર્ષ સારુ થાય. શ્રાવણ માસમાં ગ્રહણ થાય તો રાઠી અને ગ્રહિના ગર્ભો તત્કાળ પડી જાય (તથા વીજળી અને કરા પડે). ભાદ્રપદમાં ગ્રહણ થાય તો સ્ત્રીઓના ગર્ભનો

વિનાશ થાય તથા આશ્વિન માસમા ગ્રહણુ થાય તો લોકમાં સુખ અને સુકાળ થાય. હવે એક જ માસમાં સૂર્ય અને ચદ્ર બન્નેનું ગ્રહણુ થાય તો ઘણુા બળવાન રાજાઓ કોપથી ઉત્કટ થઇ મહાયુદ્ધ કરે.

કદાચ અધિક માસમા ચદ્ર–સૂર્યનુ ગ્રહણુ થાય તો સર્વ રાજ્યને ભય પ્રાપ્ત થાય, રાજ્યનો ભગ થાય અને રાજાઓનો ક્ષય થાય પ્રથમ સૂર્યનું ગ્રહણુ થઇ પછી તરત જ પખવાડિયાને છેડે ચદ્રનુ ગ્રહણુ થાય તો સાધુજનોની પૂજા, ધર્મની વૃદ્ધિ અને મોટા પુરુષોનો ઉદય થાય ક્રૂર ગ્રહે કરીને યુક્ત ચદ્ર–સૂર્યનુ ગ્રહણુ થાય તો રાજાનો ક્ષય અને રાજ્યનો ભગ થાય, એમ શ્રીભદ્રબાહુ મુનીશ્વર કહે છે રવિવારે ગ્રહણુ હોય તો વર્ષ મધ્યમ થાય, તેથી ધાન્યનો સંગ્રહ કરવો યોગ્ય છે રાજાઓ વચ્ચે યુદ્ધ થાય અને દુકાળ પડે તે વખતે ઘી, લોઢુ અને તેલનો વિક્રય કરવો યોગ્ય છે સોમવારે અર્ધ ગ્રહણુ હોય તો રાજાઓ વચ્ચે વિગ્રહ, અનાજ મોઘુ અને તેલ તથા ઘીના વેપારમાં લાભ થાય છે મગળવારે ગ્રહણુ હોય તો અગ્નિનો ભય થાય છે મગળવારે સૂર્યનું ગ્રહણુ હોય તો પરસ્પર યુદ્ધવડે રાજાઓનો ક્ષય થાય છે અને ચદ્રનું ગ્રહણુ હોય તો કપાસ, રૂ અને સૂતર મોંઘાં થાય છે બુધવારે ગ્રહણુ હોય તો સોપારી તથા રક્તવસ્ત્રનો સગ્રહ કરવો લાભદાયક છે ગુરુવારે ગ્રહણુ હોય તો પીળી અને રાતી વસ્તુનો તથા તેલ અને ગધાદિકનો સગ્રહ કરવો લાભદાયક છે શુક્રવારે ગ્રહણુ હોય તો સુકાળ અને સર્વ લોકને સુખકારક માગલિકપણુ પ્રાપ્ત થાય છે. શનિવારે ગ્રહણુ હોય તો જુવારના વેપારમા લાભ થાય અને શ્યામ વર્ણુવાળી વસ્તુ મોઘી થાય.

પીળા અને રાતા વસ્ત્ર, તાંબુ અને બળદ વગેરેનો સંગ્રહ કરવાથી બે માસે તેમાંથી લાભ પ્રાપ્ત થાય છે, એમ જ્ઞાનીઓ કહે છે અર્ધ ગ્રાસ હોય તો અર્ધા માસે લાભ થાય, ત્રિભાગ ગ્રાસ હોય તો ત્રણ માસે લાભ થાય, ચતુર્ભાગ ગ્રાસ હોય તો ચાર માસે લાભ થાય, અને ગ્રાસ અવસ્થામાં જ અસ્ત થાય તો એક વર્ષે લાભ થાય છે. સર્વ પ્રકારના ગ્રહણના પ્રારંભમાં મોટો ઉત્પાત થયો હોય, પરંતુ પછી તરત જ જો જળની વૃષ્ટિ થઇ હોય તો સર્વ ઉત્પાતના ફળનો વિનાશ થાય છે આ રીતે જે દેશમાં ઉત્પાત વિના જ અપૂર્વના જીવો કે પુદ્ગલો જોવામાં આવે, તે દેશમાં ઉત્તમ વૃષ્ટિ થાય છે આ સર્વ વરસાદના ગર્ભો શ્રીસ્થાનાંગ સૂત્રમાં વાયુ રહિત બતાવ્યા છે, કેમકે તે ગર્ભની ઉત્પત્તિ જળથી જ થાય છે તે વિષે આગમમાં કહ્યુ છે કે-"ઓસ (ઝુમસ), મહિકા, શીત અને ઉષ્ણ એ ચાર પ્રકારે જળનો ગર્ભ હોય છે અથવા મતાંતરે હિમ, વાદળાંનો સમૂહ, શીત અને ઉષ્ણ એમ પણ ચાર પ્રકારે જળનો ગર્ભ હોય છે તે દરેકના ગર્જના, વીજળી, જળ, વાયુ અને વાદળાં એમ પાંચ પાંચ પ્રકાર હોય છે માઘ માસમાં હિમ પડે, ફાલ્ગુન માસમાં વાદળાંવડે આકાશ આચ્છાદિત રહે, ચૈત્ર માસમાં શીત અને ગરમી, તથા વૈશાખ માસમાં મેઘની ગર્જના, વીજળી, વરસાદ, વાયુ અને વાદળાં એ પાંચ પ્રકારે ગર્ભનું લક્ષણ હોય છે. તે ગર્ભ સાત માસ અને સાત દિવસે પરિપક્વ થાય છે. જેવો ગર્ભ હોય તેવું તેનું ફળ જાણવું અન્યના મતે એવું પણ છે કે-માર્ગશીર્ષ અને પોષ માસમાં સંધ્યાનો રંગ જોઇએ, જળનો પરિવેષ જોવામાં આવે, માર્ગશીર્ષ માસમાં વિશેષ

શીત અને પોષમાં વિશેષ હિમ ન પડે, માઘ માસમાં પ્રબળ વાયુ વાય, સૂર્યચંદ્રનું તેજ તુષારવડે આચ્છાદિત થાય, વિશેષ શીત પડે, અને સૂર્યના ઉદય તથા અસ્ત સમયે વાદળાં જોવામા આવે તો તે શુભ છે ફાલ્ગુન માસમા રૂક્ષ અને તીક્ષ્ણ વાયુ વાય, અતિ સ્નિગ્ધ વાદળા આકાશમાં ચાલતાં દેખાય, સર્વ પરિવેષ પણ દેખાય તથા કપિલ અને રક્ત વર્ણ-વાળો સૂર્ય હોય તો તે શુભ છે. ચૈત્ર માસમા વાયુ, વાદળાં અને વૃષ્ટિ સહિત પરિવેષવાળા ગર્ભ હોય તો તે શુભ છે વૈશાખ માસમા વાદળા, વાયુ, વૃષ્ટિ, વીજળી અને ગર્જના સહિત ગર્ભ હોય તો તે શ્રેષ્ઠ છે. આ પ્રમાણે શ્રીસ્થાનાગ સૂત્રના ચોથા સ્થાનમાં કહ્યુ છે વળી હીરમેઘમાળામાં પણ કહ્યું છે કે–પરિવેષ, વાયુ, વાદળા, સધ્યારાગ, ઈંદ્રધનુષ્ય, હિમ, કરા, ગર્જના, વીજળી અને જળકણ એ દશ ગર્ભનાં લક્ષણ છે. આગમમા જીવથી પુદ્દગલને જુદા કહ્યા છે, તેથી કેટલાક અજીવો મહાવૃષ્ટિના કારણરૂપ થઇ શકે છે. જેમ જળયોનિના જીવની ઉત્પત્તિ તથા વિનાશનો વિચાર કરાય છે, તેમ સમગ્ર દેશ, નગર અને મડળોનો પણ વિચાર કરવો જોઇએ. મેઘશાસ્ત્રમા જે દિવસે વાદળા વગેરેની ઉત્પત્તિ બતાવી છે અને તે ઉત્પત્તિ જેમ વૃષ્ટિનો હેતુ થાય છે, તેમ તે વાદળાનો નાશ કરનાર પણ થાય છે તે વિષે કહ્યું છે કે—જ્યેષ્ઠ માસના શુકલપક્ષમાં આર્દ્રા વગેરે દશ દિન નક્ષત્રો જોવા. તેમાં જે દિન નક્ષત્રમા વાદળાં થાય તે પદરીયા નક્ષત્રમા વૃષ્ટિનો નાશ કરે, અને વાદળા ન થાય તો ઉત્તમ વૃષ્ટિ થાય આ પ્રમાણે દેશ અને નગરને વિષે પુદ્દગળ અને જળયોનિ જીવ વગેરેની ઉત્પત્તિ કહેવાથી

સમ્યક્ પ્રકારે વૃષ્ટિના હેતુઓ જાણીને વિજય સહિત આ મેઘમહોદયને કહે છે, તેને લક્ષ્મી વશ થાય છે અને સુવર્ણ સોના-રૂપાની સિદ્ધિ કરનાર બુદ્ધિ થાય છે

ઇતિ શ્રી મહોપાધ્યાય શ્રીમેઘવિજયજી ગણિ
રચિત શ્રી મેઘમહોદય અથવા વર્ષપ્રબોધ
ગ્રંથનો પ્રથમ દેશાધિકાર સંપૂર્ણ

૨. વાતાધિકાર

જે પ્રભુ દેવતાઓને વંદ્ય છે, જે સમ્યક્ પ્રકારના ચોત્રીસ અતિશયોવડે મનોહર છે, જે ત્રણ ભુવનને વિનોદ આપે છે, જે ઉન્નત મેઘની જેવી શ્યામ કાંતિવાળા છે, જેણે વિમાનવાસી દેવોને હર્ષ આપ્યો છે તથા જેણે નાગકુમારાદિક દેવોને પણ આનંદ આપ્યો છે, તે **શ્રીપાર્શ્વનાથ** પ્રભુ રસવાળા વર્ષને કરે છે.

વાયુ ત્રણ જગતનો આધાર છે, વાયુ સર્વ પદાર્થ કરતાં અધિક મહાન બળવાન છે, વાયુ સર્વ લોકમા વ્યાપીને રહેલો છે, તે વાયુ સ્વરૂપથી બાદર અને શાશ્વત છે. તે વાયુ આ પૃથ્વીતળમા પૂર્વ અને ઉત્તર વગેરે ભેદવડે ઘણા પ્રકારનો છે, વૃષ્ટિ અને અનાવૃષ્ટિનુ કારણ છે, ધ્વજને આકારે રહેલો છે અને વૈક્રિય રૂપને ધારણ કરનાર છે તે વિષે આગમમા કહ્યુ છે કે—

રાજગૃહી નગરીના ઉદ્યાનમા શ્રી ગૌતમ ગણધરે શ્રીવર્ધમાનસ્વામીને પૂછ્યું કે—"હે ભગવાન્! [1]ઈષત્પુરોવાયુ, [2]પથ્યવાયુ, [3]મંદવાયુ અને [4]મહાવાયુ, આ ચાર વાયુ વાય છે?" ભગવાને કહ્યું—"હા, એ ચારે વાયુ વાય છે" ગૌતમે ફરી પૂછ્યું કે—"હે ભગવાન્! ઈષત્પુરોવાયુ, પથ્યવાયુ, મંદવાયુ અને મહાવાયુ એ ચારે વાયુ પૂર્વ દિશામા વાય છે?"

---

૧ ભીનો, ચાલતો અને સ્નિગ્ધ. ૨ વનસ્પતિ વગેરેને હિતકારક. ૩ ધીમે ધીમે વાતો વાયુ. ૪ ઉત્કટ વાયુ—ઝઝાવાત

ભગવાને કહ્યું—"હે ગૌતમ ! હા, એ ચારે વાયુ પૂર્વ દિશામાં વાય છે" આ જ પ્રમાણે શ્રી ગૌતમ ગણધરે ભગવાનને પશ્ચિમ, દક્ષિણ, ઉત્તર, ઇશાન, અગ્નિ, નૈર્ઋત્ય અને વાયવ્ય એમ સર્વ દિશા અને વિદિશામાં ચારે પ્રકારના વાયુ વાવાના પ્રશ્ન કર્યા તેના જવાબમાં ભગવાને સર્વ પ્રશ્નમાં હા કહી ત્યારે ગણધરે ફરી પ્રશ્ન કર્યો કે—"હે ભગવાન ! જ્યારે પૂર્વ દિશામાં ઇષત્પુરોવાયુ, પથ્યવાયુ, મંદવાયુ અને મહાવાયુ એ ચારે વાયુ વાય છે, ત્યારે પશ્ચિમ દિશામાં પણ તે ચારે વાયુ વાય છે ? અને જ્યારે પશ્ચિમ દિશામાં એ ચારે વાયુ વાય છે ત્યારે પૂર્વ દિશામાં પણ એ ચારે વાયુ વાય છે ?" ભગવાને ઉત્તર આપ્યો કે—"હે ગૌતમ ! હા, જ્યારે પૂર્વ દિશામાં એ ચારે વાયુ વાય છે ત્યારે પશ્ચિમ દિશામાં પણ એ ચારે વાયુ વાય છે અને જ્યારે પશ્ચિમ દિશામાં એ ચારે વાયુ વાય છે ત્યારે પૂર્વ દિશામાં પણ એ ચારે વાયુ વાય છે" આ રીતે સર્વ દિશા અને વિદિશા સબંધી પ્રશ્ન અને તેના ઉત્તર એક સરખા જ સમજી લેવા આ પ્રમાણે શ્રીભગવતી સૂત્રના પાંચમા શતકના બીજા ઉદ્દેશામાં કહ્યું છે

શ્રીભગવતી સૂત્રના પાઠથી આ પ્રમાણે શંકા થાય છે કે—"સૂત્રમાં કહેલી રીત પ્રમાણે તો આખા જમ્બૂદ્વીપમાં સર્વ (ચારે) વાયુનું સરખાપણું જ થયું અને તેના સરખાપણાથી વૃષ્ટિ પણ સરખી જ થશે અને વૃષ્ટિ સરખી થવાથી સર્વ વર્ષો પણ એક સરખાં જ થશે, તેથી આ પ્રત્યક્ષ વિરોધ જ આવે છે" આ શંકાનું સમાધાન કરતાં કહે છે કે—આવી શંકા કરવી યોગ્ય નથી, કેમકે તે જ સૂત્રમાં વાયુ વાવામાં પણ ભેદ કહેલા છે, તે આ પ્રમાણે—શ્રીગૌતમ ગણધરે પ્રશ્ન

કર્યો કે-" હે ભગવાન ! ઇષત્પુરોવાયુ વગેરે ચારે વાયુ ક્યારે વાય ? " ભગવાને ઉત્તર આપ્યો કે-" હે ગૌતમ ! જ્યારે વાયુકાય પોતાની સ્વાભાવિક ગતિ કરે છે ત્યારે તે ઇષત્પુરોવાયુ વગેરે ચારે વાયુ વાય છે " ૧ પ્રશ્ન-" હે ભગવાન ! ઇષત્પુરોવાયુ વગેરે ચારે વાયુ ક્યારે વાય છે ? " ઉત્તર-" હે ગૌતમ ! જ્યારે વાયુકાય ઉત્તર વૈક્રિય કરે છે ત્યારે તે ચારે વાયુ વાય છે " ૨. પ્રશ્ન-" હે ભગવાન ! તે ચારે વાયુ ક્યારે વાય છે ? " ઉત્તર-" હે ગૌતમ ! જ્યારે વાયુકુમાર દેવો અથવા વાયુકુમારિકા દેવીઓ પોતાને માટે કે બીજાને માટે કે તે બન્નેને માટે વાયુકાયને ઉદેરે-પ્રેરણા કરે છે ત્યારે તે ચારે વાયુ વાય છે ૩. "

આ પ્રમાણે વાયુના વિશેષને લીધે વૃષ્ટિ અને અવૃષ્ટિનો વિશેષ હોવાથી શુભાશુભ વગેરેના યોગવડે વિચિત્ર વાયુ વાવાથી વર્ષને વિષે વિચિત્રતા થાય છે

વળી શ્રીસ્થાનાગ સૂત્રમાં ત્રણ પ્રકારનો વાયુ કહ્યો છે— પહેલો વાપક, બીજો સ્થાપક અને ત્રીજો જ્ઞાપક અહી ત્રાજવાની દાડીના ન્યાયને અનુસારે મધ્યનો સંગ્રહ કરી આદિ અને અત એ બે વાયુ ગ્રહણ કરવા યોગ્ય છે તેમા પહેલો વાપક નામનો વાયુ વાદળાં વગેરેને ઉત્પન્ન કરનાર છે બીજો સ્થાપક નામનો વાયુ તે વાદળાને સ્થિર કરે છે એટલે વિનાશ કરતો નથી ત્રીજો જ્ઞાપક નામનો વાયુ છે તે થનારી વૃષ્ટિને પહેલેથી જ જણાવે છે પહેલો વાપક વાયુ બે પ્રકારનો છે તેમા પહેલો એ કે વર્ષાકાળમા વાદળા ઉત્પન્ન કરીને

તત્કાળ વૃષ્ટિ કરે છે અને બીજો પ્રકાર એ કે શીત કાળમાં વાદળાં ઉત્પન્ન કરીને ઘણા કાળે વૃષ્ટિ કરે છે

સામાન્યથી વાયુચક્ર

પૂર્વ કે ઉત્તર દિશાનો વાયુ હોય તો તે શીઘ્ર વૃષ્ટિ કરે છે, દક્ષિણ દિશાનો વાયુ હોય તો તે વૃષ્ટિનો વિનાશ કરે છે અને પશ્ચિમનો વાયુ હોય તો તે વિલંબે વૃષ્ટિ કરે છે, અગ્નિ ખૂણાનો વાયુ હોય તો વિગ્રહ, અગ્નિનો ભય અને વૃષ્ટિની અટકાયત થાય છે, નૈર્ઋત્ય ખૂણાનો વાયુ જ્યાં સુધી વાતો હોય ત્યાંસુધી સખ્ત તાપ પડે છે, વાયવ્ય ખૂણાનો વાયુ હોય તો પવન સહિત વૃષ્ટિ થાય છે, તેથી લોકો પીડા પામે છે, માંકડ વગેરે નાના જીવની વૃદ્ધિ થાય છે તથા શલભ, ઉંદર, તીડ વગેરે ઇતિઓ ઉત્પન્ન થાય છે ઇશાન ખૂણાનો વાયુ વાય તો જગતનું હિત થાય છે, જળની વૃષ્ટિ થાય છે અને લોકોમાં આનંદ પ્રવર્તે છે આ પ્રમાણે સામાન્ય રીતે વાયુચક્ર કહેલું છે

રૂદ્રદેવે પણ પોતાની રચેલી મેઘમાળામાં આ પ્રમાણે કહ્યું છે કે–' હે સુંદરી ! આ વાયુની ધારણા તત્ત્વથી તું સાંભળ. પૂર્વ દિશાનો વાયુ હોય તો સુકાળ થાય છે, તેમાં કાંઈ પણ સંશય નથી હે ગિરિસુતા(પાર્વતી) ! અગ્નિ ખૂણાનો વાયુ હોય તો ખંડવૃષ્ટિ એટલે કોઈ કોઈ ઠેકાણે વૃષ્ટિ થાય છે, દક્ષિણ દિશાનો વાયુ હોય તો શલભ, ઉંદર વગેરે ઇતિઓ ઉત્પન્ન થાય છે, નૈર્ઋત્ય ખૂણાનો વાયુ હોય તો કુળની વૃદ્ધિ થાય છે, પશ્ચિમ દિશાનો વાયુ હોય તો મનોહર ધાન્ય ઉત્પન્ન થાય છે, વાયવ્ય ખૂણાનો વાયુ હોય તો સખ્ત તાપ

પડે છે, ઉત્તર દિશાનો વાયુ હોય તો તે શુભકારક જાણવો અને ઇશાન ખૂણાનો વાયુ હોય તો સર્વ સંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે. ”

હેમંત ઋતુમાં દક્ષિણ દિશાનો વાયુ અને શિશિર ઋતુમાં નૈૠત્ય ખૂણાનો વાયુ શુભકારક છે. વસંત અને શરદ ઋતુમાં પશ્ચિમ દિશાનો વાયુ હોય તો તે શ્રેષ્ઠ અને ફળદાયક છે. શરદ ઋતુમા પૂર્વ દિશાનો વાયુ હોય તો તે ફળનો નાશ કરે છે, વસંતઋતુમા ઉત્તર દિશાનો વાયુ હોય તો તે ફળ અને પુષ્પનો નાશ કરે છે, અગ્નિ ખૂણાનો વાયુ કોઇપણ વખત (સર્વ ઋતુમા) ઇષ્ટ નથી અને ઇશાન ખૂણાનો વાયુ સર્વ ઋતુમાં શુભ છે, નૈૠત્ય ખૂણાનો વાયુ હોય તો તે વિગ્રહ, રોગ, દુકાળ અને ભયને કરે છે ઝઝા વાયુ વિના બીજો કોઇ પણ પૂર્વાદિક દિશાનો વાયુ સ્પષ્ટપણે વાતો ન હોય તો વૃષ્ટિ સ્થિર થાય છે. મુખ્યપણાએ કરીને શ્રાવણ માસમાં પૂર્વ દિશાનો વાયુ, ભાદ્રપદ માસમા ઉત્તર દિશાનો વાયુ અને બાકીના શેષ દશ માસમાં પશ્ચિમ દિશાનો વાયુ હોય તો તે અત્યંત વૃષ્ટિ કરે છે

ચૈત્ર માસના વાયુનો વિચાર

ચૈત્ર વદ બીજને દિવસે સર્વ દિશામા વાયુ ભમતો હોય અને વરસાદ ન હોય તો ભાદરવા માસમા ઘણી વૃષ્ટિ થાય ચૈત્ર વદ ત્રીજને દિવસે પૂર્વ કે ઉત્તર દિશાનો વાયુ ચાલતો હોય તો લોકમા સુકાળ થાય અને ઘણું જળ પડે. ચૈત્ર વદ ચોથને દિવસે વૃષ્ટિ સહિત વાયુ ચાલતો હોય તો સુકાળ થાય ચૈત્ર વદ પાંચમને દિવસે પણ તેજ ફળ જાણવુ. ચૈત્ર માસના કૃષ્ણપક્ષમા બીજથી પાચમ સુધીના ચાર દિવસોમા વૃષ્ટિ સાહત જો પૂર્વ દિશાનો

વાયુ વાતો હોય તો તે શુભ નથી, પરંતુ શુક્લપક્ષમાં પૂર્વ કે ઉત્તરનો વાયુ વાતો હોય તો તે અત્યંત શુભ છે ચૈત્ર શુદ પાંચમને દિવસે દક્ષિણ કે પૂર્વ દિશાનો વાયુ વાતો હોય અને થોડો વરસાદ પણ હોય તો તે વર્ષમાં[1] ધાન્યનું વધુગણું મૂલ્ય થાય છે અર્થાત્ ધાન્ય ઘણું મોંઘુ થાય. આ પ્રમાણે ઘણા રૂપવાળો અને દક્ષિણ દિશાના વાયુવડે યુક્ત આ આખો ચૈત્ર માસ વીજળી યુક્ત હોય તો વૃષ્ટિના ગર્ભને હિતકારક છે ચૈત્ર માસમા મૂળ નક્ષત્રથી આરંભી ભરણી નક્ષત્ર સુધી અનુક્રમે જોવું તેમાં જ્યાં સુધી દક્ષિણ દિશાનો વાયુ વાતો હોય ત્યાં સુધી ચોમાસામા તેટલી વૃષ્ટિ થાય છે

વૈશાખ માસના વાયુનો વિચાર

વૈશાખ માસમા શુક્લ કે કૃષ્ણ પક્ષની આઠમ કે ચૌદશને દિવસે દક્ષિણ દિશાનો વાયુ વાતો હોય તો મેઘનો મોટો ઉદય થાય. વૈશાખ શુદ ત્રીજને દિવસે સિદ્ધોવડે વાયુનો નિશ્ચય કરવો. તેમાં જો પૂર્વ કે ઉત્તર દિશાનો વાયુ હોય તો ઘણો વરસાદ વરસે, દક્ષિણ દિશાનો કે નૈર્ઋત્ય ખૂણાનો વાયુ હોય તો વૃષ્ટિનો રોધ કરે, પશ્ચિમ દિશાનો વાયુ હોય તો વૃષ્ટિ અધિક થાય અને ધાન્યનો રોધ કરે વૈશાખ શુદ ચોથને દિવસે સંધ્યાસમયે ઉત્તર દિશાનો વાયુ હોય તો સુકાળ થાય છે શુદ પાંચમને દિવસે પૂર્વ દિશાનો વાયુ વાતો હોય તો ધાન્ય મોંઘુ થાય. તે દિવસે સૂર્યના ઉદય અને અસ્ત સમયે જો પૂર્વ દિશાનો વાયુ વાતો હોય તો ઘણા ધાન્યનો સંગ્રહ કરવો, તેથી ઘણો લાભ થાય છે એજ પ્રમાણે વૈશાખ શુદ દશમને

---

૧ બારમા માસમાં’ એવો પણ પાઠ છે

દિવસે વાયુ વાતો હોય તો પણ ધાન્યનો સંગ્રહ કરવો તથા વૈશાખ શુદ્દ પુનમને દિવસે દેશોને આશ્રી વાયુનો સારી રીતે વિચાર કરવો, તે આ પ્રમાણે–જો પ્રાતઃકાળે પહેલી ચાર ઘડીને મધ્યે પૂર્વ દિશાનો વાયુ હોય તો આર્દ્રા નક્ષત્રનો સૂર્ય થાય ત્યારે પહેલે દિવસે મેઘનો મોટો ઉદય થાય. બીજી ચાર ઘડીમા જો પૂર્વ દિશાનો વાયુ હોય તો આર્દ્રા નક્ષત્રનો સમાગમ થાય તેને બીજે દિવસે મેઘનો ઉદય જાણવો એ જ પ્રમાણે ચાર ચાર ઘડીની સખ્યાએ કરીને આર્દ્રા નક્ષત્રના સર્વ દિવસો જેમ સંભવે તેમ વૃષ્ટિવાળા જાણવા, અને વિપરીત હોય તો વૃષ્ટિ રહિત જાણવા એ જ અનુક્રમે વૈશાખ શુદ્દ પુનમથી આરભી જ્યેષ્ઠ માસના કૃષ્ણ પક્ષની આઠમ સુધી એટલે નવ દિવસ સુધી ચાર ચાર ઘડીની ગણતરીએ પૂર્વ દિશાનો વાયુ ચાલતો હોય તો સૂર્યના સયોગવાળા (પદરીયા) આર્દ્રા વગેરે નવ નક્ષત્રોમા તે તે દિવસે વૃષ્ટિ થાય એમ જાણવું અને તેથી વિપરીત વાયુ ચાલતો હોય તો વૃષ્ટિ નહીં થાય એમ જાણવુ સૂર્ય અને ચંદ્રના યોગને વખતે જો પશ્ચિમ દિશાનો વાયુ ચાલે તો શરદઋતુમાં ધાન્યનુ મહાફળ પ્રાપ્ત થાય છે. 'જો નવ માસ સુધી પૃથ્વી પર પૂર્વ દિશાનો વાયુ ચાલતો હોય તો સ્વાતિ નક્ષત્રમા છીપને વિષે ઘણા મોતી પાકે, ધાન્ય ઘણું નીપજે અને લોકમા મગળ પ્રવર્તે છે.'

જ્યેષ્ઠ માસના વાયુનો વિચાર

જો જ્યેષ્ઠ માસમા સૂર્યના કિરણો અત્યત તપે અને લૂ સહિત પ્રચડ વાયુ વાય તો મેઘનો ગર્ભ શુભકારક થાય જ્યેષ્ઠ માસના કૃષ્ણપક્ષની આઠમ અને ચૌદશને દિવસે દક્ષિણ દિશાનો પવન વાય તો આગળ ઉપર વૃષ્ટિ સારી

થાય. જ્યેષ્ઠ માસની પાંચમને દિવસે દક્ષિણ દિશાનો વાયુ વાય તો તલ, તેલ અને ઘીનો સંગ્રહ કરવો, તેને આશ્વિન મહિને વેચવાથી લાભ થાય છે તે વિષે મેઘમાળા નામના ગ્રંથમાં કહ્યું છે કે—"જ્યેષ્ઠ માસની શુક્લ પંચમીને દિવસે જો ગર્જારવ સંભળાય, દક્ષિણ દિશાનો વાયુ વાય અને વાદળાંવડે આકાશ આચ્છાદિત થાય તો ધાન્ય, તલ અને તેલનો સંગ્રહ કરવો. અનુક્રમે ચાર માસે તેનો બમણો ગણ ગુણો લાભ થાય છે. જેઠ શુદિ આઠમથી ચાર દિવસ વાયુ ધારણાના છે. એ ચાર દિવસમાં મૃદુ (કોમળ સ્પર્શવાળો) વાયુ શુભ (પૂર્વ ઉત્તર કે ઇશાનનો) વાયુ વાય અને સ્થિર એટલે કે ગતિ વગરના વાદળાં થાય તો ધારણા શુભ થાય છે આથી વર્ષ સારૂ થાય છે. આ જ દિવસોમાં સ્વાતિ વગેરે ચાર નક્ષત્રોમા વરસાદ થાય તો ધારણા પરિભ્રુત (નિષ્ફળ) જાય છે. આથી શ્રાવણ વગેરે ચાર મહિનામાં વરસાદ નથી થતો. આઠમ વગેરે ચારે દિવસ ઉપર કહ્યા પ્રમાણે એક સરખા નીકળે તો સુકાળ થાય અને સુખકારક થાય જો એકસરખા ન નીકળે તો વર્ષ સારૂ ન થાય તેમજ ચોર તથા અગ્નિનો ઉપદ્રવ થાય. જ્યેષ્ઠ માસની શુક્લ એકાદશીને દિવસે સારી રીતે પૂજા કરી ધૂપ દીપ વગેરેવડે સુશોભિત ઉત્તમ મંડળ કરી એક અતિ મોટા લાંબા દંડ(વાંસ)માં મોટી ધજા બાંધી તેને ઊંચે સ્થાને ઊભી કરવી. એ પ્રમાણે યત્નપૂર્વક કરી કાળનો નિર્ણય કરવો. તેમાં જો ચાર દિવસ સુધી એક ઉત્તર દિશાનો જ વાયુ ચાલે તો ત્રણ ચાર માસ સુધી અવશ્ય વરસાદ વરસે. જો તેથી વિપરીત વાયુ ચાલે અથવા તેવાં બીજા વિપરીત ચિહ્નો થાય તો પૃથ્વી પર વર્ષા

ઋતુનો વરસાદ તેવા પ્રકારનો વરસે, તે આ પ્રમાણે-પ્રથમ ચાર દિવસ સુધી પશ્ચિમ દિશાનો વાયુ વાય તો અનાવૃષ્ટિ, દુકાળ અને મહાદુઃખ થાય. જો ઉત્તર દિશાનો વાયુ ચારે દિશામા વ્યાપી જાય તો પૃથ્વી પર ચોમાસાના ચારે માસ સારો વરસાદ થાય તેથી વિપરીત વાયુ હોય અથવા તે ચારે દિશાને વ્યાપી જાય તો તે રવિના માર્ગથી ભ્રષ્ટ થયો છે, એમ તેનું લક્ષણ જાણવું તે વખતે શીત કાળે વૃષ્ટિ થાય છે અને વર્ષાઋતુમા વૃષ્ટિ થતી નથી. જો તે બન્નેનું વિપરીતપણુ થાય તો વર્ષા ઋતુમાં વરસાદ થાય એમ કહેવું. જો વાયવ્ય, પશ્ચિમ અને નૈર્ઋત્યનો વાયુ અનુક્રમે ચાલે તો આષાઢ અને શ્રાવણ એ બે માસમા ઉત્તમ વૃષ્ટિ થાય. જો પૂર્વ, ઈશાન અને અગ્નિ ખૂણામા વાયુ અનુક્રમે ચાલે તો ભાદ્રપદ અને આશ્વિન માસની આદિ તથા અતમા ઉત્તમ વૃષ્ટિ થાય. જો જ્યેષ્ઠ માસની અમાવાસ્યા અને પૂર્ણિમાના દિવસે રાત્રિ પર્યંત વાદળાંથી આકાશ વ્યાપ્ત થાય અને પશ્ચિમ દિશાનો વાયુ વાય તો અનાવૃષ્ટિ થાય. ભાગ્યયોગે કોઈ કોઇ ઠેકાણે વૃષ્ટિ થાય તથા શ્રાવણ, આષાઢ, ભાદ્રપદ અને આશ્વિન માસ વૃષ્ટિ વિના જ પૂર્ણ થાય

આષાઢ માસના વાયુનો વિચાર

* આષાઢ શુદ પાંચમને દિવસે જો પશ્ચિમ દિશાનો વાયુ વાય, મેઘની ગર્જના સહિત વૃષ્ટિ થાય અને ઈંદ્ર-ધનુષ દેખાય, તો ધાન્યનો સંગ્રહ કરવો કાર્તિક માસમા ધાન્ય મોઘું થવાથી લાભ થશે ઋષિનુ વચન અસત્ય થતુ નથી. જો આષાઢ શુદિ બીજને દિવસે વરસાદ ન વરસે અને વાદળાં હોય તો અવશ્ય શ્રાવણ માસમાં વરસાદ વરસે આષાઢ શુદ

બીજને દિવસે પૂર્વ દિશાનો વાયુ હોય અને પૂર્વ દિશામાં વાદળા જતાં હોય તો ભાદરવા માસમાં મેઘ પુષ્કળ જળ વરસે છે. આષાઢ શુદ ચોથને દિવસે દક્ષિણ દિશાનો વાયુ હોય અને વાદળાં પૂર્વ દિશામાં જતાં હોય તો આશ્વિન માસમા અવશ્ય વૃષ્ટિ થાય છે. વૃષ્ટિના આ ચારે દિવસોમાં પૂર્વ કે ઉત્તર દિશાનો વાયુ હોય તો વરસાદ ઘણો થાય અને સુકાળ થાય, અન્યથા દુકાળ પડે. બારશ, પડવો, પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યાને દિવસે જો મોટો વાયુ વાય, વરસાદ થાય અને વાદળાંથી આકાશ ઢંકાઈ જાય તો મેઘનો મોટો ઉદય થાય.

આષાઢની પૂર્ણિમાના વાયુનો વિચાર

આષાઢ માસની પૂર્ણિમાની સાઠ ઘડીઓમાંથી બારે માસનો નિર્ણય થાય છે, તેથી સાઠને બારે ભાગ દેતાં પાંચ આવે છે એ પાંચ પાંચ ઘડીનો એક એક માસ ગણવો એ રીતે સાઠ ઘડીએ કરીને બારે માસનો નિર્ણય કરવો, તે આ પ્રમાણે—આખી રાત્રિ વાદળાં રહે અને પૂર્વ કે ઉત્તર દિશાનો વાયુ વાતો હોય તો તે વર્ષે ઘણું ધાન્ય પાકે અને પૃથ્વી પર મંગળ પ્રવર્તે જો લેશ માત્ર વાયુ અને વાદળાં હોય તથા પૂર્વ અને ઉત્તરનો વાયુ ન હોય તો તે વર્ષે વૃષ્ટિ થાય નહીં અને ભયંકર દુકાળ પડે. જે માસના વિભાગમાં થોડાં વાદળાં થાય અને મધ્યમ વાયુ વાય તો તે માસમાં અલ્પ વૃષ્ટિ થાય એમ જાણવું જે માસના વિભાગમાં આકાશ નિર્મળ દેખાય તે માસમાં વૃષ્ટિની હાનિ અને અર્ઘપાત થાય એમ જાણવું. જે માસના વિભાગની પાંચ ઘડીને વિષે વાદળાં થાય અને પૂર્વ કે ઉત્તર દિશાનો

વાયુ વાય તો તે માસમાં વૃષ્ટિ સારી થાય છે એમ સર્વનો નિર્ણય કરવો. આષાઢની પૂર્ણિમાના દિવસે કે રાત્રિએ પણ સર્વ દિશાનો વાયુ વાતો હોય અને વાદળા થયા હોય, તે કદાચ વરસતાં ન હોય તો પણ આવી પૂર્ણિમા સુખકારક છે જો આષાઢ પૂર્ણિમાના પહેલા પહોરે વાદળા થાય અને પૂર્વ કે ઉત્તરનો વાયુ હોય તો પહેલા માસમા પૃથ્વી પર ઈચ્છાથી પણ અધિક વૃષ્ટિ થાય. જો આષાઢ પૂર્ણિમાનો ક્ષય હોય તો અવશ્ય ધાન્યની પ્રાપ્તિ થાય જ નહીં અહીં પૂર્ણિમાએ ગ્રહણ હોય અથવા વૃક્ષપાત વગેરે ઉપદ્રવ થાય તો તે પૂર્ણિમા ક્ષયવાળી કહેવાય છે. આષાઢ માસની પૂર્ણિમાની પહેલી પાચ ઘડી આષાઢ માસ જાણવો, બીજી પાચ ઘડી શ્રાવણ, ત્રીજી પાચ ઘડી ભાદ્રપદ અને ચોથી પાચ ઘડી આશ્વિન માસ જાણવો. તેમા જે માસની પાચ ઘડીમા વાદળા હોય અને પૂર્વ કે ઉત્તરનો વાયુ સ્પષ્ટપણે ચાલતો હોય તે માસમા સારી વૃષ્ટિ થાય છે શુભ વાયુવડે પણ શુભ વૃષ્ટિ થાય છે. પોષ વગેરે માસમા ઉત્પન્ન થયેલા ગર્ભો જે જે માસમા દગ્ધ–નષ્ટ થાય અને તે તે માસની પાચ ઘડીઓમાં રાત્રે ચદ્ર અતિ નિર્મળ રહે તો પોષ વગેરે માસમાં ઉત્પન્ન થયેલા ગર્ભને વિષે અવશ્ય ઉત્પાત થવાનો સભવ છે, તેથી કરીને વૃષ્ટિ જાણવા માટે આષાઢની પૂર્ણિમા રાત દિવસ જોવી જોઇએ જો આષાઢ પૂર્ણિમાના રાત્રિ દિવસ, વાદળાં અને શુભ વાયુવડે યુક્ત હોય તો બુદ્ધિમાન પુરુષે શીત કાળમાં પણ વૃષ્ટિના ગર્ભ શુભ જાણવા વિદ્વાન પુરુષે વર્ષના જ્ઞાન માટે આ એક જ દિવસ જોવા લાયક છે તે દિવસે જો આઠે પહોર સુધી વાદળાં અને શુભ વાયુ રહે તો સારું વર્ષ થાય છે

આષાઢ પૂર્ણિમાની રાત્રિએ જો ચંદ્ર નિર્મળ હોય અથવા પરિવેષ[1] સહિત હોય તો જગતનો ઉદ્ધાર કરવા ઇંદ્ર પણ શક્તિમાન થતો નથી અમાવાસ્યાથી સોળમે દિવસે એટલે-પૂર્ણિમાને દિવસે સૂર્ય અસ્ત થાય તે વખતે આ લક્ષણનો વિચાર કરવો. તેનાથી શુભાશુભ વર્ષનું જ્ઞાન થાય છે, તે આ પ્રમાણે આષાઢ પૂર્ણિમાના સૂર્યાસ્ત સમયે જો પૂર્વ દિશાનો વાયુ વાય તો પૃથ્વી પર સર્વ પ્રકારનાં ધાન્ય નીપજે છે અગ્નિ ખૂણાનો વાયુ વાય તો લોકો રોગના ઉપદ્રવથી અસ્થિ શેષ રહે છે એટલે લોકમાં રોગનો મોટો ઉપદ્રવ થાય છે દક્ષિણ દિશાનો પવન હોય તો રાજાઓ વચ્ચે પરસ્પર યુદ્ધ થાય છે નૈર્ઋત્ય ખૂણાનો પવન હોય તો પૃથ્વી જળ રહિત થાય, તેથી ધાન્યનો સંગ્રહ કરવો યોગ્ય છે પશ્ચિમ દિશાનો વાયુ હોય તો ધાન્યની ઉત્પત્તિને માટે મોટી વૃષ્ટિ થાય છે વાયવ્ય ખૂણાનો પવન હોય તો માકડ, તીડ, મચ્છર વગેરે પ્રતિઓ થાય છે ઉત્તર દિશાનો પવન હોય તો લોકો ગીત અને મંગળવડે પૂર્ણ થાય છે તથા ઈશાન ખૂણાનો પવન હોય તો ધાન્ય સોંઘુ થાય છે આષાઢ માસમાં મેઘની ગર્જના થાય અને ઉત્તર દિશાનો વાયુ વાતો હોય તો દશમે દિવસે મેઘનો ઉદય થાય. આષાઢ પૂર્ણિમાના જો અર્ધો પહોરમાં વાદળાં ન હોય અને પૂર્વ કે ઉત્તરનો પવન હોય તો તે માસમાં અવશ્ય વૃષ્ટિ થાય છે આષાઢ પૂર્ણિમાને દિવસે પૂર્વ કે ઉત્તર દિશાનો વાયુ ન હોય, વાદળાં ન હોય અને વરસાદ પણ ન હોય તો લોકોને દુ ખદાયક દુકાળ થાય છે એમ જાણવું

---

૧ જળનું કુંડાળું

માર્ગશીર્ષ માસમાં વાયુનો વિચાર

માર્ગશીર્ષની શુકલ પક્ષની અષ્ટમીને દિવસે પૂર્વ દિશાનો વાયુ હોય તો સુકાળ થાય છે અને બીજી દિશાનો પવન હોય તો આવતા વર્ષમાં દુકાળ પડે છે

પોષ માસમાં વાયુનો વિચાર

પોષ માસના કૃષ્ણપક્ષની એકાદશીને દિવસે જો દક્ષિણ દિશાનો પવન હોય તથા વાદળા સહિત વીજળી હોય તો આવતા વર્ષમાં દુકાળ પડે છે પોષ શુકલ પચમીને દિવસે હિમયુક્ત વાયુ ચાલતો હોય તો તે વખતે બધાયેલા ગર્ભનો પિડ આવતા વર્ષને હિતકારક થાય છે પચમીને દિવસે થોડા આકાશમા પણ વાદળા હોય તથા વીજળી અને વરસાદ સહિત શીતળ વાયુ વાતો હોય તો અવશ્ય ગર્ભનો ઉદય થાય છે

માઘ માસમાં વાયુનો વિચાર

માઘ માસની શુક્લ પ્રતિપદાને દિવસે વાદળા સહિત વાયુ હોય તો પૃથ્વી પર તેલ વગેરે સર્વ સુગધી વસ્તુ મોઘી થાય છે. માઘ શુકલ પચમીને દિવસે વૃષ્ટિ સહિત ઉત્તર દિશાનો પવન હોય તો ભાદ્રપદ માસમા વૃષ્ટિ થાય નહીં અને ધાન્ય મોંઘુ થાય માઘ શુકલ સપ્તમીને દિવસે પશ્ચિમ દિશામા વીજળી અને વાદળાં સહિત રાત્રિ દિવસ પૂર્વ કે ઉત્તર દિશાનો વાયુ ચાલતો હોય તો સુકાળ થાય છે. માઘ કૃષ્ણપક્ષની નવમી, દશમી અને એકાદશીને દિવસે વાયુ સહિત વીજળી ચમકે તો ઘણી વૃષ્ટિ થાય છે અમાવાસ્યાને દિવસે રાત્રિ દિવસ વૃષ્ટિ સહિત

શીતળ વાયુ વાય તો ભાદ્રપદ માસની પૂર્ણિમાએ મેઘનો મોટો ઉદય થાય છે

ફાલ્ગુન માસમાં વાયુનો વિચાર

ફાલ્ગુન માસમા અતિ તીક્ષ્ણ વાયુ વાય અને વૃક્ષોનાં પાંદડાં પાડી નાખે તથા ચૈત્ર માસમાં ધીમે ધીમે દક્ષિણ દિશાનો વાયુ વાય તો તે મેઘના ગર્ભને હિતકારક છે ફાલ્ગુન શુક્લ પૂર્ણિમાને દિવસે હુતાશની પ્રગટાવવાને સમયે જો પૂર્વ દિશાનો વાયુ હોય તો ઘણી વૃષ્ટિ થાય છે, ઉત્તર દિશાનો પવન હોય તો ધાન્ય ઘણું નીપજે છે, દક્ષિણ દિશાનો પવન હોય તો દુકાળ થાય છે, પશ્ચિમ દિશાનો પવન હોય તો વર્ષ મધ્યમ થાય છે, ઊંચો વાયુ ચાલે તો તે ભયકર છે અને ચારે દિશાનો મહાવાયુ હોય તો રાજાઓ વચ્ચે યુદ્ધ અને પ્રજાનો ક્ષય થાય છે

શ્રી હીરવિજયસૂરિએ રચેલી મેઘમાળામાં કહ્યું છે કે—"રજના ઉત્સવમાં એટલે હુતાશનીને દિવસે ઉત્તર દિશાનો વાયુ ચાલતો હોય તો ધાન્યની પ્રાપ્તિ ઘણી થાય છે, પૂર્વ દિશાનો વાયુ ચાલતો હોય તો ઘણો વરસાદ થાય છે પશ્ચિમ દિશાનો વાયુ ચાલતો હોય તો કોઇ કોઇ ઠેકાણે વૃષ્ટિ થાય છે, દક્ષિણ દિશાનો વાયુ ચાલતો હોય તો દુકાળ પડે અને જો ચારે દિશાનો વાયુ ચાલતો હોય તો લોકમા ઉપદ્રવ થાય, રાજાઓ વચ્ચે યુદ્ધ થાય અને લોકનો ક્ષય થાય." વળી અન્ય સ્થળે કહ્યુ છે કે—"પૂર્વ દિશાનો વાયુ ચાલતો હોય તો તીડ, શૂક, માકડ અને ઉંદર વગેરેનો ઉપદ્રવ થાય છે, અને પશ્ચિમ દિશાનો વાયુ ચાલતો હોય તો પૃથ્વી પર જુવારની ઉત્પત્તિ થાય."

ચૈત્ર માસના શુકલપક્ષની ચતુર્થી અને પંચમીને દિવસે પ્રથમ કાંઇક શુભ વૃષ્ટિ થાય અને પછી અનુક્રમે ઉત્તર દિશાનો પવન ચાલે, તથા આકાશ વાદળાવડે આચ્છાદિત થાય, આવા લક્ષણ જોવામાં આવે તો ઘઉંનો સંગ્રહ કરવો, તેથી શ્રાવણ માસમા ત્રણગણો લાભ થશે.

ચૈત્ર માસમાં વાયુનો વિચાર.

આ પ્રમાણે જ્ઞાપક એટલે શુભાશુભ ફળને જણાવનાર વાયુ સક્ષેપે કરીને કહ્યો. આથી વિશેષ હકીકત વિદ્વાનોએ બીજા ગ્રથોથી જાણવી આ જ્ઞાપક વાયુ વૃષ્ટિને ઉત્પન્ન કરનાર છતાં પણ કોઇ વખત જઘન્ય ગર્ભવડે તત્કાળ વૃષ્ટિ કરવાથી સ્થાપક નામનો વાયુ પણ થઇ શકે છે. તે વિષે શ્રીભગવતી સૂત્રમા બીજા શતકના પાચમા ઉદ્દેશકમા કહ્યું છે કે—“હે ભગવાન! જળના ગર્ભની સ્થિતિ કેટલા સમયની હોય છે? ઉત્તર–હે ગૌતમ! જઘન્યથી એક સમયની અને ઉત્કૃષ્ટથી છ માસની સ્થિતિ હોય છે” જળનો ગર્ભ એટલે કાળાંતરે જળની વૃષ્ટિનુ કારણ પુદ્ગળોનો પરિણામ તેની જઘન્ય સ્થિતિ એક સમય પછી વર્ષી શકે છે, તેથી એક સમયની છે. અને છ માસે પણ વર્ષી શકે છે, તેથી તેની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ છ માસની કહી છે આ પ્રમાણે પ્રથમ કહેલા સસ્નેહ વાયુ અને પથ્ય એટલે વનસ્પત્યાદિકને હિત કરનારા વાયુનું સવિસ્તર વર્ણન કર્યું

આ પ્રમાણે વૃષ્ટિના ગર્ભને ઉત્પન્ન કરનાર કેટલાક વાયુ વાદળા અને વૃષ્ટિ કરીને સારા વર્ષની પ્રાપ્તિનુ કારણ થાય છે અહીં શ્રી જિનેશ્વરના આગમને વિષે પ્રસિદ્ધ એવો આ

વાયુ નામનો બીજો અધિકાર મેઘની ઉત્પત્તિના ઉદયને માટે ઉચિતપણે કહ્યો છે

ઇતિ શ્રી મહોપાધ્યાય શ્રી મેઘવિજયગણિવિરચિત
શ્રી મેઘમહોદય અથવા વર્ષપ્રબોધ ગ્રંથનો
દ્વિતીય વાતાધિકાર સંપૂર્ણ

૩. દેવાધિકાર–

જેમ રસની સંપદાવડે મેઘ ઉદય પામે છે, તેમ જ્ઞાનાદિક લક્ષ્મીવાળા અને મહેંદ્રોએ પૂજેલા શ્રી **ઋષભદેવ** પ્રભુ તથા નરેંદ્ર, નાગેંદ્ર અને અસુરેંદ્રોએ સાનિધ્ય કરવાથી મોટા તેજવડે વિલાસ પામતા શ્રી વામા રાણીના પુત્ર શ્રી **પાર્શ્વનાથ** પ્રભુ નિરંતર અભ્યુદયને પામો.

વાદળા વગેરેનો પરિણામ પ્રયોગથી અથવા સ્વભાવથી એમ બે પ્રકારે થઇ શકે છે, એમ આગમને વિષે શ્રી મહાવીરસ્વામીએ પોતે જ કહ્યું છે. વરસાદનું પ્રથમ કારણ મેઘકુમાર વગેરે દેવો છે અને બીજું કારણ સ્વભાવ જ છે. તેમાં સ્વાભાવિક કારણ છતાં પણ કોઇ દેવતાની વિરાધના થઇ હોય તો તે દેવતા પણ તે વરસાદને રૂંધી શકે છે. તેથી જો કદાચ વરસાદ ન થાય તો સર્વ દેવોની પૂજા કરવી યોગ્ય છે. તેમાં પણ ઇંદ્ર, વરુણ, નાગકુમાર, ભૂત અને ગુહ્યક (યક્ષ) એ દેવોની પૂજા વિશેષ કરીને કરવી યોગ્ય છે તે વિશે શ્રી ભગવતી સૂત્રમાં ત્રીજા શતકમાં સાતમા ઉદ્દેશકમાં કહ્યું છે કે– “આ દેવો શક્ર, દેવેંદ્ર, દેવરાજ વરુણ નામના મહારાજાની આજ્ઞામાં, વચનમાં અને આદેશમાં રહેલા છે તે દેવો આ છે—વરુણકાયિક, વરુણદેવકાયિક, નાગકુમારો, નાગકુમારિકાઓ, ઉદધિકુમારો, ઉદધિકુમારિકાઓ, સ્તનિતકુમારો, સ્તનિતકુમારિકાઓ, અને તે સિવાય બીજા પણ એવા પ્રકારના સર્વ દેવતાઓ તે વરુણ દેવેદ્રની ભક્તિવાળા, તેના પક્ષમાં રહેનારા

અને તેના તાબામાં રહેવાવાળા છે તથા તે સર્વ દેવો શક્ર, દેવેન્દ્ર અને દેવરાજ એવા વરુણ નામના મહારાજાની આજ્ઞામાં, ઉપપાતમાં, વચનમાં અને નિર્દેશમાં રહેવાવાળા છે. જબૂદ્વીપ નામના દ્વીપને વિષે મેરુપર્વતની દક્ષિણ બાજુએ આટલી બાબતો ઉત્પન્ન થાય છે—અતિવૃષ્ટિ, મંદ વૃષ્ટિ, સુવૃષ્ટિ, દુર્વૃષ્ટિ, ઉદકોદ્ભેદ, (પર્વતાદિકમાંથી જળની ઉત્પત્તિ), ઉદકોત્પીલ (તળાવ વગેરેમાં જળનો સમૂહ), અપ વાહ (જળનો થોડો પ્રવાહ), પ્રવાહ (જળનો મોટો પ્રવાહ), ગામને તાણી જાય તેવો પ્રવાહ, યાવત્ દેશને તાણી જાય તેવો પ્રવાહ પ્રાણનો ક્ષય, લોકનો ક્ષય, ધનનો ક્ષય, વ્ય સનભૂત, અનાર્ય (પાપરૂપ) તથા એવી પ્રકારની બીજી સર્વ બાબતો શક્ર, દેવેન્દ્ર, દેવરાજ વરુણ મહારાજાના અજાણપણામાં નથી, નહીં જોયેલા નથી, નહીં સાંભળેલા નથી, તથા અવિ જ્ઞાત નથી અર્થાત્ એ સર્વ વરુણકાયિક દેવોથી અજ્ઞાત નથી."

અહીં કોઈને શંકા થાય કે—આ રીતે તો આ દેવો વૃષ્ટિને જાણનારા જ કહ્યા; પરંતુ વૃષ્ટિને કરનારા કહ્યા નથી, તેથી તેમની આરાધના કરવાનું શું ફળ? ઉત્તર–દેવ, અસુર અને નાગકુમાર વૃષ્ટિ કરનારા છે એમ આગમમાં સાક્ષાત્ સંભળાય છે તે વિષે શ્રી ભગવતી સૂત્રના ચૌદમા શતકમાં પાંચમા ઉદ્દેશકમાં કહ્યું છે કે—"હે ભગવાન! મોટી વૃષ્ટિને શું દેવ કરે છે? કે અસુરકુમાર કરે છે? કે નાગકુમાર કરે છે? ઉત્તર–હે ગોતમ! દેવ પણ વૃષ્ટિ કરે છે, અસુરકુમાર પણ કરે છે અને નાગકુમાર પણ વૃષ્ટિ કરે છે" એ જ પ્રમાણે જબૂદ્વીપપ્રજ્ઞપ્તિમાં મેઘકુમાર વગેરે નાગકુમારોએ વૃષ્ટિ કરી છે, જ્ઞાતાસૂત્રમાં સૌધર્મ દેવે વૃષ્ટિ કરી છે,

રાજપ્રશ્નીય ઉપાગમાં સમવસરણની રચના વખતે દેવોએ વૃષ્ટિ કરી છે, એમ કહ્યું છે ભગવાન શ્રીવર્ધમાનસ્વામીએ તલનો સ્તબ નીપજવાનો કહ્યો હતો, તે સિદ્ધ કરવા માટે પાસે રહેલા વ્યતરોએ વૃષ્ટિ[1] કરી હતી, એમ પાંચમા અંગમા પણ કહ્યુ છે તથા ઉત્તરાધ્યયનના હરિકેશીય નામના અધ્યયનમા કહ્યુ છે કે—"દેવોએ સુગધી જળની, પુષ્પની અને વસુધારાની વૃષ્ટિ કરી, તથા આકાશમાં દુદુભિનો નાદ કરી 'અહો દાન! અહો દાન!' એવી ઉદ્‌ઘોષણા કરી. અહીં દેવાદિકે વૃષ્ટિ કરી છે, તેના ઉપલક્ષણથી યોગ, લબ્ધિ અને તપસ્યાના પ્રભાવથી પણ વૃષ્ટિ થઈ શકે છે તે સર્વ પ્રયોગજન્ય વૃષ્ટિ જાણવી આ બાબતની પ્રતીતિને માટે શ્રીમદ્ ભાગવત પુરાણના પાચમા સ્કધના

---

૧ છદ્મસ્થ અવસ્થામા રહેલા ભગવાન શ્રીવર્ધમાનસ્વામી એકદા માર્ગમા વિચરતા હતા, તે વખતે શિષ્ય તરીકે સાથે રહેલા ગોશાળકે માર્ગમા તલનો એક છોડ જોઇ ભગવાનને પૂછ્યુ કે—" આ તલનો છોડ ઊગશે કે નહીં?" ત્યારે ભગવાનની સેવા કરવા માટે પાસે રહેલા સિદ્ધાર્થ વ્યતરે ભગવાનના શરીરમા પ્રવેશ કરી જવાબ આપ્યો કે 'હા, એ છોડ ઊગશે' તે સાભળી ગોશાળકે ભગવાનનુ વચન મિથ્યા કરવા માટે તે તલનો છોડ ત્યાથી ઉખેડી નાખ્યો પછી ભગવાનની સાથે ગોશાળક આગળ ચાલ્યો તેવામા ત્યાં એક ગાય નીકળી તેનો પગ તે છોડ ઉપર આવ્યો તેથી તે છોડ ભૂમિમાં પેસી ગયો ત્યારપછી પાસે રહેલા વ્યતર દેવોએ તેના પર જળની વૃષ્ટિ કરી, તેથી તે તલનો છોડ ઊગ્યો કેટલેક સમયે ભગવાન શ્રીવર્ધમાનસ્વામી ફરીથી તે જ માર્ગે વિહાર કરતા નીકળ્યા. તે વખતે તે ઊગેલો તલનો છોડ જોઇ ગોશાળકે એકાતપણે નિયતિભાવને ગ્રહણ કર્યો, ઇત્યાદિ.

ચોથા અધ્યાયમાં કહ્યું છે કે—"ભગવાન શ્રીઋષભદેવસ્વામીની સાથે સ્પર્ધા કરવાથી ઈંદ્રે તેમના દેશમાં વૃષ્ટિ થવા ન દીધી. તે જાણી ભગવાન શ્રીઋષભદેવસ્વામી યોગના ઈશ્વર હોવાથી તેમણે કાંઈક હસીને પોતાના યોગબળથી વૃષ્ટિ કરીને પોતાનું અજનાભ એવું નામ યથાર્થ કર્યું" આ પ્રમાણે લોકોત્તર અને લૌકિક શાસ્ત્રમાં કહ્યા છતાં કેટલાક મૂઢ લોકો કહે છે કે-"દેવો શું કરી શકે છે? યોગ અને સમાધિના પ્રભાવથી શું થઈ શકે? સર્વ પોતાના કર્મનું જ ફળ છે" ઈત્યાદિ શાસ્ત્રવિરુદ્ધ વચનને પ્રમાણરૂપ ગણવું નહીં. ઈત્યલં વિસ્તરેણ

હે સમ્યગ્દૃષ્ટિ જનો! આવા નાસ્તિક મતનો ત્યાગ કરી તથા આસ્તિક મતનો સ્વીકાર કરી દેવતાનું આરાધન કરવા યત્ન કરવો. રેવતી નક્ષત્ર પર સૂર્ય આવવાથી વસંત ઋતુનો ઉદય થાય છે, તે વખતે મોટા ઉત્સવપૂર્વક પુણ્યના પાત્રરૂપ જિનબિંબનું સ્નાત્ર કરવું ઉચિત છે વાજિંત્રના નિર્ઘોષપૂર્વક અને સ્ત્રીઓના ગીતનૃત્યાદિક સહિત જિનેશ્વરની સત્તર પ્રકારી પૂજા કરવી. તે સાથે દશ દિક્પાળની પૂજા અને નવગ્રહની પૂજા કરી લોકો સહિત વાજતેગાજતે જળયાત્રા અને શાન્તિસ્મરણ કરવું જેટલા દિવસ આકાશમાં સૂર્ય રેવતી નક્ષત્રને ભોગવે છે તેટલા દિવસ સુધી હમેશાં જિનેશ્વરની પૂજા કરવાથી પૃથ્વી પર વૃષ્ટિનું પોષણ થાય છે વૃષ્ટિનો રોધ થયો હોય તો પણ દેવને સંતુષ્ટ કરવા માટે નૈવેદ્ય પૂજાપૂર્વક આ જ રીત કરવી, અને છેલ્લે દિવસે ભૂતોને બલિબાકુલ દેવા. એક જિનેશ્વરની જ પૂજા કરવાથી પૃથ્વી પર રહેલાં સર્વ દેવોની પૂજા કરી કહેવાય છે, કેમકે

ભગવાનની શક્તિ સર્વ દેવોમા રહેલી છે કદાચ વિવેચનની બુદ્ધિથી કોઇ વૈષ્ણુવ મતવાળો કે શિવધર્મના મતવાળો પુરુષ જિનેશ્વરની પૂજા ન કરે તો તેણે પોતપોતાના દેવની પૂજા કરવી તેમા વૈષ્ણુવ મતવાળા પુરુષે જળની શય્યામા રહેલી (જળશાયી) વિષ્ણુની પ્રતિમાની પૂજા કરવી, શિવધર્મી પુરુષે ગગાવડે યુકત પાણીના ઘડાવાળી શિવમૂર્તિની પૂજા કરવી, યવન લોકે મસ્જીદની પૂજા કરવી અને બીજા ધર્મીઓએ વૃષ્ટિની પુષ્ટિ માટે પશ્ચિમ દિશામા જળાશય ઉપર જઈ પોતપોતાના ઇષ્ટદેવની પૂજા કરવી ભકિતથી વિધિપૂર્વક પૂજા કરી, નૈવેદ્ય ધરી, સૂર્યની સન્મુખ તડકે ઊભા રહી પોતપોતાના ગુરુએ કહેલા મત્રનો જાપ કરવો ક્ષુદ્ર દેવની તુષ્ટિ માટે ક્ષુદ્ર જનો જીવહિંસા કરે છે, તેથી પણ કોઇક વખત દેવની અનુકૂળતાને લીધે વૃષ્ટિ થાય પણ ખરી; પરંતુ તે જીવહિંસા સત્પુરુષોને માનવા લાયક નથી, તેથી તે માર્ગ આદરવા લાયક પણ નથી, કારણ કે વૃષ્ટિના નાયક તો દેવેદ્ર વગેરે પવિત્ર દેવો જ છે તેઓ હિંસાથી સતુષ્ટ થતા નથી, પરંતુ પૂજા, વિવિધ પ્રકારના નૈવેદ્ય, ધૂપ, ગધ, સ્તોત્ર અને જાપ વડે જ પ્રસન્ન થાય છે જેઓ ખેતી વગેરે કાર્યમા તત્પર હોવાથી દેવની પૂજા અને મત્રનો જપ વગેરેને સમજતા જ નથી, તેઓએ પણ તડકે બેસીને ત્રણ ઉપવાસનુ વ્રત કરવુ ડાહ્યા પુરુષોએ ચાર પ્રકારની વિદ્યુત્કુમારીઓને સતુષ્ટ કરવા માટે માઘ માસની કૃષ્ણ પ્રતિપદાને દિવસે બે હજાર જાપ કરવા તથા માઘ માસની શુકલ ચતુર્થીને દિવસે નાગકુમાર, ઉદધિકુમાર, સ્તનિતકુમાર અને ભવનપતિ દેવોની જાપ કર્મવડે આરાધના કરવી. તેમા તે દરેક દેવ અને દેવીને ઉદ્દેશી

બબ્બે હજાર જાપ કરવા તેનો મંત્ર આ પ્રમાણે “ओँ ह्रीँ नमो झ्म्ल्व्र्यूँ मेघकुमाराणां, ओँ ह्रीँ श्रीँ नमो झ्म्ल्व्र्यूँ मेघकुमारिकाणां वृष्टिं कुरु कुरु संवौषट् स्वाहा, ओँ ह्रीँ मेघकुमार आगच्छ आगच्छ स्वाहा ॥” આ પ્રમાણે વૃષ્ટિને માટે સર્વ દેવોનાં નામ ફેરવી [1]ફેરવીને તેમનો જાપ કરવો. જાપથી સર્વ દેવો તૃપ્ત થઇ વૃષ્ટિ કરનારા થાય છે બુદ્ધિમાન પુરુષે ગ્રામદેવતા, દિશક દેવતા, નાગ દેવતા, ભૂત દેવતા, ગુહ્યક (યક્ષ) વગેરે દેવતા તથા ભગવતી વગેરે દેવીઓની આશાતના કદાપિ કરવી નહીં, કેમકે સમ્યગ્‌દૃષ્ટિ જનોને પણ જિનેશ્વરની પૂજા કર્યા પછી કાયોત્સર્ગ કરીને ક્ષેત્રદેવતા અને ભવનદેવતાનુ સ્મરણ કરવાનું છે એમ કહ્યુ છે

હવે આ દેવાધિકારમાં દેવયંત્રનો ઉદ્ધાર કરે છે

પ્રથમ સ્વસ્તિકને આકારે નવ કોઠાવાળો યંત્ર કરવો. પછી મધ્યના કોઠામા બ્રહ્મરૂપ ऐँ નામનુ વાગ્બીજ લખી તેની ફરતાં ‘नमो अरिहंताण’ એ અક્ષરો લખવા પછી દક્ષિણ તરફના કોઠામાં મહેશ્વરરૂપ ह्रौँ નામની શિવશક્તિ બીજ લખી તેની નીચે ‘अमला’ એ ઇંદ્રાણીનુ નામ લખવુ પછી નૈઋત્ય તરફના કોઠામા ‘अप्सरा’ એ નામ લખવુ પછી પશ્ચિમ તરફના કોઠામા ‘धृतिमेघा’ એ નામ લખવુ પછી વાયવ્ય તરફના કોઠામાં ‘मघमिका’ એ નામ લખવુ પછી ઉત્તર

૧ नागकुमाराणां, वह्निकुमाराणां વગેરે નામ ફેરવવાં.

તરફના કોઠામાં ' कक्क्री ' એ વિષ્ણુ બીજ લખી તેની નીચે ' रोहिणी ' એ નામ લખવું પછી ઇશાન તરફના કોઠામા ' शिवा ' એ નામ લખવું પછી પૂર્વ તરફના કોઠામા 'पद्मा' એ નામ લખવું અને પછી અગ્નિ તરફના કોઠામા ' अंजू ' એ નામ લખવું આ આઠે ઇંદ્રની અગ્રમહિષીઓના નામ છે. ત્યારપછી સ્વસ્તિકના પૂર્વ ભાગે ' नमो सिद्धाणं ', દક્ષિણ ભાગે ' नमो आयरियाणं ', પશ્ચિમ તરફ ' नमो उवज्झायाणं ' અને ઉત્તર તરફ ' नमो लोए सव्वसाहूणं ' આ ચાર પદો લખવા ત્યારપછી સ્વસ્તિકના આતરાને વિષે અગ્નિ ખૂણામાં આવર્ત ૧, નૈર્ઋત્ય ખૂણામા વ્યાવર્ત ૨, વાયવ્ય ખૂણામા નદ્યાવર્ત ૩ અને ઇશાન ખૂણામા મહાનદ્યાવર્ત ૪, આ ચાર વસ્તુ આળેખી તેની ઉપર અગ્નિ ખૂણામા ' चित्रकनकायै नमः' ૧, નૈર્ઋત્ય ખૂણામા ' शतहृदायै नमः ' ૨, વાયવ્ય ખૂણામા ' सौदामिन्यै नमः ' ૩ અને ઇશાન ખૂણામા 'चित्रायै नमः' ૪, આ ચાર વિદ્યુત્કુમારિકાની મહત્તરાઓના નામ લખવા

ત્યારપછી સ્વસ્તિકના પૂર્વ વલયના કોઠામા 'सोमाय नमः' લખી તેની આગળ ' अ आ अं अः' એ ચાર અક્ષર લખવા, અને બીજા વલયના કોઠામા દ્રોણુ આળેખી તેની ઉપરના કોઠામા ' औं ' એ અક્ષર લખવો પછી દક્ષિણ તરફના વલયમા ' यमाय नमः ' લખી તેની આગળ ' इ ई उ ऊ ' એ ચાર અક્ષર લખવા, અને બીજા વલયના કોઠામા આવર્ત આળેખી તેની ઉપરના કોઠામા 'क्रौं' એ અક્ષર લખવો.

ત્યારપછી પશ્ચિમ તરફના વલયમા 'वरुणाय नमः' લખી તેની આગળ 'ऋ ॠ ऌ ॡ' એ ચાર અક્ષરો લખવા અને બીજા વલયમા પુષ્કરાવર્ત્ત આળેખી તેની ઉપરના કોઠામા ह्रौँ એ અક્ષર લખવો. ત્યારપછી ઉત્તર તરફના વલનકમાં 'धनदाय नमः' લખી તેની આગળ 'ए ऐ ओ औ' એ ચાર અક્ષર લખવા અને બીજા વલનકમાં સંવર્ત આળેખી તેની ઉપરના કોઠામા 'ह्रीँ' એ અક્ષર લખવો. ત્યારપછી સ્વસ્તિકની પૂર્વ દિશામાં 'ॐ ह्रीँ नमो भगवओ पासनाहस्स धरणिंदपूइअस्स तस्स भत्तीए ओँ ह्रीँ मेघकुमार आगच्छ आगच्छ स्वाहा' એમ લખવું. સ્વસ્તિકની નીચે 'ॐ ह्रीँ नमो वासुदेवाय क्षीरसागरशायिने शेषनागासनाय इन्द्रानुजाय अत्र आगच्छ आगच्छ जलवृष्टिं कुरु कुरु स्वाहा' આ પ્રમાણે લખી સ્વસ્તિકને પૂર્ણ કરી તેની રેખાના આંતરામા 'ॐ ह्रीँ नमो ह्म्ल्व्र्यूं मेघकुमाराणां ॐ ह्रीँ श्रीँ नमो ह्म्ल्व्र्यूं मेघकुमारिकाणां महावृष्टिं कुरु कुरु सर्वोपद् सव्वे नागकुमारा सव्वे नागकुमारीओ उदहिकुमारा उदहि कुमारीओ थणीयकुमारा थणीयकुमारीओ महावुट्ठिकरा भवंतु" એમ લખવુ

ત્યારપછી બીજા વલયમા પૂર્વોક્ત ચાર દિશામાં गोथुभ १, शिव २, शंख ३ અને मनशिल ४ એ નામના ચાર નાગેન્દ્રોને સ્થાપવા, તથા ઈશાન, અગ્નિ, નૈર્ઋત્ય અને વાયવ્ય એ ચાર વિદિશામાં અનુક્રમે कर्कोटक १, कर्दमक

२, कैलास ३ અને अरुणप्रभ ४ એ ચાર નામ સ્થાપન કરવા પછી ચાર દિશામા જળબીજની માતૃકા સ્થાપન કરવી.

ત્રીજા વલયમાં 'ॐ ह्रीँ श्रीं नमो भगवते महेन्द्राय मेघवाहनाय ऐरावतस्वामिने वज्रायुधाय अत्र आगच्छ आगच्छ वृष्टिं कुरु कुरु स्वाहा ' એમ પૂર્વ દિશામા લખવુ દક્ષિણ દિશામા ' ॐ नमो भगवते श्रीसहस्रकिरणाय वरुणदेवाय मकरवाहनाय गभस्तिअर्यमरूपेण अत्र आगच्छ आगच्छ वृष्टिं कुरु कुरु स्वाहा ' એમ લખવુ પશ્ચિમ દિશામા— 'ॐ ह्रीं नमो भगवते वरुणदेवाय जलस्वामिने मकरासनाय रोहिणीमदनाचित्राश्यामासहिताय मेघनादाय अत्र आगच्छ आगच्छ महाजलवृष्टिं कुरु कुरु स्वाहा ' એમ લખવુ તથા ઉત્તર દિશામા 'ॐ ह्रीँ नमो भगवते चन्द्राय अमृतवर्षिणे सर्वौषधिनाथाय कर्कचारिणे अत्र आगच्छ आगच्छ महारसवृष्टिं कुरु कुरु स्वाहा ' એમ લખવુ

ચોથા વલયમા 'ॐ ह्रीं नमो धरणिंदस्स कालवालकोलवाल—सेलवाल—संसवालप्पमुहा सव्वे णागकुमारा णागकुमारीओ इह आगच्छंतु महाजलवुट्ठिं कुणंतु ' આ પ્રમાણે દક્ષિણ દિશાથી આરંભીને પશ્ચિમ દિશાના અંત સુધી લખવું. ત્યારપછી 'ॐ ह्रीं नमो भूयाणंदस्स कालवाल—कोलवाल—संखवाल-सेलवालप्पमुहा सव्वे णागकुमारा णागकुमारीओ इह आगच्छंतु महाजलवुट्ठिं कुणंतु ' એ પ્રમાણે ઉત્તર દિશાથી આરંભીને પૂર્વ દિશાના અંત સુધી લખવુ

પાંચમા વલયમાં ‘ૐ ह्रीं नमो जलकंतमर्हिदस्स जल-जलतर-जलकंत-जलप्पहाईआ उदहिकुमारा उदहिकुमारीओ य इह आगच्छंतु० ’ ઇત્યાદિક પૂર્વની જેમ દક્ષિણ દિશાથી આરંભીને પશ્ચિમ દિશાના અંત સુધી લખવું પછી ‘ૐ ह्रीं नमो जलप्पहर्हिदस्स जल-जलतर-जलप्पह-जलकंताईया उदहिकुमारा उदहिकुमारीओ य० ’ ઇત્યાદિક પ્રથમની જેમ ઉત્તર દિશાથી આરંભીને પૂર્વ દિશાના અંત સુધી લખવુ

છઠ્ઠા વલયમાં ‘ૐ ह्रीं नमो घोसमर्हिदस्स आवत्त-वियावत्त-नंदियावत्त-महानंदियावत्तप्पमुहा सव्वे थणियकुमारा थणियकुमारीओ य इहागच्छंतु महामेहवुट्ठिं कुणंतु ’ એ પ્રમાણે દક્ષિણ દિશાથી આરંભીને પશ્ચિમ દિશાના અંત સુધી લખવું તથા ‘ૐ ह्रीं नमो महाघोसमर्हिदस्स आवत्त वियावत्त-महानंदियावत्त-नंदियावत्तप्पमुहा थणियकुमारा थणियकुमारीओ य इहागच्छंतु महामेहवुट्ठिं कुणंतु स्वाहा ’ એ પ્રમાણે ઉત્તર દિશાથી આરંભીને પૂર્વ દિશાના અંત સુધી લખવું

અહીં ચોથા, પાંચમા અને છઠ્ઠા એ ત્રણ વલયમાં જો જગ્યા હોય તો ‘ अक्का-सक्का-सतेरा-सोदामणी-इंदा-घण विज्जुयाइया नागकुमारीओ उदहिकुमारीओ थणियकुमारीओ वा ’ એ પ્રમાણે યોગ્ય સ્થાને લખવું

ત્યાર પછી સાતમા વલયમાં ‘ૐ ह्रीं मेघंकरा मेघवती सुमेघा मेघमालिनी तोयधारा विचित्रा च वारिषेणा बला

हिका इहागच्छन्तु ' એ પ્રમાણે પૂર્વ દિશામા લખવુ. પછી 'ॐ ह्रीं अलीता सोल्का सतह्रदा सौदामिनी ऐन्द्री घनविद्यु-त्प्रमुखा विद्युत्कुमार्य इहागच्छन्तु ' એ પ્રમાણે દક્ષિણ દિશામાં લખવુ પછી ' ॐ ह्रीं आब्भिंतरपरिसाए सट्ठिं सहस्सा मज्झिमपरिसाए सत्तरिं सहस्सा बाहिरपरिसाए असीइं सहस्सा नागकुमारा इहागच्छंतु' એ પ્રમાણે પશ્ચિમ દિશામા લખવુ પછી 'ॐ ह्रीं सव्वेणागोदहिथणियकुमारा सक्कस्स देविंदस्स देव-रण्णो वरुणस्स महारण्णो आणाए महावुट्ठिकरा भवंतु ' એ પ્રમાણે ઉત્તર દિશામા લખવુ

આ પ્રમાણે સાત વલયવાળો યત્ર કરી તેની ચારે દિશાએ 'क्षि' અને ચાર વિદિશામા 'ल' એવા અક્ષર લખી તેને વજ્રના આકારવડે વેષ્ટિત કરવા તથા પૂર્વ, દક્ષિણ, પશ્ચિમ અને ઉત્તર એ દિશાઓમા અનુક્રમે 'ॐ ह्रीं सर्वयक्षेभ्यो नमः १। ॐ ह्रीं सर्वभूतेभ्यो नमः २। ॐ ह्रीं पूर्णादिसर्वयक्षदेवीभ्यो नमः ३। ॐ ह्रीं रूपावत्यादिसर्वभूतदेवीभ्यो नमः ४।' એ પ્રમાણે લખવુ

આ યત્રને થાળીમા અથવા ભોજનપત્રમા આળેખી તેને અધર આકાશમા તડકે મૂકવો તેની પાસે ધૂપ કરવો પછી નીચે લખેલા ત્રણ શ્લોક-બોલી એક મણકો(પારો) મૂકવો એ રીતે એક સો ને આઠ વાર ત્રણે શ્લોક ગણવા

" घणकसायपडिमल्लूल्लूरणु, दुजयमयणबाणहसूसूरणु ।
सरसपियंगुवण्णु गयगामिउ, जयउ पासु भुवणत्तयसामिउ ॥१॥
जसु तणुकंतिकडप्पसिणिद्धउ, सोहइ फणिमणिकिरणालिद्धउ । *
नं नवजलहरतडिल्लयलंछिउ, सो जिणु पासु पयच्छउ वंछिउ ॥२॥
भित्त्वा पातालमूलं चलचलचलिते व्याललीलाकराले,
विद्युद्दण्डप्रचण्ड.. सहितैः सद्भुजैस्तर्जयन्ती ।
दैत्येन्द्रं क्रूरदंष्ट्रा कटकटघटिते स्पष्टभीमाट्टहासे,
माया जीमूतमाला कुहरितगगने रक्ष मां देवि पद्मे ॥ ३ ॥"

અગરના ધૂપપૂર્વક પ્રત્યેક અક્ષરે આ ત્રણ શ્લોક ગણી એક સો આઠ વખત જાપ કરવો. મેઘકુમાર અધ્યયનનો સ્વાધ્યાય કરવો તથા તેનું જ વ્યાખ્યાન વાંચવું.

આ પ્રમાણે મેઘને આકર્ષણ કરનાર મોટો મંત્ર કહ્યો.

હવે મેઘ આકર્ષણ કરવાનો નાનો મંત્ર કહે છે—છ ખૂણા વાળો મંત્ર કરવો. પછી દરેક ખૂણામાં ' अक्का सक्का सतेरा सोदामणी इंदा घणविज्जुया एताभ्यो नमः ।' એ રીતે લખવું તથા મધ્યમાં ' ओँ महामहा मिहीहाममहाधयहरवरसहा आमगमइ विआइ पूरइ गामघणा घणजलतिणरसराम १ ह्रैं એ પ્રમાણે લખવું તથા ' ओँ क्रौं वरुणाय जलपतये नमः ' આ મંત્ર લખવો. ષટ્કોણની ઉપર ' ओँ ह्रीँ मेघकुमार आगच्छ आगच्छ स्वाहा ' એ પ્રમાણે લખવું ષટ્કોણની બહાર દિશામાં ' रोहिणीमदनाधिप्राप्यामाभ्यो नमः ' એ પ્રમાણે લખવું તેના પર માયાબીજ ત્રણ પ્રકારે કરીને વેષ્ટિત અને છેડે

'क्रौं' અક્ષર લખવો. આ યન્ત્ર કંકુ વગેરે અષ્ટગંધવડે આળેખી તડકે રાખવો. તેની આગળ આબેલ વગેરે તપ કરી, સૂર્યની સન્મુખ રહી નીચેની ગાથાને અથવા તો 'अंभोनिधौ क्षुभितभीषणनक्रचक्र०' એ ભક્તામરના શ્લોકને એક સો આઠ વાર ગણવાથી મેઘનુ આકર્ષણુ થાય છે.

तुह समरणजलवरिससित्त माणवमइमेइणि,
अवरावरसुहुमत्थबोहकंदलदलरेहणि ।
जायइ फलभरभरिय हरिय दुहदाहअणोवम,
इय मइमेइणिवारिवाह दिस पास मइं मम ॥ १ ॥

આ પ્રમાણે પુરુષોની કળાઓને મધ્યે મેઘાકર્ષણુ નામની કળા શ્રીઋષભદેવસ્વામીએ બતાવી છે, તે આગમના શાસ્ત્રથી જાણી લેવી.

'ॐ ह्रीँ वायुकुमार आगच्छ आगच्छ स्वाहा'

આ મન્ત્રનો જાપ કરવાથી મેઘનુ સ્તભન થાય છે અથવા એ ઈંટ પર યન્ત્ર લખી પૃથ્વી પર મૂકવાથી મેઘનું સ્થભન થાય છે

મેઘનુ આકર્ષણુ અને વરસાવવુ વગેરે કરનારી આ નિર્મળ વિદ્યા મેઘમહોદયમા પ્રીતિ રાખતા પાત્રરૂપ વિદ્યાર્થીને આપવા લાયક છે દેવ પરની શ્રદ્ધાથી તથા જાપાદિકની શક્તિથી ઉત્પન્ન થયેલો આ ત્રીજો હેતુ પણુ સિદ્ધ થાય છે. તથા શાસ્ત્ર સબધી પ્રસિદ્ધિના સ્થાનરૂપ આ હેતુ શુદ્ધ બુદ્ધિવાળા પુરુષોને આનદ આપનાર છે

ઇતિ શ્રી મહોપાધ્યાય શ્રી મેઘવિજયજીગણિ-
રચિત શ્રી મેઘમહોદય અથવા વર્ષ પ્રબોધ
ગ્રથનો તૃતીય દેવાધિકાર સંપૂર્ણ.

૪ સંવત્સરાધિકાર—

ગંધહસ્તીની જેમ પુષ્કર[1] અને પદ્મ[2]વડે શોભતો સંવત્સર શ્રી ઋષભદેવ જિનેશ્વરની કૃપાથી પૃથ્વીનું ભરણ-પોષણ કરનાર મેઘની વૃષ્ટિ કરીને રસવાળી ધાન્યની વિધિને કરે.

દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર અને ભાવ એ ત્રણ પ્રકારનું વૃષ્ટિનું કારણ કહ્યું હવે ચોથું કારણ કાળ પણ છે, તેને કહે છે

વર્ષનાં દ્વાર — શાલિવાહનનો શક, વિક્રમ સંવત્સર, ઉત્તરાયણ અને દક્ષિણાયનનો પહેલો દિવસ એટલે મકર અને કર્ક સંક્રાંતિનો પહેલો દિવસ, માસ, પક્ષ, દિવસ, અગસ્ત્યનો તારો, વર્ષનો રાજા, વર્ષનો મંત્રી ધાન્યેશ, રસેશ, વર્ષનું જન્મલગ્ન, વાયુ, વીજળી સહિત વાદળાં, મેઘનો ગર્ભ, તિથિ, ગ્રહોનો સમૂહ, નક્ષત્ર, કર્પૂરચક્ર, સર્વતોભદ્રચક્ર, જળનો ઉદય કરનાર યોગો અને શકુન એ સર્વનો વિચાર કરીને વર્ષનું શુભાશુભ ફળ જાણવા યોગ્ય છે

શાલિવાહનના શકને ત્રણે ગુણી તેમાં બે ઉમેરવા. પછી તેને બારે ભાગવા, તેમાં જો બે કે બાર શેષ રહે તો અલ્પ વૃષ્ટિ થાય. અને એક કે ત્રણ શેષ રહે તો ઘણી વૃષ્ટિ થાય રાશિનો સ્વામી અને વર્ષનો સ્વામી એ બન્નેના અષ્ટોત્તરી દશાના ધ્રુવાંક મેળવી ત્રણે ગુણવા. તેમાં પાંચ

---

૧ હસ્તી પક્ષે સૂંઢ. સંવત્સર પક્ષે મેઘ.

૨ હસ્તી પક્ષે શરીરમાં શોભેલ કમળ, સંવત્સર પક્ષે લક્ષ્મી

ઉમેરવા. પછી ૫દરે ભાગવા. જે શેષ રહે તે આય જાણવો. તથા ભાગમા આવેલા અકને ત્રણે ગુણી પાચ ઉમેરી ૫દરે ભાગ દેવો જે શેષ રહે તે વ્યય જાણવો. આ પ્રમાણે વર્ષના આય અને વ્યય જાણવા. કોઇ માત્ર બાર રાશિના જ આય અને વ્યય કાઢે છે તેમા જો આય અધિક હોય તો સુકાળ થાય છે અને વ્યય અધિક હોય તો દુકાળ થાય છે વર્ષનો આય અને ભાગમા આવેલો અક એ બન્નેને મેળવી ચારે ગુણવા તેને બારે ભાગવા જે શેષ રહે તે માસનો આય જાણવો એ જ પ્રમાણે માસના આયને ત્રીશે ભાગવાથી દિવસનો આય થાય છે આ આય અને વ્યયનો વિચાર સંક્રાતિના દિવસથી થાય છે. વિક્રમનો સંવત્સર અને શાલિવાહનનો સવત્સર એ બન્નેને મેળવી બમણા કરવા. તેને સાતે ભાગ દેવો જે શેષ રહે તેને આશ્રી ફળ આ પ્રમાણે કહેવું—એક કે છ શેષ રહે તો દુકાળ પડે, બે કે ચાર શેષ રહે તો સુકાળ જાણવો, ત્રણ કે પાચ શેષ રહે તો મધ્યમ વર્ષ જાણવુ અને શૂન્ય શેષ રહે તો ભયકર દુઃખ ઉત્પન્ન થાય એમ જાણવું બીજો મત એ છે કે સવત્સર અને શકને મેળવી ત્રણ ગુણા કરવા, તેમા પાચ ઉમેરી સાતે ભાગ દેવો. જે શેષ રહે તેને આશ્રી આ પ્રમાણે ફળ કહેવું—બે કે ચાર શેષ રહે તો સુકાળ થાય, ત્રણ કે પાચ રહે તો દુકાળ થાય, શૂન્ય કે છ શેષ રહે તો ભયકર દુ.ખ થાય અને એક શેષ રહે તો મધ્યમ ફળ થાય. વળી બીજી રીત એ છે જે—શક સંવત્સરમા જેટલા સેકડા હોય તેને ત્રણે ગુણવા તથા સેકડા ઉપર જેટલા વર્ષ હોય તેને પણ ત્રણે ગુણવા. તે બન્નેનો સરવાળો કરવો. તેમા પાચ ઉમેરી સાતે ભાગ

કહેવો. જે શેષ રહે તેને આથી ફળ કહેવુ અહીં પણ સંવત્સર શબ્દવડે શક સંવત્સર લેવાનો છે આષાઢ માસથી જે સંવત્સર આવે છે તે શક સંવત્સર કહેવાય છે ઉદાહરણ— વિક્રમ સંવત્ ૧૯૮૭ ના વર્ષમા આષાઢાદિ શક સંવત્સર ૧૫૫૨ છે તેમા ૧૫ સેકડા છે તેને ત્રણે ગુણતાં ૪૫ થાય છે, ઉપરના ૫૨(બાવન)ને પણ ત્રણે ગુણતાં ૧૫૬ થાય છે તેમા ૪૫ ઉમેરતાં ૨૦૧ થયા. તેમાં પાંચ ઉમેરવાથી ૨૦૬ થયા, તેને સાતે ભાગતાં શેષ ૩ રહે છે, તેથી વિક્રમ સંવત ૧૯૮૭ ના વર્ષમાં દુકાળ જાણવો

આ બાબતમાં ઘણી જાતનાં પાઠાતરો છે, તે આ પ્રમાણે શક સંવત્સરને ત્રણે ગુણી સાતે ભાગવા. જે શેષ રહે તેને બમણા કરી તેમા પાંચ ઉમેરવા. બીજી રીત એ છે કે— સંવત્સરને બમણા કરી તેમાંથી ત્રણ બાદ કરવા પછી તેને સાતે ભાગવા. જે શેષ રહે તેનાથી વર્ષનુ ફળ કહેવુ તેમાં જો એક કે બાર શેષ રહે તો દુકાળ થાય, બે કે પાંચ શેષ રહે તો સુકાળ થાય, ત્રણ કે છ બાકી રહે તો મધ્યમ ફળ જાણવુ, અને શૂન્ય શેષ રહે તો શૂન્ય ફળ કહેવુ કોઈ વિદ્વાન આ રીતવડે ઉત્પન્ન થતુના ધાન્યનું જ્ઞાન થાય છે એમ કહે છે ફરીથી એનો જ પાઠાંતર કહે છે—સંવત્સરના અકને બમણા કરી તેમાંથી ત્રણ બાદ કરવા પછી તેને નવે ભાગવા. જે શેષ રહે તેનાથી વર્ષનુ શુભાશુભ ફળ જાણવુ, તેમાં બે, ત્રણ કે બાર શેષ રહે તો તે વર્ષમાં સુકાળ થાય છે, એક કે શૂન્ય શેષ રહે તો વર્ષ મધ્યમ થાય તથા પાંચ, આઠ કે સાત શેષ રહે તો હીન વર્ષ થાય–દુકાળ પડે બીજી રીત આ પ્રમાણે છે—સંવત્સરના અંકને ત્રણે ગુણી સાતે ભાગ

દેવો. જે શેષ રહે તેને પાંચે ગુણી ત્રણે ભાગવા, જે શેષ રહે તેનાથી શુભાશુભ ફળ કહેવું તેમાં જો એક શેષ રહે તો સુકાળ થાય, બે શેષ રહે તો મધ્યમ વર્ષ થાય અને શૂન્ય શેષ રહે તો દુકાળ પડે. એમ તે વર્ષનુ શુભાશુભ ફળ જાણવું.

રૂદ્રદેવ કહે છે કે-"સવત્સરના અક અનુક્રમે નીચે નીચે લખવા પછી તેનો સરવાળો કરી તેમા ૯૪ ભેળવવા પછી તેને સાતે ભાગ દેવો. તેમા એક કે ચાર શેષ રહે તો દુકાળ જાણવો, બે કે પાંચ શેષ રહે તો સુકાળ જાણવો, ત્રણ કે છ શેષ રહે તો મધ્યમ ફળ જાણવુ અને શૂન્ય શેષ રહે તો શૂન્ય ફળ જાણવું" વળી બીજી રીત એ છે કે-વિક્રમ રાજાના સવત્સરને સેકડા ઉપરની સંખ્યાના અકને ત્રણગુણા કરી ભેળવવા પછી તેમાં પાચ ઉમેરવા. તેને સાતે ભાગ દેવો. જે શેષ રહે તેના પરથી આ પ્રમાણે શુભાશુભનું ફળ કહેવુ—જો બે, ત્રણ, પાચ કે છ શેષ રહે તો ઉત્તમ સમય કહેવો, શૂન્ય રહે તો અધમ સમય કહેવો અને એક કે ચાર શેષ રહે તો મધ્યમ સમય કહેવો અહીં ઉપર જે પાચ ભેળવવાના કહ્યા છે, તે પ્રમાણે પાચ જ ભેળવવાથી સાત વર્ષે અવશ્ય શૂન્ય આવે અને સાત સાત વર્ષે કાંઇ દુકાળ આવતો નથી, માટે પાંચ ભેળવવા એ શબ્દનો અર્થ એવો કરવો કે પાચ મનુષ્યોએ કહેલા અક ભેળવવાં આમ કરવાથી કાઇ દોષ આવતો નથી એમ ઇષ્ટ પુરુષનું વચન છે. વળી કોઇ કહે છે કે-સવત્સરના અકને બમણા કરી, એક ભેળવી સાતે ભાગ દેવો જે શેષ રહે તેનાથી વર્ષનું શુભાશુભ ફળ જાણવુ ઉદાહરણ—સવત ૧૯૮૭ નુ વર્ષ હોય, તો ૮૭ ને બમણા કરતા ૧૭૪ થાય, તેમાં એક ભેળવતા

૧૭૫ થાય તેને સાતે ભાગ દેવા શૂન્ય શેષ રહે છે, તેથી તે વર્ષે દુકાળ પડે એમ જાણવુ વળી બીજી રીત એ છે કે—સંવત્સરને બમણા કરી તેમાં ત્રણ મેળવવા તેને નવે ભાગ દેવો જે શેષ રહે તેના પરથી આ પ્રમાણે શુભાશુભ ફળ કહેવુ—એ એક, બે, ત્રણ કે ચાર શેષ રહે તો સુકાળ થાય, છ કે નવ રહે તો સમાન ફળ થાય અને પાંચ, સાત કે આઠ શેષ રહે તો દુકાળ થાય એમ જાણવુ અહીં સંવત્સર શબ્દે કરીને કોઈ વિક્રમનો સંવત્સર ગણે છે તે યોગ્ય નથી, કેમકે સર્વત્ર જોશીઓએ શાલિવાહનનો શાક જ ગણેલો છે તેથી કોઈ પણ ઠેકાણે વિક્રમના સંવતનો ભ્રમ કરવો નહીં. અર્થાત શાક સંવત્સરને ત્રણગુણા કરી તેને સાતે ભાગવા. જે શેષ રહે તેને બમણા કરી તેમાં પાંચ મેળવવા, તેમ વરસાદ, ધાન્ય, તૃણ, શીત, તેજ, વાયુ, વૃદ્ધિ, ક્ષય અને વિગ્રહ થાય છે તેનુ ફળ આ પ્રમાણે—વર્ષના સર્વ વિંશોપકને ત્રણ ગુણા કરી તેમાંથી ત્રણ બાદ કરવા, પછી તેને સાતે ભાગવા જે શેષ રહે તે પરથી વર્ષનું ફળ આ પ્રમાણે જાણવુ—એક કે ચાર શેષ રહે તો દુકાળ થાય, બે કે પાંચ શેષ રહે તો સુકાળ થાય, ત્રણ કે છ શેષ રહે તો મધ્યમ વર્ષ થાય અને શૂન્ય શેષ રહે તો અતિ ભયકર ફળ થાય ઇતિ શાક સંવત્સર.

વિક્રમના સંવત્સરમાંથી ૧૩૫ બાદ કરવાથી શાલિવાહનનો
શાક સંવત્સર થાય છે તેમાં ૨૧ નાંખી
સાઠ વર્ષનું ફળ સાઠે ભાગ દેવો. જે શેષ રહે તે પ્રભવ
વગેરે વર્ષનુ નામ જાણવુ બૃહસ્પતિના

મધ્યમ યોગથી સાઠ વર્ષની પ્રવૃત્તિ થાય છે સ્થૂલ મતવડે કરીને સંવત્સરની પ્રવૃત્તિ આ રીતે થાય છે—બારમાં ચાર,

તિથિમાં સાત અને ઘડીમાં બે ઉમેરવા. તેમ કરવાથી પૂર્વના વર્ષથી આવતા વર્ષનો નિર્ણય થાય છે. સાઠ સંવત્સરનાં નામ આ પ્રમાણે છે—પ્રભવ ૧, વિભવ ૨, શુક્લ ૩, પ્રમોદ ૪, પ્રજાપતિ ૫, અંગિરા ૬, શ્રીમુખ ૭, ભાવ ૮, યુવા ૯, ધાતા ૧૦, ઇશ્વર ૧૧, બહુધાન્ય ૧૨, પ્રમાથી ૧૩, વિક્રમ ૧૪, વૃષ ૧૫, ચિત્રભાનુ ૧૬, સુભાનુ ૧૭, તારણ ૧૮, પાર્થિવ ૧૯, વ્યય ૨૦, સર્વજિત્ ૨૧, સર્વધારી ૨૨, વિરોધી ૨૩, વિકૃતિ ૨૪, ખર ૨૫, નંદન ૨૬, વિજય ૨૭, જય ૨૮, મન્મથ ૨૯, દુર્મુખ ૩૦, હેમલંબ ૩૧, વિલંબ ૩૨, વિકારી ૩૩, શર્વરી ૩૪, પ્લવ ૩૫, શુભકૃત ૩૬, શોભન ૩૭, ક્રોધી ૩૮, વિશ્વાવસુ ૩૯, પરાભવ ૪૦, પ્લવંગ ૪૧, કીલક ૪૨, સૌમ્ય ૪૩, સાધારણ ૪૪, વિરોધકૃત્ ૪૫, પરિધાવી ૪૬, પ્રમાથી ૪૭, નંદ ૪૮, રાક્ષસ ૪૯, નલ ૫૦, પિંગલ ૫૧, કાલયુક્ત ૫૨, સિદ્ધાર્થ ૫૩, રૌદ્ર ૫૪, દુર્મતિ ૫૫, દુંદુભિ ૫૬, રુધિરોદ્ગારી ૫૭, રક્તાક્ષ ૫૮, ક્રોધન ૫૯ અને ક્ષય ૬૦ આ સંવત્સરોના જેવા નામ છે તેવું તેનું શુભાશુભ ફળ જાણવું. માઘ માસમાં ધનિષ્ઠા નક્ષત્રના પહેલા અંશમા બૃહસ્પતિ આવે ત્યારે પ્રભવ નામના સંવત્સરનો આરંભ થાય છે. રત્નમાળામાં પણ કહ્યું છે કે— "માઘ માસમાં ધનિષ્ઠા નક્ષત્રના પ્રથમ અંશ પર બૃહસ્પતિનો ઉદય થાય ત્યારે સમગ્ર મનુષ્યોના હિત માટે સાઠે વર્ષમાંના પહેલા પ્રભવ નામના વર્ષનો આરંભ થાય છે"

સિદ્ધાંતમા આ પ્રમાણે કહ્યુ છે કે—"હે ભગવાન! સંવત્સર કેટલા છે? હે ગૌતમ! સંવત્સર પાંચ છે—નક્ષત્ર સંવત્સર ૧, યુગ સંવત્સર ૨, પ્રમાણ સંવત્સર ૩, લક્ષણ સંવત્સર

૪ અને શનૈશ્ચર સંવત્સર ૫. પ્રશ્ન—હે ભગવાન! નક્ષત્ર સંવત્સર કેટલા પ્રકારના છે? ઉત્તર—હે ગૌતમ! નક્ષત્ર સંવત્સર બાર છે—શ્રાવણ ૧, ભાદ્રપદ ૨, આશ્વિન ૩, કાર્તિક ૪, માર્ગશીર્ષ ૫, પોષ ૬, માઘ ૭, ફાલ્ગુન ૮, ચૈત્ર ૯, વૈશાખ ૧૦, જ્યેષ્ઠ ૧૧ અને આષાઢ ૧૨. આ બાર માસનો એક નક્ષત્ર સંવત્સર થાય છે તેના દિવસો ૩૨૭$\frac{51}{67}$ હોય છે પ્રશ્ન હે ભગવાન! યુગ સંવત્સર કેટલા પ્રકારના કહ્યા છે? ઉત્તર—હે ગૌતમ! યુગ સંવત્સર પાંચ પ્રકારના કહ્યા છે—ચંદ્ર ૧, ચંદ્ર ૨, અભિવર્ધિત ૩, ચંદ્ર ૪ અને અભિવર્ધિત ૫ કૃષ્ણ પ્રતિપદાથી આરંભીને પૂર્ણિમા સુધી ૨૯$\frac{32}{62}$ દિવસના પ્રમાણવાળો એક ચંદ્ર માસ થાય છે એવા બાર માસ મળી એક ચંદ્ર સંવત્સર થાય છે તેના દિવસની સંખ્યા ૩૫૪$\frac{12}{62}$ છે એ જ પ્રમાણે ૩૧$\frac{121}{124}$ દિવસનો એક અભિવર્ધિત માસ થાય છે. એવા બાર માસ મળી એક અભિવર્ધિત સંવત્સર થાય છે આ પાંચ સંવત્સરનો એક યુગ કહેવાય છે અભિવર્ધિત સંવત્સરમાં એક અધિક માસ આવે છે પ્રશ્ન—હે ભગવાન! પ્રમાણ સંવત્સરના કેટલા પ્રકાર છે? ઉત્તર—હે ગૌતમ! પ્રમાણ સંવત્સરના પાંચ પ્રકાર છે—નક્ષત્ર, ચંદ્ર, ઋતુ, આદિત્ય અને અભિવર્ધિત. તેમાં નક્ષત્ર, ચંદ્ર અને અભિવર્ધિત સંવત્સરના લક્ષણ ઉપર કહેવાઇ ગયા છે તથા ત્રીસ રાત્રિદિવસનો એક ઋતુ માસ થાય છે એવા બાર માસ મળીને એક ઋતુ સંવત્સર થાય છે તેના દિવસ ૩૬૦ થાય છે તથા ૩૦$\frac{1}{2}$ દિવસનો એક સૂર્ય માસ થાય છે એવા બાર માસ મળી એક સૂર્ય સંવત્સર થાય છે તેના ૩૬૬ દિવસ થાય છે પ્રશ્ન—હે ભગવાન! લક્ષણ સંવત્સરના કેટલા પ્રકાર છે? ઉત્તર—હે

ગૌતમ ! જે સંવત્સરનાં નક્ષત્રાદિક લક્ષણ મુખ્ય હોય તે લક્ષણ સંવત્સર કહેવાય છે. તેના પાંચ પ્રકાર છે. જે જે તિથિમાં જે જે નક્ષત્ર આવવાનું કહ્યું છે, તે તે તિથિમાં તે તે નક્ષત્ર આવી જાય જેમકે કાર્તિક પૂર્ણિમાને દિવસે કૃત્તિકા નક્ષત્ર આવે, માઘ માસની પૂર્ણિમાએ મઘા નક્ષત્ર આવે તથા ચૈત્ર માસની પૂર્ણિમાએ ચિત્રા નક્ષત્ર આવે ઇત્યાદિ. વિશેષ એ કે-જ્યેષ્ઠ માસની પૂર્ણિમાએ મૂળ નક્ષત્ર, શ્રાવણ માસની પૂર્ણિમાએ ધનિષ્ઠા નક્ષત્ર અને માર્ગશીર્ષની પૂર્ણિમાએ આર્દ્રા નક્ષત્ર આવે છે. અને બાકીની પૂર્ણિમાએ પોતાના નામ સદૃશ નક્ષત્ર આવે છે સમાન કાળે અનુક્રમે ઋતુનુ પરાવર્તન થાય છે. એટલે કે કાર્તિક પૂર્ણિમાથી હેમંત ઋતુ શરૂ થાય છે, પોષની પૂર્ણિમાથી શિશિર ઋતુ શરૂ થાય છે, માઘ(ફાલ્ગુન) માસની પૂર્ણિમાથી વસંત ઋતુ શરૂ થાય ઇત્યાદિ સમાન કાળે રહે. જે વર્ષમા અધિક ઉષ્ણુતા ન હોય તથા અધિક શીત પણ ન હોય, પણ વૃષ્ટિ અધિક હોય, તે નક્ષત્ર સંવત્સર કહેવાય છે ૧ જે વર્ષમા પૂર્ણિમાનો ચંદ્ર પૂર્ણ કળાવાળો હોય, તથા નક્ષત્ર વિષમચારી હોય એટલે માસની પૂર્ણિમાના નામને તુલ્ય ન હોય, તેમ જ અધિક શીત, અધિક ઉષ્ણુતા અને અધિક વૃષ્ટિ હોય તે ચંદ્ર સંવત્સર કહેવાય છે ૨ જે વર્ષમાં વૃક્ષ પર નવા પાદડા આવ્યા વિના ઋતુનાં ફળ-ફૂલ આવી જાય તથા બરાબર વૃષ્ટિ ન થાય, તે કર્મસંવત્સર, ઋતુ સંવત્સર અને સાવન સંવત્સર કહેવાય છે ૩ જે વર્ષમા પૃથ્વી અને જળનો રસ મધુર અને સ્નિગ્ધ હોય, સમય પ્રમાણે વૃક્ષ પર ફળ, ફૂલ વગેરે આવે અને થોડી વૃષ્ટિ છતાં પણ ઘણું ધાન્ય નીપજે વગેરે લક્ષણવાળો સંવત્સર આદિત્ય સંવત્સર કહે-

વાય છે ૪ જે વર્ષમાં સૂર્યના તેજથી ક્ષણ, મુહૂર્ત અને શ્વાસોશ્વાસ પ્રમાણનો દિવસ અને બે માસનો ઋતુ એ સર્વ યથાર્થપણે રહે તથા પવન રજવડે ખાડા પૂરી દે, તે અભિવર્ધિત સંવત્સર કહેવાય છે ૫ આ પાંચ પ્રકારે લક્ષણ સંવત્સર કહ્યો. પ્રશ્ન—હે ભગવાન ! શનૈશ્ચર સંવત્સરના કેટલા પ્રકાર છે ? ઉત્તર—હે ગૌતમ ! જેટલા સમયમાં શનૈશ્ચર સંપૂર્ણ નક્ષત્રમંડળને ભમવા માટે રાશિને ત્રીશ વર્ષે ભોગવી લે, તે શનૈશ્ચર સંવત્સર કહેવાય છે તે શ્રવણાદિક અઠ્ઠાવીશ નક્ષત્રો હોવાથી અઠ્ઠાવીશ પ્રકારનો છે—અભિજિત, શ્રવણ, ધનિષ્ઠા, શતભિષક, પૂર્વાભાદ્રપદ, ઉત્તરાભાદ્રપદ, રેવતી, અશ્વિની, ભરણી, કૃત્તિકા, રોહિણી વગેરે ઉત્તરાષાઢા સુધી સર્વ નક્ષત્રો જાણવા. આ શનૈશ્ચર સંવત્સર કહ્યો " આ પ્રમાણે જંબૂદ્વીપપ્રજ્ઞપ્તિ સૂત્રમાં તથા સ્થાનાંગ સૂત્રમાં કહ્યું છે

એ જ પ્રમાણે ગુરુ પાંચ વાર, શનૈશ્ચર બે વાર અને રાહુ તૃતીયાંશ સહિત ત્રણ વાર રહું જેટલા સમયે [1]ભગણમાં ભ્રમણ કરે તેટલા સમયમાં સાઠ વર્ષ પૂર્ણ થાય છે અહીં 'ષષ્ટિ' એટલે 'સાઠ' એવો શબ્દ કહ્યો છે, તેથી શાસ્ત્રની રીત જોતાં કોઈ પણ ઠેકાણે વિદ્વાનોએ સો વર્ષનો મત કહ્યો નથી સંવત્સરના નામની ત્રિપંચિશતિકાનો કુળાદેશ મહાશાસ્ત્રથી જાણી શકાય છે [2]વિષમ સંવત્સરમાં પ્રાયે દુકાળનો સંભવ રહે છે અને [3]સમ સંવત્સરમાં પ્રાયે રાજાઓ વચ્ચે યુદ્ધ અને મહામારી વગેરે વ્યાધિનો સંભવ રહે છે સર્વતોભદ્ર ચક્રમાં ગુરુ,

---

[1] નક્ષત્રનું મંડળ. [2] એક ત્રણ, પાંચ વિગેરે એકી. [3] બે ચાર, ૭ વિગેરે બેકી.

શનિ, રાહુ અને કેતુ એ વર્ષાધિપતિ કહેવાય છે. તેમની ગતિને અનુસારે સંવત્સરનું શુભાશુભ ફળ થાય છે, તેથી સંવત્સરના ફળને કહેનારા પ્રાચીન અને નવીન અનેક ગ્રંથોને જોઈ વિદ્વાને મેઘમહોદય જાણવો

આ ઉપર પ્રમાણને માટે રામવિનોદ નામનો ગ્રથ લખીએ છીએ—

જે પોતે નિર્ગુણ (ગુણ[1] રહિત) છતાં ગુણમય[2] જગતને રચે છે, જે પોતે તપનરૂપ છતાં નિરંતર જગતના ત્રણ[3] પ્રકારના તાપને દૂર કરે છે, તથા જે પોતે કાળસ્વરૂપ છતાં જગતના પ્રાણીઓને જીવાડે છે, તે બ્રહ્માંડરૂપ સપુટના મણિરૂપ [4]આકાશમણિની હું સ્તુતિ કરુ છુ શ્રીરામદાસને આનદ આપનાર, રામ નામના દેવજ્ઞે રચેલા રામવિનોદ નામના ગણિતપ્રબધને વિષે શ્રીસૂર્યના ભક્ત અકબર બાદશાહના શકમાં સૂર્ય સિદ્ધાતને અનુસારે આ તિથિપત્ર જોવામા આવે છે (આ તિથિપત્રમા જે શ્લોક લખેલો છે તેનો અર્થ બરાબર સમજાતો નથી તેથી તેને બદલે બીજો પ્રચલિત શ્લોક લખી તેની વ્યાખ્યા કરી છે તે આ પ્રમાણે)—

ઇષ્ટ શાલિવાહનના શકને બે સ્થાને જુદો જુદો લખવો. પછી એક સ્થાને બાવીશથી ગુણી તેમા ૪૨૯૧ ઉમેરવા. તેને ૧૮૭૫ થી ભાગ દેવો જે ભાગમા આવે તેને બીજે સ્થાને લખેલા શક વર્ષમા ઉમેરવા પછી તેને ૬૦ ભાગ દેવો જે શેષ રહે તે પ્રભવ વગેરે નામનુ વર્ષ જાણવુ પ્રથમ જે શેષ

૧ સત્ત્વ, રજસ્ અને તમસ્ એ ત્રણ ગુણ ૨ ત્રણે ગુણવાળા ૩ આધિદૈવિક, આધિભૌતિક અને આધ્યાત્મિક ૪ સૂર્યનારાયણ

રહ્યા છે તેને બારે ગુણી તેને ૧૮૭૫ વડે ભાગાકાર કરવાથી મહિના નીકળે. અને તેમાં જે શેષ રહ્યા હોય તેને ૩૦ વડે ગુણાકાર કરી ૧૮૭૫ નો ભાગ દેવાથી દિવસ નીકળે છે

અહીં દક્ષિણ દેશના વિદ્વાનો સૌરમાનથી સંવત્સરની પ્રવૃત્તિ માને છે તે વિષે કહ્યું છે કે—શાક સંવત્સરમાં ૧૨ મેળવી સાઠે ભાગવા. જે શેષ રહે તે પ્રભવાદિક વર્ષ જાણવા.

પ્રભવ વિગેરે સાઠ વર્ષનું ફળ.

પ્રભવ નામના સંવત્સરમા સમગ્ર દેશ શલભ વગેરે ઇતિ રહિત હોય, ધાન્યની પેદાશ સારી થાય, રાજા પ્રસન્ન રહે અને પ્રજાજન સુખી થાય ૧ વિભવ નામના સંવત્સરમા રાજાઓ દંડનીતિમાં તત્પર હોય, ધાન્ય ઘણું પાકે, વરસાદ સારો થાય, તથા સર્વ લોક સુખી અને વેર રહિત હોય. ૨ શુક્લ નામના સંવત્સરમાં સર્વ લોક સ્વજન સહિત સુખી થાય અને રાજાઓ જીતવાની ઇચ્છાથી પરસ્પર યુદ્ધ કરવામાં તત્પર રહે. ૩ પ્રમોદ નામના સંવત્સરમા સર્વ રાજા તથા લોકો પ્રસન્ન રહે, રોગ અને ભય રહિત હોય, તથા ઇતિ ને શત્રુનો નાશ થાય. ૪ પ્રજાપતિ નામના સંવત્સરમાં મનુષ્યો પોતાની કુળમર્યાદાને લેશ પણ ઓળગે નહીં, તથા ઘણું ધાન્ય અને સારી વૃષ્ટિ થાય. ૫. અંગિરા નામના સંવત્સરમાં લોકો નિરંતર અતિથિઓ સહિત ભોજન કરે તથા સર્વ લોક અને રાજા કલહ કરવામા ઉત્સુક થાય. ૬ શ્રીમુખ નામના સંવત્સરમાં સર્વ પૃથ્વી ધનધાન્યથી પૂર્ણ હોય, બ્રાહ્મણો યજ્ઞકર્મમાં પ્રવૃત્ત હોય, તથા રોગ અને શત્રુ રહિત હોય ૭ ભાવ નામના સંવત્સરમાં ઘણો રોગ ઉત્પન્ન થાય, ધાન્ય અને વૃષ્ટિ મધ્યમ

હોય તથા રાજાઓ યુદ્ધમાં તત્પર હોય તો પણ લોકો સુખી થાય ૮. યુવા નામના સંવત્સરમાં ગાયો બહુ દૂધવાળી થાય, સર્વ પ્રાણી સુખી થાય અને સ્રીજનો સર્વ કામક્રિયામાં આસક્ત થાય ૯. ધાતા નામના સંવત્સરમાં સર્વ રાજાઓ નિરંતર યુદ્ધમાં તત્પર રહે, તથા સર્વ પૃથ્વી સારી વૃષ્ટિથી ધન અને ધાન્ય-વડે ભરપૂર થાય. ૧૦ ઇશ્વર નામના સંવત્સરમા પૃથ્વી માતાની જેમ પ્રાણીઓનું સર્વદા પોષણ કરે, અને ફળ, અડદ, શેરડી અને વ્રીહિ વગેરે અતુલ ધાન્ય આપે ૧૧. બહુધાન્ય નામના સંવત્સરમાં ઈતિ રહિત ઘણી વૃષ્ટિ થાય અને આખી પૃથ્વી વિવિધ પ્રકારના ધાન્યના સમૂહથી ભરપૂર થાય. ૧૨ પ્રમાથી નામના સંવત્સરમા વૃષ્ટિ વરસે નહીં, કોઈ કોઈ ઠેકાણે મધ્યમ વૃષ્ટિ થાય અને મધ્યમ ધાન્ય પાકે. ૧૩ વિક્રમ નામના સંવત્સરમા રાજાઓ પરાક્રમવડે પૃથ્વીને જીતનારા થાય અને હમેશાં સર્વ ઠેકાણે ઘણી વૃષ્ટિ થાય. ૧૪. વૃષભ નામના સંવ-ત્સરમા સમગ્ર રાજાઓ વૃષભની જેમ યુદ્ધ કરે અને બ્રાહ્મણો નિરંતર શ્રદ્ધા યુક્ત થઇ દેવોની પૂજા કરવામા તત્પર રહે. ૧૫ ચિત્રભાનુ નામના વર્ષમાં સમગ્ર પૃથ્વી પર વિચિત્ર વૃષ્ટિ-વડે વિચિત્ર ધાન્ય ઉત્પન્ન થાય અને સર્વ લોક પ્રસન્ન રહે ૧૬ સુભાનુ નામના સંવત્સરમાં પૃથ્વી પર રાજાઓ વચ્ચે વિગ્રહ થાય પૃથ્વી ઘણા ધાન્યથી ભરપૂર થાય, પણ સર્પવડે ભયકર થાય. ૧૭ તારણ નામના સંવત્સરમા રાજાઓના યુદ્ધમાં ઘાયલ થયેલા સર્વ લોક રોગથી મુક્ત થઇ નગર તરફ પાછા ફરે. ૧૮ પાર્થિવ નામના સંવત્સરમા રાજા અને પ્રજા ઘણા ફળ અને પુષ્પાદિકવડે તથા વિવિધ પ્રકારની વૃષ્ટિવડે અત્યંત સુખી થાય. ૧૯. વ્યય નામના સંવત્સરમાં સર્વ લોક ઘણા ખર્ચમાં ઉતરે

અને સુભટ, મદોન્મત્ત હાથી, અશ્વ અને રથથી સર્વદા ભયભીત રહે. ૨૦ સર્વજિત નામના સંવત્સરમાં સર્વ જનો દેવો જેવા સુખી રહે અને શત્રુઓ ભયંકર રણસંગ્રામમાં વિનાશ પામે. ૨૧. સર્વધારી નામના સંવત્સરમાં રાજાઓ વેર રહિત થઈ પ્રજાનું પાલન કરવામાં તત્પર થાય અને સર્વ ઠેકાણે વધી વૃષ્ટિ થાય તથા ધાન્ય ઘણું પાકે ૨૨ વિરોધી નામના સંવત્સરમાં બાળકોને શીતળા વગેરેના વ્યાધિ થાય, ચોર લોકો બળવાન થાય, ગાયો અલ્પ દૂધવાળી થાય અને લોકમાં પરસ્પર વિરોધ ઉત્પન્ન થાય. ૨૩ વિકૃત નામના સંવત્સરમાં ચોર લોકો જનોમાં ચોરી કરે, તીડ, શલભ અને શુકની ઉત્પત્તિ વધી થાય, વિકાર કરનારી જળવૃષ્ટિ થાય અને લોકમાં રોગની વૃદ્ધિ થાય. ૨૪ ખર નામના સંવત્સરમાં વૃષ્ટિ થોડી થાય, ધાન્ય થોડું પાકે, કોઈ કોઈ ઠેકાણે વૃષ્ટિ થાય, રાજાનો ક્ષય થાય, છત્રનો ભંગ થાય, પ્રજાઓ દુઃખી થાય અને લોકોમાં લુચ્ચાઈ વધે. ૨૫. નંદન નામના સંવત્સરમાં સુકાળ થાય, વ્યાધિ અને શોક રહિત લોકો સુખી થાય તથા ધન અને ધાન્યવડે આનંદ પામે. ૨૬ વિજય નામના સંવત્સરમાં રાજાઓ નમ્રપણે પરસ્પર યુદ્ધ થાય, લોકોના ધનનો ક્ષય થાય, કોઈ કોઈ ઠેકાણે દુકાળ થાય અને કોઈ કોઈ ઠેકાણે ઘણું ધાન્ય અને ઘણી વૃષ્ટિ થાય, તેથી લોકોમાં શાંતિ રહે ૨૭. જય નામના સંવત્સરમાં જય અને મંગળના શબ્દવડે પૃથ્વી સર્વદા શોભતી રહે અને રાજાઓ રણસંગ્રામમાં જય મેળવવામાં ઉત્સુક થાય. ૨૮ મન્મથ નામના સંવત્સરમાં સર્વ લોકો અત્યંત લોભી થઈ ચોરી કરનારા થાય, તથા પૃથ્વી, શાલિ, શેરડી, જવ અને ઘઉં વગેરે ધાન્યવડે દેવને આનંદ આપનારી થાય. ૨૯ દુર્મુખ નામના સંવત્સરમાં મધ્યમ

વૃષ્ટિ થાય. પૃથ્વી પર ઇતિ અને ચોરનો ઉપદ્રવ વૃદ્ધિ પામે તથા રાજાઓ, સુભટો, હાથી અને ઘોડાઓવડે મહાવેર કરે. ૩૦ હેમલંબ નામના સંવત્સરમાં ઇતિનો ભય ઘણો થાય, મધ્યમ ધાન્ય પાકે, મધ્યમ વૃષ્ટિ થાય, પૃથ્વી શોભિત હોય અને રાજાઓ ખડ્ગરૂપી વીજળીની લતાવડે ક્ષોભ પામે ૩૧. વિલંબ નામના સંવત્સરમાં રાજાઓ પરસ્પર વિરોધ કરે, પ્રજાઓ પીડા પામે અને ઘણો અનર્થ થાય, તો પણ લોકો સુખી રહે. ૩૨ વિકારી નામના સંવત્સરમા સર્વ લોકો રોગવાળા થાય, વૃષ્ટિથી પીડા પામે, પ્રથમ ધાન્ય અને ફળ થોડા થાય અને પછીથી ઘણા થાય. ૩૩ શર્વરી નામના સંવત્સરમાં ધાન્ય અને વૃષ્ટિવડે પૃથ્વી સંપૂર્ણ થાય, સર્વ લોકો સુખી થાય, રાજાઓ વેર રહિત થાય ૩૪ પ્લવ નામના સંવત્સરમા આખી પૃથ્વી વૃષ્ટિવડે આર્દ્ર રહે, સંપૂર્ણ વર્ષમા રોગ અને ઇતિનો ભય રહે તથા ફળની ઉત્પત્તિ સારી થાય. ૩૫ શુભકૃત નામના સંવત્સરમા પૃથ્વી વિવિધ પ્રકારના ઉત્સવોવડે શોભિત થાય, વ્યાધિનો ભય થાય, ચોરનો ઉપદ્રવ વધે અને રાજાઓ યુદ્ધ કરવામા તત્પર થાય ૩૬. શોભન નામના સંવત્સરમાં પૃથ્વી પ્રજાઓને રોગ અને શોક આપનારી થાય તો પણ લોકો સુખી થાય, વૃષ્ટિ ઘણી થાય અને ધાન્ય ઘણું પાકે ૩૭ ક્રોધી નામના સંવત્સરમાં સર્વ લોકો ક્રોધ અને લોભમા તત્પર થાય, નિરંતર ઇતિનો ભય રહેવાથી વૃષ્ટિ અને ધાન્યની ઉત્પત્તિ મધ્યમ થાય. ૩૮ વિશ્વાવસુ નામના સંવત્સરમા પૃથ્વી નિરંતર ભયંકર રોગયુક્ત હોય, વૃષ્ટિ અને ધાન્ય મધ્યમ હોય, તથા રાજાઓ ઘણી સંપત્તિવાળા ન હોય. ૩૯. પરાભવ નામના સંવત્સરમાં રાજાઓને શત્રુઓ સાથે યુદ્ધ થાય, રોગની ઉત્પત્તિ થાય, ક્ષુદ્ર ધાન્યનો

ઘણો ધાક થાય અને વૃષ્ટિ ઘણી અલ્પ થાય. ૪૦ પ્લવંગ નામના સંવત્સરમાં વૃષ્ટિ સાધારણ થાય, પૃથ્વી પર રોગ અને ચોરનો ઉપદ્રવ વધે અને રાજાઓ શત્રુઓ સાથે યુદ્ધ કરી પરસ્પરની ભૂમિ હરણ કરે ૪૧ કીલક નામના સંવત્સરમાં ઇતિનો ભય થાય, રાજાઓનુ યુદ્ધ થવાથી પ્રજામાં ક્ષોભ થાય, તો પણ લોક ધનધાન્યથી વૃદ્ધિ પામે, અને વૃષ્ટિ સારી થાય ૪૨ સૌમ્ય નામના સંવત્સરમાં સમગ્ર લોક ઘણા ધનધાન્યથી સુખી હોય, વૃષ્ટિ સારી થાય, રાજાઓ વેર રહિત થાય અને બ્રાહ્મણો યજ્ઞાદિક ધર્મકાર્યમાં તત્પર થાય ૪૩ સાધારણ નામના સંવત્સરમાં વરસાદને માટે સાધારણ ભય રહે, રાજાઓ વેર રહિત થાય અને પ્રજાઓ સ્વસ્થ ચિત્તવાળી થાય. ૪૪ વિરોધકૃત નામના સંવત્સરમાં સર્વ પ્રજાઓ તથા રાજાઓ પરસ્પર વિરોધવાળા થાય, અને ધાન્ય તથા વૃષ્ટિ સાધારણ થાય. ૪૫. પરિધાવી નામના સંવત્સરમાં રાજાઓ વચ્ચે યુદ્ધ થાય, મોટો રોગ પ્રવર્તે, ધાન્ય અને વૃષ્ટિ સાધારણ થાય, તથા સર્વ પ્રાણીઓ દુઃખી થાય. ૪૬ પ્રમાથી નામના સંવત્સરમાં વૃષ્ટિ તથા ધાન્ય સાધારણ થાય, પ્રજાઓ મહાકષ્ટથી જીવે અને રાજાઓ પરસ્પર ઇર્ષ્યાવાળા થાય. ૪૭ આનંદ નામના સંવત્સરમાં સમગ્ર લોકોનાં ચિત્ત સર્વદા આનંદમગ્ન રહે, સર્વ રાજાઓ સુખી થાય, અને વૃષ્ટિ તથા ધાન્યની ઉત્પત્તિ સારી થાય ૪૮. રાક્ષસ નામના સંવત્સરને વિષે સર્વ જનો પોતપોતાના કાર્યમાં તત્પર થાય, ધાન્ય તથા વૃષ્ટિ સાધારણ થાય, અને સર્વ લોક રાક્ષસની જેમ ક્રિયા રહિત થાય ૪૯ નલ નામના સંવત્સરમાં ધાન્યના ભાવ સાધારણ રહે, પૃથ્વી પર સારી વૃષ્ટિ થાય, પણ રાજાઓથી ક્ષોભ પ્રાપ્ત

થાય અને ચોરોનો ઘણો ભય રહે. ૫૦ પિંગલ નામના સંવત્સરમાં ઇતિનો ભય પ્રાપ્ત થાય, વૃષ્ટિ મધ્યમ થાય, ધાન્યનો ભાવ સાધારણ રહે, રાજાઓ પરાક્રમ કરી શત્રુની પૃથ્વીને ભોગવનારા થાય ૫૧ કાલયુક્ત નામના સંવત્સરમાં સર્વ પ્રાણીઓ સુખી થાય, ઇતિનો ભય થાય તો પણ પણું ધાન્ય પાકે અને રોગની વૃદ્ધિ અધિક થાય ૫૨. સિદ્ધાર્થ નામના સવત્સરમા રાજા અને પ્રજાઓના વેર શાત થાય, ઘણાં ધાન્ય અને ઘણી વૃષ્ટિવડે સમગ્ર પૃથ્વી શોભિત થાય. ૫૩ રોદ્ર નામના સવત્સરમા લોકોને રાજાથી ક્ષોભ ઉત્પન્ન થાય અને તેથી નિરતર સર્વ લોક કલેશ રહિત રહે, ધાન્યના ભાવ સાધારણ રહે અને મધ્યમ વૃષ્ટિ થાય ૫૪ દુર્મતિ નામના સવત્સરમા સર્વ લોક અને રાજાઓ દુષ્ટ મતિવાળા થાય તથા સંગ્રામ પણ થાય, તો પણ સર્વ લોક સુખી રહે ૫૫. દુદુભિ નામના સંવત્સરમા પૃથ્વી સર્વ પ્રકારના ધાન્યથી ભરપૂર થાય, રાજાઓ સારી રીતે પૃથ્વીનું પાલન કરે, પણ પૂર્વ દિશાના દેશનો વિનાશ થાય ૫૬. રુધિરોદ્ગારી નામના સંવત્સરમાં લોકમાં [1]આધિ વધારે રહે, ઘણા રોગો ઉત્પન્ન થાય અને રાજાઓના સગ્રામથી સર્વ લોક આપત્તિ પામે ૫૭ રક્તાક્ષ નામના સવત્સરમા રાજાઓ પરસ્પર હણવાને તૈયાર થાય, પૃથ્વી પર ઇતિ તથા રોગો ઘણા ઉત્પન્ન થાય, તથા ધાન્ય અને વૃષ્ટિ અલ્પ થાય ૫૮ ક્રોધન નામના સવત્સરમા વૃષ્ટિ મધ્યમ થાય, પ્રથમના ધાન્યનો વિનાશ થાય, પણ પાછળનુ ધાન્ય ઘણુ પાકે, તથા રાજાઓ ક્રોધ કરવામાં તત્પર

---

૧ મનની પીડા

थाय. ५९ क्षय नामना संवत्सरमां सर्व प्रकारना धान्यनो क्षय थाय, वृष्टि थाय नहीं, तो पण लोको महाकष्टथी जीवता रहे. ६० आ प्रमाणे प्राचीन विद्वानोए प्राये करीने संवत्सरना नामनी सदृश तेनु फळ कहेलु छे ते विचारीने कहेवु तेमां पण गुरु, राहु, शनि अने केतुना चारनो वारवार हृदयमां विचार करवो.

इति रामविनोद ग्रंथमां कहेलुं साठ संवत्सरनुं फळ

हवे पार्वतीने उद्देशीने महादेवे संवत्सरोनु फळ कहुं छे, ते उपरथी रुद्रदेव नामना ब्राह्मणे मेघमाळा नामनो ग्रंथ कर्यो छे तेमां साठ संवत्सर संबंधी विशेष आ प्रमाणे कहुं छे–

साठ संवत्सरमांना पहेला वीश वर्ष ब्रह्माना, बीजा वीश वर्ष विष्णुना अने त्रीजा वीश वर्ष रुद्रना छे तेथी पहेली ब्राह्मी वीशी, बीजी वैष्णवी वीशी अने त्रीजी रौद्री वीशी कहेवाय छे ते पोतपोताना नामने सदृश फळ आपनारी छे तेथी त्रीजी रौद्री वीशी अधम कहेवाय छे

पहेली ब्रह्मानी वीशी कहे छे—

हे शेष मुखवाळी! प्रभव नामना संवत्सरमां पृथ्वी घणा जळवाळी महामेघवाळी तथा घणा धान्यवाळी थाय छे, अने गायो घणा दूध तथा घी आपनारी थाय छे आ प्रभव संवत्सर तथा विभव, प्रमोद, प्रजापति, अंगिरा, श्रीमुख, भाव, युवा अने धाता ए कुल नव संवत्सरो शुभ छे ९ हे प्रिया! शुक्ल नामना संवत्सरमां विविध आकारवाळा देवताओ मनुष्योने, योद्धाओने तथा हस्तीओने पीडा करे छे, तेमां संदेह नथी. आवुं वचन होवाथी शुक्ल संवत्सर अशुभ छे

૧૦ હે મહેશ્વરી ! ઈશ્વર નામના સંવત્સરમાં સર્વ દેશોને વિષે સુકાળ થાય છે, કપાસ, ઘી, તેલ, મધ તથા મદિરા એ વસ્તુઓ મોંઘી થાય છે. ૧૧ બહુધાન્ય નામના સંવત્સરમાં ઉપદ્રવ રહિત સુકાળ થાય છે ૧૨. પ્રમાથી નામના સંવત્સરમાં દુકાળ, રાજ્યનો ભંગ, ચોરની પીડા અને વિગ્રહ થાય છે. ૧૩ વિક્રમ નામનો સંવત્સર શુભ છે, તેમાં સર્વ ધાન્યની ઉત્પત્તિ થાય છે, તથા લવણ, મધ અને મદિરા એ વસ્તુ સસ્તી-સોંઘી થાય છે ૧૪. હે સારા નેત્રવાળી ! વૃષ નામના સંવત્સરમાં કોદરા, ડાંગર, મગ, કાંગ, લાખ અને વસ્ત્ર એ સર્વ વસ્તુ સોંઘી થાય અને સુકાળ થાય ૧૫. હે પ્રિયા ! ચિત્રભાનુ સંવત્સરમાં ચણા, મગ, જવ, અડદ વિગેરે વિદળ ઘણા ઉત્પન્ન થાય છે, અને વિચિત્ર પ્રકારની વૃષ્ટિ થાય છે, તેમાં કાંઇ સંશય નથી. આ પ્રમાણે કહ્યું છે તેથી ચિત્રભાનુ અને સુભાનુ એ બે સંવત્સર શુભ છે ૧૬-૧૭. તારણ નામનો સંવત્સર અશુભ છે ૧૮ પાર્થિવ નામનો સંવત્સર શુભ છે ૧૯. તથા વ્યય નામના સંવત્સરમાં અલ્પ વૃષ્ટિ, રોગની પીડા, ધાન્યનો ભાવ મધ્યમ અને વિગ્રહ થાય છે.

ઇતિ પ્રથમા બ્રાહ્મી વિંશતિકા

હવે બીજી વિષ્ણુની વીશી કહે છે:—હે પ્રિયા ! સર્વજિત્ નામના સંવત્સરમાં પૃથ્વી જળથી ભરેલી અને ઘણા ધાન્ય સહિત હોય છે, સુભિક્ષ-સુકાળ થાય છે, અને સર્વ સુસ્થિત થાય છે. ૧ હે સુંદરી ! સર્વધારી નામના સંવત્સરમાં પૃથ્વી જળપૂર્ણ હોય, ધાન્ય અને ઔષધિનો વિનાશ થાય તથા મનુષ્યોને કષ્ટ થાય. ૨ હે પ્રિયા ! વિરોધી નામના

થાય. ૫૯ ક્ષય નામના સંવત્સરમાં સર્વ પ્રકારના ધાન્યનો ક્ષય થાય, વૃષ્ટિ થાય નહીં, તો પણ લોકો મહાકષ્ટથી જીવતા રહે. ૬૦ આ પ્રમાણે પ્રાચીન વિદ્વાનોએ પ્રાયે કરીને સંવત્સરના નામની સદૃશ તેનું ફળ કહેલું છે તે વિચારીને કહેવું તેમાં પણ ગુરુ, રાહુ, શનિ અને કેતુના ચારનો વારંવાર હૃદયમાં વિચાર કરવો.

ઇતિ રામવિનોદ ગ્રંથમાં કહેલું સાઠ સંવત્સરનું ફળ

હવે પાર્વતીને ઉદ્દેશીને મહાદેવે સંવત્સરોનું ફળ કહ્યું છે, તે ઉપરથી રુદ્રદેવ નામના બ્રાહ્મણે મેઘમાળા નામનો ગ્રંથ કર્યો છે તેમાં સાઠ સંવત્સર સંબંધી વિશેષ આ પ્રમાણે કહ્યું છે—

સાઠ સંવત્સરમાંના પહેલા વીશ વર્ષ બ્રહ્માના, બીજા વીશ વર્ષ વિષ્ણુના અને ત્રીજા વીશ વર્ષ રુદ્રના છે તેથી પહેલી બ્રાહ્મી વીશી, બીજી વૈષ્ણવી વીશી અને ત્રીજી રૌદ્રી વીશી કહેવાય છે તે પોતપોતાના નામને સદૃશ ફળ આપનારી છે તેથી ત્રીજી રૌદ્રી વીશી અધમ કહેવાય છે

પહેલી બ્રહ્માની વીશી કહે છે—

હે મેઘ મુખવાળી! પ્રભવ નામના સંવત્સરમાં પૃથ્વી ઘણા જળવાળી મહામેઘવાળી તથા ઘણા ધાન્યવાળી થાય છે, અને ગાયો ઘણા દૂધ તથા ઘી આપનારી થાય છે આ પ્રભવ સંવત્સર તથા વિભવ, પ્રમોદ, પ્રજાપતિ, આંગિરા, શ્રીમુખ, ભાવ, યુવા અને ધાતા એ કુલ નવ સંવત્સરો શુભ છે ૯ હે પ્રિયા! શુક્લ નામના સંવત્સરમાં વિવિધ આકારવાળા દેવતાઓ મનુષ્યોને, ઘોડાઓને તથા હસ્તીઓને પીડા કરે છે, તેમાં સંદેહ નથી આવું વચન હોવાથી શુક્લ સંવત્સર અશુભ

વિષે લોકમાં મેઘ અલ્પ જળ આપે, ધાન્ય અને ઓષધિ પીડા પામે-બરાબર પાકે નહિ તથા દુકાળ પડે. ૧૩. શાર્વરી નામના સવત્સરમા પૃથ્વી પર જળનું શોષણ થાય, ધન-ધાન્યનો વિનાશ થાય. પ્રાયે કરીને વરસાદ વરસે નહીં અને પૃથ્વી પર મનુષ્યો પીડા પામે. ૧૪. હે પ્રિયા ! પ્લવ નામના સવત્સરને વિષે કોઇ કોઇ ઠેકાણે ધાન્યની ઉત્પત્તિ થાય, દેશ ઉપદ્રવ રહિત થાય, અને લોકમાં પ્રબળ-ઘણી વૃષ્ટિ થાય ૧૫. હે પ્રિયા ! શુભકૃત નામના વર્ષમાં સર્વ દેશોને વિષે સુકાળ થાય, ગાયો તથા બ્રાહ્મણો તૃપ્ત થાય, તથા પ્રજાઓ સુખી થઇ આનદ પામે ૧૬. હે પ્રિયા ! હે દેવી ! શોભન નામના વર્ષમા સુકાળ હોય, કલ્યાણ હોય, આરોગ્ય હોય, અને ક્રૂર ગ્રહ વક્ર ગતિવાળા થાય તો વિગ્રહ અને મહાભય ઉત્પન્ન થાય ૧૭ ક્રોધી નામના સંવત્સરને વિષે સમગ્ર જગત અસ્વસ્થ અને આધિવ્યાધિથી વ્યાકુળ થાય, લોક ક્રોધી થાય અને વૃષ્ટિ અલ્પ થાય. ૧૮ વિશ્વાવસુ નામના સવત્સરમા સર્વત્ર કલ્યાણ હોય, સર્વ ધાન્ય મોઘા થાય, વરસાદ ઘણો વરસે અને સર્વ પ્રકારના ધાન્ય નીપજે ૧૯. પરાભવ નામના સંવત્સરમાં વરસાદ સારો થાય, કાષ્ઠ અને લોઢું મોંઘુ થાય, દેશના રાજા, માડલિક રાજા, સામત રાજા અને દંડનાયક પીડા પામે, સર્વ પ્રજાઓ ક્ષુધાથી વ્યાકુળ થાય, ધાન્ય અને ઓષધિનો વિનાશ થાય તથા ગ્રીષ્મ ઋતુમા વરસાદ વરસે. ૨૦

ઇતિ દ્વિતીયા વૈષ્ણવી વિંશતિકા.

હવે ત્રીજી રૂદ્રની વીશી કહે છે-પ્લવંગ નામના સંવત્સરમાં સર્વ લોક, સર્વ દેશ અને સર્વ મડળ પીડા પામે છે, સર્વ ધાન્ય ઉત્પન્ન થાય છે અને કોઇક સ્થાન ઉપદ્રવ રહિત

વર્ષમાં પ્રજા ઘોર વિકારને પામે છે અને વ્યાધિ તથા ચોરની પીડા પામે છે, તેમજ ગાયો અલ્પ ઘી અને દૂધ આપનારી થાય છે ૩ હે હિમવાનની પુત્રી ! વિકૃત નામના સંવત્સરમાં સર્વ જગતમાં ચોર અને તીડનો ઉપદ્રવ થાય છે, અને જળની વૃદ્ધિ વિકાર કરનારી થાય છે ૪ હે પ્રિયા ! ખર નામના સંવત્સરમાં કોઈ કોઈ દેશમાં અલ્પ જળવાળા વરસાદ વરસે છે, અને ધાન્યની પેદાશ અલ્પ થાય છે ૫ નંદન નામના સંવત્સરમાં સુકાળ થાય છે, લોક વ્યાધિ અને શોક રહિત થાય છે, ધન ધાન્ય સંપૂર્ણ પેદા થાય છે, અને પ્રજા આનંદ પામે છે. ૬ હે સારા મુખવાળી ! જય નામના સંવત્સરમાં દુકાળનો સંભવ રહે છે, તથા ક્ષત્રિય, વૈશ્ય, શૂદ્ર, નટ અને નાયક વિગેરે લોક પીડા પામે છે ૭ હે ઉત્તમ વર્ણવાળી ! વિજય નામના સંવત્સરમાં મનુષ્યો સર્વ દુઃખથી પીડા પામે, જ્વર અને બીજા રોગથી આકુળ થાય, દુકાળ પડે અને કોઈક દેશમાં જ સ્વસ્થતા રહે. ૮ હે દેવી ! મન્મથ નામના સંવત્સરમાં ફોતરાંવાળાં ધાન્યનો ક્ષય થાય, કોદરાં વિગેરે ધાન્ય મોંઘુ થાય પરંતુ વેપારની પ્રવૃત્તિથી લોક સુખી થાય ૯ હે મનોહર નેત્રવાળી ! દુર્મુખ નામના સંવત્સરને વિષે ઇચ્છિત વરસાદ નહીં વરસવાથી સર્વ પ્રકારનાં ધાન્યનો વિનાશ થઈ દુકાળ પડે છે. ૧૦ હે પર્વતની પુત્રી ! હે દેવી ! હેમલંબ નામના સંવત્સરને વિષે ચોર અને શસ્ત્રોવડે આ જગત પરાભવ પામે છે, તથા ધાન્ય સાધારણ પાકે છે ૧૧ હે દેવી ! વિલંબ નામના સંવત્સરને વિષે જગત અનેક પ્રકારના ઉપદ્રવથી અવ્યવસ્થિત થાય છે, તથા ઉંદર અને સૂડા ઘણા ઉત્પન્ન થવાથી લોક પીડા પામે છે. ૧૨. હે પ્રિયા ! વિકારી નામના વર્ષને

ધાન્યનો સગ્રહ કરવો ૧૧ હે દેવી! સિદ્ધાર્થ વર્ષમા અનુક્રમે લોકમા પ્રથમ દુકાળ થશે, પણ પછી વરસાદ વરસશે અને સર્વ ધાન્ય ઉત્પન્ન થશે ૧૨ હે પ્રિયા! કાલ નામના સંવત્સરમા વિવિધ પ્રકારના રોગો ઉત્પન્ન થાય, વરસાદ થોડો થાય અને પૃથ્વી પર ધાન્ય થોડુ પાકે ૧૩ હે દેવી! રૌદ્ર સંવત્સરમા મેઘ જળવડે પૂર્ણ હોય, પૃથ્વી પર ઘણું ધાન્ય થાય, રાજાઓ ક્રૂર થાય અને ઘોર ઉપદ્રવ ઉત્પન્ન થાય ૧૪ દુર્મતિ નામના સવત્સરમા સુકાળ થાય, ધાન્યના ભાવ મધ્યમ રહે, વેપાર સારો ન ચાલે અને વરસાદ સાધારણ થાય ૧૫ દુદુભી નામના સવત્સરમા સુકાળ થાય, દેશો સ્વસ્થ અને ઉપદ્રવ રહિત થાય, તથા પ્રજાઓ સુખી અને આરોગ્યતાવાળી થાય ૧૬ રુધિરોદ્ગારી નામના સવત્સરમા મોટો દુકાળ પડે છે, તેથી સર્વ વસ્તુ વેચીને પણ ધાન્યનો સગ્રહ કરવો વળી આ રુધિરોદ્ગારી વર્ષમાં ધાન્યનો નાશ થાય, વૃષ્ટિ થોડી થાય, રાજાઓ વચ્ચે ભયકર યુદ્ધ થાય, તથા ચોર અને રોગનો ઉપદ્રવ ઘણો થાય. ૧૭ હે પ્રિયા! રક્તાક્ષિ નામના સવત્સરમા રોગથી ઘણા પ્રાણીઓનુ મરણ થાય, દુકાળ પડે, ધાન્ય અને ઔષધિનો વિનાશ થાય અને લોકો પાપબુદ્ધિમા તત્પર થાય ૧૮ હે પ્રિયા! ક્રોધન નામના સવત્સરમાં રોગ ઉત્પન્ન થાય, દુકાળ પડે, વિવિધ પ્રકારના ઉપદ્રવ થાય, તથા લોક અને રાજા અતિ ક્રોધવાળા થાય ૧૯ તથા હે દેવી! ક્ષય નામના સવત્સરને વિષે પૃથ્વીકપ થાય, ચરાચર પ્રાણીઓ આકુળવ્યાકુળ થાય, દેશનો ભગ થાય, દુકાળ પડે અને પ્રજાઓનો ક્ષય થાય વળી હે પ્રિયા! ક્ષય સવત્સરમા સૌરાષ્ટ્ર દેશ, મધ્ય દેશ અને દક્ષિણ દિશાના કોકણ દેશમા મોટો દુકાળ પડે

ઇતિ તૃતીયા રૌદ્રી વિશતિકા

હોય છે ૧ કીલક નામના સંવત્સરમાં રાજા સારી દૃષ્ટિવાળો થાય, પ્રજાનું શુભ થાય, સુકાળ થાય, લોકમાં ક્ષેમ અને આરોગ્ય રહે, તથા સર્વ ઉપદ્રવનો નાશ થાય ૨ સૌમ્ય નામના સંવત્સરમાં રાજા અને પ્રજા સુખી થાય, પૃથ્વી પર શાંતિ રહે, પૃથ્વી વૃષ્ટિવડે પૂર્ણ થાય, તથા હમેશાં સારો વરસાદ થાય. ૩. સાધારણ નામના વર્ષમાં રાજા ઉપદ્રવ રહિત હોય, દેશ અને મંડળમાં સારી વૃષ્ટિ થાય, તથા સર્વ ધાન્યની ઉત્પત્તિ થાય. ૪ વિરોધી નામના વર્ષમાં લોક અને રાજાઓ વચ્ચે પરસ્પર યુદ્ધ થાય, કાન્યકુબ્જ અને અહિચ્છત્ર દેશમાં ખેતીનો નાશ થાય. ૫. હે સારા શીલવાળી પ્રિયા ! પરિધાવી નામના વર્ષમાં સર્વ જગત વિવિધ પ્રકારના ક્લેશવડે પરાભવ પામે, ઘણો વાયુ વાય અને ઘણો હાહા એટલે ઠેકાણે ઠેકાણે આગ લાગે ૬ પ્રમાથી નામના સંવત્સરમાં સર્વ પ્રકારનાં ધાન્યનો વિનાશ થાય, દેશમાં અને કોઇ કોઇ વિભાગમાં વરસાદ થાય, તથા સર્વ ધાન્ય મોંઘુ રહે ૭ આનંદ નામના સંવત્સરમાં સર્વ ધાન્ય નાશ પામે, સર્વ ધાન્ય મોંઘુ રહે, ઘી તેલના ભાવ મધ્યમ રહે અને પ્રજા આનંદ પામે. ૮ હે સુંદર મુખવાળી ! રાક્ષસ નામના સંવત્સરમાં કોદરાં, ડાંગર, મગ, સર્વ પ્રકારની ઔષધી અને ધાન્યનો વિનાશ થાય અને લોકો ક્રૂર સ્વભાવના થાય. ૯ હે દેવી ! નલ નામના સંવત્સરમાં દેશને વિષે દુકાળ પડે, ધાન્ય અને ઔષધિ પીડા પામે અને ધન ધાન્યનો વિનાશ થાય. ૧૦ પિંગલ નામના સંવત્સરમાં બ્રાહ્મણો, વેશ્યા અને નટ તથા નૃત્ય કરનારાઓનો વિનાશ થાય અને વરસાદ થાય નહીં તેમાં સંશય નથી. ધાન્ય, ઘેંસ, સુવર્ણ, રૂપું અને તાંબુ સર્વ ચાલે વેચીને પણ

ધાન્યનો સગ્રહ કરવો ૧૧ હે દેવી! ...
લોકમા પ્રથમ દુકાળ થશે, પાછુ પછી ...
સર્વ ધાન્ય ઉત્પન્ન થશે ૧૨ હે પ્રિયા! ...
રમા વિવિધ પ્રકારના રોગો ઉત્પન્ન થાય, ...
અને પૃથ્વી પર ધાન્ય થોડુ પાકે ૧૩ હે દેવી! ...
મેઘ જળવડે પૂર્ણ હોય, પૃથ્વી પર ઘણુ ધાન્ય થાય, ...
ક્રૂર થાય અને ઘોર ઉપદ્રવ ઉત્પન્ન થાય ૧૪ દુર્મતિ નામના સવત્સરમા સુકાળ થાય, ધાન્યના ભાવ મધ્યમ રહે, વેપાર સારો ન ચાલે અને વરસાદ સાધારણ થાય ૧૫ દુદુભી નામના સવત્સરમા સુકાળ થાય, દેશો સ્વસ્થ અને ઉપદ્રવ રહિત થાય, તથા પ્રજાઓ સુખી અને આરોગ્યતાવાળી થાય ૧૬ રુધિરો-દ્ગારી નામના સવત્સરમાં મોટો દુકાળ પડે છે, તેથી સર્વ વસ્તુ વેચીને પણ ધાન્યનો સગ્રહ કરવો વળી આ રુધિરોદ્ગારી વર્ષમા ધાન્યનો નાશ થાય, વૃષ્ટિ થોડી થાય, રાજાઓ વચ્ચે ભયકર યુદ્ધ થાય, તથા ચોર અને રોગનો ઉપદ્રવ ઘણો થાય. ૧૭ હે પ્રિયા! રક્તાક્ષિ નામના સવત્સરમા રોગથી ઘણા પ્રાણીઓનુ મરણુ થાય, દુકાળ પડે, ધાન્ય અને ઓષધિનો વિનાશ થાય અને લોકો પાપબુદ્ધિમા તત્પર થાય ૧૮ હે પ્રિયા! ક્રોધન નામના સવત્સરમા રોગ ઉત્પન્ન થાય, દુકાળ પડે, વિવિધ પ્રકારના ઉપદ્રવ થાય, તથા લોક અને રાજા અતિ ક્રોધવાળા થાય ૧૯ તથા હે દેવી! ક્ષય નામના સવત્સરને વિષે પૃથ્વીકંપ ... પ્રાણીઓ આકુળવ્યાકુળ થાય, દેશનો ભગ થાય, ... પ્રજાઓનો ક્ષય થાય વળી હે પ્રિયા! ક્ષય ... દેશ, મધ્ય દેશ અને દક્ષિણ દિશાના કોકણ દેશ ...

ઇતિ તૃતીયા રૌદ્રી વિ...

હવે જૈન સિદ્ધાંત પ્રમાણે દુર્ગદેવ નામના પંડિતે ષષ્ઠિ સંવત્સર નામનો ગ્રંથ રચ્યો છે, તેમાં આ પ્રમાણે કહ્યું છે—

પંચ પરમેષ્ઠી વાચક ૐકારને નમસ્કાર કરી, પરમાત્મા શ્રીજિનેશ્વરને વંદન કરી તથા કેવળજ્ઞાનનો આશ્રય લઈ દુર્ગદેવ મુનિ ષષ્ઠિ સંવત્સર નામના ગ્રંથને રચે છે—પાર્થ પ્રશ્ન કરે છે કે—"હે પરમ પૂજ્ય દુર્ગદેવ સ્વામી! હે દેવોના અધિપતિ! હે પ્રભુ! હે ભગવાન! સંવત્સરોના શુભાશુભ ફળને સંક્ષેપે કહો" ત્યારે દુર્ગદેવ ઉત્તર આપે છે કે—"હે પાર્થ! દુકાળ, સુકાળ, રાજપીડા, ભય, અભય વગેરે જે અદ્ભુત વૃત્તાંત બનતું હોય તે તું સાંભળ આ જગતમાં જે મનુષ્ય આ સર્વ વૃત્તાંત જાણતો ન હોય તેનો જન્મ નિરર્થક છે, તેથી સર્વ શુભાશુભ હું વિસ્તારથી કહું છું.—

પ્રભવ અને વિભવ એ બે વર્ષ શુભ છે ૧–૨ શુકલ સંવત્સર અશુભ છે ૩ પ્રમોદ અને પ્રજાપતિ એ બે સંવત્સર શુભ છે. ૪–૫. અંગિરા નામનો સંવત્સર અશુભ છે ૬ શ્રીમુખ અને ભાવ નામના બે સંવત્સર શુભ છે ૭–૮. યુવા નામનો સંવત્સર વિરુદ્ધ છે ૯ ધાતા નામનો સંવત્સર સાધારણ છે ૧૦ ઈશ્વર અને બહુધાન્ય નામના બે સંવત્સર શુભ છે ૧૧–૧૨. પ્રમાથી નામનો સંવત્સર વિરુદ્ધ છે ૧૩ વિક્રમ અને વૃષભ નામના બે સંવત્સર શુભ છે ૧૪–૧૫. ચિત્રભાનુ નામનો સંવત્સર વિરુદ્ધ છે ૧૬ સુભાનુ અને તારણ નામના બે સંવત્સર શુભ છે ૧૭–૧૮ પાર્થિવ નામનો સંવત્સર વિરુદ્ધ છે ૧૯ અને વ્યય નામનો સંવત્સર મધ્યમ છે ૨૦

ઇતિ પહેલી વીશી

દુર્ગદેવ મુનિએ જે કહ્યું છે, તેને જે વિચક્ષણ પુરુષ જાણે છે, તે સર્વ ઠેકાણે પૂજાય છે, અને અવશ્ય લક્ષ્મીને પ્રાપ્ત કરે છે

સર્વજિત્ અને સર્વધારી નામના બે સંવત્સર શુભ છે. ૧-૨ વિરોધિ, વિકૃત અને ખર એ ત્રણ સંવત્સર વિરુદ્ધ-અશુભ છે ૩-૫ નંદન, વિજય, જય અને મન્મથ એ ચાર સંવત્સર શુભ છે ૬-૯ દુર્મુખ નામનો સંવત્સર વિરુદ્ધ છે ૧૦ હેમલંબી અને વિલંબ એ બે સંવત્સર શુભ છે ૧૧-૧૨ વિકારી નામનો સંવત્સર વિરુદ્ધ છે. ૧૩ શર્વરી, પ્લવ, શુભકૃત અને શોભન એ ચાર સંવત્સર શુભ છે ૧૪-૧૭ ક્રોધન નામનો સંવત્સર વિરુદ્ધ છે ૧૮ વિશ્વાવસુ નામનો સંવત્સર શુભ છે ૧૯ અને પરાભવ નામનો સંવત્સર વિગ્રહકારક છે ૨૦

ઇતિ બીજી વીશી.

પ્લવગ અને કીલક નામના બે સંવત્સર શુભ છે ૧-૨ સૌમ્ય નામનો સંવત્સર મધ્યમ છે ૩ સાધારણ અને વિરોધી નામના બે સંવત્સર શુભ છે ૪-૫ પરિધાવી નામનો સંવત્સર વિરુદ્ધ છે ૬ પ્રમાથી અને આનંદ એ બે સંવત્સર શુભ છે. ૭-૮ રુધિરોદ્ગારી, રક્તાક્ષિ, ક્રોધન અને ક્ષય એ ચાર સંવત્સર વિરુદ્ધ છે ૯-૧૨. (વચ્ચેના રાક્ષસ, નલ, પિંગલ, કાલયુક્ત, સિદ્ધાર્થ, રૌદ્ર, દુર્મતિ અને દુંદુભી એ આઠ સંવત્સર વિષે ગ્રંથમાં કાંઈ કહ્યું નથી)

ઇતિ ત્રીજી વીશી.

આ ત્રણે વીશીના વિસ્તાર-ફળને કહેનારા શ્લોકો પણ આ પ્રમાણે છે—

પ્રભવ નામના સંવત્સરને વિષે ઘણા જળને ધારણ કરનારા મેઘ હોય છે, પૃથ્વી પર ઘણું ધાન્ય પાકે છે, તથા રાજાઓ અને લોકો પ્રસન્ન રહે છે ૧ વિભવ નામના સંવત્સરને વિષે સુકાળ, ક્ષેમ, આરોગ્ય અને સર્વ વ્યાધિ રહિતપણું હોય છે, તથા સર્વ જનો સુખી હોય છે, તેમાં કંઈ સંશય નથી ૨ શુક્લ નામના સંવત્સરમાં મનુષ્ય, ઘોડા અને હાથીઓને વિવિધ પ્રકારના રોગો ઉત્પન્ન થાય છે અને અવશ્ય રાજાનો વિનાશ થાય છે ૩ પ્રમોદ નામના સંવત્સરમાં સર્વ જગત ઉત્તમ અને ધનધાન્યથી વ્યાપ્ત હોય છે તથા નિરંતર ઘેર ઘેર મહોત્સવો અને પ્રજાની વૃદ્ધિ થાય છે તેમાં કાંઇ સંશય નથી ૪ પ્રજાપતિ નામના સંવત્સરમાં સર્વ લોકો નીરોગી, પીડા રહિત અને સર્વ દુઃખથી મુક્ત થાય છે, ગાયો ઘણું ઘી દૂધ આપનારી થાય છે અને પ્રજાજન સુખી થાય છે ૫. આંગિરા નામના સંવત્સરને વિષે સર્વ જગત હર્ષિત થાય છે, મનુષ્યો ધન ધાન્ય સહિત થાય છે અને પ્રજામાં વિવાહમંગળ પ્રવર્તે છે ૬ શ્રીમુખ નામના સંવત્સરમા લોકમાં સુકાળ અને કલ્યાણ પ્રવર્તે છે, વર્ષા ઋતુમાં અત્યંત સારૂ થાય અને નિશ્ચે સર્વ ધાન્યની વૃદ્ધિ થાય છે ૭ ભાવ નામના સંવત્સરમાં ગાયો ઘણું દૂધ અને ઘી આપનારી થાય, ધાન્ય ઘણું પાકે, સર્વ વસ્તુ સોંઘી થાય અને ભાવને વિષે સ્વસ્થતા હોય. ૮ યુવ નામના સંવત્સરને વિષે ધાન્ય, ઘી અને તેલ મોંઘાં રહે, પ્રજાઓની વૃદ્ધિ થાય અને સ્ત્રીઓ પુત્ર થકી આનંદમાં રહે ૯ ધાતા નામના સંવત્સરને વિષે સર્વ ધાન્યો ઉત્પન્ન થાય છે, વર્ષ અને ગ્રીહિનો પાક અલ્પ થાય છે, શેરડી, ખાંડ અને ગોળ પણ થોડા થાય છે, અને કોઇ ઠેકાણે રોગની ઉત્પત્તિ થાય છે ૧૦ ઇશ્વર

નામના સવત્સરમાં સુકાળ, ક્ષેમ અને આરોગ્ય થાય છે, કપાસનો ભાવ મોંઘો રહે તથા લવણુ, મધ અને મદિરા પણ મોંઘી રહે. ૧૧ બહુધાન્ય નામના સંવત્સરમા સુકાળ થાય, માર્ગમા મુસાફરોને કલ્યાણ પ્રાપ્ત થાય, રાજાઓ શાત થાય, ગામોને વિષે ચોરનો ઉપદ્રવ રહે તેમા કાંઇ પણ સશય નથી ૧૨. પ્રમાથી નામના સવત્સરમાં દેશનો ભગ થાય, દુકાળ પડે, ચોર અને ગ્રહની પીડા થાય, ઉપદ્રવ થાય, માર્ગમા પીડા થાય અને લોકો વ્યાકુળતા પામે છે ૧૩ વિક્રમ નામના સવત્સરમા સર્વ પ્રકારના ધાન્યની ઉત્પત્તિ થાય, પૃથ્વી ઉપદ્રવ રહિત થાય, લવણુ, મધ, મદિરા અને ઘી સોંઘુ થાય ૧૪ વૃષભ નામના સવત્સરમા કોદરા, સાળ, મગ, કાગ, અડદ અને તલ વિગેરે સર્વ વસ્તુ સુલભ થાય અને બળદ સર્વને પ્રિય થાય. ૧૫. ચિત્રભાનુ નામના સંવત્સરમા ચણા, મગ, અડદ વિગેરે બીજા પણ સર્વ વિદલ મોઘા થાય, તેમા કાઇ પણ સંશય નથી ૧૬ સુભાનુ નામના સવત્સરમા સુકાળ હોય, ઘણુ ધાન્ય નીપજે, દેશમાં શાતિ રહે, રાજા અને પ્રજા સર્વે સુખી અને પ્રસન્ન રહે ૧૭ તારણ નામના સવત્સરમા અતિવૃષ્ટિ થાય, પ્રજા સુખી રહે, ધાન્ય અને ઔષધિનો વિનાશ થાય અને કાઇક સાધારણ ધાન્ય ઉત્પન્ન થાય ૧૮ પાર્થિવ નામના સવત્સરમા સૌરાષ્ટ્ર દેશ, ગૌડ દેશ અને લાટ દેશમા ઘણું ધાન્ય ઉત્પન્ન થાય તથા રાજાઓનો ક્ષય થાય. ૧૯. તથા વ્યય નામના સવત્સરમા ઘોર દુકાળ પડે, લોકમા વિવિધ પ્રકારના ઉપદ્રવ થાય અને વૃષ્ટિ અલ્પ થાય છે. ૨૦.

ઇતિ પ્રથમા વિંશતિકા

સર્વજિત્ નામના સવત્સરમા સારી વૃષ્ટિ થાય, સર્વ

પ્રભવ નામના સંવત્સરને વિષે ઘણા જળને ધારણ કરનાર મેઘ હોય છે, પૃથ્વી પર ઘણું ધાન્ય પાકે છે, તથા રાજાઓ અને લોકો પ્રસન્ન રહે છે ૧ વિભવ નામના સંવત્સરને વિષે સુકાળ, ક્ષેમ, આરોગ્ય અને સર્વ વ્યાધિ રહિતપણું હોય છે તથા સર્વ જનો સુખી હોય છે, તેમા કંઈ સંશય નથી ૨ શુકલ નામના સંવત્સરમાં મનુષ્ય, ઘોડા અને હાથીઓને વિવિધ પ્રકારના રોગો ઉત્પન્ન થાય છે અને અવશ્ય રાજાનો વિનાશ થાય છે ૩ પ્રમોદ નામના સંવત્સરમા સર્વ જગત ઉત્તમ અને ધનધાન્યથી વ્યાપ્ત હોય છે તથા નિરંતર ઘેર ઘેર મહોત્સવો અને પ્રજાની વૃદ્ધિ થાય છે તેમાં કંઈ સંશય નથી ૪ પ્રજાપતિ નામના સંવત્સરમાં સર્વ લોકો નીરોગી, પીડા રહિત અને સર્વ દુખથી મુક્ત થાય છે, ગાયો ઘણું ઘી દૂધ આપનારી થાય છે અને પ્રજાજન સુખી થાય છે ૫ અંગિરા નામના સંવત્સરને વિષે સર્વ જગત હર્ષિત થાય છે, મનુષ્યો ધન ધાન્ય રહિત થાય છે અને પ્રજામાં વિવાહમંગળ પ્રવર્તે છે ૬ શ્રીમુખ નામના સંવત્સરમાં લોકમાં સુકાળ અને કલ્યાણ પ્રવર્તે છે, વર્ષા ઋતુમાં અત્યંત સારુ થાય અને નિશ્ચે સર્વ ધાન્યની વૃદ્ધિ થાય છે ૭ ભાવ નામના સંવત્સરમાં ગાયો ઘણું દૂધ અને ઘી આપનારી થાય, ધાન્ય ઘણું પાકે, સર્વ વસ્તુ સોંઘી થાય અને ભાવને વિષે સ્વસ્થતા હોય ૮ યુવા નામના સંવત્સરને વિષે ધાન્ય, ઘી અને તેલ મોંઘાં રહે, પ્રજાઓની વૃદ્ધિ થાય અને સ્ત્રીઓ પુત્રજન્મથી આનંદમાં રહે ૯ ધાતા નામના સંવત્સરને વિષે સર્વ ધાન્યો ઉત્પન્ન થાય છે, વર્ષા અને વ્રીહિનો પાક અલ્પ થાય છે, શેરડી, ખાંડ અને ગોળ પણ થોડા થાય છે, અને કોઈ કોઈ ઠેકાણે રોગની ઉત્પત્તિ થાય છે ૧૦ ઈશ્વર

ભવ પામે, ધાન્ય સાધારણુ પાકે અને મોટો ભય ઉપજે ૧૨ વિકારી નામના સંવત્સરમાં સર્વ જગત્ દુઃખી થાય, ઘણુા પ્રકારના ઉપદ્રવો થાય, સર્પની ઘણી ઉત્પત્તિ થાય અને પાછળથી વરસાદ થાય ૧૩ શર્વરી નામના સંવત્સરમા પર્વત ઉપર વૃષ્ટિ થાય, દેશમાં ખડ ખડ વરસાદ થાય, વેપારનો વિનાશ થાય અને દુકાળ પડે ૧૪ પ્લવ નામના સંવત્સરમા લોકને વિષે સુકાળ થાય, પૃથ્વી રસકસથી ભરપૂર થાય, સર્વ દેશમા સંપૂર્ણુ જળ વરસે અને પંડિત જનો સુખી થાય. ૧૫ શુભકૃત નામના સંવત્સરમા ધાન્યનો પાક સારો થાય, ચરાચર લોકમાં સુખ ઉપજે, અને બ્રાહ્મણો પણુ સંતુષ્ટ થાય ૧૬. શોભન નામના સંવત્સરમા સુકાળ થાય, પૃથ્વી સુખમય થાય, ગાય, બ્રાહ્મણુ વિગેરે ઉત્સાહવાળા હોય, દેશમા શાંતિ પ્રવર્તે અને પ્રજાને હર્ષ પ્રાપ્ત થાય ૧૭ ક્રોધી નામના સંવત્સરમા સર્વ જગત વ્યવસ્થા રહિત થાય અને ભયંકર યુદ્ધથી વ્યાકુળ થાય તથા દેશ, જ્ઞાતિ અને કુટુંબમા પરસ્પર ક્રોધ થાય ૧૮ વિશ્વાવસુ નામના સંવત્સરમા સર્વ જગત કલ્યાણયુક્ત થાય, સર્વ રસવાળા પદાર્થ મોઘા રહે, ધાન્યની વૃદ્ધિ થાય તથા કાષ્ઠ અને લોઢાનો ભાવ વધે ૧૯. તથા પરાભવ નામના સંવત્સરમાં રાજાઓના દેશોને વિષે તથા ખંડ ખંડ દેશોમાં મુખ્ય સામન્તોવડે ભય પામેલી સર્વ પ્રજા દુ:ખી થાય ૨૦

ઇતિ દ્વિતીયા વિંશતિકા

પ્લવગ નામના સંવત્સરમા ઘાસ અને ધાન્યનો વિનાશ થવાથી ગ્રીષ્મ ઋતુમા ધાન્ય મોઘુ થાય, રાજાઓ પોતાના દેશને અને પરદેશને પીડા કરે ૧. કીલક નામના સંવત્સરમા

ધાન્ય પાકે અને સર્વ વસ્તુ સોંઘી થાય. ૧. સર્વધારી નામના સંવત્સરમાં કોદરા, શાળ મગ, કણ અને અડદ વિશેષે ધાન્ય ઘણું પાકે અને સર્વ દેશમાં સુકાળ થાય ૨ વિરોધી નામના સંવત્સરમાં અગ્નિની જ્વાળા જેવા પ્રબળ વાયથી ધાન્ય અને ઓષધિનો વિનાશ થાય, તથા મનુષ્યોમાં કલહ અથવા વિરોધ ઉત્પન્ન થાય ૩ વિકૃતિ નામના વર્ષમા જ્વરના રોગથી સર્વ લોક પીડા પામે, ધાન્ય મોઘું થાય, તથા મસ્ત કની અને ચક્ષુની પીડા થાય ૪ ખર નામના સંવત્સરમા સમગ્ર જગતમાં ચોર, ઈતિ અને સુડાનો ઉપદ્રવ થાય, રાજા અને પ્રજા દુઃખ પામે અને પૃથ્વી રસકસ રહિત થાય. ૫ નંદન નામના સંવત્સરમાં દેશમા શાંતિ પ્રવર્તે, સર્વ વ્યાધિ શાંત થાય, પૃથ્વી ધન ધાન્યથી ભરપૂર થાય અને પ્રજા આનંદ પામે ૬ વિજય નામના સંવત્સરમાં ખંડ ખંડ દેશમા અલ્પ જળને ધારણ કરનારા મેઘ વરસે, સર્વ ધાન્ય નાશ પામે અને યુદ્ધમાં વિજય થાય ૭ જય નામના સંવત્સરમાં ક્ષત્રિય, વૈશ્ય, શૂદ્ર, નટ અને નાયકોને પીડા થાય, ઈતિનો ઉપદ્રવ થાય અને નીતિનો વિનાશ થાય ૮ મન્મથ નામના સંવત્સરમાં જગત રોગયુક્ત થાય, દાહ જ્વરાદિકના રોગથી સર્વ જગત પીડા પામે, તથા કામક્રીડામાં તત્પર થાય. ૯ દુર્મુખ નામના સંવત્સરમાં ઘાસ અને ધાન્યનો ક્ષય થાય, તેથી સર્વ ધાન્ય મોંઘું રહે, વેપારનો વિનાશ થાય અને કોઈ મનુષ્યને સુખ ઉપજે નહીં ૧૦ હેમલંબ નામના સંવત્સરમાં સર્વ ધાન્યનો ક્ષય થાય, દેશોમાં અશાંતિ પ્રવર્તે, પ્રજાની હાનિ થાય, દુકાળ પડે અને રાજાને કષ્ટ થાય ૧૧ વિલંબ નામના સંવત્સરમાં ચોર, રાજા અને દેવથી આ જગત પણ

ભવ પામે, ધાન્ય સાધારણ પાકે અને મોટો ભય ઉપજે. ૧૨ વિકારી નામના સંવત્સરમાં સર્વ જગત્ દુઃખી થાય, ઘણા પ્રકારના ઉપદ્રવો થાય, સર્પની ઘણી ઉત્પત્તિ થાય અને પાછળથી વરસાદ થાય ૧૩ શર્વરી નામના સંવત્સરમા પર્વત ઉપર વૃષ્ટિ થાય, દેશમા ખડ ખડ વરસાદ થાય, વેપારનો વિનાશ થાય અને દુકાળ પડે ૧૪ પ્લવ નામના સંવત્સરમા લોકને વિષે સુકાળ થાય, પૃથ્વી રસકસથી ભરપૂર થાય, સર્વ દેશમા સંપૂર્ણ જળ વરસે અને પંડિત જનો સુખી થાય. ૧૫ શુભકૃત નામના સંવત્સરમા ધાન્યનો પાક સારો થાય, ચરાચર લોકમા સુખ ઉપજે, અને બ્રાહ્મણો પણ સંતુષ્ટ થાય ૧૬. શોભન નામના સંવત્સરમાં સુકાળ થાય, પૃથ્વી સુખમય થાય, ગાય, બ્રાહ્મણ વિગેરે ઉત્સાહવાળા હોય, દેશમા શાંતિ પ્રવર્તે અને પ્રજાને હર્ષ પ્રાપ્ત થાય ૧૭ ક્રોધી નામના સંવત્સરમા સર્વ જગત વ્યવસ્થા રહિત થાય અને ભયંકર યુદ્ધથી વ્યાકુળ થાય તથા દેશ, જ્ઞાતિ અને કુટુંબમા પરસ્પર ક્રોધ થાય ૧૮ વિશ્વાવસુ નામના સંવત્સરમા સર્વ જગત કલ્યાણયુક્ત થાય, સર્વ રસવાળા પદાર્થ મોઘા રહે, ધાન્યની વૃદ્ધિ થાય તથા કાષ્ઠ અને લોઢાનો ભાવ વધે ૧૯ તથા પરાભવ નામના સંવત્સરમાં રાજાઓના દેશોને વિષે તથા ખંડ ખંડ દેશોમા મુખ્ય સામન્તોવડે ભય પામેલી સર્વ પ્રજા દુઃખી થાય ૨૦

ઇતિ દ્વિતીયા વિંશતિકા

પ્લવગ નામના સંવત્સરમા ઘાસ અને ધાન્યનો વિનાશ થવાથી ગ્રીષ્મ ઋતુમા ધાન્ય મોઘુ થાય, રાજાઓ પોતાના દેશને અને પરદેશને પીડા કરે ૧. કીલક નામના સંવત્સરમા

સર્વે ધાન્ય નીપજે, દેશમાં શાંતિ ઉપજે, કાંઇ પણ ઉપદ્રવ ન થાય, રાજાઓ પ્રસન્ન દ્રષ્ટિવાળા થાય, અને કાંઇક કોઠામાં મંદ રહે ૨. સૌમ્ય નામના સંવત્સરમાં સારી વૃષ્ટિ થાય, સુકાળ થાય, દેશ ઉપદ્રવ રહિત થાય, રાજાઓ શુભ દૃષ્ટિ વાળા થાય, તથા સર્વત્ર સુખ પ્રવર્તે ૩ સાધારણ નામના સંવત્સરમાં જળવડે ભરેલા મેઘો પૃથ્વી પર નિરંતર વરસે, લોક હર્ષ પામે અને સર્વે ધાન્યની ઉત્પત્તિ થાય ૪ વિરોધી નામના સંવત્સરમાં દેશને વિષે ખંડ ખંડ એટલે કોઇ કોઇ ઠેકાણે વરસાદ થાય, કાન્યકુબ્જ દેશમાં છત્રનો ભંગ થાય, તથા રાજાઓનો વિરોધ થાય. ૫. પરિધાવી નામના સંવત્સરમાં સર્વે જગત સંતુષ્ટ થાય વિવિધ પ્રકારના કલ્યાણ થાય અને સુખકારક વાયુ વાય ૬ (અહીં સાતમા પ્રમાથી નામના વર્ષ માટે કાંઇ કહ્યું નથી) આનંદ નામના સંવત્સરમાં પ્રજા આનંદમાં રહે, સર્વે ધાન્યની ઉત્પત્તિ થાય સર્વે રસની વસ્તુ મોંઘી થાય તથા તેલ અને ઘીના ભાવ સમાન રહે. ૮ રાક્ષસ નામના સંવત્સરમાં કોદરા, શાળી, મગ વિગેરે ધાન્યનો વિનાશ થાય, બ્રાહ્મણો દુ:ખી થાય, રાજાઓ વચ્ચે યુદ્ધ થાય અને પ્રજા દુર થાય. ૯ નલ નામક સંવત્સરમાં ધાન્ય ઓષધિનો વિનાશ થવાથી કાંઇક દુકાળ પડે આશ્વિન માસમાં મરણ અને વેર થાય તથા તાપની જ્વાળાથી વિનાશ થાય ૧૦ પિંગલ નામના સંવત્સરમાં સુકાળ થાય, દેશમાં સારો લોગવટો થાય, ઘી, તેલ વિગેરે રસ અને વસ્ત્ર મોંઘા થાય, કોઇ વખત શોક અને કોઇ વખત હર્ષ થાય, તથા ઘણું મંગળ પ્રવર્તે ૧૧ કાલયુક્ત નામના સંવત્સરમાં દુકાળ થાય લોકમાં સર્વ રસ મોંઘા મળે, પૃથ્વી

પર ઉંદરનો ઉપદ્રવ થાય, અને ઘણો કલહ ઉત્પન્ન થાય ૧૨ સિદ્ધાર્થ નામના સવત્સરમા જળથી પૂર્ણ શુભ મેઘની વૃષ્ટિ થાય, પૃથ્વી પર ઘણુ ધાન્ય પાકે તથા દેશમા રાજાઓ ક્રૂર થાય ૧૩ રૌદ્ર નામના સંવત્સરમાં રણસગ્રામ થાય, ક્ષેત્રમા ઉંદર, તીડ, સૂડા વિગેરેનો ઉપદ્રવ થાય, કાઈક દુકાળ જણાય અને અનુક્રમે વર્ષ ભયકર થતુ જાય ૧૪. દુર્મતિ નામના સવત્સરમા પ્રાયે કરીને સુકાળ થાય, વેપાર બંધ થાય, વૃષ્ટિ સાધારણ થાય, પછીથી લોકને વિષે શાંતિ તથા સુખ પ્રવર્ત્તે ૧૫ દુદુભિ નામના સવત્સરમા સુકાળ થાય, મોટા ઉત્સવથી ઘેર ઘેર વાજિત્ર વાગે, બ્રાહ્મણ અને ગાયો આબાદ થાય અને સર્વત્ર શુભ પ્રવર્તે ૧૬ રુધિરોદ્ગારી સવત્સરમા દૈવયોગથી અલ્પ વૃષ્ટિ થાય, મનુષ્યો ક્રૂર થાય અને રાજાઓને ઉગ્ર સગ્રામ થાય ૧૭. રક્તાક્ષિ નામના સવત્સરમા સારી વૃષ્ટિવડે ધાન્ય ઉત્પન્ન થવાથી પૃથ્વી રસકસવાળી અને પ્રફુલ્લિત થાય, પ્રાયે કરીને લોક રોગથી વ્યાપ્ત થાય, તથા ભૂમિકપ થાય ૧૮. ક્રોધન નામના સવત્સરમા રાજાઓનું યુદ્ધ થાય, દુકાળ પડે, દેશમા વિરોધ અને ઉપદ્રવ ઉત્પન્ન થાય, સર્વત્ર વિષમતા થાય, મરકી ઉત્પન્ન થાય અને મ્લેચ્છોનુ રાજ્ય થાય ૧૯. ક્ષય નામના સવત્સરમા સૈન્યના ભારથી પૃથ્વી અને પર્વતો કપવા લાગે, દુકાળથી દેશનો ભગ થાય અને પ્રજાઓનો ક્ષય થાય ૨૦.

ઇતિ તૃતીયા વિંશતિકા.

કોઈ ઠેકાણે જડ મનુષ્યના લેખનદોષથી, કોઇ ઠેકાણે વચનને વિષે વિભ્રમ થવાથી તથા કોઇ ઠેકાણે મતિનો ભ્રમ થવાથી કદાચ પાઠનો ભેદ (જૂદા જૂદા પાઠ) થવા સભવ છે, તો પણ

વર્ષ સબંધી નિર્ણય કરવામાં વિશેષ જ્ઞાનવાળા વિદ્વાનોનું કથન યથાર્થ ભાસે છે વિચાર કરતાં સર્વનું કહેવું એક જ માલમ પડે છે

હવે પ્રાચીન આચાર્યના વચનથી અનુક્રમ પ્રભવાદિ સાઠ વર્ષનું ફળ સ્પષ્ટ રીતે કહેવામાં આવે છે-શ્રી શંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ પ્રભુને પ્રણામ કરી તથા તેમની સ્તુતિ કરી પ્રભવ વગેરે સંવત્સરનાં ફળને હું કહું છું

પ્રભવ નામના સંવત્સરનો સ્વામી બ્રહ્મા છે ચૈત્ર અને વૈશાખ માસ મંદ રહે એટલે કે તે બે માસમાં સમગ્ર વસ્તુ મોંઘી થાય જ્યેષ્ઠ, આષાઢ અને શ્રાવણ એ ત્રણ માસમાં ધાન્ય મોંઘું રહે, ઘઉં, મગ, જુવાર વગેરેનો ભાવ વધે ભાદ્રપદ માસ માં શુભ થાય આશ્વિન માસમાં કોઇ ઠેકાણે મોંઘવારી રહે તથા મોટી રોગની પીડા થાય, સર્વ કરિયાણાનો ભાવ વધે. ૧ વિભવ નામના સંવત્સરનો સ્વામી વિષ્ણુ છે, તેમાં પૃથ્વી પર રોગનો ફેલાવો થાય નાગપુર અને દેવગિરિના દુર્ગનો ભંગ થાય, તિલંગ, મગધ અને ચીન દેશમાં ધાન્યની મોંઘવારી રહે, મોટા સુલતાન દેશમાં મહાયુદ્ધ થાય, બીજા દેશોમાં શાંતિ રહે. ચૈત્ર, વૈશાખ અને જ્યેષ્ઠ એ ત્રણ માસમાં મોંઘવારી રહે. આષાઢ, શ્રાવણ અને ભાદ્રપદ માસમાં સારી વૃષ્ટિ થાય આશ્વિન માસમા સર્વ રસનો ભાવ વધે, વૃષ્ટિ ઘણી થાય. કાર્તિક, માર્ગશીર્ષ, પોષ, માઘ અને ફાલ્ગુન એ પાંચ માસમાં સર્વ વસ્તુની તેજી રહે અને ઘઉંના ભાવ સાધારણ રહે. ૨. શુક્લ નામના સંવત્સરનો સ્વામી રૂદ્ર છે, તેમા મ્લેચ્છ દેશમાં છત્રભંગ થાય અને મંત્રીઓ રાજ્ય ચલાવે ચૈત્ર, વૈશાખ અને જ્યેષ્ઠ માસમા મોંઘવારી રહે. આષાઢ, શ્રાવણ

અને ભાદ્રપદમાં મહાવૃષ્ટિ થાય આશ્વિન માસને વિષે લોકમાં વ્યાધિનો ઉપદ્રવ થાય, અન્ન અને ઘી સોંઘુ થાય, તથા બીજી સર્વ વસ્તુ મોઘી થાય કાર્તિકાદિક ચાર માસમા સર્વ ધાન્ય સસ્તુ રહે ફાલ્ગુન માસમા ઉપદ્રવ થાય, સર્વત્ર વિગ્રહ થાય, ગ્રામ્ય લોક પીડા પામે, દેશો આકુળવ્યાકુળ થાય અને ગામો શૂન્ય થાય ૩ પ્રમોદ નામના વર્ષનો સ્વામી રવિ છે તે વર્ષ મધ્યમ થાય. દેશમાં ખડ ખડ અલ્પ વૃષ્ટિ થાય, મેદપાટ દેશના લોકો પીડા પામે, દેશ ઉજ્જડ થાય, મ્લેચ્છ જનોનો ક્ષય થાય, છત્રભગ થાય, પર્વતના તટ પર થોડી વસ્તી રહે, તિલગ દેશમા રાજાનો વિગ્રહ થાય ચૈત્ર અને વૈશાખ માસમા મોંઘવારી રહે. જ્યેષ્ઠ માસમા રોગપીડા થાય. આષાઢ વગેરે ત્રણ માસમા અલ્પ વૃષ્ટિ થાય આશ્વિન માસમા કાઇક વૃષ્ટિ થાય, તેર પૈસાનું એક કળશી ધાન્ય વેચાય. કાર્તિકાદિક પાચ માસમા મોઘવારી રહે વાયુ ઘણો વાય, વેપારી લોક પીડા પામે, ખડ ખડ વૃષ્ટિ થાય, રેશમી વસ્ત્ર મોઘા થાય. કાર્તિકાદિક ચાર માસમા સર્વ રસ મોઘા થાય અને ફાલ્ગુન માસમા સાધારણ ભાવ રહે. ૪ પ્રજાપતિ નામના સવત્સરનો સ્વામી ચદ્ર છે તેમા બારે માસ સારા છે મેઘની વૃષ્ટિ અલ્પ થાય આશ્વિન માસમાં રોગ વૃદ્ધિ પામે, પચીશ પૈસાનુ એક કળશી ધાન્ય મળે કાર્તિક અને માર્ગશીર્ષ એ બે માસ મદા રહે. પોષ વિગેરે ત્રણ માસ અનિષ્ટ રહે, કોઇ ઠેકાણે ઉત્પાત થાય અને ધર્મિષ્ઠ લોક પીડા પામે ૫ અગિરા નામના સવત્સરનો સ્વામી મગળ છે તે વર્ષમા ચૈત્ર અને વૈશાખ એ બે માસ મંદ રહે, જ્યેષ્ઠ માસમા પ્રબળ વાયુ વાય, આષાઢ માસમા ઘણી વૃષ્ટિ થાય શ્રાવણાદિક ત્રણ માસમા રોગની પીડા થાય, કાર્તિક

માસમાં સર્વ અન્ન નીપજે પોષ વિગેરે ત્રણ માસમાં ફરા પડે, પણ વૃષ્ટિ ન થાય. ૬ શ્રીમુખ નામના સંવત્સરનો સ્વામી બુધ છે તે વર્ષમાં ચૈત્ર માસમા સર્વ ધાન્ય મોઘુ થાય. આષાઢના કૃષ્ણપક્ષમાં ઘણી વૃષ્ટિ થાય. શ્રાવણ માસમા ઘઉં મોંઘા થાય, ઘી અને ધાન્યનો સંગ્રહ કર્યો હોય તો બમણો લાભ થાય, વણિકજન પીડા પામે, પશ્ચિમ દિશામાં ઘણી પીડા ઉપજે, પૂર્વ દિશામાં શત્રુના સૈન્યનો ભય થાય, ઉચ્ચ મુલતાન દેશમાં પ્રજા પીડા પામે. ભાદ્રપદ અને આશ્વિન માસમાં સર્વ ધાન્યનો પાક થઇ સુકાળ થાય કાર્તિકાદિક ત્રણ માસમાં અથવા પાંચ માસમાં સર્વ રસ અને સર્વ ધાન્ય મોંઘા રહે. ૭ ભાવ નામના સંવત્સરનો સ્વામી શુક્ર છે તે વર્ષમાં ગાયો ઘણું દૂધ આપે, વરસાદ ઘણો થાય, વિશેષક પહર થાય, સર્વ વસ્તુ સોંઘી થાય, ઉચ્ચ મુલતાન અને અયોધ્યા દેશમાં રાજ્યુદ્ધ થાય, લોકો પીડા પામે. ઘી, ગોળ, અફીણ, સોપારી, મજિઠ, મરી અને દાંતની વસ્તુ મોંઘી થાય ચૈત્ર માસમાં સાધારણ ભાવ રહે, વૈશાખમાં મોંઘવારી રહે, સર્વ ધાન્ય સંગ્રહ કરવાથી બમણો લાભ મળે. આષાઢ અને શ્રાવણ માસમાં કાંઈક વરસાદ થાય ભાદ્રપદમાં સારો વરસાદ થાય. આશ્વિન માસમાં ઘણો રોગ ફેલાય કાર્તિક માસ ઉત્તમ થાય. માર્ગશીર્ષ વિગેરે ચાર માસ મંદ રહે, રાજ્યુદ્ધ થાય અને મહાજન પીડા પામે ૮ યુવા નામના સંવત્સરનો સ્વામી શુક્ર છે તે વર્ષમા દુર્ભિક્ષ અને જળનો ભય ઘણો થાય. ચૈત્ર અને વૈશાખમાં ઉત્પાત થાય જ્યેષ્ઠમાં રોગ ઉત્પન્ન થાય. આષાઢ શુકલપક્ષમાં ઘણો વરસાદ થાય. શ્રાવણમાં વાયુ વાય, અન્ન મોઘુ મળે. ભાદ્રપદ માસમા થોડા દિવસ ઘણો વરસાદ

પડે, દેશ વ્યાકુળ થાય, રાજાનો વિગ્રહ થાય ઉત્તર દિશાના અર્ધ દેશમાં ભયકર દુકાળ પડે, પૂર્વ દિશાની ખેતી નિષ્ફળ થાય, દક્ષિણ દિશામા વેર, વિરોધ અને માર્ગની વિષમતા થાય, પશ્ચિમ દિશામા પ્રથમ લોક પીડા પામે, પછીથી દુકાળ પડે, સર્વ રસના ભાવ સાધારણ રહે કાર્તિક અને માર્ગશીર્ષ માસ ઉત્તમ રીતે પસાર થાય. પોષ અને માઘ માસ મધ્યમ રીતે પસાર થાય. ફાલ્ગુન માસમા કાંઇક કલેશ થાય અને માઘાદિક માસમા માર્ગને વિષે વિગ્રહ થાય ૯ ધાતા નામના સવત્સરનો સ્વામી શનિ છે તે વર્ષે ચૈત્ર અને વૈશાખ માસમાં સર્વ ધાન્ય મોઘુ રહે જ્યેષ્ઠ માસમા સાધારણ ભાવ રહે આષાઢ માસમાં અલ્પ વૃષ્ટિ થાય, ઘી, તેલ, જુવાર, કપાસ, મજીઠ, મરી અને સોપારી મોઘા થાય શ્રાવણ માસમા સર્વ ધાન્ય સોઘા થાય ભાદ્રપદ માસમા પુરુષો કાયર થાય, પશ્ચિમ દિશામા મોટી મેઘવૃષ્ટિ થાય, સર્વ ધાન્યનો ભાવ મદ રહે, ઉત્તર અને દક્ષિણની વચ્ચે મહામેઘવૃષ્ટિ થાય પરતુ લોક પીડા પામે આશ્વિન માસમા રસકસ અને ધાતુનો ભાવ તેજ થાય, ધાન્યનો ભાવ સમાન રહે કાર્તિકાદિક ચાર માસ સુધી સર્વ દેશમા અન્ન મોઘુ થાય ૧૦ ઇશ્વર નામના સવત્સરનો સ્વામી રાહુ છે તેમા ઉત્તર દિશાને વિષે દુકાળ પડે, પૂર્વ દિશામા સુકાળ થાય, પશ્ચિમ દિશામા પરસ્પર વિરોધ થાય ચૈત્ર અને વૈશાખમા અન્ન મોઘું રહે જ્યેષ્ઠ અને આષાઢ માસમા અલ્પ વૃષ્ટિ થાય, સર્વ ધાન્ય મોઘુ થાય કાર્તિક માસમા ભયકર દુકાળ લાગે મજીઠ, મરી, લવિગ, એલચી અને સોપારી વગેરે વસ્તુ મોઘી મળે માર્ગશીર્ષ વગેરે ચાર માસમા અતિ દુકાળ લાગે ધાન્ય મોંઘુ થાય મનુષ્યોના ધડ અને માથા ભૂમિ પર લોટતા થાય ૧૧ બહુધાન્ય સવત્સરનો સ્વામી

કેતુ છે, આ વર્ષે પુરુષો વીર્ય–પરાક્રમ રહિત થાય, પશ્ચિમ દિશામાં સુકાળ થાય, સર્વ દેશોમાં સુખ થાય, દક્ષિણ દિશામા વિગ્રહ થાય અને પ્રજાજનમાં અતિ ભય રહે. ઉત્તરાપથ દેશમાં લોકો પીડા પામે, પૂર્વ દિશામાં દુકાળ થાય. તે વખતે અન્નનો સંગ્રહ કરવો યોગ્ય છે ચૈત્ર અને વૈશાખ માસમા અન્ન કાંઇક મોંઘુ થાય. જ્યેષ્ઠ માસમાં ચારગણો લાભ થાય. આષાઢ અને શ્રાવણ માસમાં મેઘ વરસે, સર્વત્ર અન્ન મોંઘુ થાય, ધાન્ય સંગ્રહ કરનારને છગુણો લાભ થાય. ભાદ્રપદ માસમાં અખંડ મેઘ વરસે, સર્વ ધાન્ય મોંઘા થાય. આશ્વિન માસમાં મેઘ વરસે અને કાર્તિકાદિક ચાર માસમાં સાધારણ ભાવ રહે. ૧૨ પ્રમાથી નામના સંવત્સરનો સ્વામી રવિ છે તે વખતે આષાઢ અને શ્રાવણ માસમાં અલ્પ મેઘ વરસે. ભાદ્રપદની પાંચમે કાઇક મેઘ વરસે. ચૈત્ર માસમાં ઘઉ અને જુવારના ભાવ વધે. વૈશાખ અને જ્યેષ્ઠ માસમાં સર્વત્ર ધાન્યનો ભાવ તેજ રહે, કૃષ્ણપક્ષની સાતમ અને અમાવાસ્યાને રોજ ઘણો વરસાદ વરસે, ત્યારપછી ઘણું અનિષ્ટ વર્તે, કાર્તિકાદિ પાંચ માસમાં સર્વ રસ મોંઘાં થાય, મજીઠ, સોપારી, હિંગળોક, કેસર, અગર, વસ્ત્ર અને શ્રીફળ એ સર્વ વસ્તુની તેજી થાય. ૧૩ વિક્રમ નામના સંવત્સરનો સ્વામી ચંદ્ર છે તે વર્ષે રાજા અને પ્રજા સુખી રહે, વરસાદ ઘણો વરસે, ચૈત્ર અને વૈશાખમા ધાન્ય મોંઘુ રહે, અન્નનો સંગ્રહ કરનારને બમણો લાભ થાય વૈશાખ માસમાં મ્લેચ્છ લોકોનો ભય થવાથી નગર ઉજ્જડ થાય, અરણ્યમાં વસવું પડે, દશ દિવસ સુધી મહાવાયુ ભૂમિકંપ થાય, પ્રજા પીડા પામે, જ્યેષ્ઠ માસમાં દુકાળ જણાય. અષાઢ માસમાં મહાઉત્પાત

થાય શ્રાવણ તથા ભાદ્રપદ માસમાં મહાવૃષ્ટિ થાય, પ્રજા સુખી થાય, સર્વ ધાન્ય સોંઘુ થાય, સર્વ વસ્તુ પણ સોંઘી થાય, આશ્વિન માસમા રોગની ઉત્પત્તિ થાય, સર્વ રસનો સાધારણ ભાવ રહે, તથા કાર્તિકાદિક પાચ માસ સુધી સર્વ અન્નનો ભાવ સાધારણ રહે ૧૪ વૃષભ નામના સવત્સરનો સ્વામી મગળ છે. તે વર્ષે વરસાદ ઘણો થાય, પણ રાજાઓ પીડા પામે, છત્રનો ભગ થાય વૈશાખ અને જયેષ્ઠ માસમા અન્ન સોઘુ રહે, ધાન્ય સગ્રહ કરનારને ત્રણગુણો લાભ થાય આષાઢ માસમાં ધાન્ય મોઘુ થાય. શ્રાવણ અને ભાદ્રપદ માસમા વરસાદ સારો વરસે આશ્વિન માસમા સર્વ ધાન્ય સમાન રહે, ઘીનો ભાવ વધે, પશ્ચિમ દિશામા અન્ન મોઘુ થાય, દેશ ઉજ્જડ થાય, પાછળથી કાઇક સુકાળ થાય આ-શ્વિન માસમા વરસાદ થાય, સર્વ વસ્તુ સોઘી થાય કાર્તિક માસમા કાઇક અનિષ્ટ થાય માર્ગશીર્ષ માસમા કાંઇક દુઃખ ઉપજે પોષ વગેરે ત્રણ માસમાં મોઘવારી વધે, પણ પછીથી સમય મધ્યમ રહે ૧૫ ચિત્રભાનુ નામના સવત્સરનો સ્વામી બુધ છે તે વર્ષે લોકો સુખી થાય, પ્રથમ અલ્પ વરસાદ થાય, પછીથી ઘણી વૃષ્ટિ થાય, સર્વ ધાન્ય અને ઘીના ભાવ સમાન રહે વૈશાખ માસમા અન્નનો ભાવ સાધારણ રહે જયેષ્ઠાદિક ત્રણ માસમા સારો વરસાદ થાય, સર્વ પ્રકારનુ ધાન્ય સોઘું થાય ભાદ્રપદ, આશ્વિન માસમા રોગની પીડા વધે કાર્તિક માસમાં મરકીનો ભય ઉત્પન્ન થાય માર્ગશીર્ષ અને પોષ માસમા અનિષ્ટ ઉપજે માઘ તથા ફાલ્ગુન માસમા પ્રજામા રોગ વધે, પણ સર્વ અન્ન અને રસ સોઘા થાય, કરીયાણાની સર્વ વસ્તુ મોઘી થાય. ૧૬ સુભાનુ નામના સવત્સરનો સ્વામી

ગુરુ છે પૂર્વ દિશામાં દુકાળ પડે, લોક સુખી રહે. ચૈત્ર માસમાં મોંઘવારી રહે. વૈશાખ અને જ્યેષ્ઠ માસમાં રોગની પીડા થાય. આષાઢ માસમા અન્ન મોંઘુ મળે. શ્રાવણ માસમાં વરસાદ આવે, અન્નનો ભાવ સમાન રહે. ભાદ્રપદ માસમાં મોટી વૃષ્ટિ થાય. આશ્વિન માસમાં રોગની પીડા થાય, વર્ણના ભાવ સમાન રહે, જુવાર, મગ વગેરે ધાન્ય એક પૈસાનુ મણ મળે, ધાતુ તથા બીજી સર્વ વસ્તુ મોંઘી થાય, ઘીનો ભાવ સાધારણ રહે કાર્તિક અને માર્ગશીર્ષ એ બે માસ મધ્યમ રહે, રાજાઓ લોકોને પીડા પમાડે પોષાદિક ત્રણ માસમાં રોગની પીડા થાય અને પરસ્પરના વિરોધથી પ્રજાનો ક્ષય થાય. ૧૭ તારણ નામના સંવત્સરનો સ્વામી શુક્ર છે તે વર્ષે અતિ વાયરો વાય, પરસ્પર ઘણું યુદ્ધ થાય. ચૈત્ર માસમાં રોગ વધે વૈશાખમાં સર્વ વસ્તુ મોંઘી મળે જ્યેષ્ઠ માસમા ઘણો વાયુ વાય આષાઢ માસમાં અલ્પવૃષ્ટિ થાય. શ્રાવણ માસમાં સાતમ કે નોમથી વરસાદ વરસે ભાદ્રપદની અમ્માસથી અત્યંત વરસાદ વરસે આશ્વિન માસમાં અન્ન મોંઘુ રહે, સર્વ રસનો સંગ્રહ કરવો યોગ્ય છે કાર્તિક માસમા મોંઘવારી થાય, માર્ગમાં વિગ્રહ થાય, ધાન્ય મોંઘુ રહે. યોગિનીપુરમાં મહાભય થાય, રાજાઓ વધારે વિરોધ થાય, મ્લેચ્છ લોકોનો ભય થાય, પોષ માસમાં યુદ્ધ થાય, પશ્ચિમ દિશામાં ધાન્ય મોંઘુ થાય, ઉત્તર દેશમાં મોટો દુકાળ પડે, વિગ્રહ થાય, રાજાના વિરોધને લીધે મોટુ પાપ થાય, પૂર્વ કે દક્ષિણ દિશાના લોકોને વનને વિષે વસવું પડે, પશ્ચિમ દિશામાં મહાયુદ્ધ થાય, પણ ધાન્ય અને બીજી વસ્તુ સોંઘી રહે ૧૮ પાર્થિવ નામના સંવત્સરનો સ્વામી શનિ છે તે વર્ષે

ઘણુ ઉત્પાત થાય, અન્નનો સંગ્રહ કરવો યોગ્ય છે ચૈત્ર અને વૈશાખ માસમાં મોટી મોઘવારીને લીધે વિગ્રહ થાય જ્યેષ્ઠ માસમાં રોગની પીડા થાય અથવા રાજાઓ વચ્ચે યુદ્ધ થાય આષાઢ માસમા અલ્પ વૃષ્ટિ થાય, ધાન્ય મોંઘુ થાય ભાદ્રપદ માસમા નૈર્ઋત્ય ખૂણાનો વાયુ વાય, અન્ન મોંઘું થાય. આશ્વિન માસમા વૃષ્ટિ સારી થાય, ઘઉં, જુવાર, મગ વગેરે મોઘાં થાય, પરંતુ ધાતુ, કરીયાણુ અને ઘીનો ભાવ મદ રહે કાર્તિક અને માર્ગશીર્ષ માસમા રોગની પીડા થાય પોષ અને માઘ માસમા મોટી મોઘવારી રહે તથા ફાલ્ગુન માસમાં સમાન ભાવ રહે ૧૯ વ્યય નામના સંવત્સરનો સ્વામી રાહુ છે. તે વર્ષે વૃષ્ટિ થાય નહીં, ભયકર દુકાળ પડે ચૈત્ર માસ મધ્યમ રહે વૈશાખ અને જ્યેષ્ઠ માસમાં મોઘવારી તથા દેશમાં વિગ્રહ થાય. આષાઢ માસમા અલ્પ વૃષ્ટિ થાય, મોઘવારી રહે. શ્રાવણ માસમા દુકાળ જણાય, મધ્ય દેશમા વિગ્રહ થાય, દક્ષિણ દિશાના દેશમાં મહાપીડા થાય ભાદ્રપદ માસમાં ખડ ખડ વૃષ્ટિ થાય, ધાન્ય મોઘુ થાય આશ્વિન માસમાં રોગની પીડા થાય, પૂર્વ દિશામાં વિગ્રહ થાય, ઘઉંનો ભાવ ઘણો વધે, સગ્રહ કરનારને ચારગુણો લાભ થાય, સર્વ રસ મોઘા થાય, સમય મધ્યમ રહે કાર્તિક માસમાં રોગની પીડા થાય અથવા વિગ્રહની શાતિ થાય માર્ગશીર્ષ માસમા અન્ન મોઘું થાય, કાઇક યુદ્ધ થાય. પોષ અને માઘ માસમા અત્યંત મોંઘવારી રહે ફાલ્ગુન માસમાં સાધારણ ભાવ રહે, માર્ગમા વિષમતા થાય અને અન્ન મોઘુ થાય ૨૦

ઇતિ ઉત્તમ વિશતિકા પહેલી.

સર્વજીત નામના સંવત્સરનો સ્વામી બ્રહ્મા છે તેમાં એનાદિક ત્રણ માસ મોંઘવારી રહે. આષાઢ માસમાં અલ્પ વૃષ્ટિ થાય. શ્રાવણ માસમાં ઘણી વૃષ્ટિ થાય, સર્વ ધાન્ય, સર્વ રસ અને સર્વ વસ્તુ સોંઘી થાય, નવા સિક્કાનું ચલણ થાય, રાજાઓમાં વિગ્રહ થાય, અન્ન મોંઘુ થાય. ભાદ્રપદ માસમાં પાંચ દિવસ પછી મહાવૃષ્ટિ થાય. આશ્વિન માસમાં રોગની ઉત્પત્તિ થાય, સર્વ ધાન્ય સોંઘુ થાય કાર્તિક માસમાં રાજા રાજ્ય કરે, પ્રજાને સુખ થાય, અન્ન સસ્તું થાય. માર્ગશીર્ષ અને પોષ માસ ઉત્તમ હોવાથી સર્વ લોક સુખી થાય. માઘ માસમાં ત્રણ દિવસ વરસાદ વરસે, મજીઠ, સુરા, મરી, સુંઠ પીંપર, સોપારી વિગેરે વસ્તુ મોંઘી થાય. ફાલ્ગુન માસમાં સર્વ વસ્તુ અને રસનો ભાવ સમાન રહે, ઉત્તમ સમય થાય.

૧. સર્વધારી નામના સંવત્સરનો સ્વામી વિષ્ણુ છે તેમાં રાજાનું રાજ્ય સ્વસ્થ હોય, પ્રજાને સુખ થાય, અન્ન સોંઘુ રહે. માર્ગશીર્ષ અને પોષ એ બે માસ ઉત્તમ હોય, સર્વ લોક સુખી થાય, છએ દર્શનની મહત્તા અને પૂજા થાય, સર્વ નગર અને દેશમાં શાંતિ થાય. ચૈત્ર માસમાં સર્વ ધાન્યનો ભાવ સાધારણ રહે, ઉત્તરના દેશમાં દુકાળ પડે. વૈશાખ અને જ્યેષ્ઠ માસમાં મોંઘવારી રહે જ્યેષ્ઠ માસમાં મહાભય અને અરિષ્ટ ઉપજે આષાઢ માસમાં વરસાદ થાય. શ્રાવણ માસમાં અલ્પ વૃષ્ટિ થાય. અન્ન મોંઘુ થાય. ભાદ્રપદ માસમાં દુકાળ જણાય. આશ્વિનમાં રોગ થાય, ધાન્યનો ભાવ સાધારણ રહે, રાજાઓનું પરસ્પર યુદ્ધ થાય અને અન્ન મોંઘુ થાય. ૨ વિરોધી નામના સંવત્સરનો સ્વામી રુદ્ર છે એનાદિક ત્રણ માસમાં ધાન્ય મોંઘુ રહે. આષાઢ અને શ્રાવણ માસમાં

અતિવૃષ્ટિ થાય ભાદ્રપદ માસમા ખંડ ખડ વૃષ્ટિ થાય. આષાઢાદિક ત્રણ માસમા મહાભય થાય, કાંઇક ઉત્પાત થાય, રાજા અને પ્રજા સુખી થાય, કોઇ ઠેકાણે રાજાઓનું યુદ્ધ થાય, સર્વ ધાન્ય મોઘું થાય. આશ્વિન માસમાં સર્વ ધાન્ય સોંઘુ થાય કાર્તિક માસમા મરકી અને રોગ ઘણો થાય. માર્ગશીર્ષ વિગેરે ચાર માસ સુધી ગુજરાત અને મારવાડમા અન્ન મોંઘું રહે ૩ વિકૃત નામના સવત્સરનો સ્વામી રવિ છે. તેમા અકાળે વર્ષા થાય, રાજવિરોધ થાય, દેશ ઉજ્જડ થાય, મારવાડ દેશમા દુકાળ થાય ચૈત્રાદિ ચાર માસ મોઘવારી રહે, એક સો પૈસાનુ કળશી ધાન્ય મળે શ્રાવણ અને ભાદ્રપદ માસમાં મેઘની વૃષ્ટિ થાય નહીં, ભયકર દુકાળ પડે આશ્વિન માસમા ઉત્પાત અને ભૂમિકંપ થાય, કાર્તિક માસમા છત્રભગ થાય, સોનુ, રૂપુ, તાબુ અને કાસુ વિગેરે સર્વ ધાતુ સોઘી થાય, વીશ રૂપીયાનો એક ટાંક એવા સો ટાકવડે એક કળશી ધાન્ય મળે ૪ ખર સવત્સરનો સ્વામી ચંદ્ર છે તેમા ચૈત્રાદિ પાચ માસમા ઘણો વરસાદ થાય, સુકાળ થાય, પ્રજા સુખી થાય સર્વ લોકમા ગુરુનું મહત્ત્વ વધે, પશ્ચિમ દિશામા સુકાળ થાય આશ્વિન માસમા અન્નનો ભાવ સાધારણ રહે, રસનો ભાવ વધે, મજીઠ અને સુહાગ વસ્તુથી મારવાડમા ત્રણગુણો લાભ થાય, મ્લેચ્છ લોકોનો ક્ષય થાય, રોગની પીડા થાય, સર્વ ધાન્ય નીપજે, પ્રજા સુખી થાય. કાર્તિકાદિ પાચ માસ મધ્યમ રહે અને સર્વ ધાતુ સોઘી થાય ૫ નંદન નામના સવત્સરનો સ્વામી મંગળ છે તેમા પ્રજા સુખી થાય, સર્વ ધાન્યનુ સમાનપણુ રહે ચૈત્ર માસમા કરા પડે, વૈશાખમાં ધાન્ય મોઘુ થાય, પ્રચડ વાયુ વાય. જ્યેષ્ઠ માસમા પણ

મોંઘવારી થાય. આષાઢ માસમાં મોટો મેઘ વરસે. શ્રાવણમાં થોડો વરસાદ થાય. ભાદ્રપદ માસમાં ઘણી વૃષ્ટિ થાય. આશ્વિન માસમાં સુકાળ થાય, રાજાઓ રાજ્યવડે સ્વસ્થ રહે, પ્રજા સુખી થાય કાર્તિક માસમાં સુકાળ થાય, અન્ન સમાન રહે. માર્ગશીર્ષ વગેરે બાર માસ મોંઘવારી રહે, મજીઠ, હવિસ અને મરીનો ભાવ તેજ રહે. ૬ વિજય નામના સંવત્સરનો સ્વામી બુધ છે તેમાં સવ દેશો મહાપીડા પામે, રાજાઓનો પરસ્પર વિરોધ થાય, અન્ન મોંઘુ થાય, જળ થોડું મળે, પૃથ્વી રુધિરને પીનારી થાય, બ્રાહ્મણોને પીડા થાય, ગાય, ભેંસ, અશ્વ અને હસ્તીને પીડા થાય. ચૈત્ર માસમા ગર્જના સહિત વરસાદ થાય. વૈશાખ અને જ્યેષ્ઠ માસમાં અન્ન મોંઘુ રહે આષાઢ અને શ્રાવણ માસમાં અલ્પ વૃષ્ટિ થાય, એક કળશી ધાન્ય બાળીશ દ્રમ્મે મળે. ભાદ્રપદ માસમાં વરસાદ વરસે નહીં, એક કળશી અનાજ બાશઠ દ્રમ્મે મળે. આશ્વિન માસમાં વણિક જનને પીડા થાય, અન્ન મોંઘુ મળે. ફાલ્ગુન માસમાં અનાજના ભાવ સાધારણ રહે, વિગ્રહ થાય અને ધાન્ય સંગ્રહ કરનારને બમણો લાભ થાય ૭ જય નામના સંવત્સરનો સ્વામી ગુરુ છે તેમાં મહાસુકાળ થાય. ચૈત્ર માસમાં મોંઘવારી થાય. વૈશાખ અને જ્યેષ્ઠ માસમાં મોંઘવારી રહે. આષાઢ માસમાં વરસાદ થાય. અન્ન મોંઘુ રહે. શ્રાવણ માસમાં બાવીશ દિવસ સુધી વરસાદ વરસે. ભાદ્રપદ માસમાં સાત દિવસ વરસાદ વરસે. આશ્વિન માસમાં અન્ન મોંઘુ થાય, એક મણ અનાજના પાંત્રીશ દામ લાગે, બીજી વસ્તુ મોંઘી થાય, મોતી અને પરવાળા વિગેરે વધારે મોંઘાં થાય. માર્ગશીર્ષ માસમાં ઘણો રોગ થાય, વણિક લોક પીડા

પામે, ઉચ્ચ મુલતાન દેશમાં રોગની પીડા, છત્રનો ભંગ અને લોકો દુઃખી થાય ૮. મન્મથ નામના સંવત્સરનો સ્વામી શુક્ર છે તેમાં રાજાનો વિરોધ થાય, પૂર્વ દેશમાં લોકને પીડા થાય પણ વૃષ્ટિ ઘણી થાય, રોગ ઘણો પ્રવર્તે, ધાન્યનો સંગ્રહ કરવો યોગ્ય છે ચૈત્ર માસમાં વરસાદ થાય, ભૂમિકંપ થાય. વૈશાખમાં સોઘવારી રહે જ્યેષ્ઠ અને આષાઢ માસમાં મોઘવારી રહે, ધાન્ય સગ્રહ કરનારને છગુણો લાભ થાય શ્રાવણ માસમાં અલ્પ વૃષ્ટિ થાય અને ભાદ્રપદ માસમા ચૌદ દિવસ સુધી ઘણો વરસાદ થાય આશ્વિન માસમાં રોગની પીડા થાય, અન્ન મોંઘું મળે, સાઠ દામનું એક મણ અનાજ મળે, સર્વ ધાતુઓ સોઘી થાય. કાર્તિક માસમાં સુકાળ થાય, ગુજરાત દેશની અપેક્ષાએ અન્નનો ભાવ સાધારણ રહે માર્ગશીર્ષાદિક ત્રણ માસમાં અન્ન સોંઘું થાય, લોક સુખી થાય, રાજા શાંતિ પામે, સર્વ ધાતુ સોંઘી રહે અને વસ્ત્ર મોંઘા થાય ૯ દુર્મુખ નામના સંવત્સરનો સ્વામી શનિ છે તે અશુભ છે મેઘ અલ્પ હોય, મોટા લોકને પીડા થાય, લોકોમા રોગનો ઉપદ્રવ થાય, ઉત્તર દેશમા દુકાળ પડે, પશ્ચિમ દિશામાં મહાપીડા ઉત્પન્ન થાય પૂર્વ દેશમાં સુકાળ થાય, અન્નનો ભાવ તેજ રહે, વૈરભાવ વધે, નોળીયા અને સર્પનું વિષ વધે ચૈત્રાદિક ત્રણ માસમા સોંઘવારી રહે આષાઢ માસમા થોડો વરસાદ થાય. શ્રાવણ માસમાં પ્રચડ વાયુ વાય, સર્વ ધાન્ય મોંઘા થાય. ભાદ્રપદ માસમાં એક મણ અનાજના પંચાશી દામ લાગે, ખડ ખડ વૃષ્ટિ થાય. આશ્વિન માસમાં રોગની પીડા થાય, સર્વ ધાતુઓ સસ્તી થાય કાર્તિકાદિક ચાર માસ ભયકર દુકાળ જણાય, ગાય બ્રાહ્મણને પીડા થાય, જજીયાદિક કરોની

મોંઘવારી થાય. આષાઢ માસમાં મોટો મેઘ વરસે. શ્રાવણમાં મોટો વરસાદ થાય. ભાદ્રપદ માસમાં ઘણી વૃષ્ટિ થાય. આશ્વિન માસમાં સુકાળ થાય, પ્રજાઓ રાજ્યવડે સ્વસ્થ રહે, પ્રજા સુખી થાય. કાર્તિક માસમાં સુકાળ થાય, અન્ન સમાન રહે. માર્ગશીર્ષ વગેરે ચાર માસ મોંઘવારી રહે, મજીઠ, હવિસ અને મરીનો ભાવ તેજ રહે ૬ વિજય નામના સંવત્સરનો સ્વામી બુધ છે તેમાં સર્વ દેશો મહાપીડા પામે, રાજાઓનો પરસ્પર વિરોધ થાય, અન્ન મોંઘુ થાય, જળ થોડું મળે, પૃથ્વી રુધિરને પીનારી થાય, બ્રાહ્મણોને પીડા થાય, ગાય, ભેંસ, અશ્વ અને હસ્તીને પીડા થાય. ચૈત્ર માસમા વર્ષના સહિત વરસાદ થાય. વૈશાખ અને જ્યેષ્ઠ માસમાં અન્ન મોંઘુ રહે આષાઢ અને શ્રાવણ માસમાં અલ્પ વૃષ્ટિ થાય, એક કળશી ધાન્ય ચાળીશ દ્રમ્મે મળે. ભાદ્રપદ માસમાં વરસાદ વરસે નહીં, એક કળશી અનાજ બાશઠ્ઠ દ્રમ્મે મળે. આશ્વિન માસમાં વણિક જનને પીડા થાય, અન્ન મોંઘુ મળે. ફાલ્ગુન માસમાં અનાજના ભાવ સાધારણ રહે, વિગ્રહ થાય અને ધાન્ય સંગ્રહ કરનારને ચઉગુણો લાભ થાય ૭ જય નામના સંવત્સરનો સ્વામી શુક્ર છે તેમાં મહાસુકાળ થાય. ચૈત્ર માસમાં મોંઘવારી થાય. વૈશાખ અને જ્યેષ્ઠ માસમાં સોંઘવારી રહે. આષાઢ માસમાં વરસાદ થાય. અન્ન મોંઘુ રહે. શ્રાવણ માસમાં પચીશ દિવસ સુધી વરસાદ વરસે. ભાદ્રપદ માસમા સાત દિવસ વરસાદ વરસે. આશ્વિન માસમાં અન્ન સોંઘુ થાય, એક મણ અનાજના પાંત્રીશ દામ લાગે, બીજી વસ્તુ મોંઘી થાય, મોતી અને પરવાળા વિગેરે વધારે મોંઘાં થાય. માર્ગશીર્ષ માસમાં ઘણો રોગ થાય, વણિક લોક પીડા

પામે, ઉચ્ચ મુલતાન દેશમાં રોગની પીડા, છત્રનો ભંગ અને લોકો દુઃખી થાય ૮. મન્મથ નામના સંવત્સરનો સ્વામી શુક્ર છે તેમાં રાજાનો વિરોધ થાય, પૂર્વ દેશમાં લોકને પીડા થાય પણ વૃષ્ટિ ઘણી થાય, રોગ ઘણો પ્રવર્તે, ધાન્યનો સંગ્રહ કરવો યોગ્ય છે ચૈત્ર માસમા વરસાદ થાય, ભૂમિકંપ થાય વૈશાખમાં સોઘવારી રહે જ્યેષ્ઠ અને આષાઢ માસમાં મોઘવારી રહે, ધાન્ય સગ્રહ કરનારને છગુણો લાભ થાય શ્રાવણ માસમાં અલ્પ વૃષ્ટિ થાય અને ભાદ્રપદ માસમા ચૌદ દિવસ સુધી ઘણો વરસાદ થાય આશ્વિન માસમા રોગની પીડા થાય, અન્ન મોંઘું મળે, સાઠ દામનું એક મણ અનાજ મળે, સર્વ ધાતુઓ સોઘી થાય. કાર્તિક માસમાં સુકાળ થાય, ગુજરાત દેશની અપેક્ષાએ અન્નનો ભાવ સાધારણ રહે માર્ગશીર્ષાદિક ત્રણ માસમાં અન્ન સોંઘું થાય, લોક સુખી થાય, રાજા શાતિ પામે, સર્વ ધાતુ સોઘી રહે અને વસ્ત્ર મોઘાં થાય ૯ દુર્મુખ નામના સવત્સરનો સ્વામી શનિ છે તે અશુભ છે મેઘ અલ્પ હોય, મોટા લોકને પીડા થાય, લોકોમાં રોગનો ઉપદ્રવ થાય, ઉત્તર દેશમાં દુકાળ પડે, પશ્ચિમ દિશામાં મહાપીડા ઉત્પન્ન થાય પૂર્વ દેશમાં સુકાળ થાય, અન્નનો ભાવ તેજ રહે, વૈરભાવ વધે, નોળીયા અને સર્પનું વિષ વધે ચૈત્રાદિક ત્રણ માસમા સોઘવારી રહે આષાઢ માસમા થોડો વરસાદ થાય. શ્રાવણ માસમાં પ્રચડ વાયુ વાય, સર્વ ધાન્ય મોંઘાં થાય. ભાદ્રપદ માસમા એક મણ અનાજના પચાશી દામ લાગે, ખડ ખડ વૃષ્ટિ થાય. આશ્વિન માસમાં રોગની પીડા થાય, સર્વ ધાતુઓ સસ્તી થાય કાર્તિકાદિક ચાર માસ ભયકર દુકાળ જણાય, ગાય બ્રાહ્મણને પીડા થાય, જજીયાદિક કરોની

પ્રવૃત્તિ થાય, માતા પુત્રને પણ વેચે, પિતા પુત્ર પરનો સ્નેહ તજી દે ફાલ્ગુન માસમા રોગની પીડા થાય, રાજાઓમા પરસ્પર વિરોધ થાય, તથા લોક પીડા પામે. ૧૦ હેમલબ નામના સવત્સરનો સ્વામી રાહુ છે તેમાં લોકો અતિ દુઃખ પામે, લોકોમા રોગ પ્રવર્તે, ભૂમિકપ વિગેરે ઉત્પાતો થાય, વણિક જન પીડા પામે. ચૈત્ર અને વેશાખ માસમાં ધાન્યાદિકનો મદ ભાવ રહે, શત્રુનું સૈન્ય ચઢી આવે. જ્યેષ્ઠાદિક ત્રણ માસમા ધાન્ય મોઘુ રહે, ધા ય સગ્રહ કરનારને આશ્ચર્યો લાભ પ્રાપ્ત થાય ભાદ્રપદ માસમા ઘણો વરસાદ થાય, અન્નનો ભાવ સાધારણ રહે. કાર્તિક માસમાં છત્રનો ભગ થાય, લોકો પીડા પામે, એક સો ને બે રૂપીયાનુ એક કળશી અનાજ મળે, સર્વ ધાતુઓ સોઘી થાય, આરપમા પશુને પીડા થાય માર્ગશીર્ષ આદિ ચાર માસ રાજા અને લોક સુખ પામે. ૧૧ વિલબ નામના સવત્સરનો સ્વામી શનિ છે તે વર્ષે ચૈત્ર અને વેશાખ માસમાં ધાન્ય મોંઘુ થાય અષાઢ અને શ્રાવણ માસમાં ધાન્યની એક કળશીના પાંચ ટક અને પચીશ રૂપીયા લાગે. અષાઢ માસમાં અલ્પવૃષ્ટિ થાય. શ્રાવણ માસમાં ઘણી વૃષ્ટિ થાય, સુકાળ થાય. ભાદ્રપદ માસમા અગ્યાર દિવસ ઘણો વરસાદ થાય, પરતુ ઘઉં અને ચણા મોંઘા રહે, પશ્ચિમ દિશામા સુકાળ થાય રાજાઓનો વિગ્રહ થાય, પૂર્વ તરફના દેશમાં અ નની દુર્લભતા થાય, દક્ષિણ દેશમા રાજાઓ વચ્ચે પરસ્પર વિરોધ થાય. આશ્વિન માસમાં અન્ન મોંઘુ થાય, રોગની પીડા થાય સર્વ કરીયાણાની વસ્તુ મોંઘી થાય કાર્તિકાદિક પાચ માસમાં એક કળશી અનાજના દસ રૂપીયા લાગે. ૧૨. વિકારી નામના સવત્સરનો સ્વામી ચદ્ર છે તેમાં સર્વ અનાજ અને વસ્તુ મોઘી થાય. બ્રાહ્મણો સુખ પામે. ચૈત્રાદિક ત્રણ માસમાં

ધાન્ય મોંઘું રહે. આષાઢ અને શ્રાવણ માસમાં ઘણો વરસાદ થાય, સુકાળ થાય. ભાદ્રપદ માસમાં અલ્પ વૃષ્ટિ થાય. આશ્વિન માસમાં સર્પનો ભય થાય, કેતુનો ઉદય થાય, એક કળશી અનાજના દશ રૂપીયા લાગે, સર્વ વસ્તુ સોંઘી થાય કાર્તિક અને માર્ગશીર્ષ માસમાં ધાન્ય સસ્તું થાય પોષ માસમાં રોગની પીડા થાય, લોક સુખી થાય અને ફાલ્ગુન માસમાં ધાન્ય મોઘું રહે ૧૩. શર્વરી નામના સંવત્સરનો સ્વામી મગળ છે તેમા વરસાદ અલ્પ થાય, પ્રજાનો વિનાશ થાય, રાજાઓનો વિરોધ થાય ચૈત્રાદિક ત્રણ માસમાં અન્નનો ભાવ સાધારણ રહે. આષાઢ તથા શ્રાવણ માસમા ઘણો વરસાદ વરસે, પરતુ ખડ ખડ વૃષ્ટિ થાય, અન્ન મોઘુ થાય. ભાદ્રપદ માસમા વૃષ્ટિ ન થાય, લોકમા રાજાઓ પીડા પામે. આશ્વિન માસમા રોગની પીડા થાય, દશ રૂપીયાનુ એક કળશી અનાજ મળે, પશ્ચિમ દેશમા દુકાળ પડે, પૂર્વ દેશમા સુકાળ થાય, કાર્તિક તથા માર્ગશીર્ષ માસમા અન્ન મોઘું થાય પોષ, માઘ અને ફાલ્ગુન માસમા ધાન્ય સોઘું થાય ૧૪ પ્લવ નામના સવત્સરનો સ્વામી બુધ છે વર્ષા ઋતુમા વરસાદ સારો થાય, વર્ષ ઉત્તમ થાય ચૈત્રમા ધાન્યની મદના રહે. વૈશાખ માસમાં ભૂમિ ભયકર લાગે જ્યેષ્ઠ માસમા અન્ન સોઘુ થાય, તિલગ અને પૂર્વ દેશમા પીડા થાય આષાઢ માસમા મહાવાયુ અને ઉત્પાતો થાય, લોકો રોગી થાય. શ્રાવણ માસમા ઘણી વૃષ્ટિ થાય સત્તર દિવસ વરસાદ વરસે ભાદ્રપદ માસમા વરસાદ ઘણો થાય, ધાન્ય સસ્તુ થાય, આઠ રૂપીયાનું એક કળશી અનાજ મળે આશ્વિન માસમા સર્વ વસ્તુ અને સર્વ ધાતુ સોઘી થાય, ઘઉં મોઘા થાય કાર્તિક માસમાં અન્ન સસ્તું થાય, લોક સુખી થાય, મડપાચળ

દેશમાં વિગ્રહ થાય. પોષાદિક ત્રણ માસમાં અતિ સુકાળ જણાય અને રાજા રાજ્યમાં સ્વસ્થ થાય. ૧૫. શુભકૃત નામના સંવત્સરનો સ્વામી ગુરુ છે તેમાં ઘણી વૃષ્ટિ થાય, રાજા અને પ્રજાને સુખ ન થાય, ઉત્તર દેશમાં અગ્નિનો ભય થાય. ચૈત્ર અને વૈશાખ માસમાં સોંઘવારી રહે, ધાતુ સસ્તી થાય. શ્રાવણ માસમાં નોમથી વરસાદ થાય, અન્ન સોંઘું થાય. ભાદ્રપદ માસમાં ઘણો વરસાદ થાય, આઠ દ્રુદીયાવડે એક કળશી અનાજ મળે, ઘી, તેલ સસ્તું મળે. કાર્તિક, માર્ગશીર્ષ અને પોષ માસમાં જુવાર, ઘઉં, ચણા, વલ, મગ, ચોળા વગેરે ધાન્ય સસ્તું થાય, રાજાઓને પરસ્પર વિરોધ થાય. જ્યેષ્ઠાદિક ત્રણ માસમાં સર્વ વસ્તુ સોંઘી થાય ફાલ્ગુનમાં કાંઈક ઉત્પાત થાય, મારવાડ દેશમાં રોગની ઉત્પત્તિ થાય, પણ સુકાળ થાય. ૧૬ શોભન નામના સંવત્સરનો સ્વામી શુક્ર છે તેમાં રાજાઓ તથા પ્રજાઓ સુખી થાય, વરસાદ પુષ્કળ થાય. ચૈત્ર, વૈશાખ અને જ્યેષ્ઠ માસમાં ધાન્ય મોંઘું રહે, રાજાઓનો વિગ્રહ થાય, કાંઈક ઉત્પાત થાય. આષાઢ માસમાં અલ્પ વૃષ્ટિ થાય. શ્રાવણ માસમાં ઘણી વૃષ્ટિ થાય, પરંતુ લોક પીડા પામે. ભાદ્રપદ માસમાં ઘણો વરસાદ વરસે આશ્વિન માસમાં સુકાળ થાય, પરંતુ કાંઈક વિગ્રહ થાય. ૧૭. ક્રોધી નામના સંવત્સરનો સ્વામી શનિ છે તે વર્ષે બારે માસ અન્ન મોંઘું રહે, વર્ષ મધ્યમ થાય, રાજાઓને પરસ્પર વિરોધ થાય, પ્રજાઓ પાપમાં પ્રવર્તે, લોકો નિર્ધન અને ઉદ્યમ રહિત થાય ચૈત્ર કે વૈશાખ માસમાં કરા પડે, રોગ ઉપજે, મરકીનો ભય થાય. જ્યેષ્ઠ માસમાં ધાન્ય મોંઘું થાય આષાઢ માસમાં મધ્યમ ભાવ રહે, થોડો વરસાદ થાય. શ્રાવણ માસમાં ભયંકર દુઃખ થાય. ભાદ્રપદ માસમાં ખંડ ખંડ વૃષ્ટિ થાય,

અન્ન મોંઘું થાય. આશ્વિન માસમા વરસાદ વરસે, સર્વત્ર રસકસ સમાન થાય, સર્વ અન્ન અને સર્વ વસ્તુ સોંઘી થાય કાર્તિક માસમાં સાધારણ ભાવ રહે ૧૮. વિશ્વાવસુ નામના સંવત્સરનો સ્વામી રાહુ છે તેમાં વરસાદ સામાન્ય વરસે, અન્ન મોંઘું રહે ચૈત્ર માસમાં રાજાઓનો વિરોધ થાય, ધાન્ય મોંઘું થાય વૈશાખ માસમા માડવદુર્ગ નગરમા વિગ્રહ થાય, મારવાડ દેશમા દુકાળ પડે, પશ્ચિમ દિશામા અન્ન મોંઘું રહે. જ્યેષ્ઠ માસમા વિગ્રહ થાય, પીસ્તાલીશ રૂપીયાવડે અન્નની એક કળશી મળે. આષાઢ માસમાં અલ્પ વૃષ્ટિ થાય. શ્રાવણ અને ભાદ્રપદ માસમાં દુકાળ જણાય, પંચાવન રૂપીયાવડે એક કળશી અનાજ મળે, બીજા દેશમા સુકાળ થાય આશ્વિન માસમાં લોક પીડા પામે, રોગનો ઉપદ્રવ ઘણો થાય, ગાય, ભેંસ, ઘોડા અને બકરીઓ એ સર્વ પશુઓ મોંઘા મળે, સુવર્ણાદિક ધાતુઓ મોઘી થાય કાર્તિક, માર્ગશીર્ષ અને પોષ માસમા સોંઘવારી રહે, અગિયાર રૂપીયાવડે કળશી અનાજ મળે ૧૯ તથા પરાભવ નામના સંવત્સરનો સ્વામી કેતુ છે તેમા બાર માસ વરસાદ વરસે, (એટલે માવઠા ઘણા થાય) વૃષ્ટિ મધ્યમ થાય, ચૈત્ર અને વૈશાખમા ધાન્ય મોઘુ થાય, મેઘની ગર્જના, વીજળી અને વાયુ થાય જ્યેષ્ઠ માસમા ધાન્યનો સંગ્રહ કરવો સારો છે, પ્રચંડ વાયુ વાય આષાઢ માસમા અલ્પ વૃષ્ટિ થાય, ધાન્યમા બમણો લાભ થાય શ્રાવણ માસમા ઘણો વરસાદ થાય, અન્નનો ભાવ સાધારણ રહે ભાદ્રપદ માસમા ખંડ ખંડ વૃષ્ટિ થાય, પરંતુ દુકાળ પડે આશ્વિન માસમાં લોક કાઇક સુખી થાય, પરંતુ ધાન્ય, રસ અને વસ્તુઓ મોઘી રહે, ધાતુનો ભાવ સાધારણ રહે કાર્તિકાદિક પાચ માસ સુધી સાધારણ ભાવ રહે,

પશ્ચિમ દેશમાં અન્ન સાધારણ પાકે, સિંધુ દેશથી ધાન્ય આવે. ૨૦

ઇતિ મધ્યમ વિંશતિકા બીજી

પ્લવગ નામના સંવત્સરનો સ્વામી બ્રહ્મા છે તે વર્ષે ચૈત્ર ૧ અને વૈશાખ માસમાં ભીડવારી રહે જ્યેષ્ઠ માસમાં રાજાઓને પીડા થાય આષાઢ માસમાં અલ્પ વૃષ્ટિ થાય, ભૂમિકંપ થાય, હાથીઓ પીડા પામે, ઘોડાઓની કિંમત વધે. શ્રાવણ માસમાં ઘણો વરસાદ વરસે ભાદ્રપદ માસમાં આઠમથી ઘણો વરસાદ થાય. આશ્વિન માસમાં રોગચાળો થાય, રસનો ભાવ વધારે રહે. ફાલ્ગુન માસમાં હશ ફ્રીવાવડે ફળસી ધાન્ય મળે, ઘોડા, બેલ અને લોક પીડા પામે. ૧ કીલક નામના સંવત્સરનો સ્વામી વિષ્ણુ છે તેમાં વરસાદ મધ્યમ થાય. ચૈત્ર માસમાં ધાન્ય મોંઘુ થાય. વૈશાખ માસમાં રોગ થાય, મારવાડ દેશમાં દુકાળ પડે, પશ્ચિમ દેશમાં સોંઘવારી રહે. જ્યેષ્ઠ માસમા ધાન્યનો સંગ્રહ કરવો યોગ્ય છે આષાઢ અને શ્રાવણ માસમાં અલ્પ વૃષ્ટિ થાય, અન્ન મોંઘુ થાય, ધાન્યનો સંગ્રહ કરનારને બમણો લાભ થાય ભાદ્રપદ માસમાં આઠમથી વરસાદ થાય આશ્વિન માસમા પણ સારો વરસાદ થાય, તો પણ અન્ન મોંઘુ રહે, રાજધાની અને નગર ઉજ્જડ થાય, રોગની ઉત્પત્તિ ઘણી ન થાય, ઘઉં મોંઘાં થાય, બીજાં સર્વ ધાન્ય સોંઘાં થાય, રસ પણ સોંઘાં થાય, અઢાર ફ્રીયાનું ઓર મણ ઘી મળે. કાર્તિક, માર્ગશીર્ષ અને પોષ માસમાં સોંઘવારી રહે માઘ માસમાં અન્ન મોંઘુ થાય, રોગની મોટી પીડા થાય ફાલ્ગુન માસમાં રાજા રાજા પર સ્વચ્છતા પામે, પ્રજા સુખી થાય અને અન્નનો ભાવ સાધારણ રહે ૨ સૌમ્ય નામના સંવત્સરનો સ્વામી રૂદ્ર છે તેમાં અલ્પ વૃષ્ટિ થાય ગાયો અલ્પ દૂધ આપે, વૃક્ષો પર

થોડા ફળ થાય ચૈત્ર માસમાં ધાન્ય મોંઘું થાય. વૈશાખ માસમાં પ્રચંડ વાયુ વાય. જ્યેષ્ઠ માસમાં વિગ્રહ થાય, પ્રજા પીડા પામે. આષાઢ માસમા અલ્પ વૃષ્ટિ થાય, ધાન્ય મોઘુ થાય. શ્રાવણ માસમાં વરસાદ ઘણો વરસે, ધાન્ય સંગ્રહ કરનારને બમણો લાભ થાય, પચાસ રૂપીયાવડે એક કળશી ઘઉ મળે, સર્વ ધાન્યનો ભાવ સાધારણ રહે, રસ મોઘા થાય, ભાદ્રપદ માસમા ખડ ખડ વૃષ્ટિ થાય, અન્નનો દુકાળ થાય, આશ્વિન માસમાં રાજાનો વિરોધ થાય, લોક પીડા પામે, માર્ગ વિષમ થાય, અન્નનો સગ્રહ કરવો યોગ્ય છે, તેમા બમણો લાભ થાય, સર્વ રસ અને સર્વ ધાતુ મોંઘી થાય. કાર્તિકાદિક ચાર માસમાં ધાન્યનો ભાવ સમાન રહે, પરતુ રાજાઓનુ યુદ્ધ અને રોગચાળો થાય, દેશો ઉજ્જડ થાય, દેશાતરમા લોક પીડા પામે ફાલ્ગુન માસમા પ્રચડ વાયુ વાય, પશ્ચિમ દેશમા સુકાળ થાય, સિંધુ દેશમા રાજાનો વિરોધ થાય, તથા અન્નનો ભાવ સમાન રહે.

૩ સાધારણ નામના સંવત્સરનો સ્વામી રવિ છે તે વર્ષે ચૈત્ર માસમાં ધાન્યનો ભાવ મંદ રહે વૈશાખ અને જ્યેષ્ઠ માસમાં ઉત્પાત થાય, ભૂમિકપ થાય, રોગની વૃદ્ધિ થાય, રાજાઓનો વિરોધ થાય, ધાન્ય વગેરે મોઘુ થાય. આષાઢ માસમા પ્રચંડ વાયુ વાય, મહાદુઃખ ઉપજે, કોઇ ઠેકાણે અલ્પ વૃષ્ટિ થાય, શ્રાવણ માસમા ઘણો વરસાદ થાય, અન્નનો ભાવ સમ રહે. ભાદ્રપદ માસમા અલ્પ વૃષ્ટિ થાય આશ્વિન માસમા અલ્પ ધાન્ય પાકે કાર્તિક અને માર્ગશીર્ષ માસમા સાધારણ ઉપદ્રવ થાય, ભૂમિકપ થાય, અકસ્માત્ રાજાઓનો વિગ્રહ થાય, અન્ન મોઘું થાય ફાલ્ગુન માસમા પશુઓ રોગવાળા થાય, પૃથ્વી પર વૃક્ષો અલ્પ ફળ આપે, ધાન્યનો સંગ્રહ કરનારને ત્રણગુણો લાભ

થાય, સર્વ ધાતુ મોંઘી રહે, સર્વ રસનો સંગ્રહ કરવો યોગ્ય છે, પરંતુ રાજાને દુઃખ થાય. ૪ વિરોધકૃત્ નામના સંવત્સરનો સ્વામી ચંદ્ર છે તે વર્ષે મરુપાવળ દુર્ગમાં વિગ્રહ થાય, કુકણ દેશમાં, મેદપાટ (મેવાડ) દેશમાં અને મધ્ય દેશમાં મહાદુઃખ ઉપજે રાજાઓનો પરસ્પર વિગ્રહ થાય, માર્ગ વિષમ થાય. ચૈત્રાદિક ત્રણ માસમાં અન્ન સમાન રહે. આષાઢ માસમાં અલ્પ વૃષ્ટિ થાય, શ્રાવણ માસમાં ઘણો વરસાદ થાય, અન્ન સોંઘુ થાય, માર્ગ વિષમ થાય, મજીઠ, સોપારી, રેશમી વસ્ત્ર, દાંતની વસ્તુ અને ઘોડા વિગેરે મોંઘા થાય ૫. પરિધાવી નામના સંવત્સરનો સ્વામી મંગળ છે તેમાં દુકાળ પડે. નાગપુર, મેદપાટ અને જાલંધર દેશમાં રાજાઓનો વિરોધ થાય. ચૈત્રાદિક આર માસમાં અન્નનો ભાવ સમાન રહે, તે વખતે ધાન્યનો સંગ્રહ કરવો યોગ્ય છે લોકમાં રાજાને પીડા થાય, મારવાડ દેશમાં મનુષ્યોને મરકીનો ભય થાય, ગાય, ભેંસ, ઘોડા, હાથી વગેરે ચારપગા જનાવરોને પીડા થાય. શ્રાવણ અને ભાદ્રપદ માસમાં અલ્પ વૃષ્ટિ થાય, ખંડ ખંડ વૃષ્ટિ થાય, અન્નનો ભાવ સાધારણ રહે સર્વ ધાતુઓ સોંઘી થાય. કાર્તિકાદિક પાંચ માસમાં ધાન્યનો ભાવ સાધારણ રહે, રાજયુદ્ધ થાય, સિંધુ દેશમાંથી ધાન્ય આવે. ૬ પ્રમાથી નામના સંવત્સરનો સ્વામી બુધ છે તે વર્ષે કુકણ દેશમાં દુકાળ અને વિગ્રહ થાય. ચૈત્ર માસમાં ધાન્યના ભાવ મંદ રહે. વૈશાખ અને જ્યેષ્ઠ માસમાં ધાન્યનો સંગ્રહ કરવો. આષાઢ માસમાં નદી સુકા થાય, અલ્પ વૃષ્ટિ થાય. અર્ધ શ્રાવણ માસમાં મેઘની વૃષ્ટિ થાય, અન્ન મોંઘુ થાય, ધાન્ય સંગ્રહ કરનારને ત્રણગણો લાભ થાય. ભાદ્રપદ માસમાં ઘણો વરસાદ વરસે, અન્ન સોંઘુ થાય. આશ્વિનાદિક

છ માસ સુકાળ થાય, સર્વ રસકસ સોંઘા રહે, લોક સુખી થાય, ગુરુઓ પૂજા પામે, તેમનો મહિમા વૃદ્ધિ પામે અને રાજા ધર્મિષ્ઠ થાય. ૭. આનંદ નામના સંવત્સરનો સ્વામી ગુરુ છે. તે વર્ષે વરસાદ ઘણો થાય, સુકાળ થાય ચૈત્ર અને વૈશાખ માસમા અન્ન સસ્તું થાય. જ્યેષ્ઠ અને આષાઢ માસમાં મહાવૃષ્ટિ થાય, પણ નવીન મુદ્રા થાય. શ્રાવણ માસમાં મહાવૃષ્ટિ થાય ભાદ્રપદ માસમાં ખંડ ખંડ વૃષ્ટિ થાય, ઘઉં મોઘા થાય આશ્વિન માસમા સોઘા થાય, રસ, અન્ન અને વસ્તુનો ભાવ સમાન રહે, ધાતુ મોઘી રહે કાર્તિક માસમાં અકસ્માત્ ભય થાય, લોક પીડા પામે. માર્ગશીર્ષ માસમાં લોકો દક્ષિણ દિશામાં જાય. પોષ અને માઘ માસમાં મેઘની વૃષ્ટિ થાય, અન્ન સોંઘું થાય અને ફાલ્ગુન માસમાં ધાન્ય મોઘુ થાય ૮. રાક્ષસ નામના સંવત્સરનો સ્વામી શુક્ર છે. તે વર્ષે ધાન્યનો સંગ્રહ કરવા લાયક છે ચૈત્ર માસમા કરા પડે. વૈશાખ અને જ્યેષ્ઠ માસમા તેલ મોઘું થાય. જ્યેષ્ઠ અને આષાઢ માસમા ગોળ, ખાંડ વગેરે પદાર્થો મોઘા થાય. શ્રાવણ માસમા અલ્પ વૃષ્ટિ થાય, અન્ન સોંઘુ થાય. ભાદ્રપદ માસમાં ઘણો વરસાદ થાય, અન્ન સોઘુ થાય આશ્વિન માસમાં અન્નનો ભાવ સમ રહે કાર્તિક માસમાં રોગની પીડા થાય માર્ગશીર્ષ આદિ ચાર માસ સુધી ધાન્ય સોઘુ થાય, રાજા સુખી થાય, પ્રજા રાજાને માનવા લાયક થાય ફાલ્ગુન માસમાં સોઘવારી થાય, વૃક્ષો નવપલ્લવિત થાય, માર્ગમા સુખ અને સુકાળ થાય ૯. નલ નામના સંવત્સરનો સ્વામી શનિ છે. તે વર્ષે અલ્પ વૃષ્ટિ થાય, પરંતુ ધાન્ય સોઘુ રહે ચૈત્ર મારામાં રોગની પીડા થાય, વાદળા ઘણા થાય, પ્રચંડ વાયુ વાય.

वैशाख मासमा उपद्रव थाय, अन्ननो संग्रह करवा लायक छे ज्येष्ठ मासमां राजाओनो परस्पर विग्रह थाय, लोक सुखी थाय, मार्ग विषम थाय. कोइ कोइ ठेकाणे आषाढ अने श्रावण मासमा अल्प वृष्टि थाय धान्य संग्रह करनारने त्रणगुणो-च्यारगुणो लाभ थाय. भाद्रपद मासमां खंड खंड वृष्टि थाय, दुकाळ पडे, धान्यनो संग्रह आषाढ मासमां करवो, अने आश्विनमां धान्य वेचवुं मार्गशीर्षादिक त्रण मासमां अन्ननो भाव साधारण रहे. फाल्गुन मासमां रोगनो उपद्रव थाय, चोरनो भय थाय, उत्तर देशमां दुकाळ थाय अने पूर्व दिशामां सुकाळ थाय. १० पिंगल नामना संवत्सरनो स्वामी राहु छे ते वर्षे उच्च मुलतान, नागपुर, मारवाड देशमां, दिल्ही देशमां, मथुरामां अने पूर्व देशोमां दुकाळ पडे, अन्न मोंघु थाय, सर्व धातु सोंघी थाय, सर्वत्र विग्रह थाय, नगरमां ज निवास थाय, ग्रामो उज्जड थाय, रोगनी पीडा थाय, राजा सुखी थाय, प्रजा पण सुखी थाय, अन्ननो भाव साधारण रहे, गुजरात देशमां सोंघवारी रहे, सिंधु देशथी धान्य आवे. चैत्र मासमा धान्य मोंघु थाय, प्रजा पीडा पामे वैशाखादिक त्रण मासमा अन्न मोंघु रहे, प्रजानो क्षय थाय, पशुओ पीडा पामे आषाढ अने श्रावण मासमां अल्प वृष्टि थाय, धान्य संग्रह करवाथी बारगुणो लाभ थाय भाद्रपद मासमां खंड खंड वृष्टि थाय, आश्विन मासमां धान्यनो भाव साधारण रहे. कार्तिकादिक पांच मासमां विग्रह अने पीडा थाय, अन्न मोंघु थाय, आरणना पशुओने रोग थाय. ११ काळ नामना संवत्सरनो स्वामी केतु छे ते वर्षे अल्प वृष्टि थाय, देश उज्जड थाय, वेपार रोजगार मोटा आवे, राजानो विग्रह थाय. चैत्र अने वैशाख मासमा अनाज

અરિષ્ટ ઉપજે, ઉત્તરાપથમાં દેશનો ભંગ થાય જ્યેષ્ઠ માસમાં ધાન્યનો સંગ્રહ કરવાથી છગુણો લાભ થાય આષાઢ માસમા અલ્પ વૃષ્ટિ થાય, લોક દુઃખી થાય, માર્ગ વિષમ થાય. શ્રાવણ માસમા સારો વરસાદ થાય, અન્નનો ભાવ સાધારણ રહે. ભાદ્રપદ માસમા ખડ ખડ વૃષ્ટિ થાય, ધાન્યનો દુકાળ થાય, ઉત્પાત થાય. આશ્વિન માસમાં રોગ તથા શીતલાની ઉત્પત્તિ થાય, પચોતેર ફદીયાવડે એક કળશી ધાન્ય મળે, સર્વ રસ મોઘા રહે, સર્વ ધાતુ સસ્તી રહે કાર્તિકાદિક પાંચ માસ સુધી રાજવિગ્રહ રહે, અશ્વાદિક ચારપગા જનાવરોને પીડા થાય અને વૃક્ષો ઘણા ફળ આપે. ૧૨. સિદ્ધાર્થ નામના સવત્સરનો સ્વામી રવિ છે તે વર્ષે સર્વ દેશમાં સુકાળ થાય, વસ્તી ઘણી વધે, અન્નનો વિક્રય થાય ચૈત્ર તથા વૈશાખ માસમા લોક પીડા પામે જ્યેષ્ઠ અને આષાઢ માસમા પ્રચંડ વાયુ વાય શ્રાવણમા ત્રણ દિવસ ઘણો વરસાદ થાય, સર્વ અન્ન મોઘુ થાય. ભાદ્રપદ માસમા ખંડ ખડ વૃષ્ટિ થાય. આશ્વિન માસમા અન્નનો ભાવ સામાન્ય રહે. કાર્તિક માસમા ઘણું ધાન્ય નીપજે, અન્ન સોઘુ થાય માર્ગશીર્ષાદિક ચાર માસ સુધી સર્વ સ્થાને ધાન્યની પ્રાપ્તિ થાય, ગ્રાહકો મળે, ઉત્પાત થાય, કોઇ ઠેકાણે રાજવિરોધ થાય, લોક સુખી થાય અને અશ્વનુ મૂલ્ય વધે ૧૩ રૌદ્ર નામના સંવત્સરનો સ્વામી ચદ્ર છે તે વર્ષે પૃથ્વી પર રોગ ઘણો ફેલાય, ચારપગા જનાવરનો વિનાશ થાય, છત્રનો ભગ થાય, મેઘ અલ્પ હોય. ચૈત્રાદિક ત્રણ માસ ઘણી મોઘવારી રહે. આષાઢ અને શ્રાવણમાં અલ્પ વૃષ્ટિ થાય, ખડ ખડ વૃષ્ટિ થાય ભાદ્રપદ માસમાં ઘણો વરસાદ વરસે, અન્ન સોઘું થાય, બીજી વસ્તુ, મજીઠ, સોપારી અને લવિંગ એ વસ્તુ સોઘી થાય, લોક સુખી થાય,

મારવાડમાં જનાવર મોંઘા થાય, હાથીઓ પીડા પામે. ૧૪. દુર્મતિ નામના સવત્સરનો સ્વામી મંગળ છે ચૈત્ર અને વૈશાખ માસમાં ધાન્ય મોંઘુ રહે. જ્યેષ્ઠ માસમાં અન્નનો ભાવ સમાન રહે. આષાઢ માસમાં પ્રચંડ વાયુ વાય. શ્રાવણ માસમાં અલ્પ વૃષ્ટિ થાય, અન્ન મોંઘુ થાય. ભાદ્રપદ માસમાં મેઘનો મોટો ઉદય થાય, ઘઉં સસ્તા થાય, પાંત્રીસ રૂપીઆવડે એક કળશી ઘઉં મળે, સર્વ ધાતુઓ સોંઘી થાય, ધાન્યનો ભાવ સમાન રહે. કાર્તિક અને માર્ગશીર્ષ માસમાં સર્વ વસ્તુ સમાન રહે, રાજાને સ્વસ્થતા થાય, દરેક ગામમાં નવી વસ્તી થાય, સર્વ લોક સુખી થાય અશ્વ મોંઘા થાય, મારવાડમાં જાનવર પણ મોંઘાં થાય. પોષ વગેરે ત્રણ માસ સમાન ભાવ રહે, પરંતુ ધાતુ સસ્તી થાય ૧૫ દુદુભી નામના સવત્સરનો સ્વામી બુધ છે તે વર્ષે વરસાદ થોડો થાય, અન્ન મોંઘુ રહે, રસકસની વસ્તુનો ભાવ સમ રહે. ચૈત્રાદિક ત્રણ માસમાં અન્ન મોંઘુ રહે. આષાઢ માસમાં બમણો લાભ થાય, વૃષ્ટિ અલ્પ થાય શ્રાવણ માસમાં અગિયાર દિવસ ઘણી વૃષ્ટિ થાય. ભાદ્રપદ માસમાં નવ દિવસ વરસાદ સારો પડે, અન્ન મોંઘુ થાય, નવા દેશો વસે આશ્વિન માસમાં અન્ન મોંઘુ રહે, રોગ ઘણા થાય, મજીઠ અને મરી સસ્તાં રહે, સર્વ રસ અને સર્વ ધાતુ, સોંઘી થાય. કાર્તિક માસમા ધાન્ય સસ્તુ થાય, મેદપાટ દેશમાં લોક પીડા પામે, અન્નનો દુકાળ થાય, પશ્ચિમ દેશમાં શુભ થાય. માર્ગશીર્ષ માસમા મોંઘવારી રહે, રાજાઓનો પરસ્પર વિરોધ થાય. પોષાદિક ત્રણ માસમાં ભાવ સમાન રહે, અશ્વ મોંઘા થાય, મજીઠ મોંઘી થાય. ૧૬ રુધિરોદ્ગારી નામના સવત્સરનો સ્વામી ગુરુ છે, ત વર્ષે રાજાઓનો પરસ્પર વિરોધ થાય, લોકો

દેશાંતર ચાલ્યા જાય, દુકાળ પડે, બ્રાહ્મણોને પીડા થાય, જજીયાવેરો આદિક કરની પ્રવૃત્તિ થાય, મ્લેચ્છના રાજ્યમાં પરદેશથી ધાન્ય આવે. આષાઢ શુક્લ પક્ષમાં ઘણો વરસાદ વરસે શ્રાવણ માસમાં પંદર દિવસ ઘણી વૃષ્ટિ થાય. ચૈત્રાદિક ત્રણ માસ સોંઘવારી રહે, ધાતુઓ સોંઘી રહે, ઉત્તરાપથમાં, ઉચ્ચ મુલતાન દેશમાં, તિલંગ દેશમાં, ગૌડ દેશમાં અને ભોટ આદિ દેશોમાં દુકાળ પડે, પશ્ચિમ દિશામાં સુકાળ થાય, સિંધુ દેશમાં ધાન્ય સારું પાકે ભાદ્રપદ માસમાં ખંડ ખંડ વૃષ્ટિ થાય, ધાન્યમાં ત્રણગુણો લાભ થાય આશ્વિનમાં ભાવ સમાન રહે, રોગનો ઉપદ્રવ થાય કાર્તિકાદિક પાંચ માસમાં અન્ન સોંઘુ રહે અને મેદપાટ દેશમાં લોક પીડા પામે ૧૭. રક્તાક્ષ નામના સંવત્સરનો સ્વામી શુક્ર છે. તે વર્ષે અન્ન સોંઘુ રહે. મેદપાટ દેશના લોકો પર્વત પર નિવાસ કરે. ચૈત્રાદિક ત્રણ માસમાં અન્ન મોંઘુ રહે, સર્વ ધાતુઓ સસ્તી રહે ફાલ્ગુન માસમાં અન્નનો સંગ્રહ કરવો જ્યેષ્ઠ માસમાં અન્ન મોંઘુ થાય, શુક્લ પક્ષમાં ઘણો વરસાદ થાય આષાઢ માસમાં મહાવૃષ્ટિ થાય, સૌરાષ્ટ્ર દેશમાં ગામડાં જળમાં ડૂબી જાય, અન્ન સોંઘુ થાય શ્રાવણ માસમાં અલ્પ વૃષ્ટિ થાય, કાંઈક વિગ્રહ થાય ભાદ્રપદ માસમાં થોડો વરસાદ થાય, રોગપીડા થાય આશ્વિન માસમાં અન્ન સોંઘુ થાય, રસકસની વસ્તુ પણ સસ્તી થાય. કાર્તિકાદિક પાંચ માસમાં ધાન્ય મોંઘું રહે, વિવાહાદિક શુભ કાર્ય થાય નહીં, અશ્વને પીડા થાય, પશ્ચિમ દિશામાં સુકાળ થાય ૧૮. ક્રોધન નામના સંવત્સરનો સ્વામી શનિ છે તે વર્ષે રોગનો ઉપદ્રવ ઘણો રહે, વૃષ્ટિ મંદ થાય,

પ્રજા પીડા પામે, ઉત્તરાપથમાં દુકાળ પડે, લોકો નિર્ધન થાય. ચૈત્ર અને વૈશાખ માસમાં થોડો વરસાદ થાય, અન્ન સોંઘુ થાય. જ્યેષ્ઠ માસમાં મઘ રહે, રોગની પીડા થાય, અન્નનો ભાવ સમ રહે. આષાઢ અને શ્રાવણ માસમાં અલ્પ વૃષ્ટિ થાય, ધાન્ય વેચવામા બમણો લાભ થાય. ભાદ્રપદ માસમાં વરસાદ સારો વરસે, અન્ન સોંઘુ થાય, આશ્વિન માસમાં રોગની પીડા થાય. કાર્તિક માસમાં વિગ્રહ થાય, ધાન્ય સસ્તુ થાય, માર્ગશીર્ષ માસમાં ધાન્યનો ભાવ સાધારણ રહે, અકસ્માત્ ઉત્પાત થાય. પોષ માસમા મોંઘવારી, વણિક જનને પીડા, અન્ન અને વસ્તુ મોઘી થાય. ૧૯ તથા ક્ષમ સંવત્સરનો સ્વામી રાહુ છે તે વર્ષે ચૈત્ર માસમાં કરા પડે વૈશાખ માસમા ઉત્પાત થાય, ભૂમિકપ થાય. જ્યેષ્ઠ અને આષાઢ માસમાં રોગની વૃદ્ધિ થાય, નવીન મુદ્રા ચાલે, મેઘનો અલ્પ ઉદય થાય, અન્ન સોંઘુ રહે. ભાદ્રપદ માસમાં ખડ ખડ વૃષ્ટિ થાય, ચારપગા જાનવરોની હાનિ થાય, [1]પચ્ચાવન કુંડીયાવડે એક કળશી ધાન્ય મળે. આશ્વિન માસમાં રોગ આવે, અન્નનો ભાવ સમાન રહે, સર્વ ધાતુઓના ભાવ સાધારણ રહે, સમય મધ્યમ થાય, રાજાનો વિરોધ થાય, પશ્ચિમ દિશામાં દુકાળ થવાથી ધાન્ય સસ્તુ રહે, સિંધુ દેશથી અથવા સ્થળ માર્ગે અન્ન આવે, પૂર્વ દિશામાં યુદ્ધ થાય અને અન્નનો ભાવ સાધારણ રહે. ૨૦

ઇતિ પ્રથમ વિંશતિકા ત્રીજી

ઇતિ સક્ષેપથી સાઠ વર્ષનું ફળ કહ્યું

---

૧ અહીં કુંડીનુ માપ બીજુ હોવુ જોઇએ.

આ સંવત્સર સંબધી ફળાદેશ વૈશાખ શુદિ ત્રીજને દિવસે પ્રાચીન શાસ્ત્રના બળથી કહેવા

ગુરુચાર લાયક છે જો કદાચ આ સત્યરૂપ જિનેશ્વરના વચનમાં કાઇ પણ વિરોધ જાણવામા આવે, તો તે ખળ પુરુષનું લખેલુ વાચાળનું ચરિત્ર જાણવુ. ચૈત્ર શુદિ આઠમને દિવસે આદિનાથ ભગવાનની ત્રણ જગતને જોનારી દીક્ષા થઇ છે. ત્યારથી વર્ષીતપનો પ્રારભ થયો છે, કેમકે આ તપ પૃથ્વી પર પ્રથમ **શ્રીઋષભદેવસ્વામી**એ જ કર્યો છે આ તપના પારણાનો લાભ નહીં થવાથી એક વર્ષથી કાઇક અધિક એટલે વૈશાખ શુદ ત્રીજને દિવસે પારણું થયું, તેથી આ ત્રીજ જગતને વિષે પ્રિય અને વાદવા લાયક થઇ છે, તેથી કરીને વર્ષનુ શુભાશુભ ફળ તે જ ત્રીજને દિવસે વિચારવાનુ છે વળી તે દિવસે સ્ત્રી સહિત પુરુષોએ સાધુને તથા શ્રાવકોને, સત્કાર કરવાપૂર્વક દાન દેવુ સવત્સર નામની દ્વિપવિશતિકાનો અર્થ તથા ગ્રહ્નો પ્રચાર વગેરે સારી રીતે જાણીને જો શુભાશુભ ફળ જોવામા આવે તો તેનુ વચન સફળ થાય છે, અન્યથા અસત્ય થાય છે. પ્રાચીન વાણીના વૈભવને જોઇને તથા સર્વ ગ્રહોનું ચલાચલપણુ અને બલાબલપણુ ઘણા સગ્રહવડે વિચારી શુભાશુભ ફળ કહેવુ જે પુરુષ સદ્ગુરુ અને દેવને વિષે પ્રગટ રીતે અતિ ભક્તિમાન હોય, સ્વધર્મને વિષે આસક્ત હોય, હ્રદયમા દયાળુ હોય અને શાસ્ત્રની રીતિ પ્રમાણે વર્ષનુ ફળ કહેતો હોય, તો તે મેઘથી વિજયલક્ષ્મીવડે વ્યાપ્ત થાય છે.

ગુરુ, શનિ, કેતુ અને રાહુ (તથા બીજા ગ્રહો) એ વર્ષના

સ્વામી છે તેમાં ગુરુના પ્રમાણથી બાર સંવત્સર ઉત્પન્ન થાય છે તેમના નામ વિધિપૂર્વક કહેવા. તેમાં ગુરુએ કરેલા સંવત્સરોનાં નામ તથા તેમનુ ફળ શમભિનોદ નામના ગ્રંથમાં આ પ્રમાણે કહ્યું છે

હવે હું ઉત્તમ ગુરુચારને કહીશ. આ ગુરુચારવડે પ્રભવ વગેરે વર્ષની ઉત્પત્તિ થાય છે કાર્તિક આદિ માસને વિષે કૃત્તિકા આદિ બે બે નક્ષત્રો આવે છે, અને ઉપાંત્ય એટલે અગ્યારમા, પાંચમા અને છેલ્લા એટલે બારમા માસમાં ત્રણ ત્રણ નક્ષત્ર આવે છે (એટલે કે ઉપાંત્ય—ભાદ્રપદ, પાંચમો ફાલ્ગુન અને અન્ત્ય—આશ્વિન એ ત્રણ માસમાં ત્રણ ત્રણ નક્ષત્ર આવવાથી નવ નક્ષત્ર થયાં. બાકીના કાર્તિકાદિક નવ માસમાં બબે નક્ષત્ર આવવાથી અઢાર નક્ષત્ર થયાં, તેમાં ઉપરના નવ નક્ષત્ર મેળવતાં સત્તાવીસ નક્ષત્ર પૂર્ણ થાય છે અહીં બાર માસનાં જે નામ છે, તે જ એક એક વર્ષના પણ નામ હોવાથી ગુરુચારના બાર વર્ષ પૂર્ણ થાય છે) જે નક્ષત્રમા ગુરુનો ઉદય થયો હોય તે નક્ષત્રના નામનો સંવત્સર ગણાય છે (જેમકે કૃત્તિકા નક્ષત્રમાં ગુરુનો ઉદય થાય ત્યારે કાર્તિક સંવત્સર કહેવાય છે એમ આશ્વિન સંવત્સર સુધી જાણવુ) વળી કોઇ કહે છે કે—સૂર્યસિદ્ધાંતમાં કહેલા જે નક્ષત્રમાં ગુરુનો અસ્ત થયો હોય તે નક્ષત્રના નામનો સંવત્સર પણ કહેવાય છે (જેમકે કૃત્તિકા નક્ષત્રમાં ગુરુનો અસ્ત થાય તો કાર્તિક સંવત્સર વગેરે.) જે વખતે પ્રવાસ(અતિ—ચાર)ને અંતે જે ભક્ષ, નક્ષત્ર સહિત ગુરુનો ઉદય થાય છે, તે કાળથી તે નક્ષત્રપૂર્વક ગુરુનો સંવત્સર પ્રવર્તે છે

ગુરુના વર્ષનો વિચાર (ફળ)

બૃહસ્પતિના કાર્તિક નામના સંવત્સરમાં અગ્નિ અને ગાયો-વડે આજીવિકા કરનાર લોકોને પીડા થાય, શસ્ત્ર, અગ્નિ અને ક્ષુધા વગેરેનો ભય થાય તથા પુષ્પ અને [1]કોસુંભવડે આજીવિકા કરનાર લોકોની વૃદ્ધિ થાય ૧ [2]સૌમ્ય નામના બૃહસ્પતિ સંવત્સરમાં વૃષ્ટિ અલ્પ થાય, અનેક પ્રકારે ધાન્યની હાનિ થાય, રાજાઓ યુદ્ધ કરવા તત્પર થાય અને પરસ્પરનો વધ કરવાની ઇચ્છા કરે ૨ પોષ નામના બૃહસ્પતિ સંવત્સરમા સર્વ જનો સુખી થાય, ગુરુની પૂજા કરવામાં તત્પર થાય, ક્ષેમ, સુકાળ અને આરોગ્ય થાય, તથા ખેડૂતને ઇચ્છિત વૃષ્ટિ થાય ૩ માઘ નામના બૃહસ્પતિ સવત્સરમા સર્વ સંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય, સર્વ પ્રાણી-ઓના હિતનો ઉદય થાય, વરસાદ સારો વરસે અને સુકાળ થાય ૪ ફાલ્ગુન નામના ગુરુ સવત્સરમા ચોરનો ભય થાય, સ્ત્રીઓ અત્યત દુર્ભાગ્યવાળી થાય કોઇ ઠેકાણે વૃષ્ટિ થાય, કોઇ ઠેકાણે ધાન્ય પાકે, કોઇ ઠેકાણે ભય થાય અને કોઇ ઠેકાણે ઇંતિ થાય ૫ ચૈત્ર નામના ગુરુના સવત્સરમાં રાજાઓ શાતિપૂર્વક રહે, સ્ત્રીઓને થોડી પ્રજા ઉત્પન્ન થાય, અલ્પ વૃષ્ટિ થાય, ધાન્યની ઉત્પત્તિ (અલ્પ)થાય, તથા પ્રજાઓને વ્યાધિનો ભય થાય ૬ વૈશાખ નામના ગુરુના વર્ષમા પૃથ્વી પર રાજાઓ ધર્મમાર્ગમા રત થાય, પૃથ્વી પર ક્ષેમ, સુકાળ અને આરોગ્ય પ્રવર્તે, તથા બ્રાહ્મણો યજ્ઞકર્મમાં તત્પર થાય. ૭ જ્યેષ્ઠ નામના ગુરુના વર્ષમા ધર્મમાર્ગે રહેલા અને સત્ક્રિયામા તત્પર થયેલા લોકો પીડા પામે, તે વર્ષે વરસાદ વરસે નહીં અને ધાન્યનો વિનાશ થાય ૮. આષાઢ નામના

---

૧ કસુંબાનો રગ ૨ માર્ગશીર્ષ

બૃહસ્પતિના વર્ષમાં રાજાઓ સદા કલહ કરવામાં ઉત્સુક થાય, કોઈ ઠેકાણે ધતિ થાય, કોઈ ઠેકાણે ભય થાય, કોઈ ઠેકાણે વૃદ્ધિ થાય અને કોઈ ઠેકાણે જળની વૃષ્ટિ થાય. ૯ શ્રાવણ નામના બૃહસ્પતિના વર્ષમાં દેવોની પણ સ્પર્ધા કરે એવા વૈભવ વાળા મનુષ્યોવડે પૃથ્વી શોભે છે, પૃથ્વી પુષ્પ ફળાદિકવડે યુક્ત થાય છે અને યજ્ઞાદિક ક્રિયાવડે ભરપૂર થાય છે ૧૦ ભાદ્રપદ નામના ગુરુ સંવત્સરને વિષે કોઈ કોઈ ઠેકાણે વૃદ્ધિ, ક્ષેમ અને આરોગ્ય રહે, સર્વ ધાન્યની સંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય અને બીજા ફળ, પુષ્પ વગેરેનો નાશ થાય. ૧૧ તથા આશ્વિન નામના ગુરુ સંવત્સરને વિષે સર્વ પ્રાણીઓ અત્યંત સુખી થાય, પ્રથમનું ધાન્ય મધ્યમ–સાધારણ પાકે અને પછીનું ધાન્ય પરિપૂર્ણ પાકે ૧૨ ન

ઉર્જુ પત્રોમાં પાઠાંતર આ પ્રમાણે છે—

જ્યારે બૃહસ્પતિ મેષ રાશિમાં રહ્યો હોય ત્યારે તે ચૈત્ર
નામનો સંવત્સર કહેવાય છે તે વર્ષે પ્રજુર
મેષ રાશિમાં નામનો મેઘ હોય છે અને સર્વત્ર વૃષ્ટિ
રહેલા ગુરુનું ફળ. થાય, સુકાળ થાય, રાજાઓનો વિગ્રહ
થાય, વસ્ત્ર કર્પટ (કાપડ), સુવર્ણ, રૂપું,
તાંબું, કપાસ અને પરવાળા, એ સર્વ વસ્તુ સોંઘી થાય, તેમજ મજીઠ, નાળિયેર અને રેશમી વસ્ત્ર પણ સોંઘા થાય, તથા કાંસુ, લોઢું ઈક્ષુ અને સોપારી વગેરેનો સંગ્રહ કરવો. અધને પીડા થાય, મોટા રોગ ઉત્પન્ન થાય, બ્રાહ્મણોને કષ્ટ થાય. આ પ્રમાણે ત્રણ માસનું ફળ જાણવું પછીથી ભાદ્રપદ માસમાં ઘઉં, શાલિ, અડદ અને ઘી સસ્તુ થાય દક્ષિણ અને ઉત્તર દિશામાં ખંડ ખંડ વૃષ્ટિ થાય, દક્ષિણ અને ઉત્તર દેશમાં

કોઇ ઠેકાણે છત્રભંગ થાય. આશ્વિનથી ફાલ્ગુન એ છ માસ સુધી દુકાળ થાય. પછી બે માસ સુકાળ થાય, તે વખતે જલેંદ્રક નામનો મેઘ વરસે કાર્તિક અને માર્ગશીર્ષ માસમાં કપાસ અને અન્ન મોંઘું થાય, મેદપાટ દેશમા રાજા પીડા પામે, દેશનો ભંગ થાય, વૃષ્ટિ અલ્પ થાય, લોકો રોગવાળા થાય, દુકાળ પડે, પોષ માસમાં રસ મોઘા થાય, વેપારીઓને લાભમાં સંશય રહે વૈશાખ માસમાં ગુજરાતને વિષે રણસંગ્રામ થાય, છત્રનો ભંગ થાય, આષાઢ કે શ્રાવણ માસમાં માર્ગ ભય થાય, નવો રાજા થાય, કોઇ ઠેકાણે કાર્તિક માસમા પણ વરસાદ થાય, ધાન્યનો સંગ્રહ કરે તો પાચમે માસે ત્રણગુણો લાભ થાય એક વર્ષમાં જો ગુરુ ક્રમે કરીને ત્રણ રાશિનો સ્પર્શ કરે તો કરોડો સુભટોના રૂંડ મુંડ પૃથ્વી પર લોટે. [આકાશમા ૨૭ નક્ષત્રોના ત્રણ માર્ગ માનવામાં આવ્યા છે–૧ ઉત્તર, ૨ મધ્યમ અને ૩ દક્ષિણ. આ માર્ગોને વીથી કહે છે.] જ્યારે ઉત્તર વીથીમાં ગુરુ આવે ત્યારે સુભિક્ષ (સુકાળ) અને કલ્યાણ થાય. મધ્યમ વીથીમા આવે તો મધ્યમ ફળ કહેવું. એ જ પ્રમાણે સર્વ ગ્રહોનું જાણવું આ રીતે મેષ રાશિ પર ગુરુ રહ્યો હોય તેનુ વિશેષ ફળ કહ્યુ બાકીનું સર્વ ગુરુના ઉપદેશથી જાણવું બીજા કોઇ પુરુષે આ ગુરુચારના વિચારના સંગ્રહમાં કદાપિ શંકા કરવી નહીં ઇતિ મેષરાશિસ્થ ગુરુફલમ ૧

વૃષ રાશિમાં રહેલા ગુરુનું ફળ

જ્યારે ગુરુ વૃષ રાશિમા રહ્યો હોય ત્યારે તે વૈશાખ નામનો સંવત્સર કહેવાય છે તે વર્ષે નંદશાલ નામનો મેઘ વરસે અને સર્વ ધાન્ય સસ્તું થાય. વૈશાખ અને આશ્વિન માસમાં સ્ત્રીઓને રોગ થાય,

હાથી અને ઘોડાને મહાપીડા થાય અને પરસ્પર વેર થાય. ઉત્તર દિશામાં વૃષ્ટિ ન થાય. કોઇ દેશમાં દુકાળ પડે, પૂર્વ દિશામાં મહાસુખ થાય, રાજાની બુદ્ધિ વિપરીત થાય. ઘી, તેલ, મજીઠ, મોતી, પરવાળા, લવણ, ધાતુ વસ્ત્ર અને નાળીયેર એ વસ્તુ સોંઘી થાય. શ્રાવણ માસમાં ઘઉં, શાળ, અણુ, મગ, અડદ તથા તલ મોંઘાં થાય જ્યેષ્ઠ માસમાં મેઘની ઘણી વૃષ્ટિ થાય, ગુઆલક (ગીજાપુર) અને માળવા દેશમાં ઉત્પાત થાય, રાજાનો વિગ્રહ થાય, દેશનો ભંગ થવાથી ભય થાય અને દેશ શૂન્ય થાય ઘી અને ધાન્ય મોંઘુ થાય. મેદપાટ દેશમાં ગ્રીષ્મ ઋતુને વિષે ધાન્ય સોંઘુ થાય મારવાડ દેશમાં ધા ય, ઘી અને તેલ મોંઘાં થાય, ધાતુઓ સોંઘી થાય. સિંધુ દેશ નાગપુર, શ્રી વિક્રમપુર એ સ્થળે ધાન્ય મોંઘુ થાય અને મેદપાટ દેશમાં સોંઘુ થાય. બે માસમાં ધાન્ય સંગ્રહ કરવો યોગ્ય છે તેથી લાભ થાય, કેમકે બીજા ચાર માસ દુકાળ રહે, માર્ગમાં રોધ થાય અને પ્રજાનો ક્ષય થાય. આષાઢ અને શ્રાવણ માસમાં વરસાદ થાય અને ભાદ્રપદ માસમાં વૃષ્ટિ થાય નહીં. ઘોડાને રોગ થાય, બીજા ચારપગા જાનવરનો નાશ થાય અને કોઇ ઠેકાણે તીડનો ઉપદ્રવ થાય. આ પ્રમાણે વૃષભ રાશિના ગુરૂનું સમગ્ર ફળ શ્રેષ્ઠ મુનિઓએ કહ્યું છે શ્રી ઉત્તમ જિનેશ્વરના ધ્યાનના બળથી પૃથ્વી સર્વત્ર રસકસ વાળી થાય ઇતિ વૃષરાશિસ્થ ગુરૂફલમ્.

મિથુન રાશિમાં રહેલા ગુરૂનું ફળ

મિથુન રાશિમાં બૃહસ્પતિ આવે ત્યારે તે જ્યેષ્ઠ નામનો સંવત્સર કહેવાય છે તે વર્ષે બાળકોને અને અશ્વોને રોગ થાય, તથા ખંડ ખંડ વૃષ્ટિ થાય તે વર્ષે કોટિક નામનો મેઘ હોય, અથવા બીજાના મતમાં

ગડૂપદ નામનો મેઘ હોય. તે વર્ષમાં પાપી મનવાળા ચોરો લોકોને પીડા પમાડે. પશ્ચિમ દિશામાં, સિંધુ દેશમાં, વાયવ્ય ખૂણામા અને ઉત્તર દિશામાં વિચિત્ર રોગો ઉત્પન્ન થાય. ઉત્તરાપથમાં પીડા થાય. શ્વેત વસ્ત્ર, કાંસુ, કર્પૂર, ચંદનાદિક, મજીઠ, નાળીયેર, સોપારી, સોનુ અને રૂપુ એ સર્વ વસ્તુ ચૈત્રાદિક પાંચ માસ સુધી સોંઘી થાય, પછીથી મોંઘી થાય. પૂર્વે કહેલાં ધાન્ય સોંઘાં થાય પૂર્વ દિશામા, અગ્નિ ખૂણામાં, દક્ષિણ દિશામાં, નૈર્ઋત્ય ખૂણામા અને ઇશાન ખૂણામાં સુકાળ થાય શ્રાવણ માસમાં ભેંસ અને હાથીઓને મહાકષ્ટ થાય, રાજા સ્વસ્થ રહે, પ્રજાની વૃદ્ધિ થાય. સુકાળ થાય, પૃથ્વી પર મગળ પ્રવર્તે તથા તેલ, ખાંડ, સાકર અને ધાતુઓ એ વસ્તુ સોંઘી થાય. શૃંગાલ (સીંગાપુર) દેશમાં ઉત્પાત થાય, કરિયાણાનો ભાવ મદ થાય ઘણો વરસાદ થાય ઘી, ધાન્ય અને ગોળ સોઘા થાય. સુઠ, મરી, પીપર, મજીઠ, જાયફળ અને કકોલ એ સર્વ વસ્તુ મોઘી થાય ફાલ્ગુન માસમા ધાન્યનો સગ્રહ કરવો. કપાસ, લવણ, ગોળ, તેલ, ઘઉ, જુવાર, ચણા અને મગ એ સર્વનો સંગ્રહ કરવો ત્રણ માસ પછી તેનો વિક્રય કરવામાં ત્રણગુણો લાભ મળે. લોકમાં મિથુન રાશિનો ગુરુ પણ અવશ્ય વ્યભિચાર કરે છે અને ચોરના બળના પ્રભાવથી કોઇ ઠેકાણે દેશભગનો ભય પણ કરે છે ઇતિ મિથુનરાશિસ્થ ગુરુફલમ્.

કર્ક રાશિમાં રહેલા બૃહસ્પતિનું ફળ.

જ્યારે કર્ક રાશિનો બૃહસ્પતિ થાય ત્યારે તે વર્ષ આષાઢ નામનો સવત્સર કહેવાય છે તે વર્ષે પૂર્વ અને દક્ષિણ દિશામા કમ્બલ નામનો મધ્યમ મેઘ વરસે કાર્તિક અને ફાલ્ગુન માસમા સર્વ ધાન્ય મોઘા રહે પશ્ચિમ દિશામાં, સિધુ

દેશમાં, વાયવ્ય ખૂણામાં અને ઉત્તર દિશામાં આરબના પશુનો ક્ષય થાય, દુકાળ થાય, મનુષ્યોને દુઃખ થાય, સોનું, રૂપું, તાંબુ, પટ્ટસૂત્ર, પરવાળાં, મોતી અને ઝવેરાતાદિક દ્રવ્ય જે, સર્વ ચતુરાઈથી વેચાય. મજીઠ અને શ્વેત વસ્ત્ર સોંઘાં થાય, સુભગોનો ક્ષય થાય. ઘઉં, શાલિ, તેલ, ઘી, લવણ ખાંડ અને અડદ મોંઘાં થાય, લોક પાપકર્મમાં આસક્ત થાય. કાર્તિક અને માર્ગશીર્ષ માસમાં ધાન્ય, ઘી અને તેલ મોંઘાં થાય પટ્ટસૂત્ર, વસ્ત્ર, જાયફળ, લવિંગ અને મરી એ સર્વ વસ્તુ વેપારીઓએ શીયાળામા સંગ્રહ કરવી, તે વૈશાખ અને જ્યેષ્ઠ માસમાં વેચવાથી બમણો લાભ થાય. વર્ષાઋતુમાં ઘણો વરસાદ થાય, સર્વ ધાન્ય સોંઘાં થાય અને સુકાળ થાય. તલ, કપાસ, મગ, ગોળ, ઘઉં, અડદ, તુવેર, જુવાર, મગ અને કોદરા વગેરે ધાન્યનો આષાઢ માસમાં સંગ્રહ કરીને ઉષ્ણ ઋતુમા વેચવાથી બમણો લાભ થાય છે. ઇતિ કર્કરાશિસ્થ ગુરુફલમ.

સિંહ રાશિમાં રહેલા બૃહસ્પતિનું ફળ

જ્યારે સિંહ રાશિમાં ગુરુ આવે, ત્યારે તે વર્ષ માનવ નામનો સંવત્સર કહેવાય છે. તે વર્ષમાં વાસુકી નામનો મેઘ હોય છે. તે વર્ષ થોડો વર્ષાદ આપે છે અને પૃથ્વી જળથી ભરપૂર થાય. દેવ અને બ્રાહ્મણની પૂજા થાય, સત્પુરુષોનો સત્કાર થાય. રોગ ઉત્પન્ન થાય. પરસ્પર વિવાદ થાય. આરબના પશુ મોંઘા થાય. મ્લેચ્છ દેશમાં મહાયુદ્ધ થાય, છત્ર ભંગ થાય, ઉપદ્રવ થાય, પશ્ચિમ અને ઉત્તરનો વાયુ વાવાથી લોકોનો વિનાશ થાય. ઘઉં, તલ, અડદ અને શાલિ સોંઘાં થાય. સોનું, રૂપું, તાંબુ અને પરવાળા

સોંઘાં થાય, સુકાળ થાય. સર્પદંશનો ભય થાય. આષાઢ અને ભાદ્રપદ માસમાં વૃષ્ટિ થાય. શ્રાવણ માસમા અલ્પવૃષ્ટિ થાય. કાર્તિક માસમાં સુકાળ થાય. સોપારી, ટોપરા, મકાઈના ડોડા, મજીઠ, સુંઠ, ખારેક, પટ્ટકુળ, જાયફળ અને કપૂર એ સર્વ વસ્તુ સોંઘી થાય ઉષ્ણ કાળે ગોળ, ખાંડ, હિંગ, મીસરી અને સાકર એ સર્વ વસ્તુ મોઘી થાય, ધાન્ય સોંઘુ થાય જ્યેષ્ઠ માસમાં આઠ સ્કદકવડે એક મણ ધાન્ય મળે, પચ્ચીશ સ્કદકવડે એક મણ ઘી મળે, વીશ સ્કંદકવડે એક મણ તેલ મળે, દશ સ્કદકવડે એક મણ ઘઉં મળે ફાલ્ગુન માસમાં ધાન્ય, કપાસ, તેલ વગેરે રસનો સંગ્રહ કરવો યોગ્ય છે, તે જ્યેષ્ઠ માસમા વેચવાથી બમણો લાભ થાય સિંહ રાશિમાં ગુરુ પ્રાપ્ત થાય ત્યારે સર્વ ઠેકાણે ધાર્મિક જનનો ઉદય થાય ઇતિ સિંહરાશિસ્થ ગુરુફલમ્

કન્યા રાશિમાં રહેલા ગુરુનું ફળ

જ્યારે કન્યારાશિનો ગુરુ થાય છે ત્યારે તે ભાદ્રપદ નામનો સંવત્સર કહેવાય છે તે વર્ષે તમસ્તમ નામનો મેઘ હોય છે તે વર્ષે સાત માસ સુધી દુઃખ રહે છે ત્યારપછી કાર્તિક માસથી વૈશાખ માસ સુધી સુકાળ રહે છે તે વખતે ભાદ્રપદ માસમા ઘીનો સંગ્રહ કરવાથી બમણો લાભ થાય છે ચારપગા પશુઓને પીડા થાય છે ઘઉં, શાલિ, સાકર, તેલ, અડદ, ગોળ, શેરડી વગેરે મોંઘાં થાય સૌરાષ્ટ્ર દેશમા શૂદ્ર અને અંત્યજ લોકો દુઃખી થાય, દક્ષિણ દિશામા ખડ ખડ વૃષ્ટિ થાય મ્લેચ્છના દેશમાં ઉત્પાત થાય, મેદપાટ અને શૃંગાલ દેશમા શત્રુના સૈન્યનો ભય થાય તથા યુદ્ધ થાય. સર્પદંશ, અગ્નિભય, અલ્પ વૃષ્ટિ અને અલ્પ રસ થાય.

ચૈત્ર કે વૈશાખમાં મારવાડ દેશમાં છત્રનો ભંગ થાય, તથા વસ્ત્ર, ઘી અને તેલ મોંઘાં થાય. રત્ન, કંબલ, ધાતુ અને રત્નાદિક વસ્તુ સોંઘી થાય અષાઢ માસમાં ધાન્યનો સંગ્રહ કરવાથી ભાદ્રપદ માસમાં ચારગણો લાભ થાય. ઇતિ કન્યારાશિસ્થ ગુરુફલમ.

તુલા રાશિમાં રહેલા બૃહસ્પતિનું ફળ

જ્યારે તુલારાશિનો બૃહસ્પતિ થાય ત્યારે આશ્વિન નામનો સંવત્સર થાય છે તે વર્ષે વધ્ધક નામનો મેઘ વરસે છે તે વર્ષે સધળી વૃદ્ધિ થાય છે મજીઠ અને નાળિયેર સોંઘા થાય છે, રાજાઓનું પરસ્પર યુદ્ધ થાય, ઘી તેલ સોંઘા થાય. માર્ગશીર્ષ અને પોષ માસમા ધાન્યનો સંગ્રહ કરવો સારો છે, તેથી માર્ગશીર્ષથી આરંભી ચૈત્ર સુધી પાંચ મહિનામાં લાભ થાય છે કોઈ દેશમાં છત્રભંગ અને રાજાઓનો વિગ્રહ થાય છે મારવાડ દેશમાં ઉત્પાત થાય, માર્ગમાં ચોરનો ભય થાય કોટા અને જેસલમેર વગેરે દેશમાં શત્રુના સૈન્યનું આગમન થાય કાર્તિક કે માર્ગશીર્ષ માસમાં દશ રૂપૈયાવડે એક મણ ધાન્ય મળે. અષાઢ માસમાં સારો વરસાદ વરસે. તેર રૂપૈયાવડે એક મણ ખાંડ વેચાય, પચાસ રૂપૈયાવડે એક મણ મીસરી અને સાકર વેચાય, રસ અને કરીયાણાનો સંગ્રહ કરવાથી ચોથે માસે ચારગણો લાભ થાય અને ધાતુઓ સોંઘી થાય. ઇતિ તુલારાશિસ્થ ગુરુફલમ.

વૃશ્ચિક રાશિમાં રહેલા બૃહસ્પતિનું ફળ

જ્યારે વૃશ્ચિક રાશિમાં બૃહસ્પતિ રહેલો હોય ત્યારે કાર્તિક નામનો સંવત્સર કહેવાય છે તે વર્ષે સોમ નામનો મેઘ વરસે છે તેમાં ખંડ ખંડ વૃષ્ટિ થાય, ધાન્ય થોડું પાકે, મહાભય ઉપજે, આઠ માસ સુધી ઘેર ઘેર પરસ્પર વેર થાય, તેમાં કાંઈ

સંશય નથી. ભાદ્રપદ, આશ્વિન અને કાર્તિક એ ત્રણ માસ મોંઘવારી રહે ત્યારપછી સુકાળ થાય, દેશમાં મંદ વૃષ્ટિ થાય, પશ્ચિમ દેશમાં જીવની વૃષ્ટિ થાય (જીવોની ઉત્પત્તિ ઘણી થાય, અથવા જીવ એટલે જળ, તેની વૃષ્ટિ થાય.) વાયવ્ય ખૂણાના દેશમાં દુકાળ પડે સોનું, રૂપુ, કાંસુ, તાંબું, તલ, ઘી, નાળીયેર, ગોળ, કપાસ, લવણ અને શ્વેત વસ્ત્ર મોઘાં થાય મધ્ય દેશમા ભેંસ, બળદ અને ઘોડા સોંઘા થાય, તથા તીડ અને મ્લેચ્છ લોકોનો મોટો ઉત્પાત થાય શૃંગાલ દેશમા સૈન્ય ચડી આવે, ઘોડા અને ભેંસોમા રોગ વધે, હીંગ, ખારેક અને ટોપરાં મોઘાં થાય દેશભંગ, અલ્પવૃષ્ટિ અને સ્ત્રીઓને દુઃખ થાય મારવાડ અને નાગપુર દેશમાં પ્રજાઓ ક્લેશ પામે, ઘઉ, ચણા, તુવેર, જુવાર, અડદ, મગ અને કાગ એ સર્વને પાચ માસ સુધી ગ્રહણ કરી પછી વેચવાથી બમણો લાભ થાય ઇતિ વૃશ્ચિકરાશિસ્થ ગુરુફલમ્.

ધન રાશિમાં રહેલા બૃહસ્પતિનું ફળ.

જ્યારે ધન રાશિનો બૃહસ્પતિ થાય ત્યારે માર્ગશીર્ષ નામનો સવત્સર થાય છે તેમાં હેમનાલી નામનો મેઘ વરસે છે તેનાં વૃષ્ટિ ઘણી થાય, ઘેર ઘેર સ્ત્રીઓ પીડા પામે. પૂર્વકાળમા ધાન્ય પાકે ઘઉ, શાલિ, સાકર, કપાસ, પરવાળા, કાંસું, લોહુ, સીસુ, ઘી, સોનુ અને રૂપુ એ સર્વ મોઘા થાય. તથા તેલ, તલ, ગોળ, સોપારી અને શ્વેત વસ્ત્ર કોઇ કોઇ ઠેકાણે સોઘા થાય. માર્ગશીર્ષ માસથી જ્યેષ્ઠ માસ સુધી ઘી મોઘુ રહે ભેસ, ઘોડા, ગાય અને મજીઠ પણ મોઘાં થાય. શીતકાળમા દેશભંગ, દુકાળ અને કોઇ ઠેકાણે મરકીનો

ઉપદ્રવ થાય. ગ્રીષ્મ ઋતુમા મ્લેચ્છ જનનો ક્ષય થાય શ્રાવણ માસમા ત્રીશ રુકડાવડે એક કળશી ધાન્ય મળે પચાસ રુકડાવડે એક મણ ઘી મળે. ભાદ્રપદ માસમા મોટી વૃષ્ટિ થાય. આશ્વિન માસમા રોગનો ઉત્પત્તિ થાય, સર્પદંશ વધે દશ રુકડાવડે મણ ધાન્ય મળે અને તે જ પ્રમાણે મણ ઘી પણ મળે. એક રુકડાવડે શેર ખાંડ મળે ગોળ અને સાકર કોઈ ઠેકાણે મોંઘા થાય. કળથી, કાંસપૂર, શર્તા વસ્ત્ર અને ઘઉં તથા જવ મોઘા થાય. ગુજરાત દેશમાં છત્રનો ભગ થાય. માર્ગશીર્ષ તથા પોષ માસમા મજીઠ, હિંગ, મોતી, લવણ, સોપારી અને પરવાળાં મોંઘાં થાય, પશુ વગેરેનો તથા કપાસ, રસ અને અડદનો સગ્રહ કરવાથી સાતમે માસે બારગુણો લાભ પ્રગટ રીતે થાય. ઇતિ ધનરાશિસ્થ ગુરુફલમ્.

મકર રાશિમાં રહેલા બ્રહસ્પતિનુ ફળ

જ્યારે મકર રાશિમાં બૃહસ્પતિ રહ્યો હોય ત્યારે તે પોષ માસનો સવત્સર કહેવાય છે તેમાં જ્યેંદ્ર નામનો મેઘ હોય છે તે વર્ષે ચારપગા જનાવરનો ક્ષય થાય પૃથ્વી પર દુકાળ પડે, માણુસો પાણી રહિત થાય માર્ગશીર્ષ માસથી ધાન્યનો સગ્રહ કરવો સારો છે તે વખતે મહાઘોર સગ્રામ થાય અને રાજાઓની વિપરીત બુદ્ધિ થાય. ઉત્તર અને પશ્ચિમના દેશમા કદાપિ ખડ ખડ વૃષ્ટિ થાય. પૂર્વ અને દક્ષિણના દેશમાં દુકાળ થાય અને રાજાઓનો વિગ્રહ થાય, લોકો પાપબુદ્ધિમાં આસક્ત થાય. પૃથ્વી પર હાહાકાર પ્રવર્તે જળ, તેલ, ઘી, દૂધ, અન્ન અને રક્ત વસ્ત્ર મોંઘાં થાય. ઉત્તમ અને મધ્યમ સર્વ લોક ગ્ર્ય ભક્ષણ કરવામાં તત્પર થાય, ક્ષત્રિયોનો છત્રભગ થાય,

અને મ્લેચ્છ લોકોનો વિનાશ થાય. ચૈત્ર, આશ્વિન અને આષાઢ એ ત્રણ માસ મોંઘવારી રહે પછી ધાન્યનો સુકાળ થાય. ચોરો પ્રજાને પીડા કરે, નર્મદા નદીને કાંઠે સોનું, રૂપું, તાંબું, લોઢું, કપૂર અને ચંદનાદિક મોંઘાં થાય અને મહી નદીને કાંઠે શુભ થાય. માઘ માસમાં માળવા દેશને વિષે દેશનો ભંગ થાય, વરસાદ ઘણો ન થાય, ઘણા વ્યાધિઓ થાય, રૂપું અને બીજી ધાતુ મોંઘી થાય. મેદપાટ દેશમાં માર્ગશીર્ષ અને પોષ માસમાં સૈન્ય ચડી આવે, પ્રજાજનને પીડા થાય, છત્રભંગ અને મહાભય થાય. દેશ, ગામ અને નગરમાં લૂંટ ચાલે, યુદ્ધ થાય, શાલિ, જવ, ઘઉં તથા રસકસ મોંઘા થાય ખાંડ, ધાન્ય, ગોળ, મજીઠ અને સાકર એ વસ્તુ ફાલ્ગુન અને ચૈત્ર માસમાં સર્વ ઠેકાણે મોંઘી રહે આષાઢ માસમા ઘી, તેલ, પટ્ટ-સૂત્ર, કંબલ, વસ્ત્ર, શેરડી અને રસ એ સર્વ વસ્તુ મોંઘી થાય. વૃષ્ટિ થોડી થાય તો પણ સુકાળ થાય આશ્વિન અને કાર્તિક માસમા દશ સ્કંદકવડે એક મણ ધાન્ય મળે, સોળ સ્કંદકવડે એક મણ ઘી મળે અને પંદર સ્કંદકવડે એક મણ તેલ મળે (બીજા માસમાં) આઠ સ્કંદકવડે એક મણ ઘઉં મળે, સત્તર સ્કંદકવડે મણ તેલ મળે અને ચાર સ્કંદકવડે બીજાં ધાન્ય મળે ઇતિ મકરરાશિસ્થ ગુરુફલમ

કુંભ રાશિમાં રહેલા બૃહસ્પતિનું ફળ

જ્યારે કુંભ રાશિનો બૃહસ્પતિ થાય ત્યારે તે માઘ નામનો સંવત્સર કહેવાય છે તે વર્ષે વજ્રદંડ નામનો મેઘ હોય છે. તે વર્ષે સુકાળ થાય છે ઋષિ, દેવ અને બ્રાહ્મણ પૂજાય છે કાંસુ, પીતળ, લોઢું, મજીઠ, સીસું અને સોનું એ વસ્તુઓ ત્રણ માસ

મોંઘી રહે છે મોતી, પરવાળાં, મજીઠ, રેશમી વસ્ત્ર, સોપારી, રૂપુ, નાળીયેર અને શ્વેત વસ્ત્ર એ વસ્તુઓ મોંઘી થાય છે માધ, ફાલ્ગુન અને ચૈત્ર એ ત્રણ માસમાં રોગની ઉત્પત્તિ થાય, લોકમાં લવણ મોંઘુ થાય. મારવાડ દેશમા ધાન્ય મોંઘુ થાય, ચૈત્ર અને વેશાખ માસમાં સિંધુ દેશ પર સૈન્ય ચઢી આવે. વસ્ત્ર, કબલ અને દ્વિજ મોંઘો થાય કાર્તિક અને આશ્વિન માસમાં રોગની વૃદ્ધિ થાય. છત્રભગ થાય અને મહાભય થાય. રસ, કપાસ અને વસ્ત્ર સર્વ ઠેકાણે મોંઘાં થાય. આષાઢ માસમા ચાર રૂકકાવડે મણ ઘઉં મળે, અઢાર રૂકકાવડે ઘી એક મણ મળે, અને ચોદ રૂકકાનુ એક મણ તેલ મળે. શ્રાવણ અને ભાદ્રપદ માસમાં ધાન્યનો સગ્રહ કરવો તથા જુવારને વેચવાથી પોષ માસમાં બમણો લાભ થાય" ઇતિ કુભરાશિસ્થ ગુરુફલમ્.

જ્યારે મીન રાશિનો ગુરુ થાય ત્યારે તે ફાલ્ગુન નામનો સવત્સર કહેવાય છે તેમાં સભવ નામ-

મીન રાશિમાં રહેલા નો મેઘ હોય છે તે વર્ષે ખ- ખંડ બૃહસ્પતિનું ફળ વૃષ્ટિ થવાથી પૃથ્વી પર સર્વ ધાન્ય મોંઘાં રહે. વાયુના રોગની પીડા થાય. લોકોને દેશાંતરમાં જવું પડે, પાંચ માસ સુધી રાજાઓના વિરોધને લીધે મહાભય ઉપજે પછીથી સુખ અને સુકાળ થાય. શાલિ, ઘઉં, સાકર, તલ અને ગોળ મોંઘાં થાય. તેમજ મજીઠ, નાળીયેર, શ્વેત વસ્ત્ર, દાંત, કપૂર લવણ અને ઘી મોંઘાં થાય. પોષ માસમાં કલેશની ઉત્પત્તિ થાય ફાલ્ગુન અને ચૈત્ર માસમાં મારવાડ દેશમા મહાપીડા અને દુકાળ થાય. વેશાખ અને જ્યેષ્ઠ માસમાં

પશુઓનુ મરણુ થાય આષાઢ અને શ્રાવણુ માસમા ધાન્ય, ઘી અને તેલ મોઘાં થાય શ્રાવણુના બીજા પખવાડિયામાં સારો વરસાદ થાય ભાદ્રપદ માસમા ઘી સોઘું થાય આશ્વિન અને કાર્તિક માસ શુભ થાય અર્બુદ દેશમાં તલ અને કપાસ સોઘાં થાય તથા છત્રભગ થાય માર્ગશીર્ષ અને પોષ માસમા મારવાડ દેશને વિષે ઉત્પાત થાય ગ્રીષ્મ ઋતુમાં સૈન્યનો સગ્રામ થાય, પશુઓ મોંઘા થાય, નાગપુરમા દુકાળ પડે અને વર્ષાકાળમા સુકાળ થાય આ પ્રમાણે ગૌરવ (બહુમાન)-પૂર્વક કેટલાક શાસ્ત્રો જોવાથી ગુરુચારનો વિચાર શીઘ્ર બોધ થવાને માટે લખ્યો છે આ વિચારમા અતિશયવાળી બુદ્ધિ જ યોગ્ય છે, કે જેથી આ વાકયોનો વિચાર કરતાં સારી બુદ્ધિને લીધે સત્ય લાભ થાય છે. ઇતિ મીનરાશિસ્થ ગુરુફલમ્

ઇતિ નક્ષત્ર સંવત્સરની પ્રાપ્તિ માટે ગુરુચારનો વિચાર સંપૂર્ણ

રૂદ્રે રચેલી મેઘમાળામા કાઇક વિશેષ છે તેમા મેષ રાશિને

ગુરૂ વક્રવિચાર વિષે ગુરુ વક્રચારે કરીને રહ્યો હોય તેનુ ફળ કહે છે—

જેનાથી ધાન્યનુ શુભાશુભ ફળ જાણી શકાય છે, તે *અર્ઘકાડને હું કહીશ જ્યારે બૃહસ્પતિ વર્ષનો સ્વામી હોય અથવા તેનો યોગ હોય ત્યારે શુભાશુભ ફળનો વિશેષ વિચાર આ પ્રમાણે કરવો—બૃહસ્પતિ મેષ રાશિમા રહેલો હોય અને પછી વક્ર થઇ મીન રાશિમા જાય, ત્યારે આષાઢ અને શ્રાવણુ માસમાં ગાય, ભેસ, ગધેડા અને ઉંટ એ સર્વે બે માસ સુધી મોંઘાં

* અર્ઘ એટલે ધાન્ય વગેરેનું મૂલ્ય

રહે, તેમાં કાંઈ સંશય નથી. પછી હે માહેશ્વરી! ભાદ્રપદ અને આશ્વિન માસમાં અન્ન, પુષ્પ, સુગંધી પદાર્થો, તેલ અને કરિયાણાં વગેરે સર્વ ચીજો બે માસ સુધી મોંઘી રહે છે

વૃષ રાશિમાં રહેલો ગુરુ વક્રી થાય તો પાંચ માસમાં બળદ વગેરે પશુઓ અને તુલાવાળાં મોંઘા થાય. તેમાં સર્વ ધાન્યનો સંગ્રહ કરવો યોગ્ય છે, કેમકે આઠ માસ મોંઘવારી રહે તેથી શ્રાવણ, ભાદ્રપદ, આશ્વિન અને કાર્તિક માસમા સંગ્રહ કરવો ત્યારપછી સર્વ ધાન્ય વેચવાથી બમણો લાભ થાય અને પશુઓ વેચવાથી ત્રણ ગુણો લાભ થાય

વૃષરાશિસ્થ વક્રી ગુરુનું ફળ

મિથુન રાશિમાં રહેલો બૃહસ્પતિ વક્ર થાય ત્યારે આઠ માસ ભયંકર થાય, પશુઓ મોંઘાં થાય, માર્ગશીર્ષાદિક માસોમાં પૃથ્વી પર સુકાળ થાય, સર્વ લોક સ્વસ્થ થાય અને કોઈ ઠેકાણે દુકાળ થાય.

મિથુનરાશિમા રહેલા વક્રી ગુરુનું ફળ

કર્ક રાશિમાં રહેલો બૃહસ્પતિ વક્ર થાય ત્યારે ભયંકર દુકાળ પડે, રાજાઓ યુદ્ધમાં વત્પર થાય વેરનો ઉપદ્રવ થાય, દેશનો ભંગ થાય, રસાદિક સર્વનો સંયોગ થાય, ઘી તેલ વગેરે તથા કરિયાણા કપાસ વગેરે વસ્તુ કાંઈ પણ લાભ આપી શકે નહીં, તેમાં કાંઈ સંશય નથી માર્ગશીર્ષાદિક સાત માસ સર્વ ધા ય મોંઘાં રહે.

કર્ક રાશિમાં રહેલા વક્રી ગુરુનું ફળ

સિંહ રાશિમાં રહેલો બૃહસ્પતિ વક્ર થાય ત્યારે સુકાળ,

કલ્યાણ, આરોગ્ય અને સર્વ લોકમાં હર્ષ પ્રવર્તે સર્વ ધાન્ય અને તુલા ભાડ(કરીયાણું)નો સંગ્રહ કરવો નવ માસ ગયા પછી તેનો વિક્રય કરવો

સિંહ રાશિમાં રહેલા વક્રી ગુરુનું ફળ.

કન્યા રાશિમાં રહેલા વક્રી ગુરુનું ફળ

કન્યા રાશિમા રહેલો ગુરુ વક્ર થાય ત્યારે પુણ્યના વશથી જ લાભાલાભ થાય છે

તુલા રાશિમાં રહેલા વક્રી ગુરુનું ફળ.

તુલા રાશિમા રહેલો બૃહસ્પતિ વક્ર થાય ત્યારે તુલા અને કરીયાણા, સુગંધી વસ્તુ, કપાસ અને લવણ એ સર્વ માર્ગશીર્ષ માસ વીતે ત્યા સુધી સોઘા રહે અને દશ માસ જાય ત્યારે તેમાથી બમણો લાભ થાય.

વૃશ્ચિક રાશિમાં રહેલા વક્રી ગુરુનું ફળ

વૃશ્ચિક રાશિમા રહેલ બૃહસ્પતિ વક્ર થાય ત્યારે અન્નનો અને વિશેષે કરીને ધાન્ય વગેરેનો સંગ્રહ કરવો તેનો તથા કપાસ અને ઘૃતાદિકનો વિક્રય માર્ગશીર્ષ માસમાં કરવો, તેથી સંગ્રહ કરનારને બમણો લાભ થાય.

ધન રાશિમાં રહેલા વક્રી ગુરુનું ફળ

ધન રાશિમા રહેલો ગુરુ વક્ર થાય ત્યારે થોડા કાળમા સર્વ ધાન્ય સોઘુ થાય તેમા ઘઉં, ચણા વગેરે ધાન્યો, સર્વ કરીયાણાં, બીજી વસ્તુ, ગોળ અને લવણ વગેરે સર્વ સોઘા થાય તે વસ્તુનો ચૈત્રાદિકમા સંગ્રહ કરવો અને માર્ગશીર્ષાદિકમા તે વેચવા અગ્યાર માસ ગયા પછી સર્વ વસ્તુ લાભદાયક થાય છે.

મકર રાશિમા રહેલો ગુરુ વક્ર થાય ત્યારે આરોગ્ય વર્તે

મકર રાશિમાં રહેલા વક્રી ગુરુનું ફળ

અને સર્વ ધાન્ય સોઘું થાય, તેમાં સંશય નથી. તુવર, કરીયાણાં અને સર્વ ધાન્યનો સંગ્રહ કરવો. છ માસ ગયા પછી વેચવાથી લાભ પ્રાપ્ત છે.

કુંભરાશિમાં રહેલા વક્રી ગુરુનું ફળ

કુંભ રાશિમાં રહેલો બૃહસ્પતિ વક્ર થાય ત્યારે આરોગ્ય, સર્વ સ્વસ્થતા, રાજાઓને લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ અને જયની પ્રાપ્તિ થાય છે. સર્વ ધાન્ય નીપજે, સર્વ ધાન્યનો વિક્રય થાય. ઘી, તેલ, તુવર, કરીયાણાંનો આઠ માસ સંગ્રહ કરવો; પછીથી તેનો વિક્રય કરવાથી લાભ થાય. સુકાળ તથા લોકમાં નિર્ભયતા થાય. બ્રાહ્મણ અને દેવની પૂજા થાય અને ન્યાયને વિષે નિર્મળ બુદ્ધિ થાય.

મીન રાશિમાં રહેલા વક્રી ગુરુનું ફળ

મીન રાશિમાં રહેલો બૃહસ્પતિ વક્ર થાય ત્યારે લોકમાં ચોર લોકોવડે મનનો ક્ષય થાય. રાજા પણ ક્રોધ પામે. આધાર રહિત થયેલી પ્રજા ભય અને ભૂતાદિકના દોષથી પીડા પામે. તુવર, કરીયાણાં ગોળ અને ખાંડ વાંછિત મૂલ્ય આપે. લવણ, ઘી, તેલ આદિ તથા સર્વ ધાન્ય મોંઘાં થાય. કપાસ વેચતાં ઇચ્છિત મૂલ્યની પ્રાપ્તિ થવાથી બારગુણો લાભ થાય.

જગતમાં ઇંદ્રને પણ પૂજવા લાયક બૃહસ્પતિ વક્ર થાય ત્યારે તેની આવી શીઘ્ર ગતિ થાય છે. આ તત્ત્વને સારી રીતે જાણી હે બુદ્ધિમાન પંડિતો! તમે સાવધાન થઈને લોકને હિતકારક વચન કહો. જો કે વક્ર ગતિ કરનારા સૂર્યાદિક સર્વે ગ્રહો લોકમાં અનુકૂળતાએ વર્તે છે, તો પણ તે સર્વે પ્રાયઃ કરીને શુભ કે અશુભ ફળ આપવામાં ગુરુને જ અનુસરે છે.

ઇતિ વક્ર ગુરુચારવિચાર

બૃહસ્પતિને નક્ષત્રનો યોગ થવાથી તેનું જે શુભાશુભ ફળ થાય, તે લોકોના નિર્ણયને માટે વર્ષપ્રબોધ ગ્રંથમા કહ્યા પ્રમાણે કહેવામા આવે છે

ગુરુ નક્ષત્ર ભોગવિચાર

જ્યારે બૃહસ્પતિ કૃત્તિકા અને રોહિણી નક્ષત્ર પર હોય ત્યારે મધ્યમ વૃષ્ટિ થાય છે, તથા ધાન્યનો પાક પણ મધ્યમ થાય છે મૃગશીર્ષ અને આર્દ્રા નક્ષત્ર પર બૃહસ્પતિ હોય ત્યારે લોકમા સુકાળ અને સુખ થાય છે. તથા વરસાદ પણ સારો થાય છે પુનર્વસુ, પુષ્ય અને આશ્લેષા નક્ષત્ર પર બૃહસ્પતિ હોય ત્યારે સર્વ દેશમા અનાવૃષ્ટિ, ભય અને ભયકર દુકાળ પડે મઘા અને પૂર્વા-ફાલ્ગુની નક્ષત્ર પર બૃહસ્પતિ હોય ત્યારે સુકાળ, કલ્યાણ, આરોગ્ય અને દેશને જોઇએ તેટલો સારો વરસાદ થાય ઉત્તરા-ફાલ્ગુની અને હસ્ત નક્ષત્ર પર બૃહસ્પતિ હોય ત્યારે લોકમા વરસાદ સારો થાય અને સુખ થાય ચિત્રા અને સ્વાતિ નક્ષત્ર પર ગુરુ હોય ત્યારે ચિત્રવિચિત્ર ધાન્યની પેદાશ થાય છે વિશાખા અને અનુરાધા નક્ષત્ર પર ગુરુ હોય ત્યારે ધાન્ય મધ્યમ પાકે, મધ્યમ દેશમા વરસાદ થાય તે પણ મધ્યમ જ થાય જ્યેષ્ઠા અને મૂળ નક્ષત્ર પર બૃહસ્પતિ હોય ત્યારે બે માસ સુધી વરસાદ વરસે નહીં ત્યાર પછી ખડ ખડ વરસાદ થાય અને રાજાઓનો ભયકર રણસગ્રામ થાય પૂર્વાષાઢા અને ઉત્તરાષાઢા નક્ષત્ર પર બૃહસ્પતિ હોય ત્યારે લોક ઘણા સુખી થાય, ત્રણ માસ સુધી વરસાદ વરસે અને એક માસ ન વરસે શ્રવણ, ધનિષ્ઠા અને શતભિષા નક્ષત્ર પર બૃહસ્પતિ હોય ત્યારે પૃથ્વી પર સુકાળ, કલ્યાણ, આરોગ્ય અને ઘણું ધાન્ય થાય. પૂર્વાભાદ્રપદા તથા ઉત્તરાભાદ્રપદા

નક્ષત્ર પર બૃહસ્પતિ હોય ત્યારે અનાવૃષ્ટિ અને ભયાદિ થાય. રેવતી, અશ્વિની અને ભરણી નક્ષત્ર પર બૃહસ્પતિ હોય ત્યારે સુકાળ થાય અને ધાન્યની સંપત્તિ થાય. મૃગશીર્ષ વગેરે પાંચ અને ચિત્રાદિક આઠ નક્ષત્ર પર બૃહસ્પતિ હોય તો અશુભ ફળ અને તે સિવાય બીજા નક્ષત્રો પર બૃહસ્પતિ હોય તો શુભ ફળ થાય એમ જાણવું

અર્ઘકાંડ તથા ત્રૈલોક્યદીપક ગ્રંથને અનુસારે નક્ષત્ર અને બૃહસ્પતિના યોગમાં ચાર પ્રકાર આ પ્રમાણે કહ્યા છે—મૃગશીર્ષાદિક પાંચ નક્ષત્ર પર બૃહસ્પતિ હોય તો દુઃખ થાય અને દુકાળ પડે. મઘાદિક ચાર નક્ષત્ર પર બૃહસ્પતિ હોય તો સુખ અને સુકાળ થાય ચિત્રાદિક આઠ નક્ષત્ર પર બૃહસ્પતિ હોય તો ધાન્યની પ્રાપ્તિ થાય નહીં, ભય અધિક થાય અને દુઃખ ઉપજે તથા બાકીના શ્રવણાદિક નક્ષત્ર પર બૃહસ્પતિ હોય તો જગતમાં સુખ, સંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય. વળી બીજો મત એ છે કે—શ્રવણાદિકના અનુક્રમે છ, પાંચ, ચાર અને આઠ નક્ષત્રો પર બૃહસ્પતિ હોય ત્યારે તેનું ફળ આ પ્રમાણે થાય છે—શ્રવણાદિક છ નક્ષત્ર પર બૃહસ્પતિ હોય ત્યારે સુકાળ થાય, મૃગશીર્ષાદિક પાંચ નક્ષત્ર પર બૃહસ્પતિ હોય ત્યારે ભયંકર દુઃખ થાય, મઘાદિક ચાર નક્ષત્ર પર બૃહસ્પતિ હોય ત્યારે સુકાળ થાય અને ચિત્રાદિક આઠ નક્ષત્ર પર બૃહસ્પતિ હોય ત્યારે ભયંકર યુદ્ધ અને દુઃખ થાય.

સ્વાતિ આદિ આઠ નક્ષત્ર પર અને અશ્વિની આદિ ત્રણ નક્ષત્ર પર બૃહસ્પતિ હોય અને તેની સાથે શનિ, રાહુ કે મંગળ એમાંથી કોઇ એક હોય અને તેઓ સાથે ગતિ કરે તો સુકાળ

થાય મૃગશીર્ષ આદિ દશ અને ધનિષ્ઠા આદિ પાચ નક્ષત્ર પર મગળની સાથે બૃહસ્પતિ હોય ત્યારે દુકાળ પડે એક જ રાશિ પર અને એક નક્ષત્ર પર હોય ત્યારે મહાભય પ્રાપ્ત થાય છે મીન, કન્યા અને ધન રાશિને વિષે જયારે બૃહસ્પતિ જાય છે ત્યારે તે સમગ્ર પૃથ્વીને ત્રીજા ભાગની કરી દે છે, તેમા કાઇ સશય નથી બૃહસ્પતિ અતિચાર એટલે શીઘ્ર ગતિ કરે અને શનિ વક્રગામી હોય ત્યારે જગતમા હાહાકાર થાય અને પૃથ્વી પર મનુષ્યોના મસ્તકો આળોટે જો એક જ વર્ષમા બૃહસ્પતિ ત્રણ રાશિનો સ્પર્શ કરે ત્યારે દુકાળ થાય અને પૃથ્વી વ્રતવડે પૂર્ણ થાય જયારે બૃહસ્પતિ બૃહત્ નક્ષત્ર પર હોય અને રાશિનો સ્વામી બલિષ્ઠ હોય ત્યારે તેર માસ સુધી ધાન્ય સસ્તુ રહે

બાળબોધ ગ્રથને આધારે ગુરુ ને નક્ષત્રના યોગનુ ફળ

અશ્વિની નક્ષત્ર પર ગુરુ હોય ત્યારે વૃષ્ટિ સારી થાય, સુકાળ થાય અને શીતની પીડા થાય ૧ ભરણી નક્ષત્ર પર બૃહસ્પતિ હોય ત્યારે દુકાળ પડે, વર્ષ નિષ્ફળ થાય અને રાજાનો ભય થાય. ૨. કૃત્તિકા નક્ષત્ર પર બૃહસ્પતિ હોય ત્યારે વરસાદ થાય નહી અને બ્રાહ્મણો પીડા પામે ૩ રોહિણી નક્ષત્ર પર બૃહસ્પતિ હોય ત્યારે વરસાદ થાય નહીં અને પશુનો વિનાશ થાય ૪. મૃગશીર્ષ નક્ષત્ર પર બૃહસ્પતિ હોય ત્યારે લોકને વિષે રોગ ચાલે અને ધાન્ય મોઘુ થાય આર્દ્રા નક્ષત્ર પર બૃહસ્પતિ આવે ત્યારે વરસાદ ઘણો થાય, તથા કપાસ અને નલનો વિનાશ થાય ૬ પુનર્વસુ નક્ષત્ર પર બૃહસ્પતિ આવે ત્યારે આરોગ્ય, સુકાળ, સારી વૃષ્ટિ અને સર્વ ધાન્યની પેદાશ થાય છે ૭. પુષ્ય નક્ષત્ર પર

બૃહસ્પતિ હોય ત્યારે લોકમાં નેત્રનો રોગ વૃદ્ધિ પામે, વસ્ત્ર મોંઘાં થાય, રોગ ઉત્પન્ન થાય અને બળદની કિંમત વધે. ૮ આશ્લેષા નક્ષત્ર પર બૃહસ્પતિ હોય ત્યારે સુકાળ થાય. ૯ મઘા નક્ષત્ર પર બૃહસ્પતિ આવે ત્યારે વરસાદ થાય નહીં, તૃણ અને ધાન્ય મળી શકે નહીં, શ્રાવણ અને ભાદ્રપદ માસમાં વરસાદ વરસે નહીં અને પશુ મોંઘાં થાય. ૧૦ પૂર્વાફાલ્ગુની નક્ષત્ર પર બૃહસ્પતિ આવે ત્યારે શ્રાવણ અથવા ભાદ્રપદ માસમાં વરસાદ ન થાય. ૧૧ ઉત્તરાફાલ્ગુની નક્ષત્ર પર બૃહસ્પતિ આવે ત્યારે ગાયો ઘણું દૂધ આપનારી થાય, આરોગ્ય થાય અને સર્વ ધાન્ય પાકે ૧૨ હસ્ત નક્ષત્ર પર બૃહસ્પતિ આવે ત્યારે સુકાળ થાય. ૧૩. ચિત્રા નક્ષત્ર પર ગુરુ હોય ત્યારે તલ, કપાસ અને લવણ મોઘા થાય ૧૪ સ્વાતિ નક્ષત્ર પર ગુરુ આવે ત્યારે સર્વ ઠેકાણે ધાન્ય પેદા થાય. ૧૫. વિશાખા નક્ષત્ર પર બૃહસ્પતિ આવે ત્યારે સર્વ ધાન્ય સોંઘાં થાય અને લોકમાં અગ્નિની પીડા થાય. ૧૬ અનુરાધા નક્ષત્ર પર બૃહસ્પતિ આવે ત્યારે સુકાળ અને લોકમાં ઉત્સવ થાય. ૧૭ જ્યેષ્ઠા નક્ષત્ર પર બૃહસ્પતિ આવે ત્યારે વૃષ્ટિ થાય નહીં અને લોક પીડા પામે ૧૮ મૂલ નક્ષત્ર પર બૃહસ્પતિ આવે ત્યારે સુકાળ અને આરોગ્ય થાય. ૧૯ પૂર્વાષાઢા નક્ષત્ર પર બૃહસ્પતિ આવે ત્યારે ચણા, ઘઉં અને તલનો વિનાશ થાય. ૨૦ ઉત્તરાષાઢા નક્ષત્ર પર બૃહસ્પતિ આવે ત્યારે વરસાદ થાય નહીં અને ઘી, ગોળ તથા લવણ મોઘા થાય ૨૧ શ્રવણ નક્ષત્ર પર ગુરુ આવે ત્યારે ગાયો તથા વૃદ્ધ લોકો પીડા પામે. ૨૨ ધનિષ્ઠા નક્ષત્ર પર ગુરુ આવે ત્યારે ઘણા રોગ થાય, અલ્પવૃષ્ટિ થાય અને પ્રજાઓનો વિરોધ થાય. ૨૩ શતભિષા અને અભિજિત્ નક્ષત્ર

પર ગુરુ આવે ત્યારે ઘણો વરસાદ થાય. ૨૪ પૂર્વાભાદ્રપદ નક્ષત્ર પર ગુરુ આવે ત્યારે અળસી, તલ, અડદ વગેરેનો વિનાશ થાય અને અત્યંત શીત પડે. ૨૫ ઉત્તરાભાદ્રપદ નક્ષત્ર પર ગુરુ આવે ત્યારે વરસાદ વરસે નહીં અને ઉત્તમ લોક પીડા પામે ૨૬. તથા રેવતી નક્ષત્ર પર ગુરુ આવે ત્યારે વરસાદ વરસે નહી અને ધાન્ય સુકાઇ જાય ૨૭

બાર રાશિને આશ્રી ગુરુના ઉદયનું ફળ

મેષ રાશિમાં ગુરુનો ઉદય હોય ત્યારે અતિવૃષ્ટિ, દુકાળ અને ઉત્તમ લોકનુ મરણ થાય. ૧ વૃષ રાશિમા બૃહસ્પતિનો ઉદય થાય ત્યારે સુકાળ થાય તથા પથ્થર, શાલિ, મણિ અને રત્ન ચાલતા સમયના ભાવની અપેક્ષાએ વધારે મોઘા થાય. ૨. મિથુન રાશિમા બૃહસ્પતિનો ઉદય થાય ત્યારે ગણિકાઓ પીડા પામે ૩ કર્ક રાશિમા બૃહસ્પતિનો ઉદય થાય ત્યારે મનુષ્યોનુ વધારે મરણ થાય અને જળની વૃષ્ટિ અલ્પ થાય ૪ સિહ રાશિમા બૃહસ્પતિનો ઉદય થાય ત્યારે પણ તે જ પ્રમાણે જાણવું વિશેષ એ કે-ધાન્યનો લાભ ઘણો થાય ૫ કન્યા રાશિમા બૃહસ્પતિનો ઉદય થાય ત્યારે બાળક, ગણિકા અને વૃદ્ધ લોકો પીડા પામે ૬ તુલા રાશિમાં બૃહસ્પતિનો ઉદય હોય ત્યારે કેસર, ચદન, ફળ વગેરે વસ્તુ મોઘી થાય અને વેપારમા મોટો લાભ થાય ૭ વૃશ્ચિક રાશિમા બૃહસ્પતિનો ઉદય હોય ત્યારે દુકાળ થાય ૮ ધન રાશિમા બૃહસ્પતિનો ઉદય હોય ત્યારે અલ્પ વૃષ્ટિ થાય ૯ મકર રાશિમા બૃહસ્પતિનો ઉદય થાય ત્યારે લોકસાં રોગ વધે, અને ધાન્ય તથા વૃષ્ટિ ઘણી થાય ૧૦ કુંભ રાશિમા બૃહસ્પતિનો ઉદય હોય

त्यारे समग्र देशमां वृष्टि थाडी थाय, छतां अन्न मोंघु थाय. ११ तथा मीन राशिमां गुरुनो उदय थाय त्यारे वृष्टि अल्प थाय, राजाओ वच्चे युद्धनो संयोग थाय अने माणसोने मरकीने लीधे नरक जेवी पीडा थाय. १२.

ज्यारे कार्तिक मासमां बृहस्पतिनो उदय थाय त्यारे लोकमां अग्निनो प्रकोप वधारे थाय मासने आश्री (अथवा सखत ताप पडे), वृष्टि न थाय गुरुना उदयनुं फळ अने रोगनी पीडा थाय. १ मार्गशीर्ष मासमां बृहस्पतिनो उदय थाय त्यारे धान्यनो विनाश थाय २ पोष मासमां बृहस्पतिनो उदय थाय त्यारे लोक सुखी अने नीरोगी रहे तथा समग्र धान्यनी उत्पत्ति थाय ३ माघ तथा फाल्गुन मासमां बृहस्पतिनो उदय थाय त्यारे पृथ्वी पर खड खड वृष्टि थाय. ४–५. चैत्र मासमां बृहस्पतिनो उदय थाय त्यारे विविध प्रकारनी जळवृष्टि थाय. ६ वैशाख मासमां बृहस्पतिनो उदय थाय त्यारे सर्व प्रकारनुं सुख थाय ७ ज्येष्ठ मासमां बृहस्पतिनो उदय थाय त्यारे जळनो रोध थाय ८ आषाढ मासमां बृहस्पतिनो उदय होय त्यारे राजाओ वच्चे युद्ध थाय अने अन्ननो भाव तेज थाय ९ श्रावण मासमा बृहस्पतिनो उदय होय त्यारे आरोग्य, अधिक वृष्टि अने सर्व लोक सुखी थाय १० भाद्रपद मासमां बृहस्पतिनो उदय थाय त्यारे चोरनो उपद्रव तथा धान्यनो विनाश थाय ११ तथा आश्विन मासमां बृहस्पतिनो उदय थाय त्यारे लोको सुखी थाय. १२.

मेष राशिमां गुरुनो अस्त थाय त्यारे अल्प वृष्टि तथा

બાર રાશિને આશ્રી ગુરુના અસ્તનું ફળ

દુકાળ થાય ૧ વૃષભ રાશિમાં ગુરુનો અસ્ત થાય ત્યારે ગોળ, ઘી, તેલ અને લવણ મોંઘાં થાય ૨ મિથુન રાશિમા ગુરુનો અસ્ત થાય ત્યારે મનુષ્યોમા અધિક મરણ અને અલ્પ વૃષ્ટિ થાય ૩. કર્ક રાશિમા ગુરુનો અસ્ત થાય ત્યારે રાજાનો ભય, પ્રજાનું કુશળ અને સુકાળ થાય ૪ સિંહ રાશિમા ગુરુનો અસ્ત થાય ત્યારે રાજાઓનુ યુદ્ધ થાય, તથા લોક અને ધનાદિકનો નાશ થાય. ૫ કન્યા રાશિમા ગુરુનો અસ્ત થાય ત્યારે સકલ ધાન્ય સસ્તાં થાય, સુકાળ થાય, લોકનુ કલ્યાણ તથા રોગનો નાશ થાય ૬ તુલા રાશિમા ગુરુનો અસ્ત થાય ત્યારે બ્રાહ્મણો પીડા પામે, ધાન્ય ઘણું સસ્તુ થાય અને નેત્રનો રોગ વધે ૭ વૃશ્ચિક રાશિમા ગુરુનો અસ્ત થાય ત્યારે રાજાનો ભય થાય અને ચોર લોકો લૂટ ચલાવે ૮ ધનુષ રાશિમા ગુરુનો અસ્ત થાય ત્યારે અડદ અને તલ ઘણા નીપજે ૯. (મકર રાશિ માટે કાંઇ લખ્યુ નથી. ૧૦.) કુંભ રાશિમા ગુરુનો અસ્ત થાય ત્યારે પ્રજા પીડા પામે અને સ્ત્રીઓ ગર્ભવતી થાય ૧૧ મીન રાશિમા ગુરુનો અસ્ત થાય ત્યારે સુકાળ, લોકમા કુશળતા અને અલ્પ વૃષ્ટિ છતા પણ ધાન્ય સસ્તુ થાય ૧૨

માર્ગશીર્ષ માસમા ગુરુનો અસ્ત થાય અને તે જ પક્ષમાં તેનો ઉદય થતો હોય તો ગ્રીષ્મઋતુમા ઇતિનો ઉપદ્રવ થાય કાર્તિક માસમા કૃષ્ણ પક્ષમા ગુરુનો અસ્ત થાય અને શુક્રનો ઉદય હોય તો છત્રભંગ થાય માર્ગશીર્ષ માસમા ગુરુનો અસ્ત હોય અને ભૃગુસુત(શુક્ર)નો ઉદય હોય તો સર્વ જગતની સ્થિતિ વિપરીત થાય

અહીં ગુરુચાર નામના શાસ્ત્રમાં પ્રમુખ વગેરે બાર પ્રકારના મેઘ કહ્યા છે તથા રામવિનોદ નામના

મેઘવિચાર ગ્રંથમાં નામ પત્ની પ્રીતિને લીધે નાગ નામના મેઘ કહ્યા છે એટલે કે રામવિનોદ

માં બાર પ્રકારના નાગ આ પ્રમાણે કહ્યા છે—ગયેલા વર્ષની સંખ્યામાં બે મેળવી બારે ભાગવા જે શેષ રહે તે અનુક્રમે મેઘનાં નામ જાણવાં, તે આ પ્રમાણે-સુબુદ્ધ ૧, નંદિસારી ૨, કર્કોટક ૩, પૃથુશ્રવા ૪ વાસુકી ૫, તક્ષક ૬, કંબલ ૭, અશ્વતુર ૮, હેમમાલી ૯, જલેંદ્ર ૧૦, વજ્રદંષ્ટ્ર ૧૧ અને વૃષ ૧૨ તેમાં સુબુદ્ધ નામનો મેઘ બુદ્ધિને કરનાર છે ૧ નંદિસારી કહેથી વૃષ્ટિ કરે છે તથા મહાજનોને આનંદ આપનાર છે ૨. કર્કોટક નામનો મેઘ જળની વૃષ્ટિ કરે નહીં, તેમાં રાજાનું મરણ થાય. ૩ પૃથુશ્રવા નામનો મેઘ થોડી વૃષ્ટિ કરે છે તેમાં ધાન્યની હાનિ થાય છે ૪ વાસુકી નામનો મેઘ ધાન્ય નીપજાવે છે, ઘણી વૃષ્ટિ કરે છે અને તે શુભકારક છે ૫ તક્ષક નામનો મેઘ મધ્યમ વૃષ્ટિ કરે, વિગ્રહ અને મરણ નીપજાવનાર છે ૬ કંબલ નામનો મેઘ મધ્યમ વૃષ્ટિ કરનાર છે તથા ધાન્ય સારુ ઉત્પન્ન કરે છે ૭ અશ્વતુર નામનો મેઘ થોડુ જળ આપે છે અને ધાન્યનો વિનાશ કરે છે ૮ હેમમાલી નામનો મેઘ મહાવૃષ્ટિ કરે છે ૯ જલેંદ્ર નામનો મેઘ પૃથ્વીને તૃપ્ત કરે છે ૧૦ વજ્રદંષ્ટ્ર નામનો મેઘ અનાવૃષ્ટિ કરે છે ૧૧ તથા વૃષ નામનો મેઘ ઇતિનો ક્ષય કરે છે ૧૨

ગયેલા વર્ષને નવે ભાગવા, જે શેષ રહે તે અનુક્રમથી મેઘનુ નામ જાણવું—આવર્ત ૧. સંવર્ત ૨ પુષ્કર ૩. દ્રોણ

૪ કાલ ૫. નીલ ૬ વરુણ ૭. વાયુ ૮ અને તમો મેઘ ૯ તેમા આવર્ત નામના મેઘમા અલ્પ જળ હોય. ૧ સવર્ત નામનો મેઘ વાયુની પીડા કરે ૨. પુષ્કર નામનો મેઘ ઘણી વૃષ્ટિ કરે ૩ દ્રોણ નામનો મેઘ વૃષ્ટિ તથા સુખ કરનાર છે. ૪ કાલ નામનો મેઘ અલ્પ વૃષ્ટિ કરે ૫ નીલ નામનો મેઘ શીઘ્ર વૃષ્ટિ કરે ૬ વરુણ નામનો મેઘ સમુદ્રની જેમ પૃથ્વીને જળમય કરે ૭ વાયુ નામનો મેઘ વરસાદનો નાશ કરે. ૮. તમ નામનો મેઘ વૃષ્ટિ કરે નહીં. ૯. આ પ્રમાણે સર્વ મેઘનુ ફળ જાણવુ

આ બાબત મતાતર આ પ્રમાણે છે —

ગયેલા વર્ષમા ત્રણ મેળવી ચારે ભાગ દેવો. જે શેષ રહે તે અનુક્રમે મેઘના નામ જાણવા—આવર્ત ૧ સવર્ત ૨. પુષ્કર ૩ અને ચોથો દ્રોણ ૪ આ પ્રમાણે મુનિઓએ નામ કહ્યા છે તેમા આવર્ત મેઘ ખડ ખંડ વૃષ્ટિ કરે ૧. સવર્તક મેઘ પૃથ્વીને જળથી પૂર્ણ કરે ૨ પુષ્કર મેઘ અલ્પ વૃષ્ટિ કરે ૩ અને દ્રોણ મેઘ સર્વદા વરસે છે. ૪.

સારસગ્રહ નામના ગ્રથમા આ પ્રમાણે કહ્યું છે—શક સવત્સરમા ત્રણ ભેળવી ચારે ભાગ દેવો. જે શેષ રહે તે અનુક્રમે મેઘના નામ જાણવાં—આવર્ત ૧. સવર્ત ૨ પુષ્કર ૩ અને દ્રોણ ૪ તે મેઘો અનુક્રમે અલ્પ વૃષ્ટિ ૧, ખડવૃષ્ટિ ૨, મહાવૃષ્ટિ ૩ અને વાયુ ૪ કરનારા છે. એ પ્રમાણે સત્પુરુષો-એ અનુક્રમે તેનુ ફળ કહેલું છે.

તથા—મેઘ ચાર પ્રકારના કહ્યા છે. તેમા પહેલો દ્રોણ નામનો છે ૧, બીજો આવર્ત ૨, ત્રીજો પુષ્કરાવર્ત ૩ અને

મેઘો સંવર્તક નામનો છે ૪ આ ચારે મેઘનું અનુક્રમે આ પ્રમાણે ફળ પંડિતો કહે છે—ઘણી વૃષ્ટિ ૧, ખંડવૃષ્ટિ ૨, મધ્યમ વૃષ્ટિ ૩ અને વાયુ ૪

આગમમાં શ્રીસ્થાનાંગ સૂત્રને વિષે પણ આ પ્રમાણે કહ્યું છે ચાર પ્રકારના મેઘ કહ્યા છે, તે આ પ્રમાણે.—પુષ્કરસવર્તક ૧, પ્રદ્યુમ્ન ૨, જીમૂત ૩ અને જિમ્હ ૪ તેમાં પુષ્કરસવર્તક નામનો મેઘ એક વાર વરસે તો દશ હજાર વર્ષ સુધી પૃથ્વીને રસવાળી કરે છે ૧ પ્રદ્યુમ્ન નામનો મેઘ એક વાર વરસે તો એક હજાર વર્ષ સુધી પૃથ્વીને રસવાળી કરે. ૨ જીમૂત નામનો મેઘ એક વાર વરસે તો દશ વર્ષ સુધી પૃથ્વીને રસ વાળી કરે. ૩ અને જિમ્હ નામનો મેઘ ઘણી વાર વરસે તો પૃથ્વીને એક જ વર્ષ રસવાળી કરે ૪

રૂદ્રદેવ બ્રાહ્મણે કરેલી મેઘમાલામાં આ પ્રમાણે કહ્યું છે—પાર્વતી ઇશ્વરને પૂછે છે કે–હે દેવ! મેઘ કેવા છે? તે પૃથ્વી પર શી રીતે વરસે છે? અને તે કેટલા છે? તે કહો જેથી મને પ્રતીતિ થાય ત્યારે ઇશ્વરે કહ્યું કે–હે દેવી! મેઘના વર્ણ અને રૂપ જેવા છે તેવા હું કહું છું, તે તમે સાંભળો–મેરૂપર્વત પર દશ મેઘો છે, તે શાળાઓ કહેવાય છે કૈલાસ પર્વત પર દશ મેઘો છે પ્રાકારકોટજ પર દશ મેઘ છે, ઉત્તરમાં દશ મેઘ છે, મુઞ્જવેર ઉપર દશ મેઘ છે, પર્વતે દશ મેઘ છે, હિમવાન પર્વત પર દશ મેઘ છે, તથા ગંધમાદન પર્વત પર દશ મેઘ છે તે સર્વ સત્ત્વના નામથી ઓળખાય છે આ કુલ એંશી મેઘો પ્રસિદ્ધ છે તે હે પાર્વતી! મેં તમને કહ્યા. હે લોકના હિતને કરનારી! બીજું તમે શું પૂછો છો? આ એંશી મેઘોને વિષે જે મેઘને

બૃહસ્પતિ, રાશિના સંયોગથી આગળ કરે છે, તે પટ્ટબંધ રાજા કહેવાય છે. ચાર દિશા અને ચાર વિદિશામાં દરેકમાં દશ દશ મેઘ છે તે મનુષ્ય લોકમા ઉદય પામીને વૃષ્ટિવડે પૃથ્વીને જળમય કરી દે છે વૃષ્ટિ લાવવાને માટે આઠ પાખડીનુ કમળ કરી, તેમાં મેઘોને સ્થાપન કરી, ધૂપ, દીપ, પુષ્પ અને નૈવેદ્યવડે તેમની પૂજા કરવી. સિંહક ૧, વિજય ૨, કંખલ ૩, જયદ્રથ ૪, ધૂમ્ર ૫, સુસ્વામી ૬, ભદ્ર ૭, માતંગ ૮, વરુણ ૯ અને ત્રિલોચનપતિ ૧૦, એ દશ મેઘો પૂર્વ દિશામાં છે આનંદ ૧, કાળદંષ્ટ્ર ૨, શૂકર ૩, વિષભુક્ ૪, મૃગ ૫, નીલ ૬, ભવ ૭, કુંભ ૮, નિકુંભ ૯ અને મહિષ ૧૦ એ દશ મેઘો દક્ષિણ દિશામા છે તે પ્રાયે વૃષ્ટિ કરનારા છે કુંજર ૧, કાલમેઘ ૨, યામુન ૩, કાલક ૪, અંતક ૫, દુંદુભિ ૬, મેખલ ૭, સિંધુ ૮, મકર ૯ અને છત્ર ૧૦ એ દશ મેઘો પશ્ચિમ દિશામા છે. તે વૃષ્ટિ કરનારા છે મેઘનાદ ૧, ત્રિલોચન ૨, સુધાકર ૩, દંડિન ૪, સિતાલ ૫, ત્રૈકાલિક-જલ ૬, વૃષભ ૭, ગંધર્વ ૮, વિધમાશિકથ ૯ અને ગહ્વર ૧૦ એ દશ મેઘો ઉત્તર દિશામા રહેલા વૃષ્ટિ કરે છે આ પૂર્વાદિક ચારે દિશાના મેઘોની અનુક્રમે બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય અને શૂદ્ર એવી જાતિ કહેલી છે બીજા ચાર વિદિશાના ચાલીશ મેઘો કહેલા છે તેમના નામો બીજા ગ્રંથમાંથી જોઇને જાણી લેવા આ એંશી મેઘ સિવાય બીજા ઓંકાર યુક્ત મૂર્તિવાળા મયૂર ૧, કંદિક ૨, બિંદુકાંતિ ૩, કરણ ૪, હેમ-કાંતિ ૫, પર્વત ૬ અને ગૈરિક ૭ એ નામના સાત મેઘો સ્વર્ગલોકમા રહેલા છે તે સર્વ પ્રકારના સુખ આપનારા દિવ્ય મેઘો છે ઉપર કહેલા ચાલીશ મેઘોમા દશ મેઘ શ્વેત વર્ણ-

વાળા છે, દશ મેઘ રાતા વર્ણવાળા છે, દશ મેઘ પીળા વર્ણવાળા છે અને દશ મેઘ ધૂમ્ર વર્ણવાળા કહેલા છે

હવે હું એનો મંત્ર કહું છું તે મંત્રવડે સ્થાપન કરેલા (બોલાવેલા) દેવો પૃથ્વી પર આવી પૃથ્વીને વૃષ્ટિવડે સમુદ્રની જેમ એક જળમય કરી દે છે —

ओँ ह्रीँ मेघदूत्यै नमः आगच्छ आगच्छ स्वाहा । ओँ मेघदूतीकमलोद्भवाय नमः आगच्छ आगच्छ स्वाहा । ओँ ह्रीँ महानीलराजाय हिमवन्निवासिने आगच्छ आगच्छ स्वाहा । ओँ ह्रीँ नन्दिकेश्वराय मठरनिवासिने मेघराजाय आगच्छ आगच्छ स्वाहा । ओँ ह्रीँ कुबेरराजाय कुबेरनिवासिने आगच्छ आगच्छ स्वाहा ॥

આ મંત્રોના દસ દસ હજાર જાપ કરવા. પીળા અને રાતા કણેરનાં પુષ્પોવડે હજાર હોમ કરવો. ત્યારપછી સુગંધી પુષ્પોવડે સાતે મેઘની પૂજા કરવી. નદી પર અથવા વનમાં જઈને ડાહ્યા પુરુષે આ મેઘોનું આહ્વાન કરવું અને શિવાલયમાં અથવા તળાવ પર તે મેઘોનું વિસર્જન કરવું. આ દિવ્ય સાતે મેઘો કુલપર્વત પર વસનારા છે

આ સર્વ મેઘોને વિષે પ્રમુખ, આનક, શાલ વગેરે બાર મેઘો શબ્દનો કહેવાય છે તે બૃહસ્પતિએ જ પ્રમુખ્યા છે આ પ્રમાણે ગુરુગ્રહના વશથી મેઘો રહેલા છે તેઓ સંવત્સરના નામના પરાવર્તનથી દરેક વર્ષે પૃથ્વી પર વૃષ્ટિ કરે છે

ઇતિ શ્રી મેઘવિજયજી ગણિરચિત શ્રી મેઘમહોદય અથવા વર્ષપ્રબોધ ગ્રંથનો ચતુર્થ સંવત્સર અધિકાર સંપૂર્ણ

૫. શનૈશ્ચરવત્સરનિરૂપણાધિકાર

સવત્સરનું શરીર આ પ્રમાણે કહ્યુ છે—રોહિણી અને કૃત્તિકા એ બે નક્ષત્ર સવત્સરના શરીરરૂપ છે, પૂર્વાષાઢા અને ઉત્તરાષાઢા એ બે નક્ષત્ર સવત્સરની નાભિરૂપ છે, આશ્લેષા નક્ષત્ર સવત્સરનુ હૃદય છે અને મઘા નક્ષત્ર સવત્સરનુ કુસુમ એટલે પુષ્પ છે આ સર્વ અવયવ જો શુદ્ધ હોય તો તે શુભ ફળને આપે છે આ સવત્સરનું શરીરરૂપ નક્ષત્ર જો પાપગ્રહવડે પીડિત હોય તો અગ્નિ અને વાયુનો ભય થાય છે, નાભિરૂપ નક્ષત્ર ક્રૂર ગ્રહવડે પીડિત હોય તો ક્ષુધાનો ભય થાય છે, કુસુમરૂપ નક્ષત્ર ક્રૂર ગ્રહવડે પીડિત હોય તો મૂળ અને ફળનો વિનાશ થાય છે અને હૃદયરૂપ નક્ષત્ર ક્રૂર ગ્રહવડે પીડિત હોય તો અવશ્ય ધાન્યનો વિનાશ થાય છે પ્રથમ શનૈશ્ચર વર્ષના સ્વામીનો વિચાર કરવો પછી તેના ચરિત્રનો અભ્યાસ કરી બુદ્ધિમાન પુરુષે મેઘના વિષયનો વિચાર કહેવો અને ભાવી શુભાશુભ વર્ષનો વિચાર બુદ્ધિથી કરવો, તે આ પ્રમાણે—

મેષ રાશિ પર ત્રણ જગતમા પ્રસિદ્ધ એવો શનૈશ્ચર હોય તો ધાન્યનો વિનાશ થાય, તુલ, તૈલગ અને બગ દેશમા ઘોડાઓની ખરીવડે પૃથ્વી દળાઇ જાય તેવુ ભયકર યુદ્ધ થાય, પાતાળમા, નાગલોકમા, દિશામા અને વિદિશામાં રહેલા રાજાઓ અત્યંત ભય પામે, સર્વ લોકોનુ પ્રથમ ઉપાર્જન કરેલું ધન નાશ પામે છે અને તેઓ સર્વત્ર યાચના કરતા ભટકે છે. ૧. વૃષ

રાશિમાં શનૈશ્ચર હોય ત્યારે મનુષ્યો પરસ્પર વૈરથી દુઃખી થાય, ધન અને સુખનો વિનાશ થાય, સર્વ દેશમાં અન્ન મોંઘું થાય, સર્વ મનુષ્યના મનમાં દુઃખ અને વૈરાગ્ય થાય, અશ્વ અને પશુઓનો નાશ થાય, ધાન્યનો અર્ધ નાશ થાય, રસકસ રહિત સર્વ શૂન્ય થાય તથા સર્વ દેશો પરિવાર રહિત થાય. ૨ મિથુન રાશિ પર શનૈશ્ચર હોય ત્યારે ઘી, કપાસ, લોઢું, લવણ, તલ અને ગોળ એ વસ્તુ સર્વ દેશમાં મોંઘી થાય. મજીઠ, સુવર્ણ, બળદ, ઘોડા, હાથી અને સર્વ પ્રકારનાં ધાન્ય સસ્તા થાય. સાત દ્વીપ અને સાત સમુદ્રમા રહેનારા મનુષ્યો અને રાજાઓ સર્વ પ્રકારે સુખી થાય, અને સર્વ ઋતુમાં વરસાદ થાય, એમ સર્વ મુનિઓનો મત છે ૩. કર્ક રાશિ પર શનૈશ્ચર હોય ત્યારે નિરંતર રોગની પીડા થાય, અત્યંત પરાભવ થાય, પિત્તનો નાશ થાય, કાર્યની હાનિ થાય, મનુષ્યોમાં વિરોધ થાય, સર્વ જનો ભય મુક્ત થાય, દેશમાં ચિંતા અને ખેદ થાય, શબ્દ સહિત જળની વૃષ્ટિ થાય, તેથી પૃથ્વી ટલ ટલ થાય, સર્વ લોકનો નાશ થાય, સર્વ દેશમા રાજાઓનું યુદ્ધ થાય, તથા પશુ અને ધનનું હરણ થાય ૪ સિંહ રાશિ પર શનૈશ્ચર હોય ત્યારે પૃથ્વી પર પશુઓનો નાશ થાય સર્વ દેશ, હાથી ઘોડા, બળદ વગેરે પશુઓથી, યુદ્ધથી દુકાળથી અને રોગોથી પીડા પામે, મ્લેચ્છ લોકો સમુદ્રના કાંઠાના દેશોનો ભંગ કરે. ધાન્યનો ભાવ સોંઘો રહે. રાજાઓ ધનવડે સુખી તથા ઇંદ્ર અને ચંદ્રની જેવા પ્રભાવવાળા હોય, તે સર્વે દુઃખી થઈને આ યુગકાળમાં ભ્રમણ કરે ૫. કન્યા રાશિ પર શનૈશ્ચર હોય ત્યારે કાશ્મીર દેશ નાશ પામે, ઘોડાઓની ખરીઓવડે પૃથ્વી ચૂર્ણ થાય એવો ભય

કર રણુસ શામ થાય, રત્ન, ધાતુ, રૂપુ, હાથી, ઘોડા, બળદ, બકરી, ભેંસ, મજીઠ અને કેસર વગેરે રસકસ સહિત સર્વ વસ્તુ સસ્તી થાય સર્વજન સુખી થાય તે વખતે ધાન્યનો સંગ્રહ કરવો સારો છે ૬ તુલા રાશિ પર શનૈશ્ચર હોય ત્યારે સર્વ ધાન્ય મોઘા થાય, પૃથ્વી રોગથી વ્યાપ્ત થાય, સર્વ દેશ કલેશ પામે, પૃથ્વી કંપાયમાન થાય, સર્વ મુનિજનોને સદા શરીરપીડા રહે, મનુષ્ય, પુર, નગર વગેરે નાશ પામે, અલ્પ વૃષ્ટિ થાય, મનુષ્યો ધન રહિત અને દુઃખી હોય ૭. વૃશ્ચિક રાશિ પર શનૈશ્ચર હોય ત્યારે રાજાઓ ક્રોધી થાય, સર્પો હર્ષ પામે, પક્ષિઓના યુદ્ધ થાય, સાતે દ્વીપ કંપાયમાન થાય, રાજાઓનાં મરણ થાય, વરસાદ થાય નહી, સર્વ લોકો દુઃખી થઇ ભિક્ષાવૃત્તિ કરવા લાગે, લોકમા પરસ્પર શત્રુતા થાય, સર્વ કાર્યનો વિનાશ થાય અને સર્વ ગુણો નાશ પામે ૮ ધન રાશિ પર શનૈશ્ચર આવે ત્યારે સાત દ્વીપ, સાત સમુદ્ર અને સર્વ મુનિઓના વન સહિત સર્વ પૃથ્વી વાયુવડે પૂર્ણ થાય, બ્રાહ્મણો, વેદ અને અંગનો અભ્યાસ કરવામા લીન થાય, જગતના મનુષ્યો સુખી થાય, અનેક પ્રકારના તૃણની ઉત્પત્તિ થાય, ધાન્ય ઘણા પાકે, રસકસ અધિક થાય, ધાન્યનો ઘણો પ્રચાર થાય અને સર્વ મનુષ્યોના મુખ હસતા હોય ૯ મકર રાશિ પર શનૈશ્ચર આવે ત્યારે રૂપુ, સોનું, તાબુ, હાથી, ઘોડા, બળદ, સૂતર અને કપાસ એ સર્વ વસ્તુ મોંઘી થાય સર્વ પૃથ્વીતળ ઉપર અલ્પ ધાન્યની ઉત્પત્તિ થાય, પૃથ્વી પર ધાન્યનો વિનાશ થાય, રાજાઓ ક્રોધી થાય, માર્ગમા ભય વધે, સર્વ પ્રકારના રોગથી મનુષ્યોનો વિનાશ થાય અને રાજાઓ ચિંતાતુર રહે ૧૦ કુંભ રાશિ પર શનૈશ્ચર આવે ત્યારે લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ, દેશમા

સુખ, ધન ધાન્ય સહિત રાજાઓ અને દેશો સુખી થાય, સુખમાં મગ્ન થયેલા લોકો ધર્મ અને અધર્મમાં પણ પ્રવૃત્તિ કરે, પૃથ્વી જળથી પૂર્ણ થાય, સર્વ લોકમાં માંગલિક પ્રવર્તે, ઘણા પ્રકારનું ધાન્ય પાકે, પૃથ્વી વિવાહાદિક ઉત્સવોવડે હર્ષવાળી અને મનોહર દેખાય. આ પ્રમાણે સર્વ જનને સુખમય સમય થાય. ૧૧ મીન રાશિ પર શનૈશ્ચર આવે ત્યારે પૃથ્વી કંપાયમાન થાય, વાયુ પ્રચંડ વાય, નાગલોક કંપાયમાન થાય, સાત દ્વીપ, સમુદ્ર અને પર્વતના વૃક્ષાદિકની હાનિ થાય, રાજાઓનો વિનાશ થાય, દેશનો પ્રલય થાય, મેઘો પણ નાશ પામે. આ પ્રમાણે વહુી મનુષ્યોના હર્ષને માટે વારાહી સંહિતામાં કહ્યું છે ૧૨

આર્ગી સંહિતામાં પણ આ પ્રમાણે કહ્યું છે—મીન રાશિ પર શનૈશ્ચર આવે ત્યારે સમુદ્રો ક્ષોભ પામે, આકાશ કંપાયમાન થાય, નાગલોક કંપવા લાગે, સૂર્ય—ચંદ્ર અને ગ્રહ નક્ષત્રો કિરણ રહિત થાય, પ્રચંડ વાયુ વાય, રાજાઓ વિનાશ પામે, મનુષ્યોનાં મરણ થાય, મેઘો નાશ પામે અને સમગ્ર જગત ચક્રની જેમ ભ્રમણ કરે

ઇતિ સંક્ષેપથી શનિચાર સંપૂર્ણ

અનેક શાસ્ત્રોનો વિચાર કરી મનુષ્યોને શીઘ્ર બોધ થાય એવી રીતે વિસ્તારથી ભાષાંતરવડે શનિચારનું ફળ કહે છે— જ્યારે મેષ રાશિ પર શનિ આવે ત્યારે પશ્ચિમ દિશામાં રાજાઓનો વિગ્રહ થાય, વસ્તુ મોંઘી થાય, રાજાનો ભય થાય, ગુજરાત, ગૌડ અને સૌરાષ્ટ્ર દેશમાં ધાન્યની મોંઘવારી રહે, ધાન્યના વેપારમાં બમણો લાભ થાય, જનનો ભંગ થાય, અર્ધ રાશિને ભોગવ્યા પછી પૃથ્વી પર ઘણા ઉત્પાત થાય,

મહી નદીની પાસેના લોકો પીડા પામે, રાજાઓના ઉપદ્રવો થાય, વૃષ્ટિ ઘણી થાય, જુવાર વગેરે સાતે ધાન્યનો સંગ્રહ કરવો સારો છે, ચાર માસ પછી વેચવામાં બમણો લાભ થાય, ગુજરાત દેશમા અફીણ, ગોળ, સાકર, ખાડ, ઘઉં, બાજરો અને ચોળા વગેરે વેચવાથી લાભ મળે, સોના રૂપામા લાભ મળે, પહેલાં શનૈશ્ચર સાત માસ સુધી રાશિને ભોગવે, ત્યાર પછી ઉત્પાત ચાલે, કોઇ ઠેકાણે ભૂમિકપ અને ગર્જારવ થાય, ફાલ્ગુન માસમા ઉપદ્રવ થાય, તે વખતે વસ્તુઓ મોઘી થાય, વ્યાપારમા લાભ થાય, માલવ દેશમા ઘી, સાકર, તેલ, ટોપરાં, રાયણ એ વસ્તુ મોઘી થાય, અને આઠ માસ સુધી સૈન્ય ચાલે. આ પ્રમાણે શ્રીગૌતમસ્વામીએ રાશિમંડળ ગ્રથમા કહ્યું છે, તે શનિના ચારવડે વર્ષનું શુભાશુભ જાણવું. ૧ જ્યારે વૃષ રાશિ પર શનિ આવે ત્યારે દક્ષિણ દિશામા વિગ્રહ થાય, શત્રુના સૈન્યનો ભય થાય, વરાડ દેશમા અસ્વસ્થતા થાય, પશ્ચિમનો પતિ દક્ષિણમા જાય, દેશો ઉજ્જડ થાય, અન્ન મોઘુ થાય, ઘઉં, ચણા અને લવણના વેપારમા લાભ થાય સોનુ, રૂપુ, પીતળ, કાસું અને લોઢુ એ વગેરેના વેપારમા છ માસ સુધી લાભ થાય આષાઢ વગેરે ત્રણ માસ લાભ થાય આશોર દેશમા યુદ્ધ થાય મ્લેચ્છ અને હિદુનો ક્ષય થાય હિદુ રાજાનો જય થાય ભાદ્રપદ માસમા અફીણથી લાભ થાય. દેવગઢ નામના દેશમા વિગ્રહ થાય, દુર્ગનો ભગ થાય શનિએ રાશિનો એક વર્ષ ભોગ કર્યા પછી વસ્તુ મોઘી થાય તેમા માઘ માસમા અજમો વેચવાથી લાભ થાય ૨ જ્યારે શનિ મિથુન રાશિમા આવે ત્યારે દુકાળ થાય, રાજાનો વિગ્રહ થાય, માલવ દેશમા વિરોધ થાય. રાશિને ભોગવતા પાચ

માસ ગયા પછી ઉજ્જયિનીમાં ઉત્પાત થાય. દુર્ગનો ભંગ થાય. બે માસ પછી એક માસ સુધી દુકાળ જણાય. એક વર્ષ પછી શુભ થાય. ધાન્યની પ્રાપ્તિ થાય પૂર્વ દેશમાં ઉત્પાત થાય ગોળનો ભાવ સમ રહે. હિંગ, કેસર, એલચી, પારો, હિંગ, પાનડી, રેશમ, કથીર અને સુંઠ એ સર્વ વસ્તુ મોંઘી થાય. માલવ દેશમાં ક્ષત્રિયોનો જય થાય. દુર્ગદેશ અને ઉચ્ચ વસ્તુનો વિક્રય થાય. ૩ જ્યારે શનિ કર્ક રાશિ પર આવે ત્યારે મેદપાટ દેશમાં માલવ દેશની સીમા પર્યંત દેશો ઉજ્જડ થાય રાજાના છત્રનો ભંગ થાય, રાજાઓનું મોટું યુદ્ધ થાય. માલપદ દેશમાં ગુર્જર લોકનું સૈન્ય ચઢી આવે તાપી નદીના કાંઠા સુધી વિગ્રહ થાય. આગળ કુશળતા થાય દક્ષિણ દિશામાં લોકો વિનાશ પામે, બ્રાહ્મણોનો ભંગ થાય. ભાદ્રપદ માસમાં જળનો ઉપદ્રવ થાય. ઘણા મેઘ વરસે આશ્વિન માસમાં વરસાદ થાય, અફીણ મોંઘું થાય, બે માસ ગયા પછી સોનાના ભાવ થાય, વસ્તુઓ મોંઘી થાય, મોઠ, ચોખા વગેરે મોંઘા થાય વેપારમાં લાભ થાય. ૪ જ્યારે શનિ સિંહ રાશિ પર આવે ત્યારે સર્વત્ર અન્નની ઉત્પત્તિ થાય. ઘણી વૃષ્ટિ થાય. માલવ દેશમાં વેપારના વિષે લાભ થાય. શકિયોગનો એક માસ ગયા પછી દેશમાં ગમન થાય. બાદશાહી ચળાચળ થાય પરંતુ અન્ન સોંઘુ થાય. શાક(શક લોકોના) ભયની જેવા સંગ્રામ થાય. દરેક ગામમાં ગોળ, ઘઉં, અળશી, ચોખા શાલિ, મસૂર, ઘી વગેરે વસ્તુના વેપારમાં લાભ થાય. પ્રથમ સુકાળ થાય પછી મરકીનો ભય થાય. સર્વ દેશમાં પીડા અને વ્યાકુળતા થાય. પરંતુ અશુભ ફળ થાય મરી, સુંઠ વગેરે કરિયાણાના વેપારમાં લાભ થાય. તાંબુ, પીત્તળ મોંઘું થાય, ઘી,

તેલ વગેરે રસ મોંઘાં થાય કુકણુ દેશમા ઘાસ, ભેંસ વગેરે સસ્તા થાય. માલવ દેશમાં ઉપદ્રવ થાય, પરતુ રાજ્યમા સુખ થાય સૈન્યનો વિગ્રહ થાય પૂર્વ દેશમા વસ્ત્રનો લાભ થાય, સર્વ વસ્તુ સોંઘી થાય. ૫ જ્યારે કન્યા રાશિ પર શનિ આવે ત્યારે ચારે દિશામા દુકાળ થવાથી પિતા પુત્રને વેચે અન્નનો નાશ થાય, વરસાદ ન થાય મારવાડ, શિવપુરી અને દ્રાવિડ દેશમાં રાજપીડા અને છત્રભગ થાય. બીજા સર્વ દેશોમા શુભ થાય આબૂમા સુકાળ થાય શીરોહીમાં અન્નનો લાભ થાય સર્વ ધાન્યનો સગ્રહ કરવામાં બમણો લાભ થાય નવ માસ સુધી ધાન્ય રાખીને પછી તેનો વિક્રય કરવો ધાતુની વસ્તુ સોંઘી થાય, અન્નનો ભય રહે, મહાવૃષ્ટિ થાય, ત્રણ કરીયાણાં સોંઘા થાય ૬ જ્યારે તુલા રાશિમા શનિ આવે ત્યારે ચરાચર વિશ્વમા સુકાળ થાય પ્રજાઓને સુખ, સૌભાગ્ય, ધન, ધાન્ય અને સપત્તિ પ્રાપ્ત થાય બંગાલ દેશમાં વિગ્રહ થવાથી તેની પ્રજા પીડા પામે રોગ ઘણો થાય કાર્તિક માસમાં બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય અને વૈશ્ય એ ત્રણ મહાજનોને ઘણુ કષ્ટ પડે બગાલ દેશમા ઉત્પાત થાય છત્રભંગ થાય અર્ધ રાશિનો ભોગ થયા પછી ઉત્પાત થાય દક્ષિણ દિશામા ઉપદ્રવ થાય, ઘઉં, ચણા, ચોખા, મારૂંગી, કાંગ અને અડદ મોઘા થાય જ્યેષ્ઠ માસ પછી વેચવાથી બમણો લાભ થાય બીજા સર્વ દેશોમાં સુકાળ થાય ૭ જ્યારે વૃશ્ચિક રાશિ પર શનિ આવે ત્યારે હસ્તિનાપુરમા, તેના દેશમાં અને વૈરાટ દેશમાં વિગ્રહ થાય માલવ, મેદપાટ, વાગડ, ગુજરાત, સોરાષ્ટ્ર અને ઉત્તરાર્ધ દેશોમાં સૈન્યનો ઉપદ્રવ થાય અનાજથી લાભ થાય, ઘઉં, કપાસ, મસૂર, તેલ અને કાપડ વગેરેના વ્યાપારમા લાભ થાય નવ

માસ પછી ઉપદ્રવ થાય. રાજા, રાણા અને મ્લેચ્છોને પરસ્પર યુદ્ધ થાય. પાદશાહના ઘરમાં ક્લેશ થાય. માલવ દેશમાં તીડ આવે. સર્વ વસ્તુનાં મૂલ્યની વૃદ્ધિ થાય. અફીણના વેપારમાં (વૈવામાં) લાભ થાય. જ્યેષ્ઠ માસમા ભાવ વધે. અજમોદ, મેથી વગેરેનો વિક્રય કરવો. રોગચાળો વધે અને વરસાદ થોડો થાય. ૮. જ્યારે ધન રાશિ પર શનિ આવે ત્યારે સર્વત્ર મોંઘુ થાય. લોક દુર્બળ થાય, પિતા પુત્રને વેચે, અન્નનો નાશ થાય, પૃથ્વી પર જળ રહે નહીં, લોકો વ્યાકુળ થાય, શનિના ભોગથી ૭ માસ પછી ફળ અને ધાન્યનો સંગ્રહ કરવો. અફીણ થી લાભ થાય. તેલ, તલ, ઘઉં, ચણા, ચોખા, ખાંડ, લાખ, ડોડા, અસાળિયા, અજમોદ મેથી અને બી એ વસ્તુ મોંઘી થાય આવણાદિક બાર માસ મરકીની પીડા રહે. રાજાનુ સુખ જાય. ઉત્તરાપથમાં સૈન્ય ચઢી આવે ૯ જ્યારે મકર રાશિ પર શનિ આવે ત્યારે આનંદ પ્રવર્તે, સર્વત્ર સુકાળ થાય, રાજા નિર્ભય થાય, આરોગ્ય અને સમાધાન લોકમા પ્રવર્તે કપૂર, પારો, જાયફળ, લાખ, ટોપરાં, હીંગ, જીરૂ, સુપ, ખિરહાલી, ઘી અને લવણ એ સર્વ મોંઘુ થાય આષાઢાદિક સાત માસ સુધી તેના મૂલ્યની વૃદ્ધિ થાય. અફીણ મોંઘુ થાય, ચોરનો ભય થાય દેશાંતરમાં મહાજનને પીડા થાય, પ્રથમ વરસાદ વરસે, પછી એક માસ સુધી વરસાદ વરસે નહીં. પહેલી મોંઘવારી રહે, પછીથી સુકાળ થાય. પ૨૨ દિવસ લવણના ભાવ તેજ રહે. ચિતોડગઢમાં સૈન્યનુ યુદ્ધ થાય, મનુષ્યો પીડા પામે અને ધનની હાનિ થાય માલવ દેશમાં રોગની પીડા થાય પ્રથમ ભયકર વર્ષ લાગે, પછી શુભ થાય. શનિના ભોગને છેડે દેશભંગ થાય ૧૦ જ્યારે કુંભ રાશિ

પર શનિ આવે ત્યારે દક્ષિણ કુંકણ દેશમાં મોટો વિગ્રહ થાય. રાજાનો ક્ષય થાય પ્રજાને ભય થાય. ધનનો ક્ષય થાય. રાશિભોગથી આરંભીને સાત માસ સુધી સર્વ ધાન્ય મોંઘું રહે. આષાઢ આદિ પાંચ માસ સુધી ઘઉં, ચણા, મસૂર, જુવાર, ચોખા, અડદ, વટાણા, તુવેર, કાંગ, ચોળા, બાજરો એ સર્વ વસ્તુ મોંઘી થાય, દુકાળ પડે માઘ માસમાં મોટી વૃષ્ટિ થાય, તેથી ધાન્યનો વિનાશ થાય, છત્રભંગ થાય ફાલ્ગુન અને ચૈત્ર માસથી વસ્તુ અને ધાન્યનો સંગ્રહ કરવો દાતાર માણસોને પણ ભિક્ષા માગવાનો વખત આવે ધાન્ય સંગ્રહ કરનારને બમણો લાભ થાય ૧૧ જ્યારે મીન રાશિ પર શનૈશ્ચર આવે ત્યારે દુકાળ પડે, લોક દુર્બળ થાય, માતા પુત્રને વેચે માલવ દેશમા મોઘવારી રહે, ઉત્પાત થાય, કાગ, ઘઉં, ચણા, જુવાર, અડદ, ગોળ, લવણ, વસ્ત્ર, નાળિયેર, ટોપરા, સુંઠ, કપુર, જાયફળ એ સર્વ વસ્તુ પાંચ માસ પછી વેચવાથી બમણો લાભ થાય, ધાન્યના સંગ્રહથી લાભ થાય દક્ષિણમા ધાન્ય મોંઘુ થાય, માલવ દેશમા રાજાનો વિરોધ થાય પ્રજાનો નિવાસ થાય વસ્તુનો ભાવ તેજ થાય ધાતુની વસ્તુ, સોનુ, રૂપું, તાંબુ, સીસુ, લોઢુ એ વસ્તુ મોઘી થાય સર્વ વસ્તુના વેપારમા લાભ થાય. ૧૨ આ પ્રમાણે શ્રીગૌતમસ્વામીએ કહેલું રાશિમંડળ શનિચારવડે વર્ષનુ શુભાશુભ કારણ જાણવું

રાશિના સ્વામી અને ગ્રહમૈત્રી વગેરેનો વિચાર કરી શનિચારના ફળનો વિચાર કરવો તેમા શુભ ગ્રહનો વેધ હોય તો શનિનું અર્ધ ફળ પ્રાપ્ત થાય છે અને ક્રૂર ગ્રહનો વેધ હોય તો શનિનુ અશુભ ફળ થાય છે પોતાની કે મિત્રની રાશિમા શનિ રહેલો હોય તો તે દેશને અને વસ્તુઓને કાંઈક પીડા

કરનાર થાય છે અને જો શત્રુની રાશિમાં શનિ રહેલો હોય તો ઘણો વિનાશ અને ઘણું દુઃખ આપે છે આ શનિના વિચારનું ગુપ્ત રહસ્ય છે

શનિ નક્ષત્ર ભોગનું ફળ

પૂર્વાભાદ્રપદા, રેવતી, મઘા, મૂળ, પુનર્વસુ અને પુષ્ય એ નક્ષત્ર પર શનિ હોય તો વિના કારણે પણ યુદ્ધ થાય, છત્રભંગ થાય, દેશભંગ થાય, પૃથ્વી આકુળવ્યાકુળ થાય, પશુઓ અને વ્યસની જનોને રોગ થાય. વળી ઉત્તરા, મઘા, રોહિણી અને રેવતી એ નક્ષત્ર પર શનિ હોય તો ભૂમિ પર કષ્ટ થાય. કહ્યું છે કે—"મૂળ, મઘા, રોહિણી, રેવતી, હસ્ત અને પુનર્વસુ એ નક્ષત્ર પર શનિ હોય તો પશુમાં અધિક મરણ થાય, મનુષ્યોને કષ્ટ થાય અને સમગ્ર પૃથ્વી પર ઉપદ્રવ થાય ' વળી કહ્યું છે કે—"માઘ માસમાં શનિ વક્ર હોય તો પશ્ચિમમાં મેઘનો ઉદય થઇ મુશળધાર વરસાદ પડે. શ્રાવણ માસના કૃષ્ણપક્ષમાં જો શનિ વક્ર થાય તો એક માસની અંદર પૃથ્વી પર ઉત્પાત થાય " શ્રવણ, સ્વાતિ, હસ્ત, આર્દ્રા, ભરણી તથા ભાગ્ય એ નક્ષત્ર પર શનિ હોય તો તે જળમય પૃથ્વી કરે છે પરંતુ તે સ્નિગ્ધ હોવો જોઇએ.

શનિના યોગને આશ્રી દિવસનું ફળ અથવા સાત સમજિહ્વા

શનિ જે નક્ષત્ર પર હોય તે નક્ષત્રની સંખ્યા અને દિન નક્ષત્રની સંખ્યા એ બન્ને ભેળી કરી સાતે ભાગ દેવો, જે શેષ રહે તેનું અનુક્રમે આ પ્રમાણે ફળ જાણવું-અન્નની પ્રાપ્તિ, અધિક વાયુ, યુદ્ધ, દુકાળ, છત્રભંગ, શૂન્યતા અને દુઃખ એમ વિદ્વાનોએ ફળ જાણવું આ સાતે

અગ્નિજિહ્વા અથવા યમજિહ્વા કહેવાય છે. પાઠાંતરમાં આ પ્રમાણે છે–"સૂર્ય નક્ષત્રથી દિવસનું નક્ષત્ર જેટલામુ હોય તેટલી સખ્યાને સાતે ભાગ દેવો શેષ રહે તેનુ આ પ્રમાણે અનુક્રમે ફળ કહેવુ–વરસાદ, કલહ, રોગ, અગ્નિ, વાયુ, પશુ-પીડા અને દુકાળ એમ જાણવુ"

શનિના ઉદયનો વિચાર

મેષ રાશિમા શનિનો ઉદય હોય ત્યારે વૃષ્ટિ સારી થાય અને લોક સુખી થાય. ૧ વૃષ રાશિમાં શનિનો ઉદય હોય ત્યારે ઘાસ અને કાષ્ઠનું કષ્ટ પડે, ઘોડાઓમા રોગ થાય, તથા શેરડીથી ઉત્પન્ન થતા ગોળ વગેરે મોઘા થાય ૨. મિથુન રાશિમા શનિનો ઉદય થાય ત્યારે અત્યત સુકાળ થાય ૩ કર્ક રાશિમા શનિનો ઉદય થાય ત્યારે વરસાદ થાય નહીં, સરોવરો સૂકાઈ જાય, સર્વત્ર મરકીનો ભય થાય, મનુષ્યો અત્યત પીડા પામે, તથા કોઇ ઠેકાણે તીડ આવે ૪ સિહ રાશિમા શનિનો ઉદય થાય ત્યારે બાળકોનો નાશ થાય, અધર્મીના શાસ્ત્રનો પ્રકાશ થાય ૫ કન્યા રાશિમા શનિનો ઉદય થાય ત્યારે અવશ્ય ધાન્યનો નાશ થાય અને રાજાઓ વચ્ચે સધિ–સલાહ થાય ૬ તુલા રાશિમા શનિનો ઉદય થાય ત્યારે વરસાદ થાય નહીં અને પૃથ્વી ધર્ણ-રહિત થાય ૭ વૃશ્ચિક રાશિમાં શનિનો ઉદય થાય ત્યારે પણ ઉપર પ્રમાણે તુલા જેવુ જ ફળ જાણવુ ૮ ધન રાશિને વિષે શનિનો ઉદય થાય ત્યારે મનુષ્ય જાતિમા રોગ થવાથી અશાતિ રહે, સ્ત્રીઓ અને બાળકો દુઃખી થાય અને સર્વ-ધાન્યનો નાશ થાય ૯ મકર રાશિમા શનિનો ઉદય થાય ત્યારે રાજાઓની યુદ્ધ કરવાની બુદ્ધિ થાય ૧૦ કુભ

રાશિમાં શનિનો ઉદય થાય ત્યારે પશુઓનો અધિક નાશ થાય. ૧૧. તથા મીન રાશિમાં શનિનો ઉદય થાય ત્યારે મનુષ્યોમાં હીનતા આવે અને ધાન્ય પાકે નહીં. ૧૨.

શનિના અસ્તનો વિચાર

જ્યારે મેષ રાશિમાં શનિનો અસ્ત થાય ત્યારે પૃથ્વી પર ધાન્ય મોઘુ મળે. ૧ વૃષ રાશિમાં શનિનો અસ્ત થાય ત્યારે સર્વત્ર ગાયો વગેરેને પીડા થાય. ૨. મિથુન રાશિમાં શનિનો અસ્ત થાય ત્યારે વેશ્યાને દુઃખ થાય. ૩ કર્ક રાશિમાં શનિનો અસ્ત થાય ત્યારે માર્ગમા જનારા લોકો દુઃખી થાય, શત્રુનો ભય થાય, કપાસ અને ધાન્ય વગેરે દુર્લભ થાય, તથા વાદળાઓ થાય પણ વરસાદ વરસે નહીં ૪ સિંહ રાશિમા શનિનો અસ્ત થાય ત્યારે ઘોડાઓને દુઃખ થાય ધાતુઓ મોંઘી થાય અને અના જનો વિનાશ થાય ૫ કન્યા રાશિમા શનિનો અસ્ત થાય ત્યારે અન્ય લોકોમાં પણ વિરોધ થાય ૬ તુલા રાશિમાં શનિનો અસ્ત થાય ત્યારે સર્વદા જનોને આનંદ થાય અને ધાન્ય ઘોડુ પાકે ૭ વૃશ્ચિક રાશિમા શનિનો અસ્ત થાય ત્યારે રાજા તરફથી મનુષ્યોને ભય થાય અને તીડનો ઉપદ્રવ થાય ૮. ધન રાશિમા શનિનો અસ્ત થાય ત્યારે લોકમા સુખ પ્રવર્તે ૯ મકર રાશિમાં શનિનો અસ્ત થાય ત્યારે અધિક પવન થાય, વૃષ્ટિ ન થાય અને સ્ત્રીઓનુ મરણ વધારે થાય. ૧૦ કુંભ રાશિમાં શનિનો અસ્ત થાય ત્યારે શીતનો ભય થાય, પશુઓમાં ગ્લાનિ થાય અને ગાયોની હાનિ થાય ૧૧ તથા મીન રાશિમા શનિનો અસ્ત થાય ત્યારે વૃષ્ટિની હાનિ હોવા (ના)થી કુવામાં પણ જળ મળે નહીં, રાજા ધર્મથી વિમુખ

થઇ લોકોને પીડા કરે, માણસો પીડાને લીધે પાપમાં પ્રવર્તે અને રાજાઓ વચ્ચે પરસ્પર યુદ્ધ થાય. ૧૨

કન્યા, મિથુન, મીન, વૃષ અથવા ધન રાશિમા જો શનિ રહેલો હોય ત્યારે દુકાળ પડે અને રાજાઓનુ પરસ્પર યુદ્ધ થાય આગ્નેય, વાયવ્ય, વરુણ અને મહેદ્રના નક્ષત્રમાં શનિ વક્ર થાય ત્યારે તેના નામને તુલ્ય ફળ થાય છે

શનિ નક્ષત્રનું ફળ જાણવા માટે કૂર્મચક્ર

શનિના નક્ષત્રનું ફળ જાણવા માટે કૂર્મચક્ર, તેનું બીજું નામ પદ્મચક્ર જે પ્રથમ કહ્યુ છે, તેનુ વિવરણ કરે છે—

આકાશમા સર્વત્ર તનવાત અને ઘનવાત રહેલા છે, તેના ઉપર ઘનોદધિ નામનુ જળ રહેલું છે, તેના ઉપર પૃથ્વી રહેલી છે, તે પૃથ્વી જીવોનો આધાર છે તે પૃથ્વી કઠણ અને ગોળાકાર છે, તેનો આકાર આઠ દિશાની અપેક્ષાએ આઠ પાખડીવાળા કમળની જેવો થાય છે જેમ કમળ સમુદ્રમાં ઉત્પન્ન થાય છે, તેમ પૃથ્વી પણ ઘનોદધિમા રહેલી હોવાથી કમળ કહી શકાય છે, તેથી આ પૃથ્વીચક્રને પદ્મચક્ર કહી શકાય છે. કોઇના મતમા આ પદ્મચક્રને કૂર્મચક્ર પણ કહે છે, કેમકે કૂર્મ પણ વજ્રદડ જેવો કઠણ, સર્વ સહન કરનાર અને સમુદ્રમા રહેલો છે તેથી આ પદ્મચક્રને બ્રાહ્મણો કૂર્મચક્ર પણ કહે છે. અહીં 'इव' વગેરે શબ્દનો પ્રયોગ કરેલો નથી, તેથી ઉપમા કે રૂપક અલકાર માનવો તે ભ્રમમૂલક છે અને બુદ્ધિના અધપણાને લીધે અલકારરૂપ થઇ જાય છે જેમ મેઘને વિષે ઇંદ્રની કલ્પના, રામ વગેરેને વિષે જગદીશ્વરની કલ્પના, દુષ્ટ પુરુષને વિષે દૈત્યની કલ્પના, ઉપચારમા પણ

તત્વની કલ્પના, તેમ અરિહંતોની પ્રતિમાને સ્થાને કૂર્મનું નામ લખવું, અથવા તેની ઉપર શેષનાગ નામેકનું સ્થાપન કરવું પહેલાં શૂકરના મુખવાળો મહાધિર નામનો રાજા હતો, તેણે મન્વાયને લીધે સમુદ્રમાં ડૂબતી પૃથ્વીનું રક્ષણ કર્યું, તથા વારાહી નામની વિદ્યાથી વરાહ જેવું રૂપ કરી રાક્ષસોનો નાશ કરી દાંતથી પૃથ્વીનો ઉદ્ધાર કર્યો. આ પ્રમાણે કહેવાથી અન્ય દર્શનીઓનું જ્ઞાન મિથ્યા છે, કે જેથી વરાહના દાંતના અગ્રભાગે પૃથ્વીને ધારણ કરી વગેરે માને છે

હરદેવે પોતાની રચેલી મેઘમાળામાં કહ્યું છે કે—શૈવાગમમાં જે પ્રમાણે કહ્યું છે તે પ્રમાણે હું કૂર્મચક્રને કહીશ તે જાણવાથી જ દેશનો નિર્ણય જાણી શકાય છે તેત્રીશ કરોડ દેવતાઓ કૂર્મના એક ભાગમાં રહેલા છે પૃથ્વીના મધ્ય ભાગે મેરુપર્વત રહેલો છે, એમ સાંભળવામાં છે, પણ જોવામાં આવતો નથી. તેવાં મેરુપર્વત આઠ છે તેમ જ દ્વીપ અને સમુદ્ર પણ આઠ આઠ છે આ સર્વને જે પૃથ્વીએ ધારણ કરી રાખ્યા છે, તે પૃથ્વીને જેણે ધારણ કરી છે, તે કોણ છે ? તે પૃથ્વી વરાહે પોતાની દંષ્ટ્રાના અગ્રભાગ પર ધારણ કરી છે, તે પૃથ્વી મોથને ખોદવાથી દંષ્ટ્રા પર રહેલી માટીની જેમ શોભે છે આવો મોટા શરીરવાળો તે વરાહ પણ શેષ નાગના મસ્તક પર તેના ચૂડામણિની ઉપર મચ્છરની જેમ રહેલો છે આવો શેષનાગ પણ ગોળ કુંડળરૂપ થઈ કૂર્મના પૃષ્ઠના એક ભાગ પર સૂક્ષ્મમાં રહેલા એક તંતુની જેમ શોભે છે તે કૂર્મનું શરીર, સ્કંધ, મસ્તક, પુચ્છ, મુખ અને પગ વગેરે અવયવોનું પ્રમાણ જ્યોતિષશાસ્ત્રના જાણનારાઓ આ પ્રમાણે કહે છે—તે કૂર્મનું શરીર લાખ યોજનનું

છે, તેથી અર્ધ એટલે પચાસ હજાર યોજનનું પુચ્છ છે, અને પુચ્છના પ્રમાણુથી અર્ધ પ્રમાણુવાળું એટલે પચીશ હજાર યોજનનું પેટ છે. તેની ગ્રીવા દશ હજાર કરોડ યોજનની છે, સાત કરોડ યોજનનું મસ્તક છે તેના બન્ને નેત્રોનુ આંતરું એક કરોડ યોજનનું છે, તેનુ મુખ બે કરોડ યોજનનુ છે, તેથી બમણા એટલે ચાર કરોડ યોજના તેના પગ છે, અને તેની આગળીઓના નખ દશ હજાર યોજનના છે આ પ્રમાણે કૂર્મનુ પ્રમાણુ આદિ યામલ નામના ગ્રથમા કહ્યું છે. આવા કૂર્મની ઉપર આ સાત દ્વીપવાળી પૃથ્વી રહેલી છે. આ રીતે સર્વ અવયવ સહિત કૂર્મના આકારવાળુ એક ચક્ર આળેખવું તેનુ મુખ પૂર્વમા અને પશ્ચિમમાં પુચ્છ રાખવુ પૂર્વ અને પશ્ચિમ, ઉત્તર અને દક્ષિણુ, ઇશાન અને નૈર્ઋત્ય તથા આગ્નેય અને વાયવ્ય એ રીતે દિશા અને વિદિશાનો પરસ્પર વેધ થાય છે નાભિ, મસ્તક, ચાર પગ, પુચ્છ અને બે કુક્ષિ એમ નવ સ્થાનકે કૃત્તિકાથી આરભીને ત્રણુ ત્રણુ નક્ષત્ર લખી શનૈશ્ચરનો વિચાર કરવો.

કૂર્મની નાભિ પર કૃત્તિકા, રોહિણી અને મૃગશીર એ ત્રણુ નક્ષત્ર લખવા, તથા પૃથ્વી નાભિ–મધ્ય ભાગે મિથિલા, ચપા, કૌશાબી, કૌશિકી, અહિચ્છત્ર, ગયા, વિંધ્યાચળ, અતર્વેદી (પ્રયાગથી હરદ્વાર સુધી ગગા યમુનાનો મધ્ય ભાગ), મેખલા (નર્મદાનો પ્રદેશ), કાન્યકુબ્જ (કનોજ) અને પ્રયાગ એટલા દેશો રહેલા છે એ સર્વ દેશો મધ્યદેશ કહેવાય છે આર્દ્રા, પુનર્વસુ અને પુષ્ય એ ત્રણુ નક્ષત્ર કૂર્મના મસ્તક પર લખવા. તે ઠેકાણે પૃથ્વી પર રામાદ્રિ, હસ્તિબધ, પંચાતલ, કામરૂ, બરેલી, સરયૂ નદી અને ગંગા નદી, એ પૂર્વ દિશાના દેશો છે.

આશ્લેષા, મઘા અને પૂર્વાફાલ્ગુની એ ત્રણ નક્ષત્ર કૂર્મના અગ્નિખૂણા તરફના પગ પર લખવા. તે ઠેકાણે પૃથ્વી પર અંગ, બંગ, કલિંગ, પંચકૂટ, કોશલ, ડાહલ (ત્રિપુર નામનો દેશ), જઠેર, કુબડી, વત્સેશ્વર, ઉડ્ડીયારી અને તિલગ એ અગ્નિખૂણાના દેશો છે ઉત્તરાફાલ્ગુની, હસ્ત અને ચિત્રા એ ત્રણ નક્ષત્ર કૂર્મની દક્ષિણ કુક્ષિ પર લખવા. તે ઠેકાણે પૃથ્વી પર દર્દુર, મહીન્દ્ર વન, સિંહલદેશ, તાપી નદી, ભીમરથી નદી, લંકા ત્રિકૂટ અને મલયાચલ એ દક્ષિણ દિશાના દેશો છે સ્વાતિ, વિશાખા અને અનુરાધા એ ત્રણ નક્ષત્ર કૂર્મના નૈર્ઋત્ય પગ પર લખવા. તે ઠેકાણે પૃથ્વી પર નાશિક, બગલાણ, ધારમાલવ, તુરકી, તથા, મહારાષ્ટ્ર ગુર્જરાષ્ટ્ર (ભરૂચ), કુંકણ, વિરાપુર અને મોઢેર એ દેશો નૈર્ઋત્ય ખૂણાના છે જ્યેષ્ઠા, મૂળ અને પૂર્વાષાઢા એ ત્રણ નક્ષત્ર કૂર્મના પુચ્છ પર લખવા. તે ઠેકાણે પૃથ્વી પર અર્બુદ, કચ્છ, અવંતિ, પૂર્વમાલવ, પારસી (ઇરાન દેશ), બર્બર દ્વીપ, સૌરાષ્ટ્ર, સિંધુ, જલસ્થાન અને શ્રીરાજ્ય એ પશ્ચિમ દિશાના દેશો છે પુચ્છની પીડાથી તે દેશો પણ પીડા પામે છે ઉત્તરાષાઢા, શ્રવણ અને ધનિષ્ઠા એ ત્રણ નક્ષત્ર વાયવ્ય પગ ઉપર લખવા. તે ઠેકાણે પૃથ્વી પર ગુજરાત, મહી દેશ, મારવાડ દેશ, જાલોર દેશ, આભીર દેશ, દિલ્લી દેશ, ઉદધિ સ્થલ અને મેરુકૂપ, વગેરે વાયવ્ય કોણના દેશો છે, પગ પીડાવાથી તે દેશો નાશ પામે છે શતભિષા, પૂર્વાભાદ્રપદા અને ઉત્તરાભાદ્રપદા એ ત્રણ નક્ષત્ર કૂર્મની ઉત્તર કુક્ષિ પર લખવા. તે ઠેકાણે પૃથ્વી પર નેપાલ, કીર, કાશ્મીર, ગજની, ખુરાસાણ મથુરા, મ્લેચ્છ દેશ, ખસદેશ, કેદારનાથ તથા હિમાલય એ ઉત્તર પ્રદેશ છે, તેનો વિનાશ થાય. રેવતી, અશ્વિની

અને ભરણી એ ત્રણ નક્ષત્ર કૂર્મના ઇશાન પગ પર લખવા તે ઠેકાણે પૃથ્વી પર ગગાદ્વાર, કુરુક્ષેત્ર, શ્રીકઠ, હસ્તિનાપુર, અશ્વચક્ર, એકપાદ અને ગજકર્ણ એ તથા બીજા ઇશાન કોણના દેશ વિનાશ પામે છે એટલે કે જે નક્ષત્ર પર શનિ હોય તે નક્ષત્રની દિશા કે વિદિશાના દેશોમા દુકાળ, વિગ્રહ અને પરદેશમા સ્થિતિ થાય છે, તથા રાજાઓમા પરસ્પર યુદ્ધ થાય છે

નરપતિજયચર્યામા આ પ્રમાણે કહ્યુ છે કે—કૃત્તિકાથી ભરણી નક્ષત્ર સુધી પૃથ્વીરૂપ કૂર્મ કહ્યો છે તેમા પોતપોતાના દેશના નક્ષત્રાદિકનો વિચાર કરી શુભાશુભ ફળ કહેવુ આ કૂર્મચક્ર વિદ્વાનો ચાર પ્રકારનુ કહે છે—દેશ, નગર, ક્ષેત્ર અને ગૃહ (ઘર) તેમા આખી પૃથ્વીરૂપ કૂર્મચક્ર ઉપરની રીત પ્રમાણે કરવુ એક દેશને કૂર્મરૂપે ઉદ્દેશી તેના અવયવોરૂપ દિશા વિદિશામા કહેલી રીતે જ નક્ષત્રો મૂકવા, તે દેશ કૂર્મ કહેવાય છે એ જ રીતે એક નગરને કૂર્મરૂપે માનવુ, અને એ જ રીતે એક ક્ષેત્ર અને એક ઘરને કૂર્મરૂપે માનવા પછી કહેલી રીત પ્રમાણે જ અવયવોરૂપ દિશા–વિદિશામા નક્ષત્રો મૂકી તેનુ ફળ કહેવુ તેમા જે દેશ નગરાદિકની જે દિશાના નક્ષત્ર પર શનિ આવેલો હોય અથવા તેનો વેધ થતો હોય, તે દેશ ને નગરાદિકના વિભાગનો નાશ થાય છે સારી બુદ્ધિવડે કૂર્મચક્ર કરીને શનૈશ્ચરથી થવાનુ શુભાશુભ ફળ પડિત જન જાણી શકે છે આ કૂર્મચક્ર પદ્મ જેવા આકારવાળુ હોવાથી પદ્મિનીચક્ર પણ કહેવાય છે

ઇતિ કૂર્મચક્રવિવરણ

જ્ઞાન પર પ્રીતિવાળા પૂર્વના બુદ્ધિમાન લોક રાહુને વર્ષનો સ્વામી કહે છે, તેથી તેના વિકારનો

રાહુચારનું ફળ વિચાર કરી જગતમાં તેના ચાર(ગતિ)ના વિચારનું વર્ણન કરે છે—મીન કે મેષ રાશિ

પર રાહુ હોય તો સુકાળ થાય, તથા રાજાઓ નક્કી પરસ્પર વિગ્રહ થાય. તુલા કે કુંભ રાશિ પર રાહુ આવે ત્યારે વરસાદ સારો થાય. ધન કે વૃષ રાશિ પર રાહુ આવે ત્યારે ધાન્યાદિક મોંઘાં થાય. મકર કે વૃશ્ચિક રાશિ પર રાહુ આવે ત્યારે પ્રજાનો નાશ થાય, પ્રકૃતિનો ઉપદ્રવ થાય, રાજાઓ અનીતિમાં પ્રવર્તે અને માર્ગમાં મુસાફરોને ચોરનો ભય થાય. સિંહ રાશિ પર રાહુ હોય ત્યારે દુકાળ પડે તથા કર્ક રાશિ પર રાહુ આવે ત્યારે રાજાનો વિનાશ થાય. (વૃષ અને કન્યા એ બે રાશિ પર રાહુ હોય તો તેનું શું ફળ થાય? તે જણાવ્યું નથી.) જ્યાં શનિની દૃષ્ટિ હોય ત્યાં દેશનો ભંગ તથા છત્રનો ભંગ થાય છે

મંગળની રાશિ પર રાહુ રહેલો હોય ત્યારે રાજાઓનો વિરોધ અને પ્રજાઓનાં ખુદોનો દાહ થાય છે બુધ ભવનમાં રાહુ રહ્યો હોય ત્યારે બાળકોના સમૂહનો નાશ થાય છે ગુરુના ભવનમાં રાહુ રહેલો હોય ત્યારે બ્રાહ્મણોને કષ્ટ થાય છે રોગની અધિક ઉત્પત્તિ થાય છે અને પરસ્પર વેર થાય છે શુક્રના ભવનમાં રાહુ રહેલો હોય ત્યારે જળની ઘણી વૃષ્ટિ થાય, સુકાળ થાય અને અન્ન સોંઘું થાય. શનિના ભવનમાં રાહુ રહેલો હોય ત્યારે યુદ્ધનો ભય, રોગનો ઉપદ્રવ અને વસ્તુઓની મોંઘવારી થાય છે રાહુનું વિશેષ ફળ શનિ

જેવું કહેવુ, કેમકે શનિ અને રાહુ એ બન્નેની પ્રકૃતિ પ્રાયઃ કરીને સરખી છે. (સૂર્ય અને ચન્દ્રના ભવનમા રાહુ આવે છે ત્યારે તેમનુ ગ્રહણ થાય છે, તેનો વિચાર અન્યત્ર હોવાથી અહીં લખ્યો નથી)

વિશેષ આ પ્રમાણે છે–જે વર્ષમા રાહુ મીન રાશિ પર હોય, તે માસમા ભય થાય અને પ્રાહુણાઓનુ આવવુ થાય એમ જાણીને યવાન્નનો અત્યંત સગ્રહ કરવો તથા બીજા સર્વ ધાન્યનો સગ્રહ કરવો. તેનાથી બમણો, ત્રણગુણો કે ચારગુણો લાભ થાય છે, કેમકે એક વર્ષ સુધી ઘોર દુકાળ થાય છે, પછી તેરમો માસ આવે ત્યારે ઘણો સુકાળ થાય છે જ્યારે કુભ રાશિ પર રાહુ રહેલો હોય અને દૈવયોગથી તે રાહુને મગળ-નો સગમ થાય ત્યારે તે જોઇને શણુ અને સૂતર વગેરેનો સગ્રહ કરવો વિશેષે કરીને છ માસ સુધી કાસુ વગેરે સર્વ ધાતુના પાત્રો ગ્રહણ કરવા, અને સાતમે માસે તે વેચવા મગળ અને રાહુ એ બન્ને સાથે રહેલા હોવાથી ચારગુણો લાભ થાય છે, તેમા અન્યથા નથી જ્યારે મકર રાશિ પર રાહુ આવે ત્યારે પટ્ટસૂત્રનો સગ્રહ કરવો ત્રણ માસ સુધી સગ્રહ કરીને પછી તે પટ્ટસૂત્ર તથા વિષને ચોથે માસે વેચવાથી ત્રણગુણો કે પાચગુણો લાભ થાય જ્યારે અનુક્રમે ધન રાશિ પર રાહુ આવે ત્યારે પૃથ્વીતળને વિષે ભેસ વગેરે-નો સગ્રહ કરવો, તથા વિશેષે કરીને ઘોડા, હાથી અને ગધાદિકનો સગ્રહ કરવો. બીજા અને પાચમા માસમા વેચ-વાથી ચારગુણો લાભ થાય છે જ્યારે વૃશ્ચિક રાશિ પર રાહુ આવે અને દૈવયોગથી તેને મગળ અને બુધનો સમાગમ થાય,

ત્યારે તે જાણીને ઘી તથા વસ્ત્રનો સંગ્રહ કરવો પછી પાંચ માસ જવા દઇ છઠ્ઠે માસે તેનો વિક્રય કરવો. તેમાં બમણો લાભ અવશ્ય થશે, એમ શાસ્ત્રમાં કહ્યુ છે સૂર્યની સંક્રાંતિને વખતે જો તુલા રાશિ પર રાહુ આવે તો અવશ્ય દુકાળ થાય. તે વખતે પિતા પુત્રને વેચે અને પુત્ર પિતાને વેચે છે આ વર્ષે વિશેષે કરીને કાંગરનો સંગ્રહ કરવો, તેમજ કબલ અને કાંસાનો પણ સંગ્રહ કરવો, તેથી અવશ્ય લાભ થાય છે જ્યારે કન્યા રાશિ પર રાહુ આવે ત્યારે ધાવડી અને પીપરનો પાંચ માસ સુધી સંગ્રહ કરવો. એક માસ ગ્રહણ કરીને ધાવડી પુષ્પનો વિક્રય કરવો, અને બે માસને અંતે પીપરનો વિક્રય કરવો. તેમાં અવશ્ય ઇચ્છિત લાભ થાય છે અનુક્રમે સિંહ રાશિમાં વક્ર થયેલો શનિ આવે ત્યારે શેરડી જેવી ચૂસવા લાયક વસ્તુનો અવશ્ય સંગ્રહ કરવો. પ્રથમ ધાન્યનો સંગ્રહ કરી પછી સુંઠ, મરી, પીપર, જીરુ, સંચળ, લવણ, સિંધાલુણ અને એર વગેરેનો વર્ષ સુધી સંગ્રહ કરવો. છ માસને અંતે વેચવા. જો શુભ ગ્રહનો વેધ હોય તો અવશ્ય તેનો બારગુણો લાભ થાય છે જો મહા બળવાન રાહુ કર્ક રાશિમાં આવેલો હોય તો અવશ્ય ચોરો સર્વ લોકને પીડા પમાડે છે તે વખતે નીતિનો મોઠો પાક થાય. સોનું, રૂપુ, કાંસુ અને તાંબુ મોંઘુ થાય. તેનો સંગ્રહ કરવાથી છ માસે તે લાભદાયક થાય. જ્યારે મિથુન રાશિમા ઉચ્ચ સ્થાને રહેલો રાહુ આવે ત્યારે ઘી, ધાન્ય, ખાવોક વગેરે મોંઘાં થાય. જ્યારે મંગળ ગ્રહની દૃષ્ટિ સહિત રાહુ અનુક્રમે વૃષ રાશિમાં આવે ત્યારે મનુષ્યોને નિધાનની પ્રાપ્તિ થાય છે તે વખતે સર્વ ધાન્યનો સંગ્રહ કરવો, અને વિશેષે કરીને ઘી, તેલ, કંકુ, ગંધદ્રવ્ય, કપાસ અને ગોળ એ સર્વ વસ્તુ છ માસ સુધી ગ્રહણ

કરી સાતમે માસે વેચવી. તેમાં ચારગુણો લાભ અવશ્ય થાય. અન્યથા પ્રકારે ન થાય. કાંસું, લાખ, મજીઠ, સુઠ, મરી અને હીંગ એ વસ્તુનો ૭ માસ સુધી સગ્રહ કરવો. મેષ રાશિમાં રાહુ રહેલો હોય અને દૈવયોગે ચદ્ર કે સૂર્યનું ગ્રહણ થતું હોય તો અવશ્ય દુકાળ પડે છે.

ઇતિ રાહુચારવિચાર

બારે રાશિમાં સૂર્ય ચદ્રનું ગ્રહણ થાય તેને આશ્રી રાહુનું ફલ

જો મેષ રાશિમાં સૂર્ય કે ચંદ્રનું ગ્રહણ થાય તો મનુષ્યો પીડા પામે, તથા કાંબોજ, આંધ્ર, કિરાત, પાચાલ અને તેલગના લોકો પણ પીડા પામે છે ૧. વૃષ રાશિમા ગ્રહણ થાય તો ગોવાળ, પશુ, મુસાફર લોક તથા મહાજનોને પીડા થાય છે ૨ મિથુન રાશિમા ગ્રહણ થાય તો સ્ત્રીઓને પીડા થાય. તથા વાહ્લિક અને વત્સ દેશના લોકો તથા યમુના નદીને કાઠે વસનારા લોકો પીડા પામે છે. ૩ કર્ક રાશિમા ગ્રહણ થાય તો ગધેડાઓ પીડા પામે છે, તથા આભીર અને બાબરની જાતિને અત્યત પીડા થાય છે ૪ સિહ રાશિમાં ગ્રહણ થાય તો સર્વ વનવાસીઓને પીડા થાય, તથા રાજાઓના અને રાજા જેવા મોટા મનુષ્યોના ધનનો ક્ષય થાય છે ૫ કન્યા રાશિમાં જો ગ્રહણ થાય તો ત્રિપુટ અને શાલિ જાતિના લોકોને પીડા થાય તથા કવિ, લેખક અને ગવૈયાના ધનનો ક્ષય થાય ૬ તુલા રાશિમાં ગ્રહણ થાય તો દશાર્ણ, બક, કાહ્વ, મારવાડ અને અપરાત દેશના લોકો તથા સત્પુરુષો પીડા પામે છે ૭. વૃશ્ચિક રાશિમા ગ્રહણ થાય તો સર્વ લોકો

અતિ દુઃખ પામે છે ૮. ધન રાશિમાં ગ્રહણ થાય તો મંત્રીઓ, ઘોડાઓ, વિદેહના લોકો, મલ્લ લોકો, પાંચાલ દેશના લોકો, વૈદ્ય અને વણિક જનો પીડા પામે છે ૯ મકર રાશિમાં ગ્રહણ થાય તો નીચ જનો, મંત્રવાદી જનો, વૃદ્ધ જનો અને નટ લોકો તથા ચિત્રકૂટના લોકો ક્ષય પામે છે ૧૦ કુંભ રાશિમાં ગ્રહણ થાય તો પર્વતવાસી જનો, પશ્ચિમ દિશાના જનો, ચોર, હાથી, ભરવાડ, વણિક લોક અને વેદની ક્રિયા કરનારા લોકો પીડા પામે છે ૧૧. મીન રાશિમાં ગ્રહણ થાય તો જળના પ્રાણીઓ, જળવડે આજીવિકા કરનારા લોકો, ભાટ, ચારણ તથા પંડિતો પીડા પામે છે ૧૨.

ઇતિ રાશિગ્રહણવડે શકુનું ફળ

જે નક્ષત્રમાં મંદ રહેલો હોય તે નક્ષત્રમાં જો સૂર્ય કે ચંદ્રનું ગ્રહણ થાય તો તે નક્ષત્ર પીડિત નક્ષત્રપીડાનું ફળ કહેવાય છે તેનું ફળ પંડિતો આ પ્રમાણે કહે છે—

અશ્વિની નક્ષત્ર પીડિત હોય એટલે કે અશ્વિની નક્ષત્રમાં સૂર્ય કે ચંદ્રનું ગ્રહણ થયું હોય તો મગ વગેરે ધાન્ય મોંઘું થાય. ૧ ભરણી નક્ષત્ર પીડિત થયું હોય તો શ્વેત વસ્તુથી ત્રણ માસમાં લાભ થાય ૨ કૃત્તિકા નક્ષત્ર પીડિત થયું હોય તો સોનું, રૂપું પરવાળા, મણિ અને મોતીનો સંગ્રહ કરવો. તે નવમે માસે લાભદાયક થશે. ૩. રોહિણી નક્ષત્ર પીડિત થયું હોય તો સૂતર અને કપાસનો સંગ્રહ કરવો. તેમાં જો ચંદ્રનો વેધ ન હોય તો દશ માસે લાભ થાય છે ૪ મૃગશિર નક્ષત્ર પીડિત થાય તો મજીઠ, લાખ, ખાર અને કસુંબો એ વસ્તુ મોંઘી થાય. તેનો દશ માસે યથાયોગ્ય લાભ થાય. ૫ આર્દ્રા

નક્ષત્ર પીડિત થાય તો ઘી મોંઘુ થાય. તેનો સંગ્રહ કરવાથી પાંચ માસે લાભ થાય ૬. પુનર્વસુ નક્ષત્ર પીડિત હોય તો તેલનો સગ્રહ કરવાથી પાંચ માસ પછી વેચતાં લાભ થાય ૭ પુષ્ય નક્ષત્ર પીડિત હોય તો ઘઉં મોઘા થાય, તેનો સગ્રહ કરવાથી ત્રણ માસે લાભ થાય. ૮ આશ્લેષા નક્ષત્ર પીડિત હોય તો મગનો સંગ્રહ કરવો તેને પાચ માસે વેચતા લાભ થાય. ૯. મઘા, પૂર્વાફાલ્ગુની, ઉત્તરાફાલ્ગુની અને હસ્ત એ ચાર નક્ષત્ર પીડિત હોય તો ચોળા અને ચણા તુષ્ટિ આપનારા થાય. ૧૦–૧૩. ચિત્રા નક્ષત્ર પીડિત હોય તો જુવારનો સંગ્રહ કરવો, તેથી બે માસે લાભ થાય છે ૧૪. સ્વાતિ નક્ષત્ર પીડિત હોય તો પણ જુવારનો સગ્રહ કરવો તેમા ત્રણ, પાચ કે નવ માસે લાભ થાય છે ૧૫ વિશાખા નક્ષત્ર પીડિત હોય તો કળથીનો સગ્રહ કરવાથી છ માસે લાભ પ્રાપ્ત થાય છે. ૧૬ અનુરાધા નક્ષત્ર પીડિત હોય તો કોદરાનો સગ્રહ કરવાથી નવ માસે લાભ થાય છે ૧૭ જ્યેષ્ઠા નક્ષત્ર પીડિત થાય તો ગોળ અને ખાંડ વગેરેનો સંગ્રહ કરવો, તેથી પાંચ માસે ધનની પ્રાપ્તિ થશે ૧૮ મૂળ નક્ષત્ર પીડિત થાય તો ચોખાનો સગ્રહ કરવાથી પાચ માસે લાભ થાય છે ૧૯. પૂર્વાષાઢા નક્ષત્ર પીડિત થાય તો શ્વેત વસ્ત્રનો સગ્રહ કરવાથી પાચ માસે લાભ થાય છે ૨૦ ઉત્તરાષાઢા નક્ષત્ર પીડિત થાય તો શ્રીફળ અને સોપારીનો સગ્રહ કરવાથી પાચ માસે લાભ થાય છે ૨૧ શ્રવણ નક્ષત્ર પીડિત થાય તો તુવેરનો સગ્રહ કરવાથી ત્રણ માસે લાભ થાય ૨૨ ધનિષ્ઠા નક્ષત્ર પીડિત થાય તો અડદનો સગ્રહ કરવાથી ત્રણ માસે વેચતા લાભ થાય છે ૨૩ શતભિષા અને પૂર્વાભાદ્રપદા નક્ષત્ર પીડિત થયા હોય તો ચણાનો સગ્રહ કરવાથી

ત્રણ માસે લાભ થાય છે ૨૪-૨૫ ઉત્તરાભાદ્રપદા નક્ષત્ર પીડિત હોય તો લવણનો સંગ્રહ કરવાથી ત્રીજે માસે લાભ થાય છે ૨૬ તથા રેવતી નક્ષત્ર પીડિત હોય તો મગ અને અડદનો, સંગ્રહ કરવાથી છ માસે લાભ મળે છે ૨૭ આ જ પ્રમાણે પહેલાં જે ઉત્પાત પ્રકરણ કહ્યું છે, તે ઉત્પાત આ નક્ષત્રોમાં હોય તો તેનું ફળ પણ આ પ્રમાણે જાણી જે પુરુષ તે તે વસ્તુનો સંગ્રહ કરે, તેને તત્કાળ સર્વ સંપદાઓ વશ થાય છે

ઇતિ રાહુચારવિચાર

કેતુચારનું ફળ

હમેશાં કેતુઓ રવિના મંડળની જેમ અગ્નિમય રહે છે, તેઓ તેજવડે પૂર્ણ છે, તે કોઈક વખત જ દેખાય છે જ્યારે રવિ અસ્તાચળ પર્વત પર આરૂઢ થાય ત્યારે પશ્ચિમ દિશામાં જોવું તે વખતે જો અગ્નિની શિખાનો આકાર દેખાય, તો તે કેતુનો ઉદય થયો છે એમ જાણવું જ્યારે પ્રાતઃકાળે લોકમાં શિખાવાળા તારાનો ઉદય જોવામાં આવે છે ત્યારે તેને 'આ પુછડીયો તારો છે' એમ લોકો કહે છે માસને આશ્રીને આ કેતુઓની ઉત્પત્તિ પ્રથમ ઉત્પાત પ્રકરણને છેડે કહી ગયા છે હવે દરેક નક્ષત્રને આશ્રી તે કેતુ જે વિચિત્ર ફળ થાય છે તે અહીં કહે છે—

જો અશ્વિની નક્ષત્રમાં કેતુનો ઉદય થાય તો તે અશ્મક દેશના સ્વામીને હણે છે ૧ જો ભરણી નક્ષત્રમાં કેતુનો ઉદય થાય તો ભિલના સ્વામીનો નાશ થાય છે ૨ કૃત્તિકા નક્ષત્રમાં કેતુનો ઉદય થાય તો કલિંગ દેશના રાજાનો નાશ થાય. ૩. રોહિણી નક્ષત્રમાં કેતુનો ઉદય થાય તો શૂરસેન દેશના રાજાનો

નાશ થાય ૪ મૃગશીર્ષ નક્ષત્રમા કેતુનો ઉદય થાય તો ઉશીનર દેશના રાજાનો નાશ થાય ૫ આર્દ્રા નક્ષત્રમાં કેતુનો ઉદય થાય ત્યારે જાલણુ દેશના રાજાનો નાશ થાય ૬ પુનર્વસુ નક્ષત્રમા કેતુનો ઉદય થાય ત્યારે અશ્મક દેશના રાજાનો નાશ થાય. ૭ પુષ્ય નક્ષત્રમા કેતુનો ઉદય થાય ત્યારે મગધ દેશના રાજાનો નાશ થાય ૮ આશ્લેષા નક્ષત્રમા કેતુનો ઉદય થાય ત્યારે કેરલ દેશના અધિપતિનો નાશ થાય. ૯ મઘા નક્ષત્રમા કેતુનો ઉદય થાય ત્યારે અગ દેશના નાથનો વિનાશ થાય ૧૦ પૂર્વાફાલ્ગુની નક્ષત્રમા કેતુનો ઉદય થાય ત્યારે પાણ્ડ્ય દેશના નાયકનો વિનાશ થાય ૧૧ ઉત્તરાફાલ્ગુનીમા રહેલો કેતુ ઉજ્જયિનીના રાજાને હણે છે ૧૨. હસ્ત નક્ષત્રમા કેતુ ઉદય પામે તો દડક દેશના રાજાનો વિનાશ થાય ૧૩. ચિત્રા નક્ષત્રમાં કેતુ ઉદય પામે તો કુરુ દેશના રાજાનો વિનાશ થાય છે ૧૪ સ્વાતિ નક્ષત્રમા કેતુનો ઉદય થાય ત્યારે કાશ્મીર અને કબોજ દેશના રાજાઓનો વિનાશ થાય છે ૧૫. વિશાખા નક્ષત્રમા કેતુનો ઉદય થાય ત્યારે ઇક્ષ્વાકુ અને કુરલ દેશના સ્વામીનો વિનાશ થાય છે ૧૬ અનુરાધા નક્ષત્રમા કેતુનો ઉદય થાય ત્યારે પોડ્ર દેશના રાજાનો વિનાશ થાય છે ૧૭. જ્યેષ્ઠા નક્ષત્રમા કેતુનો ઉદય થાય તો ચક્રવર્તીનો વિનાશ (કપ્ટ) થાય છે ૧૮ મૂલ નક્ષત્રમા રહેલો કેતુ અધ્ર અને મદ્રક દેશના રાજાઓને અવશ્ય હણે છે ૧૯ પૂર્વાષાઢા નક્ષત્રમા ઉદય પામેલો કેતુ કાશીના રાજાને હણે છે ૨૦ ઉત્તરાષાઢા નક્ષત્રમા ઉદય પામેલો કેતુ કૈદવ દેશના રાજાના હણે છે. ૨૧ અભિજિત નક્ષત્રમા ઉદય પામેલો કેતુ શિબિપવેદી દેશના સ્વામીને હણે છે. ૨૨ શ્રવણુ નક્ષત્રમા ઉદય પામેલો કેતુ કૈકય દેશના અધિ-

પતિને હણે છે ૨૩ ધનિષ્ઠા નક્ષત્રમાં ઉદય પામેલો કેતુ પંચજન્ય (પાંચાલ) દેશના સ્વામીનો વિનાશ કરે છે ૨૪ શતભિષા નક્ષત્રમા કેતુનો ઉદય થયો હોય ત્યારે સિંહલ, દેશના ઇશ્વરનો નાશ થાય છે ૨૫. પૂર્વાભાદ્રપદ નક્ષત્રમાં કેતુનો ઉદય થાય ત્યારે અંગ દેશના નાથનો નાશ થાય છે ૨૬ ઉત્તરાભાદ્રપદ નક્ષત્રમાં કેતુનો ઉદય થાય ત્યારે નૈમિષ દેશના રાજાનો વિનાશ થાય છે ૨૭ રેવતી નક્ષત્રમાં ઉદય પામેલો કેતુ કિરાત દેશના અધિપતિનો નાશ કરે છે ૨૮ જો કેતુ ધુમ્ર આકારે હોય અને પુચ્છ સહિત હોય તો તે વિશ્વને પીડા કરે છે

હસ્ત, ચિત્રા, સ્વાતિ, શ્રવણ, રોહિણી, મૃગશીર્ષ, પુન ર્વસુ, પુષ્ય, આશ્લેષા, મઘા અને અશ્વિની એ નક્ષત્રોમાં બાળકો અને રાજાઓનું ક્ષૌરકર્મ કરવું યોગ્ય છે ક્ષૌરકર્મ સંસ્કાર કરવાથી લોક શિખાવાળા—એક થાય છે

વારાહી સંહિતામાં કહ્યું છે કે—" કેટલાક પંડિતો કહે છે કે કેતુઓ એક સો ને એક છે કોઈ કહે છે કે એક હજાર કેતુઓ છે નારદ મુનિ કહે છે કે કેતુ તો એક જ છે, પણ તે એક જ બહુ રૂપવાળો થાય છે '

સૂર્યનું ગ્રહણ થયું હોય ત્યારે પ્રાય. કરીને દુકાળ પડે છે તથા તેની તિથિ, નક્ષત્રના નામ સહિત
ગ્રહણનું ફળ વસ્તુઓનો ભાવ તેજ થાય. અષાઢ અને શ્રાવણ માસમાં જો ગ્રહણ થાય તો
પૃથ્વી પર મોટું યુદ્ધ થાય અને રાજાઓનો વિનાશ થાય. જે રાશિ પર ગ્રહણ થયું હોય તે રાશિવાળી વેચવાની વસ્તુ

ઘણી મોંઘી થાય; પણ રાહુવડે વેધ થયો હોય તો તે વસ્તુના મૂલ્યની પ્રાપ્તિ થાય છે લોકમાં પણ કહ્યું છે–"શિષ્યે ગુરુને ગ્રહણનો વિચાર પૂછયો ત્યારે ગુરુએ કહ્યુ કે–માર્ગશીર્ષ માસમા ચંદ્રગ્રહણ હોય તો પ્રજાને કષ્ટ થાય જો કાર્તિક માસમાં સૂર્યગ્રહણ થાય અને તેની સાથે મગળ હોય તો ગૃહકુટુંબ વિના બીજી સર્વ સુભટની સેનાનો વિનાશ થાય."

આ પ્રકારે વર્ષના અધિપતિને આશ્રીને નક્ષત્રને નામે બૃહસ્પતિનો સંવત્સર જે થાય છે તે સમગ્ર જગત્મા વર્ષના જ્ઞાનનુ બીજ (કારણ) છે પોતાના નામે કરીને જ પ્રગટ મહિમાવાળો શનિસવત્સર પણ છે. તે બન્નેનો તત્ત્વથી વિચાર કરી ભાવી વર્ષનુ ફળ કહેવું.

ઇતિ શ્રી મહોપાધ્યાય શ્રી મેઘવિજયજી ગણિ-
રચિત શ્રી મેઘમહોદય અથવા વર્ષપ્રબોધ
ગ્રથનો પાંચમો અધિકાર સપૂર્ણ

૬ અયન—માસ—પક્ષ—દિનનિરૂપણ

નામનો છઠ્ઠો અધિકાર

અયન

જો *કર્ક સંક્રાંતિને દિવસે મંગળ, રવિ, શનિ કે બુધ વાર હોય તો વરસાદ થોડો થાય, ભયંકર યુદ્ધ થાય અને લોકોને નીચ બુદ્ધિ ઉત્પન્ન થાય છે (અહીં દક્ષિણાયનનું ફળ કહ્યું છે) કેમકે મેષના અધિકારમાં પ્રથમ દક્ષિણાયન, પછી પ્રાવૃષ આદિ ઋતુઓ અને પછી શ્રાવણાદિક માસ, એમ અનુક્રમે વિચાર કરવો જોઇએ. જો મકર કે કર્ક સંક્રાંતિને દિવસે રવિ, શનિ કે મંગળવાર હોય તો ધાન્યના ભાવ તેજ થાય, ઇતિનો ઉપદ્રવ તથા યુદ્ધ થાય.

કર્ક સંક્રાંતિને દિવસે રવિવાર હોય તો તે વર્ષના ફલ વિશ્વા જાણવા ૧, સોમવાર હોય તો વીસ વિશ્વાનો વિચાર વિશ્વા ૨, મંગળવાર હોય તો આઠ વિશ્વા ૩, બુધવાર હોય તો બાર વિશ્વા ૪, ગુરુ કે શુક્રવાર હોય તો અઢાર વિશ્વા ૫-૬, અને શનિવાર હોય તો શૂન્ય વિશ્વા જાણવા ૭ પરંતુ દેશવિદેશને લીધે અથવા બીજા શુભ યોગને લીધે વધુ વિશ્વા કહેલા છે કોઇ ઠેકાણે આ પ્રમાણે પણ કહ્યું છે—'ગુરુવારે સોળ વિશ્વા અને શુક્ર

---

* કર્ક સંક્રાંતિને દિવસે દક્ષિણાયન અને મકર સંક્રાંતિને દિવસે ઉત્તરાયન શરૂ થાય છે

વારે અઢાર વિશ્વા જાણુવા. વળી દિવાળીને દિવસે જે વાર હોય તે વારથી પણ વિશ્વાની ગણુતરી થાય છે. તેમ જ કર્ક સંક્રાતિને દિવસે રવિવાર હોય તો દશ વિશ્વાનું વર્ષ જાણવું ૧, સોમવાર હોય તો વીશ ૨, મંગળવાર હોય તો તેર ૩, બુધવાર હોય તો સાત ૪, ગુરુવાર હોય તો અગિયાર ૫, શુક્રવાર હોય તો નવ ૬ અને શનિવાર હોય તો શૂન્ય વિશ્વાનું વર્ષ જાણવુ ૭" વળી અન્ય સ્થળે આ પ્રમાણે કહ્યુ છે કે-"કાર્તિક શુકલપક્ષની પાંચમને દિવસે જે વાર હોય તે વારથી વર્ષ, વરસાદ અને ધાન્યને માટે વિશ્વાનો વિચાર કરવો. તે આ પ્રમાણે-કાર્તિક શુકલ પાચમને દિવસે રવિવાર હોય તો તે વર્ષના દસ વિશ્વા જાણુવા ૧, સોમવાર હોય તો વીશ વિશ્વા ૨, મંગળવાર હોય તો આઠ વિશ્વા ૩, બુધવાર હોય તો સાત વિશ્વા ૪, ગુરુવાર હોય તો સોળ વિશ્વા ૫, શુક્રવાર હોય તો પણ સોળ વિશ્વા ૬ અને શનિવાર હોય તો અઢાર વિશ્વા તે વર્ષના જાણુવા ૭" લૌકિક પણ કહે છે કે-"કર્ક સંક્રાતિને દિવસે મંગળવાર હોય તો આઠ વિશ્વા, બુધવાર હોય તો બાર વિશ્વા, સોમ, શુક્ર તથા ગુરુ હોય તો અઢાર વિશ્વા અને શનિ તથા રવિવાર હોય તો શૂન્ય વિશ્વા જાણુવા. વળી જો કર્ક સંક્રાતિને દિવસે શનિ, રવિ અને મંગળવાર હોય તો તીડ, ઉંદર અને કાતરા એ ત્રણમાથી એકનો ઉપદ્રવ થાય છે" જો મેષ, કર્ક તથા મકર સંક્રાતિને દિવસે ક્રૂર વાર હોય તો જળની વૃષ્ટિ થાય નહીં, અલ્પ ધાન્ય પાકે, વિગ્રહ, ચોર અને રોગનો ઉપદ્રવ થાય.

ચૈત્ર અને શ્રાવણ માસમા જો પાચ ગુરુવાર હોય તો દુકાળ,

મહાઘોર દુ:ખ તથા છત્રભંગ થાય છે

માસવિચાર અથવા તો જ્યારે કૃષ્ણપક્ષની બારશને દિવસે શનિવાર આવે તો તે માસથી બીજા માસમાં પાંચ રવિવાર આવે છે જે માસમાં પાંચ રવિવાર હોય તે માસમાં રોગની વૃદ્ધિ થાય, પાંચ મંગળવાર હોય તો અધિક ભય થાય, પાંચ શનિવાર હોય તો દુકાળ થાય, એ સિવાય બીજા કોઈ વાર એક માસમાં પાંચ આવે તો તે શુભદાયક છે કહ્યુ છે કે–"એક માસમા પાંચ રવિવાર આવે તો તે શુભ કરતા નથી અમાવાસ્યાને દિવસે રવિવાર હોય તો ભીંવનારી થાય છે" જો ચૈત્ર અને શ્રાવણ માસમાં પાંચ રવિવાર આવે તો દુકાળ અને છત્રભંગ થાય, તેમાં કાંઈ સંશય નથી (તે જ બે માસમાં) પાંચ મંગળવાર હોય તો રાજાનું મરણ થાય, પાંચ શુક્રવાર હોય તો પ્રજાની વૃદ્ધિ થાય, પાંચ બુધવાર હોય તો પૃથ્વી પર રસનો ક્ષય થાય, અને પાંચ શનિવાર હોય તો દુકાળ થાય. લોકમાં પણ કહ્યું છે કે–"પાંચ શનિવાર, પાંચ રવિવાર અને પાંચ મંગળવાર હોય તો ભયંકર યુદ્ધ થાય, પૃથ્વી ગળડોળે ચડે તેમાં કોઈક જ વિરલો જીવે." કોઈ માસનો પહેલો દિવસ બુધવાર હોય તો ત્રણ માસ ધાન્ય મોંઘુ રહે અને પછીનું વર્ષ પણ દુ:ખ કારક થાય. કહ્યુ છે કે–"કોઈ પણ માસનો આરંભ બુધવારે થતો હોય તો તે માસથી ત્રણ માસ સુધી ભીંવનારી રહે અને રાજયુદ્ધ થાય." જો વૈશાખ માસમા પાંચ રવિવાર હોય તો અર્જને વિનાશ કરનારી વૃષ્ટિ થાય, પાંચ મંગળ હોય તો અગ્નિનો ભય થાય તથા કોઈ કોઈ ઠેકાણે વરસાદનો રોધ થાય. સર્વે કોઈ પણ માસના પડવાને દિવસે બુધવાર હોય તો

દુકાળ થાય છે, અને જ્યેષ્ઠ માસના પડવાને દિવસે બુધવાર હોય તો વિશેષે કરીને વર્ષનો વિનાશ થાય છે.

જે માસમા ચિત્રા, સ્વાતિ અને વિશાખા નક્ષત્રમા વરસાદ ન હોય, તે માસમા જળ રહિત મેઘ રહે છે, એમ ગર્ગમુનિ કહે છે જે માસમા એક રાશિ પર છ ગ્રહો આવે તો તે ગોલ નામનો યોગ કહેવાય છે એ ગોલ યોગ આવે ત્યારે ઇંદ્ર પણ પ્રલયને પામે છે, રાજાઓ વિનાશ પામે છે, પૃથ્વી ગરમીથી જ્વલિત થાય, નદીઓ સૂકાઈ જાય તથા લોકો એવા રક થઇ જાય કે જેથી માતા પણ પુત્રનો ત્યાગ કરે છે માર્ગશીર્ષાદિક પાચ માસમાં જો શુકલપક્ષની કોઇ પણ તિથિનો ક્ષય હોય તો અસ્વસ્થતા, છત્રભગ અને રાજવિગ્રહ થાય માર્ગશીર્ષાદિક પાચ માસના કૃષ્ણ પક્ષમા જો *નિરતર તિથિની વૃદ્ધિ હોય તો અસ્વસ્થતા અને પ્રજાને વિષે મહામારી પ્રવર્તે છે દરેક માસની અમાવાસ્યાનુ પ્રમાણ જોવાનુ છે તેમા જો તિથિ વધારે પહોચતી હોય તો ધાન્યની વૃદ્ધિ થાય અને તિથિ કરતા નક્ષત્ર વધારે પહોચતુ હોય તો ધાન્યનો ક્ષય થાય મહિનાના નક્ષત્ર કરતા પૂર્ણિમા ઓછી હોય તો સોઘવારી રહે, સમાન હોય તો સમાનભાવ રહે અને અધિક હોય તો મોઘવારી રહે. પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યામા બરાબર તારાપાત હોય તો તે માસમા પૂર્વના ભાવ કરતા તેજી ભાવ રહે જો અમાવાસ્યાની તિથિએ બૃહત્ નક્ષત્રમા ચદ્રનો ઉદય અને અસ્ત થાય તો તે માસમા અવશ્ય સોઘવારી થાય છે. જો કર્ક સક્રાતિને દિવસે શનિવાર હોય, મકર

* પાચે કૃષ્ણપક્ષમાં

સંક્રાંતિને દિવસે શુક્રવાર હોય, અને તુલા સંક્રાંતિને દિવસે મંગળવાર હોય તો તે વર્ષે દુકાળનો સંભવ છે. આષાઢ, કાર્તિક અને ફાલ્ગુન એ ત્રણે માસમાં દૈવયોગે પાંચ મંગળવાર આવી જાય તો પાછા માસ અશુભ થાય. ચાર ભાગમાંથી અર્ધ ભાગ (અષ્ટમાંશ) પરદેશગમન કરવાથી નષ્ટ થાય છે, અર્ધ ભાગ રુધિરના વિકારથી નાશ પામે છે, દોઢ ભાગ દુકાળથી નાશ પામે છે. આ પ્રમાણે અઢી ભાગ નાશ પામી બાકીનો દોઢ ભાગ શેષ રહે છે. જ્યારે સૂર્ય નક્ષત્રાંતરમાં (બીજા નક્ષત્રમાં) જાય ત્યારે જો ચંદ્રમા છઠ્ઠો હોય તો એક માસ સુધી અવશ્ય ધાન્ય મોંઘુ રહે. જો કાર્તિક માસમાં આકાશ રક્ત કમળના જેવું રાતું દેખાય તો આવતું વર્ષ સારું થાય છે, પરંતુ સંધ્યાકાળને વિષે રાતું દેખાય તો તે શુભ નથી. કહ્યું છે કે–"કાર્તિક માસમાં જો આકાશ રક્ત કમળના વર્ણ જેવું દેખાય, તો હે ભદ્રી! તું જાણજે કે વરસાદ સારો વરસશે." હીરમેઘમાળામાં વિશેષ આ પ્રમાણે લખ્યું છે કે–"કાર્તિક માસમાં સૂર્ય રક્તવર્ણ દેખાય તો હે પંડિત! વર્ષ ઘણું ઉત્તમ થાય એમ જાણવું." માર્ગશીર્ષ માસમાં વાદળ પડે, પોષ માસમાં હિમ પડે, માઘ માસમાં અત્યંત ઠંડી પડે, અને ફાલ્ગુન માસમાં દુર્દિન થાય, તો તે શુભ છે. ફાલ્ગુન માસમાં સખત વાયુ વાય, ચૈત્ર માસમાં કાંઈક વાદળાં થાય, વૈશાખ માસમાં પાંચે બાબત હોય એટલે કે વાયુ, વાદળાં, વરસાદ, ગર્જના અને વિજળી હોય, તથા જ્યેષ્ઠ માસમાં અધિક ગરમી હોય તો તે શુભ છે. આ આઠ માસમાં જે જે નિમિત્તો કહ્યાં તે જો શુભ હોય તો આષાઢાદિક ચાર માસ શુભ જાણવા. તેમાં વરસાદ સારો થાય.

ચૈત્ર માસમાં મેઘનો ગર્ભ આરંભ થાય તો તે વૃષ્ટિના

ગર્ભનો વિનાશ કરે છે મૂલ નક્ષત્રથી ભરણી નક્ષત્ર સુધી આકાશ વાદળા રહિત નિર્મળ દેખાય તો સુકાળ થાય છે ચૈત્ર માસમા વૃષ્ટિ કરનાર મેઘ હોય અથવા અત્યત નિર્મળ મેઘ હોય અને વૈશાખ માસમા પાચ વર્ણવાળા મેઘ હોય તો ધાન્યની ઉત્તમ નીપજ થાય છે

અહી કોઇ શકા કરે કે-ચૈત્ર માસમા નિર્મળતાને શુભ કહી છે, વાદળાસહિતપણુ પણ શુભ કહ્યુ છે, વાયુ આદિ પણ શુભ કહ્યા છે, તથા "ચૈત્ર માસમા કાંઇક વૃષ્ટિ થાય તો તે હિત-કારક છે," એમ પણ કહ્યુ છે વળી શ્રીસ્થાનાંગવૃત્તિમા-"વાયુ અને મેઘ વૃષ્ટિવડે યુક્ત અને પરિવેષ સહિત એવા ગર્ભો શુભ છે" ઇત્યાદિક આગમમા કહ્યુ છે લોકમા પણ કહ્યુ છે કે "જો ચૈત્ર માસમા વીજળી ચમકે નહી, વૈશાખ માસમા કેસૂડાના પુષ્પની રજ ધોવાય અથવા વરસાદદ્વારા કેસુડાના પુષ્પના રગથી ધૂળ રગાઇ જાય, અને જ્યેષ્ઠ માસમાં સખત તાપ પડે, તો વરસતા વરસાદને કોણ અટકાવવા સમર્થ છે ? કોઇ અટકાવી શકે નહીં અર્થાત વરસાદ ઘણો વરસે" અહીં વીજળી ચમ-કવાનુ કહ્યુ છે તો વાદળા વિના વીજળી હોઇ શકે નહીં, તેથી નિર્મળપણુ અને વીજળી સહિતપણુ એ બને કેમ સભવે ? કેમકે નિર્મળતા ઘણે પ્રકારે કહી છે વળી કહ્યું છે કે-"જો ચૈત્ર માસ નિર્મળ હોય તો ચાર માસ ઘણો વરસાદ વરસે. જયા જયા વાદળા હોય ત્યા ત્યા વરસાદની હાનિ થાય અને મનુષ્ય ધાન્ય પાકવાની આશા છોડી દે, ચૈત્ર માસમા જળનો પ્રવાહ ન વહે અને મલયાચળનો પવન ન વાય, તો હે ભડલી! ગર્ભનો વિનાશ ન થાય એમ તુ જાણજે" ઇત્યાદિ

અહીં ઉત્તર આપે છે—સ્યાદ્વાદ જ આ બાબતમાં પ્રમાણ છે એટલે વીજળી કે વાદળાં કોઈ દોષવાળાં નથી મહાવૃષ્ટિ થઈને જળનો પ્રવાહ ચાલે તો તે દોષ છે, કેમકે ચૈત્ર માસમા મીનના સૂર્યનો સંભવ છે તેમા વીજળી અને વાદળાં શુભ કહેલા જ છે તે વિષે ત્રૈલોક્યદીપકમા કહ્યું છે કે—"મીન સંક્રાતિ વખતે રેવતી નક્ષત્રના યોગવ દિવસોમાં જો વીજળી અને શુભ વાયુ હોય તો અવશ્ય ગર્ભ બધાય છે' કદાચ જળના છાંટા પડે તા તે છાંટા ગર્ભરૂપ જ છે તેથી તે દૂષિત નથી "જો મેષનો સૂર્ય હોય તો તેમાં કદાચ વાદળા પણ હોય." એમ પ્રથમ કહ્યુ છે, તે બાબત શ્રીહીરસૂરિ પણ કહે કે-"ચૈત્ર માસની બીજ, ત્રીજ, ચોથ અને પાંચમને દિવસે વાદળાં હોય અને પૂર્વ ઉત્તરનો વાયુ હોય તો મોટો સુકાળ જાણવો." વળી શ્રીસ્થાનાંગમાં જે મેઘની વૃષ્ટિ કહી છે, તે માત્ર બિંદુઓ જ સમજવા કેમકે 'ચૈત્ર માસમાં કાંઈક જળ પડે તો તે હિત કારક છે," એમ કહ્યું છે તેથી માત્ર છાંટા જ સમજાય છે કહ્યુ છે કે-"જ્યારે માઘ અને ચૈત્ર માસ મેઘની વૃષ્ટિ રહિત નિર્મળ હોય તો પૃથ્વી પર મનોહર વૃષ્ટિ થાય અને સર્વ અનાજ પાકે" વળી કહ્યુ છે કે-'ચૈત્ર માસના કૃષ્ણપક્ષની પાંચમને દિવસે વરસાદ ન હોય અને દુર્દિન હોય તો ઉર્વી ભૂમિ જોઈને તેમાં સર્વ ધાન્ય વાવો." તે વિષે આગળ પણ "ચૈત્ર માસમાં ગૌરિ! સંક્રાંતિમાં" ઈત્યાદિક કહેશે, તો પણ "હે પાર્વતી! ચૈત્ર માસના શુક્લપક્ષની પાંચમ, સાતમ અને તેરશને દિવસે જો મેઘની વૃષ્ટિ થાય, તારા ખરે, મેઘની ગર્જના થાય અને વીજળી થાય તો વર્ષાકાળ પાસે જ આવ્યો છે એમ જાણવુ તેમાં કાંઈ વિચાર કરવાનો નથી"

આ રીતે ચૈત્ર માસમા જેમ ઘટે તેમ વાદળાસહિતપણુ અને વાદળારહિતપણું એ બન્ને લોકને વિષે શુભને માટે છે, અને તેથી વિપરીત હોય તો સુખદાયક નથી તેથી કરીને જ વૃષ્ટિના નિષેધ માટે દિવસનો નિયમ આ પ્રમાણે કહ્યો છે– “ચૈત્ર માસમા પાચમને દિવસે રોહિણી નક્ષત્ર હોય, સાતમને દિવસે આર્દ્રા નક્ષત્ર હોય, નોમને દિવસે પુષ્ય નક્ષત્ર હોય અને પૂર્ણિમાને દિવસે ચિત્રા નક્ષત્ર હોય અને તેમા જો વૃષ્ટિ થાય તો ગર્ભનો વિનાશ થાય તેમા રોહિણી યુક્ત પાચમને દિવસે વૃષ્ટિ થાય તો આષાઢ માસમા વૃષ્ટિ થાય નહીં એ જ રીતે આર્દ્રા યુક્ત સાતમ વરસે તો શ્રાવણ માસ હણાય છે પુષ્ય નક્ષત્ર યુક્ત નોમ વરસે તો ભાદ્રપદ માસ હણાય છે, અને ચિત્રા નક્ષત્ર યુક્ત પૂર્ણિમા વરસે તો આશ્વિન માસ હણાય છે, એટલે કે વૃષ્ટિ થાય નહીં” પરતુ વાદળા સહિત હોય તેને માટે તો આ પ્રમાણે કહ્યુ છે–ચૈત્ર શુકલ પચમીને દિવસે રોહિણી નક્ષત્ર હોય તે દિવસે જો આકાશમા વાદળા દેખાય તો વૃષ્ટિનો ગર્ભ પરિપૂર્ણ બધાય એમ જાણવુ વૈશાખ માસમા ગર્જના થાય, ભૂમિ જળવાળી થાય અને ઘણો વાયુ વાય, તથા જ્યેષ્ઠ માસમા અધિક ગરમી પડે, તો ગર્ભની બીજી ચેષ્ટાની શી જરૂર છે? વૈશાખ માસમા આકાશ પાચવર્ણવાળુ દેખાય, વીજળી પડે અને કડાકો થાય, તો ભાદ્રપદ માસમા ઘણી વૃષ્ટિ થાય અને ધાન્ય ઘણુ પાકે.

અધિક માસ વિચાર

ચાલતા શક સવત્સરની સખ્યામાથી ૯૨૫ બાદ કરવા પછી તેને ૧૯ વડે ભાગ દેવો શેષમા જો ત્રણ રહે તો ચૈત્ર માસ અધિક થાય, અ ગ્યાર શેષ રહે તો વૈશાખ માસ અધિક થાય, શૂન્ય કે આઠ શેષ રહે તો જ્યેષ્ઠ

માસ અધિક થાય, સોળ શેષ રહે તો આષાઢ માસ અધિક થાય, પાંચ શેષ રહે તો શ્રાવણ માસ અધિક થાય, તેર શેષ રહે તો ભાદ્રપદ માસ અધિક થાય, અને બે શેષ રહે તો આશ્વિન માસ અધિક થાય સિવાય બીજા કોઈ શેષ રહે તો કોઈ માસ અધિક થતો નથી બત્રીશ માસ, સોળ દિવસ અને ચાર ઘડી જાય ત્યારે અધિક માસથી બીજો અધિક માસ આવે છે જે ચાર માસની શુક્લ પક્ષની પાંચમને દિવસે સૂર્ય સંક્રાંતિ આવે, તે જ માસ પછીના વર્ષમાં અધિક માસ થાય છે જે માસમાં સૂર્યસંક્રાંતિ ન હોય તે જ અધિક માસ કહેવાય છે, અને જે માસમાં બે સંક્રાંતિ આવે તે ક્ષય માસ કહેવાય છે પ્રાય કરીને કાર્તિક, માર્ગશીર્ષ અને પોષ એ ત્રણ માસમાથી જ ક્ષય માસ આવી શકે છે તથા જે વર્ષમા ક્ષય માસ આવતો હોય તે વર્ષમાં બે અધિક માસ આવે છે [પરંતુ અહીં ચાંદ્ર માસથી ગણતરી કરવાની છે, એટલે અમાવાસ્યાથી અમાવાસ્યા પર્યંત માસ ગણવાનો છે]

ઉદાહરણ

સંવત ૧૭૩૮ના વર્ષે પોષ માસનો ક્ષય છે તેના આશ્વિન તથા ચૈત્ર એ બે માસ અધિક છે બત્રીશ માસ પહેલાં પણ અધિક માસ આવે એમ જાણવું નહીં કેમકે જ્યારે એક વર્ષમાં અમાવાસ્યા(ચાંદ્ર)વાળા બે માસમા સંક્રાંતિ ન હોય ત્યારે તેમાં તે એક જ અધિક માસ કહેવાય છે, કે જે બત્રીશ માસ વીત્યા પછી આવતો હોય અને બીજો (એટલે બત્રીશ માસ પહેલાં જે આવ્યો હોય તે અથવા તેથી દૂર આવ્યો હોય તે) સંક્રાંતિ રહિત હોય તો પણ તે અધિક માસ કહેવાતો નથી કેમકે કાળનું અધિકપણું નથી માટે

કાળથી અધિક હોય તે જ અધિક માસ કહેવાય છે પૂર્વના અધિક માસથી આરભીને બત્રીશ માસ ગયા પહેલા જે પહેલો સક્રાતિ રહિત માસ આવે તે શુદ્ધ માસ છે અને બીજો આવે તે અધિક માસ છે. ઇત્યાદિ

અધિક માસનું ફળ

શ્રાવણ માસ બે હોય તો દુકાળ, પૃથ્વીનો નાશ અને પ્રજાનો ક્ષય થાય ભાદ્રપદ અધિક માસ હોય તો મનને ઇચ્છિત એવી ધાન્યની ઉત્પત્તિ થાય આશ્વિન અધિક માસ હોય તો પૃથ્વી પર સૈન્ય, ચોર અને રોગનો ભય થાય કોઇ કહે છે કે સુકાળ થાય અને દક્ષિણ દિશામા દુકાળ થાય કાર્તિક માસ અધિક હોય તો સુકાળ થાય, કોઇ ઠેકાણે લોકોને યુદ્ધથી દુઃખ થાય માર્ગશીર્ષ માસ બે હોય તો દેશમા પરમ સુખ થાય. પોષ માસ બે હોય તો સુકાળ, માગલિક અને રાજાનો વિજય થાય, રાજા લોકોનો દડ કરવામા તત્પર થાય અને લોકોની વિપરીત બુદ્ધિ થાય માઘ માસ બે હોય તો પૃથ્વી પર ક્ષેમકુશળ થાય, પણ રાજ્યોને ભય થાય ફાલ્ગુન માસ અધિક હોય તો સુકાળ અને ક્ષત્રિયોને સુખ થાય ચૈત્ર માસ બે હોય તો ધાન્ય સારુ પાકે અને વણિક જન મોટો ઉદય પામે વૈશાખ માસ બે હોય તો ધાન્ય સારુ પાકે, અને કોઇ ઠેકાણે અશુભ થાય જ્યેષ્ઠ માસ અધિક હોય તો રાજાનો વિનાશ થાય, અને ધાન્યની ઉત્પત્તિ સારી થાય આષાઢ માસ બે હોય તો કોઇ કોઇ ઠેકાણે ખંડ ખડ વૃષ્ટિ થાય આ પ્રમાણે બારે માસ વૃદ્ધિ પામે તેનુ ફળ કહ્યુ ચૈત્રાદિક સાત માસ જ વૃદ્ધિ પામે છે, એમ ઘણાનો મત છે કદાચિત બે કાર્તિક

હોય તો દુઃખ, બે માઘ હોય તો પણ અશુભ, બે ફાલ્ગુન હોય તો અગ્નિનો ભય, અને બે વૈશાખ હોય તો અશુભ છે જ્યારે ક્ષય વખતે કૃષ્ણ પક્ષની ત્રીજ હોય અને ત્યારબાદ શોષ હોય, તથા તે શોષમાં સંક્રાંતિ થતી હોય ત્યારે તે માસથી ઓગણીસમે માસે અધિક માસનો સંભવ આવે છે

ઇતિ અધિક માસ ફળ

તિથિની ક્ષય વૃદ્ધિનું ફળ

એક જ પખવાડિયામાં બે તિથિનો ક્ષય હોય તો અન્ન મોઘું થાય, અને લોકમાં સામાન્ય વેરભાવ થાય પખવાડિયાનો ક્ષય હોય તો રાજાઓનું મરણ થાય, અને માસનો ક્ષય હોય તો પૃથ્વી મ્લેચ્છવાળી થઈ જાય એ આઠ વર્ષની અંદર તેર દિવસનું પખવાડિયું હોય તો નગરનો ભંગ, છત્રભંગ અને મોંઘવારી થાય મતાંતરમાં એમ પણ છે કે—“અનેક હજારો યુગ વીત્યા પછી દૈવયોગથી તેર દિવસનું પખવાડિયું થાય છે, તે વખતે જગતનો ક્ષય થાય છે” જો શોભા થાના ચાર માસમાં કૃષ્ણ પક્ષનો ક્ષય થાય તો પૃથ્વી પર સુભિક્ષ અને નિરંતર વૃષ્ટિ થાય વર્ષાકાળના પહેલા [અજવાળિયા] પક્ષમાં જો તિથિનો ક્ષય હોય તો દેશનો ભંગ, ભયંકર ઉપદ્રવ અને ઘણા લોકોનો સંહાર થાય શ્રાવણ માસમાં પાંચમનો ક્ષય હોય, ભાદ્રપદ માસમાં સાતમનો ક્ષય હોય, આશ્વિન માસમાં નોમનો ક્ષય હોય અને કાર્તિક માસમાં પૂર્ણિમાનો ક્ષય હોય, તો તે ઇષ્ટ નથી—અશુભ છે ભાદરવા, પોષ કે માઘ માસમાં શુક્લ પક્ષની જે તિથિનો ક્ષય હોય, તે તિથિના આંકથી બમણે દિવસે રાજાનું મરણ થાય. અથવા ભયંકર દુકાળ

પડે જે માસમા શુકલ પક્ષની ત્રીજ કે ચોથનો ક્ષય હોય, તો તે માસમા પૃથ્વી પર મગ અને ઘી મોઘા થાય, ભાદ્રપદ, પોષ અને માઘ માસમા શુકલ પક્ષની ત્રીજ કે ચોથનો ક્ષય હોય તો તે માસમા વિશેષે કરીને પૃથ્વી પર મોઘવારી થાય જે માસમાં દશમનો ક્ષય હોય તે માસમા ઘી મોઘું થાય. શુકલ પક્ષની પ્રતિપદા, પાચમ કે ચૌદશ વૃદ્ધિ પામે તો સુકાળ અને ક્ષય પામે તો દુકાળ થાય છે જે વર્ષમા આષાઢ સુદિ ચૌદશ કરતા આષાઢી પૂર્ણિમા ઓછી હોય તો અન્ન મોઘુ રહે, સરખી હોય તો સમાન રહે, વધારે હોય તો સોઘવારી રહે, અને પૂર્ણિમાનો ક્ષય હોય તો ધાન્યની પ્રાપ્તિ જ ન થાય ચૈત્ર માસથી ભાદ્રપદ માસ સુધી જો શુકલ પક્ષમા (એકદર) તિથિની ઘટ લાગે તો કોઈ ઠેકાણે ધાન્યની ઉત્પત્તિ થાય, અને કોઇ ઠેકાણે અલ્પ ધાન્યની પ્રાપ્તિ થાય જ્યેષ્ઠ માસની અમાવાસ્યાએ આર્દ્રા નક્ષત્ર હોય, પ્રતિપદાએ પુનર્વસુ હોય અને બીજને દિવસ પુષ્ય નક્ષત્ર હોય તો જળ, ધાન્ય અને તૃણનો અભાવ થાય શ્રાવણ માસની કૃષ્ણ પક્ષની અગિયારશને દિવસે જેટલી ઘડી રોહિણી નક્ષત્ર હોય, તેટલા ધાન્યના વિશોપક (વિશ્વા) જાણવા રવિવારથી વાર, પ્રતિપદાથી તિથિ અને અશ્વિનીથી નક્ષત્ર ગણી તે ત્રણેના અક એકઠા કરી બમણા કરવા પછી તેને ત્રણે ભાગવા જો બે શેષ રહે તો સુકાળ જાણવો, શૂન્ય શેષ રહે તો દુકાળ જાણવો અને એક શેષ રહે તો સમાન જાણવુ આષાઢ માસના પહેલા પક્ષમા સૂર્યમડળ વાદળા રહિત દેખાય, વીજળી કે વરસાદ ન થાય તો બે માસ સુધી વરસાદ વરસે જે માસમા અને જે પક્ષમા છઠ્ઠને દિવસે રવિવાર હોય તો અન્ન અને

થી મોંઘા થાય તેમાં પણ તિથિ મોડી હોય તો મોડા મોંઘા અને અધિક હોય તો અધિક મોંઘાં થાય. આશ્વિન માસના શુક્લપક્ષની દશમ વગેરે ત્રણ દિવસ ગર્જના અને વીજળી થાય તો ઘઉંનો વિનાશ થાય. જ્યેષ્ઠ માસની પૂર્ણિમાને દિવસે મૂળ નક્ષત્ર હોય તો તે વર્ષ શુભ અને હિતને માટે થાય છે પ્રતિપદાને દિવસે મૂળ નક્ષત્ર હોય તો મધ્યમ વર્ષ થાય છે કહ્યું છે કે—" જ્યેષ્ઠ માસની બીજને દિવસે મૂળ નક્ષત્ર હોય તો અવૃષ્ટિ કે અતિવૃષ્ટિ થઈને સર્વ બીજનો વિનાશ થાય છે એમ મુનિમહારાજ કહે છે " અહીં વિચારવાનું એ છે કે માસનો આરંભ શુક્લ પક્ષથી ગણવો કે કૃષ્ણપક્ષથી ગણવો? તેમાં જો શુક્લપક્ષથી માસનો આરંભ, કરીએ તો તે આ રીતે અસંભવિત છે—" જો કદાચ કાર્તિકની અમાવાસ્યાએ શનિ, મંગળ કે રવિવાર હોય, એ જ પ્રમાણે જ્યેષ્ઠ માસની અમાવાસ્યાએ શનિ, મંગળ કે રવિવાર હોય તો બમણા બમણાના તફાવતથી રત્નની જેમ મોંઘુ ધાન્ય મળે, અને (તે બન્ને અમાવાસ્યાએ) બુધ, ગુરુ શુક્ર કે સોમવાર હોય તો મૃત્તિકાની જેમ સસ્તુ ધાન્ય મળે." બીજા ગ્રંથમાં કહ્યું છે કે—'જો કદાચ કાર્તિક અમાવાસ્યાએ શનિ, મંગળ કે રવિવાર હોય અને તે દિવસે સ્વાતિ નક્ષત્ર હોય, તેમજ તે દિવસે આયુષ્યમાન યોગ હોય તો ક્ષય, પ્રલય, વિપત્તિ અને ત્રણ પખવાડિયામાં છત્રભંગ થાય. હોરામાં પણ કહ્યું છે કે—" કાર્તિક વદ અમાવાસ્યાને દિવસે રવિ, શનિ કે મંગળવાર થાય તથા સાથે સ્વાતિ નક્ષત્ર અને આયુષ્માન યોગ પણ હોય, તો દુકાળ અને છત્રભંગ થાય " તથા " શ્રાવણ માસના પહેલા પક્ષમાં અશ્વિની નક્ષત્રમાં જો ગર્ગ

વરસે તો બીજા ઘણા અપયોગ છતાં પણ અવશ્ય અત્યંત સુકાળ થાય." આ વચનને આધારે જો શુકલ પક્ષને પહેલો માનીએ તો તે પક્ષમાં અશ્વિની નક્ષત્રનો સભવ જ નથી વળી આષાઢ કૃષ્ણ અષ્ટમીનુ ફળ જે આગળ કહેશે તે પણ મળતું આવશે નહિ, કેમકે કૃષ્ણ અષ્ટમી જણાવવા માટે 'ધુરિ' શબ્દ લખ્યો છે. તેમજ વળી (શુકલપક્ષથી માસની શરૂઆત માનીએ તો) આષાઢ કૃષ્ણ પક્ષના તિથિ, વાર, વાદળાં વગેરે સર્વ ચાતુર્માસની અદર ગણાશે (તેમ ગણાતા નથી), કેમકે જ્યેષ્ઠ અમાવાસ્યાનુ લક્ષણ આષાઢ પૂર્ણિમા પહેલા સોળમે દિવસે આવે છે આ રીતે કહેવાથી જ્યોતિષશાસ્ત્રમા કહ્યુ છે કે-ચૈત્ર માસ શુકલપક્ષથી ગણવો એમ જે કહ્યુ છે તે મેઘમાળાના પડિતોને પ્રમાણભૂત છે, તેમજ લોકમા પણ કહ્યું છે કે-

"ધુરિ અજુઆલો પખ્ખડો, પિછૈ અધારો હોઇ,
ઇણુ પરિ જોઇસ ગણિ સદા, મ કરીસ સાસો કોઇ" ૧

પહેલા અજવાળિયુ પખવાડિયુ અને પછી અધારુ પખવાડિયુ હોય છે એ પ્રમાણે સદા જ્યોતિષની ગણતરી કરવી. તેમા કાઇ સશય કરવો નહી ('મેઘગર્ભ'મા પણ પહેલો શુકલપક્ષ અને પછી કૃષ્ણપક્ષ માન્યો છે)

તથા મેઘમાળામા પણ કહ્યુ છે કે—"પોષ માસની કૃષ્ણ પક્ષની સપ્તમીને દિવસે જો આકાશ વાદળાથી વ્યાપ્ત થાય તો આઠ માસના વશથી યુક્ત એવો દિવ્ય ગર્ભ થાય છે હે શ્રેષ્ઠ મુખવાળી! શ્રાવણ શુકલપક્ષની સપ્તમીને દિવસે જો સ્વાતિ નક્ષત્ર હોય તો ઘણી વૃષ્ટિ થાય છે, એમ સત્ય જાણવું" અહીં જેમ શુકલાદિક માસના પક્ષમા જ ગર્ભનો પાક તથા

તેનું ફળ કહ્યું છે, તેમ કૃષ્ણાદિક માસના મતને વિષે પણ સમજવું અહીં 'આઠ માસના વરસથી' એમ જે કહેવામાં આવ્યું તેથી જ કૃષ્ણપક્ષ પ્રથમ ગણવાનો મત દઢ કર્યો છે, કેમકે કૃષ્ણપક્ષ પહેલો લઈએ તો જ પોષ કૃષ્ણપક્ષથી શ્રાવણ શુક્લપક્ષ સુધી ગણતાં આઠ માસ થઈ શકે છે શુક્લપક્ષને પહેલો લઈએ તો સાત માસ થાય છે, એમ અર્થાતથી જાણવું તેથી કરીને જ ચૈત્ર માસને છેડે કૃષ્ણ પક્ષને આશ્રીને "આ ચૈત્ર માસ બહુ રૂપવાળો છે" એવું વચન જ્યોતિષના મતનું છે, કેમકે તે વખતે કૃષ્ણ પક્ષને પહેલો ગણવાથી વૈશાખ માસ પ્રાપ્ત થાય છે તે વૈશાખમાં વાદળાં વગેરે પાંચ પ્રકાર હોઈ શકે છે, તેથી કરીને જ કાર્તિક કૃષ્ણ પક્ષની અમાવાસ્યાને દિવસે શ્રીમહાવીરસ્વામીનુ નિર્વાણ કહેવાય છે, કેમકે સિદ્ધાંતમાં કૃષ્ણ પક્ષથી માસની શરૂઆત થાય છે વળી જેને વિષે માસ પૂર્ણ થાય છે તે તિથિ પૌર્ણમાસી કહેવાય છે એ પ્રમાણે પૂર્ણિમા શબ્દનો અર્થ બરાબર થઈ શકે છે

આ બાબત સિદ્ધ કરવા માટે આ પ્રમાણે સમતિ છે— "પોષ માસમા મૂળ નક્ષત્રથી ભરણી નક્ષત્ર સુધી ચંદ્રનક્ષત્રોમાં આકાશ વાદળાથી વ્યાપ્ત હોય તો સૂર્યનક્ષત્રના આર્દ્રા નક્ષત્રથી વિશાખા નક્ષત્ર પર્યંત વરસાદ વરસે છે" અહીં પોષ માસનો આરંભ શુક્લપક્ષથી ગણીએ તો પોષ માસમાં મૂળ નક્ષત્રથી ભરણી નક્ષત્ર આવી શકશે નહીં (પણ ભરણીથી મૂળ આવી શકે) અને કૃષ્ણ પક્ષથી માસની શરૂઆત ગણીએ તો પોષ માસ મા મૂળ નક્ષત્રથી ભરણી નક્ષત્ર આવી શકે છે તે મૂળ નક્ષત્રથી ગર્ભનો ઉદય થાય છે, એમ પંડિતોએ જાણવું તથા—' ધનુષ રાશિમાં સૂર્ય રહ્યો હોય ત્યારે મૂળાદિક નક્ષત્રો ગર્ભનું કારણ

થાય છે ” આ વચનને વિષે ધનુષનો સંબધ છે માટે કૃષ્ણ પક્ષથી પોષ માસની શરૂઆત ગણીએ તો ધનુષ રાશિનો સૂર્ય આવી શકે છે. તે વિષે મેઘમાળામા કહ્યું છે કે—“ધનુષ રાશિમા સૂર્ય રહ્યો હોય ત્યારે મૂળ વગેરે નક્ષત્રો ગર્ભને ધારણ કરનારાં થાય છે, અને ગર્ભનો ઉદય થવાથી એકસો ને પંચાણું દિવસે અવશ્ય વરસાદ થાય છે અહીં દિવસના અનુસારે અવશ્ય વૃષ્ટિ થાય છે તેમાં કાંઇ સંશય નથી તે આ પ્રમાણે—મૂળ નક્ષત્રમા ગર્ભ રહ્યો હોય તો સૂર્યના (પદરીયા) આર્દ્રા નક્ષત્રમા વરસાદ થાય છે, પૂર્વાષાઢા નક્ષત્રમા ગર્ભ રહ્યો હોય તો સૂર્યના પુનર્વસુ નક્ષત્રમાં વરસાદ થાય છે, ઉત્તરાષાઢા નક્ષત્રમા ગર્ભ રહ્યો હોય તો સૂર્યના પુષ્ય નક્ષત્રમા વરસાદ થાય છે, શ્રવણ નક્ષત્રમા ગર્ભ રહ્યો હોય તો સૂર્યના અશ્લેષા નક્ષત્રમા વરસાદ થાય છે, ધનિષ્ઠા નક્ષત્રમાં ગર્ભ રહ્યો હોય તો સૂર્યના મઘા નક્ષત્રમા વરસાદ થાય છે, શતભિષા નક્ષત્રમા ગર્ભ રહ્યો હોય તો સૂર્યના પૂર્વાફાલ્ગુની નક્ષત્રમા વરસાદ થાય છે, પૂર્વાભાદ્રપદા નક્ષત્રમા ગર્ભ રહ્યો હોય તો સૂર્યના ઉત્તરાફાલ્ગુની નક્ષત્રમા વરસાદ થાય છે, ઉત્તરાભાદ્રપદા નક્ષત્રમા ગર્ભ રહ્યો હોય તો સૂર્યના હસ્ત નક્ષત્રમા વરસાદ થાય છે, રેવતી નક્ષત્રમા ગર્ભ રહ્યો હોય તો સૂર્યના ચિત્રા નક્ષત્રમા વરસાદ થાય છે, અશ્વિની નક્ષત્રમા ગર્ભ રહ્યો હોય તો સૂર્યના સ્વાતિ નક્ષત્રમા વરસાદ થાય છે, તથા ભરણી નક્ષત્રમા ગર્ભ રહ્યો હોય તો સૂર્યના વિશાખા નક્ષત્રમા વરસાદ થાય છે આ રીતે ગર્ભની પૂર્ણતા થવાથી સારી વૃષ્ટિ થાય છે તથા સર્વ લોકો સુખી થાય છે. આ પ્રમાણે કૃષ્ણપક્ષથી માસની શરૂઆત ગણવાથી પોષ કૃષ્ણ પક્ષથી આરભીને જયેષ્ઠ માસ સુધી છ

માસનો ગર્ભ પૂર્ણ થાય છે ઉદાહરણ—સંવત ૧૭૩૭ને વર્ષે પોષ કૃષ્ણ ચતુર્દશીને દિવસે ધનુષ રાશિનો સૂર્ય થાય છે, તેથી સંવત ૧૭૩૮ ને વર્ષે કૃષ્ણ પક્ષથી પ્રારંભ થયેલા આષાઢ માસની અમાવાસ્યાને દિવસે આર્દ્રા નક્ષત્રનો સૂર્ય થાય છે, તેથી (સાડા ૭ માસ થવાથી) ગર્ભની પૂર્ણતા થાય છે વરસાદ થવામાં આર્દ્રા નક્ષત્રના સૂર્યની જ મુખ્યતા છે તે વિષે પ્રથમ કહી ગયા છે લોકમાં પણ કહ્યું છે કે—

મિગસર વાય ન વાયઆ, આદ્ર ન વૂઠા મેહ
તો જાણે નો ભડુલી વરસહ આવો વેહ. ૧

" મૃગશિર નક્ષત્રમાં વાયુ વાતો નહીં અને આર્દ્રા નક્ષત્રમાં વરસાદ વરસે નહીં તો હે ભડુલી ! ત વર્ષ સારુ થતું નથી "

બીજા ગ્રંથમા પણ કહ્યું છ કે—' મેષ રાશિમાં સૂર્ય રહ્યો હોય અને ચંદ્રના અશ્વિની નક્ષત્રમાં જો વૃષ્ટિ થાય તો હે દેવી પાવતી ! મૂળ નક્ષત્રના ગર્ભનો વિનાશ થાય છે એ જ પ્રમાણે ભરણી નક્ષત્રથી અશ્લેષા નક્ષત્ર સુધીના કોઈ પણ નક્ષત્રમાં વૃષ્ટિ થાય તો અનુક્રમે પૂર્વાષાઢાથી રેવતી નક્ષત્રમાં થયેલા ગર્ભનો વિનાશ થાય છે જે નક્ષત્રમાં વરસાદ થયો હોય તે નક્ષત્રથી પાચમા નક્ષત્રનો ગર્ભપાત થઇ જાય છે હે દેવી પાવતી ! જો આર્દ્રા નક્ષત્રમા મેઘની ગર્જના થાય તો જે નક્ષત્રોમા ગર્ભ રહ્યો હોય તે સર્વ નક્ષત્રો વૃષ્ટિ કરનારાં છે એમ જાણવું આર્દ્રા વગેરે પાંચ નક્ષત્રોમાં વરસાદ વરસે છે આ પ્રમાણે આઠ માસના નિમિત્તવડે ચાર નિમિત્ત હોય તો ત આશીષને આપનાર છે ' એવુ મેઘમાળાનુ વચન હોવાથી ગર્ભનો નિયમ થઈ શકતો નથી, કેમકે નિમિત્તરૂપ ગર્ભની

સંખ્યામાં ન્યૂન અધિક નિમિત્ત પણ જોવામાં આવે છે. તે વિષે શ્રીહીરવિજયસૂરિ પોતાની રચેલી મેઘમાળાને વિષે કહે છે કે—

' કત્તિય વારસિ ગબ્ભા છાયા, આસાઢા ધુરિ વરસે ભાયા,
મિગસિર પંચમી મેઘાડંબર, તો વરસે સઘલો સંવચ્છર. ૧ "

" કાર્તિક માસની દ્વાદશીને દિવસે જો ગર્ભ આચ્છાદિત હોય તો આષાઢ માસમાં નિશ્ચે વરસાદ થાય છે તથા માગશીર્ષની પાંચમને દિવસે મેઘનો આડંબર હોય તો આખું વર્ષ વરસાદ વરસે છે " આ પ્રમાણે પ્રાસંગિક વાત કહી હવે પ્રકૃત કહે છે—

પક્ષની આદિમાં પડવાને દિવસે જો ત્રણ પૂર્વા, રોહિણી, હસ્ત કે શતભિષા નક્ષત્ર હોય તો સર્વ ધાન્ય મોંઘા થાય છે. પડવાને દિવસે કૃત્તિકા, રેવતી, અશ્વિની કે મૂળ નક્ષત્ર હોય તો ધાન્યના ભાવ સમાન રહે અને બાકીના નક્ષત્ર હોય તો ધાન્ય સોંઘા થાય.

દિનવિચાર

જે વર્ષના ૩૫૨ દિવસ હોય તે વર્ષમાં દુકાળ પડે, ૩૫૩ દિવસ હોય તો મધ્યમ વર્ષ થાય, ૩૫૪ દિવસ હોય તો સમાન વર્ષ થાય અને ૩૫૫ દિવસ હોય તો સુકાળ થાય કોઈ એમ પણ કહે છે કે ૩૫૨ દિવસનું વર્ષ હોય તો સુકાળ થાય છે, પરંતુ દેશમાં વિગ્રહ થાય છે ૩૫૫ દિવસનું વર્ષ હોય તો દુકાળ પડે, ૩૫૭ દિવસનું વર્ષ હોય તો મધ્યમ વર્ષ થાય અને ત્રણસો સાઠ ૩૬૦ દિવસનું વર્ષ હોય તો નિશ્ચે અત્યંત સુકાળ થાય છે

જેટલા દિવસ રોહિણી નક્ષત્ર પર સૂર્ય હોય તેટલા દિવસમાં જો વૃષ્ટિ થાય તો પછી કેટલે દિવસે વરસાદ થાય ? તે કહે છે–જો રોહિણી નક્ષત્રને પહેલે દિવસે વૃષ્ટિ થાય તો ૭૨ દિવસ સુધી વરસાદ વરસે નહીં,

રોહિણી નક્ષત્રમાં વૃષ્ટિનુ ફળ

ત્યાર પછી વરસે. બીજે દિવસે વૃષ્ટિ થાય તો ૫૮ દિવસ સુધી વરસાદ વરસે નહીં. ત્રીજે દિવસે વૃષ્ટિ થાય તો ૪૯ દિવસ વરસાદ વરસે નહીં. ચોથે દિવસે વૃષ્ટિ થાય તો ૪૨ દિવસ વરસાદ વરસે નહીં પાંચમે દિવસે વૃષ્ટિ થાય તો ૩૬ દિવસ વરસે નહીં. છઠ્ઠે દિવસે વૃષ્ટિ થાય તો ૩૪ દિવસ વરસાદ વરસે નહીં. સાતમે દિવસે વૃષ્ટિ થાય તો ૩૧ દિવસ વરસાદ વરસે નહીં. નવમે દિવસે વૃષ્ટિ થાય તો ૨૮ દિવસ વરસાદ વરસે નહીં દશમે દિવસે વૃષ્ટિ થાય તો ૨૪ દિવસ વરસાદ વરસે નહીં. અગિયારમે દિવસે વૃષ્ટિ થાય તો ૨૧ દિવસ વરસાદ વરસે નહીં બારમે દિવસે વૃષ્ટિ થાય તો ૧૬ દિવસ વરસાદ વરસે નહીં તેરમે દિવસે વૃષ્ટિ થાય તો ૧૨ દિવસ વરસાદ થાય નહીં. ત્યાર પછી વરસાદ થાય છે કોઈના મતમાં આ પ્રમાણે કહ્યું છે–રોહિણીના પહેલા ચરણમાં (ચોથા. આરામાં) વૃષ્ટિ થાય તો ૭૨ દિવસ સુધી વરસાદ વરસે નહીં, બીજા ચરણમાં વૃષ્ટિ થાય તો ૬૨ દિવસ સુધી વરસાદ થાય નહીં, ત્રીજા ચરણમાં વૃષ્ટિ થાય તો ૫૨ (બાવન) દિવસ સુધી વરસાદ વરસે નહીં અને ચોથા ચરણમાં વૃષ્ટિ થાય તો ૪૨ દિવસ સુધી વરસાદ વરસે નહીં. ત્યારબાદ વરસાદ વરસે છે

વરસાદ થવાના દિવસોની સખ્યા

જો દિવાળીને દિવસે રવિવાર હોય તો તે વર્ષે કુલ ૫૦ દિવસ વરસાદ વરસે છે, સોમવાર હોય તો ૧૦૦ દિવસ, મંગળવાર હોય તો ૪૦ દિવસ, બુધવાર હોય તો ૬૦ દિવસ, ગુરૂવાર હોય તો ૮૦ દિવસ, શુક્રવાર હોય તો ૯૦ દિવસ અને શનિવારે દિવાળી હોય તો તે વર્ષે કુલ ૨૦ દિવસ જ વરસાદ વરસે છે.

તિથિ અને વારને આશ્રી રોહિણીનું ફળ

બન્ને પખવાડિયાના પડવાને દિવસે જો રોહિણી નક્ષત્રનો સૂર્ય થતો હોય તો તે વર્ષે દુકાળ પડે, બીજને દિવસે રોહિણી આવે તો સુકાળ થાય, ત્રીજને દિવસે રોહિણી આવે તો અન્નની પ્રાપ્તિ અલ્પ થાય, ચોથને દિવસે રોહિણી આવે તો અધિક અન્નની પ્રાપ્તિ થાય, પાચમને દિવસે રોહિણી આવે તો કાઇ પણ અન્ન પાકે નહીં અથવા થોડુ પાકે, છઠ્ઠને દિવસે રોહિણી બેસે તો આકાશમા મેઘનો આડબર ઘણો થાય, સાતમને દિવસે રોહિણી આવે તો ઉત્તર દિશામા જળ સૂકાઈ જાય, આઠમને દિવસે રોહિણી આવે તો અન્નનો નાશ થાય, નોમને દિવસે રોહિણી આવે તો ભૂમિ પર વણિક જાતને અધિક કષ્ટ થાય, દશમને દિવસે રોહિણી આવે તો સુકાળ થાય, અગિયારસને દિવસે રોહિણી આવે તો ધાન્ય મોઘુ થાય અને લોકોમા ભય ઉપજે, બારસને દિવસે રોહિણી હોય તો વણિક જાતને ભય ઉપજે તથા તેમનો પરાભવ થાય, તેરશને દિવસે રોહિણી આવે તો અલ્પ રસવાળી વૃષ્ટિ થાય, ચૌદશને દિવસે રોહિણી હોય તો ઘણો વરસાદ થાય અને પૂર્ણિમા કે અમાવાસ્યાને દિવસે

રોહિણી નક્ષત્રનો સૂર્ય થાય તો આકાશમાં જળની પ્રાપ્તિ થાય નહીં રવિવારને દિવસે રોહિણી નક્ષત્ર પર સૂર્ય આવે અને તે દિવસે જો પ્રથમ વૃષ્ટિ થાય તો તે વર્ષે દુકાળ પડે, એ જ રીતે સોમવારે સુકાળ મંગળવારે અગ્નિદાહ, બુધવારે રોગ અને ગુરુવારે બાળકોનુ મરણ, શુક્રવારે વરસાદ સારો અને શનિવારે રોહિણી નક્ષત્ર પર સૂર્ય આવે અને તે દિવસે જો પ્રથમ વૃષ્ટિ થાય તો તે વર્ષે દુકાળ પડે છે જ્યેષ્ઠ કે આષાઢ માસમાં જે દિવસે રોહિણી નક્ષત્ર પર સૂર્ય આવે તે દિવસે જો ઘનઘોર વૃષ્ટિ થાય તો મેઘના ઉદયને જાણનાર પંડિતોએ આ ઉપર કહેલુ ફળ બતાવ્યુ છે

પ્રથમ વૃષ્ટિના દિવસનું ફળ

ચૈત્ર માસના કૃષ્ણ પક્ષની પાંચમથી આરંભીને નવ દિવસ જો આકાશ નિર્મળ રહે તો આર્દ્રા વગેરે નવે સૂર્યનક્ષત્રોમાં પુષ્કળ જળ વરસે. અહીં પોતપોતાના દેશના વ્યવહાર પ્રમાણે કૃષ્ણ પક્ષનો નિર્ણય કરવો. જેમકે મારવાડ દેશમાં ફાલ્ગુન શુક્લ પૂર્ણિમા પછી તરત જ ચૈત્ર માસના કૃષ્ણ પક્ષ આવે છે તથા ગુજરાત વગેરે દેશોમાં પોતપોતાના માસની પૂર્ણિમા પછી તરત જ તે જ માસનો કૃષ્ણ પક્ષ આવે છે એ જ પ્રમાણે યથાયોગ્ય પોતપોતાના વ્યવહારને અનુસરી સર્વ માસનાં ફળ વિચારવાનાં છે ચૈત્ર માસના શુક્લ પક્ષમાં મીન રાશિ પર સૂર્ય આવે ત્યારે જો મૂળ વગેરે નવ નક્ષત્રોમાંના દિવસોમાં આકાશ નિર્મળ રહે તો તે વર્ષ શુભ થાય છે વળી લોકમાં પણ કહ્યું છે કે—

'ચૈત્ર અજુઆળી અડથકી, મેઘ થકા નવ દીહ,
જલ આણુ વિજ્જુ હવે, તો ફુકળી મ મ બીહ ૧'

"ચૈત્ર માસની અજવાળી ચોથ પછી મેષ સક્રાંતિથી નવ દિવસ વરસાદ હોય અથવા વીજળી થાય તો હે ખેડૂત! તું ડરીશ નહીં અર્થાત્ ઘણો વરસાદ થશે"

વૈશાખ માસમાં પડવાના દિવસથી સાત દિવસ સુધી મેઘનો ઉદય થાય, ગર્જના થાય, વરસાદ વરસે અને વીજળી થાય તો સુકાળ થાય છે, એમ મુનિઓ કહે છે. માઘ માસની સાતમ, ફાલ્ગુન માસની પાચમ, ચૈત્ર માસની ત્રીજ અને વૈશાખ માસનો પહેલો દિવસ-આ દિવસોમા મેઘની ગર્જના થાય અથવા વાદળાનુ દર્શન થાય તો ચોમાસાના ચાર માસ સારી વૃષ્ટિ થાય છે શ્રીહીરવિજયસૂરિએ કહ્યુ છે કે—"કાર્તિક માસની બારશ, માર્ગશીર્ષ માસની દશમ, પોષ માસની પાચમ અને માઘ માસની સાતમ-એટલા દિવસોમાં જો વરસાદ થાય અને વીજળી ઝબકે તો ચોમાસામા ધારાબધ વરસાદ પડે છે

ઇતિ શ્રી મહોપાધ્યાય શ્રી મેઘવિજયજી ગણિરચિત શ્રી મેઘમહોદય અથવા વર્ષપ્રબોધ ગ્રથનો છઠ્ઠો અયન-માસ-પક્ષ-નિરૂપણ અધિકાર સમાપ્ત

૭ વર્ષરાજાદિકફળાધિકાર

જ્યારે પૂર્વાફાલ્ગુની નક્ષત્ર પર સૂર્ય આવે અને તેથી સાતમને દિવસે રાત્રિએ પ્રકાશને ધારણ કરનાર અગસ્તિ દ્વાર અને સમુદ્રનું પાન કરનાર અગસ્તિ ઋષિનો ઉદય થાય, ત્યારે ચારે દિશામાં સર્વત્ર લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે. જો અગસ્તિ ઋષિનો ઉદય પ્રાતઃકાળે થાય તો દુકાળ પડે છે, ઘોર ઉપદ્રવ થાય છે અને રાજ્ય ભય થાય છે, એમ જાણવું. જ્યારે પૂર્વાફાલ્ગુની નક્ષત્ર પર સૂર્ય આવે અને તેનાથી આઠમે દિવસે અગસ્તિનો ઉદય થાય તો લોકમાં તે શુભકારક નથી, એમ કોઈનો મત છે. કૃત્તિકા નક્ષત્ર પર સૂર્ય આવે અને તેનાથી સાતમે કે આઠમે દિવસે અગસ્તિનો જો અસ્ત હોય તો તે શ્રેષ્ઠ છે, પણ તે અસ્ત દિવસે થતો હોવો જોઈએ કેમકે અગસ્તિનો ઉદય રાત્રિએ શ્રેષ્ઠ છે, પણ રાત્રિએ અસ્ત થતો હોય તો તે અશુભ છે અને દિવસે તેનો અસ્ત થતો હોય તો તે શ્રેષ્ઠ છે, પણ દિવસે ઉદય થાય તો તે શ્રેષ્ઠ નથી. લોકમાં પણ કહ્યું છે કે—"સિંહ રાશિ પર સૂર્ય આવે તે દિવસથી એકવીશ દિવસે જો અગસ્તિનો ઉદય હોય તો પૃથ્વી પર સારો વરસાદ થાય છે." શ્રી હીરવિજયસૂરિ પણ કહે છે કે—"જે દિવસે સિંહ રાશિ પર સૂર્ય આવે તે દિવસથી વીશ દિવસે અગસ્ત્યનો ઉદય થાય તો દુકાળ પડે, એકવીશ દિવસે ઉદય થાય તો મધ્યમ વર્ષ થાય અને બાવીશ દિવસે ઉદય થાય તો સુકાળ થાય છે

જે માસમાં બુધથી દશમે દિવસે અગસ્ત્યનો ઉદય થાય તો ધારાબંધ વરસાદ વરસે છે, અને પ્રજાની આશા પૂર્ણ થાય છે " વળી બીજા ગ્રંથમાં તો આ પ્રમાણે કહ્યું છે—" સિંહ સંક્રાતિથી વીશ દિવસે જો અગસ્ત્યનો ઉદય થાય તો તે વૈશ્ય કહેવાય છે, એકવીશ દિવસે ઉદય થાય તો તે બ્રાહ્મણ કહેવાય છે અને બાવીશ દિવસે અગસ્ત્યનો ઉદય થાય તો તે માળી કહેવાય છે. તેઓને ઘેર અનુક્રમે અગસ્ત્યનો જન્મ થાય છે એમ જાણવુ તેમા જો અગસ્ત્યની જાતિ વૈશ્ય હોય તો ખડ ખડ વૃષ્ટિ થાય છે, જો અગસ્ત્ય મુનિ બ્રાહ્મણ હોય તો દુકાળ થાય છે અને જો તે મુનિનો જન્મ માળીને ઘેર હોય તો સુકાળ થાય છે આ રીતે સિંહ રાશિ પર સૂર્ય આવવાથી અગસ્ત્યનું ફળ જાણવુ

વર્ષના રાજાદિક

ચૈત્ર માસના શુકલ પક્ષની પડવાની પહેલી કળાને વિષે જે વાર હોય છે, તે આખા વર્ષનો રાજા હોય છે, મેષ સંક્રાતિને દિવસે જે વાર હોય તે મંત્રી હોય છે, મિથુન સંક્રાતિને દિવસે જે વાર હોય તે સર્વ રસનો અધિપતિ હોય છે અને કર્ક સંક્રાતિને દિવસે જે વાર હોય તે ધાન્યનો અધિપતિ હોય છે આ વિષે મતાંતર આ પ્રમાણે છે—" જયેષ્ઠા નક્ષત્ર પર સૂર્ય આવે તે દિવસે જે વાર હોય તે મંત્રી હોય છે. તેનાથી જે ચોથો વાર હોય તે ધાન્યનો અધિપતિ હોય છે ફાલ્ગુન માસને છેડે જે વાર હોય તે વર્ષનો રાજા કહેવાય છે આષાઢ માસમાં જે દિવસે જે વાર હોય તે જળનો અધિપતિ કહેવાય છે જે દિવસે આર્દ્રા નક્ષત્ર પર સૂર્ય આવે તે દિવસે જે વાર હોય તે વૃષ્ટિનો અધિપતિ કહેવાય છે તથા

વૃષ સંક્રાંતિને દિવસે જે વાર હોય તે કોટવાલ કહેવાય છે આ સર્વ વર્ષના પૂર્વાર્ધમાં વાર્ષિક ધાન્યને આપનારા કહ્યા છે કોઇના મત આ પ્રમાણે છે કે—ચૈત્ર માસની શરૂઆતમાં જે વાર હોય તેને ધનનો અધિપતિ કહેલો છે, તથા ચૈત્ર માસમા મેષ સંક્રાંતિને સમયે લગ્નેશને વર્ષનો અધિપતિ કહ્યો છે ખરતર ગચ્છીય શ્રીમેઘજી નામના ઉપાધ્યાય કહે છે કે—ચૈત્ર માસની અમાવાસ્યાને દિવસે જે વાર હોય તે રાજા, મેષ સંક્રાંતિ વખતે જે વાર હોય તે મંત્રી, મિથુન સંક્રાંતિ સમયે જે વાર હોય તે રસનો અધિપતિ, કર્ક સંક્રાંતિને દિવસે જે વાર હોય તે ધાન્યનો અધિપતિ, આષાઢ માસમાં રોહિણી નક્ષત્ર પર સૂર્ય આવે ત્યારે જે વાર હોય તે જળનો અધિપતિ અને કાર્તિક માસમાં મૂળ નક્ષત્ર પર સૂર્ય આવે તે દિવસે જે વાર હોય તે કોટવાલ કહેવાય છે આ સર્વે વર્ષના રાજાદિક પ્રથમ ધાન્યની નિષ્પત્તિમાં કારણરૂપ છે

વિજયા દશમીને દિવસે જે વાર હોય તે રાજા, મકર સંક્રાંતિને દિવસે જે વાર હોય તે મંત્રી, ચૈત્ર માસની પ્રતિપદાને દિવસે જે વાર હોય તે ધનનો અધિપતિ, તુલા સંક્રાંતિને દિવસે જે વાર હોય તે સર્વ રસનો અધિપતિ, ધનુષ સંક્રાંતિને દિવસે જે વાર હોય તે ધાન્યનો અધિપતિ તથા કાર્તિક માસમા મૂળ નક્ષત્રને દિવસે જે વાર હોય તે કોટવાલ છે આ રાજાદિક સર્વે પશ્ચાત્ ધાન્યને આપનારા છે આમાં મતાંતર આ પ્રમાણે છે—ધનુષ સંક્રાંતિને દિવસે જે વાર હોય તે મંત્રી, કુંભ સંક્રાંતિને દિવસે જે વાર હોય તે ધાન્યનો સ્વામી અને ફાલ્ગુન માસના છેલ્લા દિવસે જે વાર હોય તે નિશ્ચે વર્ષનો રાજા કહેવાય છે એ જ જ્યોતિષનો વિચાર છે કેવલ

કીર્તિ નામના દિગબરે કરેલી મેઘમાળામા આ પ્રમાણે કહ્યું છે-"જેમ રાજાના આવવાથી ઘેરઘેર મહોત્સવ થાય છે, તેમ વર્ષના રાજાને જોઇ લોકો દેદીપ્યમાન દીપોત્સવ કરે છે" શ્રી હીરવિજયસૂરિએ કરેલી મેઘમાળામા આ પ્રમાણે કહ્યું છે- "કાર્તિક શુકલ દ્વિતીયાને દિવસે જે વાર હોય, તેને વર્ષનો સ્વામી જાણુવો. તેનુ ફળ આગળ કહેવાશે " આ વચન, વૃષ્ટિનો ગર્ભ જે વખતે રહે છે તે વખતની વૃષ્ટિના સ્વામીને કહેનારુ છે

અહીં આ પ્રમાણે વ્યવસ્થા કરવાની છે-ચાદ્ર વર્ષના ચૈત્ર માસમા શુકલ પ્રતિપદાને દિવસે પ્રથમ ક્ષણુમાં જે વાર હોય તે વાર વર્ષનો રાજા થાય છે, તેથી કરીને જે દિવસે પ્રતિપદા તિથિ પ્રથમ કળાને ભોગવે છે તે વાર વર્ષનો સ્વામી છે તથા ફાલ્ગુન માસની અમાવાસ્યાને દિવસે જે વાર હોય તે વર્ષનો સ્વામી છે, એમ પણુ કોઇનો મત હોવાથી બન્ને મત માનેલા છે આ મત પ્રાય. કરીને ગુજરાત દેશમા મનાય છે દક્ષિણુ દેશના લોકો તો ઉદયકાલિક પ્રતિપદાના વારને જ રાજા માને છે કહ્યુ છે કે-"ચૈત્ર શુકલ પ્રતિપદાને દિવસે જે વાર હોય તે વાર તે વર્ષનો રાજા છે, મેષ સક્રાતિને દિવસે જે વાર હોય તે મત્રી હોય છે, કર્ક સક્રાંતિને દિવસે જે વાર હોય તેને પૂર્વના મુનિઓએ ધાન્યનો સ્વામી કહ્યો છે, જ્યારે આર્દ્રા નક્ષત્રમા સૂર્ય પ્રવેશ કરે અને તે દિવસે જે વાર હોય તેને પૂર્વના વિદ્વાનોએ મેઘનો અધિપતિ કહ્યો છે, તુલા સક્રાતિને દિવસે જે વાર હોય તેને રસનો અધિપતિ કહ્યો છે તથા ધનુષ સક્રાતિને દિવસે જે વાર હોય તેને મુનિઓએ ધાન્યનો અધિપતિ કહ્યો છે." કોઇ એમ કહે છે કે-ચૈત્ર શુકલ પ્રતિપદા વિગેરે દિવસે જે જે રાજા વગેરે કહેલા છે, તે ચૈત્રા-

ફિક વર્ષના મતમાં ફળીભૂત થાય છે " વિજયા દશમીને દિવસે જે વાર હોય " ઇત્યાદિક જે કહ્યું છે તે સ્વતંત્રપણે અલ્પત ફળને આપનાર છે કાર્તિકાદિક વર્ષના મતમાં મેઘના ગર્ભની ઉત્પત્તિને વિષે તે ફળદાયક થાય છે ફાલ્ગુન માસની અમાવાસ્યાને દિવસે પ્રાયે કરીને ચૈત્ર શુકલ પ્રતિપદાનો સંયોગ જોવામાં આવે છે, તેથી અમાવાસ્યાને દિવસે જે વાર હોય તે વર્ષનો સ્વામી હોય છે; પરંતુ ઉત્તરાર્ધમાં તો વિજયાદશમીને દિવસે જે વાર હોય તે રાજા, તુલા સંક્રાંતિને દિવસે જે વાર હોય તે મંત્રી, વૃશ્ચિક સંક્રાંતિને દિવસે જે વાર હોય તે કોટવાલ, ધનુષ સંક્રાંતિને દિવસે જે વાર હોય તે રસનો અધિપતિ, મકર સંક્રાંતિને દિવસે જે વાર હોય તે ધાન્યનો અધિપતિ, જ્યેષ્ઠા નક્ષત્ર જે વારે હોય તે જળનો અધિપતિ તથા કાર્તિક માસમાં જે વારે મૂળ નક્ષત્ર હોય તે મેઘનો અધિપતિ હોય છે એ પ્રમાણે જે કહ્યું છે, તે મત સારો ભાસે છે બીજાના મતનો અભિપ્રાય પ્રાય. કરીને જોશીઓને ભ્રમણા વાળક છે વાસ્તવિક રીતે તો વર્ષનો સ્વામી, મંત્રી અને ધાન્યનો સ્વામી એ ત્રણેનો જ વિશેષ ઉપયોગ છે તેમનું ફળ ત્રિરધરાનંદમાં આ પ્રમાણે કહ્યું છે—

વર્ષના રાજાદિકનું ફળ

જે વર્ષમાં રાજા મંત્રી અને ધાન્યેશ એ ત્રણે એક જ હોય તે વર્ષમાં યુદ્ધ, દુકાળ અને પ્રજાને વિષે મરકી વગેરે ઉપદ્રવ થાય છે બીજા ગ્રંથમાં પણ કહ્યું છે કે-" જે વર્ષમાં પોતે જ રાજા, પોતે જ મંત્રી અને પોતે જ ધાન્યેશ હોય, તે વર્ષમાં સમુદ્ર સિવાય બીજે કોઈ ઠેકાણે જળ દેખાતું નથી, અર્થાત્ વરસાદ બિલકુલ વરસે નહીં."

જે વર્ષમા સૂર્ય રાજા હોય તે વર્ષના ચોમાસામાં મેઘ અલ્પ વૃષ્ટિ કરે છે, ધાન્યની ઉત્પત્તિ અલ્પ થાય છે, વૃક્ષ પર અલ્પ ફળ થાય છે, મનુષ્યોમા કાંઈક પીડા ઉત્પન્ન થાય છે, ચોર અને અગ્નિની શકા રહે, તથા રાજાથી ભય પ્રાપ્ત થાય છે જો વર્ષનો રાજા ચદ્ર હોય તો ઉત્તમ ઉત્તમ માગલિક કાર્ય થાય છે, વરસાદ ઘણો થાય, ધાન્ય ઘણુ પાકે, મનુષ્યોની વ્યાધિ શાત થાય, પ્રજાઓને સુખ પ્રાપ્ત થાય અને રાજાઓનો ઉદય થાય જો વર્ષનો રાજા મગળ હોય તો અગ્નિનો ભય થાય, લોકો ચોરના ભયથી આકુળવ્યાકુળ થાય, રાજાઓ વચ્ચે યુદ્ધ થાય, પ્રજા દુઃખી થાય, લોકમા વ્યાધિ અને વિયોગની પીડા થાય, તથા પૃથ્વી પર શીઘ્ર જળવૃષ્ટિ થાય જો વર્ષનો રાજા બુધ હોય તો પૃથ્વીતળ જળમય થાય, ઘેર ઘેર વાજિંત્રના શબ્દ અને વિવાહના મંગળ થાય, સુખ-સુકાળ અને ધન-ધાન્યવડે પૃથ્વી પૂર્ણ થાય તથા રાજા અને ગાયો આનદિત રહે જો વર્ષનો રાજા બૃહસ્પતિ હોય તો સમગ્ર પૃથ્વી પર સારો વરસાદ થાય, ગાયો ઇચ્છાનુસાર દૂધ આપે, સર્વત્ર લોક દાન દેવામા તત્પર થાય, કોઈનો પરાભવ થાય નહીં અને લોક સદા આનદમાં રહે જો વર્ષનો રાજા શુક્ર હોય તો ધાન્ય ઘણુ પાકે, વૃક્ષો ફળોથી ભરપૂર થાય, ગાયો દૂધ ઘણુ આપે, વરસાદ ઘણો થાય, મધુર કેરીનો પાક થાય, લોકો પ્રસન્ન રહે અને પૃથ્વી જળમય થાય જો વર્ષનો રાજા શનિ હોય તો પૃથ્વી પર ખડ ખંડ વૃષ્ટિ થાય, મનુષ્યો રોગથી પીડા પામે, મહાઉગ્ર વાયુ

થાય, રાજાઓ પ્રજા પર અસહ્ય કર નાંખે, ચોરોનો ઉપદ્રવ થાય તથા લોક ક્ષુધાથી વ્યાકુળ થઇ ભ્રમણ કરતા ફરે.

વર્ષના મંત્રીનું ફળ

જો વર્ષનો મંત્રી સૂર્ય હોય તો પૃથ્વી પર રોગની પીડા થાય, સર્વ દેશોમાં વીઠ ઉત્પન્ન થાય, રસ અને ધાન્ય મોંઘાં થાય, મનુષ્યોમાં કપટ વધે અને દેવોનો પ્રભાવ નાશ પામે. જો વર્ષનો મંત્રી ચંદ્ર હોય તો પૃથ્વી પર ધાન્ય ઘણું પાકે, વૃક્ષો ફળોથી ભરપૂર થાય, ગાયો રસવાળી થાય, સ્ત્રીઓ ઘણા પુત્રોને જન્મ આપે તથા મનુષ્યોની વાણી મધ જેવી મધુર લાગે. વર્ષનો મંત્રી મંગળ હોય તો પૃથ્વી પર ગુરુ અને દેવની નિંદા થાય, અતિસાર રોગનો ઉપદ્રવ થાય, ધૂમવડે પૃથ્વી વ્યાકુળ થાય, મનુષ્યોને નેત્ર રોગની પીડા થાય, તથા યુદ્ધનો સંભવ થાય. વર્ષનો મંત્રી બુધ હોય તો રાજાઓ પ્રસન્ન દ્રષ્ટિવાળા થાય, ધાન્ય અને વરસાદ અધિક થાય, ઉત્તમ શાસ્ત્રની વૃદ્ધિ થાય, ધનિક લોકો સમૃદ્ધિવાળા થાય અને પતિ પર સ્ત્રીઓનો પ્રેમ વૃદ્ધિ પામે. વર્ષનો મંત્રી બૃહસ્પતિ હોય તો પ્રજાઓ સુખી થાય, ધન ધાન્યની વૃદ્ધિ થાય, મનુષ્યોમાં વિવાહાદિક માંગલિક ઉત્સવો થાય અને અનેક પ્રકારના રસોથી મેઘનો મહોદય થાય, અર્થાત્ ઘણી સારી વૃષ્ટિ થાય. વર્ષનો મંત્રી શુક્ર થયો હોય તો ગાયો અધિક દૂધ આપે, પૃથ્વી પર ધાન્ય સોંઘુ થાય, વૃક્ષો ફળોવડે પરિપૂર્ણ થાય, લોકોમાં રોગની વૃદ્ધિ થાય, વૈદના પ્રયોગ ચાલે, તથા કોઇ કોઇ ઠેકાણે ઇતિનો ભય થાય. વર્ષનો મંત્રી શનિ હોય તો મનુષ્યોના વ્યવહારનો નાશ થાય, મોંઘવારીની વૃદ્ધિ થાય, રાજાઓ ક્રૂર થાય, ચોર અને અગ્નિથી દુઃખ

ઉત્પન્ન થાય, ગાયોનો વિનાશ થાય, ધાન્ય અત્યંત મોંઘું થાય અને રાજાઓ વચ્ચે યુદ્ધ થાય.

ધાન્યના અધિપતિનુ ફળ

જે વર્ષમાં ધાન્યનો અધિપતિ રવિ હોય તે વર્ષમા પૃથ્વી પર કોઈ કોઈ ઠેકાણે ધાન્ય પાકે, કોઈ કોઈ ઠેકાણે ધાન્યનો નાશ થાય, તથા વ્યાધિ, દુઃખ અને મહાયુદ્ધ થાય સસ્યાધિપતિ ચદ્રમા હોય તો ધાન્ય સસ્તું થાય, સર્વત્ર જળની વૃષ્ટિ થાય, અને સર્વ ધાન્ય ઉત્પન્ન થાય ધાન્યાધિપતિ મગળ હોય તો સર્વ જગતમા ઇતિનો ઉપદ્રવ થાય, વ્યાધિ અને રોગની પીડા થાય, તથા ધાન્ય મોઘા થાય ધાન્યનો સ્વામી બુધ હોય તો સર્વ પૃથ્વી જળમય થાય, ભયનો નાશ થાય, લોકો સુખી થાય, તથા ચણા વગેરે ધાન્યની નીપજ ઘણી થાય ધાન્યેશ ગુરુ હોય તો સર્વ લોકમા આનદ પ્રવર્તે, વૃષ્ટિ સારી થાય અને ઘણા ધાન્યો નીપજે ધાન્યનો સ્વામી શુક્ર હોય તો સમગ્ર જગત રોગથી મુક્ત થાય, પૃથ્વી ભયથી મુક્ત થાય, અને સર્વ ધાન્યો પાકે સસ્યાધિપતિ શનિ હોય તો પૃથ્વી અગ્નિ અને ચોરથી વ્યાકુળ થાય, મહાવ્યાધિથી પીડા પામે, મૃત્યુ અને રોગનો ભય થાય તથા યુદ્ધ થાય

ગિરધરાનદને વિષે સસ્યાધિપ વગેરેનું ફળ આ પ્રમાણે કહ્યું છે—

વર્ષનો રાજા, મત્રી કે ધાન્યેશ જો સૂર્ય હોય તો તે વર્ષે રાજાઓ ક્રૂર થાય, અલ્પ ધાન્ય પાકે અને અલ્પવૃષ્ટિ થાય છે વર્ષનો પતિ, મત્રી કે ધાન્યનો પતિ જો ચદ્ર હોય તો તે વર્ષે ધાન્ય, ધન અને વૃષ્ટિવડે પૃથ્વી પરિપૂર્ણ થાય છે વર્ષપતિ, મત્રી કે ધાન્યપતિ જો મગળ હોય-તો અવૃષ્ટિ, અગ્નિ અને

ચોરનો અત્યંત ભય ઉત્પન્ન થાય છે વર્ષાધિપ, મંત્રી કે ધાન્યાધિપ જો બુધ હોય તો તે પૃથ્વી પર કલિ, કષ્ટ, અવૃષ્ટિ અને અતિ પવન કરતો નથી મંત્રી, ધાન્યેશ કે વર્ષેશ જો બૃહસ્પતિ હોય તો તે પૃથ્વીને ઘણા યજ્ઞો, ધન અને વૃષ્ટિવડે પરિપૂર્ણ કરે છે વર્ષેશ, ધાન્યેશ કે મંત્રી જો શુક્ર હોય તો પૃથ્વી ઘણા ધાન્ય અને ફળાદિકવડે સંપૂર્ણ થાય છે વર્ષપતિ, મંત્રી અને ધાન્યપતિ જો શનિ હોય તો તે વર્ષે ચોર, અગ્નિ, ધાન્ય અને રાજાનો ભય થાય છે આ પ્રમાણે વર્ષપતિ, મંત્રી અને ધાન્યપતિનું બળ, અબળ અને તત્કાળ ગ્રહના ચારનો સમ્યક્ પ્રકારે વિચાર કરી સર્વનું ફળ કહેવું

ઇતિ વર્ષપતિ, મંત્રી અને ધાન્યપતિનું ફળ

ચૈત્ર માસની શુક્લ પ્રતિપદાને દિવસે જે વાર હોય તે વર્ષનો રાજા કહેવાય છે તે રાજાને આશ્રીને જ

ગર્ગસંહિતામાં	સર્વ શુભ કે અશુભ ફળ કહેલું છે સૂર્યોદય
રાજાદિકનો	વખતે બે મુહૂર્ત પણ પ્રતિપદા હોય અને
વિચાર	તે દિવસે જે વાર હોય તે વર્ષનો રાજા

કહેવાય છે ચૈત્ર શુક્લ પ્રતિપદા, મેષ સંક્રાંતિ, ધનુષ સંક્રાંતિ, આર્દ્રા નક્ષત્રનો સૂર્ય, તુલા સંક્રાંતિ અને કર્ક સંક્રાંતિ, આ દિવસોમાં જે જે વાર હોય તે અનુક્રમે રાજા, મંત્રી, ધાન્યેશ, મેઘેશ, રસેશ અને સસ્યેશ કહેવાય છે

જગમોહન નામના ગ્રંથમાં આ પ્રમાણે કહ્યું છે—ચૈત્ર શુક્લ પ્રતિપદા, મેષ સંક્રાંતિ, કર્ક સંક્રાંતિ, તુલા સંક્રાંતિ અને મકર સંક્રાંતિ એ દિવસોમાં જે જે વાર હોય તે અનુક્રમે રાજા, મંત્રી, સસ્યપતિ, રસાધિપ અને નીરસાધિપ કહેલા છે સૂર્ય

આર્દ્રા નક્ષત્ર પર આવે ત્યારે જે વાર હોય તે જલાધિપતિ કહેવાય છે, ધનુષ સંક્રાંતિને દિવસે જે વાર હોય તે ધાન્યાધિપતિ કહેવાય છે.

ગુજરાતના વિદ્વાનોનો આ પ્રમાણે મત છે–" ફાલ્ગુન માસને છેડે અમાવાસ્યાને દિવસે જે વાર હોય તે વર્ષનો રાજા હોય છે એમ ગુજરાતના જોશીનો મત છે " કશ્યપ મુનિ કહે છે કે–" ચૈત્ર માસની શુકલ પ્રતિપદાને દિવસે કિંસ્તુઘ્ન કે બાલવકરણમા સૂર્યોદય વખતે જે વાર હોય તે વર્ષનો સ્વામી કહેલો છે " તેમનુ રામવિનોદમા ફળ આ પ્રમાણે કહ્યુ છે–તેમા પ્રથમ વર્ષના રાજાનું ફળ આ પ્રમાણે છે—

જે વર્ષમા વર્ષપતિ સૂર્ય હોય તે વર્ષે વરસાદ થોડો થાય, ધાન્ય થોડુ પાકે, વૃક્ષો પર થોડા ફળ થાય, તથા ચોર, અગ્નિ અને રાજાનો ભય થાય વર્ષપતિ ચદ્રમા હોય તો ગાયો ઘણું દૂધ આપે, ધન, ધાન્ય અને વૃષ્ટિ સારી થાય, તથા મનુષ્યો દેવોની સ્પર્ધા કરનારા થાય વર્ષપતિ મગળ હોય તો અગ્નિ, ચોર અને રોગોનો ઉપદ્રવ અધિક થાય, રાજાઓમા વિગ્રહ થાય, પૃથ્વી પર ધાન્ય પાકે નહીં, વરસાદ થાય નહી, અને લોકો અતિ દુઃખી થાય વર્ષપતિ બુધ હોય તો ઘણો વાયુ વાય, ધન, ધાન્ય અને વૃષ્ટિ મધ્યમ હોય, તથા રાજાના ક્ષોભથી પ્રજાઓ ઘણા કલેશને ભોગવનારી થાય વર્ષપતિ ગુરુ હોય તો રાજાઓ સેકડો યજ્ઞો કરે, સઘળી પૃથ્વી ધન, ધાન્ય અને વૃષ્ટિથી પૂર્ણ થાય, અને મનુષ્યો રોગ રહિત થઈ સુખી થાય વર્ષપતિ શુક્ર હોય તો સમગ્ર પૃથ્વી જવ, ઘઉં, ચોખા, ફળ, પુષ્પ અને વૃષ્ટિ વગેરેથી પૂર્ણ થાય વર્ષપતિ શનિ હોય તો વરસાદ મધ્યમ થાય, ઈતિનો ભય થાય, રોગની વૃદ્ધિ

થાય, રાજાઓના ઘોર સંગ્રામ થાય, અને સમગ્ર પૃથ્વી સૈન્યવડે ક્ષોભ પામે.

મંત્રીનું ફળ વિશિષ્ટ કહે છે

જે વર્ષમાં સૂર્ય મંત્રી હોય તે વર્ષમાં નિરંતર વિચિત્ર વરસાદ વરસે, સર્વ પ્રકારના ધાન્યો પાકે, રાજાઓ અધિક કોપવાળા થાય અને બાગ-બગીચા તથા જંગલનો વિનાશ થાય. ચંદ્રમા મંત્રી હોય તો અનેક પ્રકારનાં ધાન્ય પાકે, વરસાદ સારો થાય, બ્રાહ્મણ, સજ્જન, પશુ, ફળ, પુષ્પ અને પ્રાણીઓની વૃદ્ધિ થાય. મંગળ મંત્રી હોય તો અગ્નિનો આઘાત થાય, વાયુ અધિક વાય, રાજાનો ભય, પૃથ્વીનો ઉપદ્રવ અને ઉત્પન્ન થતા ધાન્ય સૂકાઈ જાય. બુધ મંત્રી હોય તો નિરંતર ઘણો વાયુ વાય, પૃથ્વી મધ્યમ ફળદાયક થાય, તથા લોકો દેવ જેવી શોભા પામે. બૃહસ્પતિ મંત્રી હોય તો ધનની અધિક પ્રાપ્તિ થાય, ધાન્ય સંપૂર્ણ પાકે, સમગ્ર પૃથ્વી જળથી પૂર્ણ થાય તથા રાજ્યોમાં મોટા મોટા ઉત્સવો થાય. શુક્ર મંત્રી હોય તો સમગ્ર પૃથ્વી પર થતા યજ્ઞોમાં બ્રાહ્મણોની વાણી દેવોના હૃદયને આનંદ પમાડે છે. શનિ મંત્રી હોય તો સમસ્ત પૃથ્વી મંદ ફળ આપનારી થાય છે, મેઘ વૃષ્ટિને કરે કે ન પણ કરે, અને સર્વ જગત કાંતિ રહિત થાય છે.

ધાન્યના સ્વામીનુ ફળ

જે વર્ષે ધાન્યાધિપતિ સૂર્ય હોય તે વર્ષે વૈર, અનાવૃષ્ટિ અને ભય થાય છે. લોકો અધર્મમાં તત્પર થાય છે અને રાજાઓ ક્રૂર આજ્ઞા કરનારા થાય છે. ધાન્યાધિપતિ ચંદ્ર હોય તો સર્વ પ્રકારનું ધાન્ય સુલભ થાય છે, બ્રાહ્મણ

અને ગાયોના કુળની વૃદ્ધિ થાય છે, તથા રાજાઓ આનંદ પામે છે. ધાન્યેશ્વર મંગળ હોય ત્યારે ધાન્ય મોઘું થાય, ચોરનો ભય થાય, વેરી અને અગ્નિનું જોર ઘણું વધે, તથા પ્રજાની હાનિ થાય ધાન્યનો પતિ બુધ હોય ત્યારે રાજાઓમા પરસ્પર પ્રીતિ થાય, કોઇ કોઇ ઠેકાણે વૃષ્ટિ થાય છે અને કોઇ કોઇ ઠેકાણે ધાન્ય પાકે છે ધાન્યનો સ્વામી બૃહસ્પતિ હોય ત્યારે શાસ્ત્રના આમ્નાયની પ્રવૃત્તિ થાય છે, ઘણી વૃષ્ટિ થાય છે અને ઘણું ધાન્ય સુલભ થાય છે ધાન્યનો અધિપતિ શુક્ર હોય ત્યારે લોકો પરસ્પર હર્ષયુક્ત થાય છે, પશુ અને ધાન્યની વૃદ્ધિ થાય છે તથા ધર્મ અને ઉત્સવો વૃદ્ધિ પામે છે ધાન્યનો સ્વામી શનિ હોય ત્યારે ધાન્ય મોઘું થાય છે, રાજાઓ પરસ્પર વિરોધી થાય છે, ચોરનો ભય થાય છે અને વરસાદ વરસતો નથી

મેઘના અધિપતિનુ ફળ

જે વર્ષે મેઘનો સ્વામી સૂર્ય હોય તે વર્ષે મેઘો અલ્પ વૃષ્ટિને કરે છે, રાજાનો ક્ષોભ થાય છે, ચોરનો ભય થાય છે અને ઘણી મોઘવારી થાય છે. મેઘનો અધિપતિ ચદ્ર હોય ત્યારે ધાન્ય, બ્રાહ્મણ અને સુખ અત્યત વૃદ્ધિ પામે છે, પૃથ્વી જળથી સપૂર્ણ થાય છે અને વિદ્વાન જનો વૃદ્ધિ પામે છે. મેઘનો સ્વામી મગળ હોય ત્યારે અગ્નિનો ભય, ચોરનો ભય અને સર્પનો ભય વધે છે દુકાળ અને અનાવૃષ્ટિથી થયેલા ઉપદ્રવોવડે આખું જગત પીડા પામે છે. મેઘનો સ્વામી બુધ હોય ત્યારે ઘણી વૃષ્ટિ થાય, લોકો આનદ પામે, લિપિ, લેખ, કાવ્ય, ગણિત વગેરેથી આજીવિકા કરનારા લોકો સુખી થાય અને ધાન્યની સંપત્તિ ઘણી થાય મેઘનો પતિ બૃહસ્પતિ હોય

ત્યારે સારી વૃષ્ટિ થાય છે, યજ્ઞના કાર્યમાં ક્ષેમકુશળ થાય છે, લોકો સંપત્તિ પામે છે, શસ્ય વૃદ્ધિ પામે છે અને ધર્મ કાર્યની સિદ્ધિ થાય છે મેઘનો અધિપતિ શુક્ર હોય ત્યારે કામી જનો સુખી થાય છે, ગાયો બહુ દૂધવાળી થાય છે અને પૃથ્વી ધાન્યથી સંપૂર્ણ થાય છે મેઘનો નાથ શનિ હોય ત્યારે અધિક વાયુ વાય છે, ક્વચિત વરસાદ થાય છે, ક્વચિત કુશળ થાય છે અને ધાન્યનો વિનાશ થાય છે

જે વર્ષમાં રસનો અધિપતિ સૂર્ય હોય તે વર્ષે ચંદન,
કુંકુમ, ગુગળ, તલ, તેલ અને એરંડાના
રસના સ્વામીનું તેલની વૃદ્ધિ થાય છે અને સર્વ રસો નિર
ફળી તર વૃદ્ધિ પામે છે રસનો સ્વામી ચંદ્ર
હોય ત્યારે ઈક્ષુરસ અને દૂધના સર્વ
પ્રકારના વિકારો, સર્વ પ્રકારનાં તેલ અને સુગંધી વસ્તુ એ સર્વ પદાર્થો અત્યંત સસ્તા થાય છે રસનો અધિપતિ મંગળ હોય ત્યારે સર્વ પ્રકારના રસનો સમૂહ, ચંદન, પુષ્પ અને મધુર વસ્તુ એ સર્વ દુર્લભ થાય છે એટલે મોંઘા થાય છે રસનો અધિપતિ બુધ હોય ત્યારે વિષ, અગ્નિ, સુંઠ, હીંગ, લસણ, ઘી અને તેલ વગેરે સર્વ વસ્તુ તથા ઈક્ષુથી ઉત્પન્ન થતી સર્વ વસ્તુ દુર્લભ (મોંઘી) થાય છે રસનો નાથ બૃહસ્પતિ હોય ત્યારે ચંદન, કપૂર, કંદ, મૂળ અને સર્વ રસો સુલભ હોય છે, તથા કટુ વગેરે વસ્તુનો નાશ થાય છે રસનો અધિપતિ શુક્ર હોય ત્યારે સુગંધી વસ્તુ, ગંધ રહિત વસ્તુ, દૂધ વગેરે સર્વ રસો, કંદ, મૂળ, ફળ અને પુષ્પ એ સર્વ વસ્તુ ઘણી ઉત્પન્ન થાય છે રસનો ઈશ્વર શનિ હોય ત્યારે

પૃથ્વી પર રસાયન, સુગંધી વસ્તુ, ઘી, ઈક્ષુ, કંદ અને મૂળ વગેરે દુર્લભ થાય છે, અને બીજી વસ્તુ સુલભ થાય છે

સસ્યના અધિપતિનું ફળ

સસ્ય એટલે પ્રથમ ઉત્પન્ન થનારૂ ધાન્ય. તેનો અધિપતિ જો સૂર્ય હોય તો સર્વ ધાન્યો અલ્પ થાય, ઈતિનો ભય ઘણો થાય અને કળથી, ચણા વગેરે સંપૂર્ણ થાય સસ્યનો સ્વામી ચંદ્ર હોય ત્યારે પૃથ્વી મનોહર માણસોને આશ્રય કરવા લાયક થાય છે પૃથ્વી પર ફળ, પુષ્પ, સસ્ય અને જળ ઘણુ હોય છે અને રાજા તથા પ્રજાને સુખ થાય છે. સસ્યનો સ્વામી મંગળ હોય ત્યારે પૃથ્વી પર ગરમીના ભયથી ધાન્યના સમૂહનો નાશ થાય, કોઈ ઠેકાણે સમગ્ર ધાન્યનો ભય થાય અને કોઇ ઠેકાણે સસ્યનો ભય થાય સસ્યનો પતિ બુધ હોય ત્યારે કવચિત્ મધ્યમ વરસાદથી ઉત્પન્ન થયેલુ સર્વ ધાન્ય વાયુથી નષ્ટ થાય છે, અને બીજુ ધાન્ય ઘણુ ઉત્પન્ન થાય છે સસ્યનો પતિ બૃહસ્પતિ હોય ત્યારે ઘણા પ્રકારનુ ધાન્ય પાકે, વૃષ્ટિ ઘણી થાય, ટંકણ તથા મગધ દેશમા ધાન્યનો પાક તથા વૃષ્ટિ મધ્યમ થાય સસ્યનો પતિ શુક્ર હોય ત્યારે ઘણા પ્રકારના ફળ, પુષ્પ અને ધાન્યથી સંપૂર્ણ શોભાયમાન પૃથ્વીતળ હોય, તથા લોકોને દેવો અત્યંત વિડંબના પમાડે છે સસ્યનો અધિપતિ શનિ હોય ત્યારે પૃથ્વી પર મધ્યમ ધાન્ય થાય, રાજભય ન હોય, કોદરા, કળથી, ચણા, અડદ અને મગ એ સર્વ ધાન્ય અધિક પાકે

નીરસના સ્વામીનું ફળ

જે વર્ષમા નીરસનો સ્વામી સૂર્ય હોય તે વર્ષે તાબુ, ચંદન, રત્ન, માણિકય, મોતી વગેરે વસ્તુ મોઘી થાય. નીરસનો અધિ-

પતિ ચંદ્ર હોય ત્યારે શ્વેત રંગવાળી વસ્તુ, મોતી, રૂપુ અને વસ્ત્ર વગેરે મોંઘાં થાય છે નીરસનો પતિ મંગળ હોય ત્યારે પરવાળાં, રાતા વસ્ત્ર, રક્ત ચંદન અને તાંબુ વગેરે વસ્તુ દિવસે દિવસે મોંઘી થાય છે જ્યારે નીરસનો સ્વામી બુધ હોય ત્યારે ચિત્ર વિચિત્ર વસ્ત્ર તથા શંખ અને ચંદન વગેરે વસ્તુ મોંઘી થાય નીરસનો અધિપતિ બૃહસ્પતિ હોય ત્યારે હળદર વગેરે પીળી વસ્તુ અને પીળાં વસ્ત્ર વગેરે વસ્તુની ઉત્તમ પ્રીતિ થાય (મોંઘી થાય). શુક્રનું પણ એ જ ફળ જાણવું નીરસનો સ્વામી શનિ હોય ત્યારે કપૂર, અગરુ ગંધ વસ્તુ સુવર્ણ, મોતી અને વસ્ત્ર એ સર્વ વસ્તુ મોંઘી થાય છે

અહીં મેઘાદિકનો પ્રસંગ હોવાથી આર્દ્રા નક્ષત્રની તિથિ આર્દ્રા નક્ષત્રનું વગેરેનું ફળ જગ મોહન નામના ગ્રંથમાં ફળ કહ્યું છે, તે કહે છે —

જે પ્રતિપદાને દિવસે આર્દ્રા નક્ષત્ર પર સૂર્ય આવે તો તે શુભદાયક છે, બીજને દિવસે આર્દ્રા નક્ષત્રમાં સૂર્ય પ્રવેશ કરે તો સસ્યની વૃદ્ધિ થાય છે, ત્રીજને દિવસે પ્રવેશ કરે તો ધતિ નો ક્ષય થાય છે, ચોથને દિવસે પ્રવેશ કરે તો તે અશુભ કહેવો છે પાંચમને દિવસે પ્રવેશ કરે તો તે અતિ ઉત્તમ છે, છઠ્ઠને દિવસે પ્રવેશ કરે તો ધનની સમૃદ્ધિ થાય, સાતમને દિવસે પ્રવેશ કરે તો ઉત્તમ કલ્યાણ થાય, આઠમને દિવસે પ્રવેશ કરે તો અલ્પ વૃદ્ધિ થાય, નોમને દિવસે પ્રવેશ કરે તો ઇતિની પીડા થાય, દશમને દિવસે પ્રવેશ કરે તો શુભ દાયક છે અગ્યારશને દિવસે પ્રવેશ કરે તો સુકાળ થાય, બાર શને દિવસે પ્રવેશ કરે તો ધાન્યની સંપત્તિ થાય, તેરશને દિવસે પ્રવેશ કરે તો જળ ઘણું થાય, ચૌદશને દિવસે પ્રવેશ

કરે તો ધનનો વિનાશ થાય, પૂર્ણિમાને દિવસે પ્રવેશ કરે તો પૂર્ણફળ પ્રાપ્ત થાય, અને અમાવાસ્યાને દિવસે જો આર્દ્રા નક્ષત્ર પર સૂર્ય પ્રવેશ કરે તો સ્વપક્ષ અને પરપક્ષના રાજ્યનો વિનાશ થાય. રાજાઓને પોતાનો દેશ સ્વપક્ષ કહેવાય છે અને શત્રુઓ પરપક્ષ કહેવાય છે

આર્દ્રા નક્ષત્રનું વાર આશ્રી ફળ

આર્દ્રા નક્ષત્રમા સૂર્યનો પ્રવેશ રવિવારે હોય તો પશુનો નાશ થાય, સોમવારે પ્રવેશ હોય તો સુકાળ થાય, મગળવારે પ્રવેશ હોય તો મરણ થાય, બુધવારે પ્રવેશ હોય તો ક્ષેમ અને સુકાળ થાય, ગુરુવારે પ્રવેશ હોય તો અર્થની સિદ્ધિ થાય, શુક્રવારે પ્રવેશ હોય તો પ્રજામાં શાંતિ થાય અને શનિવારે આર્દ્રા નક્ષત્રમા સૂર્યનો પ્રવેશ હોય તો મદ ફળ થાય છે

નક્ષત્રના યોગનુ ફળ

આર્દ્રા નક્ષત્રમાં સૂર્યનો પ્રવેશ અશ્વિની નક્ષત્રને દિવસે હોય તો તે શુભ છે ભરણી નક્ષત્રને દિવસે પ્રવેશ હોય તો તે અશુભકારક છે કૃત્તિકા નક્ષત્રને દિવસે પ્રવેશ હોય તો વૃષ્ટિ થાય નહી રોહિણી અને મૃગશીર્ષ નક્ષત્રને દિવસે પ્રવેશ હોય તો સુકાળ થાય છે આર્દ્રા નક્ષત્રને દિવસે પ્રવેશ હોય તો તે ભયકારક છે પુનર્વસુને દિવસે પ્રવેશ હોય તો તે વૃદ્ધિકારક છે. પુષ્યને દિવસે પ્રવેશ હોય તો લોક જળમાં તણાઇ જાય એટલે ઘણો વરસાદ થાય અશ્લેષા નક્ષત્રને દિવસે પ્રવેશ હોય તો ભયકર દુ:ખ અને સર્વ સુખનો

વિનાશ થાય છે મઘા નક્ષત્રને દિવસે પ્રવેશ હોય તો અન્ન વૃદ્ધિ થાય. પૂર્વાફાલ્ગુની નક્ષત્રને દિવસે પ્રવેશ હોય તો તે કીર્તિ કરનાર છે ત્રણે ઉત્તરાને દિવસે પ્રવેશ હોય તો વૃદ્ધિ અને સર્વ સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે ચિત્રા નક્ષત્રને દિવસે પ્રવેશ હોય તો વિવિધ ધાન્યો પાકે અને સદા શુભ ફળ થાય. સ્વાતિ નક્ષત્રને દિવસે પ્રવેશ હોય તો ધાન્યની વૃદ્ધિ થાય. વિશાખા નક્ષત્રને દિવસે પ્રવેશ હોય તો રોગનો નાશ થાય. અનુરાધા નક્ષત્રને દિવસે પ્રવેશ હોય તો સર્વ રાજા અને પ્રજાઓ સુખી થાય. જ્યેષ્ઠા નક્ષત્રને દિવસે પ્રવેશ હોય તો સર્વ પ્રકારના ભય થાય. મૂલ નક્ષત્રને દિવસે પ્રવેશ હોય તો સર્વ પ્રકારનો ભય ઉત્પન્ન થાય. પૂર્વાષાઢા નક્ષત્રને દિવસે પ્રવેશ હોય તો ઘણું યુદ્ધ થાય. શ્રવણ નક્ષત્રને દિવસે પ્રવેશ હોય તો તે શુભ છે ધનિષ્ઠા નક્ષત્રને દિવસે પ્રવેશ હોય તો પૃથ્વી સંપૂર્ણ ફળ દાયક થાય. શતભિષા નક્ષત્રને દિવસે પ્રવેશ હોય તો પૃથ્વી જળ મય થાય. પૂર્વાભાદ્રપદાને દિવસે પ્રવેશ હોય તો તે શુભકારક છે તથા સૂર્ય આર્દ્રા નક્ષત્રમાં પ્રવેશ કરે તે દિવસે જો રેવતી નક્ષત્ર હોય તો રાજાનો વિનાશ થાય

યોગને આશ્રી આર્દ્રા નક્ષત્રનુ ફળ

વિષ્કંભ વગેરે પાંચ યોગને દિવસે આર્દ્રા નક્ષત્રમાં સૂર્યનો પ્રવેશ હોય તો તે શુભકારક છે સુકર્મા, ધ્રુવ, વૃદ્ધિ, હર્ષણ, સિદ્ધિ, સાધ્ય શિવ, સિદ્ધ, શુભ, શુક્લ અને ઐંદ્ર આટલા યોગને દિવસે જો આર્દ્રા નક્ષત્રમાં સૂર્યનો પ્રવેશ હોય તો તે શુભ કારક છે, બાકીના યોગને દિવસે આર્દ્રામાં સૂર્યનો પ્રવેશ હોય તો તે યોગના નામની સદૃશ મધ્યમ ફળને આપનાર છે

દિવસના પૂર્વ ભાગમા જો આર્દ્રા નક્ષત્રમા સૂર્યનો પ્રવેશ થાય તો જગતના પ્રાણીઓ દુઃખ પામે, મધ્યાહ્ને પ્રવેશ થાય તો અલ્પ ફળવાળી પૃથ્વી થાય, સૂર્યાસ્ત સમયે પ્રવેશ થાય તો ધાન્યની સપત્તિ ઘણી થાય, અર્ધ રાત્રિએ પ્રવેશ થાય તો ક્ષેમ અને કુશળ થાય જ્યારે આર્દ્રા નક્ષત્રમા સૂર્યનો પ્રવેશ થાય તે સમયે ચદ્રમા ત્રિકોણ કે કેન્દ્રમા હોય તથા જળચર રાશિમા હોય કે શુભગ્રહની દૃષ્ટિ પડતી હોય તો આખી પૃથ્વી ધાન્યથી પૂર્ણ થાય દિવસે આર્દ્રાનો પ્રવેશ હોય તો ધાન્યનો વિનાશ થાય, રાત્રિએ આર્દ્રાનો પ્રવેશ હોય તો સસ્યની વૃદ્ધિ થાય, સૂર્યાસ્ત સમયે કે અર્ધ રાત્રિએ આર્દ્રાનો પ્રવેશ હોય તો અન્ન સોઘુ થાય અને ઘણો વરસાદ થાય

વેળાલગ્નને આશ્રી આર્દ્રા નક્ષત્રનું ફળ

હવે વર્ષના રાજા અને મત્રીનો પ્રસગ હોવાથી વર્ષના જન્મલગ્નનો વિચાર કરાય છે—

લોકોના હિતને માટે ચૈત્ર માસ પ્રાપ્ત થાય ત્યારે મેષ સક્રાંતિને સમયે શુભાશુભ લગ્ન જોવુ જોઈએ તે આ પ્રમાણે— જો લગ્ન ઉપર શુભ ગ્રહની દૃષ્ટિ પડતી હોય તો તે શુભ છે અને તે વર્ષ ધન, ધાન્યાદિકવડે સપૂર્ણ થઇને શુભને પ્રાપ્ત કરનારું થાય છે. આ લગ્નમા જે બાર માસ છે તે બાર ભવ (ભુવન) જાણવા જે માસમા સૌમ્ય અને ક્રૂર ગ્રહો હોય તે માસમા તે દિશામા શુભાશુભ ફળ જાણવુ મેષ પ્રવેશ લગ્નમા અને વર્ષ લગ્નમા જો સાતમા સ્થાનને વિષે પાપ ગ્રહ હોય તો ધાન્યના સમૂહનો નાશ થાય છે મેષ સક્રાતિના પ્રવેશ સમયે ધન સ્થાનને વિષે, વ્યય સ્થાનને વિષે કે કેદ્રને વિષે

શુભ ગ્રહ હોય તથા પોતાના નક્ષત્રને વિષે શુભ ગ્રહની કે મિત્ર ગ્રહની દૃષ્ટિ પડતી હોય તો સુકાળ થાય છે, અન્યથા દુકાળ પડે છે

મતાંતર—જ્યોતિષ શાસ્ત્રના વિદ્વાનોએ ચૈત્ર શુકલ પ્રતિપદાને દિવસે પ્રારભમાં વર્ષના લગ્નનો શુભાશુભ વિચાર કરવો તે આ પ્રમાણે—મેષ લગ્નમાં વર્ષનો પ્રવેશ હોય તો પૂર્વ દિશામાં દુકાળ પડે, અને રાજાઓનો વિગ્રહ થાય. દક્ષિણ દિશામાં સુકાળ થાય, તથા પૃથ્વી ઘણા ધાન્ય અને રસકસથી યુક્ત થાય છે, ધાન્ય વેચવામાં લાભ થાય છે, વરસાદ પરિપૂર્ણ વરસે, તથા ઘી તેલ વગેરે વસ્તુ અને કરીયાણું મોંઘાં થાય ઉત્તર દિશામાં સુકાળ થાય, રાજાઓ ઉદ્વેગ પામે, મધ્ય દેશમાં મોટી વૃષ્ટિ થાય અને ધાન્યના સમૂહની પ્રાપ્તિ થાય. વૃષ લગ્નમાં વર્ષનો પ્રવેશ હોય તો પશ્ચિમમાં દુકાળ પડે, પૂર્વમા રાજાઓનો વિગ્રહ થાય, ઉત્તરમાં ધાન્યની અર્ધ પ્રાપ્તિ થાય, અને દક્ષિણમાં વિશેષ દુકાળ પડે મિથુન લગ્નમાં વર્ષનો પ્રવેશ હોય તો યુદ્ધ થાય, પૂર્વમાં ધાન્યનો વિક્રય કરવો, ઉત્તર અને દક્ષિણમાં ઘણો વરસાદ થાય, તે વખતે ધાન્યનો સંગ્રહ કરવો ઉચિત છે પશ્ચિમ દિશામાં મોટો વરસાદ થાય, છત્રભંગ અને વિગ્રહ થાય, મધ્ય દેશમાં ધાન્યની અર્ધ પ્રાપ્તિ થાય અને પશુઓમાં રોગની વૃદ્ધિ થાય. કર્ક લગ્નમાં વર્ષનો પ્રવેશ હોય તો પૂર્વ દિશામાં સુખની પ્રાપ્તિ થાય, ઉત્તર દિશામા વિગ્રહ થાય, પશ્ચિમ દિશામાં નવ માસ દુકાળ પડે, આઠ માસ પર્યંત ધાન્ય અને પશુઓનો વિક્રય કરવો. દક્ષિણ દિશામાં અને મધ્ય દેશમા સુખ થાય અને પશુઓમાં પીડા થાય. સિંહ લગનમાં વર્ષનો પ્રવેશ હોય તો દક્ષિણ દિશામાં

દાઢવાળા પ્રાણીઓનો ક્ષય થાય, છ માસ સુધી ધાન્ય સસ્તું રહે અને વરસાદ ઘણો થાય પશ્ચિમ દિશામાં ધાતુ, વસ્તુ અને ફળાદિક મોઘા થાય. ઉત્તરમા ઘણી વૃષ્ટિ થાય અને રાજા તથા પ્રજા સુખી થાય પૂર્વ દિશામાં ધાન્યની અર્ધ પ્રાપ્તિ થાય, પાચ માસ પછી શુભ થાય, મધ્ય દેશમા પાંચ માસ સુધી યુદ્ધ થાય અને દેશ ઉજ્જડ થાય કન્યા લગ્નમા વર્ષનો પ્રવેશ હોય તો પૂર્વ દિશામા મનુષ્યો સુખી થાય, ઘી મોઘુ થાય તથા ત્રણ માસ સુધી મજીઠ વગેરે સોંઘું રહે દક્ષિણ દિશામાં મરકીનો રોગ અને અગ્નિનો ઉપદ્રવ થાય તથા લોકો દુઃખી થાય પશ્ચિમ દિશામાં વિગ્રહ અને અન્નની મોઘવારી રહે, પૂર્વ દિશામા પશુઓને સુખ થાય, ઉત્તર દિશામા રાજાઓનો વિગ્રહ થાય, મધ્ય દેશમાં પ્રજાનો ભગ થાય અને ઘી સોઘુ થાય તુલા લગ્નમા વર્ષનો પ્રવેશ હોય તો મધ્ય દેશમા છત્રભગ થાય, વિગ્રહ થાય, પૂર્વ દેશમાં ધાન્યનો વિક્રય કરવો, છત્રભગનો ઉપદ્રવ થાય, દુકાળ થાય, ઘણો વાયુ વાય, થોડો વરસાદ થાય, પશ્ચિમ દિશામા મોટુ યુદ્ધ થાય, સર્પાદિક દાઢવાળા જતુઓનો ભય થાય, અન્નનો ભાવ તેજ થાય, દક્ષિણ દિશાના લોક સુખી થાય, ઉત્તર દિશામાં દુકાળ થાય, તથા પશ્ચિમ દિશામા બે માસ સુધી કાઇક ઉત્પાતનો સભવ રહે વૃશ્ચિક લગ્નમા વર્ષનો પ્રવેશ હોય તો પશ્ચિમ દેશમા નવ માસ સુધી દુકાળ રહે, ઉત્તર દિશામા અન્નની અર્ધ પ્રાપ્તિ થાય, ધાતુઓ સોઘી થાય, પૂર્વ દેશના રાજાઓમાં વિગ્રહ થાય, ત્રણ માસ સુધી મનુષ્યોને દુઃખ થાય, પછીથી સુખ થાય, તથા મધ્ય દેશમા ધાન્યનો નાશ થાય, દક્ષિણમાં આવતા વર્ષમા દેશભંગ થાય, પાચ માસ પછી ધાતુનો વિક્રય

કરવો. મનુષ લગ્નમાં વર્ષનો પ્રવેશ હોય તો ઉત્તર અને પૂર્વ દેશના મનુષ્યો સુખી થાય, ઘણો વરસાદ અને સુકાળ થાય, મધ્ય દેશમા રોગનો ઉપદ્રવ થાય, પશ્ચિમ દેશમા પાંચ માસ પછી ઘી અને ધાન્ય સસ્તાં થાય, દક્ષિણ દેશમા લોકો સુખી થાય પશુઓને કાંઇક પીડા થાય મકર લગ્નમાં વર્ષનો પ્રવેશ હોય તો ઉત્તર દેશમાં મોટો ઉત્પાત થાય, રાજાનો ક્ષય થાય, પશ્ચિમ દેશમા એક વર્ષ સારુ ધાન્ય ઉત્પન્ન થાય અને ઘણુ સુખ પ્રાપ્ત થાય. મધ્ય દેશમાં ધાન્યની અર્ધ પ્રાપ્તિ થવાથી ધાન્ય કાંઇક મોંઘુ રહે છે, અકાળે મેઘની વૃદ્ધિ થાય, ધાન્ય વેચવાથી લાભ થાય. કુભ લગ્નમાં વર્ષનો પ્રવેશ હોય તો પૂર્વ દેશમાં સુખ થાય, ઉત્તર દિશામા દુકાળનો સભવ થાય, પશ્ચિમ દિશામાં હાહાકાર અને ધાન્ય મોંઘુ થાય, દક્ષિણ દિશામાં વિગ્રહ થાય અને મધ્ય દેશમાં ઘણુ સુખ પ્રાપ્ત થાય મીન લગ્નમાં વર્ષનો પ્રવેશ હોય તો દક્ષિણમાં લોકો સુખી થાય, ધાન્યનો સગ્રહ કરવો ઉચિત છે, મધ્ય દેશમાં ધાન્યનો નાશ થાય, ક્વચિત્ છત્રભગ થાય, આ રીતે વર્ષના જ મને વિષે બારે લગ્ન જાણવાં

ઇતિ વર્ષજન્મલગ્નફળ

પ્રથમ જે વાયુનુ દ્વાર કહ્યુ છે તેનો યોગ્ય સ્થાને વિચાર

અગ્નિદ્વાર	કરવો તેમાં જેટલો વાયુ વાય તેટલો વરસાદ વરસે અને તેથી લોકો સુખી થાય.

ચૈત્ર માસની કૃષ્ણ દ્વિતીયાને દિવસે જો આકાશ વાદળાં રહિત હોય તો ભાદ્રપદ માસમાં મેઘનો

ચૈત્ર માસનું ફળ મોટો ઉદય થાય એમ જાણવુ ચૈત્ર વદ ત્રીજને દિવસે પ્રબળ વાદળાં થાય

અને વરસાદ વરસે તો કાર્તિક માસમાં વરસાદ થાય ચૈત્ર વદ ચોથને દિવસે વરસાદ થાય તો દુકાળ થાય છે. ચૈત્ર વદ પાંચમને દિવસે વાદળાનુ દુર્દિન દેખવામા ન આવે તો તે શુભ છે. વળી બીજાના મતમા આ પ્રમાણે કહ્યુ છે કે—"ચૈત્ર વદ બીજથી પાચ દિવસ સુધીમા જળની વૃષ્ટિ થાય તો આગળ પર જળનો નિરોધ થાય છે એમ પૂર્વના આચાર્યોએ કહ્યું છે" શ્રી હીરવિજયસૂરિએ કહ્યું છે કે—"ચૈત્ર વદ બીજ, ત્રીજ, ચોથ અને પાચમને દિવસે જો વરસાદ વરસે અને પૂર્વ દિશાનો વાયુ વાય તો મેઘનો ઉદય વિલબે થાય" લોકમા પણ કહ્યું છે કે—"ચૈત્ર વદ છઠ્ઠને દિવસે વાદળાં કે વાયુ ન હોય તો સમગ્ર ધાન્ય ઉત્પન્ન થાય છે તેમા કાંઈ પણ સશય નથી" વળી ચૈત્ર વદ પાચમ પછી નવ દિવસ સુધી નિર્મળતા હોય (તો તે શુભ છે) એમ પહેલા કહી ગયા છે ચૈત્ર વદ પાચમને દિવસે હસ્ત નક્ષત્ર આવતું હોય અને વીજળી, ગર્જના તથા વાદળા ન હોય તો તે વર્ષ શુભ થાય છે. ચૈત્ર વદ તેરશ, નોમ અને પાચમને દિવસે વીજળી, ગર્જના કે વાદળા હોય તો વૃષ્ટિની હાનિ થાય છે ચૈત્ર વદ સાતમને દિવસે જો આકાશ વાદળાવડે વ્યાપ્ત હોય તો રાતી વસ્તુ મોઘી થાય છે તેમા કાઇ પણ સંશય નથી કહ્યુ છે કે—"ચૈત્ર વદ પાચમ, નોમ અને તેરશને દિવસે જો ગર્જના થાય તો ચાર માસ સુધી વરસાદ વરસે નહીં એમા કાંઈ સદેહ નથી ચૈત્ર શુદ પડવો, બીજ, ત્રીજ અને ચોથ એ દિવસોમા જો વૃષ્ટિ થાય તો ચોમાસાના ચાર માસ વરસાદ વરસે" બીજાના મતમા કહ્યુ છે કે—"ચૈત્ર માસની પહેલી (સુદ) પ્રતિપદાને દિવસે મેઘની ગર્જના કે વૃષ્ટિ થાય તો શ્રાવણ

અને ભાદ્રપદ માસમાં વૃષ્ટિ થાય નહીં." લોકમાં પણ કહ્યું છે કે—"ચૈત્ર શુક્લ પ્રતિપદાને દિવસે મેઘની ગર્જના, વીજળી કે વાદળાં ન થાય અને પૂર્ણિમાને દિવસે ચિત્રા નક્ષત્ર હોય તો-દામથી બમણા હોય ધાન્ય મળે અર્થાત્ ઘણું સસ્તું મળે." ચૈત્ર સુદ પાંચમ, સાતમ અને તેરશને દિવસે વાદળાં હોય તો તે શ્રેષ્ઠ છે, પરંતુ વરસાદ થાય તો તે દુઃખદાયક છે જો ચૈત્ર માસના શુક્લ પક્ષમાં આર્દ્રા નક્ષત્રથી સ્વાતિ નક્ષત્ર સુધીમાં વાદળાં થાય, પણ જળ પ્રવાહરૂપ વૃષ્ટિ ન થાય તો વર્ષ સારુ થાય છે ચૈત્ર સુદ અગ્યારશને દિવસે રવિવાર હોય અને તે દિવસે દુર્દિન રહે તો જુવારનો સંગ્રહ કરવો, તેનાથી બાર માસે સારો લાભ થાય છે ચૈત્ર માસના કૃષ્ણ પક્ષમાં ચોદશ તથા આઠમને દિવસે વાદળાં થાય અને ઉત્તરનો વાયુ વાય તો જગતનું શુભ થાય છે ચૈત્ર માસના શુક્લપક્ષમાં તેરશને દિવસે ધૂળ સહિત વાયુ વાય કે ધુમસ વરસે તો તે વર્ષે વરસાદ વરસે નહીં. ચૈત્ર માસના શુક્લપક્ષમાં દશમને દિવસે શનિવાર અને મઘા નક્ષત્ર હોય તથા તે દિવસે વરસાદ વરસે તો સમસ્ત વર્ષમાં ધાન્યના મૂલ્યની પ્રાપ્તિ થાય નહીં.

વૈશાખ માસનું ફળ

વૈશાખ માસના કૃષ્ણ પક્ષમાં પ્રતિપદાને દિવસે સૂર્યોદય વખતે જ આકાશમાં સૂર્ય વાદળાંથી આચ્છાદિત હોય તો તે વર્ષને હિતકારક છે વૈશાખ માસના શુક્લ પક્ષ કે કૃષ્ણ પક્ષની ચોદશ અને આઠમને દિવસે ગર્જારવ, વીજળી અને વૃષ્ટિ થાય તો તે વર્ષને આનંદ કરનાર છે મતાંતરમાં શ્રી હીરવિજયસૂરિ કહે છે કે—"જો

વૈશાખ માસમાં શુકલ કે કૃષ્ણ પક્ષની આઠમ અને ચૌદશને દિવસે ગર્જના થાય, વીજળી ચમકે અને આકાશ વાદળાથી આચ્છાદિત થાય તો ચાર માસ નિરતર વરસાદ વરસે." વૈશાખ માસના કૃષ્ણ પક્ષની અગ્યારશને દિવસે વાદળાં ઘણા થાય તો ધાન્યને વેચીને પણ ખેતી કરવી વૈશાખ માસના શુકલ પક્ષમાં પ્રતિપદા અને દ્વિતીયાને દિવસે વાદળા હોય તો તે શુભ છે જો ત્રીજને દિવસે પણ વાદળાં હોય તો વરસાદ સારો થાય, પણ રોગની વૃદ્ધિ થાય વૈશાખ માસના શુકલ પક્ષમા દશમ અને અગ્યારશને દિવસે વાદળા ન હોય તો તે શુભકારક છે વૈશાખ માસમાં જ્યારે અશ્વિની નક્ષત્ર હોય તે દિવસે વરસાદ થાય તો રાતી વસ્તુ મોંઘી થાય છે વૈશાખ સુદ પાચમને દિવસે વરસાદ અને વાદળાં હોય તો સર્વ ધાન્યનો સગ્રહ કરવો, તેથી ભાદ્રપદ માસમા લાભ થાય વૈશાખ શુકલ પ્રતિપદા તથા સાતમ, આઠમ અને નોમ એ તિથિએ વાદળાંનો ઉદય થાય તો શીઘ્ર વરસાદ વરસે છે વૈશાખ માસના શુકલ પક્ષમા અગ્યારશ, બારસ અને તેરશ એ ત્રણ દિવસે વૃષ્ટિ કે વાદળા થાય તો દુકાળ પડે છે, અને પૂર્ણિમાને દિવસે વરસાદ થાય તો ભાદ્રપદ માસમા ધાન્ય મોઘું થાય વૈશાખ માસમા પાચમ, સાતમ, નોમ, અગ્યારશ અને તેરશ એ દિવસોમા વૃષ્ટિ થાય તો લોકમાં શુભ થાય છે.

જ્યેષ્ઠ માસનું ફળ જ્યેષ્ઠ માસમા શુકલ અને કૃષ્ણ પક્ષની આઠમ અને ચોદશ તથા કૃષ્ણ પક્ષની દશમ એ દિવસોમા વરસાદ થાય તો ભાદ્રપદ માસમા અધિક વરસાદ વરસે જ્યેષ્ઠ માસની દશમની રાત્રિએ જો ચદ્ર દેખાય નહીં તો તે વર્ષે

વૃષ્ટિનો રોધ થાય અને પૃથ્વી છત્ર રહિત થાય, શલ્ય રહિત થાય. જ્યેષ્ઠ માસના કૃષ્ણ પક્ષની અગ્યારશ અને બારશને દિવસે મેઘની ગર્જના થાય, વીજળી ચમકે અને વૃષ્ટિ થાય તો તે વર્ષ સુખદાયક થાય છે જ્યેષ્ઠ અને આષાઢ માસમાં રોહિણી નક્ષત્રને દિવસે આકાશ વાદળ સહિત હોય તો વૃષ્ટિનો નાશ થાય છે, પરન્તુ તે દિવસે જો વરસાદ વરસે તો તે વર્ષે વૃષ્ટિની વૃદ્ધિ થાય છે. જ્યેષ્ઠ માસમાં મૂળ નક્ષત્રને દિવસે અને છેવટના બે દિવસે વરસાદ વરસે તો દુકાળ થાય છે તથા કેવળ વીજળી ચમકે, અને ધૂળ સહિત વાયુ વાય તો તે શ્રેષ્ઠ છે જ્યેષ્ઠ અને આષાઢ માસમાં જે જે દિવસે વૃષ્ટિ થાય તે તે દિવસે શ્રાવણ અને ભાદ્રપદ માસમાં અવશ્ય વૃષ્ટિ થાય છે જ્યેષ્ઠ માસમાં શ્રવણ અને ધનિષ્ઠા નક્ષત્રને દિવસે વીજળી ચમકે અથવા ગર્જના થાય તો સુકાળ થાય છે, અને ચંદ્રમા યુક્ત રોહિણી નક્ષત્રને દિવસે આકાશમાં વાદળાં ન હોય તો વૃષ્ટિનો વિનાશ થાય છે જ્યેષ્ઠ સુદ બીજને દિવસે ગર્જના થાય તો વૃષ્ટિના ગર્ભનો પાત (નાશ) થાય છે જ્યેષ્ઠ સુદ બીજને દિવસે આર્દ્રા નક્ષત્ર હોય અને તે દિવસે વૃષ્ટિ થાય તો દુકાળ પડે. જ્યેષ્ઠ માસના શુક્લ પક્ષમાં બીજ વિગેરે તિથિમાં, આર્દ્રા નક્ષત્ર હોય ત્યાંથી સ્વાતિ નક્ષત્ર સુધી દશ નક્ષત્રોના દિવસોમાં જો વૃષ્ટિ થાય તો ગર્ભપાત થાય છે જ્યેષ્ઠ માસની પાંચમને દિવસે, વૃષ સંક્રાંતિને દિવસે પૂર્વાષાઢા નક્ષત્રને દિવસે કે મૂળ નક્ષત્રને દિવસે જો વરસાદ થાય તો તે દોષકારક નથી. જ્યેષ્ઠ માસની પૂર્ણિમાને દિવસે મૂળ નક્ષત્ર હોય અને તે દિવસે જો વૃષ્ટિ થાય તો સાઠ દિવસ

પછી વરસાદ થાય છે. જયેષ્ઠ પૂર્ણિમાના મૂલ નક્ષત્રના પ્રથમ ચરણમા વરસાદ થાય તો આષાઢ માસમા વૃષ્ટિનો રોધ થાય છે, બીજા ચરણમા વરસાદ થાય તો શ્રાવણ માસમા વૃષ્ટિનો રોધ થાય છે, ત્રીજા ચરણમા વરસાદ થાય તો ભાદ્રપદ માસમા વૃષ્ટિનો રોધ થાય છે અને ચોથા ચરણમા વરસાદ થાય તો આશ્વિન માસમા વૃષ્ટિનો રોધ થાય છે. એ જ પ્રમાણે શ્રવણ અને ધનિષ્ઠાના ચરણોમા વરસાદ ન થાય તો ક્રમથી ચાર માસમા વૃષ્ટિ ન થાય એમ જાણવુ જયેષ્ઠ માસના કૃષ્ણ પક્ષમા શ્રવણાદિક નક્ષત્રમાં વૃષ્ટિ ન થાય તો આગળ ચોમાસામા પણ વરસાદ થાય નહીં અને શ્રવણાદિક નક્ષત્રમાં વૃષ્ટિ થાય તો આગળ પણ ઘણી વૃષ્ટિ થાય છે જયેષ્ઠ માસમાં ચિત્રા, સ્વાતિ અને વિશાખા નક્ષત્રને દિવસે વાદળા હોય તો તે શુભ છે, અને તે દિવસોમા આકાશ નિર્મળ હોય તો આષાઢ માસમા વૃષ્ટિ ન થાય પણ શ્રાવણ માસમા વૃષ્ટિ થાય છે

આષાઢ માસનુ ફળ

જયેષ્ઠ માસ પૂર્ણ થયા પછી આષાઢ માસની પહેલી પ્રતિપદાને દિવસે મેઘની ગર્જના થાય, વીજળી ચમકે અને વરસાદ વરસે, તો બે માસ સુધી વૃષ્ટિનો નિરોધ થાય છે આષાઢ કૃષ્ણ પક્ષની ચોથને દિવસે સૂર્યોદય વખતે જો સૂર્ય વાદળાથી આચ્છાદિત હોય તો સાડા ત્રણ માસ પછી મેઘનો ઉદય થાય છે આષાઢ કૃષ્ણ પક્ષની ચોથને દિવસે સૂર્યાસ્ત સમયે જો વરસાદ ન વરસે તો જળની દુર્લભતા થાય, આષાઢ કૃષ્ણ પક્ષની આઠમને દિવસે ચદ્રના ઉદય વખતે જો વાદળાવડે આકાશ વ્યાપ્ત

થાય તો પૃથ્વી જળથી પૂર્ણ થાય છે લોકમાં પણ કહ્યું છે કે—"આષાઢ માસના કૃષ્ણ પક્ષની આઠમ અને નોમની રાત્રિએ જો ચંદ્ર વાદળાંથી આચ્છાદિત થાય તો અનાજ સોંઘુ થાય." અન્ય સ્થળે પણ કહ્યું છે કે—"આષાઢ માસના કૃષ્ણ પક્ષની આઠમને દિવસે રાત્રે ચંદ્રમા વાદળાંઓથી ઢંકાયેલો હોય તો બાર માસ સુધી સારો વરસાદ વરસે અને ઘણું ધાન્ય ઉત્પન્ન થાય" આષાઢ માસના કૃષ્ણ પક્ષની નોમને દિવસે વીજળી સહિત વાદળા હોય તો ધાન્યને વેચીને પણ ખેતી કરવા માટે હર્ષ યુક્ત થવું આષાઢ માસમાં કૃષ્ણ પક્ષને વિષે ધનિષ્ઠા અને શ્રવણ નક્ષત્રને દિવસે ગર્જના કે વીજળી ન હોય તો દેશનો ભંગ થાય એમ જાણવું આષાઢ માસમાં રોહિણી નક્ષત્રને દિવસે વીજળી અને વરસાદ થાય તો તે હિતકારક છે તેમજ આષાઢ માસમા સ્વાતિ નક્ષત્રને દિવસે પણ વીજળી અને વરસાદ થાય તો તે પણ હિતકારક છે આષાઢ સુદ પ્રતિપદા, બીજ અને ત્રીજ એ ત્રણ દિવસ જો વૃષ્ટિ થાય તો અનુક્રમે એક દ્રોણ, બાર દ્રોણ અને સોળ દ્રોણ જળની વૃષ્ટિ થાય. તે વિષે કહ્યું છે કે—"આષાઢ શુક્લ પ્રતિપદાને દિવસે જો મેઘ ગર્જના અને વીજળી થાય તો એક દ્રોણ જળ વરસે, બીજને દિવસે ગર્જના અને વીજળી થાય તો બાર દ્રોણ અને ત્રીજને દિવસે સોળ દ્રોણ જળવૃષ્ટિ થાય છે તથા ચોથને દિવસે ગર્જના અને વીજળી હોય તો ધાન્ય મોઘું થાય છે" આષાઢ સુદ પાંચમ વગેરે બાર તિથિને દિવસે જેટલાં વાદળાં હોય એટલો વર્ષાઋતુમાં મેઘનો ઉદય જાણવો આષાઢ સુદ નોમ અને દશમને દિવસે વરસાદ થાય તો તે શુભ છે અને કેવળ વાયુ વાય અને વરસાદ ન વરસે તો દુકાળ પડે છે

આષાઢ માસની અમાવાસ્યા તથા શુકલ અને કૃષ્ણ પક્ષની નોમને દિવસે સૂર્ય નિર્મળ ઉદય પામે એટલે કે સૂર્યોદય સમયે આકાશ નિર્મળ હોય તથા મધ્યાહ્ન સમયે અને સૂર્યાસ્ત સમયે વૃષ્ટિ કરનાર વાદળા હોય તો મોટી નદી વિના બીજે કોઈ પણ ઠેકાણે જળ દેખાય નહીં. લોકમા કહ્યું છે કે—" આષાઢની અમાવાસ્યાને દિવસે જો વરસાદ ન હોય તો હે મારૂઆ ! વરસાદ વરસે નહીં " આષાઢ શુકલ ચતુર્થીને દિવસે વીજળી, વરસાદ અને ગર્જના હોય તો વર્ષાકાળમા અવશ્ય વરસાદ થાય અને જો દૈવયોગે વરસાદના ચિહ્નો ન દેખાય તો સમુદ્રમા જ જળ હોય છે અથવા પુસ્તકમા જળ શબ્દ દેખાય છે આષાઢની પૂર્ણિમાને દિવસે પ્રથમ પ્રહરે વાદળા હોય તો સુકાળ થાય નહીં, માત્ર એક જ માસ વૃષ્ટિ થાય, ધાન્ય થોડું પાકે અને લોકમા મહાભય થાય, બે પ્રહર ચાર પ્રહર વાદળાં રહે તો ધાન્ય અને તૃણ સરખાં થાય અર્થાત્ ધાન્ય ઘણુ સસ્તુ થાય. અને છ પ્રહર વાદળા હોય તો ગ્રીષ્મ ઋતુના ધાન્ય પણ પાકે નહીં

શ્રાવણ માસનું ફળ

શ્રાવણ માસમા પ્રથમ (કૃષ્ણ) પક્ષમા અશ્વિની નક્ષત્રને દિવસે મેઘવૃષ્ટિ થાય તો સર્વ દોષને દૂર કરી સુકાળ થાય છે શ્રાવણ માસમાં ઘણી વીજળી ઝબકે અને મેઘની ગર્જના થાય તો મન ઇચ્છિત વૃષ્ટિ થાય છે અને વર્ષ ઉત્તમ થાય છે શ્રાવણ માસના કૃષ્ણ પક્ષમાં ચોથને દિવસે સૂર્યોદય વખતે વાદળા અને વૃષ્ટિ હોય તો સર્વત્ર નિરંતર સુખદાયક વૃષ્ટિ થાય છે શ્રાવણ માસના કૃષ્ણ પક્ષમાં પાંચમને દિવસે આકાશ નિર્મળ હોય તો તે શુભ છે ત્યાર

પછી અઢાર પહોરની અંદર મેઘ જળને મૂકે છે શ્રાવણ માસના કૃષ્ણ પક્ષની ચોદશને દિવસે જો વાદળાં ન હોય તો પૃથ્વીતળ ઉપર રાક્ષસોનું દુઃખ થાય નહીં. શ્રાવણ માસની અમાવાસ્યાને દિવસે જો વૃષ્ટિ થાય તો આ ચરાચર વિશ્વ સુખી થાય અને ચલાચલ ન થાય. શ્રાવણ માસમાં ચિત્રા, સ્વાતિ અને વિશાખાના દિવસે જો વરસાદ ન થાય તો નીક વગેરે કરીને નદીને કાંઠે ઘર કરવું ઉચિત છે (કેમકે કોઈ ઠેકાણે જળ મળશે નહીં). શ્રાવણ માસના પહેલા પખવાડિયાની પાંચમને દિવસે જો મેઘની વૃષ્ટિ થાય તો બાર માસ પૃથ્વી જળથી પૂર્ણ રહે. તે વિષે સહદેવ નામના દેવજ્ઞે કહ્યું છે કે—"હે સખી! શ્રાવણ માસના પહેલા પક્ષની પાંચમને દિવસે જો વૃષ્ટિ થાય તો બાર માસ સુધી નિર્ઝરણાં વહે છે" મતાંતરમાં આ પ્રમાણે કહ્યું છે—"શ્રાવણ અથવા ભાદરવા માસના કૃષ્ણ પક્ષની પાંચમને દિવસે વૃષ્ટિ થાય તો અકસ્માત્ ઇતિનો ઉપદ્રવ થાય છે" શ્રાવણ માસના શુક્લ પક્ષની સાતમને દિવસે સૂર્યાસ્ત સમયે વરસાદ ન થાય તો જળની આશા સર્વથા છોડી દેવી. શ્રાવણ શુક્લ અષ્ટમીને દિવસે પ્રાતઃકાળે વાદળાંનો આડંબર થાય અને સૂર્ય આચ્છાદિત થાય તો પૃથ્વી જળમય થાય છે, શ્રાવણ માસની પૂર્ણિમાને દિવસે ચંદ્રમા વાદળાંથી આચ્છાદિત થઈ ઉદય પામે તો સમસ્ત જગત સુખી થાય, રાજ્ય સંબંધી સુખ અને ઘણી વૃષ્ટિ થાય. શ્રાવણ માસની કૃષ્ણ ચતુર્થીને દિવસે પૂર્વાભાદ્રપદ નક્ષત્રમાં વરસાદ થાય તો મેઘનો મોટો ઉદય જાણવો, શ્રાવણ માસની શુક્લ ચતુર્દશી, પૂર્ણિમા, ચતુર્થી, પંચમી અને સપ્તમીને દિવસે વૃષ્ટિ થાય તો તે શુભ છે જો કે

સક્રાંતિને દિવસે વરસાદ થાય અને સિંહ સંક્રાંતિને દિવસે વરસાદ ન થાય તો પૃથ્વી પર ધાન્યની નીપજ ઘણી થાય કહ્યું છે કે-"સિંહ સંક્રાંતિના આરભમા અને કર્ક સક્રાંતિના અતમા જો વરસાદ થાય તો હે ભડલી! એક માસની અદર વરસાદ થાય" શ્રાવણ સુદ સાતમને દિવસે સ્વાતિ નક્ષત્ર હોય અને તે દિવસે જળની વૃષ્ટિ થાય તો પ્રજાને આનંદ થાય, રાજયમા સુખ થાય અને પૃથ્વી અનેક ભોગોવડે યુક્ત થાય શ્રાવણ વદ અગ્યારશને દિવસે થોડી પણ વૃષ્ટિ થાય તો વર્ષ સારું થશે, તેમા કાંઇ પણ સંશય નથી. શ્રાવણ માસની ચૌદશ, પૂનમ, ચોથ, પાચમ અને સાતમને દિવસે વરસાદ થાય તો વર્ષ સારુ થાય, અન્યથા નહીં

ભાદ્રપદ માસનું ફળ

ભાદ્રપદ માસની બીજને દિવસે જો ચદ્ર દેખાય નહીં તો સંપૂર્ણ પ્રકારે શ્રેષ્ઠ વૃષ્ટિ થાય, અને ધાન્યની અત્યંત નીપજ થાય ભાદ્રપદ શુકલ પચમીને દિવસે જો દેવના કોપથી વૃષ્ટિ ન થાય તો જાણવુ કે સજ્જન પણ દુર્જન થઈ જાય. જો અગસ્તિના ઉદય વખતે વરસાદ થાય તો તે હર્ષને માટે છે, તે વખતે સર્વ ધાન્ય પાકે છે અને જો વૃષ્ટિ ન થાય તો ભિક્ષા પણ દુર્લભ થાય ભાદ્રપદ માસની સાતમને દિવસે વરસાદ ન વરસે, ગર્જના ન થાય અને વીજળી પણ ન ઝબકે તો દેવ કાળનો વિઘાત કરનાર જાણવો ભાદ્રપદ માસની નોમને દિવસે વરસાદ વરસે તો દુકાળ પડે, અને અગ્યારશને દિવસે વરસાદ વરસે તો ધાન્ય સોઘુ થાય ભાદ્રપદ માસમા દશમને દિવસે આકાશ નિર્મળ હોય તો લોકમા મગ, અડદ અને ચોળા

વગેરે ધાન્ય ઘણું ઉત્પન્ન થાય સિંહ સક્રાંતિને દિવસે જે વૃષ્ટિ થાય તો તે લોકોના શુભને માટે કહી નથી, પરંતુ ત્યારપછી બે દિવસની અંદર જે દૈવયોગે વૃષ્ટિ થાય તો તે પ્રથમની વૃષ્ટિનો દોષ રહેતો નથી અને એક માસ સુધી વૃષ્ટિ થાય છે ભાદ્રપદ માસની એકાદશીને દિવસે જે વૃષ્ટિ થાય તો લોકમાં રોગની ઉત્પત્તિ થાય છે

આશ્વિન માસનું ફળ

આશ્વિન માસની પ્રતિપદને દિવસે સૂર્યોદય વખતે જે વાદળાં થાય તો લોકોના કલ્યાણ માટે શુભ વૃષ્ટિ થાય છે આશ્વિન માસની કૃષ્ણ પક્ષની દશમને દિવસે વાદળાં, વીજળી કે વરસાદ થાય તો અંદર અને ઘણ મોઘાં થાય છે આશ્વિન માસના શુક્લ પક્ષની સાતમ અને આઠમ જે જળ સહિત હોય (તે દિવસે જે વૃષ્ટિ થાય) તો સુકાળ થાય તથા શત્રુઓનો વિગ્રહ શાંત થાય.

કાર્તિક માસનું ફળ

કાર્તિક માસની એકાદશીને દિવસે જો વાદળાં જોવામાં આવે તો આષાઢ માસમાં સારી વૃષ્ટિ થાય છે, તેમા કાંઇ પણ સંશય નથી કાર્તિક માસની બીજ અને ત્રીજને દિવસે વૃષ્ટિનાં ચિહ્ન જોવામાં આવે તો આવતા વર્ષમાં, ઘણી વૃષ્ટિ થાય, અને જો વૃષ્ટિના ચિહ્ન જોવામાં ન આવે તો વૃષ્ટિ થાય નહીં. કાર્તિક માસની બારશની રાત્રિએ, માર્ગશીર્ષ માસની દશમના દિવસના આગમાં, પોષ માસની પાંચમે અને માઘ માસની સાતમે જો મેઘની વૃષ્ટિ થાય અથવા ગર્જના થાય તો શ્રાવણ માસમાં જરા પણ વૃષ્ટિ થાય નહીં. કાર્તિક માસની બીજ, ત્રીજ, નોમ, અગ્યારસ અને તેરશને

દિવસે વૃષ્ટિ થાય તો તે વર્ષે ઘણો વરસાદ થાય કાર્તિક માસની સક્રાતિના છેલ્લા બે દિવસમાં વૃષ્ટિ થાય તો આવતું વર્ષ (શ્રે‍ષ્ઠ) થાય છે

માર્ગશીર્ષ માસનુ ફળ

માર્ગશીર્ષ માસની પ્રતિપદાને દિવસે વીજળી, ગર્જના કે વૃષ્ટિ ન થાય તો કુશલ પુરુષોએ ગર્ભની કુશળતા કહી છે માર્ગશીર્ષ માસની ચોથ અને પાચમને દિવસે વાદળા હોય તો આગળના વર્ષમા પૃથ્વીતળ વૃષ્ટિથી પૂર્ણ થાય છે માર્ગશીર્ષ માસની સાતમના દિવસે અને રાત્રે જો આકાશ નિર્મળ રહે તો વૈશાખ માસમા ધાન્ય મોઘુ રહે અને જો આકાશ વાદળા સહિત હોય તો ધાન્ય મોઘુ થાય માર્ગશીર્ષ શુકલ દ્વાદશી અને અમાવાસ્યાને દિવસે જો વૃષ્ટિ થાય તો આગળનુ વર્ષ શુભ થાય, એમ પંડિતોએ જાણવું

પોષ માસનું ફળ

પોષ માસના કૃષ્ણુ પક્ષની આઠમને દિવસે જો વૃષ્ટિ ન થાય તો આર્દ્રા નક્ષત્રમા સૂર્યનો પ્રવેશ થાય ત્યારે જળ અને સ્થળ એકાકાર થઇ જાય છે અર્થાત ઘણી વૃષ્ટિ થાય છે પોષ માસના કૃષ્ણુ પક્ષની દશમની રાત્રિએ જો વરસાદ વરસે તો ભાદ્રપદ માસમા ઘણી વૃષ્ટિ થાય છે પોષ માસમાં વીજળી ઝબકે, ગર્જના થાય અને વાદળા વગેરે દેખાય તો પૃથ્વી પર મેઘનો દોહદ ઉત્પન્ન થયો છે એમ જાણવુ, અર્થાત ગર્ભ રહ્યો છે એમ જાણવુ પોષ માસમા વાદળા થઇને વીજળી ચમકે અને વૃષ્ટિ થાય તો જાણવુ કે જગતને આનદ આપનારો મેઘનો ગર્ભ વૃદ્ધિ પામે છે જો પોષ માસની છઠ્ઠને

દિવસે વરસાદ થાય તો ભાદ્રપદ માસના કૃષ્ણપક્ષમાં મેઘનો ઉદય થાય, અને પોષ માસના શુક્લ પક્ષમાં વરસાદ થાય તો શ્રાવણ માસમાં વરસાદ વરસે નહીં. પોષ માસના શુક્લ પક્ષની સાતમ, આઠમ અને નોમને દિવસે વીજળી અને ગર્જારવ થાય તો સુખની સંપત્તિને માટે મેઘનો ગર્ભ સ્થિર થાય છે પોષ માસની અગ્યારસ, છઠ્ઠ, પૂનમ કે અમાવાસ્યાને દિવસે વરસાદ ન થાય તો આષાઢ માસમા ઘણો વરસાદ થાય. પોષ માસના શુક્લ પક્ષની ચૌદશને દિવસે વીજળી દેખાય તો તે ઉત્તમ છે, કેમકે તેથી આષાઢ માસના કૃષ્ણ પક્ષમાં મેઘનો મોટો ઉદય થાય છે

વીજળી, વાદળાં, ઇંદ્રધનુષ અને મત્સ્ય વગેરે એક પણ ચિહ્ન ન દેખાય તો આર્દ્રાદિક એક પણ નક્ષત્ર વરસે નહીં, અને જો તે ચિહ્ન દેખાય તો તત્કાળ વૃષ્ટિ થાય છે આ ચિહ્નથી વરસાદ થશે કે નહીં થાય તે સર્વ જાણવામાં આવે છે આ ગર્ભાધાનનું લક્ષણ અત્યંત ગુપ્ત છે, તેથી આ વીજળીના સંયોગથી ઉત્પન્ન થતું લક્ષણ જેવા તેવાને જણાવવા લાયક નથી; તો પણ ગુરુ ઉપર ભક્તિ રાખનારા શિષ્યને બોધ કરવા માટે કાંઇક કહેવાય છે

સૂર્યને વાદળાંવડે આચ્છાદન કરી વિદ્યુત્કુમારીના સંયોગથી ગર્જને કરનાર દેવેંદ્ર ઐરાવણ સહિત ગર્જના કરે છે. જો ઉત્તર દિશામાં સુવર્ણ જેવા વર્ણવાળી વીજળી ચમકે તો તે વીજળી જળ દેનારી છે અને તત્કાળ મેઘનો મોટો ઉદય થાય છે પૂર્વ દિશામાં વીજળી ચમકે તો તે જળને આપનારી છે, અગ્નિ ખૂણામાં વીજળી ચમકે તો તે જળનો નાશ કરનારી છે, દક્ષિણ દિશાની વીજળી અલ્પ જળને આપનારી

છે, વાયુ ખૂણાની વીજળી વાયુને કરનારી છે, પશ્ચિમ દિશાની વીજળી ઘણુ જળ આપનારી અને ધાન્યની સંપત્તિ આપનારી છે, નૈર્ઋત્ય ખૂણાની વીજળી જળ રહિત કહેલી છે, ઉત્તર દિશાની વિજળી શીઘ્ર વૃષ્ટિ કરનારી છે અને ઇશાન ખૂણાની વીજળી લોકમા શુભદાયક છે આ પ્રમાણે વીજળીના ભેદો કહેલા છે જે દેશમા સુકાળ થવાનો હોય તે દેશમાં વીજળી જાય છે આ વીજળી દિશાઓમા ગુપ્ત રહેલી છે. તે મેઘનો માર્ગ દેખાડનારી છે વીજળી વિનાના તે મેઘો ગર્જના કરતા નથી, અને જળ વિનાના તેઓ વરસતા પણ નથી. ઘણો વાયુ અને અવાયુ, અતિ ઉષ્ણતા અને અનુષ્ણતા, અતિ વાદળા અને વાદળારહિતપણું આ છ વૃષ્ટિના ચિહ્નો છે ચાર લાખ અને ચાર હજાર કરોડ શ્લોકપ્રમાણ મેઘમાળા નામનુ મહાશાસ્ત્ર છે તેમાથી આ હકીકત ઉદ્ધરી છે અશ્વ ચાલે ત્યારે તેના પેટમા શબ્દ થાય છે તે, મેઘની ગર્જના, સ્ત્રીઓનુ ચરિત્ર, ભવિતવ્યતા, અવૃષ્ટિ અને અતિવૃષ્ટિ આટલી બાબતોને દેવ પણ જાણી શકતા નથી, તો મનુષ્ય કયાથી જાણે ?

પોષ માસના શુકલપક્ષમા પાચમને દિવસે શતભિષા નક્ષત્ર હોય અને તે દિવસે વાયુ, વાદળા અને વીજળી હોય તો વૃષ્ટિનો ગર્ભ ઉત્પન્ન થાય છે તે ગર્ભ આષાઢ માસના કૃષ્ણ પક્ષમાં ચોથને દિવસે અવશ્ય વૃષ્ટિ કરે છે તે વખતે દ્રોણ નામનો મેઘ સાત દિવસ વરસે છે પોષ માસના શુકલ પક્ષમા સાતમ, આઠમ અને નોમને દિવસે રેવતી, અશ્વિની અને ભરણી નક્ષત્ર હોય અને તે દિવસોમા વીજળી, તુષાર, વાયુ, વાદળા અને હિમ હોય તો ગર્ભની ઉત્પત્તિ જાણવી પોષ-

માસની શુક્લ એકાદશીને દિવસે રોહિણી નક્ષત્રનો યોગ હોય અને તે દિવસે હિમ પડે, વીજળી ઝબકે અને થોડી વૃષ્ટિ થાય તો તેને પંડિતો શુભકારક કહે છે મતાંતરમાં આ પ્રમાણે કહ્યું છે—"પોષ માસના શુક્લ પક્ષની એકાદશીને દિવસે રાત્રિદિવસ કૃત્તિકાનો યોગ હોય અને વાદળાં પણ હોય તો રાતા વર્ણની વસ્તુ મોંઘી થાય છે" પોષ માસની અમાવાસ્યાએ મૂળ નક્ષત્ર હોય અને તે દિવસે વીજળી, વાદળાં અને અધિક ગર્જારવ હોય તો વર્ષાઋતુના ચારે માસ મેઘનો મોટો ઉદય થાય. પોષ માસની પૂર્ણિમા અને દ્વિતીયાને દિવસે વીજળી ઝબકે હિમ પડે અને આકાશ વાદળાંથી વ્યાપ્ત રહે તો વર્ષાઋતુમાં વરસાદ સારો થાય. વળી એ ચિહ્નોથી આષાઢ માસની અમાવાસ્યાને દિવસે અત્યંત જળવૃષ્ટિ થાય, સર્વ પ્રકારનાં ધાન્ય નીપજે, પ્રજાઓ ઉપદ્રવ રહિત થાય, સર્વત્ર ગાયો ઘણું દૂધ આપનારી થાય, સર્વ પ્રજાઓ હર્ષિત થાય અને શ્રાવણ માસના પહેલા પખવાડિયામાં દ્રોણ પ્રમાણ વરસાદ વરસે. દ્વિતીયાને દિવસે અશ્લેષા નક્ષત્ર હોય તો કાંઈક સર્પનો ભય રહે, અમાવાસ્યાને દિવસે રવિવાર કે મંગળવાર હોય અને તે દિવસે મેઘ વરસે તો તથા પોષની પૂર્ણિમાને દિવસે વાદળાંને લીધે ચંદ્રમા દેખાય નહીં, ઉત્તર દક્ષિણ વીજળી ઝબકે તથા આકાશ વાદળાંઓથી આચ્છાદિત રહે તો આવતા વર્ષમાં શ્રાવણની અમાવાસ્યાને દિવસે અવશ્ય વર્ષા વૃષ્ટિ થાય છે પોષ માસની કૃષ્ણ સપ્તમીને દિવસે સ્વાતી નક્ષત્ર હોય અને જળની વૃષ્ટિ થાય તો સુકાળ, ક્ષેમ અને આરોગ્ય થાય છે, તેમાં કાંઈ સંદેહ નથી તેમજ તે દિવસે આકાશ વાદળાંથી વ્યાપ્ત થાય તો થોડી વૃષ્ટિ થાય અને વરસાદ થાય

તો મહાવૃષ્ટિ થાય છે. પોષ માસના કૃષ્ણ પક્ષમાં તેરશ, ચોદશ અને અમાસ એ ત્રણ દિવસ વીજળી ઝબકે તો તે ગર્ભ કરનાર છે પોષની અમાવાસ્યાને દિવસે પૂર્વ દિશામાં વીજળી થાય અથવા હિમ પડે, અથવા આકાશ વાદળાથી વ્યાપ્ત રહે તો આવતા વર્ષમાં સુકાળ થાય છે

માઘ માસનું ફળ માઘ માસમા શીત ન પડે, જયેષ્ઠ માસમાં પૂનમના દિવસે મૂળ નક્ષત્ર ન હોય તથા આર્દ્રા નક્ષત્રમા વૃષ્ટિ ન થાય તો દુકાળ પડે છે માઘ માસના શુકલ પક્ષમાં સાતમ, આઠમ અને નોમને દિવસે વાદળા રહે તો ધન ધાન્યની સમૃદ્ધિ થાય છે અને લોકમા વિવાહાદિક ઉત્સવો થાય છે આઠમને દિવસે ચદ્ર નિર્મળ હોય તો રાજાઓ વચ્ચે વિગ્રહ થાય, અને વાદળાથી આચ્છાદિત થયેલા સૂર્યનો ઉદય થાય તો પ્રાણીઓને ત્રાસ ઉત્પન્ન થાય છે કહ્યું છે કે–"સાતમ નિર્મળ હોય અને આઠમને દિવસે વાદળા હોય તો આષાઢ માસમા વરસાદ વરસે નહીં અને શ્રાવણ માસમા પ્રાય: કરીને વરસાદ થાય" માઘ માસના શુકલ પક્ષની નોમને દિવસે ચંદ્રમાનુ પરિવેષ–મડળ દેખાય તો આગળ આષાઢ માસમા વૃષ્ટિનો રોધ થાય માઘ માસની દશમને દિવસે વરસાદ થાય તો તે શુભને માટે છે તે જ પ્રમાણે નોમને દિવસે વરસાદ ન થાય તો તે પણ હર્ષને માટે છે તેમા વર્ષાઋતુ આવે ત્યારે મેઘનો મોટો ઉદય હોવાથી વૃષ્ટિમા કાઇ પણ તફાવત નથી માઘ માસની ચૌદશને દિવસે જે પ્રહરમા વાદળા થાય તો વર્ષાઋતુના તે માસમા વરસાદ થાય નહીં શ્રીહીરવિજયસૂરિએ કરેલી મેઘમાળામા કહ્યું છે કે—"જો માઘ માસમા હિમ પડે, વરસાદ વરસે અને વીજળી

ઝબકે તો ગર્ભનો પૂર્ણ દોહદ જાણવો. માઘ માસની કૃષ્ણ પક્ષની સાતમ, ફાલ્ગુન માસની પાંચમ, ચૈત્ર માસની દ્વિતીયા અને વૈશાખની પ્રથમ પ્રતિપદા—એ દિવસોમા વરસાદ થાય તો સુકાળ થાય. માઘ માસના કૃષ્ણ પક્ષની નોમ, દશમ અને અગ્યારશને દિવસે જો વીજળી ઝબકે તો ભાદ્રપદ માસના શુક્લ પક્ષની નોમ, દશમ અને અગ્યારશે ઘણો વરસાદ થાય. તથા અત્યંત સુકાળ અને શત્રુઓ ઉપદ્રવ રહિત થાય એમ જાણવું. સાતમ નિર્મળ હોય તો તે કષ્ટ નથી અને વરસે તો તે શ્રેષ્ઠ છે ” કેવળકીર્તિ નામના દિગબરાચાર્ય કહે છે કે—“માઘ માસના શુક્લ પક્ષની સાતમને દિવસે જો આકાશમા ચોતરફ વાદળાં હોય તો પૃથ્વી પર વર્ષાઋતુમાં ઘણો વરસાદ થાય. તેમાં કાંઈ સશય નથી. ”

સ્વાતિયોગનું ફળ

માઘ માસના કૃષ્ણ પક્ષની સાતમને દિવસે સ્વાતિ નક્ષત્ર હોય અને તે દિવસે વાદળા થાય, ગર્જારવ થાય, હિમ પડે અને પ્રચંડ વાયુ વાય તો સર્વ પ્રકારનુ ધાન્ય પાકે અને પ્રજાઓ સુખી થાય તે જ પ્રમાણે ફાલ્ગુન, ચૈત્ર અને વૈશાખ માસમાં સ્વાતિ નક્ષત્રને દિવસે વીજળી અને વાદળાં વગેરે હોય તો તે શ્રેષ્ઠ છે તે જ પ્રમાણે આષાઢ માસમાં પણ સ્વાતિના યોગમાં વીજળી વગેરે થાય તો સુકાળ થાય છે વસઠ મિહિર નામના આચાર્ય કહે છે કે—“ચદ્રના સાથે રોહિણી નક્ષત્રના યોગમાં જેવુ ફળ છે, તેવી જ રીતે આષાઢ (પૂર્વાષાઢા-ઉત્તરાષાઢા) નક્ષત્ર અને સ્વાતિ નક્ષત્રની સાથે ચદ્રમાના યોગનુ પણ ફળ જાણવું. આષાઢ માસના શુક્લ પક્ષમાં આ સર્વનો વિચાર કરવો. તેમા જે વિશેષ છે, તે હુ કહુ છુ—સ્વાતિ

નક્ષત્રને દિવસે રાત્રિના પહેલા અંશમાં વરસાદ થાય તો સર્વ પ્રકારનાં ધાન્યની વૃદ્ધિ થાય, બીજા અંશમાં વરસાદ થાય તો તલ, મગ અને અડદની વૃદ્ધિ થાય, ત્રીજા અશમા વરસાદ થાય તો ગ્રીષ્મ ઋતુનાં ધાન્ય જવ, ઘઉં વગેરેની વૃદ્ધિ થાય, પરંતુ શરદ ઋતુના ધાન્ય જુવાર, બાજરી વગેરે ઉત્પન્ન થાય નહીં. દિવસના પ્રથમ ભાગમા વૃષ્ટિ થાય તો આગળ અધિક વૃષ્ટિ થાય, બીજા ભાગમા વૃષ્ટિ થાય તો આગળ સારી વૃષ્ટિ થાય, પણ કીડા અને સર્પ વગેરેનો ઉપદ્રવ થાય, ત્રીજા ભાગમા વૃષ્ટિ થાય તો આગળ પર મધ્યમ વૃષ્ટિ થાય તથા રાત્રિ દિવસ વૃષ્ટિ થાય તો આગળ ઉપદ્રવ રહિત સારી વૃષ્ટિ થાય. ચિત્રા નક્ષત્રની સીધી સપાટી ઉપર ઉત્તર તરફ જે તારો દેખાય છે તે ‘ અપાવત્સ ’ કહેવાય છે તેની સમીપે ચદ્રની સાથે સ્વાતિ નક્ષત્રનો ચોગ થાય તો તે શુભ છે

માઘ માસના કૃષ્ણ પક્ષની અષ્ટમીને દિવસે ચંદ્રમા વાદળાઓવડે આચ્છાદિત હોય તો હે ભડ્ડલી ! સારું વર્ષ થાય માઘ માસના કૃષ્ણ પક્ષની નવમીને દિવસે તથા મૂળ નક્ષત્રને દિવસે તથા ધનુષ સંક્રાતિને દિવસે આકાશ વાદળાઓવડે વ્યાપ્ત રહે, તથા વીજળી ઝબકે અને વરસાદ થાય તો તે ગર્ભથી આગળના વર્ષમાં આષાઢ અને ભાદ્રપદ માસની નવમીને દિવસે અવશ્ય સારી વૃષ્ટિ થાય છે માઘ માસના કૃષ્ણ પક્ષની સપ્તમી, ત્રયોદશી અને ચતુર્દશી એ ત્રણ દિવસ પૂર્વ દિશામા મેઘનો ઉદય થાય અને વાદળાઓવડે આકાશ વ્યાપ્ત રહે તો આષાઢ માસમાં સાત દિવસ સુધી ઘણા જળને કરનારી વૃષ્ટિ થાય અમાવાસ્યાને દિવસે મેઘનો ઉદય થાય તો ભાદ્રપદ માસની પૂર્ણિમાને દિવસે સારી વૃષ્ટિ થાય માઘ માસના શુકલ પક્ષની પ્રતિપદા

અને બીજાને દિવસે વાદળાં હોય તો તેલ, સુગંધી વસ્તુ અને ધાન્યના ભાવ તેજ રહે. જો ત્રીજાને દિવસે વરસાદ ન થાય, પરંતુ આકાશ વાદળાઓથી વ્યાપ્ત રહે તો લવણ શ્રીફળ અને નાગરવેલનાં પાન મોંઘાં થાય. ચતુર્થીને દિવસે વરસાદ કે ગર્જના ન થાય તો ઘઉં દુર્લભ થાય. જો પાંચમને દિવસે વરસાદ ન થાય અને વાદળાં થાય તો ભાદ્રપદ માસમાં અધિક વરસાદ થાય. જો છઠ્ઠનો દિવસ નિર્મળ હોય તો પૃથ્વી પર કપાસ મોંઘો થાય. સાતમને દિવસે ચંદ્રમા નિર્મળ હોય તો રાજાઓ વચ્ચે મોટો વિગ્રહ થાય. આઠમને દિવસે પ્રાતઃકાળે સૂર્યોદય નિર્મળ હોય તો આર્દ્રામાં વરસાદનો નિરોધ થાય અર્થાત્ થોડી વૃષ્ટિ થાય.

ફાલ્ગુન માસનું ફળ

ફાલ્ગુન માસના કૃષ્ણ પક્ષની સાતમ, આઠમ અને નોમને દિવસે મેઘની ગર્જના થાય તો ગામ ગામને વિષે સંગ્રામ થાય અને ધાન્યનો ભાવ સસ્તો થાય. ફાલ્ગુન માસની આઠમને દિવસે જો વરસાદ થાય તો સુકાળ થાય, દશમા કલ્યાણ અને અધિક સુખ થાય ફાલ્ગુન માસની સાતમ, આઠમ અને નોમ એ ત્રણ દિવસ વાદળાં રહે તો મેઘના ગર્ભની કુશળતા જાણવી અને તેમ હોવાથી ભાદ્રપદ માસની અમાવાસ્યાને દિવસે વરસાદ સારો થાય. ફાલ્ગુન માસના શુક્લ પક્ષની સાતમ અને પૂર્ણિમાને દિવસે વાયુ રહિત આકાશ હોય, વીજળી ઝબકે અને વૃષ્ટિ રહિત વાદળાં હોય તો આગળના વર્ષમાં સુકાળ અને કલ્યાણ થાય. આજ ગર્ભ ભાદ્રપદ નામના કૃષ્ણ પક્ષની સાતમ અને અમાવાસ્યાને

દિવસે જળની વૃષ્ટિ કરે જો હોળી પ્રકટવાને સમયે વાદળા હોય તો ઘઉંના વાવેતરમાં રોળી (કકુ જેવા લાલ થઇ જાય) પડે જેથી અનાજ મોંઘુ થાય ફાલ્ગુન માસના શુકલ પક્ષની દશમ અને અગ્યારશને દિવસે વાદળા વગેરે ગર્ભ હોય તો આશ્વિન માસની ચોથ અને પાચમને દિવસે સારી વૃષ્ટિ થાય

આ રીતે અગસ્તિના ઉદય અને અસ્તના ફળાદેશથી પ્રારભી બારે માસના વાદળાના ઉદય સુધીનુ ફળ શાસ્ત્રથી અને બુદ્ધિથી વિચારી, વાયુ અને વરસાદના સમાગમના ઉદયને જાણવાવાળા પંડિતો પાસે અભ્યાસ કરી તથા તેમની સેવા કરી વરસાદના અર્થી જનોને હર્ષ આપવા માટે આ વર્ષ પ્રબોધરૂપ ઘનને મે બતાવ્યુ છે

ઇતિ શ્રી મહોપાધ્યાય શ્રી મેઘવિજયજી ગણિ રચિત શ્રી મેઘમહોદય અથવા વર્ષ પ્રબોધ ગ્રંથને વિષે અગસ્તિ, વર્ષના રાજા વગેરે, જન્મ, લગ્ન, વાદળાં અને વીજળી વગેરેના ફળને દેખાડનાર સાતમો અધિકાર સમાપ્ત.

૮ આઠમો ગર્ભકથન અધિકાર

મેઘના ગર્ભનું લક્ષણ

વાયુ અને જળ વગેરેનો કઠિન થયેલો પુદ્ગલોનો સમૂહ જે દેખાય નહીં તેવી રીતે સૂક્ષ્મ રહે તે અહીં ગર્ભ કહેવાય છે તે ગર્ભની ઉત્પત્તિ અહીં કહેવામાં આવે છે—કાર્તિક માસના કૃષ્ણ પક્ષની પ્રતિપદાથી કળા નામની જે તિથિઓ છે તેમાં પૂર્વની પૂર્ણિમા ઉમેરવાથી અને અમાવાસ્યા સુધી લેવાથી તે અમાવાસ્યા સોળમી તિથિ થાય છે આ સોળ રાત્રિઓ ઋતુની કહેવાય છે, તેથી કરીને ગર્ભનો આદિ કાળ કાર્તિક માસ હોવાથી ત દિવસોમાં આકાશ રક્તવર્ણું વાળું દેખાય છે અને કૃત્તિકા નક્ષત્રનો સૂર્ય હોય ત્યારે જે આ ગર્ભનો પાક થાય તો વર્ષાઋતુમાં કલ્યાણકારક વૃષ્ટિ થાય છે સિદ્ધાંતમાં માઘ માસનો ગર્ભ કહ્યો છે વાર્તિકના મતમાં માર્ગશીર્ષ માસનો ગર્ભ કહ્યો છે, અને કોઈ ઠેકાણે કાર્તિક માસથી માઘ માસ પર્યંતનો ગર્ભ કહ્યો છે, તે લૌકિક મત છે અર્થાત્ તે માસમાં ગર્ભ ઉત્પન્ન થાય છે એમ માનેલું છે કહ્યું છે કે—“ કાર્તિક માસથી માઘ માસ સુધીનો જે ગર્ભ રહેલો હોય તે પવિત્ર માનેલો છે, અને ફાલ્ગુન માસમાં જે ગર્ભ રહે તે પાપી માનેલો છે, જેમ કોઈ સ્ત્રીને જાર પુરુષથી ગર્ભ રહ્યો હોય તેવો તે જાણવો ” કાર્તિક માસના શુક્લ પક્ષની બારશની આખી રાત્રિ ઉજ્જ્વળ અને વાદળાં રહિત નિર્મળ હોય તો મેઘના ગર્ભનો પુષ્ટિભાવ

થયો છે એમ જાણવું. કાર્તિક શુદ બારશથી પૂર્ણિમા સુધી ત્રણ ચાર દિવસ આકાશ નિર્મળ રહે તો તે આકાશનું ઋતુસ્નાન જાણવુ કાર્તિક માસમા ઋતુની ઉત્પત્તિ, માર્ગશીર્ષ માસમા છાટા પડે તો ઋતુસ્નાન, પોષ માસમા તુષાર અને વાયુ તથા માઘ માસમા હમેશા વાદળા રહે તો ગર્ભ પરિપૂર્ણ થયો જાણવો. વળી લોકમા કહ્યુ છે કે—"કાર્તિક શુદ બારશને દિ-વસે આકાશમાં વાદળા થાય, વીજળી ઝબકે તથા વરસાદ વરસે તો ચોમાસાના ચાર માસ પૂર્ણ વરસાદ થાય" બીજે સ્થળે પણ કહ્યુ છે કે—"કાર્તિક શુદ બારશને દિવસે મેઘ જોવામા આવે તો સૂર્યના મૃગશીર્ષ નક્ષત્રમા નિશ્ચે વરસાદ વરસે તથા પાચમને દિવસે મેઘ અને વિજળી દેખાય તો સઘળો શ્રાવણ માસ વર-સાદ વરસે" વરાહમહિર કહે છે કે—"કાર્તિક શુકલ પક્ષને ઓળગીને પછી ગર્ભના દિવસો હોય છે એમ કેટલાક કહે છે, તે તેમનો મત ગર્ગ વગેરે ઘણા વિદ્વાનોને માન્ય નથી તેમનો મત હુ કહુ છુ—માર્ગશીર્ષ માસના શુકલ પક્ષમાં પ્રતિપદાને આરંભી જે દિવસે ચદ્રમા પૂર્વાષાઢા નક્ષત્ર પર હોય તે દિવસે ગર્ભનુ લક્ષણ જાણવું જે નક્ષત્ર પર ચદ્રમા હોય તે દિવસે જે મેઘનો ગર્ભ ઉત્પન્ન થાય તે ચદ્રના વશથી ગર્ભ માન-વામા આવે છે તે ચદ્રના વશથી ઉત્પન્ન થયેલા ગર્ભનો ૧૯૫ દિવસે પ્રસવ થાય છે" મેઘમાળામા કહ્યું છે કે—"જે તિથિ ગર્ભિણી હોય તે તિથિએ ચોથો વાર અને ત્રીજુ નક્ષત્ર હોય તો તે તે કાળે જો ગર્ભનો પાત ન થાય તો મેઘની વૃષ્ટિ થાય છે" શીત ઋતુમા ઉત્પન્ન થનારા દશ પ્રકારના ગર્ભ પહેલા કહી ગયા છે તે જો ચૈત્ર માસના શુકલ પક્ષમા ન વરસે તો યથાયોગ્ય કાળે વરસાદ વરસે છે કહ્યું છે કે—"ચૈત્ર

માસના પહેલા દશ દિવસ એટલે આર્દ્રાથી સ્વાતિ નક્ષત્ર સુધી અનુક્રમે વૃષ્ટિને માટે અવલોકન કરવું તેમાં જે દિવસે દુર્દિન કે વરસાદ થાય, તેટલી સંખ્યાવાળા વર્ષાઋતુનાં નક્ષત્ર દગ્ધ કહેવાય છે કરા પડે, ધૂમ વરસે અને ધૂમ સહિત સ્નેવૃષ્ટિ થાય, આ ત્રણ મોટા ઉત્પાતવડે તત્કાળ ગર્ભનો વિનાશ થાય છે કાર્તિકથી વૈશાખ માસ સુધી સાત માસ ગર્ભ રહે છે તે ઉત્પત્તિથી સાડાછ માસે પાત થયા વિના પ્રસૂતિ કરનારો થાય છે કહ્યું છે કે—"કાર્તિક માસમાં ગર્ભ ઉત્પન્ન થયો હોય તે ચોમાસાના ચાર માસ વૃષ્ટિ કરે છે, સુકાળ કરે છે અને ધાન્યની ઉત્તમ નિષ્પત્તિ કરે છે" કાળા, પીળા, લીલા અને શ્વેત વર્ણવાળા મેઘ ઉત્તમ વૃષ્ટિ કરનારા હોય છે અને સિંદૂર તથા તામ્રવર્ણવાળા મેઘ કોઇ કોઇ ઠેકાણે વૃષ્ટિ કરનારા હોય છે લોકમાં પણ કહ્યું છે કે—"કાર્તિક માસથી વૈશાખ માસ પર્યંત રોહિણી નક્ષત્રમાં વૃષ્ટિ ન થાય તો ગર્ભની પૂર્ણ પ્રાપ્તિ જાણવી કાર્તિક અને માર્ગશીર્ષ માસમાં ચંદ્રનો રોહિણી નક્ષત્રની સાથે ગર્ભના બંધને લીધે યોગ થાય તો તે કૃત્તિકા અને રોહિણી એ બે નક્ષત્રોમાં વરસાદ થાય. આગમમાં ગર્ભ ઉત્કર્ષથી છ માસનો કહેલો છે કેમકે તેથી અધિકની વિવક્ષા કરી નથી, જેમ સૂર્યાદિકનું આયુષ્ય. અથવા બહુલતાના નયથી સૂત્રનું કથન પ્રાયિક જાણવું જેમ ઉત્તમ સ્વપ્નોમાં પ્રથમ હાથીનું સ્વપ્ન કહ્યું છે તે પ્રાયિક છે તથા જિનેશ્વરોની ગર્ભમાં નવ માસાદિકની સ્થિતિ કહી છે તે પણ પ્રાયિક છે વળી માર્ગશીર્ષના પહેલા પક્ષમાં ગર્ભના પુષ્પ કાળનો સંભવ છે તેને કાર્તિક માનીને પુષ્પનો સંભવ બતાવ્યો છે એમ અન્ય આચાર્યોએ લોકની વિવક્ષા કરી છે, જેમ

ગર્ભથી આઠમે વર્ષે યજ્ઞોપવિત આપવુ વગેરે તે વિષે વરાહ-મિહિર કહે છે કે—"શુકલ પક્ષમાં ઉત્પન્ન થયેલા ગર્ભ કૃષ્ણ-પક્ષમા પ્રસવે છે, કૃષ્ણ પક્ષમાં ઉત્પન્ન થયેલા ગર્ભ શુકલ પક્ષમાં પ્રસવે છે, દિવસે ઉત્પન્ન થયેલા ગર્ભ રાત્રે પ્રસવે છે, રાત્રે ઉત્પન્ન થયેલા ગર્ભ દિવસે પ્રસવે છે અને સધ્યાકાળે ઉત્પન્ન થયેલા ગર્ભ સધ્યાકાળે પ્રસવે છે. માર્ગશીર્ષ શુકલ પક્ષમાં ઉત્પન્ન થયેલા ગર્ભ જયેષ્ઠ કૃષ્ણ પક્ષમા પ્રસવે છે અને માર્ગ-શીર્ષ કૃષ્ણ પક્ષમા ઉત્પન્ન થયેલા ગર્ભ આષાઢ માસના શુકલ-પક્ષમાં પ્રસવે છે એટલે વૃષ્ટિ કરે છે પોષ માસના શુકલ પક્ષમા ઉત્પન્ન થયેલા ગર્ભ આષાઢ માસના કૃષ્ણ પક્ષમા પ્રસવે છે, અને પોષ કૃષ્ણ પક્ષમા ઉત્પન્ન થયેલા ગર્ભ શ્રાવણ શુકલ પક્ષમા પ્રસવે છે–વરસે છે માર્ગશીર્ષના શુકલ પક્ષમાં ઉત્પન્ન થયેલા કેટલાક ગર્ભ કરા અને વાયુ વગેરેના ઉત્પાતને લીધે કદાપિ વિનાશ પામે છે માર્ગશીર્ષના કૃષ્ણ પક્ષમા અને પોષ શુકલ પક્ષમા ઉત્પન્ન થયેલા ગર્ભ મદ ફળને આપનારા થાય છે માઘ શુકલ પક્ષમા ઉત્પન્ન થયેલા ગર્ભ શ્રાવણ કૃષ્ણ પક્ષમાં પ્રસૂતિને પામે છે અને માઘ કૃષ્ણ પક્ષમાં ઉત્પન્ન થયેલા ગર્ભ ભાદ્રપદના શુકલ પક્ષમા પ્રસૂતિ કરે છે. ફાલ્ગુન શુકલ પક્ષમા ઉત્પન્ન થયેલા ગર્ભ ભાદ્રપદના કૃષ્ણ પક્ષમા પ્રસૂતિ કરે છે અને ફાલ્ગુન કૃષ્ણ પક્ષમાં ઉત્પન્ન થયેલા ગર્ભ આશ્વિન શુકલ પક્ષમા પ્રસવ કરે છે ચૈત્ર શુકલ પક્ષમાં ઉત્પન્ન થયેલા ગર્ભ આશ્વિન કૃષ્ણ પક્ષમા પ્રસવ કરે છે, અને ચૈત્ર કૃષ્ણ પક્ષમા ઉત્પન્ન થયેલા ગર્ભ કાર્તિક શુકલ પક્ષમા પ્રસવ કરે છે" આ પ્રમાણે વરાહ-મિહિરનો મત છે, તેથી કાર્તિક કૃષ્ણ પક્ષમાં મેઘના પુષ્પની

પ્રાપ્તિ સમજવી જોઈએ. બાકી જે કહ્યું ન હોય તેનો નિર્ણય બહુશ્રુત પાસેથી જાણી લેવો

માર્ગશીર્ષ કૃષ્ણ પક્ષમાં મઘા નક્ષત્રને દિવસે ગર્ભ ઉત્પન્ન થયો હોય અથવા માર્ગશીર્ષ કૃષ્ણ

માર્ગશીર્ષ કૃષ્ણ પક્ષની સાતમને દિવસે વિજળી સહિત પક્ષાદિકના ગર્ભો વાદળા હોય તો આષાઢ શુક્લ પક્ષમાં સાતમને દિવસે અવશ્ય વરસાદ વરસે.

માર્ગશીર્ષ કૃષ્ણ પક્ષની ચોથ, પાંચમ અને છઠ્ઠ તથા અશ્લેષા વગેરે ત્રણ નક્ષત્રોમાં ગર્ભની ઉત્પત્તિ હોય તો આષાઢ માસમાં પૂર્વાફાલ્ગુની નક્ષત્રને દિવસે ત્રણ રાત્રિ સુધી વરસાદ વરસે છે. માર્ગશીર્ષ કૃષ્ણ પક્ષમા ઉત્તરાફાલ્ગુની, હસ્ત અને ચિત્રા નક્ષત્ર તથા સાતમ આઠમ અને નોમ એને વિષે ગર્ભ ઉત્પન્ન થાય તથા વીજળી સાથે વાદળાં અને વાયુ હોય તો આષાઢ શુક્લ પક્ષમાં આઠમ અને સ્વાતિ નક્ષત્રમાં ત્રણ રાત્રિ સુધી મેઘની વૃષ્ટિ થાય છે, અને પૃથ્વી જળમય થાય છે માર્ગશીર્ષ કૃષ્ણ પક્ષની દશમ, અગ્યારશ, બારશ અને અમાવાસ્યા એ તિથિઓમાં તથા ચિત્રા, સ્વાતિ અને વિશાખા એ નક્ષત્રોમાં ગર્ભ ઉત્પન્ન થાય તો આષાઢ શુક્લ પક્ષમાં છેલ્લી તે જ તિથિ ઓમાં અને તે જ નક્ષત્રોમાં વૃષ્ટિ થાય છે તેમાં કાંઈ સંદેહ નથી

પોષ માસના શુક્લ પક્ષમાં શતભિષા નક્ષત્ર હોય અને તે દિવસે વાયુ તથા વાદળાં હોય ઇત્યાદિ દશ શ્લોક પ્રથમ કહ્યા છે, તેનો અહીં વિચાર કરી લેવો. પોષ કૃષ્ણ પક્ષની સાતમ, આઠમ અને નોમને દિવસે ગર્ભનું લક્ષણ થયું હોય તો શ્રાવણ

શુકલ પક્ષની સાતમના સ્વાતિ નક્ષત્રને દિવસે અવશ્ય વરસાદ વરસે છે પોષ કૃષ્ણ પક્ષની તેરશ, ચૌદશ અને અમાવાસ્યાને દિવસે વીજળી અને વાદળાં સહિત ગર્ભ રહેલો હોય તો શ્રાવણ માસની પૂર્ણિમાને દિવસે સર્વ દેશોમાં વરસાદ થાય છે

"માઘ માસના કૃષ્ણપક્ષની નોમને દિવસે" ઇત્યાદિ પૂર્વે કહ્યું છે તે જાણવું.

ફાલ્ગુન માસના શુકલ પક્ષમા સાતમને દિવસે કૃત્તિકા નક્ષત્ર હોય અને તે દિવસે ગર્ભ રહ્યો હોય તો ભાદ્રપદની અમાવાસ્યાને દિવસે એક દ્રોણ પ્રમાણ જળવૃષ્ટિ થાય છે. ફાલ્ગુન માસમા આઠમ, નોમ, દશમ અને અગ્યારશને દિવસે ગર્ભ રહ્યો હોય તો ભાદ્રપદ માસમાં ચોથ, પાચમ અને છઠ્ઠને દિવસે જગતને સુખકારક વૃષ્ટિ થાય છે.

ચૈત્ર માસના શુકલ પક્ષની પાચમ, સાતમ, નોમ, અગ્યારશ, તેરશ અને પૂર્ણિમાને દિવસે વરસાદ થાય, કરા પડે, વીજળી ઝબકે અને ગર્જના થાય તો વર્ષાઋતુમા ખ ડ ખંડ વૃષ્ટિ થાય છે

અથવા તો જેમ વાયુ ત્રણ પ્રકારનો માનેલો છે તે જ પ્રમાણે ગર્ભ પણ જ્ઞાપક, સ્થાપક અને ઉત્પાદક એમ ત્રણ પ્રકારનો કહેવાય છે. તેમાં છેલ્લા ઉત્પાદક ગર્ભમા સાડાછ માસનો ગર્ભ ઉત્તમ કહેવાય છે. કાર્તિક માસની બારશનો જ્ઞાપક ગર્ભ આષાઢ માસમા વરસે છે માર્ગશીર્ષ શુકલ પક્ષની પાચમનો ગર્ભ શ્રાવણ વગેરે ચાર માસમાં વરસે છે પોષ કૃષ્ણ પક્ષની આઠમનો ગર્ભ શ્રાવણ શુકલ પક્ષની સાતમને દિવસે વરસે છે પોષ કૃષ્ણ પક્ષની દશમનો ગર્ભ ભાદ્રપદ માસના કૃષ્ણ પક્ષમા વરસે છે પોષ શુકલ પક્ષની છઠ્ઠનો ગર્ભ ભાદ્રપદ કૃષ્ણ પક્ષમાં

વરસે છે માઘ શુક્લ પક્ષની સાતમનો ગર્ભ આશ્વિન માસના શુક્લ અને કૃષ્ણ પક્ષમાં વરસે છે

લોકમાં પણ કહ્યું છે કે—“ આષાઢ માસમાં ગર્જના થાય અને ઉત્તર દિશાનો વાયુ થાય તો ભાદ્રપદ માસમાં વરસાદ થાય છે પોષ કૃષ્ણ પક્ષની આઠમને દિવસે આકાશ વાદળાંથી આચ્છાદિત હોય પણ વરસાદ ન થાય તો શ્રાવણ શુક્લ પક્ષની સાતમને દિવસે વરસાદ થાય છે પોષ માસની છઠ્ઠને દિવસે વૃષ્ટિનો ગર્ભ રહ્યો હોય તો ભાદ્રપદ માસના કૃષ્ણ પક્ષમાં વરસાદ થાય. માઘ શુક્લ પક્ષની સાતમને દિવસે વૃષ્ટિનો ગર્ભ ઉત્પન્ન થયો હોય તો આશ્વિન માસમાં નિરંતર વરસાદ થાય છે પોષ માસની દશમને દિવસે જો મેઘનો આડંબર થાય તો ભાદ્રપદના કૃષ્ણ પક્ષમા વરસાદ થાય છે માઘ માસની સાતમને દિવસે વૃષ્ટિનો ગર્ભ રહ્યો હોય તો આશ્વિન માસમાં બત્રીશ દિવસ સુધી વરસાદ વરસે. પોષ માસની છઠ્ઠ, અગ્યારશ, પૂર્ણિમા અને અમાવાસ્યાને દિવસે ગર્ભની પરિપૂર્ણતા હોય તો આષાઢ માસમા નિરંતર વરસાદ વરસે એમ સર્વ પંડિતો કહે છે પોષ માસના કૃષ્ણ પક્ષની સાતમને દિવસે જો વરસાદ ન થાય તો આર્દ્રા નક્ષત્રમાં વરસાદનો આરંભ થાય એટલે જળ અને સ્થળ એકાકાર થાય છે

વ્યાપક ગર્ભ છ, સાત કે આઠ માસ પછી વરસે છે સ્થાપક ગર્ભ જ્યેષ્ઠ, મૂળ અને પૂર્વાષાઢા નક્ષત્રમાં ઉદય પામે છે કહ્યું છે કે—“પ્રતિપદા તિથિ, રોહિણી, જ્યેષ્ઠ અને મૂળ નક્ષત્રમાં વરસાદ થાય અને પૂર્વાષાઢા નક્ષત્રમાં ગર્જના થાય તો સાતે રસ ઉત્પન્ન થાય.” ઉત્પાદક ગર્ભ બે પ્રકારનો છે

એક ‘તાત્કાલિક’ એટલે તત્કાળ વૃષ્ટિ કરે તેવો, તથા બીજો ‘સલક્ષણ’ લક્ષણવાળો એટલે સાડાછ માસે વૃષ્ટિ કરે તેવો ગર્ભ થયા પછી બે, ત્રણ, ચાર, પાચ વગેરે દિવસથી પ્રારભી એક માસ સુધીમા જે વૃષ્ટિ કરે છે તે મધ્યમ તાત્કાલિક ગર્ભ જાણવો

રૂદ્રની મેઘમાળા-માં કહેલું મેઘચક્ર

સંધ્યાસમયે પૂર્વ દિશામા આકાશ વાદળાંઓથી આચ્છાદિત હોય તથા તે વાદળાની આકૃતિ પર્વત કે હાથી જેવી જોવામા આવે તથા અનેક પ્રકારના, શ્વેત હાથીઓની જેવા તે વાદળા દેખાતા હોય તો પાચ સાત દિવસમા અવશ્ય વરસાદ થાય છે. ઉત્તર દિશામા સધ્યાસમયે પર્વતની પક્તિ જેવા વિસ્તૃત વાદળા થાય તો ત્રણ દિવસમા મનુષ્યોને સતુષ્ટ કરનારી સારી વૃષ્ટિ થાય પશ્ચિમ દિશામા સધ્યાસમયે પર્વત જેવા વાદળા જોવામા આવે અને સૂર્યાસ્ત સમયે વાદળા શ્યામ રંગવાળા દેખાય તો શીઘ્રપણે વૃષ્ટિ થાય છે દક્ષિણ દિશામા સધ્યાસમયે જટા કે મુકુટના આકારવાળા વાદળા દેખાય તો ત્રણ, પાચ કે સાત દિવસની અદર કાંઈક વરસાદ થાય છે અગ્નિ ખૂણામા વાદળા થાય તો ગરમી અધિક પડે અને વરસાદ થોડો થાય નૈઋર્ત ખૂણામા વાદળા થાય તો ઇતિનો ઉપદ્રવ થાય તથા રોગ કરનાર વૃષ્ટિ થાય છે વાયવ્ય ખૂણામાં ઉન્નત વાદળા થાય તો તત્કાળ વાયુ સહિત વરસાદ થાય છે ઈશાન ખૂણામા વાદળા અને વીજળી થાય તો સુખકારક જળવૃષ્ટિ થાય છે

આષાઢ માસના કૃષ્ણ પક્ષની ચોથ, પાચમ, છઠ્ઠ, અમાસ

અને સાતમ એ તિથિઓ તત્કાળ વૃષ્ટિ કરનારી છે આકાશમાં તાત્કાલિક ગર્ભનું પાંચ વર્ણવાળાં વાદળાં પૂર્વ દિશાથી પશ્ચિમ લક્ષણ   તરફ જતા હોય અને પૂર્વ દિશાનો વાયુ વાતો હોય તો તે વરસાદ આવવાનું લક્ષણ છે એમ જાણવું આષાઢ માસની પૂર્ણિમા પછી પાંચમ સુધીના દિવસોમા મધ્યાહ્ન સમયે અને સંધ્યાસમયે મેઘનું લક્ષણ જોવામાં આવે તો શીઘ્ર વરસાદ થાય છે શ્રાવણ માસના કૃષ્ણ પક્ષની સાતમ, દશમ અને અગ્યારશને દિવસે સંધ્યાસમયે મેઘનું લક્ષણ હોય તો તેજ દિવસમાં વરસાદ થાય. શ્રાવણ માસની અમાવાસ્યાને દિવસે અથવા શુક્લ પક્ષમાં ચિત્રા નક્ષત્રને દિવસે દુર્દિન હોય તો શીઘ્ર ગર્ભ ઉત્પન્ન થાય છે પૂર્વ દિશામાં ધૂમ્રવર્ણવાળાં વાદળાં સૂર્યાસ્ત સમયે પીળાં કે શ્યામ વર્ણવાળાં થઈ જાય, ઉત્તર દિશામાં મેઘની પંક્તિ દેખાય, પ્રાત:કાળે દિશાઓ નિર્મળ રહે, તથા મધ્યાહ્ન સમયે અધિક ગરમી પડે તો તે મેઘનું લક્ષણ જાણવું જો આવું લક્ષણ હોય તો તે જ દિવસે અર્ધી રાત્રી સમયે પ્રજાને સંતુષ્ટકારક સારી વૃષ્ટિ થાય છે ભાદ્રપદ માસના શુક્લ પક્ષની ત્રીજ, પાંચમ, સાતમ, આઠમ અને પૂર્ણિમા એ દિવસોમાં ગર્ભ રહે તો તત્કાળ વરસાદ થાય છે પાંચમે કે સાતમે દિવસે પૃથ્વી જળથી પૂર્ણ થાય છે આશ્વિન માસની ત્રીજ કે પાંચમને દિવસે પણ તત્કાળ વરસાદ કરનારો ગર્ભ થાય છે શતભિષા નક્ષત્રને દિવસે દક્ષિણ દિશાનો પ્રબળ વાયુ એક વાર પણ વાય તો તત્કાળ વરસાદ વરસે છે સર્વ દિશાઓ ધૂમ્ર વર્ણવાળી હોય અને પૂર્વ દિશાનો વાયુ વાતો હોય તો ચોથા પહોરે વરસાદ વરસવાથી સરોવર પૂર્ણ થાય છે વરાહ કહે છે કે—" વર્ષા

ઋતુમાં જે દિવસે ઉદયાચળ પર્વત પર રહેલો સૂર્ય કાંતિવડે અત્યંત તેજસ્વી હોય, પીગળેલા સુવર્ણ સમાન કે સ્નિગ્ધ વૈડૂર્ય મણિની સમાન ચીકણી કાંતિવાળો હોય તો તે જ દિવસે વરસાદ થાય છે. તથા તે સૂર્ય જો આકાશમા ઊંચા સ્થાન પર જઇને તીક્ષ્ણ કિરણોવડે તપે તો તત્કાળ વરસાદ થાય છે ”

ગર્ભના વિનાશનું લક્ષણ

ગર્ભને સમયે ઉલ્કાપાત, વજ્રાઘાત, ધૂળની વૃષ્ટિ, દિગ્દાહ, ભૂમિકંપ, ગંધર્વ નગર, કીલક (સૂર્યમા કાળો ડાઘ દેખાય તે), કેતુ (ચોટલીવાળો તારો), ગ્રહયુદ્ધ, નિર્ઘાતનો શબ્દ, રુધિરાદિકની વૃષ્ટિનો વિકાર, પરિઘ, ઇંદ્રધનુષ અને રાહુનુ દર્શન(ગ્રહણ) આ સર્વ ઉત્પાતોથી તથા બીજા ત્રણ પ્રકારના ઉત્પાતોથી ગર્ભનો વિનાશ થાય છે પોતાની ઋતુના સ્વભાવમા ઉત્પન્ન થયેલો ગર્ભ સાધારણ રક્ષણવડે વૃદ્ધિ પામે છે, અને એ જ લક્ષણ વિપરીત થવાથી ગર્ભની હાનિ થાય છે પૂર્વાભાદ્રપદા, ઉત્તરાભાદ્રપદા, પૂર્વાષાઢા, ઉત્તરાષાઢા અને રોહિણી એ નક્ષત્રોમાં ઉત્પન્ન થયેલો ગર્ભ સર્વ ઋતુમા વૃદ્ધિ પામે છે તથા ઘણુ જળ આપે છે. શતભિષા, અશ્લેષા, આર્દ્રા, સ્વાતિ અને મઘા એ નક્ષત્રોમા ઉત્પન્ન થયેલો ગર્ભ શુભ હોય છે, અને ઘણા દિવસ સુધી પોષણ કરે છે, પરંતુ ત્રણ ઉત્પાતોવડે જો તે હણાય તો તત્કાળ નાશ પામે છે માર્ગશીર્ષ માસમા શતભિષા વગેરે પાચ નક્ષત્રોમા ઉત્પન્ન થયેલો ગર્ભ સાડાછ માસ પછી આઠ દિવસ સુધી વરસે છે એ જ પ્રમાણે પોષ માસમા ઉત્પન્ન થયેલો ગર્ભ છ દિવસ, માઘ માસમા ઉત્પન્ન થયેલો ગર્ભ સોળ દિવસ, ફાલ્ગુન માસનો ગર્ભ ચોવીશ દિવસ, ચૈત્ર માસનો ગર્ભ વીશ દિવસ અને વૈશાખ માસનો

ગર્ભ ત્રણ દિવસ વરસાદ કરે છે જો ગર્ભિત નક્ષત્ર ક્રૂર ગ્રહયુક્ત હોય તો સમગ્ર ગર્ભના કરા થઈને પડે અને વીજળી પડે, તથા વરસાદની સાથે માછલાં પડે. જો ચંદ્ર કે સૂર્ય શુભ ગ્રહે કરીને યુક્ત હોય કે શુભ ગ્રહની દૃષ્ટિ પડતી હોય તો ઘણી વૃષ્ટિ થાય છે જો ગર્ભને સમયે કારણ વિના ઘણી વૃષ્ટિ થાય તો ગર્ભનો વિનાશ થાય છે એક દ્રોણના આઠમા ભાગથી અધિક વરસાદ થાય તો ગર્ભપાત થાય છે જો પુષ્ટ થયેલા ગર્ભના પ્રસવસમયે ગ્રહોના ઉપઘાત વગેરેના કારણથી વરસાદ ન વરસે તો બીજા ગર્ભના ગ્રહણના સમયે કરા મિશ્રિત જળવૃષ્ટિ થાય છે જેમ ગાયોનું દૂધ ઘણો વખત રહેવાથી કઠિન થઈ જાય છે એ જ પ્રમાણે જળ પણ વરસવાને સમયે ન વરસે તો કઠિન થઈ કરારૂપ બની જાય છે જે ગર્ભ। પવન, જળ, વીજળી, ગર્જના અને વાદળાં એ પાંચ પ્રકારનાં નિમિત્તથી પુષ્ટ થાય છે તે સો યોજન સુધી વૃષ્ટિ કરે છે, ચાર નિમિત્તથી પચાસ યોજન સુધી વરસે છે, ત્રણ નિમિત્તથી પચીસ યોજન સુધી વરસે છે, બે નિમિત્તથી સાડાબાર યોજન સુધી વરસે છે અને એક નિમિત્તથી પાંચ યોજન સુધી વરસે છે અર્થાત્ એક એક નિમિત્તને અભાવે સો યોજનમાંથી અર્ધાર્ધની હાનિ થાય તેટલા યોજન સુધી વરસાદ થાય છે, પાંચ નિમિત્તવાળો ગર્ભ એક દ્રોણ (૨૦૦ પલ) પ્રમાણ જળની વૃષ્ટિ કરે છે પ્રસવને સમયે પવન થાય તો ત્રણ આઢક (૧૫૦ પલ) જળની વૃષ્ટિ થાય છે વિજળીના નિમિત્તવાળો ગર્ભ છ આઢક જળ વરસે છે, મેઘ સંયુક્ત ગર્ભ હોય તો નવ આઢક જળ વરસે છે, અને ગર્જના યુક્ત ગર્ભ હોય તો બાર આઢક જળ વરસે છે સંધ્યાયુક્ત ગર્ભ એક યોજન સુધી વરસે છે ગર્જનાયુક્ત ગર્ભ ત્રણ યોજન સુધી વરસે છે,

વીજળીયુક્ત ગર્ભ સાડાઆઠ યોજન સુધી વરસે છે, ઉલ્કાપાતયુક્ત ગર્ભ અગ્યાર યોજન સુધી વરસે છે, પરિમંડળ યુક્ત ગર્ભ બાર યોજન સુધી વરસે છે અને વાયુ યુક્ત ગર્ભ પદર યોજન સુધી વરસે છે. વાયુ, વાદળા, વૃષ્ટિ, વીજળી, ગર્જના, શીત, ઉષ્ણ, કિરણ, પરિવેષ અને જળમત્સ્ય એ દશ પ્રકાર ગર્ભપ્રસવના કારણ છે જે ગર્ભ વાયુ, જળ, વીજળી, ગર્જના અને વાદળાં એ પાચ નિમિત્તથી યુક્ત હોય તો તે ગર્ભ ઘણું જળ આપનાર થાય છે. જો ગર્ભ કાળે ઘણું જળ વરસે તો પ્રસવસમયને પામીને જળના કણને (થોડા જળને) વરસે છે

તત્કાળ વૃષ્ટિ થવાનું લક્ષણ

વાદળાંનો ઘણો અંધકાર કરે, રાત્રિએ બજવાનો પ્રકાશ અધિક થાય અને જળમા ઉષ્ણતા થાય તો તત્કાળ મેઘ વરસવાનુ લક્ષણ જાણવું રાત્રિએ તારા ખરે, પ્રાતઃકાળે સૂર્ય રક્તવર્ણવાળો હોય અને વરસાદ વિના આકાશમા ઇંદ્રધનુષ દેખાય તો તત્કાળ વૃષ્ટિ થાય છે વૃક્ષ પર સર્પ ચડતા હોય, સૂર્ય અને ચદ્ર ફરતું પરિમડળ (કુંડાળુ) થાય, કુતરા ઊંચે સ્થાને સૂવે, લોઢા પર વારવાર કાટ ચડે, છાશમા ખટાશ જલદી આવે, જળમત્સ્ય અને ઇંદ્રધનુષ દેખાય, પર્વત પર ધુવર દેખાય, ચામડુ વગેરે આર્દ્ર થાય, પ્રાતઃકાળે પશ્ચિમ દિશામા ઇંદ્રધનુષ દેખાય અને શતભિષા નક્ષત્ર હોય તો તત્કાળ વૃષ્ટિ થાય છે છાણમાં કીડાના ઉકેરા નીકળે, અત્યત ગરમી પડે અને ચાતકપક્ષી શબ્દ કરે તો લોકમા તત્કાળ વૃષ્ટિ થાય એમ સૂચવે છે શ્રાવણ માસમા સૂર્યોદય સમયે મેઘની ગર્જના થાય, અને જળ ઉપર માછલાઓ તરે તો અઢાર પહોરની અદર વરસાદ થઈને જળવડે પૃથ્વીને પૂર્ણ કરે તે વિષે વરાહ કહે છે કે—"જયારે ચદ્રનો

રજ શૂક અને કપોતના નેત્ર જેવો કે મધની જેવો દેખાય, તથા આકાશમાં ચંદ્રનુ બીજુ પ્રતિબિંબ દેખાય તો જલદી આકાશથી વૃષ્ટિ થાય રાત્રિએ મેઘની ગર્જના થાય, દિવસે રક્તવર્ણવાળી વીજળી દંડની જેવી લાંબી સીધી દેખાય અને આગળ શીતળ વાયુ વાય તો તે જ સમયે જળનુ આગમન થાય છે લતાઓના નવાંકુરો આકાશની સન્મુખ થાય, ધૂળ કે જળની અંદર પક્ષીઓ સ્નાન કરતા હોય, ગાયો ઊંચુ મુખ કરી આકાશ સન્મુખ જોતી હોય, બિલાડી ભૂમિને ખણતી હોય, ગાયોનાં નેત્રમાંથી જળ ઝરતુ હોય, ગળી અને કાજળની જેવુ આકાશ દેખાતુ હોય, માર્ગમાં બાળકો ધૂળ વગેરેના પૂલ કે કૂબા વગેરે કરતા હોય, કીડીઓ ઇંડા મૂકે, ૧ કૂતરાઓ ઘર તરફ ઊંચુ જુએ, અને અગ્નિ ખૂણામા શિયાળનો શબ્દ સાંભળવામા આવે—આ સર્વ નિમિત્તોથી જલદી વરસાદ થાય છે એમ જાણવું જો ભાદ્રપદ માસમાં પ્રતિપદા, દશમી, સપ્તમી, પૂર્ણિમા અને નવમી એ તીથિઓમાં અનુક્રમે પશ્ચિમ દિશાને વિષે રહેલાં વાદળાં દેખવામા ન આવે તો નિરંતર મેઘ ઘણું જળ વરસાવે સૂર્યાસ્ત સમયે સંધ્યાકાળે જળથી ભરેલા વાદળા પર્વતના આકાર જેવાં દેખાય તો રાત્રિ દિવસ વરસાદ વરસે. શ્રાવણ માસમાં સૂર્યાસ્ત સમયે આકાશ જ્યા સુધી રક્ત વર્ણવાળુ દેખાય ત્યાં સુધી વરસાદ વરસે નહીં કે જેથી માણસોને છાશ પણ પીવા મળે

---

૧ માણિક્યસૂરિએ રચેલા શકુનસારોદ્ધાર નામના ગ્રથમાં કહ્યુ છે કે— જળાશય તીર્થના કાંઠા પર રહેલા કૂતરા અગ્નને ક્યારે તો તે દેશમા આગામી મેઘ વર્ષાનું સૂચન કરે છે વર્ષાઋતુમાં કૂતરા ઘર-મદને દેખી ઊંચુ મુખ કરી રોવા લાગે તો સાત રાત્રિ પછી ઘણી વૃષ્ટિ થાય એમ સૂચવે છે તથા આકાશમાં મુખને પસારી નચાવતા જાતા દેખાય તો ભારી વેગથી ત્યારે જળની વૃષ્ટિ થશે એમ જાણવું

નહીં વરાહમિહિર કહે છે કે—" સન્ધ્યાકાળે સૂર્યનાં કિરણો સ્નિગ્ધ હોય, પરિઘ, વીજળી, મત્સ્ય, પારધિ તથા પરિવેષ સહિત હોય, તથા ઇંદ્રધનુષ સહિત હોય તો તત્કાળ વૃષ્ટિ થાય છે સૂર્યનાં કિરણો વચ્ચેથી વિચ્છેદ પામતાં હોય, વિષમ હોય, હણાયેલાં હોય, વિકારવાળા હોય, કુટિલ (વક્ર) હોય, જમણી બાજુથી પરિવેષવાળા હોય, તેમજ નાના, ટૂંકા વિકળ અને કલુષ (મેલા) દેખાતા હોય અને પરસ્પર વિગ્રહવાળા હોય તો જલદી વરસાદ આવે છે અંધકાર રહિત આકાશમાં સૂર્યના કિરણો પ્રકાશિત, પ્રસન્ન (નિર્મળ), સરળ, લાંબા અને દક્ષિણાવર્ત હોય તો તે જગતના કલ્યાણને માટે છે. પ્રાતઃકાળે, મધ્યાહ્નકાળે અને સાયકાળે સૂર્યનાં કિરણો શ્વેત, સ્નિગ્ધ, અખંડ અને સરળ હોય તો તે અમોઘ નામના કહેવાય છે
૪ અને તે વૃષ્ટિને કરનારા છે

ગુપ્ત રાખવા લાયક આ વૃષ્ટિના ગર્ભનુ જ્ઞાન જેવા તેવા મનુષ્યને કહેવા લાયક નથી સારી રીતે શિષ્યની પરીક્ષા કરીને આ જ્ઞાન આપવુ જોઇએ, કે જેથી કરીને ઉપહાસ ન થાય રૂદ્ર-દેવ બ્રાહ્મણે કહ્યું છે કે–" જો મહાદેવ પોતે કહે તો પણ ક્ષુદ્ર, પાખંડી, ધૂર્ત અને ફોગટ ઉપહાસ કરનારાને આ જ્ઞાન આપવુ નહીં શ્રી જિનેશ્વરના કેવળજ્ઞાનને અનુસરીને કોઇ પણ પ્રકારે આ ગર્ભનો સમૂહ વિશેષ સહિત અહીં કહ્યો છે
૫ મેઘમાળા તો સમુદ્રના જળથી પણ ઘણી વિશાળ છે, તો તેનો સમગ્ર સાર ગ્રહણ કરવા કોણ શક્તિમાન થઇ શકે ? કોઇ પણ શક્તિમાન નથી

ઇતિ શ્રી મહોપાધ્યાય શ્રી મેઘવિજયજી ગણિ રચિત શ્રી મેઘમહોદય અથવા વર્ષપ્રબોધ ગ્રંથનો આઠમો અધિકાર સમાપ્ત

---

૯ નવમો તિથિ–ફળકથન અધિકાર

આવતા ભાવનો વિચાર કરી સંવત્સરના સમગ્ર શુભાશુભ ને તિથિને કહેવાપૂર્વક વ્યાખ્યાન કરે છે માસ અને પક્ષના પ્રસંગદ્વારા કંઈક કહી ગયા છીએ, બાકીના સમગ્ર ફળના જ્ઞાનને માટે કાંઈક વિશેષ કહે છે

ચૈત્ર શુદ પ્રતિપદાને દિવસે રેવતી નક્ષત્ર હોય તો ઘણી વૃષ્ટિ થાય છે વૈશાખ શુદિ પ્રતિપદાને દિવસે ભરણી નક્ષત્ર હોય તો તૃણની ઉત્પત્તિ થાય. જ્યેષ્ઠ શુદ પ્રતિપદાને દિવસે મૃગશીર્ષ નક્ષત્ર હોય તો ઘણો વાયુ વાય. આષાઢ શુદ પ્રતિપદાને દિવસે પુનર્વસુ નક્ષત્ર હોય તો ધાન્યની ઉત્પત્તિ થાય.

ચૈત્ર શુદ પ્રતિપદાને દિવસે રવિવાર હોય તો વિશેષ વાયુ વાય, વરસાદ થોડો થાય, ફળ થોડા ઉત્પન્ન થાય અને ધાન્ય પણ થોડું પાકે ચૈત્ર શુદ પ્રતિપદાને દિવસે સોમવાર હોય તો વરસાદ અને ધાન્ય અધિક થાય અને મનુષ્યો ઘણો ઉદય પામે મંગળવાર હોય તો સાત પ્રકારની ઈતિ, તીડ અને ઉંદર વગેરેનો ઉપદ્રવ થાય. બુધવાર હોય તો મધ્યમ વરસાદ થાય ગુરુવાર કે શુક્રવાર હોય તો સુકાળ થાય. શનિવાર હોય તો ધાન્ય, રસ, તૃણ અને જળનો અભાવ થાય તથા પ્રજા દુઃખી થાય જો ચૈત્ર શુદ બીજને દિવસે રોહિણી નક્ષત્ર હોય તો બાજરી મોંઘી થાય પ્રતિપદાને દિવસે રોહિણી નક્ષત્ર હોય તો જુવાર મોંઘી થાય, ત્રીજને દિવસે રોહિણી નક્ષત્ર હોય તો તલ મોંઘા થાય, ચોથને દિવસે રોહિણી નક્ષત્ર હોય તો ચોળા

મોંઘા થાય તથા પાંચમને દિવસે રોહિણી હોય તો અત્યંત રૌરવ દુઃખ થાય, એમ વિદ્વાનો કહે છે. પરંતુ દૈવયોગથી તે દિવસે રવિ, મંગળ કે શનિવાર હોય તો અધિક અશુભ ફળ કહ્યું છે તથા ગુરુવાર વગેરે શુભ વાર કે શુભ યોગ હોય તો કહેલું ફળ અલ્પ થાય છે શ્રીહીરવિજયસૂરિએ કહ્યું છે કે—"ચૈત્ર શુદ પડવાને દિવસે શુક્ર, સોમ કે ગુરુવાર હોય તો સમગ્ર સંવત્સરમાં ધન-ધાન્ય સસ્તુ થાય ચૈત્ર શુદ બીજને દિવસે રવિવાર અને રેવતી નક્ષત્ર હોય તો ચાર માસ સુધી ધન-ધાન્ય સસ્તુ થાય. ચૈત્ર સુદ ત્રીજને દિવસે શનિવાર અને રોહિણી નક્ષત્ર હોય તો સમગ્ર વર્ષ દુઃખદાયક થાય અને અલ્પ વૃષ્ટિ થાય"

ચૈત્ર શુદ સાતમને દિવસે આર્દ્રા નક્ષત્ર હોય તો ત્રણ માસ ધાન્ય થોડું મળે અને શ્રાવણ માસમાં મેઘની વૃષ્ટિ થાય ચૈત્ર શુદ દશમને દિવસે શનિવાર તથા મઘા નક્ષત્ર હોય તો મેઘનો ઉદય થાય અને ધાન્ય સસ્તુ થાય ચૈત્ર શુક્લપક્ષમાં યથાયોગ્ય રૂ, કપાસ, બાજરી અને જુવાર એ વસ્તુનો સંગ્રહ કરવાથી જ્યેષ્ઠ અને આષાઢ વગેરે માસમાં લાભ થાય

વિશોપક લાવવાનો વિચાર

ચૈત્ર માસની શુક્લ પ્રતિપદા જેટલી ઘડી હોય તેમાં તે દિવસના નક્ષત્રને મેળવી બારે ભાગ દેવો, તેમાં જે વધે તે વિશોપક સમજવા તેમાં વિશેષ એ કે-આષાઢ શુદ બીજને દિવસે પુષ્ય નક્ષત્ર જેટલી ઘડી હોય તેટલા વિશોપક જાણવા શ્રીહીરવિજયસૂરિએ રચેલી મેઘમાળામાં કહ્યું છે કે—"શ્રાવણ વદ અગ્યારશને દિવસે રોહિણી નક્ષત્ર જેટલી ઘડી હોય, તેટલા ધાન્યના વિશોપક જાણવા" એમ પ્રથમ

કહ્યું છે લોકમાં પણ કહ્યું છે કે—"શ્રાવણ માસની કૃષ્ણ એકાદશીને દિવસે રોહિણી નક્ષત્ર જેટલી ઘડી હોય તેનાથી અર્ધા ધાન્યના વિશોપક હોય છે" બીજા ગ્રંથમાં આ પ્રમાણે કહ્યું છે કે—' ફાલ્ગુન માસના શુક્લ પક્ષની પ્રતિપદાને દિવસે શતભિષા નક્ષત્ર જેટલી ઘડી હોય તેટલી પાયલી[1] (પાલી) ધાન્ય લોકમાં વેચાય " કોઈ ઠેકાણે આ પ્રમાણે કહ્યું છે કે—" કાર્તિક શુદ પાંચમ જેટલી ઘડી હોય તેને ત્રણે ભાગવા, જે શેષ રહે તેટલો ભાવ સમજવો " આનો અર્થ આ પ્રમાણે છે—" કાર્તિક શુદ પાંચમ જેટલી ઘડી હોય તેટલા પાયેર અને એક રૂપિયાના વેચાય અથવા પળિકાનો[2] ચોથો ભાગ એક રૂપિયે વેચાય કોઈ કહે છે કે-પાંચમ જેટલી ઘડી હોય તેને ચારે ભાગ દેવો. જે ભાગમાં આવે તેટલા મણ અનાજ એક રૂપિયે વેચાય. દેશાંતરમાં પાંચમની ઘડીને ચારે ભાગતા જે ભાગમાં આવે તેટલા શેર કે પળિકા એક રૂપિયે મળે એમ કહે છે અથવા તો પાંચમની ઘડીને ત્રણે ભાગવા જે ભાગમાં આવે તેમાંથી એક બાદ કરવો જે શેષ રહે તેટલી પળિમ એક રૂપિયાની વેચાય." કોઈ ઠેકાણે આ પ્રમાણે કહ્યું છે કે-"કાર્તિક શુક્લ પંચમીને દિવસે જો રવિવાર હોય તો એક રૂપિયાનું દશ પળિકા ધાન્ય મળે, એ જ પ્રમાણે સોમવાર હોય' તો વીશ પળિકા, મંગળવાર હોય તો આઠ પળિકા, બુધવાર હોય તો બાર પળિકા, શુક્રવાર હોય તો સોળ પળિકા અને ગુરુવાર હોય તો એક રૂપિયાનું સોળ પળિકા ધાન્ય વેચાય. કદાચ દૈવયોગથી શનિવાર હોય તો દુકાળ પડે એમ જાણવું

---

૧ અહીં શેર ધાન્ય માપ તેવડું માપ. ૨ અહીં શેર ધાન્ય માપ તેટલું માપ.

તે વખતે એક મહામુદ્રિકાવડે ધાન્યની એક પલ્લિકા વેચાય ” કોઈનો મત એવો છે કે-“ કાર્તિક શુદ પાંચમને દિવસે રવિવાર હોય તો એક મહામુદ્રિકાનું અઢી પલ્લિકા ધાન્ય મળે, સોમવાર હોય તો પાચ પલ્લિકા, મગળવાર હોય તો બે પલ્લિકા, બુધવાર હોય તો ત્રણ પલ્લિકા, ગુરુવાર હોય તો એક મહામુદ્રિકાનુ સાડા ચાર પલ્લિકા ધાન્ય મળે અને જો શુક્રવાર કે શનિવાર હોય તો દુકાળ પડે એમ જાણવુ ”

વિક્રમ સવત્સરના અકને ત્રણે ગુણી તેમા પાચ ઉમેરવા. પછી તેને સાતે ભાગવા જે શેષ રહે તેટલા મણ ધાન્ય એક રૂપિયાનું વેચાય રવિવારને દિવસે જેટલી ઘડી દશમ હોય તેટલી ઘડી ગણીને પડિતે તેને સાઠે ભાગવા. જે શેષ રહે, તેટલા મણ ધાન્ય એક રૂપિયાનુ વેચાય કોઇ એમ પણ કહે છે કે—“ જયેષ્ઠ અને આષાઢ માસની આઠમને દિવસે રવિવાર હોય અને તે દિવસે આઠમ જેટલી ઘડી હોય તેટલા મણ ધાન્ય એક રૂપિયાનું વેચાય ” અથવા તો શનિ કે રવિવારને દિવસે દશમ જેટલી ઘડી હોય તેટલા માણા ધાન્ય એક [1]ટકદકનું મળે અથવા પચાગમા જેટલી સોમવતી અમાસ હોય અથવા જેટલી સોમવતી પાચમ હોય તેટલા મણ ધાન્ય એક રૂપિયાનુ મળે બીજા ગ્રથમા કહ્યુ છે કે-“ પચાગમા ચૈત્ર માસની અમાવાસ્યા જેટલી ઘડી હોય તેટલા પીરોજીયા શેર કાર્તિક માસમા ધાન્ય વેચાય. ” નવીન દૈવજ્ઞોનો મત આ પ્રમાણે છે-“ ધાન્યના વિશોપકમા ક્ષુધાના વિશોપક ભેળવવા. તેમાથી વરસાદના વિશોપક બાદ કરવા જે શેષ રહે તેટલા મણ ધાન્ય એક રૂપિયાનું વેચાય ”

---

૧ એક જાતનુ નાણુ

રામવિનોદમાં કહ્યું છે કે–ઇચ્છિત શક સંવત્સરને ત્રણે ગુણી સાતે ભાગ દેવો. જે શેષ રહે તેને બમણા કરી તેમાં પાંચ ઉમેરવા. તેટલા વરસાદના વિશોપક થાય છે. પછી તને સાતે ભાગ દેવો. જે ભાગમાં આવે તેને

ક્ષુધાના વિંશોપક લાવવાનો ઉપાય

શકની કલ્પના કરી પૂર્વની વિધિ પ્રમાણે ધાન્યના વિંશોપક સાધવા. એજ પ્રકારે વારંવાર જેટલા ભાગમાં આવે તેને શકની કલ્પના કરી તૃણ, શીત, તેજ, વાયુ, વૃદ્ધિ, ક્ષય અને વિગ્રહના વિંશોપક સાધવા. તથા ક્ષુધા વગેરેના વિંશોપક બીજા પ્રકારે સાધવા. આ વિંશોપકનું જ્ઞાન ફળદાયક થાય છે તે સાધવાની રીત આ પ્રમાણે છે—

શક સંવત્સરને બારગુણા કરી સાતે ભાગવા. જે શેષ રહે તેને બમણા કરી તેમાં ત્રણ ઉમેરવા. તેમ કરવાથી તેર ભાવોના વિધા બને છે ક્ષુધા, તૃષા, નિદ્રા, આલસ્ય, ઉદ્યમ, શાંતિ, ક્રોધ, દંભ, લાભ, મૈથુન, રસનિષ્પત્તિ, ફળનિષ્પત્તિ અને ઉત્સાહ, એ સર્વ લોકોના તેર ભાવો છે

અહીં પ્રસંગને લીધે બીજી બાબત પણ કહે છે–શક સંવત્સરને આઠે ગુણી નવે ભાગ દેવો. જે શેષ રહે તેને બમણા કરી તેમાં એક ઉમેરવો. તમ કરવાથી ઉન્નતા, પુણ્ય, પાપ, વ્યાધિ, વ્યાધિનાશ, આચાર, અનાચાર, પ્રાણીઓનાં મરણ જ ન્મ, દેશના ઉપદ્રવ, દેશની શાંતિ, શિરભ્રમ શરીરની શાંતિ, અગ્નિભય અને અગ્નિની શાંતિ એ સર્વના વિંશોપક થાય છે શક સંવત્સરને પાંચ, સાત, નવ અને અગ્યારે ગુણી સાતે ભાગ દેવા જે શેષ રહે તને બમણા કરી તેમાં ત્રણ ઉમેરવા એમ કરવાથી ઉદ્ભિજ જરાયુ, અંડજ અને સ્વેદજના વિંશો

પક થાય છે શક સંવત્સરને છએ ગુણી નવે ભાગ દેવો જે શેષ રહે તેને બમણા કરી તેમા ત્રણ ઉમેરવા જે અંક આવે તેને સાત ઠેકાણે રાખવા તેમ કરવાથી શલભ, મૂષક, શુક, સોનુ, તાખુ, સ્વચક્ર, પરચક્ર, ઇતિ, અતિવૃષ્ટિ અને અનાવૃષ્ટિ એટલાના વિશોપક થાગ છે. મેઘજીના ગ્રથમા કહ્યુ છે કે— હે મિત્ર ! તિથિ, નક્ષત્ર અને યોગની ઘડીઓ એકત્ર કરી વીશે ભાગ દેવો જે શેષ રહે તે વિંશોપક જાણવા

ચૈત્ર માસ ચૈત્ર શુદ આઠમને દિવસે બુધવાર કે મંગળવાર હોય તો તે વર્ષ વિરૂપ થાય છે એટલે વરસાદ વરસે નહી તેથી નદીને કિનારે ઘર કરવાં જોઇએ. ચૈત્ર શુદ પાચમને દિવસે રોહિણી નક્ષત્ર હોય અને તે દિવસે આકાશ વાદળાવડે વ્યાપ્ત હોય તો ગર્ભની પૂર્ણતા જાણવી ચૈત્ર શુદ બીજને દિવસે ચારે દિશાનો વાયુ વાતો હોય અને વાદળા હોય નહીં તો અનાવૃષ્ટિ જાણવી, તેમા કાઇ સંશય નથી ચૈત્ર માસની પૂર્ણિમાને દિવસે જો સ્વાતિ નક્ષત્ર હોય અને તે દિવસે વાદળા સહિત વીજળી હોય તો પ્રથમના નક્ષત્ર દોષ રહિત છતા પણ ગર્ભપાત થાય છે

વૈશાખ માસ વૈશાખ વદ પડવાને દિવસે જે નક્ષત્ર હોય તે પ્રતિપદાથી હીન(ઓછુ) હોય તો ભૂમિ પર થોડો વરસાદ થાય, સમાન હોય તો સુખ થાય અને અધિક હોય તો ઘણો વરસાદ થાય. લોકમા પણ કહ્યું છે કે—"ચૈત્ર માસ પૂર્ણ થયા પછી વૈશાખ માસની પહેલી પ્રતિપદા તિથિ જો વધારે હોય તો ધાન્યનો વિનાશ થાય, અને નક્ષત્ર વધારે હોય તો આકાશમા મેઘ ચડી આવે (વરસાદ ઘણો થાય.)" વૈશાખ વદ પાચમને દિવસે

રવિવાર હોય તો આવતા વર્ષની સંક્રાંતિને દિવસે વરસાદ થાય નહીં. વૈશાખ શુદ પાંચમને દિવસે શનિવાર હોય અને તે દિવસે આર્દ્રા નક્ષત્ર હોય તો સર્વ વસ્તુ સસ્તી થાય, તથા ભાદ્રપદ માસમા મેઘનો ઉદય થાય વૈશાખ શુદ પાંચમને દિવસે રવિવાર હોય તો મંદ વૃષ્ટિ થાય, સોમવાર હોય તો અતિવૃષ્ટિ થાય, મંગળવાર હોય તો યુદ્ધ થાય, બુધવાર હોય તો વાયુ પ્રચંડ વાય, ગુરુવાર હોય તો સુકાળ થાય શુક્રવાર હોય તો કલહ થાય અને શનિવાર હોય તો અન્નનો નાશ થાય. જો વૈશાખ માસની સાતમને દિવસે ધનિષ્ઠા કે શ્રવણ નક્ષત્ર હોય તો કાળી વસ્તુ મોંઘી થાય અને સફેદ વસ્તુ સસ્તી થાય છે અક્ષય તૃતીયાને દિવસે રોહિણી નક્ષત્ર હોય તો સુકાળ થાય, કૃત્તિકા નક્ષત્ર હોય તો વર્ષ મધ્યમ થાય અને મૃગશીર્ષ નક્ષત્ર હોય તો દુકાળ જાણવો. જો વૈશાખ માસમાં પાંચ મંગળવાર હોય તો સર્વત્ર ભય થાય, વરસાદ વરસે નહીં અને ધાન્ય મોંઘા થાય. વૈશાખ શુદ આઠમને દિવસે શનિવાર હોય તો જળ સુકાઈ જાય, પ્રજાનો નાશ થાય અને છત્રભંગ થાય એમ જાણવું વૈશાખ શુદ નોમને દિવસે મંગળવાર હોય અને તે દિવસે રોહિણી, ત્રણ ઉત્તરા, મઘા કે રેવતી નક્ષત્ર હોય તો પૃથ્વી પર ઘણું કષ્ટ થાય વૈશાખ માસની ઓદશને દિવસે ગુરુવાર કે શુક્રવાર હોય તો પૃથ્વી પર ઘણું ધાન્ય ઉત્પન્ન થાય વૈશાખ માસની અમાવાસ્યાને દિવસે રેવતી નક્ષત્ર હોય તો સુકાળ, રોહિણી નક્ષત્ર હોય તો લોકોમા દુઃખ, અશ્વિની નક્ષત્ર હોય તો મધ્યમ, ભરણી નક્ષત્ર હોય તો રોગથી લોકો દુઃખી, કૃત્તિકા નક્ષત્ર હોય તો અલ્પ વૃષ્ટિ થાય, માર્ગમાં ચોર લૂંટે અને રાજાઓમાં પરસ્પર યુદ્ધ થાય, અક્ષય

તૃતીયાને દિવસે ગુરુવાર હોય અને તે દિવસે રોહિણી નક્ષત્ર હોય તો પૃથ્વી પર સર્વ પ્રકારનાં ધાન્યની પ્રાપ્તિ અને મગળ હોય છે

જ્યેષ્ઠ માસ જ્યેષ્ઠ માસના પ્રથમ પક્ષની પ્રથમ તિથિએ કયો વાર છે, તેને પ્રથમ યત્નથી શોધવો જો રવિવાર હોય તો અધિક પવન વાય, મગળવાર હોય તો વ્યાધિ કરે, બુધવાર હોય તો દુકાળ અને ખડ ખડ વૃષ્ટિ થાય ગુરુ, શુક્ર કે સોમવાર હોય તો એક વર્ષ સુધી પૃથ્વી ધન ધાન્યથી પૂર્ણ હોય, જો દૈવ-યોગથી શનિવાર હોય તો જળનો શોષ થાય, પ્રજાનો નાશ થાય અને છત્રભગ થાય જેઠ શુદિ બીજ કે ત્રીજને દિવસે જો આર્દ્રા નક્ષત્ર હોય તો વરસાદ વરસે નહીં અને મોટો દુકાળ પડે જ્યેષ્ઠ માસના [1]કૃષ્ણપક્ષની પ્રતિપદાને દિવસે જો શનિવાર હોય તો જળનો શોષ, પ્રજાને દુઃખ અને છત્રનો ભગ થાય છે એમ જાણવુ જ્યેષ્ઠ માસના કૃષ્ણ પક્ષની દશમને દિવસે રેવતી નક્ષત્ર હોય તો તે સુખકારક છે અગ્યારશને દિવસે રેવતી હોય તો ખડ ખડ વૃષ્ટિ થાય અને બારશને દિવસે રેવતી હોય તો તે કષ્ટદાયક છે જ્યેષ્ઠ શુકલ દશમને દિવસે જો શનિવાર હોય તો વરસાદનો નિરોધ થાય, ગાયોનો વિનાશ થાય અને પ્રજાઓ મહાશોકવડે વ્યાકુલ થાય લોકમા પણ કહ્યુ છે કે—“ જ્યેષ્ઠ માસની પૂર્ણિમાને દિવસે

---

૧ જ્યેષ્ઠ માસનો પ્રથમ પક્ષ કહેવાથી શુકલ પક્ષનો ભ્રમ થઇ જાય તે દૂર કરવા માટે અહીં જ્યેષ્ઠ કૃષ્ણ પ્રતિપદા એમ કહ્યું છે

‘ જ્યેષ્ઠ માસ અમાવસે, જો શનિવારી હોય, દેવ ન વરસે ઘણુ મરે, વીરલો જીવે કોઇ ॥૧॥ ”

થોડું પણ મૂળ નક્ષત્ર હોય તો દશે દિશામાં ધાન્યની પ્રાપ્તિ થાય અને જળની વૃષ્ટિ સારી થાય.”

આષાઢ માસ

આષાઢ માસના શુક્લ પક્ષની પ્રતિપદાને દિવસે જેટલું પુનર્વસુ નક્ષત્ર હોય, તેટલો વર્ષા ઋતુમાં વરસાદ થાય.

ક્ષળી રોહિણીનો વિચાર

આષાઢ કૃષ્ણ પક્ષની દશમને દિવસે જો રોહિણી નક્ષત્ર હોય તો સુકાળ થાય છે. અગ્યારશને દિવસે રોહિણી હોય તો મધ્યમ સમય અને બારશને દિવસે રોહિણી હોય તો દુકાળ થાય છે. તેરશને દિવસે રોહિણી નક્ષત્ર હોય તો ઉત્તમ વાયુ વાય છે. ચૌદશને દિવસે રોહિણી હોય તો રાજાઓ વચ્ચે યુદ્ધ થાય અને પ્રજાજન રોગથી વ્યાકુલ થાય. લોકમાં પણ કહ્યું છે કે—“હે ભડ્ડલી! રોહિણી અને ચન્દ્રમાના યોગથી જો એક પણ ઘડી રવિવાર હોય અથવા રોહિણી અને સૂર્યના યોગથી એક પણ ઘડી સોમવાર હોય તો સમય સારો થાય (સુકાળ થાય).” આષાઢ શુક્લ પક્ષની પાંચમને દિવસે રવિવાર હોય તો વરસાદ થાય, સોમવાર હોય તો સારો વરસાદ થાય, મંગળવાર હોય તો અત્યંત વરસાદ થાય, બુધવાર હોય તો ઊંચો વાયુ વાય, ગુરુવાર હોય તો પ્રપાત થાય, શુક્રવાર હોય તો પ્રલય થાય અને શનિવાર હોય તો વિનાશ થાય. આષાઢ શુક્લ પક્ષની નોમને દિવસે શનિવાર હોય અને તે દિવસે અનુરાધા નક્ષત્ર હોય તો કોઈ ઠેકાણે ધાન્યની થોડી પ્રાપ્તિ થાય અને કોઈ ઠેકાણે દુકાળ પડે. આષાઢ માસના પહેલા પક્ષમાં પ્રતિપદા, દ્વિતીયા અને તૃતીયાને દિવસે શ્રવણ કે ધનિષ્ઠા નક્ષત્ર આવે

તો ધાન્યનો સંગ્રહ કરવો યોગ્ય છે. આષાઢ કૃષ્ણ પક્ષની છઠ્ઠને દિવસે શનિવાર હોય તો ઘઉં ગ્રહણ કરવાથી કાર્તિક માસમા વેચતા બમણો લાભ થાય આષાઢ માસની આઠમને દિવસે શનિવાર હોય અને તે દિવસે રેવતી નક્ષત્ર હોય તો વરસાદ ન થાય અને મહાદુ:ખ ઉત્પન્ન થાય. આષાઢ શુકલ એકાદશીને દિવસે શનિવાર હોય તો ઉદરનો ઉપદ્રવ થાય. રવિવાર હોય તો કાતરાનો ઉપદ્રવ થાય અને મગળવાર હોય તો તીડનો ઉપદ્રવ થાય કોઇ કહે છે કે—"ધાન્ય મોંઘુ થાય અને દુકાળ પડે" સોમવાર, શુક્રવાર કે ગુરુવારે દેવ પોઢે એટલે આષાઢ શુદ અગ્યારસ હોય તો અન્ન ઘણું ઉત્પન્ન થાય અને પૃથ્વી જળથી તૃપ્ત થાય જો શનિ, રવિ કે મંગળ-વારને દિવસે દેવ પોઢે તો તીડ, ઉંદર અને કાતરાનો ઉપદ્રવ થાય આષાઢ માસમાં કર્ક સક્રાંતિને દિવસે શનિવાર હોય તો દુકાળ પડે તથા ધાન્ય મોઘુ થાય આષાઢ માસની ચોદશને દિવસે સોમવાર હોય તો લોકમાં ધાન્ય અને તૃણ ઉત્પન્ન ન થાય તેથી ગાય વગેરેનુ શુ પ્રયોજન હોય? આષાઢ માસના પહેલા પક્ષમા બીજ કે નોમને દિવસે ગુરુ, સોમ કે શુક્રવાર હોય તો તે શ્રેષ્ઠ છે અને બુધ કે શનિવાર હોય તો તે અશુભ છે. કહ્યું છે કે-"આષાઢ માસના પહેલા પક્ષમા બીજ અને નોમને દિવસે સોમ, શુક્ર કે ગુરુવાર હોય તો જળવૃષ્ટિ સારી થાય, રવિવાર હોય તો તાપ અધિક પડે, બુધવાર હોય તો ઠડી અધિક પડે, મગળવાર હોય તો વરસાદ ન થાય અને દૈવયોગથી શનિવાર હોય તો અવશ્ય દુકાળ પડે." આષાઢ શુકલ પક્ષની અગ્યારશને દિવસે શનિ, રવિ કે મંગળવાર હોય

તો વર્ષ સમાન હોય, અને જો તે તિથિ તે વારે પૂર્ણ હોય તો દુકાળ પડે

પૂર્ણિમાનો વિચાર

"ત્રણ લોકમાં સૂર્ય સમાન, જગતને વલ્લભ એવા જળધર(મેઘ)રૂપ શ્રી મહાવીરસ્વામીને આષાઢ માસની નમીને." આ પ્રમાણે નમસ્કાર કરવાપૂર્વક ચતુર્માસકુલક નામના ગ્રંથમાં પૂર્ણિમાનું ફળ આ પ્રમાણે કહ્યું છે—"આષાઢ માસની પૂર્ણિમાના દિવસ રાત્રિ પૂર્વાષાઢા નક્ષત્ર હોય તો ચારે માસ ક્ષેમ, સુકાળ અને માંગલિક થાય. પૂર્ણિમાના પહેલા બે પ્રહર મૂળ નક્ષત્ર હોય અને પછી પૂર્વાષાઢા નક્ષત્ર હોય તો પહેલા બે માસ દુકાળ રહે અને પછી સુકાળ થાય. અથવા તો પૂર્વાષાઢા નક્ષત્ર બે પ્રહરથી વધારે હોય તો બે માસ સુકાળ અને માંગલિક હોય જો ચાર પ્રહર મૂળ નક્ષત્ર હોય તો ચારે માસ દુકાળ અને રસની હાનિ થાય. અથવા પછીના ચાર પ્રહર ઉત્તરાષાઢા નક્ષત્ર હોય તો પાછળના ચાર માસ દુકાળ જાણવો. જો બે પ્રહર પૂર્વાષાઢા હોય અને ત્યારપછી ઉત્તરાષાઢા નક્ષત્ર હોય તો પહેલા બે માસ સુકાળ થાય અને રસની હાનિ થાય. જો પહેલા બે પ્રહર મૂળ નક્ષત્ર હોય અને ત્યારપછી પૂર્વાષાઢા નક્ષત્ર હોય તો પહેલા દુઃખ અને પછી સુખ થાય. અર્ઘકાંડમાં પણ કહ્યું છે કે—આષાઢ માસની પૂર્ણિમાને દિવસે પૂર્વાષાઢા નક્ષત્ર પૂર્ણ હોય તો એક વર્ષ સુધી શુભ થાય, ધાન્ય સારું પાકે અને પ્રજા શાંતિપૂર્વક સુખી થાય. અર્ધું મૂળ નક્ષત્ર અને અર્ધું પૂર્વાષાઢા નક્ષત્ર હોય તો મધ્યમ ફળદાયક છે, સમગ્ર દેશમાં એક વર્ષ સુધી મધ્યમ ધાન્ય હોય. પૂર્ણિમાના જે પ્રહરમાં

વાદળ રહિત પૂર્વ કે ઉત્તર દિશાનો નિર્મળ વાયુ વાય તો તે માસમા નિશ્ચે વરસાદ વરસે. જો આષાઢ માસની પૂર્ણિમા (એક જ દિવસ રાત્રિએ) સાઠ ઘડી હોય તો બાર માસ સુધી ધાન્ય સસ્તું રહે અને લોકમા સુખ ઉપજે, ત્રીશ ઘડી હોય તો છ માસ સુખ અને પછીથી દુઃખ થાય; પદર ઘડી હોય તો ચાર માસ સુકાળ રહે અને પદર ઘડીથી પણ ઓછી હોય તો દુઃખ થાય. અહીં વાદળાં અને વાયુના સયોગથી ફળમા ન્યૂનાધિકપણું થાય છે, તે આ પ્રમાણે–અમાવાસ્યાથી સોળમે દિવસે આષાઢ પૂર્ણિમાને દિવસે વાદળા અને પૂર્વાષાઢા નક્ષત્ર હોય તો ધાન્ય ઘણું પેદા થાય જે નક્ષત્રના નામથી માસનું નામ કહેવાય છે તે નક્ષત્ર જો પૂર્ણિમાને દિવસે સપૂર્ણ હોય તો ધાન્ય સસ્તું રહે, ન્યૂન હોય તો ન્યૂનતા જાણવી. શ્રીહેમપ્રભસૂરિ ત્રૈલોક્યદીપક નામના ગ્રથમા કહે છે કે–"મહિનાના નામનું નક્ષત્ર જો પૂર્ણિમાને દિવસે ક્ષય પામતું હોય તો નિશ્ચે અન્ન મોઘુ થાય અને વૃદ્ધિ પામતુ હોય તો અન્ન સસ્તું થાય માસનુ નક્ષત્ર જો પૂર્ણિમાને દિવસે ન હોય તો તે યોગને વિષે વિશેષ કરીને અન્ન મોઘુ થાય છે, તે આ પ્રમાણે–નક્ષત્રની વૃદ્ધિને દિવસે ચદ્રમા જો ક્રૂર ગ્રહવડે દષ્ટ ન હોય તો ધાન્ય સસ્તુ રહે અને ક્રૂર ગ્રહવડે દષ્ટ હોય તો મોઘુ રહે. નક્ષત્ર વૃદ્ધિના દિવસની તિથિ જો પાસેની તિથિ કરતા મોટી હોય તો તે દિવસે અન્ન સસ્તુ હોય, અને પાસેની તિથિ મોટી હોય તો મોઘુ થાય નક્ષત્રની વૃદ્ધિ હોય તો અવશ્ય રસ અને ધાન્યની અધિકતા થાય યોગની વૃદ્ધિ હોય તો રસનો નાશ થાય તે સ્પષ્ટ છે જ્યા દરેક તિથિ કરતાં નક્ષત્ર છ ઘડી અધિક હોય તો ત્યા અન્ન સસ્તુ થાય અને જો દરેક

નક્ષત્ર કરતાં તિથિ છ ઘડી અધિક હોય તો નિશ્ચે અન્ન મોંઘુ થાય. કેટલાક આચાર્યો તિથિ અને નક્ષત્ર એ બન્નેની વૃદ્ધિ જાણીને તથા સર્વ દેશના પર્યાય જાણીને લાભ અને અલાભ કહેવા, તે આ પ્રમાણે—જેટલી ઘડી નક્ષત્ર વધારે હોય તેટલા વિશોપક ધાન્ય સસ્તુ હોય, અને જેટલી ઘડી તિથિ વધારે હોય તેટલા વિશોપક ધાન્ય મોંઘુ થાય. જો એક જ માસમાં યોગનો બે વાર ક્ષય હોય તો અનુક્રમે ઘી અને તેલ મોંઘાં થાય અને વૃદ્ધિ હોય તો સોંઘાં થાય. વર્ષાઋતુના ત્રણ માસમાં નક્ષત્ર વૃદ્ધિવાળાં હોય અને તિથિ ક્ષયવાળી હોય તો બહુ જ સુકાળ જાણવો. જો વર્ષાઋતુના ત્રણ માસમાં નક્ષત્રનો ક્ષય હોય અને તિથિની વૃદ્ધિ હોય તો નિશ્ચે દુકાળ જાણવો. આથી કરીને દરેક માસની પૂર્ણિમાને દિવસે મૂળ અને ઉત્તરાષાઢા નક્ષત્ર હોવાં ન જોઇએ. તેમાં પણ આષાઢ પૂર્ણિમાને દિવસે વિશેષે કરીને ન હોવાં જોઇએ. જો કદાચ હોય તો ધાન્યનો વિનાશ થાય. સારસંગ્રહ નામના ગ્રંથમાં કહ્યું છે કે—"પૂર્ણિમાને દિવસે મૃગશીર્ષ વગેરે પાંચ નક્ષત્રોમાંથી કોઇ પણ નક્ષત્ર હોય તો ધાન્ય સોંઘુ થાય, પૂર્ણિમાને દિવસે ચિત્રા વગેરે આઠ નક્ષત્રોમાથી કોઇ પણ નક્ષત્ર હોય તો દુકાળ તથા કષ્ટ પડે. તથા શ્રવણથી રોહિણી સુધીમાં કોઇ પણ નક્ષત્ર હોય તો તે પૂર્ણિમા શુભકારક છે" કોઇ કહે છે કે—"પૂર્ણિમાને દિવસે મૃગશીર્ષ આદિ પાંચ નક્ષત્રોમાંથી કોઇ પણ નક્ષત્ર હોય તો સમાન ભાવ રહે. મઘાદિક આર નક્ષત્રોમાંથી કોઇ એક નક્ષત્ર હોય તો દુકાળ પડે, ચિત્રાદિક આઠ નક્ષત્રોમાંથી કોઇ એક નક્ષત્ર હોય તો કષ્ટ થાય, શ્રવણાદિક દશ નક્ષત્રોમાંથી કોઇ એક નક્ષત્ર હોય તો સુકાળ અને શુભ માસ થાય. પરંતુ તે દિવસે સોમવાર

નો યોગ હોય તો તે વિગ્રહ કરનાર છે." તિથિકુલક નામના ગ્રંથમાં આ પ્રમાણે વિશેષ કહ્યું છે કે—"પૂર્ણિમાને દિવસે ત્રણ ઉત્તરા, આર્દ્રા, પુનર્વસુ કે રોહિણી નક્ષત્ર હોય તો તે માસમા ધાન્ય મોઘુ થાય" બીજા ગ્રથમાં કહ્યુ છે કે—"પૂર્ણિમાને દિવસે રવિવાર હોય તથા આર્દ્રા વગેરે ચાર નક્ષત્રોમાંથી કોઇ એક નક્ષત્ર હોય તો લક્ષ્મીનો નાશ થાય છે. જો સોમવાર હોય અને મઘાદિક ચાર નક્ષત્રોમાંથી કોઇ નક્ષત્ર હોય તો ધાન્ય મોઘુ થાય. જો મગળવાર હોય અને ચિત્રાદિક આઠ નક્ષત્રોમાથી કોઈ પણ નક્ષત્ર હોય તો વ્યાધિની વૃદ્ધિ થાય છે તથા જો શનિવાર હોય તો દુકાળ થાય. બાકીના વાર અને નક્ષત્ર સર્વ શુભકારક છે" તિથિ અને નક્ષત્ર સમાન હોય એવી પૂર્ણિમાને દિવસે મૃગશીર્ષ વગેરે પાંચ નક્ષત્રોમાથી કોઈ એક નક્ષત્ર અને સોમવાર હોય તો ધાન્યનો ભાવ સમાન રહે મેષાદિક ત્રણ રાશિ પર સૂર્ય હોય અને શુભ ગ્રહોવડે યુક્ત હોય, તિથિનો ક્ષય હોય અને પૂર્ણિમાને દિવસે શ્રવણાદિક દશ નક્ષત્રોમાથી કોઇ એક નક્ષત્ર હોય તો અવશ્ય ધાન્ય સસ્તુ થાય છે. આષાઢ માસની અમાવાસ્યા સોમવતી હોય અને મૃગશીર્ષાદિક સાત નક્ષત્રોમાથી કોઇ પણ નક્ષત્ર હોય તો અવશ્ય સુકાળ થાય છે

શ્રાવણ માસ શ્રાવણ માસના કૃષ્ણ પક્ષની પ્રતિપદાને દિવસે ગુરુવાર હોય તો મગ, અડદ, તેલ અને તલ મોઘાં થાય શ્રાવણ માસની નોમને દિવસે શનિવાર હોય તો તે સતાપ કરે અને આશ્વિન માસના અતમા છત્રભગ થાય શ્રાવણ માસની દશમને દિવસે શનિવાર હોય અને તે દિવસે સિંહસક્રાંતિ થતી હોય તો

પૃથ્વી દીનતા રહિત થાય અને સારી વૃષ્ટિવડે ઘણી ધાન્યની સંપત્તિ થાય. શ્રાવણ માસની કૃષ્ણ એકાદશીને દિવસે કૃત્તિકા નક્ષત્ર હોય તો વર્ષ મધ્યમ થાય, રોહિણી નક્ષત્ર હોય તો સુકાળ થાય અને મૃગશીર્ષ નક્ષત્ર હોય તો દુકાળ થાય. લોકમાં પણ કહ્યું છે કે–"શ્રાવણ કૃષ્ણ પક્ષની એકાદશીને દિવસે રોહિણી નક્ષત્ર હોય તો વરસાદ સારો થાય અને લોક સુખી થાય. જો બારશને દિવસે રોહિણી નક્ષત્ર આવે તો મધ્યમ વર્ષ થાય અને તેરશને દિવસે રોહિણી નક્ષત્ર આવે તો દુકાળ થાય."

જો શ્રાવણ માસના શુક્લ પક્ષમાં કોઇ પણ તિથિનો ક્ષય હોય તો કાર્તિક માસમાં અવશ્ય છત્રભંગ થાય. શ્રાવણ કૃષ્ણ પક્ષની પ્રતિપદાને દિવસે ધૃતિ યોગ હોય તો ધાન્યનો સંગ્રહ કરવો યોગ્ય છે, અને બાકીનો બીજો કોઇ યોગ હોય તો ધાન્યનો વિક્રય કરવો યોગ્ય છે શ્રાવણ કે ભાદ્રપદ માસના કૃષ્ણ પક્ષની પ્રતિપદાને દિવસે શ્રવણ કે ધનિષ્ઠા નક્ષત્ર હોય તો લોકમાં અવશ્ય સુકાળ થાય શ્રાવણ કૃષ્ણ પક્ષની દ્વાદશીને દિવસે મઘા કે ત્રણ ઉત્તરામાંથી કોઇ પણ નક્ષત્ર હોય તથા વાદળાં કે વૃષ્ટિ હોય તો મોટો જળયોગ જાણવો શ્રાવણ માસની ત્રયોદશીને દિવસે રવિવાર તથા રેવતી નક્ષત્ર હોય તો ઘણું ધાન્ય તથા બીજી ઘણી વસ્તુઓ ઉત્પન્ન થાય. શ્રાવણ માસની સપ્તમીને દિવસે શનિવાર હોય તો પૃથ્વી જળથી પૂર્ણ થાય. જો શ્રાવણ માસની ચોથ આર્દ્રા નક્ષત્ર યુક્ત હોય તો ધાન્યનો સંગ્રહ કરવો યોગ્ય છે

શ્રાવણ માસની અમાવાસ્યાને દિવસે પુષ્ય, અશ્લેષા કે

મઘા નક્ષત્ર હોય તો વર્ષ મધ્યમ થાય અને વરસાદ

અમાવાસ્યાનો વિચાર અધિક ન થાય તે વિષે સારસંગ્રહમાં કહ્યું છે કે—"અમાવાસ્યાને દિવસે વિશાખા વગેરે આઠ નક્ષત્રોમાંથી કોઇપણ નક્ષત્ર હોય તો પ્રાયે કરીને દુકાળ પડે છે, અને શતભિષા વગેરે અગ્યાર નક્ષત્રોમાથી કોઈ પણ નક્ષત્ર હોય તો તે શુભકારક છે. જો અમાવાસ્યાને દિવસે પુષ્ય વગેરે ચાર નક્ષત્રોમાથી કોઇ પણ નક્ષત્ર હોય તો વર્ષ મધ્યમ થાય જો અમાવાસ્યાને દિવસે શનિ, રવિ કે મંગળવાર હોય તો તે નિરંતર દુઃખદાયક છે જો અમાવાસ્યાને દિવસે ત્રણ પૂર્વા, કૃત્તિકા, ચિત્રા કે અશ્લેષા નક્ષત્ર હોય તો પૃથ્વી પર નિશ્ચે તે વર્ષે ઇતિનો ઉપદ્રવ થાય છે જો અમાવાસ્યાને દિવસે આર્દ્રા નક્ષત્ર હોય, પ્રતિપદાને દિવસે પુનર્વસુ નક્ષત્ર હોય અને બીજને દિવસે પુષ્ય નક્ષત્ર હોય તો વરસાદ, તૃણ અને ધાન્ય થાય નહીં અમાવાસ્યાને દિવસે પુનર્વસુ વગેરે પાંચ નક્ષત્રોમાથી કોઇ પણ નક્ષત્ર હોય તો ધાન્ય સસ્તું થાય, ઉત્તરાફાલ્ગુની વગેરે ચાર નક્ષત્રોમાંથી કોઇ પણ નક્ષત્ર હોય તો દુકાળ થાય, વિશાખા વગેરે આઠ નક્ષત્રોમાથી કોઈ પણ નક્ષત્ર હોય તો કષ્ટકારક થાય છે, અને શતભિષા વગેરે કોઈ નક્ષત્ર હોય તો મનુષ્યો સુખી થાય છે આ પ્રમાણે કેટલાક આચાર્યોએ અમાવાસ્યાને નક્ષત્રનો યોગ થવાથી ફળ થાય તેમ કહ્યું છે તે વિષે મેઘમાળામા કહ્યુ છે કે-"અમાવાસ્યાને દિવસે ત્રણ ઉત્તરા, રેવતી, ધનિષ્ઠા અને પુનર્વસુ નક્ષત્રમાથી કોઇ પણ નક્ષત્ર હોય તો એક માસ દુકાળ જણાવે" બીજા ગ્રંથમાં કહ્યું છે-"આર્દ્રા, શતભિષા, ચિત્રા, સ્વાતિ, કૃત્તિકા અને

ભરણી એ નક્ષત્રોમાંથી કોઈ પણ નક્ષત્રમાં અમાવાસ્યા આવે, તથા તે નક્ષત્રથી તિથિ જેટલી ન્યૂન હોય તેનાથી બમણા મૂલ્યે ધાન્ય વેચાય. અમાવાસ્યાને દિવસે વિરુદ્ધ વાર અને નક્ષત્ર આવે તો તે બહુ જ અશુભ છે આ શ્રાવણ માસની અમાવાસ્યા આખું વર્ષ ફળ આપે છે, અને બીજી અમાવાસ્યાઓ એક માસનું જ ફળ આપનાર છે

શ્રાવણ શુક્લ પક્ષની સાતમને દિવસે સ્વાતિ નક્ષત્ર હોય તો સુકાળ થાય છે શ્રાવણની પૂર્ણિમાને દિવસે શ્રવણ નક્ષત્ર હોય તો ધાન્યની પ્રાપ્તિ ઘણી થાય છે અને પ્રજા સુખી થાય છે કહ્યું છે કે–" અખાત્રીજે (વૈશાખ શુદિ ત્રીજે) રોહિણી, પોષ માસની પૂર્ણિમાને દિવસે મૂળ નક્ષત્ર અને શ્રાવણ માસની પૂર્ણિમાના દિવસે શ્રવણ નક્ષત્ર ન હોય તો પૃથ્વી ડોલાયમાન થાય એટલે દુ:ખી થાય છે જેમ જ્યેષ્ઠ માસની પ્રતિપદાનું ફળ પહેલાં કહ્યું છે તેજ પ્રમાણે શ્રાવણ માસની પ્રતિપદાનું ફળ પણ અહીં જાણી લેવું

ભાદ્રપદ માસ

ભાદ્રપદ માસની પ્રથમ તિથિને દિવસે ગુરુવાર અને શ્રવણ નક્ષત્ર હોય તો વરસાદ સારો થાય અને ધન ધાન્યની પ્રાપ્તિ વિશેષ થાય. ભાદ્રપદ કૃષ્ણ પક્ષની આઠમને દિવસે રોહિણી નક્ષત્ર હોય તો તે શુભદાયક છે ભાદ્રપદ શુક્લ પક્ષની નોમને દિવસે રવિવાર અને મૂળ નક્ષત્ર હોય તો તે ભયદાયક છે ભાદ્રપદ શુક્લ પક્ષની દશમને દિવસે રવિવાર અને મૂળ નક્ષત્ર હોય તો દુકાળ થાય છે આ યોગ દુકાળને કરનારો છે એમ પણ કોઈ કહે છે ભાદ્રપદ શુક્લ પક્ષની અગ્યારશને દિવસે રવિવાર અને મૂળ નક્ષત્ર હોય તો તે વર્ષે વરસાદનું તો

સુખ થાય, પરંતુ વ્યાધિથી લોકો પીડા પામે ભાદ્રપદ કૃષ્ણ પક્ષની બીજને દિવસે સોમવાર હોય તો ધાન્યની પ્રાપ્તિ ઘણી થાય તથા પશુઓની વૃદ્ધિ થાય. ભાદ્રપદ કૃષ્ણ પક્ષની ચોથને દિવસે જો શનિવાર હોય તો દેશનો ભંગ તથા દુકાળ થવાથી લોકો મુસ્તા (મોથ) ખાઈ ઉદર-પોષણ કરે. આ વિષે લોકમા કહ્યું છે કે–"ભાદ્રપદ કૃષ્ણ પક્ષની આઠમને દિવસે અશ્લેષા નક્ષત્ર અને શનિવાર હોય તો પૃથ્વી પર મેઘ વરસે નહીં, એ જ વાર્તા." ગ્રંથાતર-મા પણ કહ્યું છે કે–"ભાદ્રપદ શુકલ પક્ષની નોમને દિવસે સ્વાતિ નક્ષત્ર અને શુક્રવાર હોય તો ઘી અને ધાન્યથી પૂર્ણ સુખમય પૃથ્વી હોય ભાદ્રપદ શુકલ પક્ષની ચોથને દિવસે ગુરુ, સોમ કે શુક્રવાર હોય અને ઉત્તરાફાલ્ગુની, હસ્ત કે ચિત્રા નક્ષત્ર હોય તો નિશ્ચે સુકાળ થાય છે ભાદ્રપદ શુકલ પક્ષની પાચમને દિવસે સ્વાતિ નક્ષત્ર હોય તો ચાર માસ કપાસ, રૂ વગેરેથી લાભ થાય. ભાદ્રપદ માસની ત્રીજને દિવસે મગળવાર અને ઉત્તરાફાલ્ગુની નક્ષત્ર હોય તો ઉન્નત થયેલા વાદળા ઉદય પામે તો પણ ન વરસે

ભાદ્રપદ અમાવાસ્યાનું ફળ

ભાદ્રપદની અમાવાસ્યાને દિવસે રવિવાર હોય તો ઘી મોંઘું થાય, મગળ કે બુધવાર હોય તો ધાન્ય મોઘુ થાય અને શનિવાર હોય તો તેલ મોંઘું થાય લોકમાં પણ કહ્યું છે કે–"અમાવાસ્યાને દિવસે રવિ-વાર હોય તથા મુદ્ગર યોગ હોય તો ઉજ્જયિનીથી પશ્ચિમ દિશામા હાહાકાર અનિષ્ટ થાય" બીજા કોઇ માસને વિષે પણ જો અમાવાસ્યાને દિવસે રવિવાર હોય તો વર્ષના વિશ્વા

પકર કહેલા છે જો પર્યાંગમાં રવિવારને દિવસે જ અમાવાસ્યા હોય તો વર્ષના દશ વિશ્વા માન્યા છે, તથા તે વર્ષે ખંડ ખંડ વૃષ્ટિ થાય છે રવિવારને દિવસે ત્રણ અમાવાસ્યા હોય તો વર્ષના પાંચ વિશ્વા કહેલા છે જો ચાર અમાવાસ્યાને દિવસે રવિવાર હોય તો છત્રભંગ અને દુકાળ થાય છે

ગુરુદેવ સાત વારના ફળને આ પ્રમાણે કહે છે—હે પ્રિયા! વારના અનુક્રમથી અમાવાસ્યાનું ફળ હું કહું છું, તેથી વર્ષમાં માસનો કાળ જાણી શકાય છે અમાવાસ્યાને દિવસે રવિવાર હોય તો મનુષ્યોને ઘણો ક્લેશ થાય, તથા રાજાઓ દુઃખથી પીડિત થાય અને ધર્મનો વિનાશ થાય. સોમવાર હોય તો સુકાળ, કુશળતા, આરોગ્ય, વરસાદનો પ્રબળ ઉદય, ધાન્યની ઉત્પત્તિ અને પ્રજા સુખી થાય મંગળ વાર હોય તો રાજ્યનો વિનાશ, રાજાઓ વચ્ચે યુદ્ધ, ક્લેશની વૃદ્ધિ, ઉત્પાત, અલ્પ વરસાદ અને ધનનો નાશ થાય. બુધવાર હોય તો દુકાળ, રાજાનો વિનાશ, પ્રજાનું દુઃખ, સ્થાનભ્રષ્ટ અને ધાન્ય અલ્પ થાય. ગુરુવાર હોય તો સારી વૃષ્ટિ, સુકાળ, કલ્યાણ, દુઃખનો નાશ, પ્રજાને સુખ અને આરોગ્ય થાય. શુક્રવાર હોય તો જળથી ભરપૂર મેઘ હોય, ખેતીનો ઘણો ઉદય થાય તથા ચોરનો હંમેશ ઉપદ્રવ થાય. શનિવાર હોય તો ઘોર દુકાળ, મહાદુઃખ, ઉગ્ર ભય તથા પુત્ર પિતાથી પરાઙ્મુખ હોય.” અમાવાસ્યાથી અધિક નક્ષત્ર પર ચંદ્રમા ગમન કરે તો ધાન્યનો ભાવ તેજ થાય.

ભાદરવા શુક્લ પક્ષની છઠ્ઠને દિવસે જો અનુરાધા નક્ષત્ર હોય તો બીજા નક્ષત્રોનો દોષ છતાં પણ અવશ્ય સુકાળ થાય.

આશ્વિન માસ આશ્વિન માસના શુકલ પક્ષની પ્રતિપદાને દિવસે શનિવાર હોય તો ધાન્યનો સગ્રહ કરવો યોગ્ય છે, કેમકે આગળ પર ધાન્યનો ભાવ સખ્ત થશે આશ્વિન માસના શુકલ પક્ષની બીજને દિવસે સોમવાર હોય તથા મૂલ નક્ષત્ર અને સોમવાર હોય તો ધાન્યનો સગ્રહ કરવો યોગ્ય છે. જો આશ્વિન માસની (શુકલ) ત્રીજને દિવસે જો મગળ કે શનિવાર હોય તો પૃથ્વી પર પ્રબળ અગ્નિનો ભય થાય, અને બીજા વાર હોય તો ધાન્ય સસ્તુ થાય આશ્વિન (શુકલ) ચોથને દિવસે રવિવાર હોય તો ઘી વેચવુ અને ધાન્યનો સગ્રહ કરવો, તેથી આગળ પર લાભ થશે આશ્વિન શુકલ પક્ષની પાંચમને દિવસે સોમવાર અને હસ્ત નક્ષત્રનો સૂર્ય હોય તો વરસાદ થાય તે સારો નથી જો વરસે તો માલવ દેશમા જવું. ત્યા નિર્જળા પાચમ પણ જળને દેવાવાળી થશે આશ્વિન શુકલ પક્ષની સાતમને દિવસે શનિવાર અને શ્રાવણ કે ધનિષ્ઠા નક્ષત્ર હોય તો જગતનો નાશ થાય છે આશ્વિન શુકલ પક્ષની આઠમને દિવસે બુધવાર હોય તો ઘીનો સગ્રહ કરવો અને કાર્તિકમા તેનો વિક્રય કરવાથી પગલે પગલે સપત્તિઓ મળે છે આશ્વિન શુકલ પક્ષની નોમને દિવસે મગળવાર હોય તો મગ, કપાસ, ચોળા, અડદ વગેરેનો સંગ્રહ કરવો યોગ્ય છે તેનો ચૈત્ર માસમા વિક્રય કરવાથી બમણો લાભ થશે આશ્વિન શુકલ પક્ષની દશમને દિવસે મંગળવાર હોય તો પૃથ્વી પર રોગનો ઘણો ઉપદ્રવ થાય છે. આશ્વિન શુકલ પક્ષની અગ્યારશને દિવસે શનિવાર હોય તો પૃથ્વી પર છત્રભગ થાય, નગર અને ગામનો ભંગ થાય, તથા વૈરી અને ચોર વગેરેનો ઉપદ્રવ થાય.

આશ્વિન (કૃષ્ણ પક્ષની) બીજને દિવસે રોહિણી નક્ષત્ર હોય અને શનિ કે મંગળવાર હોય તો કપાસનો સંગ્રહ કરવો, તેથી ફાલ્ગુન માસમાં લાભ થાય છે આશ્વિન કે કાર્તિક માસના કૃષ્ણ પક્ષની બીજને દિવસે મંગળવાર હોય તો પૃથ્વી પર દરેક ગામમાં અગ્નિનો ઉપદ્રવ થાય છે આશ્વિન કૃષ્ણ પક્ષની પાંચમને દિવસે રવિવાર હોય તો માઘ માસની અમાવાસ્યાએ અવશ્ય ઘી મોંઘું થાય. આશ્વિન (કૃષ્ણ પક્ષની) છઠ્ઠને દિવસે જ્યેષ્ઠા કે મૂલ નક્ષત્ર હોય અને રવિવાર હોય તો સર્વ ધાન્યનો સંગ્રહ કરવો, તેથી પાંચમે માસે લાભ થાય. આશ્વિન કૃષ્ણ પક્ષની અગ્યારશને દિવસે બુધવાર કે સોમવાર હોય તો લોકમાં ગાય અને બેસતું મૂલ્ય ઘણું થાય. આશ્વિન કૃષ્ણ પક્ષની બારશને દિવસે શનિવાર અને હસ્ત કે ચિત્રા નક્ષત્ર હોય તો જુવારનો સંગ્રહ કરવો યોગ્ય છે, તેથી ચૈત્ર માસમાં ત્રણગણો લાભ થાય છે આશ્વિન માસની અમાવાસ્યાને દિવસે જો શનિવાર હોય તો વર્ષ મધ્યમ થાય, અથવા ખંડ મંડલમા દુકાળ પડે. કોઈ ઠેકાણે કહ્યું છે કે—“આશ્વિન માસની અમાવાસ્યાને દિવસે શનિ રવિ કે મંગળવાર હોય તો ધાન્ય સંગ્રહ કરવાથી બમણો, ત્રણગણો કે ચારગણો લાભ થાય.” ગ્રંથાન્તરમા કહ્યું છે કે—“આશ્વિન માસની (કે બીજા કોઈ માસની) અમાવાસ્યાને દિવસે ત્રણ ઉત્તરા, ધનિષ્ઠા, પુનર્વસુ કે રોહિણી નક્ષત્ર હોય તો એક માસ દુકાળ થાય.”

કાર્તિક માસના પહેલા (શુક્લ) પક્ષની પહેલી (પ્રતિપદા) તિથિએ બુધવાર હોય તો કોઈ ઠેકાણે
કાર્તિક માસ વૃષ્ટિ અને કોઈ ઠેકાણે અનાવૃષ્ટિ થવાથી મધ્યમ વર્ષ થાય છે કહ્યું છે કે—“કાર્તિક

માસના શુકલ પક્ષની પ્રતિપદાને દિવસે બુધવાર હોય તો ધાન્યના બમણા, ત્રણગણા કે ચારગુણા ભાવ થાય છે" કાર્તિક શુકલ પક્ષની સાતમને દિવસે શનિવાર હોય તો ધાન્યનો વિનાશ થાય અને શ્વેત વસ્તુ મોઘી થાય તેનો ત્રણ માસે બમણો લાભ થાય. કાર્તિક માસમા રવિવાર અને આર્દ્રા નક્ષત્રનો યોગ હોય તો આગળ વરસાદનો રોધ થાય કાર્તિક (કૃષ્ણ) પાચમને દિવસે આર્દ્રા નક્ષત્ર હોય તો તૃણનો સગ્રહ કરવો ઉચિત છે, નહીં તો પશુઓને દુઃખ થાય કેમકે આગળ બહુ અલ્પ વરસાદ થશે કાર્તિક માસમાં મગળવારને દિવસે મૂળ નક્ષત્ર હોય તો માગલિક કાર્યમા અનુકૂળતા રહે નહીં કાર્તિક કૃષ્ણ પક્ષની સાતમને દિવસે શનિવાર હોય તો અન્ન મોંઘું થાય. કાર્તિક કૃષ્ણ પક્ષની દશમને દિવસે શનિવાર હોય તો રોગ ને ઉપદ્રવ થાય, અને કૃષ્ણ પક્ષની તેરશ રવિવારે હોય તો યવ અને ઘઉંના ભાવ તેજ રહે કાર્તિક કૃષ્ણ પક્ષની દશમને દિવસે શનિવાર અને મઘા નક્ષત્ર હોય તો ઘી અને સોપારી મોઘા થાય, ચાર માસે વેચવાથી લાભ થાય. કાર્તિકની અમાવાસ્યાને દિવસે શનિવાર હોય તો ધાન્યનો વિનાશ થાય, મગળવાર હોય તો પૃથ્વી પર અગ્નિનો ઉપદ્રવ થાય અને રવિવાર હોય તો રાજાઓ વચ્ચે યુદ્ધ થાય કહ્યુ છે કે-"હોળી, પોળી (વિજયા દશમી) અને દિવાળીને દિવસે રવિ, શનિ કે મગળવાર હોય તો લોક ખપ્પર લઈને જગતમા ભ્રમણ કરે એટલે કે મહાદુકાળ પડે, કોઇ વિરલા બચી જાય." ચાતુર્માસ કુલકમા કહ્યુ છે કે-"ત્રણ લોકમાં સૂર્ય સમાન, જગતને વલ્લભ જળધરરૂપ **શ્રી મહાવીરસ્વામીને** નમસ્કાર કરી જિનેંદ્રે કહેલા અર્ઘકાડને હું કહું છુ. કાર્તિકની પૂર્ણિમાને

દિવસે કૃત્તિકા નક્ષત્ર સંપૂર્ણ હોય તો ચારે માસ સુકાળ રહે અને લોક સુખ પામે. જો તે પૂર્ણિમાને દિવસે ભરણી નક્ષત્ર ચાર પ્રહર સંપૂર્ણ હોય તો ચાર માસ ધાન્ય મોંઘાં રહે. જો તે પૂર્ણિમાને દિવસે રોહિણી નક્ષત્ર ચાર પ્રહર સંપૂર્ણ હોય તો મૂળ રસ અને કંદના મૂલ્યની હાનિ થાય. પૂર્ણિમાના દિવસ રાત્રિ રોહિણી નક્ષત્ર હોય તો સમસ્ત ધાન્ય, રસ તથા લોહુ વગેરે ધાતુનો વિનાશ થાય. જો પૂર્ણિમાને દિવસે બે પ્રહર ભરણી અને બે પ્રહર કૃત્તિકા નક્ષત્ર હોય તો બે માસ લવણ અને કપાસના ભાવ તેજ રહે. જો બે પ્રહર કૃત્તિકા અને છ પ્રહર રોહિણી નક્ષત્ર હોય તો બે માસ સુકાળ એટલે સોંઘવારી અને બે માસ દુકાળ એટલે મોંઘવારી થાય.

માર્ગશીર્ષ માસની ચોથને દિવસે કે રેવતી નક્ષત્રને દિવસે મંગળવાર હોય તો દરેક ગામમાં અગ્નિનો
માર્ગશીર્ષ માસ ભય તથા જગત્ કલેશમય હોય. માર્ગશીર્ષ, પોષ કે ફાલ્ગુન માસના શુક્લ પક્ષમાં નક્ષત્રના ભોગ કરતાં તિથિનો ભોગ મોટો હોય તો વર્ષનો સમય લાભદાયક છે માર્ગશીર્ષ માસની બારશને દિવસે અથવા સૂર્યની સંક્રાંતિને દિવસે મંગળવાર હોય તથા ચંદ્રમંડળ હોય તો આગળનું વર્ષ વિનાશ પામે. માર્ગશીર્ષની નોમને દિવસે રેવતી નક્ષત્ર અને બુધવાર હોય તો તે દુકાળ કરનાર છે માર્ગશીર્ષની પાચમને દિવસે શુક્રવાર હોય તો તે પાંચ માસ સુકાળ થાય. માર્ગશીર્ષ માસની પ્રતિપદાને દિવસે પુષ્ય નક્ષત્ર હોય તો પશુઓને કષ્ટ થાય અને આગળના વર્ષનો ગર્ભ જળવૃષ્ટિદ્વારા વિનાશ પામે. માર્ગશીર્ષ માસની બીજને દિવસે પુનર્વસુ કે આર્દ્રા નક્ષત્ર હોય તો ધાન્ય સસ્તુ થાય, રાજા પ્રસન્ન રહે અને

પ્રજા સુખી થાય. માર્ગશીર્ષ માસની પાંચમને દિવસે મઘા આદિ પાંચ નક્ષત્રોમાથી કોઈ એક નક્ષત્ર હોય તો વરસાદ ન થવાથી આગળનુ વર્ષ વિનાશ પામે માર્ગશીર્ષ માસની નોમને દિવસે ચિત્રા નક્ષત્ર હોય તો ધાન્ય મોઘુ થાય અને કૃષ્ણ ચતુર્દશી સ્વાતિ નક્ષત્ર યુક્ત હોય તો શ્રાવણ માસમા વરસાદ ન થાય. માર્ગશીર્ષ માસની દશમને દિવસે મૂળ નક્ષત્ર અને રવિવાર હોય તો તલ, તેલ વગેરેનો સંગ્રહ કરવો, તેથી જ્યેષ્ઠ માસને છેડે તે લાભદાયક થાય છે. માર્ગશીર્ષની અગ્યારશને દિવસે જો રવિવાર હોય તો કપાસ, રૂ અને સુતરનો સંગ્રહ કરવો, તેથી વૈશાખ માસમા લાભ થાય છે. અથવા દૈવયોગે માર્ગશીર્ષ અગ્યારસને દિવસે શનિવારનો યોગ થાય તો જળનુ શોષણ, પ્રજાનો નાશ અને છત્રનો ભંગ થાય છે

પોષ માસ

પોષ માસના શુક્લ પક્ષની ચોથને દિવસે શનિવાર હોય તો ત્રણ માસ દુઃખ રહે, તેમાં કાઈ સંશય નથી પોષ માસની સાતમને દિવસે સોમવાર હોય તો ભેંસોનો સમૂહ રોગથી પીડા પામી મરવા લાગે. પોષ માસની નોમને દિવસે શનિવાર હોય તો જ્યા સુધી સૂર્ય આર્દ્રા નક્ષત્રમા ન આવે ત્યા સુધી ધાન્યનો સંગ્રહ કરવો યોગ્ય છે, તેથી આગળ લાભ થશે. પોષ શુક્લ પક્ષની અગ્યારસને દિવસે કૃત્તિકા નક્ષત્ર હોય તો રાતી વસ્તુથી મોટો લાભ થાય અને પ્રથમ વૃષ્ટિ થાય ત્યાં સુધી ધાન્યથી મોટો લાભ થાય છે પોષ માસની અમાવાસ્યાને દિવસે પૂર્વાષાઢા તથા જ્યેષ્ઠા નક્ષત્ર હોય અને શનિ, રવિ કે મંગળવાર હોય તો આગળના વર્ષનો વિનાશ થાય. પોષ માસની અમાવાસ્યાને દિવસે મૂળ નક્ષત્ર હોય અને શનિ, રવિ કે મંગળવાર

હોય તો વરસાદ થાય, કોઈ સતુષ્ટ થાય તથા ધાન્યથી નફો લાભ થાય. પોષ માસના કૃષ્ણ પક્ષની દશમને દિવસે વિશાખા નક્ષત્ર રાતે કે દિવસે હોય તો આગલા વર્ષના મેઘ પુષ્ટ થાય છે. કુલકમાં કહ્યું છે કે—"પોષ માસની પૂર્ણિમાને દિવસે પુષ્ય નક્ષત્ર આખો દિવસ હોય તો આખું વર્ષ રસ અને ધાન્ય સસ્તાં રહે." પોષ કૃષ્ણ પક્ષની પ્રતિપદાને દિવસે શતભિષા નક્ષત્ર હોય તો ધાન્યના સંગ્રહથી સાત માસ પછી લાભ થાય, અથવા છત્રભંગ થાય.

માઘ માસ

જો માઘ માસની પહેલી પ્રતિપદાને દિવસે બુધવાર હોય તો ત્રણ માસ તેજી રહે અને આગળનું વર્ષ વિનાશ પામે. માઘ માસના કૃષ્ણ પક્ષની પ્રતિપદા, દ્વિતીયા કે તૃતીયાનો ક્ષય હોય તો ધાન્યનો સંગ્રહ કરવાથી વેશ્યોને લાભ થાય છે. માઘ માસના શુક્લ પક્ષની સાતમને દિવસે સોમવાર હોય તો મોટો દુકાળ અને રાજાઓ વચ્ચે વિગ્રહ થાય. માઘ શુક્લ પક્ષની સાતમને દિવસે રવિવાર હોય તો મોટો દુકાળ પડે, વિગ્રહ થાય અને પ્રજાનો મહાભય થાય. માઘ માસની પ્રતિપદાને દિવસે શનિવાર હોય તો તે શુભ છે. સર્વ પ્રકારના ધાન્યની પ્રાપ્તિ થાય, આરોગ્ય રહે અને સર્વ દેશ સુખી થાય. માઘ માસની ચોથને દિવસે શનિવાર હોય તો દુકાળ, મૃત્યુ, ચોરનો ભય, અગ્નિનો ભય અને ધાન્યનો વિનાશ થાય છે. માઘ શુક્લ પક્ષની પ્રતિપદાને દિવસે ગુરુ, સોમ કે શુક્રવાર હોય તો સુકાળ થાય છે, રવિવાર હોય તો યુદ્ધ થાય છે અને મંગળવાર હોય તો ઇતિનો મોટો ઉપદ્રવ થાય છે. માઘ માસના શુક્લ પક્ષની આઠમને દિવસે કૃત્તિકા નક્ષત્ર ન હોય તો ફાલ્ગુન

માસમાં રોલિકાપાત અને શ્રાવણ માસમાં વરસાદ ન થાય, માઘ શુકલ પક્ષની સાતમને દિવસે રોહિણી નક્ષત્ર હોય તો રાજાઓ વચ્ચે યુદ્ધ થાય, પ્રજામા રોગ થાય અથવા મધ્યમ વર્ષ થાય. આ રીતે એક પણ નિમિત્તથી વિચિત્ર ફળનો વિચાર થઇ શકે છે તે સિદ્ધાંતથી, જ્યોતિષથી, ન્યાયથી અને વૈદ્યક શાસ્ત્રથી સિદ્ધ થાય છે માઘ માસની સાતમને દિવસે જો ભરણી નક્ષત્ર હોય તો લોકમાં રોગની શાંતિ થાય છે અને પૃથ્વી પર ઘણું ધાન્ય નીપજે છે. માઘ માસના કૃષ્ણ પક્ષની નોમને દિવસે તથા મૂળ નક્ષત્રને દિવસે ગર્ભ રહે તો તે ગર્ભ ભાદ્રપદ માસમા નોમને દિવસે વૃષ્ટિ કરે છે

ફાલ્ગુન માસ

ફાલ્ગુન માસના કૃષ્ણ પક્ષની છઠ્ઠને દિવસે ચિત્રા નક્ષત્ર હોય તો ત્રણ માસ સુકાળ થાય છે અને સ્વાતિ નક્ષત્ર હોય તો દુકાળ થાય છે ફાલ્ગુન માસના શુકલ પક્ષની તેરશને દિવસે શુક્રવાર હોય તો જ્યેષ્ઠ માસમાં રોગની વૃદ્ધિ થાય અથવા ત્રણ માસમાં ભોગ હોય ફાલ્ગુન માસની અગ્યારશને દિવસે રવિવાર અને આર્દ્રા નક્ષત્ર હોય તો તે વર્ષ કષ્ટકારક થાય છે અને સોમવાર હોય તો લોકમાં ત્રણ માસે સુકાળ થાય ફાલ્ગુન માસના પહેલા પક્ષમા પ્રતિપદાને દિવસે શતભિષા નક્ષત્ર હોય તો તે નક્ષત્રનાં ભોગને અનુસારે વર્ષનુ સ્વરૂપ જાણવું. ફાલ્ગુન શુકલપક્ષમા સાતમ વગેરે પાચ તિથિમાથી કોઇ પણ તિથિએ કૃત્તિકા નક્ષત્ર હોય તો સુકાળ થાય અને ભાદ્રપદ માસમા સારો વરસાદ થાય છે.

તિથિકુલકમાં ફાલ્ગુન માસની પૂર્ણિમાનો વિચાર આ પ્રમાણે કહ્યો છે—ફાલ્ગુન માસની પૂર્ણિમાને દિવસે ચારે

પ્રહર પૂર્વાફાલ્ગુની નક્ષત્ર હોય તો બાર માસ સુકાળ રહે. જો દૈવયોગથી બે પ્રહર મઘા નક્ષત્ર હોય તો બે માસ મોંઘ વારી રહે, તેમાં કાંઇ સંશય નથી જો તે દિવસે મઘા નક્ષત્ર પૂર્ણ હોય તો બારે માસ મોટો દુકાળ જણાય પ્રથમ બે પ્રહર પૂર્વાફાલ્ગુની નક્ષત્ર હોય અને પછી બે પ્રહર ઉત્તરા ફાલ્ગુની નક્ષત્ર હોય તો પહેલા બે માસ સુકાળ રહે અને સુખ પ્રાપ્ત થાય, તેમાં કાંઇ સંદેહ નથી, અને પાછળના બે માસ ધાન્યનો વિનાશ થવાથી દુકાળ થાય. આઠ કે બાર પ્રહર સુધી ઉત્તરાફાલ્ગુની નક્ષત્ર હોય તો ધાન્ય, રસ, તલ વગેરે દ્રવ્યનો નાશ થાય.

બારે પૂર્ણિમાનો વિચાર ચૈત્ર માસની પૂર્ણિમાના દિવસે આકાશ નિર્મળ હોય તો તે શુભ છે પરંતુ જો તે દિવસે ગ્રહણ હોય, તારા પડે, ભૂકંપ થાય, વૃષ્ટિ થાય, ધૂળ વરસે, પરિવેષ થાય, વીજળી ચમકે અને કેતુનો ઉદય થાય એ વગેરે ઉત્પાત થાય તો ધાતુનાં વાસણો વેચીને પણ ધાન્ય નો સંગ્રહ કરવો. તે ધાન્યને સાતમે માસે અથવા ભાદ્રપદ માસમાં વેચવાથી બમણો લાભ થાય છે વૈશાખ માસની પૂર્ણિમાને દિવસે ઉપર કહેલા ચિહ્નો થાય તો કપાસ મોંઘા થાય, અને ઘઉં, મગ અને અડદ વગેરેનો સંગ્રહ કરવાથી લાભ પ્રાપ્ત થાય, એટલે કે ભાદ્રપદ માસમાં તેને વેચવાથી બમણો લાભ થાય છે જ્યેષ્ઠ માસની પૂર્ણિમા વાદળાં રહિત નિર્મળ હોય તો તે શ્રેષ્ઠ છે એમ પંડિતોએ કહ્યું છે પણ વૃષ્ટિ કે પરિવેષ થાય તો ધાન્યનો સંગ્રહ કરવો યોગ્ય છે ચોથે મહિને અથવા પોષ માસમાં તેનો વિક્રય કરવાથી લાભ થાય છે આષાઢ માસની પૂર્ણિમા નિર્મળ હોય તો તે સારી

કહી નથી, પણ વાદળાંવડે આચ્છાદિત હોય તો તે શુભ છે. જો નિર્મળ દેખાય તો ધાન્યનો સંગ્રહ કરવો, તેને પાચમે માસે વેચવાથી લાભ થાય છે શ્રાવણ માસની પૂર્ણિમા નિર્મળ હોય તો શ્રેષ્ઠ છે. વાદળા સહિત હોય તો ઘી, તેલનો સંગ્રહ કરવો તેને ત્રીજે માસે વેચવાથી લાભ થાય છે. ભાદ્રપદ માસની પૂર્ણિમા વાદળા સહિત હોય તો તે શ્રેષ્ઠ છે. તે વખતે ધાન્ય હોય તો તેને વેચી નાખવું યોગ્ય છે. આશ્વિન માસની પૂર્ણિમા નિર્મળ હોય તો તે શુભ છે, પણ જો વાદળાંનો ઉદય થાય તો ધાન્યનો સંગ્રહ કરી બીજે માસે વેચવુ તેમા લાભ થાય છે કાર્તિક માસની પૂર્ણિમા વાદળાં સહિત હોય તો ઘી અને ધાન્યનો સંગ્રહ કરવો તેનો પાચમે માસે અથવા ચૈત્ર માસમા વિક્રય કરવાથી તે લાભદાયક છે. માર્ગશીર્ષ માસની પૂર્ણિમા કાર્તિકની પૂર્ણિમા જેવી જાણવી. પોષ માસની પૂર્ણિમા વાદળા સહિત હોય તો તે શ્રેષ્ઠ છે તે વખતે ધાતુનો સંગ્રહ કરવાથી લાભ થાય છે માઘ માસની પૂર્ણિમા વાદળા સહિત હોય તો ધાન્યનો સંગ્રહ કરવો ઉચિત છે તેને સાતમે માસે વેચવાથી લાભ થાય છે. ફાલ્ગુન માસની પૂર્ણિમાને દિવસે વાદળા, વરસાદ અને ગર્જના હોય તો ધાન્યનો સંગ્રહ કરવો, તેને સાતમે માસે વેચવાથી લાભ પ્રાપ્ત થાય છે.

વૃષ્ટિના દિવસની સંખ્યા

ચૈત્ર માસની અમાવાસ્યાને દિવસે અથવા જે દિવસે ચિત્રા કે સ્વાતિ નક્ષત્ર હોય તે દિવસે ગુરુવાર હોય તો વરસાદ સારો થાય એ જ પ્રમાણે વૈશાખ માસમા વિશાખા કે અનુરાધા, જ્યેષ્ઠ માસમા જ્યેષ્ઠા

કે મૂળ નક્ષત્ર, આષાઢ માસમાં પૂર્વાષાઢા કે ઉત્તરાષાઢા, શ્રાવણ માસમાં શ્રવણ,–ધનિષ્ઠા કે શતભિષા, ભાદ્રપદ માસમાં પૂર્વાભાદ્રપદ, ઉત્તરાભાદ્રપદ કે રેવતી, આશ્વિન માસમાં અશ્વિની કે ભરણી, કાર્તિક માસમાં કૃત્તિકા કે રોહિણી, માર્ગશીર્ષ માસમાં મૃગશીર્ષ, આર્દ્રા કે પુનર્વસુ, પોષ માસમાં પુષ્ય કે અશ્લેષા, માઘ માસમાં મઘા અને ફાલ્ગુન માસમાં પૂર્વાફાલ્ગુની, ઉત્તરાફાલ્ગુની કે હસ્ત, એ દરેક માસના નક્ષત્રને દિવસે અથવા અમાવાસ્યાને દિવસે ગુરુવાર હોય તો વરસાદ સારો થાય છે આ જ્ઞાન જગદ્ગુરુ શ્રીહીરવિજયસૂરિએ કહ્યું છે

અકાળ વૃષ્ટિનું ફળ

ગિરધરાનંદમાં અકાળ વૃષ્ટિનું ફળ આ પ્રમાણે કહ્યું છે–"પોષ, માઘ, ફાલ્ગુન અને ચૈત્ર આ ચાર માસમાં વૃષ્ટિના ગર્ભના જે જે યોગ છે તે તે યોગના દિવસો સિવાય બીજા દિવસોમાં પશુઓના પગ ભીના થાય એટલો વરસાદ વરસે તો તે અકાળ વૃષ્ટિ કહેવાય છે, તે અનિષ્ટ કારક છે વીજળી, ગર્જના અને વરસાદ એ ત્રણ વૃષ્ટિના ઉત્પાત થાય તો સાત રાત્રિ સુધી કોઈ પણ શુભ કાર્ય કરવું ઉચિત નથી પોષ માસમાં અકાળ વૃષ્ટિનો ઉત્પાત થયો હોય તો ત્રણ દિવસ, માઘ માસમાં બે દિવસ, ફાલ્ગુન માસમાં એક દિવસ અને ચૈત્ર માસમાં બે ઘડી સુધી શુભ કાર્ય કરવું નહીં." શ્રીહીરસૂરિએ કરેલી મેઘમાળામાં કહ્યું છે કે—"માઘ માસમાં ત્રણ દિવસ, ફાલ્ગુન માસમાં બે દિવસ, ચૈત્ર માસમાં એક દિવસ, વૈશાખ માસમાં બે પ્રહર, જ્યેષ્ઠ માસમાં એક પ્રહર અને આષાઢ માસમાં અર્ધ પ્રહર, આટલા

મહિનામાં આટલો વરસાદ થઈને રહી જાય તો તે અકાળ વૃષ્ટિ કહેવાય છે.

આ પ્રમાણે યથાયોગ્ય, કાંઇ પણ અસત્ય નહીં એવી સત્ય તિથિઓની આ કથા કહી, તેનો સારી રીતે વિચાર કરી વિદ્વાનોએ વર્ષનુ સ્વરૂપ કહેવું જોઇએ.

ઇતિ શ્રી મહોપાધ્યાય શ્રી મેઘવિજયજી ગણિરચિત શ્રી મેઘમહોદય અથવા વર્ષપ્રબોધ નામના ગ્રંથનો નવમો તિથિફળાધિકાર સંપૂર્ણ.

૧૦ દશમો સૂર્યચાર અધિકાર

સંક્રાંતિના વિચારનું ફળ

સૂર્યની ગતિના જ્ઞાનથી પ્રાચીન વિદ્વાનોએ પોતાની બુદ્ધિને અનુસારે વર્ષનું સ્વરૂપ જે પ્રમાણે કહ્યું છે, તે પ્રમાણે મેષાદિક રાશિમાં ફરતા સૂર્યથી ઉત્પન્ન થતા ધાન્યાદિકના ફળને શાસ્ત્રોની પ્રથા જણાવાને માટે અમે કહીએ છીએ

સંક્રાંતિના નામ અને વારનું ફળ

ક્રૂર સંજ્ઞાવાળા નક્ષત્ર અને રવિવારે સૂર્યની સંક્રાંતિ હોય તો તે ઘોરા નામની સંક્રાંતિ કહેવાય છે ૧ ક્ષિપ્ર સંજ્ઞાવાળા નક્ષત્ર અને સોમવારને દિવસે સૂર્યની સંક્રાંતિ હોય તો તે ધ્વાંક્ષી નામની સંક્રાંતિ કહેવાય છે ૨. ચર સંજ્ઞાવાળા નક્ષત્ર અને મંગળવારને દિવસે સૂર્યની સંક્રાંતિ હોય તો તે મહોદરી નામની સંક્રાંતિ કહેવાય છે ૩ મૈત્ર સંજ્ઞાવાળા નક્ષત્ર અને બુધવારને દિવસે સૂર્યની સંક્રાંતિ થતી હોય તો તે મંદાકિની નામની સંક્રાંતિ કહેવાય છે ૪ ધ્રુવ સંજ્ઞાવાળાં નક્ષત્ર અને ગુરુવારને દિવસે સૂર્યની સંક્રાંતિ થતી હોય તો તે મંદા નામની સંક્રાંતિ કહેવાય છે ૫. મિશ્ર સંજ્ઞાવાળા નક્ષત્ર અને શુક્રવારને દિવસે સૂર્યની સંક્રાંતિ થતી હોય તો તે મિશ્રા નામની સંક્રાંતિ કહેવાય છે ૬ તથા દારુણ સંજ્ઞાવાળા નક્ષત્ર શનિવારને દિવસે સૂર્યનું સંક્રમણ થતું હોય તો તે

રાક્ષસી નામની સંક્રાંતિ કહેવાય છે ૭. તેમાં પહેલી ઘોરા સંક્રાંતિ શૂદ્રને સુખદાયક છે ૧. ધ્વાંક્ષી વૈશ્યને સુખદાયક છે ૨ મહોદરી ચોરને સુખદાયક છે ૩ મંદાકિની રાજાને સુખદાયક છે. ૪. મંદા બ્રાહ્મણને સુખદાયક છે ૫. મિશ્રા પશુઓને સુખદાયક છે. ૬ તથા રાક્ષસી નામની સંક્રાતિ મ્લેચ્છોને સુખદાયક છે ૭ સૂર્ય સંક્રાતિ રવિવારે હોય તો રસ અને ધાન્ય સબંધી કષ્ટ પડે છે. ૧ સોમવારે હોય તો સુકાળ થાય છે ૨ મંગળવારે હોય તો ગાય વગેરેને કષ્ટ થાય છે ૩ બુધવારે હોય તો રસકસ મોઘા થાય ૪. ગુરુવારે હોય તો સર્વ પ્રકારે શુભ થાય છે ૫ શુક્રવારે હોય તો હાથી આદિ વાહનોનો નાશ થાય છે ૬ તથા શનિવારે સૂર્ય સંક્રાંતિ થતી હોય તો સર્વ રસની અલ્પતા થાય છે.

ચંદ્ર મંડલમાં સંક્રાંતિનું ફળ

સૂર્યની સંક્રાતિને દિવસે ચંદ્રમા અગ્નિમંડળમા હોય તો દુકાળ પડે, વાયુમંડલમા હોય તો ચોરનો ભય કે ધાન્યનો વિનાશ થાય, મહેંદ્રમંડળમા હોય તો ઘણો વરસાદ થાય અને પ્રજામા રોગની ઉત્પત્તિ થાય, વારુણમંડળમા ચંદ્ર હોય તો સારી વૃષ્ટિ અને પ્રજાનુ ક્ષેમ-કુશળ થાય.

દિવસ રાત્રિમાં સંક્રાંતિનું ફળ

દિવસના પહેલા ભાગમા સૂર્યની સંક્રાતિ થઈ હોય તો રાજાઓને પીડા થાય, મધ્યાહ્ન સમયે સૂર્ય સંક્રાંતિ થઇ હોય તો બ્રાહ્મણને પીડા થાય, દિવસના પાછલા ભાગમા થઇ હોય તો વૈશ્યોને દુઃખકારક થાય છે, સૂર્યાસ્ત સમયે સંક્રાતિ થઈ હોય તો શૂદ્રને પીડા થાય, સૂર્યોદય વખતે સંક્રાંતિ થઇ હોય તો પશુપાલને

કષ્ટ થાય, સંધ્યાસમયે સંક્રાંતિ થઇ હોય તો શિલ્પી જનોને કષ્ટકારક થાય છે, પ્રદોષસમયે સંક્રાંતિ થઇ હોય તો પિશાચોને કષ્ટ કરે, અર્ધ રાત્રિએ સંક્રાંતિ થઇ હોય તો રાક્ષસોને દુઃખદાયક છે, તથા પાછલી રાત્રિએ સૂર્યની સંક્રાંતિ થઇ હોય તો નટ વગેરે જનોને રોગ, મરણ, વિનાશ વગેરે કષ્ટ કરે છે

સંક્રાંતિ વખતે સૂર્યની અવસ્થા અને તેનું ફળ

નાગ, તૈતિલ અને ચતુષ્પદ એ ત્રણ કરણમાં સૂર્યની સંક્રાંતિ થઇ હોય તો તે વખતે સૂર્ય સૂતેલો છે એમ જાણવું વણિજ, વિષ્ટિ, બાલવ, ગર અને બવ એ પાંચ કરણમાં સૂર્ય સંક્રમે તો તે વખતે સૂર્ય બેઠેલો છે એમ જાણવું શકુનિ, કિંસ્તુઘ્ન અને કૌલવ એ ત્રણ કરણમાં સૂર્યનું સંક્રમણ થાય તો તે વખતે સૂર્ય ઉભો છે એમ જાણવું આ ત્રણ પ્રકારની અવસ્થાનું અનુક્રમે ધાન્ય, અર્ઘ અને વૃષ્ટિને વિષે જઘન્ય, મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટપણું જાણવું

સંક્રાંતિ મુહૂર્ત વિચાર

જ્યેષ્ઠા, આર્દ્રા, સ્વાતિ, અશ્લેષા, ભરણી અને શતભિષા એ છ નક્ષત્રો પંદર મુહૂર્તવાળાં છે વિશાખા, પુનર્વસુ, ઉત્તરાફાલ્ગુની, ઉત્તરાષાઢા, ઉત્તરાભાદ્રપદા અને રોહિણી એ છ નક્ષત્ર પીસ્તાલીસ મુહૂર્તવાળાં છે બાકીનાં અશ્વિની, કૃત્તિકા, મૃગશીર્ષ, પુષ્ય, મઘા, પૂર્વાફાલ્ગુની, હસ્ત, ચિત્રા, અનુરાધા, મૂલ, પૂર્વાષાઢા, શ્રવણ, ધનિષ્ઠા, પૂર્વાભાદ્રપદા અને રેવતી એ પંદર નક્ષત્ર ત્રીશ મુહૂર્તવાળાં છે તેમાં હીન એટલે પંદર મુહૂર્તવાળાં નક્ષત્રમાં સૂર્યની સંક્રાંતિ થાય તો હીન ફળ કહેવું, સમાન એટલે ત્રીશ

મુહૂર્તવાળા નક્ષત્રમાં સૂર્યની સંક્રાંતિ થાય તો મધ્યમ ફળ અને અધિક એટલે પીસ્તાલીશ મુહૂર્તવાળા નક્ષત્રમાં સૂર્યની સંક્રાંતિ થાય તો પંડિતોએ ઉત્કૃષ્ટ ફળ કહેવું. મકર, કર્ક, મેષ, વૃષ અને મીન એ પાચ સંક્રાતિ રાત્રિએ થઇ હોય તો સુખકારક છે, અને બાકીની સાત સંક્રાતિ દિવસે થાય તો તે શ્રેષ્ઠ છે, પરંતુ તેનાથી વિપરીત થાય તો તે અશુભ જાણવી. રવિ, મંગળ અને શનિવારને દિવસે સંક્રાંતિ થાય તો તે માસમા ચોરનો ભય અને વૃષ્ટિનો અભાવ થવાથી ઘોર દુકાળ પડે સંક્રાંતિ વખતે સૂર્ય ઉભો હોય તો સુકાળ થાય, બેઠો હોય તો મધ્યમ ફળ થાય અને સૂતેલો હોય તો અનાવૃષ્ટિ, દુકાળ અને ચોરનો ભય થાય.

સંક્રાંતિના વાહનાદિ—બવ વગેરે સાત કરણો ચર છે અને શકુનિ વગેરે ચાર કરણો સ્થિર છે એ અગ્યાર કરણમાથી જે કરણમાં સૂર્યની સંક્રાતિ થઇ હોય તે કરણને આશ્રીને સંક્રાંતિનાં વાહન, વસ્ત્ર, ભોજન, વિલેપન, આયુધ, જાતિ અને પુષ્પ વગેરે આ પ્રમાણે જાણવા—

સિંહ, વ્યાઘ્ર, વરાહ, ગર્દભ, હાથી, ભેંશ, અશ્વ, શ્વાન, બકરો, વૃષભ અને કુકડો (બવકરણમા સંક્રાંતિ થઇ હોય તો તે સંક્રાતિનુ વાહન સિંહ છે, એમ અગ્યારે કરણને આશ્રી જાણવું) મતાંતરમા આ પ્રમાણે વાહનો કહ્યા છે–હાથી, અશ્વ, વૃષભ, બકરો, ગર્દભ, ઊંટ, સિંહ, બાકી રહેલા ચારનુ શકટ (ગાડી) વાહન છે.

સંક્રાંતિનાં વસ્ત્ર—શ્વેત, પીળું, નીલ, પાડુર, લાલ, કૃષ્ણ, ધવલ, ચિત્રવિચિત્ર, કંબલ, નગ્ન અને કૃષ્ણવર્ણ એ બવાદિક કરણમા થયેલી સંક્રાંતિના અનુક્રમે વસ્ત્ર છે

સંક્રાંતિનું ભોજન—બવાદિક કરણમા રહેલી

સૂર્યસંક્રાંતિને અનુક્રમે ભાત, પાયસ (દૂધની મીઠાઈ), ભિક્ષા (ઘેર ઘેર ભિક્ષા માગવી તે), પકવાન, દૂધ, દહીં, વિચિત્ર અન્ન, ગોળ, મધ, ઘી અને સાકર એ ભોજન છે

સંક્રાંતિનું વિલેપન—કસ્તૂરી, કુંકુમ, ચંદન, માટી, ગોરોચન, અલતાનો રસ, માર્જારમદ, હળદર, કાજળ, કાળા અગુરુ અને કપૂર એ અનુક્રમે વિલેપન છે

સંક્રાંતિનાં આયુધ—ભુશુંડી, ગદા, ખડગ, દંડ, ધનુષ, તોમર, કુંત, પાશ, અંકુશ, તરવાર અને બાણ એ અગિયાર અનુક્રમે સંક્રાંતિનાં આયુધ છે

સંક્રાંતિની જાતિ—દેવ, નાગ, ભૂત, પક્ષી, પશુ, મૃગ, બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય, શૂદ્ર અને વર્ણસંકર એ અગ્યાર અનુક્રમે સંક્રાંતિની જાતિ છે

સંક્રાંતિનાં પુષ્પ—નાગકેસર, જાઈ, કેશર, કમલ, કેતકી, દૂર્વા, આકડો, બિલા, માલતી, પાટલા અને જપા એ અગ્યાર જાતિનાં પુષ્પ અનુક્રમે સંક્રાંતિનાં જાણવાં ગ્રંથાંતરમાં આ પ્રમાણે છે—"વિષ્ટિ અને ચતુષ્પદ કરણમાં વ્યાઘ્ર, નાગ અને તૈતિલ કરણમાં મહિષ (પાડો), બવ અને ગર કરણમાં હાથી, બાલવ અને વણિજ કરણમાં વૃષભ, કિંસ્તુઘ્ન, શકુનિ અને કૌલવ કરણમાં અંધકારનો નાશ કરનાર સૂર્યનું અશ્વ વાહન છે"

સંક્રાંતિનું વાહન હાથી હોય તો પૃથ્વી વરસાદથી સુખમય હોય, મહિષ વાહન હોય તો પૃથ્વી

સંક્રાંતિનું ફળ પર મરણ ઘણાં નીપજે, અશ્વનું વાહન હોય તો મહાયુદ્ધ થાય, વૃષભનું વાહન હોય તો ધાન્ય ઘણું નીપજે સિંહનું વાહન હોય તો અનાજ

મોંઘું મળે, તથા દેશમા ચોરનો મોટો ભય થાય. એ જ પ્રમાણે વસ્ત્રાદિકમાં પણ વિચાર કરી લેવો

ત્રૈલોકયદીપકમા કહ્યુ છે કે—" પહેલી સૂર્યસક્રાંતિથી બીજી સૂર્યસક્રાતિ જો ચોથા કે પાચમા વારે તથા ત્રીજા કે પાચમા નક્ષત્રમા પ્રવેશ કરે તો દુઃખ અને રાજાઓમા વિગ્રહ થાય, છઠ્ઠા નક્ષત્રમા સક્રમણ હોય તો પણ દુ.ખ અને રાજાઓમા વિગ્રહ થાય, તથા પૃથ્વી પર મનુષ્ય ત્રીજા ભાગના જ બાકી રહે જો ચોથા નક્ષત્ર અને ત્રીજા વારે રાત્રિને સમયે સૂર્યસક્રાતિ હોય તો સારો સુકાળ થાય લોકમા કહ્યુ છે કે—" જે વારે પૂર્વની સક્રાતિ હોય તેથી ચોથે વારે જો બીજી સંક્રાતિ હોય તો અશુભને દૂર કરી શુભ ફળ કરે જો પાચમે વારે બીજી સક્રાંતિ આવતી હોય તો કરવરા હોય ત્રીજે વારે પ્રવેશ હોય તો રસ મોઘા થાય છઠ્ઠે વારે પ્રવેશ હોય તો પૃથ્વીનો પ્રલય થાય, એટલે ઘણા પ્રાણીઓ મરણ પામે બીજે, ત્રીજે કે પાચમે વારે સૂર્યસક્રાંત હોય તો મનુષ્ય ભિક્ષાને માટે ખપ્પર લઈને ભ્રમણ કરે એટલે કે મોટો દુકાળ પડે, તેથી ઘણા પ્રાણીઓનો વિનાશ થાય " સૂર્યનો કે બીજા ગ્રહનો બૃહત્-નક્ષત્ર પર ઉદય અને અસ્ત હોય તથા તેના પર ચદ્રની દૃષ્ટિ પડતી હોય તો સુકાળ થાય છે. તથા લઘુ નક્ષત્ર પર ઉદયાસ્ત થતા હોય તો સુકાળ થાય છે તિથિ, વાર, નક્ષત્ર અને લગ્ન, તેમના આરભમા સૂર્ય રહેલો હોય તો સુકાળ થાય અને તેમના અત્યત ભાગમા સૂર્ય રહેલો હોય તો દુકાળ થાય છે. મિત્ર રાશિનો, પોતાની રાશિનો કે ઉચ્ચ રાશિનો સૂર્ય શુભ ગ્રહવડે દૃષ્ટ હોય કે યુક્ત હોય તથા પૂર્વ સક્રાતિના ચદ્ર નક્ષત્રથી ચોથા નક્ષત્રમાં અને ત્રીજા વારમાં સંક્રમણ હોય તો તે

સુકાળ અને કલ્યાણ કરનાર થાય છે જો તે સંક્રાંતિને સમયે સૂર્ય સૂતેલો હોય, શત્રુની રાશિનો હોય, ક્રૂર ગ્રહવડે હત, યુક્ત કે વેષ્ટિત હોય, અથવા નીચ ગ્રહનો હોય તો તે અશુભ છે! અર્ધકાંડમાં કહ્યું છે કે—"પૂર્વ સંક્રાંતિના નક્ષત્રથી બીજી સંક્રાંતિ બીજા કે ચોથા નક્ષત્ર પર હોય તો સુખ અને સુભિક્ષ થાય છે, ત્રીજા નક્ષત્રમાં હોય તો મધ્યમ સુખ થાય છે, પાંચમા કે છઠ્ઠા નક્ષત્રમાં હોય તો દુકાળ અને દુ:ખ થાય. પંદર મુહૂર્ત વાળી સંક્રાંતિ હોય, પરંતુ પૂર્વની સંક્રાંતિથી અધિક કે પચ્ચક નક્ષત્ર હોય તો ધાન્યાદિક સસ્તા થાય, ચિત્રાદિ આઠ નક્ષત્રોમાં સંક્રમણ હોય તો દુ:ખદાયક દુકાળ પડે છે, તથા અશ્વિન્યાદિ દશ નક્ષત્રોમાં સંક્રમણ હોય તો નિરંતર સુકાળ થાય છે. અમાવાસ્યાને દિવસે સંક્રમણ થતું હોય તો તે દિવસનું નક્ષત્ર જોઈને તેનું ફળ કહેવું. સંક્રાંતિથી ચંદ્રમા સાતમો હોય તો ધાન્યનો સંગ્રહ કરવો. તેને બે માસે વેચતા બમણો લાભ થાય છે. સંક્રાંતિથી ચંદ્રમા સાતમાથી વધારે (આઠમો, નવમો વગેરે) હોય તો ધાન્યનો વિનાશ થાય. જો બારે સંક્રાંતિઓ બહુત સંજ્ઞાવાળા નક્ષત્રોમાં થતી હોય તો તે આખા વર્ષમાં અવશ્ય સુકાળ થાય છે. ઊર્ધ્વ સંજ્ઞાવાળાં નક્ષત્રમાં સૂર્યની સંક્રાંતિ થતી હોય અને સૂર્ય શુભ ગ્રહોથી યુક્ત હોય તથા પૂર્વની સંક્રાંતિથી ત્રીજા કે પાંચમા જુદા

---

* અર્ધકાંડમાં પંડિતોએ સ્વાતિ વગેરે આઠ નક્ષત્રો અને અશ્વિની વગેરે ત્રણ નક્ષત્રોની તિર્ય સંજ્ઞા કહી છે તથા મૃગશીર્ષ વગેરે દશ નક્ષત્રો અને ધનિષ્ઠા વગેરે પાંચ નક્ષત્રો એ પંદર નક્ષત્રોની પંચ સંજ્ઞા કહી છે. આ સંજ્ઞા વસ્તુઓના મૂલ્યનો નિર્ણય કરવામાં ઘણી ઉપયોગી છે.

સંજ્ઞાવાળા નક્ષત્રમાં સંક્રમણ હોય તો પૃથ્વી પર નિરંતર સુકાળ થાય છે. રાત્રિને સમયે સુપ્ત સૂર્યની સંક્રાંતિ ક્રૂર ગ્રહો-વડે યુક્ત, વેધિત કે દૃષ્ટ હોય, તથા પ્રથમની સંક્રાંતિથી ત્રીજા કે પાચમા લઘુ સંજ્ઞાવાળા નક્ષત્રમા સંક્રમણ થતું હોય તો જગતમા દુઃખ દેવાવાળો મોટો દુકાળ પડે. જો બેઠેલા એવા સૂર્યની સક્રાતિ બૃહત સજ્ઞાવાળા કે મિશ્રસજ્ઞાવાળા નક્ષત્રમાં થતી હોય તો સૂર્યસક્રાતિનાં લક્ષણોએ કરીને મૂલ્યનો સમાન ભાવ કહેવો. જ્યારે ધનુષ રાશિમાં સૂર્યની સક્રાતિ થતી હોય ત્યારે ચદ્રમા બૃહત્ સજ્ઞાવાળા નક્ષત્રમા છે ?—કે મધ્યમ સજ્ઞા-વાળા નક્ષત્રમા છે ?—કે જઘન્ય તે જોવું. તેમા જો બૃહત્ સજ્ઞાવાળા નક્ષત્રમા ચદ્ર હોય તો સુકાળ થાય, મધ્યમ સજ્ઞાવાળા નક્ષત્રમા હોય તો મધ્યમ થાય અને જઘન્ય (લઘુ) સજ્ઞાવાળા નક્ષત્રમા ચંદ્ર હોય તો મોઘવારી થાય એ પ્રમાણે સંક્રમણનું ફળ કહેવુ. જ્યારે સૂર્ય મેષાદિક રાશિમા પ્રવેશ કરે છે ત્યારે જો ચંદ્રમા સાતમી રાશિ પર રહ્યો હોય તો અનુક્રમે ત્રણ, બે, એક, છ, પાચ અને ચાર માસ સુધી ધાન્યાદિક મોઘું થાય.

મેષની સંક્રાંતિને દિવસે તુલાનો ચદ્ર હોય તો છઠ્ઠે મહિને ધાન્યથી લાભ થાય વૃષની સક્રાંતિને દિવસે વૃશ્ચિકનો ચદ્ર હોય તો ચોથે માસે ધાન્યથી લાભ થાય મિથુન સક્રાંતિને દિવસે ધનુષનો ચદ્ર હોય તો તલ, તેલ અને અન્નનો સગ્રહ કરવાથી ચોથે માસે તેને વેચતા લાભ થાય, પરતુ ક્રૂર ગ્રહથી વેધ થયો હોય તો લાભ ન થાય કર્ક સક્રાતિને દિવસે મકરનો ચદ્ર હોય તો ચાર માસ સુધી લોકમા ભયકર દુકાળ પડે, તે વખતે ધનવાન પણ દાસપણાને ધારણ કરે છે સિંહ સક્રાતિને

દિવસે કુંભનો ચંદ્રમા હોય તો છ માસે ધાન્ય વેચવાથી બમણો લાભ થાય. કન્યા સંક્રાંતિને દિવસે મીનનો ચંદ્ર હોય તો છત્ર ભંગ તથા વિગ્રહ થાય. તુલા સંક્રાંતિને દિવસે મેષનો ચંદ્ર હોય તો ધાન્યથી પાંચમે માસે લાભ થાય. વૃશ્ચિક સંક્રાંતિને દિવસે વૃષભનો ચંદ્ર હોય તો તલ, તેલ અને અન્નનો સંગ્રહ કરવો યોગ્ય છે તેને બે માસે વેચતાં બમણો લાભ થાય. ધન સંક્રાંતિને દિવસે મિથુનનો ચંદ્ર હોય તો પાંચમે માસે અન્નથી લાભ થાય, તથા કપાસ, ઘી, સુતર વગેરેથી પાંચમે માસે લાભ થાય. મકર સંક્રાંતિને દિવસે કર્કનો ચંદ્ર હોય તો કુલ ટાઓનો વિનાશ થાય. કુંભ સંક્રાંતિને દિવસે સિંહનો ચંદ્ર હોય તો ચોથે માસે અન્નથી લાભ થાય. મીનની સંક્રાંતિને દિવસે કન્યાનો ચંદ્ર હોય તો ધાન્યનો સંગ્રહ કરવાથી તે જ પ્રમાણે ચોથે માસે તેને વેચતા લાભ થાય છે

જે દિવસે જે રાશિ પર સૂર્યની સંક્રાંતિ થવી હોય તે જ દિવસે તે જ રાશિ પર ચંદ્રમા હોય એટલે કે કોઇ પણ સંક્રાંતિને દિવસે સૂર્ય અને ચંદ્ર એક જ રાશિ પર હોય તો તે જ મવેધ કહેવાય છે, તે ઇષ્ટ-શુભ નથી, પરંતુ પોતાના મિત્રના ગૃહમાં હોય તો તે શ્રેષ્ઠ છે જે વારની સંક્રાંતિ હોય તે જ વારની અમાવાસ્યા પણ હોય તો લોકમાં તે ખપ્પર યોગ કહેવાય છે તે યોગમા પ્રાણીઓ અને ધાન્યનો વિનાશ થાય છે જો પહેલી સંક્રાંતિ શનિવારે હોય, ત્યાર પછીની બીજી સંક્રાંતિ રવિવારે હોય અને ત્યાર પછીની ત્રીજી સંક્રાંતિ મંગળવારે હોય તો પણ ખપ્પર યોગ થાય છે તે બહુ કષ્ટકારક છે

જો કાર્તિક માસમાં વૃશ્ચિક સંક્રાંતિ શનિવારને દિવસે [illegible]ય તો શ્વેત વસ્તુ મોંઘી થાય શનિવારે હોય તો મ્લેચ્છોમાં

રોગનો ઉપદ્રવ થઈ મરણુ થાય, મંગળવારે હોય તો ધાન્ય અને રસનો સંગ્રહ કરવો. તેને ત્રણ માસે વેચતાં ત્રણગુણો લાભ થાય છે બુધવાર હોય તો સોપારી વગેરે વસ્તુ મોઘી થાય, ગુરુવાર કે શુક્રવાર હોય તો તલ, તેલ, સૂતર, કપાસ અને રૂ વગેરે મોઘા થાય છે અને સોમવારે વૃશ્ચિક સક્રાતિ હોય તો સર્વ મનુષ્યો સુખી થાય અને સર્વત્ર રાજાઓ વચ્ચે સધિ થાય, આ સંક્રાતિના વારનો ગ્રહવેધ થવાથી જઘન્ય, મધ્યમ અને ઉત્કૃષ્ટ ફળ થાય છે.

જો માર્ગશીર્ષ માસમા ધન સંક્રાતિને દિવસે રવિ, મગળ કે શનિવાર હોય તો ચોડ, કર્ણાટક, ગોડ, દેવગિરિ, મલય અને માળવા વગેરે દેશોમા રાજાઓ વચ્ચે યુદ્ધ, મરણુ અને વિગ્રહ એ ત્રણે થાય છે કપાસ, રૂ, તેલ, તલ, ઘી વગેરે વસ્તુ તેજ થાય, તથા સુવર્ણનો સંગ્રહ કરવાથી લાભ થાય જો ધન સંક્રાતિ સોમવારે હોય તો પૃથ્વી પર ઠડી વધારે પડે, તેથી કાઈક ધાન્યનો વિનાશ થાય જો બુધ કે ગુરુવારે સંક્રાતિ હોય તો અનાજ સસ્તુ થાય શુક્રવારે હોય તો મ્લેચ્છ લોકો આનદ પામે

જો પોષ માસમા મકર સંક્રાતિને દિવસે શનિવાર હોય તો ભય થાય. રવિવાર હોય તો ક્ષત્રિય કુળનો નાશ થાય, બુધવાર હોય તો કારણુ વિના યુદ્ધ થાય એમ પંડિતો કહે છે ગુરુવાર હોય તો પોતપોતાના કુળમાં વિરોધ થાય, સોમવાર હોય તો એ માસમા જુવાર, વાલ, મસૂર અને ચણા એ સર્વનો હિમ પડવાથી વિનાશ થાય

માઘ માસમા કુભ સક્રાતિને દિવસે ગુરુ કે શુક્રવાર હોય તો પૃથ્વી પર ભય, ઘોર વિગ્રહ અને પશુઓને કષ્ટ

થાય, શનિવાર હોય તો વૃષભનો સંગ્રહ કરવો અને મહિષનો વિક્રય કરવો, મંગળ કે રવિવાર હોય તો રાજાઓમાં પરસ્પર મહાયુદ્ધ થાય, ગુરુ, બુધ, સોમ કે શુક્રવાર હોય તો ક્વચિત્ સમાન અને વિષમતા રહે, સમગ્ર લોક શોક રહિત થાય, કળથી, અડદ અને મગને રાખ્યા હોય તો વેચી નાંખવા જોઈએ, તુવેર, જુવાર અને મસૂર વગેરે ધાન્ય સસ્તાં થાય છે, દેશ સુખી થાય, ઘી, કપાસ, તેલ, ગોળ, ખાંડ, ઇક્ષુ અને સાકર વગેરેનો સંગ્રહ કરવાથી બે માસ પછી બમણો લાભ થાય છે

ફાલ્ગુન માસમાં મીન સંક્રાતિને દિવસે શનિવાર હોય તો સમુદ્રમાં ઉત્પન્ન થનારી તથા સમુદ્ર રસ્તે જતી આવતી વસ્તુના વેપારથી લાભ ન થાય. મંગળવાર હોય તો સુવર્ણથી લાભ મળે, રવિવાર હોય તો યોદ્ધાઓમાં વીરપણું ઘણું થાય તથા ઘી, તેલ વગેરે રસ મોંઘાં થાય, સોમવાર હોય તો મનુષ્યો સુખ પામે, ગુરુ કે બુધવાર હોય તો ઘણો સુકાળ થાય અને શુક્રવાર હોય તો રોગની વૃદ્ધિ થાય.

ચૈત્ર માસમાં મેષ સંક્રાતિને દિવસે મંગળ કે શનિવાર હોય તો ઘઉં અને અણુનો ભાવ તેજ થાય, સોમવાર હોય તો કપાસ, તેલ વગેરેનો ભાવ તેજ થાય, શુક્રવાર હોય તો, ક્ષત્રિયો અને બ્રાહ્મણોનો નાશ થાય, ગુરુ કે બુધવાર હોય તો સમસ્ત વસ્તુ મોંઘી થાય અને વિવાહ મહોત્સવ અધિક પ્રવર્તે લોકમાં કહ્યું છે કે—"ચૈત્ર કૃષ્ણ પક્ષમાં ચારે દિશાઓ નિર્મળ ન હોય અને મીન સંક્રાંતિ શનિવાર અને તેરશને દિવસે હોય તો મરકી કે દુકાળ થાય."

વૈશાખ માસમાં વૃષ સંક્રાતિને દિવસે શનિ, મંગળ કે

રવિવાર હોય તો દુકાળ પડે, દેશમા ક્લેશ થાય, મોઘવારીને લીધે ઘઉંની દુર્લભતા થાય, કપાસ, ફળ, વસ્તુ, ઇક્ષુરસના પદાર્થ તથા મજીઠ એ વસ્તુ તેજ થાય. સોમવાર હોય તો ધાન્ય સસ્તું થાય. શુક્ર, ગુરુ કે બુધવાર હોય તો શ્રેષ્ઠ મધુર રસ ઉત્પન્ન થાય.

જ્યેષ્ઠ માસમા મિથુન સક્રાતિને દિવસે શનિ, મંગળ કે રવિવાર હોય તો પાપકારક રોગ ઉત્પન્ન થાય, અગ્નિનો ભય થાય અને પ્રાયે કરીને ધાન્યના ભાવ તેજ થાય. બુધવાર હોય તો પૃથ્વી સતુષ્ટ થાય, સિંધુથી ઉત્પન્ન થતી વસ્તુનો આદર થાય. ચંદ્ર, ગુરુ કે શુક્રવાર હોય તો સર્વત્ર દુકાળ થાય.

આષાઢ માસમાં કર્ક સક્રાતિને દિવસે ક્રૂર (રવિ, મગળ કે શનિ)વાર હોય તો અધિક વરસાદ થાય અને ક્ષત્રિયોનો પરસ્પર યુદ્ધથી ક્ષય થાય. ગુરુવાર હોય તો પ્રબલ વાયુ વાય. સોમ, બુધ કે શુક્રવાર હોય તો વરસાદ સારો થાય, ધાન્ય સસ્તું થાય અને લોકો પરદેશથી સુખી થાય.

શ્રાવણ માસમાં સિંહ સક્રાતિને દિવસે મગળ કે શનિવાર હોય તો ઘણી વૃષ્ટિ થાય, અને તુચ્છ ધાન્યનો વિનાશ થાય. રવિવાર હોય તો વાયુનો ઉપદ્રવ થાય ગુરુવાર હોય તો ઘી સસ્તું થાય અને ગોળ તેલ વગેરે મોઘાં થાય સોમ, શુક્ર કે બુધવાર હોય તો લોકોને આનદકારક છત્રભગ થાય.

ભાદ્રપદ માસમાં કર્ક સક્રાતિને દિવસે રવિવાર હોય તો વૃષ્ટિ થોડી થાય શનિવાર હોય તો ધાન્યનો અતિ નાશ થાય મગળવાર હોય તો રોગ વગેરેની ઉત્પત્તિ અને ઘણા પ્રકારની ઈતિનો ઉપદ્રવ થાય, વરસાદ થોડો થાય અને અનાજ મોંઘું થાય ગુરુ, સોમ, શુક્ર કે બુધવાર હોય તો તેમના જ પરા-

ક્રમથી અનુક્રમે થશે। શ્રમ કરવાથી પણ સુખ ન થાય, સમુદ્ર પર્યંત રાજાઓનું મહાયુદ્ધ થાય અને પશ્ચિમ દિશામાં કાંઈક વિનાશ થાય.

આશ્વિન માસમાં તુલા સંક્રાંતિને દિવસે રવિવાર હોય તો બ્રાહ્મણ અને ગાયો વગેરે દુઃખી થાય. શનિવાર હોય તો રાજવિગ્રહ થાય અને ઘી મોંઘુ થાય. બુધવાર હોય તો ઘણા પ્રકારના ધાન્યની પ્રાપ્તિ થાય તથા પૃથ્વી પૂર્ણ અમૃતરસવાળી થાય. ગુરુવાર હોય તો અનાજ સસ્તું થાય. તે જ પ્રમાણે સોમવાર કે શુક્રવાર હોય તો પણ અનાજ સસ્તું થાય. મંગળવાર હોય તો કાંઇ ઘણા થાય, તથા શાલિ, જુવાર વગેરે ધાન્યથી પૃથ્વી પૂર્ણ થાય, ભીંડા ઘણા થાય અને કળથીની હાનિ થાય. આ સંક્રાંતિઓ બારે માસની નિયમિત છે તે' જો પોતપોતાના માસને છોડીને ઉપર પ્રમાણે બીજા માસમાં પ્રવેશ કરે તો સાત વારે કરીને ઉપર કહ્યા પ્રમાણે શુભાશુભ ફળને આપે છે

બાળબોધ ગ્રંથમાં કહ્યું છે કે—" પોષ માસની સંક્રાંતિને દિવસે રવિવાર હોય તો ધાન્યને વિષે પ્રથમ કરતાં બમણું મૂલ્ય થાય છે એમ બુદ્ધિમાન પંડિતો કહે છે શનિવાર હોય તો ત્રણગણું મૂલ્ય થાય છે, મંગળવાર હોય તો ચારગણું, બુધ કે શુક્ર હોય તો સમાન મૂલ્ય અને ગુરુ કે સોમવાર હોય તો અર્ધ મૂલ્ય થાય છે " પાઠાંતરમાં આ પ્રમાણે કહ્યું છે કે—" મંગળ કે બુધવાર હોય તો ત્રણગણું, શનિવાર હોય તો ચારગણું, સોમવાર કે શુક્રવાર હોય તો સમાન અને ગુરુવાર હોય તો અર્ધ મૂલ્યથી વેચાય." બીજા ગ્રંથમાં આ પ્રમાણે કહ્યું છે કે—'મીન સંક્રાંતિને દિવસે સોમ, ગુરુ કે

શુક્રવાર હોય તો સુકાળ થાય, રવિવાર હોય તો અધિક વાયુ વાય, મંગળવાર હોય તો પશુઓ પીડા પામે, શનિવાર હોય તો દુકાળ પડે, દૈવયોગે બુધવાર હોય તો આવતા વર્ષમાં દુકાળ તથા છત્રભંગ થાય." જો શનિ, રવિ અને મંગળવારને દિવસે ઘણી સંક્રાતિઓ થતી હોય તો અનાજ મોઘું થાય, વાયુ અધિક વાય તથા રોગ અને રાજવિગ્રહ થાય.

જો સૂર્યોદય વખતે સૂર્ય સંક્રાતિ થતી હોય તો તે જગતની વિપત્તિનુ કારણુ થાય છે, મધ્યાહ્ન સમયે સંક્રાતિ થતી હોય તો સર્વ ધાન્યનો વિનાશ થાય, સૂર્યાસ્ત સમયે સંક્રાતિ થતી હોય તો ધન ધાન્યની વૃદ્ધિ થાય છે, અને અર્ધ રાત્રિએ સંક્રાતિ થતી હોય તો પૃથ્વી પર કલ્યાણુ અને સુકાળ પ્રવર્તે લોકમા પણુ કહ્યુ છે કે—" શિયાળાની ઋતુમા સૂતી સંક્રાતિ સારી છે, વર્ષાઋતુમાં બેઠી સારી છે અને ઉનાળામાં ઊભી સંક્રાતિ હોય તો તે સારી છે, એમ હે જોશી ! તારો જોશ સંભાર સૂતી સંક્રાતિ સૂતર અને કપાસનો નાશ કરે છે, વાયુ અધિક કરે, સર્વ રસનો વિનાશ કરે અને સમગ્ર લોકને સંતાપ કરે બેઠી સંક્રાતિ વાયુ અધિક કરે, પશુઓનો વિનાશ કરે અને રોગથી મનુષ્યોનો વિનાશ કરે ઊભી સંક્રાતિ પ્રજાની વૃદ્ધિ કરે, રાજાઓને સુખ આપે, ઘેર ઘેર મંગલિક પ્રવર્તે, અને ગાય, બ્રાહ્મણુ વગેરે સર્વ લોક સુખ પામે સંક્રાતિ પંદર મુહૂર્ત્તની હોય તો જગતમા તીડ, ઉંદર અને ચોરનો ઉપદ્રવ થાય, ત્રીશ મુહૂર્ત્તની હોય તો યુદ્ધનો સંભવ થાય છે અને મનુષ્ય, ઘોડા અને હાથીનો વિનાશ થાય છે તથા પીસ્તાલીશ મુહૂર્તની સંક્રાતિ હોય તો ધાન્ય સસ્તું થાય, વેપાર વૃદ્ધિ પામે, ઘણો સુકાળ થાય, ઘણું માંગલિક કાર્ય પ્રવર્તે અને વર્ષ ઉત્તમ થાય."

મકર, કર્ક, મેષ, વૃષ અને મીન રાશિના સૂર્ય રાત્રીને સમયે સંક્રમણ કરે તો તે વખતે તે ડાબા પગે આવે છે, દિવસે સંક્રમણ કરે તો તે વખતે સૂર્યને સૂતેલો માન્યો છે, તેથી તે ચાલતો નથી, અને બાકીના સમયે સંક્રમણ કરે તો જમણે પગે આવે છે એમ જાણવું. સર્વ ગ્રહો પોતપોતાની રાશિ પર નિયમ પ્રમાણે રહેતા હોય તો તે શુભ છે, અને વિપરીતપણે રહેતા હોય તો તે દુઃખદાયક છે તેથી કરીને દિવસે અને રાત્રિએ રહેલી સંક્રાંતિનો બરાબર વિચાર કરવો જોઈએ.

તુલા વગેરે છ સંક્રાંતિઓ એક જ તિથિએ થતી હોય તો તે શુભ છે, બે તિથિએ થતી હોય તો તે મધ્યમ છે, અને ત્રણ તિથિએ થતી હોય તો તે દુકાળ કરનાર થાય છે. સૂર્ય સંક્રાંતિ ત્રિકતા તિથિમાં થતી હોય તો સૈન્યવડે મનુષ્યોનો ક્ષય થાય છે, દેશમાં કલહ થાય છે, રાજાનું મરણ થાય છે, તથા પૃથ્વી દુઃખથી વ્યાકુળ થાય છે. કહ્યું છે કે– ' તુલા વગેરે છ સંક્રાંતિ પોતપોતાની તિથિથી ચલિત થાય તો સર્વ જગત દુઃખી થાય અને દુકાળ પડે. " પોષ માસમાં સૂર્ય સંક્રાંતિ જે વારે હોય તે જ વારે અમાવાસ્યા પણ હોય તો અનુક્રમે ધાન્યને વિષે બમણો, ત્રણગુણો અને ચારગુણો લાભ થાય છે. શુક્ર અને મંગળના માર્ગમાં જેટલો વખત સૂર્ય ચાલતો હોય તેટલો સમય સેકડો ગર્જનો યોગ છતાં પણ વૃષ્ટિ થાય જ નહીં. લોકમાં પણ કહ્યું છે કે—" જો આષાઢ માસમાં સૂર્યના સ્થાનથી મંગળ પાછળ હોય તો વૃષ્ટિ થઈ થાય, અને સૂર્યથી મંગળ આગળ હોય તો તે દુઃખદાયક છે. એક જ નક્ષત્ર પર રવિથી મંગળ આગળ હોય તો વરસાદ વરસે નહીં. જ્યારે મંગળ

પાછળ થાય છે ત્યારે જ વરસાદ વરસે છે." જો માઘ માસના કૃષ્ણ પક્ષની દશમને દિવસે મકર સંક્રાતિ થતી હોય તો ધાન્યનો સંગ્રહ કરવાથી આષાઢ માસમા તે લાભદાયક થાય છે વૈશાખ માસથી ત્રીજને દિવસે જો સંક્રાંતિ થતી હોય તો એક માસ સુધી રોગની પીડા થાય, અથવા મેઘનો ઉદય થાય શ્રાવણ માસમા કર્ક સંક્રાંતિને દિવસે મેઘનો ઉદય થાય તો સાત માસ સુકાળ રહે, એવુ જિનેશ્વરનુ વચન અન્યથા થાય નહીં બાળ બોધ ગ્રંથમા કહ્યું છે કે—" જો નંદા (૧-૬-૧૧) તિથિને દિવસે મેષ સંક્રાતિ થતી હોય તો વરસાદ થોડો થાય, ભદ્રા (૨-૭-૧૨) તિથિને દિવસે મેષ સંક્રાંતિ થતી હોય તો રાજયુદ્ધ થાય છે, જયા (૩-૮-૧૩) તિથિને દિવસે મેષ સંક્રાતિ થતી હોય તો મનુષ્યોમા રોગની પ્રવૃત્તિ થાય, રિક્તા (૪-૯-૧૪) તિથિને દિવસે મેષ સંક્રાતિ થતી હોય તો પશુઓનો વિનાશ થાય છે, અને પૂર્ણા (૫-૧૦-૧૫) તિથિને દિવસે મેષ સંક્રાતિ થતી હોય તો ધાન્યની વૃદ્ધિ થાય છે " આ પ્રમાણે બાળ બોધમા કહેલુ છે, તે ઘણા વિદ્વાનોને સંમત છે ચોથ, નોમ અને ચૌદશને દિવસે સૂર્યની સંક્રાતિ હોય તો દેશનો ભંગ અને સર્વત્ર મનુષ્યો દુઃખી થાય છે.

મંડળને અનુસારે નક્ષત્ર અને વારના યોગનુ ફળ

જો અગ્નિમંડળના નક્ષત્રમા સૂર્ય સંક્રાતિ થાય અને તે દિવસે મંગળવાર હોય તો સમગ્ર ધાતુઓ મોંઘી થાય છે ધાતુ સંજ્ઞાવાળા નક્ષત્રમાં સૂર્યની સંક્રાતિ હોય અને તે દિવસે શનિવાર હોય તો રૂપુ, સોનુ, તાંબુ, સીસું, કાંસું અને પીત્તળ એ સર્વ વસ્તુ મોંઘી થાય છે. તથા સર્વ લોહના ભેદ અને સર્વ રસો મોંઘાં થાય છે. વારુણ મંડળ નક્ષત્ર અને બુધવારને દિવસે સૂર્યની સંક્રાંતિ હોય

તો ધાન્યના ભેદ એટલે સર્વ પ્રકારનાં ધાન્ય અને સમુદ્રમાં ઉત્પન્ન થનારા રત્નાદિક મોંઘાં થાય છે પાર્થિવ મંડળના નક્ષત્રમાં સૂર્યની સંક્રાંતિ થતી હોય અને તે દિવસે રવિવાર હોય તો સુગંધી વસ્તુ અને અશ્વાદિક પશુઓ મોંઘાં થાય, અથવા સર્વ માસની પૂર્ણિમાના દિવસ અને રાત્રિએ કોઈ ઉત્પાત તથા સૂર્ય ચંદ્રનુ પરિમંડળ થાય તો તેનો વિચાર કરવો.—જે મંડળનાં નક્ષત્રોમાં દુર્નિમિત્ત હોય તો તે તે મંડળોમાં કહેલી વસ્તુ શીઘ્ર મોંઘી થાય. આ પ્રમાણે વારની સાથે સંક્રાંતિનું અર્થકાંડ કહ્યું

યોગચક્ર સંક્રાંતિના દિવસનો યોગ તથા નક્ષત્ર તે બન્નેની ઘડીઓ એકઠી કરી તેને ચારે ગુણવી. પછી તેને સાતે ભાગ દેવો. જે શેષ રહે તે પર પંડિતોએ વિચાર કરવો તેમાં જો શૂન્ય શેષ રહે તો ભય તથા ક્ષયરોગ થાય, એક શેષ રહે તો અન્નની પ્રાપ્તિ થાય, બે શેષ રહે તો રસની પ્રાપ્તિ થાય, ત્રણ શેષ રહે તો રોગ થાય ચાર શેષ રહે તો શ્વેત વસ્ત્ર મોંઘા થાય, પાંચ કે છ શેષ રહે તો બ્રાહ્મણ અને મુનિઓને રોગની પીડા થાય સંક્રાંતિને સમયે આ યોગચક્રનો વિચાર કરવાનો છે

ચૈત્ર માસ, તેરસ અને શનિવારે જો મીન રાશિમાં સૂર્યની સંક્રાંતિ થાય તો તે વર્ષ નિંદ્ય **બાર માસની (અશુભ) જાણવુ** તે તત્કાળ ધાન્યનો **સંક્રાંતિને આશ્રી** વિનાશ કરે છે ચૈત્ર માસની સંક્રાંતિને **વૃષ્ટિનો વિચાર** દિવસે જો મેઘની વૃષ્ટિ થાય તો ધાન્યની પ્રાપ્તિ તથા લોકમાં ઘણુ સુખ થાય. વૈશાખ અને જ્યેષ્ઠ માસની સંક્રાંતિને દિવસે જો વરસાદ થાય તો તે મિશ્ર ફળદાયક થાય છે તથા ખંડ ખંડ વૃષ્ટિ

થવાથી મધ્યમ વર્ષ થાય છે. તે વિષે રૂદ્ર દેવ કહે છે કે—"ચૈત્ર માસમાં મેષ સક્રાંતિને દિવસે તથા વૈશાખ અને જ્યેષ્ઠ માસની સંક્રાંતિને દિવસે વરસાદ થાય તો વર્ષ વિચિત્ર થાય છે" વૈશાખ માસના કૃષ્ણ પક્ષમાં વૃષ સક્રાંતિ હોય અને તે દિવસે વૃષના ચંદ્ર પણ હોય તો સમસ્ત ક્લેશોનો ક્ષય થઇ સુખ પ્રાપ્ત થાય છે જો જ્યેષ્ઠ માસની પાચમને દિવસે વૃષ સક્રાંતિ હોય અને ત્યારપછી બે દિવસની અદર વરસાદ થાય તો સુકાળ થાય છે આષાઢ માસની સક્રાંતિને દિવસે જો વરસાદ થાય તો ભયંકર વ્યાધિ ઉત્પન્ન થાય અને શ્રાવણમા સારુ થાય. આષાઢ માસની કર્ક સક્રાંતિને દિવસે શનિવાર હોય તો દુકાળ પડે અને ધાન્ય મોઘું થાય. શ્રાવણ માસમા[1] કર્ક સક્રાંતિને દિવસે જો વરસાદ થાય તો તે વર્ષે તીડ કે ઉંદરનો ઉપદ્રવ થાય નહીં શ્રાવણ માસમા દશમ અને શનિવારને દિવસે સિંહ સક્રાતિ થાય તો ધાન્ય ઘણું પાકે અને મેઘની વૃષ્ટિ સારી થાય ભાદ્રપદ માસમા સિંહ સક્રાતિને દિવસે વરસાદ થાય તો આગળ પર વરસાદનો રોધ થાય અને સંક્રાતિના બે દિવસ સુધીમા વરસાદ ન થાય તો આગળ પર વરસાદ થાય છે. આશ્વિન માસની સક્રાતિને દિવસે મેઘનો મહોદય જોવામા આવે તો રાજાઓ વચ્ચે યુદ્ધ થાય, પ્રજાઓ સ્વસ્થ થાય અને ધાન્યવડે જગત પૂર્ણ થાય ભાદ્રપદ માસમા સક્રાતિને દિવસે જો વૃષ્ટિ થાય તો લોકો ઘણા રોગોવડે વ્યાકુળ થાય આશ્વિન માસમાં સક્રાતિને દિવસે વરસાદ થાય તો સારુ થાય

---

૧ "શ્રાવણ માસમા કર્ક સક્રાતિને દિવસે જો વરસાદ થાય તો ઘોર વ્યાધિ ઉત્પન્ન થાય અને પૃથ્વી પર ઘણુ ધાન્ય પાકે." એવો ટીકાનો પાઠ છે

કાર્તિક કે માર્ગશીર્ષ માસની સંક્રાંતિને દિવસે જો વરસાદ થાય તો મધ્યમ વર્ષ થાય. પોષ માસની સંક્રાંતિને દિવસે વરસાદ થાય તો સુકાળ થાય. લોકમાં કહ્યું છે કે—"કાર્તિક માં સંક્રાંતિને છેડે વરસાદ થાય તો આગળ વરસાદ ઘણો વરસે. બીજી કાંઇ ચિંતા કરવી નહીં. કાર્તિક માસની અમાવાસ્યા અને શનિવારને દિવસે સંક્રાંતિ હોય અને તે દિવસે જો વરસાદ થાય તો ક્યાંય પણ વરસાદ ન થાય આર્દ્રા, પૂર્વાભાદ્રપદા, ઉત્તરાષાઢા અને શતભિષા નક્ષત્રને દિવસે સૂર્યની સંક્રાંતિ થતી હોય તો યુગનો પ્રલય થાય એમ જાણવું, એવું જ્યોતિષનું પ્રમાણ છે" માર્ગશીર્ષ માસમાં ધનસંક્રાંતિને દિવસે જો વરસાદ થાય તો તે વર્ષ અશુભ થાય છે અને વૃશ્ચિક સંક્રાંતિને દિવસે વૃષ્ટિ થાય તો તે સુખદાયક છે. માર્ગશીર્ષ માસના કૃષ્ણ પક્ષની બારશ અને મંગળવારે સંક્રાંતિ હોય તો તે જગતને દુઃખદાયક છે પોષ માસની સંક્રાંતિને દિવસે મેઘનો ઉદય થાય તો ગાયો ઘણું દૂધ આપે અને પૃથ્વી પર ઘણું ધાન્ય પાકે પોષ માસમાં રવિવારને દિવસે જો સૂર્યની સંક્રાંતિ હોય તો સમગ્ર જગતમાં હાહાકાર અને દુકાળ થાય, તેમાં કાંઇ સંશય નથી માઘ માસની તેરશ અને રવિવારને દિવસે કુંભ સંક્રાંતિ હોય અને તે દિવસે રોહિણી નક્ષત્ર પણ હોય તો કાર્તિક માસને અંતે અન્ન મોંઘું થાય. ફાલ્ગુન અને ચૈત્ર માસની સંક્રાંતિને દિવસે વરસાદ થાય તો અનેક પ્રકારના અનાજ ઉત્પન્ન થાય એ જ પ્રમાણે વૈશાખ અને જ્યેષ્ઠ માસનું પણ ફળ જાણવું મેષ રાશિનો સૂર્ય હોય ત્યારે અશ્વિની વગેરે દશ નક્ષત્રો ઉપર મંદ હોય અને તે દિવસોમાં જો વરસાદ થાય તો ગર્ભનો વિનાશ થાય અને પછી આર્દ્રાદિક દશ નક્ષત્રોમાં વૃષ્ટિ ન થાય. આ રીતે હોવાથી

પોષ, માઘ અને આશ્વિન માસમાં સંક્રાંતિને દિવસે જો વરસાદ થાય તો ઘણું સુખ થાય ચૈત્ર, વૈશાખ અને જ્યેષ્ઠ માસમાં સક્રાતિને દિવસે વરસાદ થાય તો આગળ ખંડવૃષ્ટિ થવાથી દુઃખ અને સુખમિશ્રિત ફળ મળે છે, ભાદ્રપદ અને આષાઢ માસમા સક્રાતિને દિવસે વરસાદ થાય તો રોગ ઘણો થાય. શ્રાવણ માસમા સક્રાતિને દિવસે વરસાદ થાય તો સુખસપદા પ્રાપ્ત થાય, ફાલ્ગુન માસમા સક્રાતિને દિવસે વરસાદ થાય તો ધાન્યની પ્રાપ્તિ થાય, અને કાર્તિક તથા માર્ગશીર્ષ માસમાં સક્રાંતિને દિવસે વરસાદ થાય તો મધ્યમ વર્ષ થાય એમ જાણવું. સક્રાતિને ઘડીઓમાં નવ ભેળવવા તેને સાતે ગુણી ત્રણે ભાગ દેવો જો એક શેષ રહે તો સમાન ભાવ રહે અને શૂન્ય શેષ રહે તો મોઘવારી થાય, એમ મુનિઓએ કહ્યું છે મીન અને મેષ સક્રાતિની વચ્ચે અષ્ટમીને દિવસે મંગળવાર હોય તો ધાન્યનો સગ્રહ કરવાથી બમણો, ત્રણગુણો અને ચારગુણો લાભ થાય છે એમ પૂર્વના આચાર્યોએ કહ્યું છે કુભ અને મીન સક્રાંતિની વચ્ચે આઠમને દિવસે રોહિણી નક્ષત્ર હોય તો અલ્પ વૃષ્ટિ થાય, નોમને દિવસે રોહિણી હોય તો મધ્યમ વૃષ્ટિ થાય અને દશમને દિવસે રોહિણી નક્ષત્ર હોય તો અધિક વૃષ્ટિ થાય ગર્ગસહિતામા કહ્યુ છે કે–"કાર્તિક, ફાલ્ગુન, માર્ગશીર્ષ, ચૈત્ર, શ્રાવણ અને ભાદ્રપદ એ છ માસની સક્રાતિને દિવસે વરસાદ વરસે તો તે અશુભ છે પોષ, માઘ, વૈશાખ, જ્યેષ્ઠ, આષાઢ અને આશ્વિન એ છ માસની સક્રાતિને દિવસે જો વૃષ્ટિ થાય તો તે સદા શુભ જ છે" આ પ્રમાણે સૂર્ય સારી રાશિ પર સક્રમણ કરે તેને આશ્રીને (સૂર્ય સક્રાતિને આશ્રીને) બુદ્ધિવડે વિચારીને તેનુ ફળ કહેવુ

ઇતિ દશમો સૂર્યચાર અધિકાર સમાપ્ત.

૧૧ અગ્યારમો ગ્રહગણના અધિકાર—

> ચંદ્રચાર

જેણે સર્વ તારાઓ પોતાને આધીન કર્યાં છે એવો ચંદ્ર જે નક્ષત્ર પર આવે છે અને તેને આશ્રીને જે પ્રકારે ફળદાયક થાય છે, તે પ્રમાણે વિક્રમના સમયથી અનુક્રમે તિથિની કથા કહેવાની શરૂઆત હું કરું છું

તિથિના બળથી નક્ષત્રનું બળ બારગણું છે, નક્ષત્રના બળથી વારનું બળ આઠગણું છે, વારથી કરણનું બળ બમણું છે, કરણથી યોગનું બળ બમણું છે, યોગથી તારાનું બળ સાઠગણું છે, તારાના બળથી ચંદ્રનું બળ સોગણું છે અને ચંદ્રબળથી લગ્નનું બળ હજારગણું છે તેથી લગ્ન અને ચંદ્રમાના બળાબળનો વિચાર કરી સદા ઇચ્છિત હિત કરવું બાળબોધ ગ્રંથમાં કહ્યું છે કે—"તિથિ એકગુણી કહી છે, તેનાથી વાર બારગુણો કહ્યો છે, તેનાથી નક્ષત્ર સોળગણું કહ્યું છે, તેનાથી યોગ સોગુણો કહ્યો છે, તેનાથી સૂર્ય હજારગુણો કહ્યો છે અને તેનાથી ચંદ્ર લાખગુણો કહ્યો છે તે ચંદ્ર [1]દક્ષ જાતિની પ્રિયાઓવડે સાધવા લાયક છે, તેથી તે ચંદ્ર દક્ષ જાતિનો પ્રિય કહેવાય છે

બૃહત્ સંજ્ઞાવાળા નક્ષત્ર પર ચંદ્રનો ઉદય હોય તો ધાન્ય સસ્તું થાય, જઘન્ય સંજ્ઞાવાળા નક્ષત્ર પર ચંદ્રનો ઉદય હોય તો ધાન્ય મોંઘું થાય અને સમસંજ્ઞાવાળા નક્ષત્ર પર ચંદ્રનો

---

૧ દક્ષ પ્રજાપતિની પુત્રીઓને ચંદ્રની પ્રિયાઓ કહી છે.

ઉદય હોય તો સમભાવ રહે, એમ વિદ્વાનોએ સંદેહ રહિત કહ્યું છે.

ફાલ્ગુન માસમાં બીજ ને રવિવારને દિવસે ચંદ્રનો ઉદય થાય તો રાજા સુખી થાય, વાયુ અધિક વાય, અગ્નિનો ઉપદ્રવ અધિક થાય, તીડ પડે, બાળકોમાં રોગ વધે, પૃથ્વી પર કરા પડે, ધાન્યને નુકશાન થાય, વનચર પ્રાણીઓ દુઃખી થાય અને ધાતુઓ મોંઘી થાય. ફાલ્ગુન માસમા સોમવારે ચદ્રોદય થાય તો ઘણી વૃષ્ટિ થાય, છત્રનો ભગ થાય, ભયકર યુદ્ધ થાય, લોકો સુખી થાય, ગાયો અધિક દૂધ આપે અને ઘણું ધાન્ય ઉત્પન્ન થાય. મગળવારે ચંદ્રોદય થાય તો સર્વ લોક કષ્ટ પામે, ધાન્ય મોંઘું થાય, સૂર્યગ્રહણ થાય, પુત્રનો વિક્રય થાય અને અગ્નિનો ઉપદ્રવ થાય બુધવારે ચદ્રોદય થાય તો સર્વ લોક વ્યાકુળ રહે, પશુઓ પીડા પામે, વૃષ્ટિ થોડી થાય, રાજાઓમા વિરોધ થાય, ફળ થોડા પાકે અને સર્વ પ્રકારના ધાન્ય મોઘા થાય ગુરુવારે ચદ્રોદય થાય તો ખેતી સારી થાય, પશુઓને સુખ થાય, માર્ગ નિર્ભય થાય, અને બાદશાહ પર્યટન કરે શુક્રવારે ચદ્રોદય થાય તો ખંડ વૃષ્ટિ થાય, ધાન્ય મોઘુ થાય, લોકમાં રોગ, ભય અને અલ્પ દુઃખ તથા વનવાસી પશુઓનો વિનાશ થાય. શનિવારે ચદ્રોદ્રય થાય તો ધાન્ય મોઘુ થાય, દક્ષિણમાં મોટુ યુદ્ધ થાય, અલ્પ વૃષ્ટિ થાય અને દુકાળ પડે આ પ્રમાણે ફાલ્ગુન માસમા ચદ્રના ઉદયનું ફળ કહેલું છે જે માસમા શુકલ પક્ષની બીજને દિવસે ચદ્રનો ઉદય સૂર્યથી ડાબી બાજુ (વાયવ્ય ખૂણા તરફ) થાય તો તે માસમા સર્વ શુભકારક છે, અને જમણી બાજુ ચદ્રોદય થાય તો તે દુકાળ કરે છે તે વિષે વરાહમિહિર કહે છે કે—" આષાઢ કૃષ્ણ પક્ષમાં

ચંદ્રની સાથે રોહિણી નક્ષત્રનો યોગ જોઇ શાસ્ત્રના ઉપદેશ પ્રમાણે ગ્રહનું ચિંતવન કરનાર પંડિતે જગતનું શુભાશુભ ફળ કહેવું જોઇએ."

રોહિણી શકટ યોગ.

જેમ અશ્વો રથની આગળ હોય છે તેમ ચંદ્રની આગળ રોહિણી ઉદય પામે તો તે સુકાળને માટે છે તે વખતે મેઘનો મોટો ઉદય થાય છે, પૃથ્વીપતિનો વિનાશ થાય છે, રાજાઓ વચ્ચે યુદ્ધ થાય છે, વેરને લીધે માર્ગ રૂંધાયેલા થાય છે, ચોર લોકો ચોતરફ ફરે છે અને મહાભય ઉત્પન્ન થાય છે રોહિણી નક્ષત્ર અને રોહિણીનો નાથ ચંદ્ર એ બન્ને રથમાં સમાન માર્ગે (એકી સાથે) ચાલે તો ધાન્ય પાકયા છતા તીડ વિગેરેની ઉપદ્રાવડે તેનો વિનાશ થાય છે જો ચંદ્રની પાછળ રોહિણી નક્ષત્રનો ઉદય થાય તો તે વર્ષને અશુભ કરનાર છે આ સંબંધી વિચાર વૈશાખ સુદ ત્રીજને દિવસે કરવાનો છે રાહુ વક્રગતિએ કરીને જેટલા કાળમાં સ્વાતિ નક્ષત્રથી આર્દ્રા નક્ષત્રના અર્ધ ભાગને ભોગવે છે, તેટલા કાળમાં જો દૈવયોગથી ચંદ્રમા રોહિણી નક્ષત્રને ભેદે તો દુકાળ થાય છે, યુદ્ધમાં રાજાઓનું મરણ થાય અને પ્રજાઓ અત્યંત દુઃખી થાય. જો ચંદ્રમા રોહિણી શકટને જરા પણ સ્પર્શ કરીને ઉદય પામે તો સૈન્યના બળથી અને ધાન્યના નાશથી ભયંકર દુઃખ પ્રાપ્ત થાય. જો ચંદ્રમા રોહિણીની દક્ષિણ દિશામાં ચાલતો હોય તો તે અતિ દુઃખદાયક છે જો ચંદ્રમા રોહિણી નક્ષત્રના મધ્ય ભાગને વિદારે (મધ્ય ભાગમાંથી નીકળે) તો તે જગતને કલેશકારક છે બીજને દિવસે સૂર્ય અને ચંદ્ર બન્ને જો રોહિણી નક્ષત્ર પર રહ્યા હોય તો દુકાળથી

પ્રજાનો વિનાશ થાય અથવા તો ભયંકર યુદ્ધથી પ્રજાનો વિનાશ થાય. રોહિણીની ઉત્તર દિશામા રહેલો ચંદ્રમા ક્રૂર ગ્રહવડે વેધિત હોય અને શુભ ગ્રહવડે દૃષ્ટ હોય તો તે તત્કાળ ચરાચર જગતને સુખદાયક થાય છે રોહિણી ચંદ્રની આગળ રહેલી હોય કે પાછળ રહેલી હોય તો તે શુભ છે પણ રોહિણીથી અગ્નિ ખૂણામા ચંદ્ર રહેલો હોય તો તે ઉપસર્ગ કરનાર થાય છે, નૈઋત્ય ખૂણામા ચંદ્ર રહેલો હોય તો તે ઇતિ કરનાર થાય છે, વાયવ્ય ખૂણામા હોય તો ઘણો વાયુ થવાથી મધ્યમ વર્ષ કરે છે અને ઉત્તર તથા ઇશાન ખૂણામાં ચંદ્ર રહેલો હોય તો તે સર્વ લોકને શુભકારક છે. આ પ્રમાણે અર્ઘસંહિતામાં રોહિણી શકટનો યોગ કહેલો છે.

ચંદ્રની આકૃતિ ચંદ્રની આકૃતિ વૃશ્ચિક, ધન અને સિંહ રાશિમા વક્ર છે, કન્યા અને તુલા રાશિમા શૂલ જેવી લાંબી છે, મીન, મેષ અને વૃષ રાશિમા જમણી બાજુએ ઊંચી છે, અને બાકીની (મિથુન, કર્ક, મકર અને કુંભ) રાશીમા ચંદ્રની આકૃતિ સમાન છે. સમાન આકૃતિવાળો ચંદ્ર હોય તો વિગ્રહ થાય, ચંદ્રમા જમણી બાજુએ ઊંચો હોય તો દુકાળ પડે, શૂલ જેવો હોય તો વ્યાધિ અને ચોરનો ભય થાય અને ઉત્તર તરફ ઊંચો (વક્ર) હોય તો સુકાળ થાય છે.

ચંદ્રનું વસ્ત્ર સિંહ, મેષ અને વૃષ રાશિમા ચંદ્ર હોય ત્યારે તે રક્ત વસ્ત્રવાળો હોય છે મકર અને કુંભ રાશિમાં હોય ત્યારે તે શ્યામ વસ્ત્રવાળો હોય છે. તુલા, કર્ક અને વૃશ્ચિક રાશિમાં હોય ત્યારે તે શ્વેત વસ્ત્રવાળો હોય છે અને બાકીની (મિથુન, કન્યા,

ધન અને મીન) રાશિમાં ચન્દ્ર રહ્યો હોય ત્યારે તે પીત વર્ણ વાળો હોય છે રાતો ચન્દ્ર હોય તો તે રસની હાનિ કરે છે, યુદ્ધ અને મરણ કરનાર છે પીળો ચન્દ્ર હોય તો તે રોગ, મરણાદિક ભય અને દુકાળ કરનાર છે શ્વેત ચન્દ્ર અનેક પ્રકારના ધનધ મંગલાદિક ગીતોવડે પૃથ્વીને આનંદ પમાડે છે, (તથા કાળો ચન્દ્ર) વેપારમાં ઉત્સાહ અને લોકમાં ધર્મ કરાવે છે

શુક્ર, બુધ, મંગળ, શનિ અને સૂર્ય જ્યારે ચન્દ્રની દક્ષિણ દિશાએ ચાલે છે ત્યારે સુકાળ અને ઉત્તમ ધનની વૃદ્ધિ થાય છે અને વિપરીત ચાલે તો ધાન્યની હાનિ થાય છે. જો વાદળાંથી વ્યાપ્ત થયેલા આકાશમાં રોહિણી સહિત ચન્દ્રમા દેખાતો ન હોય તો મહારોગનો ભય થાય અને પૃથ્વી ઘણા જળ તથા ધાન્યથી ભરપૂર થાય છે નંદા તિથિમાં પ્રકાશમાન અગ્નિ, પૂર્ણા તિથિમાં ધૂળની વૃષ્ટિ અને ભદ્રા તિથિમાં ગોકુલની ક્રીડા જોવામાં આવે તો દેશનો વિનાશ થાય છે જે દિવસે ગોકુલની ક્રીડા થતી હોય તે દિવસે ચન્દ્રનો ઉદય થતો હોય તો પ્રજા, ગાયો અને રાજાનો વિનાશ થાય છે

ચન્દ્રમા જેટલી ઘડી હોય તેમાં એક ઉમેરી સાતે
ગુણવા પછી, તેને ત્રણે ભાગ દેવો, તેમાં
ચન્દ્રને આશ્રી જો એક શેષ રહે તો સુકાળ, શૂન્ય શેષ
કાળનું સ્થાન રહે તો શૂન્યતા અને બે શેષ રહે તો
અર્થનો વિનાશ થાય છે કેવળકીર્તિ કહે

૧—" જ્યેષ્ઠ માસની અમાવાસ્યાને દિવસે સૂર્યના અસ્તને

જોવો તથા બીજને દિવસે ચંદ્રના ઉદયને જોવો. તેમાં જો ચદ્રમા સૂર્યથી ઉત્તર, મધ્ય કે દક્ષિણ તરફ ઉદય પામે તો અનુક્રમે ઉત્તમ, મધ્યમ અને નીચ કાળ જાણવો ” રૂદ્રદેવ કહે છે કે–“ જયેષ્ઠ માસના અંતમાં પ્રતિપદાને દિવસે સૂર્યાસ્ત સમયે અથવા દ્વિતીયાને દિવસે ઉત્તર કે દક્ષિણ તરફ ચંદ્રમાને જોવો જોઇએ તેમા જો ઉત્તર દિશામાં ઉદય હોય તો સુકાળ થાય, દક્ષિણમા ઉદય હોય તો દુકાળ થાય અને મધ્યમા ઉદય થાય તો મધ્યમ વર્ષ થાય છે ”

સપ્ત નાડીચક્રનો વિચાર

સપ્ત નાડીચક્રમા શનિ, સૂર્ય, મંગળ, ગુરુ, શુક્ર, બુધ અને ચદ્રમા એ સાત ગ્રહ ક્રમથી સ્વામી છે અને અઠ્ઠાવીશ નક્ષત્રો પણ સ્વામી છે પહેલી નાડી પ્રચડા નામે છે, બીજી પવના, ત્રીજી દહની, ચોથી સૌમ્ય, પાચમી નીર, છઠ્ઠી જળ અને સાતમી નાડી અમૃતા નામની છે જે રવિ વગેરે ગ્રહો જે નક્ષત્ર ઉપર હોય તે ગ્રહ ઉપર તે નક્ષત્ર સ્થાપન કરવા સાત નાડીમાથી ત્રણ નાડીની પાતાલ સજ્ઞા છે, ત્રણ નાડી ઊર્ધ્વગામિની છે અને એક મધ્યમા રહેલી નાડી મધ્યા નામની છે. તેના (નાડીના) નામને અનુસારે કૃત્તિકાદિક સાત સાત નક્ષત્રોને વિષે તે નાડીઓનું ફળ સ્ફુટ રીતે જાણવું રૂદ્રદેવ કહે છે કે—“ મધ્યમા સૌમ્ય નાડી રહેલી છે તેની આગળ અને પાછળ સૌમ્ય અને યામ્ય નામની ત્રણ ત્રણ નાડી જાણવી ” યામ્ય નાડીમા ક્રૂર ગ્રહો અને સૌમ્ય નાડીમા શુભ ગ્રહો રહેલા છે, તથા સૌમ્ય નાડી મધ્યમાં રહેલી છે તે સર્વે ગ્રહને અનુસારે ફળ આપનારી છે. વર્ષા ઋતુમા સૂર્ય આર્દ્રા નક્ષત્રમા પ્રવેશ કરે છે ત્યારે નાડીવેધ

દ્વારા મેઘની વૃષ્ટિ જાણી શકાય છે જે નાડી પર ચંદ્રમા રહેલો હોય તે નાડી પર ક્રૂર અને સૌમ્ય ગ્રહો રહેલા હોય તો જેટલા અંશ ચંદ્રમા રહે તેટલો સમય મહાવૃષ્ટિ થાય છે જો ચંદ્રમા કેવળ શુભ કે પાપ ગ્રહોથી યુક્ત હોય તો થોડી વૃષ્ટિ થાય છે તથા અવશ્ય દુર્દિન હોય છે ચંદ્રમા નાડીના સ્વામીની સાથે રહેલો હોય અથવા નાડીના સ્વામીની તેના પર દૃષ્ટિ પડતી હોય તો તે જળ આપનાર થાય છે વળી ચંદ્ર ક્ષીણ થએલો ન હોય અને તેના પર શુક્રની દૃષ્ટિ પડતી હોય તો તે વિશેષ કરીને જળદાયક થાય છે અથવા નાડી પર રહેલો ચંદ્ર શુભાશુભ ગ્રહોથી યુક્ત હોય તો એકી સાથે સાત દિવસ સુધી જળની વૃષ્ટિ થાય છે પૂર્ણ યોગ હોય તો ત્રણ દિવસ, અર્ધ યોગ હોય તો દોઢ દિવસ, પા યોગ હોય તો એક દિવસ અને પાથી પણ ઓછો યોગ હોય તો અર્ધ દિવસ વરસાદ થાય છે શુભ ગ્રહોનો યોગ અધિક હોય તો નિર્જંશ નાડી પણ જળ આપનારી થઈ જાય છે, અને ક્રૂર ગ્રહોનો યોગ અધિક હોય તો જળ આપનારી નાડી પણ વરસાદનો બાધ કરનારી થાય છે સર્વ ગ્રહો સૌમ્ય નાડી પર રહેલા હોય તો ત્રણ દિવસમાં તે વૃષ્ટિ કરનારા થાય છે, અને સર્વે ગ્રહો સૌમ્ય સિવાયની બીજી કોઈ નાડી પર રહેલા હોય તો તે દૂર વૃષ્ટિને આપનારા થાય છે યામ્ય નાડી પર ક્રૂર ગ્રહો રહેલા હોય તો વિશેષ વૃષ્ટિ આપનારા થાય છે અને શુભ ગ્રહોની સાથે જળનાડીમાં હોય તો સર્વ વૃષ્ટિ કરનારા થાય છે આમર્દ્ર નક્ષત્ર સૌમ્ય નાડી પર રહેલું હોય અને ત્યાં ચંદ્ર અને શુક્ર પણ રહેલા હોય તથા ગ્રહનો યોગ હોય તો ઘણી વૃષ્ટિ થાય છે તથા ક્રૂર ગ્ર

હની દૃષ્ટિ હોય તો અલ્પ વૃષ્ટિ થાય છે. જે વખતે ગ્રહો ઉદયમાં, અસ્તમા, માર્ગમાં કે વક્ર ગતિમા રહેલા હોય તે વખતે તેઓ જો ચદ્ર સહિત જળનાડીમા રહ્યા હોય તો તે મેઘનો ઉદય કરનારા કહ્યા છે

તે બાબત શ્રીભદ્રબાહુસ્વામી કહે છે કે—" મહા સર્પને આકારે સસ નાડીવાળું ચક્ર બનાવી તેની સીધી રેખામા કૃત્તિકાદિક અઠ્ઠાવીશ નક્ષત્રો અનુક્રમે લખવા તેમા જે નાડી પર ચદ્રમા હોય તે નાડી પર જો કેવળ પાપ ગ્રહ કે શુભ ગ્રહ હોય કે બન્ને ગ્રહો હોય તો વૃષ્ટિ થાય છે, એમ શ્રીભદ્ર-બાહુસ્વામી કહે છે, વળી આવો ચદ્રમા અન્ય ગ્રહોવડે યુક્ત અથવા એકલો જ હોય તો પણ વૃષ્ટિ થાય છે, પરતુ એકલો જ ચદ્ર નાડી પર રહેલો હોય તો અવશ્ય દુર્દિન થાય જ છે. તે નાડીઓમા પણ અમૃતાદિક ત્રણ નાડીઓ અધિક જળદાયક છે, ચોથી નાડી વાયુ સહિત જળદાયક છે, અને બાકીની નાડીઓ અધિક વાયુકારક છે. જો સમગ્ર ગ્રહોનો યોગ અમૃતાદિક ત્રણ નાડી પર હોય તો અનુક્રમે અઢાર, બાર અને છ દિવસ વૃષ્ટિ કરે બાકીની નાડીનુ ફળ જેમ યોગ્ય હોય તેમ જાણવુ. જો શુભ ગ્રહોનો અધિક યોગ હોય તો નિર્જળા એટલે વાયુ નાડી પણ જળદાયક થાય છે અને પાપ ગ્રહોનો અધિક યોગ હોય તો જળનાડી પણ અલ્પ જળ આપે છે જો શનિ તથા મંગળ વાયુનાડી પર હોય તો તે કાઇ પણ જળ આપતી નથી, પરતુ શુભ ગ્રહોની સાથે અત્યત યોગ હોય તો જળ વરસે છે વૃષ, મકર, કુભ, મીન, સિહ, કર્ક, વૃશ્ચિક અને તુલા એ આઠ રાશિ જળદાયક છે અને

૨૦

બાકીની બાર રાશિ શુષ્ક એટલે નિર્જળ છે રવિ, શનિ અને મંગળ એ ત્રણે ગ્રહો શુષ્ક એટલે નિર્જળ છે તથા પૂર્ણ ચંદ્ર, બુધ, ગુરુ અને શુક્ર એ ચાર અનુક્રમે અવશ્ય જળ દાયક છે, એમ જાણવું." આ પ્રમાણે શ્રીભદ્રબાહુસંહિતામાં કહ્યું છે

અહીં બીજા ગ્રંથમાં આ પ્રમાણે વિશેષ કહ્યું છે-કૃત્તિકા નક્ષત્રથી ભરણી નક્ષત્ર પર્યંત સાત નાડી સહિત સર્પનું ચક્રાકાર રૂપવાળું અનુક્રમે ચક્ર કરવું તેમાં શુભ નક્ષત્ર અને શુભ ગ્રહોવડે યુક્ત ચંદ્રમા હોય તો તે વૃષ્ટિ કરનાર છે ક્રૂર ગ્રહની સાથે ક્રૂર ગ્રહ અને સૌમ્ય ગ્રહની સાથે સૌમ્ય ગ્રહ રહેલા હોય તો દુર્દિન થાય છે એમ જાણવું, અને ક્રૂર તથા સૌમ્ય ગ્રહ મિશ્રિત હોય તો વૃષ્ટિ થાય છે શનિ અને સૂર્ય સાથે ચંદ્રમા કે બુધ અને શુક્રની સાથે ચંદ્રમા એક નાડી પર હોય તો વિદ્યુત્પાત અને દુર્દિન થાય છે જો શુક્ર, ચંદ્ર અને ગુરુ એક નાડી પર હોય તો મહાવૃષ્ટિથી પૃથ્વી જળમય થાય છે ચંદ્ર અને મંગળ એક નાડી પર હોય અને બૃહસ્પતિ પણ હોય તો પૃથ્વી જળમય થાય છે શુભ અને ક્રૂર ગ્રહ ઊર્ધ્વ નાડી પર હોય તો વરસાદ અધિક આવે, મધ્ય નાડી પર હોય તો ખંડ વૃષ્ટિ થાય છે, અને પાતાળ નાડી પર હોય તો વરસાદ અધિક થાય. ઊર્ધ્વ નાડી પર શુક્ર અને અધોનાડી પર ચંદ્રમા હોય તો અધોનાડીમાં મહાવાયુ અને બન્નેના યોગમાં મહાવૃષ્ટિ થાય છે ચંદ્રમા સૌમ્ય ગ્રહોની સાથે સૌમ્ય નાડી પર હોય હોય તો જળરાશિદ્વારા વૃષ્ટિનો યોગ કહ્યો છે સાત નાડીવાળા સર્પના ચક્રમાં એક જ જળનાડી ઉપર બુધ અને શુક્ર સહિત ચંદ્રમા હોય તો મહાવૃષ્ટિ થાય એમ કહેવું જો આ ચંદ્રમા અમૃત નાડીને વિષે સૌમ્ય

અને ક્રૂર ગ્રહ સહિત રહેલો હોય તો પણ તે સાક્ષાત્ અમૃત જેવી વૃષ્ટિ કરે છે આ પ્રમાણે સપ્ત નાડીચક્રમાં ચંદ્રને આશ્રી વૃષ્ટિનુ જ્ઞાન કહ્યું

ગ્રહોના ઉત્તર ભાગમા ચંદ્રનો ચાર હોય તો તે વર્ષમા સુકાળ, ક્ષેમ અને આરોગ્યતા હોય તથા વિગ્રહ ન હોય જો પાચ તારાવાળા ગ્રહો અર્થાત્ મગળ, બુધ, ગુરુ, શુક્ર અને શનિ ચદ્રને દક્ષિણ દિશામા કરે તો તેનું ફળ આ પ્રમાણે જાણુવુ—મગળ હોય તો રાજાને કષ્ટકારક, શુક્ર હોય તો લોકોને કષ્ટકારક, બુધ હોય તો રસનો ક્ષય, ગુરુ હોય તો જળનો નાશ અને શનિ હોય તો અર્થનો નાશ કરે આ દરેક માસે જોવાનુ છે ચિત્રા, અનુરાધા, જ્યેષ્ઠા, કૃત્તિકા, રોહિણી, મઘા, મૃગશીર્ષ, મૂળ, પૂર્વાષાઢા અને વિશાખા એ નક્ષત્રોના ઉત્તર ભાગમા ચદ્રમા ચાલે તો સુકાળ, કલ્યાણુની વૃદ્ધિ અને સારી વૃષ્ટિ થાય છે તથા તે નક્ષત્રોના દક્ષિણ ભાગમા ચદ્રમા ચાલે તો રાજાઓનો વિનાશ, દુકાળ અને માર્ગમા ભય થાય.

ચદ્રના ઉદયનું ફળ

મેષ રાશિમા ચદ્રનો ઉદય થાય તો ગ્રીષ્મ ઋતુમા ધાન્ય મોઘુ થાય વૃષ રાશિમા ચદ્રનો ઉદય થાય તો અડદ, તલ, મગ અને તુચ્છ ધાન્ય મોઘા થાય મિથુન રાશિમા ચદ્રોદય થાય તો કપાસ, સૂતર, રૂ વગેરે મોંઘા થાય કર્ક રાશિમા ચદ્રોદય થાય તો અનાવૃષ્ટિ થાય સિહ રાશિમા ચદ્રોદય થાય તો ધાન્ય સોઘું થાય, પશુઓનો વિનાશ થાય અને રાજાઓ વચ્ચે પરસ્પર વિગ્રહ થાય કન્યા રાશિમા ચદ્રોદય થાય તો બ્રાહ્મણુ વગેરે પીડા પામે તુલા રાશિમા ચંદ્રોદય હોય તો ક્રયાણુક

પ્રિય થાય. વૃશ્ચિક રાશિમા ચંદ્રોદય થાય તો ધાન્યની ઉત્પત્તિ થાય. ધનુષ અને મકર રાશિમા ચંદ્રોદય હોય તો તે શુભ કારક છે કુંભ રાશિમાં ચંદ્રોદય હોય તો ચણા, અડદ અને તલનો વિનાશ થાય. તથા મીન રાશિમાં ચંદ્રોદય હોય તો સુકાળ અને આરોગ્યતા થાય. આ બારે રાશિઓનુ ફળ શુક્લ પક્ષની બીજને દિવસે એટલે શુક્લ પક્ષમાં નવીન ચંદ્રનો ઉદય થાય થાય ત્યારે વિચારવુ, એવો નિયમ છે

ચંદ્રના અસ્તનું ફળ

મેષ રાશિમાં ચંદ્રનો અસ્ત થાય તો સર્વ પ્રકારનાં ધાન્ય મોંઘાં થાય. વૃષ રાશિમાં ચંદ્રનો અસ્ત થાય તો વેશ્યાઓને પીડા થાય, મનુષ્યોમાં અધિક મરણ થાય અને ચોરનો ભય થાય. મિથુન રાશિમાં ચંદ્રનો અસ્ત થતો હોય તો ઘણી વૃષ્ટિ થાય અને બીજ વાવવાથી તે પુષ્ટ થાય. કર્ક રાશિમાં ચંદ્રનો અસ્ત થતો હોય તો અતિવૃષ્ટિ થાય. સિંહ રાશિમાં ચંદ્રનો અસ્ત થતો હોય તો ધાન્ય મોઘુ થાય. કન્યા રાશિમા ચંદ્રનો અસ્ત થતો હોય તો ખંડ વૃષ્ટિ અને સર્વ પ્રકારનાં ધાન્ય મોંઘાં થાય. તુલા રાશિમાં ચંદ્રનો અસ્ત થતો હોય તો વૃષ્ટિ થોડી થાય, દેશમાં ભગ થાય અને માર્ગમાં ભય થાય. વૃશ્ચિક રાશિમાં ચંદ્રનો અસ્ત થતો હોય તો વર્ષ મધ્યમ થાય, અને ઉપદ્રવોથી ગામનો વિનાશ થાય. ધનુષ રાશિમાં ચંદ્રનો અસ્ત થતો હોય તો ધાન્યનો સુકાળ થાય મકર રાશિમાં ચંદ્રનો અસ્ત થતો હોય તો ધાન્યનો વિનાશ થાય. કુંભ રાશિમાં ચંદ્રનો અસ્ત થતો હોય તો અલ્પ વૃષ્ટિ થાય, ધાન્ય મોંઘુ રહે અને પ્રજાઓ ભય પામે. તથા મીન રાશિમાં

ચંદ્રનો અસ્ત થતો હોય તો સુખ સંપત્તિની પ્રાપ્તિ થાય. આ એક એક માસનું ફળ જાણવું. આ ચંદ્રના અસ્તનો વિચાર જે વખતે અમાવાસ્યાની પ્રવૃત્તિ થાય તે વખતે જે રાશિ હોય તેનો અહીં વિચાર કરવાનો છે. જેમ શુક્લ પક્ષના પ્રારંભમા ચદ્રના ઉદયનો વિચાર કરાય છે તેમ ચંદ્રનાં અસ્તની કથા અન્યથા પ્રકારે નથી વાર અને નક્ષત્રના ફળની જેમ તે દિવસે રાશિનું પણ ફળ જાણવુ. બાકીનું અમાવાસ્યાના વિચારવડે ફળ જાણવુ

વૈશાખ અને જ્યેષ્ઠ માસમા ચંદ્રનો ઉદય ઉત્તર દિશામા હોય તો ધાન્યની પ્રાપ્તિ અધિક થાય અને મેઘનો મોટો ઉદય થાય તિથિનુ પ્રમાણ સાઠ ઘડીનું છે તેનો ત્રીજો ભાગ વીશ ઘડી છે બૃહત્ સજ્ઞાવાળા નક્ષત્રનો પહેલો અશ પંદર ઘડીનો છે, બીજો અશ ત્રીશ ઘડીનો અને ત્રીજો અંશ પીસ્તાલીશ ઘડીનો છે, એ જ પ્રમાણે રાશિના ભોગને આશ્રી ચદ્રના ત્રણ અશ પોતાની મેળે બુદ્ધિથી કલ્પી લેવા જો સૂર્ય ધનુષ રાશિ પર હોય અને બૃહત્ સજ્ઞાવાળુ નક્ષત્ર, ચદ્રમા અને તિથિ એ ત્રણેના અશો તુલ્ય હોય તો તે વર્ષે ધાન્યની પ્રાપ્તિ ઉત્તમ થાય જો સૂર્ય પર શુભ ગ્રહોની દૃષ્ટિ પડતી હોય તો વિશેષ અધિક ધાન્યની પ્રાપ્તિ થાય જો બૃહત્ સજ્ઞાવાળા નક્ષત્રનો બીજો અશ તથા ચદ્રની રાશિ અને તિથિનો પણ બીજો અશ હોય તો પણ મહર્દ્ધિકોએ ઉત્તમ અર્થ જાણવો ને બૃહત્ સજ્ઞાવાળા નક્ષત્રનો ત્રીજો અશ હોય અને ચદ્રના નક્ષત્રનો તથા તિથિનો પણ ત્રીજો અશ હોય તો તે સર્વોત્તમ જાણવો બૃહત્ નક્ષત્રનો પહેલો અશ અને ચદ્ર તથા તિથિનો બીજો અશ હોય તો પણ નક્ષત્રના સ્વભાવથી ઉત્તમ ધાન્યની પ્રાપ્તિ થાય છે બૃહત્ નક્ષત્રનો પહેલો અંશ અને ચદ્રમા

તથા તિથિનો અન્ત્ય-છેલ્લો અંશ હોય તો ઉત્તમ પ્રાપ્તિ થાય, એમ શાસ્ત્રની સમ્મતિ છે બૃહત્ નક્ષત્રનો મધ્ય અંશ અને ચંદ્રમા તથા તિથિનો અન્ત અંશ હોય તો નક્ષત્રના પ્રભાવથી મધ્યમ પ્રાપ્તિ થાય. આ રીતે ચંદ્રમા અને તિથિ વડે બૃહત્ નક્ષત્રનો વિચાર કર્યો. એ જ પ્રમાણે ત્રીશ મુહૂર્ત વાળા મધ્ય નક્ષત્રના પણ આદિ, મધ્ય અને અન્ત્ય એવા ત્રણ ભાગની (અંશની) કલ્પના કરવી. મધ્ય નક્ષત્રનો પહેલો અંશ અને ચંદ્ર તથા તિથિનો પણ પહેલો અંશ હોય તો મધ્યમ ઉત્તમ ધાન્યની પ્રાપ્તિ થાય, એવો વિદ્વાનોનો મત છે મધ્ય નક્ષત્રનો મધ્ય અંશ અને ચંદ્રમા તથા તિથિનો પણ મધ્ય અંશ હોય તો મધ્યમ ઉત્તમ ધાન્યની પ્રાપ્તિ થાય મધ્ય નક્ષત્રનો અન્ત્ય અંશ અને ચંદ્રમા તથા તિથિનો પણ અન્ત્ય અંશ હોય તો મધ્યમ ધાન્યની પ્રાપ્તિ થાય. મધ્ય નક્ષત્રનો મધ્ય અંશ અને ચંદ્રમા તથા તિથિનો પહેલો અંશ હોય તો ધાન્યની મધ્યમ પ્રાપ્તિ થાય. બન્નેનો મધ્ય અંશ હોય તો પણ મધ્યમ પ્રાપ્તિ થાય. એ જ રીતે પંદર મુહૂર્તવાળા જઘન્ય નક્ષત્ર, ચંદ્રમા અને તિથિ એ ત્રણેના આદિ મધ્ય અને અન્ત્ય એવા ત્રણ ત્રણ ભાગ (અંશ) જઘન્ય અર્ઘના સાધનને માટે કલ્પી લેવા લઘુ નક્ષત્રનો આદિ ભાગ અને ચંદ્રમા તથા તિથિનો પણ પહેલો ભાગ હોય તો જઘન્ય ઉત્તમાર્ઘની પ્રાપ્તિ થાય લઘુ નક્ષત્રનો મધ્ય ભાગ અને ચંદ્રમા તથા તિથિનો પણ મધ્ય અંશ હોય તો જઘન્ય મધ્યમ પ્રાપ્તિ થાય. લઘુ નક્ષત્રનો અન્ત્ય અંશ અને ચંદ્રમા તથા તિથિનો પણ અન્ત્ય અંશ હોય તો નક્ષત્રના ક્રૂર સ્વભાવથી દુકાળ થશે એમ કહેવું એ પ્રમાણે સમગ્ર વિકલ્પોનો વિચાર કરી પ્રશ્ન કરનારને સુકાળ વગેરે કહેવા. શુક્ર, મંગળ, બુધ અને શનિ બૃહત્ નક્ષત્ર પર હોય તો લોકમાં ધાન્યાદિક સસ્તું થાય

મધ્ય નક્ષત્ર પર હોય તો મધ્યમ અને અધમ નક્ષત્ર પર હોય તો અધમ કહેવું. આ પ્રમાણે ધનુષ સંક્રાતિને વિષે ચંદ્રમા, તિથિ અને નક્ષત્રના વિભાગદ્વારા વર્ષનુ અર્ઘજ્ઞાન કહ્યું. તેને અનુસારે સર્વ સંક્રાતિના દિવસની અપેક્ષાએ માસનું અર્ઘજ્ઞાન જાણવુ રામવિનોદ ગ્રંથના કર્તા તો વર્ષના રાજાની અપેક્ષાએ તે તે રાશિની જેમ મનુષ્યોના આય અને વ્યયની જેમ ધાન્યને વિષે પણ વિશેષ જાણવા માટે આ પ્રમાણે યંત્ર કહે છે—

અષ્ટોત્તરી દશાના વર્ષવડે શોધેલુ આય અને વ્યયનુ ચક્ર

	મેષ	વૃષ	મિથુન	કર્ક	સિંહ	કન્યા	તુલા	વૃશ્ચિક	ધન	મકર	કુંભ	મીન
રવિ	૨	૧૧	૧૪	૮	૧૧	૧૪	૧૧	૨	૫	૮	૮	૫
	૧૪	૫	૨	૨	૧૧	૨	૫	૧૪	૫	૧૪	૧૪	૫
સોમ	૧૪	૮	૧૧	૫	૮	૧૧	૮	૧૪	૨	૧૪	૧૪	૨
	૨	૧૧	૮	૮	૨	૮	૧૧	૨	૧૧	૧૪	૧૪	૧૧
મંગળ	૮	૨	૫	૧૪	૨	૫	૨	૮	૧૧	૧૪	૧૪	૧૧
	૧૪	૮	૫	૨	૧૧	૫	૮	૧૪	૫	૧૪	૧૪	૫
બુધ	૫	૧૪	૨	૧૧	૧૪	૨	૧૪	૫	૮	૧૧	૧૧	૮
	૫	૧૧	૧૧	૮	૨	૧૧	૧૧	૫	૧૧	૫	૫	૧૧
ગુરૂ	૧૧	૫	૮	૨	૫	૮	૫	૧૧	૧૪	૨	૨	૧૪
	૫	૧૪	૧૧	૧૧	૫	૧૧	૧૪	૫	૧૧	૮	૮	૧૧
શુક્ર	૨	૧૧	૧૪	૮	૧૧	૧૪	૧૧	૨	૫	૮	૮	૫
	૮	૧૪	૧૧	૧૧	૫	૧૧	૧૪	૮	૧૪	૮	૮	૧૪
શનિ	૧૪	૮	૧૧	૫	૮	૧૧	૮	૧૪	૨	૫	૫	૨
	૧૪	૮	૫	૫	૧૪	૫	૮	૧૪	૮	૨	૨	૮

આય અધિક હોય તો સસ્તું, વ્યય અધિક હોય તો મોઘું

અને બન્ને બરોબર હોય તો સમાન ભાવ રહે, એમ ત્રણ પ્રકારે ધાન્યની અર્ઘતા કહી. એ જ રીતે ધાતુ, મૂળ, જીવ અને વસ્તુને વિષે અર્ઘ (ભાવ) કહેવા. પરંતુ સર્વતોભદ્રથી ઉત્પન્ન થયેલો મહાવેધ ન હોવો જોઈએ. કળાઓને ધારણ કરનાર ચંદ્રની સમગ્ર કળા જગની દીનતાને નિવારણ કરનાર અને ઘણા ધાન્યના ઉદયની પ્રાપ્તિ કરનાર મેઘોવડે કળાઓને ધારણ કરનાર ચંદ્રની સમગ્ર કળા અબળ નથી પણ બળાબળ છે

અશ્વિની નક્ષત્ર પર મંગળ હોય તો શીતની પીડા થાય
એટલે વધુ ઠંડી પડે, તુષ અને ધાન્ય મોંઘાં
મંગળચાર થાય ભરણી નક્ષત્ર પર મંગળ હોય તો
બ્રાહ્મણો પીડા પામે, અતસી વૃક્ષોનો નાશ
થાય, સર્વ દેશમાં ગામોના લોકો પીડા પામે અને ધાન્ય મોંઘુ થાય. કૃત્તિકા નક્ષત્રમાં મંગળ હોય તો તાપસોના આશ્રમોનો વિનાશ થાય. રોહિણી નક્ષત્ર પર મંગળ હોય તો વૃક્ષોનો નાશ તથા પશુઓને રોગ થાય તેમજ કપાસ, વસ્ત્ર અને રૂ વિશેષ મોંઘાં થાય. મૃગશીર્ષ નક્ષત્ર પર મંગળ હોય તો કપાસનો નાશ થાય, પણ ધાન્ય વગેરેનો સુકાળ થાય અને પૃથ્વી જળથી પૂર્ણ થાય. આર્દ્રા નક્ષત્ર પર મંગળ હોય તો વરસાદ થાય નહીં પુનર્વસુ નક્ષત્ર પર મંગળ હોય તો તલનો નાશ થાય તથા લોકોનો પણ વિનાશ થાય. પુષ્ય નક્ષત્ર પર મંગળ હોય તો ચોરનો ભય થાય, લોકમાં વિરોધ થવાથી કાંઈ પણ શુભ ન થાય, તથા રાજાઓ નિર્બળ થાય. અશ્લેષા નક્ષત્ર પર મંગળ હોય તો વૃષ્ટિ થોડી થાય, ધાન્યનો ઘણો વિનાશ થવાથી દુકાળ થાય, અને સર્પનો ભય ઘણો થાય મઘા નક્ષત્ર પર મંગળ હોય તો વરસાદ ન થાય,

તલ, અડદ અને મગનો વિનાશ થાય, તથા ધાન્યની દુર્લભતા થાય. પૂર્વાફાલ્ગુની નક્ષત્ર પર મંગળ હોય તો વૃષ્ટિ થોડી થાય, પ્રજાઓ પીડા પામે, તથા ગોળ અને તલનો ભાવ તેજ થાય ઉત્તરાફાલ્ગુની નક્ષત્ર પર મંગળ હોય તો જળ-વૃષ્ટિનો નિરોધ થવાથી પશુઓમા પીડા થાય, તથા અશ્વનું મૂલ્ય અધિક થાય. હસ્ત નક્ષત્ર પર મગળ હોય તો જળ થોડું મળે તથા ઘી, ગોળ અને લવણુ મોઘા થાય ચિત્રા નક્ષત્ર પર મગળ હોય તો તીવ્ર રોગની પીડા થાય, ચોખા અને ઘઉં મોઘા થાય સ્વાતિ નક્ષત્ર પર મગળ હોય તો અનાવૃષ્ટિ થાય. વિશાખા નક્ષત્ર પર મંગળ હોય તો કપાસ અને ઘઉં મોઘાં થાય અનુરાધા નક્ષત્ર પર મગળ હોય તો સુકાળ થાય અને પશુ પક્ષીઓ પીડા પામે જ્યેષ્ઠા નક્ષત્ર પર મગળ હોય તો જળ થોડુ અને રોગની ઉત્પત્તિ થાય મૂળ નક્ષત્ર પર મગળ હોય તો બ્રાહ્મણુ અને ક્ષત્રિય વર્ગને પીડા થાય, તથા તુષ ધાન્ય મોંઘુ થાય પૂર્વાષાઢા નક્ષત્ર પર મગળ હોય તો વરસાદ ઘણો વરસે, ગાયો અલ્પ દૂધવાળી થાય, પૃથ્વી ધાન્યથી પૂર્ણ થાય, તથા ચોખા, તેલ, ઘી અને અડદ મોઘાં થાય ઉત્તરાષાઢા નક્ષત્ર પર મગળ હોય તો, પૂર્વાષાઢાની જેમ જાણુવુ શ્રવણુ નક્ષત્ર પર મંગળ હોય તો રોગની ઉત્પત્તિ થાય, ધાન્યની અધિક પ્રાપ્તિ થાય અને પછીથી ભુમિ પર વૃષ્ટિ ન થાય. ધનિષ્ઠા નક્ષત્ર પર મગળ હોય તો ઇંદ્રના જેવી સમૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય, તથા ધાન્ય, ગોળ, ખાંડ સસ્તા થાય શતભિષા નક્ષત્ર પર મગળ હોય તો કીડા, ઉંદર વગેરેનો ઉપદ્રવ થાય તો પણુ પૃથ્વી પર ઘણુ ધાન્ય પાકે. પૂર્વાભાદ્રપદ નક્ષત્ર પર મગળ હોય તો તલ, વસ્ત્ર, રૂ, કપાસ અને

સોપારી વગેરે મોંઘા થાય. ઉત્તરાભાદ્રપદ નક્ષત્ર પર મંગળ હોય તો દુકાળ પડે, તથા બિંદુ માત્ર પણ વરસાદ ન થાય. રેવતી નક્ષત્ર પર મંગળ હોય તો પૃથ્વી પર સુખ અને સુકાળ થાય, મનુષ્યોમાં રોગ પ્રવર્તે તથા ધાન્ય લક્ષ્મી અધિક થાય.

વક્રી થયેલા મંગળનું ફળ

મંગળ જે રાશિમાં જાય છે તે જ રાશિમાં વક્ર થાય છે અને વક્રી થાય તો તે રાશિના નામના કરિયાણાં મોંઘાં થાય. મકર રાશિમા મંગળ વક્રી થતો હોય તો સુખ થાય છે. કુંભ વગેરે પાંચ રાશિમાં અને તુલા રાશિમા મંગળ વક્રી થતો હોય તો દુઃખ થાય છે, કપાસ, રસ અને મજીઠ એ મોંઘાં થાય છે. ક્રૂર ગ્રહોની સાથે મંગળ રહેલો હોય અથવા જુદો હોય અને ક્રૂર ગ્રહોથી વેધિત થતો હોય તો પણ કપાસ વગેરે મોંઘાં થાય. મીન, મેષ, સિંહ, ધનુષ, વૃષ અને મકર એ રાશિઓમા મંગળ કે શનિ વક્ર થતા હોય તો પૃથ્વી સંક્ષિપ્ત દેહવાળી થાય, યોદ્ધા અને સુભટોનું મરણ થાય, રાજાઓ વચ્ચે વિગ્રહ થાય, દુકાળ થાય, ધાન્યનો વિનાશ થાય, ભય થાય, લોકો વિકારનો વ્યાધિ થાય, પ્રજાઓમાં ચિત્તનો રોગ વધે. ગાય, હાથી, ઘોડા, બળદ, ભેંસ અને મનુષ્ય એ સર્વે જ્યાં સુધી શનિ કે મંગળ માર્ગગામી ન હોય ત્યાં સુધી દુઃખી થાય. ગ્રંથાંતરમાં કહ્યું છે કે—"સિંહ, મીન, કન્યા, મિથુન અને ધનુષ એ રાશિ પર શનિ કે મંગળ વક્રી થાય તો પૃથ્વી ઉજ્જડ થાય, શત્રુનું સૈન્ય પૃથ્વીને દળી નાંખે અને ઘોર વિગ્રહ થાય, તેમજ પૃથ્વી પર દુકાળ થાય, ધાન્યનો વિનાશ થાય, ભય થાય, પ્રજા પાપ રોગથી દુઃખી થાય, ગાય, ભેંસ વગેરે પશુઓને દુઃખ થાય, તથા રાજાઓ પાપનુ

ચેંતવન કરે” કન્યા, મીન, ધનુષ અને સિંહ એ રાશિ પર શનિ કે મગલ વક્રી થાય તો લોકમાં વિભ્રમ થાય અને રાજાઓનો ક્ષય થાય કૃત્તિકા, રોહિણી, મૃગશીર્ષ, મઘા, ચિત્રા, વિશાખા, જ્યેષ્ઠા, અનુરાધા, મૂળ અને પૂર્વાષાઢા એ નક્ષત્રોના ઉત્તર ભાગમા મગળ, શુક્ર અને શનિ એ આષાઢ માસમાં વિશેષે કરીને આવે (ચાલે) તો સુકાળ થાય, કલ્યાણ અને આરોગ્ય થાય, મધ્યમા આવે તો મધ્યમ અને દક્ષિણ ભાગમા આવે તો ઇતિ અને રોગનો ભય પ્રાપ્ત થાય છે

કુલકમા કહ્યું છે કે—“જો બૃહસ્પતિ, શનિ અને મગળ એ ત્રણે એક ઠેકાણે મળેલા હોય તો મહાયુદ્ધ અને ભારે દુકાળ થાય જો વિશાખા, મઘા, મૂળ અને કૃત્તિકા એ નક્ષત્રો પર મગળ વક્રી થાય તો અનાજ મોઘુ થાય, અને કોઈક રાજાનો વિનાશ થાય.” મંગળ ચાલતો રાશિ બદલે ત્યારે વૃષ્ટિ થાય, બૃહસ્પતિ ઉદય પામે ત્યારે વૃષ્ટિ થાય, શુક્ર અસ્ત પામે ત્યારે વૃષ્ટિ થાય, અને શનિશ્ચરની આ ત્રણેમાથી કોઇ અવસ્થા હોય ત્યારે વૃષ્ટિ થાય. લોકમાં કહ્યુ છે કે—“શુક્રના અસ્ત વખતે મંગળનો ઉદય થતો હોય તો રાજાઓનુ યુદ્ધમા મરણ થાય, તથા કોઈ ઠેકાણે વરસાદ અને કોઇ ઠેકાણે દુકાળ પડે” મંગળ, શુક્ર અને બૃહસ્પતિ એ ત્રણમાથી કોઈ પણ ગ્રહ ચદ્રમાનો વેધ કરતો હોય તો રણભૂમિમા પડતા-મરાતા સુભટોની કોટિવડે ભૂત પ્રેતો પ્રસન્ન થાય છે મેષ અને વૃશ્ચિકને મધ્યે મગળ રહેલો હોય તો બે માસ ધાન્ય મોંઘુ રહે એમ કહેલુ છે તે વિષે લોકમા કહ્યું છે કે-“રવિ, રાહુ, શનિ અને મગળ મધ્યમ રાશિમા ઉદય પામે તો ધન, ધાન્ય અને

સુવર્ણનો વિનાશ કરે, તથા છત્રધારી રાજાઓ નાશ પામે. ” જ્યાં સુધી મીન રાશિ પર શનિ ચાલતો હોય, કર્ક રાશિ પર બૃહસ્પતિ ચાલતો હોય, અને તુલા રાશિ પર મંગળ ચાલતો હોય ત્યાં સુધી લોક કષ્ટની પરંપરા પામે છે મંગળની નીચે શુક્ર હોય અને શુક્રની નીચે શનિશ્ચર રહેલો હોય તો તે ગ્રહોનો સુશળ યોગ કહેવાય છે તે જગતને કષ્ટકારક છે સૂર્યની રાશિથી આગળ મંગળ રહેલો હોય તો તે વૃષ્ટિની ઉત્પત્તિને રોકનારો છે અને મંગળ વગેરે ચાર ગ્રહો ક્રમથી દક્ષિણ દિશામાં ચાલતા હોય તો તે વૃષ્ટિનો નાશ કરનારા છે

મંગળ વક્રી હોય તો અનાવૃષ્ટિ થાય બુધ વક્રી હોય તો ધનનો ક્ષય થાય, ગુરુ વક્રી હોય તો રોગ વક્રી ગ્રહોનું ફળ સ્થિર થાય, શુક્ર વક્રી હોય તો પ્રજા સુખી થાય, શનિ વક્રી હોય તો મનુષ્યો પીડા પામે, અને રાહુ વક્રી હોય તો અગ્નિનો ઉપદ્રવ થાય. એક સાથે ચાર ગ્રહો વક્રી થતા નથી, એવી માન્યતા છે પાઠાંતરમાં કહ્યુ છે કે- મંગળ વક્રી થાય તો રાજાઓમાં યુદ્ધ થાય, બુધ વક્રી હોય તો ધનનો ક્ષય થાય, ગુરુ વક્રી હોય તો સુકાળ થાય, શુક્ર વક્રી હોય તો પ્રજાઓ સુખી થાય, શનિ વક્રી હોય તો મહામારી પ્રવર્તે માર્ગમા મહાભય થાય, ધન, ધાન્ય અને વસ્ત્ર મોઘા થાય તથા પૃથ્વી રૂંડમુંડ થઇ જાય ’ જે માસમાં દૈવયોગથી સર્વ ગ્રહ વક્રી હોય તે માસમાં ધાન્ય ઘણું મોંઘુ થાય અથવા રાજાઓનો વિગ્રહ થાય આવજ માસમાં શનિ વક્રી હોય અને મંગળનો અસ્ત કે ઉદય હોય તો રાજાઓ બે માસનો ભયંકર યુદ્ધ કરે, તેમાં કાંઇ સંશય નથી

ગ્રહોના અતિચા-રનું ફળ

જો એક પણ સૌમ્ય ગ્રહ વક્રી હોય અને એક પણ ક્રૂર ગ્રહ અતિચારવાળો (શીઘ્રગામી) હોય તો તે સર્વ પ્રકારના ધાન્યને સોઘા કરે છે તથા એક પણ ક્રૂર ગ્રહ વક્રી થાય અને એક પણ સૌમ્ય ગ્રહ અતિચારવાળો થાય તો તે પૃથ્વી પર ધાન્યને મોઘુ કરે છે શુક્ર અને બુધ વક્રી હોય તો તે જ વખતે સુકાળ થાય છે તથા બૃહસ્પતિ વક્રી હોય તો રાશિને છેડે અવશ્ય મોઘવારી થાય છે. કન્યા રાશિમા બુધ વક્રી થાય તો નિશ્ચે સુકાળ થાય એમ માનેલું છે, પરંતુ વર્ષાકાળમા જો તે અતિચારવાળો થાય તો પૃથ્વી પર મોઘવારી થાય છે મગળ અને શનિ એ બે ગ્રહો અતિચારી હોય તો સ્ફુટપણે સુકાળ થાય છે સૌમ્ય ગ્રહોના અતિચારમાં પણ જો નક્ષત્રની હાનિ થતી હોય તો ધાન્યનો વિનાશ થાય.

રાશિને આશ્રી મંગળના ઉદયનુ ફળ

મેષ રાશિમા મગળનો ઉદય થતો હોય તો ચોળા, અડદ અને તલ પ્રિય થાય છે વૃષ રાશિમા મગળનો ઉદય થતો હોય તો પશુઓનો નાશ થાય, મિથુન રાશિમા મગળનો ઉદય થતો હોય તો અન્ન દુર્લભ થાય કર્ક રાશિમાં મગળનો ઉદય થતો હોય તો વેશ્યાઓને પીડા થાય, અને વૃષ્ટિ થવાથી ધાન્યનો ઘણો ઉદય થાય સિંહ રાશિમા મગળનો ઉદય થતો હોય તો શાળ મોઘી થાય કન્યા રાશિમાં મગળનો ઉદય થતો હોય તો બ્રાહ્મણ અને ક્ષત્રિય જાતિમા રોગની પ્રવૃત્તિ થાય તુલા રાશિમા મગળનો ઉદય થતો હોય તો ઘણા ધાન્ય પાકે. કન્યા અને તુલા રાશિમા મંગ-

ળનો ઉદય થાય તો સુકાળ થાય છે. વૃશ્ચિક રાશિમાં મંગળનો ઉદય થતો હોય તો ચોર તથા અગ્નિનો ભય થાય, રાજનીતિમાં દુષ્ટતા થાય અને અન્ન સારું પાકે. ધનુષ રાશિમાં મંગળનો ઉદય થતો હોય તો રસાતળમાં વૃષ્ટિ થાય છે, અને શાલિ, ગોળ વગેરે મોંઘાં થાય છે. મકર રાશિમાં મંગળનો ઉદય થતો હોય તો દેશમાં વૃષ્ટિ ઘણી થાય, પરંતુ પાછળના ધાન્યનો વિનાશ થાય. કુંભ રાશિમાં મંગળનો ઉદય થતો હોય તો તીડના આવવાથી દુઃખ થાય અથવા ઉંદર વગેરેનો ઉપદ્રવ થાય. તથા મીન રાશિમાં મંગળનો ઉદય થતો હોય તો વરસાદ ન થાય અને દુકાળ થાય.

મંગળના અસ્તનું ફળ

મેષ રાશિમાં મંગળનો અસ્ત થતો હોય તો પથ્થર મોંઘા થાય. વૃષ રાશિમાં મંગળ અસ્ત થતો હોય તો તૃણાદિક વસ્તુ મોંઘી થાય અને લોકો સુખી થાય. મિથુન રાશિમાં મંગળનો અસ્ત થતો હોય તો અત્યંત વૃષ્ટિ થાય. કર્ક રાશિમાં મંગળનો અસ્ત થતો હોય તો પૃથ્વી પર ધાન્યની શૂન્યતા થાય. સિંહ રાશિમાં મંગળનો અસ્ત થતો હોય તો ઘોડા તથા અશ્વારોને પીડા થાય, તથા પશુઓ મોંઘા મળે. કન્યા અને તુલા રાશિમાં મંગળનો અસ્ત થતો હોય તો ઘઉં, સણ અને જવ મોંઘા થાય. વૃશ્ચિક રાશિમાં મંગળનો અસ્ત થતો હોય તો સુકાળ થાય અને રાજાઓનો ભય થાય. ધનુષ રાશિમાં મંગળનો અસ્ત થતો હોય તો શાલિ મોંઘા થાય તથા તુચ્છ ધાન્ય અને ગોળની ઉત્પત્તિ થાય. મકર રાશિમાં મંગળનો અસ્ત હોય તો તે જ પ્રમાણે તુચ્છ ધાન્ય અને ગોળની ઉત્પત્તિ થાય તથા વરસાદ વધે

થાય કુંભ રાશિમા મ ગળનો અસ્ત થતો હોય તો દેશમાં ચોર અને અગ્નિનો ભય થાય તથા રાજાઓમા વિગ્રહ થાય અને મીન રાશિમાં મ ગળનો અસ્ત હોય તો અન્ન થોડું પાકે અને પ્રજા વ્યાકુલ થાય. પછીથી સુકાળ થાય તથા પ્રજામાં મોટા ઉત્સવો પ્રવર્તે.

બુધચાર

નક્ષત્રો પર ગમન કરતા બુધનું ફળ

અશ્વિની નક્ષત્ર પર બુધ હોય તો ઘઉં તથા જવ વગેરેનો વિનાશ થાય, અને ઇક્ષુ, દૂધ, ઘી વગેરે રસ સસ્તા થાય. ભરણી નક્ષત્ર પર બુધ હોય તો હાથીઓને પીડા થાય, ચાડાળ લોકોનો નાશ થાય, તીવ્ર રોગની ઉત્પત્તિ થાય, ધાન્ય અને વસ્તુ મોઘી થાય, તથા લોકોમાં વૈર-ભાવ વધે. કૃત્તિકા નક્ષત્ર પર બુધ આવે ત્યારે બ્રાહ્મણ જાતિ પીડા પામે, વરસાદ થોડો થાય, અન્ન થોડુ પાકે, મનુષ્યોમાં જવરની પીડા થાય, તથા કોઈ કોઇ ઠેકાણે વિગ્રહ થાય. રોહિણી નક્ષત્ર પર બુધ આવે ત્યારે કપાસ, તલ અને રૂ મોઘા થાય મૃગશીર્ષ પર બુધ આવે ત્યારે સુકાળ થાય તથા વાયુ અને વરસાદ અધિક થાય આર્દ્રા નક્ષત્ર પર વરસાદ હોય તો ઘઉં, તલ, અડદ વગેરે સસ્તા થાય, મનુષ્ય સુખી થાય, વરસાદ ઘણો વરસે તેથી ઘણા ઘરો પડી જાય પુનર્વસુ નક્ષત્ર પર બુધ હોય તો બાળકોને પીડા થાય અને કપાસ, રૂ વગેરેનો ભાવ મ દ થાય પુષ્ય નક્ષત્ર પર બુધ હોય તો લોકમા સર્વ વસ્તુનો સ યોગ થાય, અને રાજાઓનો ભય થાય તથા તેઓ જ જય પામે અશ્લેષા નક્ષત્ર પર બુધ હોય તો ઘણી વૃષ્ટિ થાય, તુષ ધાન્યની ઉત્પત્તિ થાય મઘા નક્ષત્ર પર બુધ

હોય તો અલ્પ વૃષ્ટિ થાય, ધાન્યનો નાશ થાય અને પ્રજા લોકોને ભય રહે. પૂર્વાફાલ્ગુની નક્ષત્ર પર બુધ હોય તો રાજાઓ વચ્ચે યુદ્ધ થાય, ક્ષેત્રને બાધા થાય અને અન્ન થોડું પાકે. ઉત્તરાફાલ્ગુની નક્ષત્ર પર બુધ હોય તો અડદ, મગ વગેરેની પ્રાપ્તિ થોડી થાય. હસ્ત નક્ષત્ર પર બુધ હોય તો સુકાળ, ધાન્યની ઉત્પત્તિ, આરોગ્યતા અને વૃષ્ટિ સારી થાય. ચિત્રા નક્ષત્ર પર બુધ હોય તો વેશ્યા, શિલ્પી (કારીગર) અને બ્રાહ્મણને પીડા થાય, તથા વરસાદ સારો થાય. સ્વાતિ નક્ષત્ર પર બુધ હોય તો વરસાદ થોડો થાય. વિશાખા નક્ષત્ર પર બુધ હોય તો સુકાળ થાય, પરંતુ કોઈ કોઈ ઠેકાણે કાંઈક વ્યાધિ, ભય અને દુકાળ પણ થાય. અનુરાધા નક્ષત્ર પર બુધ હોય તો સુકાળ થાય, પક્ષીઓ પીડા પામે અને પ્રજા સુખી થાય. જ્યેષ્ઠા નક્ષત્ર પર બુધ હોય તો ઇક્ષુ, શાલિ ઘી મોંઘાં થાય તથા અન્ય જાતિમાં રોગ પ્રવર્તે. મૂળ નક્ષત્ર પર બુધ હોય તો પશુ, પક્ષી, બ્રાહ્મણ તથા બાળકને પીડા થાય. પૂર્વાષાઢા નક્ષત્ર પર બુધ હોય તો ધાન્ય મંદ પાકે, વ્યાધિની ઉત્પત્તિ થાય, અને ગ્રીષ્મ ઋતુમાં પણ વરસાદ વરસે. ઉત્તરાષાઢા નક્ષત્ર પર બુધ હોય તો ધાન્યની પ્રાપ્તિ થાય, તથા આઠ વર્ષનાં બાળકોનો વિનાશ થાય. શ્રવણ નક્ષત્ર પર બુધ હોય તો મેળ, અળસી, ધાન્ય અને બધાને હિમનો ભય થાય. ધનિષ્ઠા નક્ષત્ર પર બુધ હોય તો આયો પીડા પામે. શતભિષા નક્ષત્ર પર બુધ હોય તો શૂદ્ર જાતિ પીડા પામે. પૂર્વાભાદ્રપદામાં બુધ હોય તો, દુકાળ, ક્ષેમ અને આરોગ્યતા થાય. ઉત્તરાભાદ્રપદા નક્ષત્ર પર બુધ હોય તો રાજાઓ ક્લેશ પામે અને પશુ પક્ષીઓમાં આરોગ્યતા હોય. રેવતી નક્ષત્ર પર બુધ હોય તો કુંકુમ વગેરે મોંઘાં થાય.

રાશીને આશ્રી બુધના ઉદયનું ફળ

મેષ રાશિ પર બુધનો ઉદય થાય તો ગાય વગેરે પશુઓને ઘણી પીડા થાય, અને તીડ વગેરેના ઉપદ્રવથી ધાન્ય મોંઘુ થાય. વૃષ રાશિ પર બુધનો ઉદય હોય તો અતિવૃષ્ટિ થાય. મિથુન રાશિ પર બુધનો ઉદય હોય તો વરસાદ ન થાય કર્ક રાશિ પર બુધનો ઉદય હોય તો સુખની પ્રાપ્તિ થાય. સિંહ રાશિ પર બુધનો ઉદય હોય તો પશુઓનો વિનાશ થાય કન્યા રાશિ પર બુધનો ઉદય હોય તો અધિક ધાન્ય પાકે અને સુખ થાય તુલા રાશિ પર બુધનો ઉદય હોય તો ભૂમિકંપ થાય અને યુદ્ધ થાય વૃશ્ચિક રાશિ પર બુધનો ઉદય હોય તો રાજાનો ભય અને સુકાળ થાય. ધનુષ રાશિ પર બુધનો ઉદય હોય તો સુખની પ્રાપ્તિ થાય. મકર રાશિ પર બુધનો ઉદય હોય તો ધાન્ય અને રસ વગેરેવડે પૃથ્વી પૂર્ણ થાય કુંભ રાશિ પર બુધનો ઉદય હોય તો વાયુ અધિક ચાલે, અને માર્ગમા ભય થાય, તથા મીન રાશિ પર બુધનો ઉદય હોય તો દુકાળ અથવા અતિવૃષ્ટિ થાય

પોષ, આષાઢ, શ્રાવણ, વૈશાખ અને માઘ માસમાં બુધનો ઉદય હોય તો જગતમા ભય થાય, અને તે માસોમા બુધનો અસ્ત થતો હોય તો તે શુભ ફળદાયક છે આષાઢ માસના શુક્લ પક્ષમા બુધનો ઉદય થતો હોય અને શ્રાવણ માસમા શુક્રનો અસ્ત થતો હોય તો સુવર્ણ જેવુ ધાન્ય મોંઘુ મળે. ભાદ્રપદ માસના શુક્લ પક્ષની ચોથ કે પાચમને દિવસે બુધ કે શુક્રનો ઉદય હોય તો લોકને વિષે ધાન્યની એક પોટલી પણ મહા- કષ્ટથી પામી શકાય લોકમાં કહ્યુ છે કે—" જો બૃહસ્પતિ

અને બુધ એક સાથે રહ્યા હોય તો હે બહુધી ! હું તને કહું છું કે લોકમાં વરસાદ વરસે નહીં. જો ભાદ્રપદ માસમાં બુધનો ઉદય થતો હોય તો વરસાદ અધિક થાય. જો આશ્વિન માસમાં બુધનો ઉદય હોય તો અધિક વરસાદ ન થાય. " શ્રાવણ માસમાં શુક્રનો અસ્ત અને બુધનો ઉદય થતો હોય તો ભાદ્રપદ માસમાં વરસાદ ન વરસે. અથવા " પશુઓનો વિનાશ થવાથી છાશ પણ કોઈ ઠેકાણે મળે નહીં. " એવો પાઠાંતર છે શ્રીહીરસૂરિએ કરેલી મેઘમાળામાં કહ્યું છે કે—" સિંહ સંક્રાંતિથી દશમે દિવસે બુધનો ઉદય હોય તો ઈંદ્રમહોત્સવ એટલે પૃથ્વી પર સારી વૃષ્ટિ થાય " લોકમાં પણ કહ્યું છે કે—" ચૈત્ર માસમાં બારશને દિવસે બુધનો ઉદય થાય અને તેની પૂર્વ તરફ શુભ ગ્રહ હોય તો હે બહુધી ! ઘી વેચવું નહીં (સંગ્રહ કરવો). આશ્વિન માસમાં બુધનો ઉદય થાય તો કપાસનો વિનાશ થાય અને અસ્ત હોય તો રાતી વસ્તુનો વિનાશ થાય. કાર્તિક માસના કૃષ્ણ પક્ષમાં બુધનો ઉદય થતો હોય તો વર્ષું અન્ન થાય. " કાર્તિક શુક્લ પક્ષમા બુધનો ઉદય થતો હોય તો તલ અને ગળીનો વિનાશ થાય. માર્ગશીર્ષ માસમાં બુધનો ઉદય થતો હોય તો કપાસ મોંઘો થાય. કહ્યું છે કે—' માર્ગશીર્ષ માસમાં બુધનો ઉદય હોય અથવા શુક્રનો અસ્ત હોય તો પશુઓને વેચવા યોગ્ય છે, માર્ગશીર્ષ માસની અમાવાસ્યાને દિવસે બુધનો અસ્ત હોય તો વસ્ત્ર વગેરેને વેચીને પણ ધાન્ય ખરીદ કરવું જોઈએ. " પોષ તથા માઘ માસમાં બુધનો ઉદય હોય તો દુકાળ થાય. ફાલ્ગુન માસમાં બુધનો ઉદય હોય તો તે દુકાળ કરનાર છે. લોકમાં કહ્યું છે કે—" પોષ માસમાં બુધનો ઉદય કે અસ્ત હોય તો મહાન્ રાજાઓનો વિનાશ થાય એમ હે બહુધી ! તું જાણ. "

બુધના અસ્તનું ફળ

મેષ રાશિમાં બુધને અસ્ત હોય તો પૃથ્વી પર સુકાળ થાય. વૃષભ રાશિમાં બુધનો અસ્ત હોય તો પશુઓનો વિનાશ થાય. મિથુન રાશિમાં બુધનો અસ્ત હોય તો રાજાઓ પીડા પામે. કર્ક રાશિમા બુધનો અસ્ત હોય તો અનાવૃષ્ટિ, મૃત્યુભય અને ચોરનો ભય થાય તે જ પ્રમાણે સિંહ રાશિમા બુધનો અસ્ત થાય તો પણ તેવું જ ફળ જાણવું. તથા જળ થોડુ થાય. કન્યા રાશિમાં બુધનો અસ્ત થાય તો ચોરનો ભય, અતિવૃષ્ટિ અને કરીયાણા મોંઘા થાય તુલા અને વૃશ્ચિક રાશિમા બુધનો અસ્ત હોય તો ધાતુ મોઘી થાય ધનુષ રાશિમાં બુધનો અસ્ત હોય તો રાજાઓથી ભય પ્રાપ્ત થાય મકર રાશિમા બુધનો અસ્ત હોય તો વેપારી લોકોને થોડો લાભ મળે કુંભ રાશિમા બુધનો અસ્ત હોય તો વાયુ અધિક વાય, તથા હિમવડે વૃક્ષોનો નાશ થાય તથા મીન રાશિમા બુધનો અસ્ત હોય તો પરાધીનપણે રાજવર્ગની પીડા થાય

શુક્રના ચારનું ફળ

ગુરુ, શનિ, રાહુ અને કેતુના ચારનુ ફળ પ્રથમ કહી ગયા છીએ. હવે અનુક્રમે આવેલા શુક્રના ચારનું ફળ કહે છે–શુક્ર અનુક્રમે ચાર, ચાર, પાચ, ત્રણ, પાચ અને એ નક્ષત્રો પર જ આવી શકે છે જો તે નક્ષત્રો પર શુક્ર માર્ગી હોય કે વક્રી હોય કે પ્રસિદ્ધ (ઉદિત) એવા બીજા ક્રૂર ગ્રહોવડે તેનો વધ થતો હોય, એ સર્વનું ફળ અહીં કહેવાય છે—પ્રથમના ચાર નક્ષત્રો પર શુક્ર હોય તો ગાયોને પીડા થાય, પછીના ચાર નક્ષત્રો પર શુક્ર હોય તો મેઘનો ઉદય થાય.

ત્યારપછીનાં પાંચ અને બીજા પાંચ નક્ષત્રો પર શુક્ર હોય તો ધાન્યનો વિનાશ થાય. તથા ૭ અને ત્રણ નક્ષત્રો પર શુક્ર હોય તો તે સુખદાયક છે ૭ અને ત્રણ નક્ષત્રો પર શુક્ર હોય તો ધાન્યનો સંગ્રહ કરવો, અને પંચક (પાંચ પાંચ) નક્ષત્રો પર શુક્ર હોય તો ધાન્ય વેચવા ઉચિત છે એ રીતે ધનવાનોને લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે એ શુક્રચારનો વિચાર છે ભરણી નક્ષત્રથી આરંભીને (પહેલા ચાર-૧ ભરણી, ૨ કૃત્તિકા, ૩ રોહિણી અને ૪ મૃગશીર્ષ; બીજા ચાર-૧ આર્દ્રા, ૨ પુનર્વસુ, ૩ પુષ્ય અને ૪ અશ્લેષા; ત્રીજા પાંચ-૧ મઘા, ૨ પૂર્વાફાલ્ગુની, ૩ ઉત્તરાફાલ્ગુની, ૪ હસ્ત અને ૫ ચિત્રા; ચોથાં ત્રણ-૧ સ્વાતિ, ૨ વિશાખા અને ૩ અનુરાધા; પાંચમાં પાંચ—૧ જ્યેષ્ઠા, ૨ મૂળ, ૩ પૂર્વાષાઢા, ૪ ઉત્તરાષાઢા અને ૫ શ્રવણ; છઠ્ઠાં ૭ ૧ ધનિષ્ઠા, ૨ શતભિષા, ૩ પૂર્વાભાદ્રપદ, ૪ ઉત્તરાભાદ્રપદ, ૫ રેવતી અને ૬ અશ્વિની) મનુષ્યોમાં તેનું (શુક્રચારનું) ફળ પ્રાપ્ત થાય છે પૂર્વના વિદ્વાનો શુક્રના ચારમાં રાજાઓ વચ્ચે યુદ્ધ થાય એમ માને છે લોકમાં કહ્યું છે કે—"બુધનો અસ્ત થાય અને શુક્રનો ઉદય થાય તો યુદ્ધ થાય અથવા અકાળ વૃષ્ટિ થાય." નંદા તિથિમાં શુક્રનો ઉદય હોય તો વર્ષો કર્ષ, ઘણી વૃષ્ટિ, ઘણું ધાન્ય અને સુકાળ થાય તથા મનુષ્યો સુખી થાય. સિંહ રાશિનો શુક્ર તુલા રાશિનો મંગળ અને કર્ક રાશિનો બૃહસ્પતિ હોય તો પૂળની વૃષ્ટિ થાય, મોટો વાયુ વાય અને ધાન્ય મોઘું થાય. પાઠાંતરમાં કહ્યું છે કે-"કર્ક રાશિનો શુક્ર હોય તો ભરેલાં સરોવર પણ સુકાઈ જાય, સિંહ

રાશિનો શુક્ર હોય તો જળની વૃષ્ટિ થાય નહીં કન્યા રાશિનો મંગળ હોય તો ધૂળની વૃષ્ટિ થાય અને જળની વૃષ્ટિ ન થાય ” મેઘમાળામાં કહ્યુ છે કે—“ શ્રાવણ માસમાં સિંહ રાશિ પર શુક્ર આવે તો વરસાદનો મૂળથી નાશ થાય, જો વરસાદ વરસે તો ઘણો વરસે અને આશ્વિન કે કાર્તિક માસમાં રોગ ઉત્પન્ન થાય ”

શુક્રના દ્વાર

ભરણી વગેરે આઠ નક્ષત્ર પર શુક્રનો ઉદય હોય તો તે મેઘદ્વાર કહેવાય છે તે વખતે મેઘની વૃષ્ટિ થાય, પ્રજા આનદ પામે અને ધાન્ય સસ્તું થાય મઘાદિક પાચ નક્ષત્ર પર શુક્રનો ઉદય થતો હોય તો તે ધૂલિદ્વાર કહેવાય છે તેમા પ્રજા દુઃખી થાય, જળનો નાશ થાય અને ઉપદ્રવ થાય છે સ્વાતિ વગેરે સાત નક્ષત્ર પર શુક્રનો ઉદય હોય તો રાજદ્વાર થાય છે. તેમાં લોક ભયભીત થાય તથા છત્રપતિનો નાશ થાય છે શ્રવણ વગેરે સાત નક્ષત્રો પર શુક્રનો ઉદય હોય તો કનકદ્વાર થાય છે. તેમાં લોકો ઘણા સુખી થાય અને નિશ્ચે સુકાળ થાય મતાતરમા કહ્યું છે કે—“ સ્વાતિ વગેરે ત્રણ નક્ષત્રો પર શુક્રનો ઉદય હોય તો ધર્મદ્વાર કહેવાય છે તે શુભદાયક છે જ્યેષ્ઠા વગેરે ચાર નક્ષત્રો પર શુક્રનો ઉદય હોય તો હેમદ્વાર કહેવાય છે તેમા મિશ્રફળ મળે છે શ્રવણ વગેરે સાત નક્ષત્રો પર શુક્રનો ઉદય હોય તો ઋજુદ્વાર થાય છે. તેમા દુકાળ પડે, લોકમા રોગની પ્રવૃત્તિ થાય અને તે દુઃખદાયક થાય છે. ” આ પ્રમાણે સુકાળ, દુકાળ, વિઘ્ન અને દેશભગ વગેરેના જ્ઞાન માટે શુક્રદ્વારનો વિચાર કર્યો

માસને આશ્રી શુક્રના ઉદયનું ફળ

ફાલ્ગુન માસમાં શુક્રનો ઉદય હોય તો ધનની વૃદ્ધિ અને ધાન્યમાં ભિક્ષાવૃત્તિ રહે એટલે ધાન્ય મોંઘુ થાય. ચૈત્ર કે વૈશાખ માસમાં શુક્રનો ઉદય હોય તો પૃથ્વી પર સમૃદ્ધિ થાય, પશુ સુખ અને ઘણી વૃદ્ધિ થાય. આષાઢ માસમાં શુક્રનો ઉદય હોય તો જળની દુર્લભતા થાય શ્રાવણ માસમાં શુક્રનો ઉદય હોય તો પશુઓને પીડા થાય. ભાદ્રપદમાં શુક્રનો ઉદય હોય તો અન્નની વૃદ્ધિ થાય. આશ્વિન માસમા શુક્રનો ઉદય હોય તો સર્વ પ્રકારની સંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય. કાર્તિક કે માગશીર્ષ માસમાં શુક્રનો ઉદય હોય તો તે શુભકારક છે પોષ માસમાં શુક્રનો ઉદય હોય તો મહા છત્રભંગ થાય. તથા માઘ માસમાં શુક્રનો ઉદય હોય તો પોષના જેવુ ફળ જાણવુ, પરંતુ પછીના વર્ષમાં મેઘનો રોધ ન હોવો જોઇએ.

ભાદ્રપદ માસમા શુક્રવારને દિવસે શુક્રનો ઉદય હોય તો પૃથ્વી પર અનાજ ઘણુ થાય અને આનંદ થાય

રાશિને આશ્રી શુક્રના ઉદયનુ ફળ

મેષ રાશિમાં શુક્રનો ઉદય હોય તો ધાન્ય મોંઘુ અને રોગની પ્રાપ્તિ થાય. વૃષ રાશિમાં શુક્રનો ઉદય હોય તો ધાન્ય સસ્તુ થાય, રાજા સંતુષ્ટ રહે અને પ્રજા સુખી થાય. મિથુન રાશિમાં શુક્રનો ઉદય હોય તો લોકમા મરણ વધે અને પૃથ્વી પર ઘઉની પ્રાપ્તિ ઘણી થાય. કર્ક રાશિમાં શુક્રનો ઉદય હોય તો અતિ વૃષ્ટિ, ધાન્યનો નાશ અને ચોરનો ભય થાય. સિંહ રાશિમાં શુક્રનો ઉદય હોય તો પણ કર્ક રાશિની જેવુ જ

ફળ જાણવું કન્યા રાશિમાં શુક્રનો ઉદય હોય તો રાજાઓ પીડા પામે. તુલા રાશિમાં શુક્રનો ઉદય હોય તો વૃષ્ટિ થોડી અને ધાન્ય સસ્તું થાય વૃશ્ચિક રાશિમા શુક્રનો ઉદય હોય તો વૃષ્ટિ ઘણી થાય, દુકાળ થાય અને ધાન્ય મોંઘું મળે. ધનુષ તથા મકર રાશિમાં શુક્રનો ઉદય હોય તો વરસાદ થાય નહીં અને ધાન્ય મોંઘું થાય કુભ રાશિમા શુક્રનો ઉદય હોય તો ઘણો થોડો વરસાદ થાય, અને પશુઓનો વિનાશ થાય તથા મીન રાશિમા શુક્રનો ઉદય હોય તો સુકાળ થાય, લોકોમા સુખ થાય અને મેઘનો ઉદય થાય

નક્ષત્રને આશ્રી શુક્રના ઉદયનું ફળ

અશ્વિની નક્ષત્રમા શુક્રનો ઉદય હોય તો બ્રાહ્મણ જાતિમાં વિરોધ થાય, જવ, તલ અને અડદ થોડા પાકે ભરણી નક્ષત્રમા શુક્રનો ઉદય હોય તો તુષ ધાન્ય મોંઘુ થાય, અને તલનો વિનાશ થાય કૃત્તિકા નક્ષત્રમા શુક્રનો ઉદય હોય તો સરસવ અને અડદ થોડા પાકે, અને બીજાં સર્વ પ્રકારના ધાન્ય પાકે રોહિણી નક્ષત્રમા શુક્રનો ઉદય હોય તો આરોગ્યતા રહે મૃગશીર્ષ નક્ષત્રમાં શુક્રનો ઉદય હોય તો ધાન્ય મોઘું થાય આર્દ્રા નક્ષત્રમા શુક્રનો ઉદય હોય તો વરસાદ થોડો થાય, અન્ન અધોમુખ થાય, તે પણ વિશેષે કરીને નાશ પામે પુષ્ય નક્ષત્રમા શુક્રનો ઉદય થાય, તો દુકાળ થાય અને ચોરનો ભય થાય અશ્લેષા નક્ષત્રમા શુક્રનો ઉદય હોય તો વરસાદ ન થાય મઘા, પૂર્વાફાલ્ગુની અને ઉત્તરાફાલ્ગુનીમા શુક્રનો ઉદય હોય તો દુઃખની પ્રાપ્તિ થાય. હસ્ત નક્ષત્રમાં શુક્રનો ઉદય હોય તો મેઘનો ઉદય થાય ચિત્રા નક્ષત્રમાં શુક્રનો ઉદય હોય તો રોગની ઉત્પત્તિ થાય અને વરસાદ

વરસે નહીં. સ્વાતિ નક્ષત્રમાં શુક્રનો ઉદય હોય તો ક્ષેમ, કલ્યાણ અને સુકાળ થાય. વિશાખા નક્ષત્રમાં શુક્રનો ઉદય હોય તો તુષ ધાન્ય મોંઘુ થાય. અનુરાધા નક્ષત્રમાં શુક્રનો ઉદય થતો હોય તો વૃષ્ટિ થોડી થાય અને પશુઓ દુઃખ પામે. બાકીનાં નક્ષત્રોમાં ફળ પહેલાં જે દ્વારોને આશ્રીને કહ્યાં છે, તેને અનુસારે સુકાળ, દુકાળ વગેરે જાણી લેવાં

તિથિને આશ્રી શુક્રના ઉદયનું ફળ

પ્રતિપદા વગેરે ચાર તિથિઓમાં શુક્રનો ઉદય હોય તો પૃથ્વી પર સુખ પ્રવર્તે પાંચમ વગેરે ચાર તિથિઓમાં શુક્રનો ઉદય હોય તો ચોરનો ઉપદ્રવ થાય નોમ વગેરે ચાર તિથિઓમાં શુક્રનો ઉદય હોય તો શસ્ત્રોમાં યુદ્ધ થાય. તથા બાકીની તિથિઓમાં શુક્રનો ઉદય હોય તો દુકાળ, વાયુ અને કષ્ટ વગેરે થાય. લોકમા પણ કહ્યું છે કે–" પ્રતિપદા, છઠ્ઠ અને અગ્યારશ એ તિથિઓમાં શુક્રનો ઉદય હોય તો અધિક જળની વૃષ્ટિ થાય, અનાજ ઘણું પાકે અને પ્રજામા આનંદ પ્રવર્તે "

માસને આશ્રી શુક્રના અસ્તનું ફળ.

જ્યેષ્ઠ માસમાં શુક્રનો અસ્ત હોય તો મહાવૃષ્ટિ થાય અને પ્રજાનો નાશ થાય. આષાઢ માસમાં શુક્રનો અસ્ત હોય તો જળ સુકાઇ, જાય શ્રાવણ માસમાં શુક્રનો અસ્ત હોય તો ઘણું ભયકર કષ્ટ થાય ભાદ્રપદ માસમાં શુક્રનો અસ્ત હોય તો ધન ધાન્યની પ્રાપ્તિ થાય. આશ્વિન માસમાં શુક્રનો અસ્ત હોય તો સુકાળ થાય. કાર્તિક માસમાં શુક્રનો અસ્ત હોય તો તે વૃદ્ધિદાયક થાય છે માર્ગશીર્ષ માસમાં શુક્રનો ઉદય થાય

તો રાજાઓમાં યુદ્ધ થાય અને પ્રજાઓ સુખી થાય. પોષ કે માઘ માસમા શુક્રનો અસ્ત થાય તો છત્રભંગ થાય. ફાલ્ગુન માસમા શુક્રનો અસ્ત હોય તો અગ્નિનો મોટો ભય થાય ચૈત્ર માસમાં શુક્રનો અસ્ત હોય તો છ માસ સુધી દુકાળ રહે અને વનનો વિનાશ થાય વૈશાખ માસમાં શુક્રનો અસ્ત હોય તો દુકાળ વગેરે ચૈત્રની જેમ જાણવુ તથા પશુઓ કાંઈક પીડા પામે

ત્રૈલોકયદીપકમા કહ્યું છે કે–"શ્રાવણુ માસમા શુક્રનો અસ્ત થતો હોય તો દહીં, દૂધ અધિક પ્રાપ્ત થાય અને વૃષ્ટિથી પૃથ્વી તૃપ્ત થાય. ભાદ્રપદ માસમા શુક્રનો અસ્ત થતો હોય તો ધન ધાન્યની પ્રાપ્તિ થાય અને મેઘ આનંદદાયક થાય" લોકમાં કહ્યુ છે કે–"જો શ્રાવણુ માસમા બુધનો ઉદય હોય અને શુક્રનો અસ્ત હોય તો હે ભડ્ડલી! મનુષ્ય છાશ ન પીએ અર્થાત્ સુકાળ થવાથી દૂધ દહીં જ ખાય." શ્રી હીરસૂરિ કહે છે કે–"આશ્વિન માસમાં બુધનો ઉદય હોય તો પૃથ્વી પર સુકાળ થાય, પરંતુ આશ્વિન માસમા શુક્રનો અસ્ત હોય તો મોટો ભયંકર દુકાળ પડે માર્ગશીર્ષ માસમા શુક્રનો અસ્ત કે ઉદય હોય તો યુગનો પ્રલય જાણુવો" અર્ઘકાંડમા પણુ કહ્યુ છે કે–"સ્વાતિ વગેરે નવ નક્ષત્રોમા શુક્રનો અસ્ત થતો હોય તો ધાન્ય વગેરે ખરીદ કરવા ભરણી વગેરે આઠ નક્ષત્રોમા શુક્રનો અસ્ત થતો હોય તો ધાન્યનો સંગ્રહ કરવો, અને બાકીના નક્ષત્રોમા શુક્રનો અસ્ત થતો હોય તો ધાન્ય વેચવા આ પ્રમાણે શુક્રના અસ્તનુ ઉત્તમ ફળ કહ્યું" પાઠાંતરમા આ પ્રમાણે છે–"શ્રાવણુ માસના કૃષ્ણુ પક્ષની પ્રતિપદાને દિવસે શુક્રાસ્ત હોય તો ધાન્યનો સંગ્રહ કરવો, અને

ભાદ્રીનાં નક્ષત્રોમાં ધાન્યને વેચવું એમ શુક્રાસ્તનું ઉત્તર ફળ કહ્યું છે" વળી લોકમાં કહ્યું છે કે—"માર્ગશીર્ષ માસમાં જો ગુરુ અને શુક્રનો ઉદય અને અસ્ત હોય તો પૃથ્વી પર અનેક ઉપદ્રવ થાય, એમ હે ભડ્ડલી! તું જાણ" જે શુક્લ પક્ષમાં શુક્રનો ઉદય કે અસ્ત હોય તો મહાયુદ્ધ થાય અને તેમાં હજારો રાજપુત્રોના રુધિરનું પૃથ્વી પાન કરે એ પ્રમાણે શ્રીહીરસૂરિ મહારાજે પોષ માસના અધિકારમાં કહ્યું છે, તેથી આ ફળ પોષ માસનું જ જાણવું

રાશિને આશ્રી શુક્રના અસ્તનું ફળ

મેષ રાશિમાં શુક્રનો અસ્ત હોય તો સર્વ પ્રકારનાં ધાન્ય મોંઘાં થાય. વૃષ રાશિમાં શુક્રનો અસ્ત હોય તો પશુઓને પીડા થાય અને ધાન્યની નીપજ થોડી થાય. મિથુન રાશિમાં શુક્રનો અસ્ત હોય તો વૈશ્યજનોને પીડાકારક છે, વરસાદ થોડો થાય અને મધ્યમાં ભય થાય. કર્ક રાશિમાં શુક્રનો અસ્ત હોય તો વરસાદ થોડો થાય અને નાનાં બાળકોને પીડા થાય. સિંહ રાશિમાં શુક્રનો અસ્ત હોય તો રાજવર્ગમાં પીડા તથા અનાવૃષ્ટિનો ભય થાય. કન્યા રાશિમાં શુક્રનો અસ્ત હોય તો વૈદ્ય લોક અને સુથાર વગેરે જનને પીડા થાય. તુલા રાશિમાં શુક્રનો અસ્ત હોય તો સિંહ રાશિના જેવું ફળ જાણવું. વૃશ્ચિક રાશિમાં શુક્રનો અસ્ત હોય તો દુકાળ થાય. ધનુષ રાશિમાં શુક્રનો અસ્ત હોય તો સ્ત્રીઓનો અને ધાન્યનો વિનાશ થાય. મકર રાશિમાં શુક્રનો અસ્ત હોય તો ધા ઘની સપડા માસ થાય. કુંભ રાશિમાં શુક્રનો અસ્ત હોય તો બ્રાહ્મણ જાતિ પીડા પામે. તથા મીન રાશિમાં શુક્રનો અસ્ત થતો

હોય તો મેઘનો ઉદય થાય, રોગનો નાશ થાય, પ્રજા સુખી થાય અને પ્રજામાં મંગળ પ્રવર્તે.

ઇતિ શુક્રચાર પ્રકરણ

ગ્રહ યોગનું ફળ

જો મંગળના ક્ષેત્રમા કોઈ પણ ગ્રહ રહેલો હોય તો છ માસ સુધી તુષ ધાન્યની મોંઘવારી થાય છે જો શુક્રના ક્ષેત્રમા મંગળ હોય તો બે માસ મોઘવારી રહે જો શુક્રના ક્ષેત્રમા ચંદ્ર કે સૂર્ય હોય તો સર્વ પ્રકારના રોગ ઉત્પન્ન થાય અને અશુભ થાય જો શુક્રના ક્ષેત્રમા શનિ કે રાહુ રહેલો હોય તો સર્વ ધાન્ય મોઘાં થાય તથા રાજ-વિગ્રહ થાય જો બુધના ક્ષેત્રમાં સૂર્ય કે ચદ્રમા રહેલો હોય તો સર્વ રાજાઓ વચ્ચે વિરોધ થાય, તથા તુષ ધાન્યની ઉત્પત્તિ પાચ માસ સુધી થાય. જો શુક્રના ક્ષેત્રમાં બુધ હોય તો કલ્યાણ થાય જો ચંદ્રના ક્ષેત્રમાં શુક્ર હોય તો પાખંડીઓની વૃદ્ધિ થાય તથા ધાન્ય મોંઘુ થાય. રવિના ક્ષેત્રમાં શુક્ર હોય તો પશુઓનુ મૂલ્ય વધે બુધના ક્ષેત્રમા શનિ કે ચદ્રમા હોય તો સાત પ્રકારના ધાન્ય મોઘા થાય શુક્રના ક્ષેત્રમા ગુરુ કે મંગળ હોય તો કપાસ વગેરે મોઘા થાય શનિના ક્ષેત્રમાં શનિ કે રાહુ હોય તો ઘી અને ધાન્ય મોઘા થાય ચદ્ર કે સૂર્યના ક્ષેત્રમા ચદ્ર કે સૂર્ય હોય તો સુકાળ થાય છે પશુઓનો નાશ થાય છે, ધાન્ય વૃદ્ધિ પામે છે અને ગોળ વગેરે મોઘાં થાય છે ગુરુના ક્ષેત્રમા શનિ કે રાહુ હોય તો પશુઓનો વિનાશ તથા તૃણનો ક્ષય થાય ગુરુના ક્ષેત્રમા મંગળ હોય તો રાજાઓ વચ્ચે વિરોધ થાય ગુરુના ક્ષેત્રમા બુધ હોય તો ઘણી વૃષ્ટિ થાય

મંગળના ક્ષેત્રમાં જો રાહુ, મંગળ, સૂર્ય કે શુક્ર હોય તો છ માસ સુધી ગોળ, કપાસ, ઘી અને દૂધ વગેરે મોંઘાં થાય. શનિના ક્ષેત્રમા જો શનિ, રાહુ કે બુધ હોય તો પશુઓનો નાશ, મનુષ્યોમાં મહામારી અને વિગ્રહ થાય. મંગળના ક્ષેત્રમાં જો શુક્ર મંગળ કે ચંદ્ર હોય તો મોતી, પશુ અને રાજાના નાશ થશે. મંગળના ક્ષેત્રમાં જો શુક્ર હોય તો ધાન્ય મોંઘુ થાય. શનિના ક્ષેત્રમાં જો સૂર્ય કે ચંદ્ર હોય તો વસ્ત્ર મોંઘાં થાય ગુરુના ક્ષેત્રમાં જો શુક્ર કે મંગળ હોય તો પ્રજા પીડા પામે. મંગળના ક્ષેત્રમાં ચંદ્રનો ઉદય હોય તો તુષ ધાન્યની વૃદ્ધિ થાય. શુક્રના ક્ષેત્રમાં ચંદ્રનો ઉદય હોય તો પીળી વસ્તુની ઉત્પત્તિ ઘણી થાય. રવિના ક્ષેત્રમાં જો શનિ, ચંદ્ર કે શુક્રનો ઉદય હોય તો (ધાન્યાદિકની) ઘણી વૃદ્ધિ થાય. ચંદ્રના ક્ષેત્રમાં શુક્ર, ચંદ્ર અને બુધનો ઉદય હોય તો છ માસ સુધી દુકાળ રહે તથા ઘણી વૃદ્ધિ થાય. બુધના ક્ષેત્રમાં જો રાહુ કે શનિનો ઉદય હોય તો પશુઓનો ક્ષય, પ્રજાઓમા પીડા અને ધાન્ય મોંઘુ થાય. શુક્રના ક્ષેત્રમાં ચંદ્ર, સૂર્ય કે શનિનો ઉદય હોય તો રાજાઓ વચ્ચે યુદ્ધ થાય તથા ધાન્ય ઘણું મોંઘુ થાય. શનિના ક્ષેત્રમાં મંગળ કે સૂર્યનો ઉદય હોય તો ઘી, ગોળ અને રાતા વસ્ત્રની વૃદ્ધિ થાય જો શનિના ક્ષેત્રમા શનિનો ઉદય હોય તો તૃણ કાષ્ઠ અને લોહ મોંઘા થાય

જો શુભ અને ક્રૂર ગ્રહો પરસ્પર સંમુખ હોય અથવા પરસ્પર બન્નેનો વેધ થતો હોય તો અવશ્ય દુકાળ થાય છે ગ્રહોનું યુદ્ધ હોય તો રાજાઓનું પરસ્પર યુદ્ધ થાય છે ગ્રહો વક્રી હોય તો દેશમાં વિભ્રમ થાય છે અને ગ્રહોનો વેધ હોય તો સર્વ લોકો પીડા પામે. જ્યેષ્ઠ માસમા સૂર્યની સાથે પાંચ

ગ્રહો એક રાશિમા હોય તો શ્રાવણ માસમા વરસાદનો રોધ થાય, તથા કોઇ દેશમાં છત્રભગ થાય. સાતમની તિથિએ શનિ કે મગળ વક્રી થતા હોય તો લોકમા હાહાકર થાય, તથા દક્ષિણ દેશમાં વિશેષે કરીને હાહાકાર થાય જો શુક્રના ક્ષેત્રમાં શનિ, મગળ અને ગુરુ એકઠા હોય અથવા ગુરુ અને શુક્ર એકઠા હોય તો વરસાદ કે યુદ્ધ થાય જો કાર્તિક માસની નોમને દિવસે પાંચ ગ્રહ એક રાશિ પર હોય તો અકાળે ઘણી વૃષ્ટિ થવાથી નદીઓ જળવડે પૂર્ણ થાય. માર્ગશીર્ષ માસમાં શનિની સાથે પાંચ ગ્રહ હોય તો રોગની ઘણી ઉત્પત્તિ થાય. માર્ગશીર્ષની પૂર્ણિમાને દિવસે પાંચ ગ્રહોનો યોગ હોય તો તે યુદ્ધનું કારણ છે માર્ગશીર્ષે માસમાં જો પાચ ગ્રહો એક રાશિ પર હોય તો લોકમા મહામારી અને કવચિત્ રાજાનુ મરણ થાય જો શુભ કે કૂર પાચ ગ્રહો એક રાશિ પર હોય તો કોઇ પણ રાજાનુ મરણ થાય અને વૃષ્ટિ ઘણી થાય જો બૃહસ્પતિથી ત્રીજે સ્થાને રવિ, મગળ, રાહુ અને શનિ હોય તો આવા યોગમા સુકાળ થાય છે. રાહુ, મગળ, સૂર્ય આદિ (શનિ) એ ચાર કૂર ગ્રહો છે તે ગ્રહો શનિથી ત્રીજે સ્થાને હોય તો સુખ અને સુકાળ થાય છે. જો બૃહસ્પતિથી પાચમે સ્થાને સૂર્ય, મગળ, રાહુ અને શનિ હોય તો તે ઘોર યોગ કહેવાય છે, તેમા ઘોર દુકાળ પડે છે. રાહુ, કેતુ, મંગળ અને સૂર્ય આદિ ચાર કૂર ગ્રહો શનિથી પાંચમે સ્થાને હોય તો દુઃખ અને દુકાળ થાય છે. શનિ અને રાહુથી પણ ત્રીજા સ્થાનમા કૂર ગ્રહ હોય તો તે સુખકારક છે, તથા તે શનિ અને રાહુથી પાચમા સ્થાનમાં કૂર ગ્રહ હોય તો તે દુકાળ અને દુઃખના હેતુ થાય છે. બૃહસ્પતિ, રાહુ, શનિ અને મંગળ એમાનો

કોઇ પણ એક ગ્રહ (શનિ અને રાહુથી) નીચે કે પાંચમે સ્થાને હોય તો અનુક્રમે ધાન્યનો ક્ષય અને વિક્રય કરવો. બે બૃહસ્પતિથી સાતમા, બારમા, પાંચમા અને બીજા સ્થાનમાં શનિ, રાહુ, મંગળ અને સૂર્ય એમાંથી કોઇ પણ ગ્રહ હોય કે તેની દૃષ્ટિ પડતી હોય તો દેશનો નાશ થાય છે

આ પ્રમાણે આચાર્ય મહારાજના ચરણકમળની સેવાએ કરીને તથા પોતાની સારી બુદ્ધિએ કરીને બહોળુ વક્રીપણું, માર્ગગામીપણું, અતિચાર, ઉદય અને અસ્તપણું વગેરેનો સારી રીતે આદરપૂર્વક વિચાર કરી વર્ષને વિષે થનારા શુભાશુભ ફળનો વિવેક કરી બુદ્ધિમાન પંડિતે પોતે તે ફળ કહેવું કે જેથી લક્ષ્મી પોતાના પાણિગ્રહણને માટે આગ્રહવાળી થાય.

ઇતિ શ્રી તપગચ્છના નાયક મહોપાધ્યાય શ્રી
મેઘવિજય ગણિએ રચેલા આ મેઘમહોદય
અથવા વર્ષપ્રબોધ નામના ગ્રંથને વિષે
ગ્રહસમૂહના વિચાર નામનો આ
અગ્યારમો અધિકાર પૂર્ણ થયો

ચાર દ્વારને કહેનારો બારમો અધિકાર

તિથિ અને માસનું નિરૂપણ કરતી વખતે પ્રથમ વારદ્વાર કહી ગયા છે હવે વર્ષનો બોધ થવા માટે નક્ષત્રદ્વાર કહે છે. વર્ષમા સૂર્યને ભોગવવા લાયક કૃત્તિકાથી તેર નક્ષત્રો વરસાદને લાયક છે તેમા વરસાદ થાય તે શુભ ફળદાયક છે. જો સૂર્યભોગ્ય અશ્વિની નક્ષત્રમા વરસાદ થાય તો અન્નનો નાશ થાય, રેવતિ નક્ષત્રમાં વૃષ્ટિ થાય તો જળનો નાશ થાય, અને ભરણી નક્ષત્રમા વરસાદ થાય તો સર્વનો નાશ થાય, પરંતુ કૃત્તિકા નક્ષત્રમા વરસાદ ન થાય તો કેમકે કૃત્તિકા નક્ષત્રમાં પાચ છ જ વૃષ્ટિના બિંદુઓ પડે તો તે પૂર્વના નક્ષત્રોના અને પછીના નક્ષત્રોના સર્વ દોષોને હણીને કલ્યાણકારક થાય છે રોહિણી નક્ષત્ર પર સૂર્ય હોય તો તેમાં થયેલો વરસાદ અશુભકારક છે તો પણ નદીમાં પૂર આવે એટલો વરસાદ થાય તો તે દોષકારક નથી. તેથી આવા સ્યાદ્વાદ મતવાળાનો વિજય થાય છે જો રોહિણી નક્ષત્ર પર સૂર્ય હોય ત્યારે સૂર્યનો સખત તાપ પડે તો આગળ ઘણી સારી વૃષ્ટિ થાય છે. પરંતુ ગાયોની ખરીથી શુષ્ક ધૂળ ઉખડી આવે એટલી થોડી વૃષ્ટિ થઇ હોય તો તે દોષવાળી કહી છે

મેષ સંક્રાંતિને દિવસે જે નક્ષત્ર હોય તે સંક્રાતિને સમયે પૂર્વ દક્ષિણ વગેરે ક્રમથી લખવા તેમાં પૂર્વ સમુદ્રમા બે નક્ષત્ર મૂકવાં ત્યાર પછી સવળા ક્રમથી તટ પર એક નક્ષત્ર, સંધિને વિષે એક નક્ષત્ર અને પર્વતને વિષે એક નક્ષત્ર એ રીતે અઠાવીશ નક્ષત્રો

રોહિણી ચક્ર

સ્થાપન કરવા. તેમાં આઠ સંધિનાં આઠ નક્ષત્રો, આઠ તટનાં આઠ નક્ષત્રો, ચાર દિશાનાં ચાર, સમુદ્રમાં બે બે નક્ષત્રો મૂકવાથી તેના આઠ નક્ષત્રો અને ચાર વિદિશામાં ચાર પર્વત હોવાથી તેના ચાર નક્ષત્રો મળી કુલ અઠાવીશ નક્ષત્રો થાય છે આ ચક્રમાં રોહિણી નક્ષત્ર જે સ્થાન પર હોય તે સ્થાનનો વિચાર કરવાનો છે તેમાં પર્વત કે સંધિ પર રોહિણીનો સમય હોય તો ખંડવૃષ્ટિ થાય, સમુદ્રમાં હોય તો ઘણી વૃષ્ટિ થાય અને તટને વિષે હોય તો સુકાળ થાય. સંધિમાં રોહિણી નક્ષત્ર હોય તો વણિકને ઘેર (મેઘનો) વાસ જાણવો, પર્વત પર રોહિણી હોય તો કુંભારને ઘેર વાસ જાણવો, સમુદ્રને વિષે રોહિણી હોય તો માળીને ઘેર વાસ જાણવો અને તટ ઉપર રોહિણી નક્ષત્ર હોય તો ધોબીને ઘેર વાસ જાણવો.

દિવસાર્ધ અને માસાર્ધ

અર્ઘકાંડમાં ત્રૈલોક્યદીપકકાર કહે છે કે—સ્વાતિ વગેરે આઠ નક્ષત્રો અને અશ્વિની વગેરે ત્રણ નક્ષત્રોની ત્રિક સંજ્ઞા છે એમ અર્ઘકાંડમાં ચતુર એવા પંડિતોએ જાણવું મૃગશીર્ષ વગેરે કથ નક્ષત્રો અને ધનિષ્ઠાદિ પાંચ નક્ષત્રોની અર્ઘનો નિર્ણય કરવા માટે પંચક સંજ્ઞા જાણવી. ત્રિક નક્ષત્રોમાં ગ્રહ રહેલા હોય તો તે ત્રિકયોગ કહેવાય છે અને પંચક નક્ષત્રોમાં ગ્રહ રહેલા હોય તો તે પંચકયોગ કહેવાય છે તેમાં ત્રિકયોગ હોય ત્યારે ધન ગ્રહણ કરવું યોગ્ય છે અને પંચકયોગ હોય ત્યારે ધન આપવું યોગ્ય છે નક્ષત્રત્રિકને વિષે અથવા જીવ(બૃહસ્પતિ)ની રાશિથી નક્ષત્રત્રિકને વિષે જો ક્રૂર ગ્રહ રહેલા હોય, અથવા ક્રૂર ગ્રહોથી જીવરાશિ નક્ષત્ર ત્રિકમાં

હોય તો કરિયાણુ ગ્રહણ કરવા યોગ્ય છે એ જ રીતે નક્ષત્ર પચકમા અથવા જીવરાશિથી નક્ષત્રપંચકમાં જો ક્રૂર ગ્રહ રહેલા હોય અથવા ક્રર ગ્રહોથી જીવરાશિ નક્ષત્રપચકમા હોય તો કરિયાણુ વેચવા યોગ્ય છે. જ્યારે નક્ષત્રત્રિકમા ચદ્ર રહેલો હોય ત્યારે કરિયાણુ ખરીદ કરવા યોગ્ય છે અને જ્યારે નક્ષત્રપંચકમા ચદ્ર હોય ત્યારે સમગ્ર કરિયાણુ વેચવા લાયક છે બૃહસ્પતિ નક્ષત્રમાં રાહુ અને શનિ હોય અથવા રાહુ અને મંગળના ત્રિકમાં બૃહસ્પતિ રહેલો હોય, અથવા તે ગ્રહો અન્યોન્ય પંચકમા આવી જાય તો પચકમા ધાન્ય દેવુ અને ત્રિકમા ધાન્ય લેવું યોગ્ય છે જો સર્વે ગ્રહો ત્રિકમા હોય અથવા બૃહસ્પતિથી શનિ, રાહુ અને મગળ એ ગ્રહો ત્રિકમાં આવતા હોય તો પૃથ્વી પર સોઘવારી રહે તેમાં પણ તિથિની વૃદ્ધિ હોય તો વિશેષ સોઘવારી રહે જો કદાચ દૈવયોગથી નક્ષત્રત્રિકમાં રાશિપંચક આવે તો કાઇક મોઘવારી થાય તેમા પણ શુભ ગ્રહોનો વેધ હોય તો વિશેષ મોંઘવારી થાય જ્યારે સર્વે ગ્રહો નક્ષત્રપચકમા એકઠા થાય ત્યારે પૃથ્વી પર મોઘવારી થાય છે તેમા પણ નક્ષત્રની હાનિ હોય તો વિશેષ મોંઘવારી થાય છે રાશિપચકના યોગમા જ્યારે ત્રિકનક્ષત્ર આવે ત્યારે કાઇક સોઘવારી થાય છે તેમા પણ સૌમ્ય ગ્રહ વક્રી હોય તો તે વિશેષ શુભકારક છે જ્યારે મગળ, શનિ અને રાહુ એ ગ્રહો બૃહસ્પતિથી રાશિપચક કે નક્ષત્રપચકમા હોય ત્યારે ભયકર દુકાળ જાણવો તેમા પણ નક્ષત્ર ન્યૂન હોય તો અતિ ભયકર દુકાળ જાણવો પૂર્વના સર્વે ગ્રહો રાશિત્રિક કે નક્ષત્રત્રિકમા હોય તો પૃથ્વી પર મહા-

સુખ થાય. તેમાં પણ સૌમ્ય ગ્રહ વક્રી હોય તો મહોત્સવ થાય છે

આ પરથી પ્રકૃતમાં એ કહેવાનું છે કે સર્વ નક્ષત્રોને મધ્યે રોહિણી નક્ષત્ર એ નક્ષત્રત્રિકમાં રહેલું હોય તો તે સૌમ્યગ્રહને યોગે શુભ કારક અને ક્રૂર ગ્રહને યોગે અશુભ કારક છે (સૂર્યના પડખિયા) મૃગશીર્ષ નક્ષત્ર પર સૌમ્ય અને ક્રૂર બન્ને પ્રકારના ગ્રહો હોય તો અતિવૃષ્ટિ, અનાવૃષ્ટિ, ઉંદર, તીડ, સૂડ, સ્વચક્રભય અને પરચક્રભય એ સર્વ થાય છે

આર્દ્રા નક્ષત્ર પ્રવેશ

આર્દ્રા નક્ષત્રમાં સૂર્યનો પ્રવેશ એ સૂર્યોદય વખતે થાય તો તે રોગ કરે છે સૂર્યોદય પછી બે ઘડી દિવસ ચઢે આર્દ્રા નક્ષત્રમાં સૂર્યનો પ્રવેશ થતો હોય તો વિગ્રહ અને રોગ કરે છે મધ્યાહ્ન સમયે આર્દ્રામાં સૂર્યનો પ્રવેશ થતો હોય તો ખેતીનો નાશ થાય, ધાન્ય મોંઘું થાય અને તૃણનો નાશ થાય સંધ્યાસમયે આર્દ્રા નક્ષત્ર બેસતું હોય તો સુકાળ થાય રાત્રિએ બેસતું હોય તો લોકમાં સર્વ પ્રકારનું સુખ થાય મધ્ય રાત્રે આર્દ્રા પ્રવેશ હોય તો લોભ પ્રાપ્ત થાય. પાછલી રાત્રિએ આર્દ્રામાં સૂર્ય પ્રવેશ કરે તો પ્રથમ સુખ અને પછી દુઃખ થાય. કહ્યું છે કે–"હે સખી! મૃગશીર્ષ નક્ષત્રમાં વાયરા ન વાય અને આર્દ્રામાં વૃષ્ટિ ન થાય તો વર્ષ નબળું થાય."

નક્ષત્ર દ્વાર

મઘા નક્ષત્રમાં સૂર્ય જે દિવસે આવે તે દિવસને છોડીને બાકીનાં સર્વ નક્ષત્રના દિવસોમાં વરસાદ થાય તો સર્વ લોકોને હર્ષ આપનાર એવી મોટું ફળ આપનારી થાય. હસ્ત નક્ષત્રમાં સૂર્ય જે દિવસે આવે તે દિવસે જે વરસાદ થાય તો સર્વ પ્રતિનો

વિનાશ થાય. સ્વાતિ નક્ષત્રમાં સૂર્ય હોય ત્યારે જો વૃષ્ટિ થાય તો સમુદ્રમા મોતી પાકે. સૌમ્ય વારને દિવસે નક્ષત્રને વિષે સૂર્યનો ચાર થાય તો તે શુભદાયક કહ્યો છે. રવિ, મગળ અને શનિવારે સૂર્યનું નક્ષત્ર પર ગમન થાય તો તે અશુભ છે.

સર્વતોભદ્ર ચક્ર

કર્પૂરચક્ર પહેલા કહી ગયા છીએ હવે સર્વતોભદ્ર નામનું ચક્ર કહીએ છીએ. તેમા નક્ષત્રના અનુસારથી દેશનું શુભાશુભ જાણવુ સૌમ્ય ગ્રહનો *વેધ થાય તો સોધવારી થાય અને ક્રૂર

* વેધ જાણવાનો પ્રકાર—સર્વતોભદ્ર ચક્રમા જે નક્ષત્ર પર ગ્રહ રહેલો હોય તે નક્ષત્રના સ્થાનથી ગ્રહની દષ્ટિને અનુસારે ડાબો જમણો અને સન્મુખ એમ ત્રણ પ્રકારે વેધ થાય છે, અર્થાત્ ગ્રહની દષ્ટિ જે તરફ હોય તે તરફ વેધ થાય છે ગ્રહોનો વેધ ગજેદ્રના દાતના સસ્થાન જેવો બે તરફ એટલે વામ અને દક્ષિણના વેધથી રાશિ, અક્ષર, સ્વર, તિથિ અને નક્ષત્રને પાચમો વેધ થાય છે, પરતુ સન્મુખ રહેલી નાસિકાના અગ્રભાગની જેમ કેવળ સન્મુખ એક જ નક્ષત્રનો વેધ થાય છે, એમ કોઇક આચાર્યનો મત છે. આ કારણથી નરપતિજયચર્યાને વિષે સર્વતોભદ્રની સસ્કૃત ટીકામાં પણ કહ્યુ છે કે—વામ અને દક્ષિણ દષ્ટિ હોય તો રાશિ, નક્ષત્ર, સ્વર, વ્યજન અને તિથિ એ પાચમો વેધ થાય છે અને સન્મુખ દષ્ટિ હોય તો છેલ્લા એક જ નક્ષત્રનો વેધ થાય છે ભૌમાદિ પાચ (મગળ બુધ, ગુરુ, શુક્ર અને શનિ) ગ્રહોમાંથી જે ગ્રહ વક્રી થતો હોય તેની દષ્ટિ દક્ષિણ તરફ પડે છે. અને શીઘ્રગામી એટલે અતિચારી જે ગ્રહ હોય તેની દષ્ટિ વામ તરફ પડે છે તથા જે ગ્રહ મધ્યચારી હોય તેની દષ્ટિ સન્મુખ પડે છે રાહુ અને કેતુની સદા વક્ર ગતિ હોય છે, અને ચદ્ર તથા સૂર્યની સદા શીઘ્ર ગતિ હોય છે તેથી તે ચારે ગ્રહોની ગતિ સર્વદા એક જ પ્રકારની હોવાથી તેમની દષ્ટિ પણ સર્વદા જુદા પ્રકારે ત્રણ જાતની હોય છે

મહનો વેધ હોય તો ભોયવારી થાય તે મહવેધ દેશ કાળ અને વસ્તુ એ ત્રણને વિષે કહેલો છે કૃત્તિકાનો વેધ હોય તો ગોળ, યવ, મણિ, હીરા, ધાતુ અને તલ એ વસ્તુમાં વેધ થાય છે તથા આઠ માસ દક્ષિણ દિશામાં દુઃખ થાય છે રોહિણી નક્ષત્રમાં વેધ હોય તો સર્વ પ્રકારનાં ધાન્ય, રસ, ધાતુ અને ઉર્ણ કમળ એ વસ્તુમાં વેધ થાય છે તથા પૂર્વ દિશામાં સાત દિવસ દુઃખ થાય છે મૃગશીર્ષ નક્ષત્રમાં વેધ હોય તો ગોમ, ઘેસ, ગાય, લાખ, કોદરાં, ઝપેઠા, રત્ન અને તુવેર એ વસ્તુમા વેધ થાય છે, તથા ઉત્તર દિશામાં સાઠ દિવસ પીડા રહે આર્દ્રા નક્ષત્રનો વેધ હોય તો તેલ, લવણ વગેરે સર્વ ક્ષાર અને રસ વગેરે અને ચંદન વગેરે સુગંધી વસ્તુનો વેધ થાય છે, તથા પશ્ચિમ દિશામાં એક માસ દુઃખ રહે છે પુનર્વસુ નામના નક્ષત્રમાં વેધ હોય તો સુવર્ણ, રૂ, કપાસ, જુવાર, કુસુમ અને કાળા રેશમી વસ્ત્રનો વેધ થાય છે તથા બે માસ ઉત્તર દિશામાં અશુભ રહે પુષ્ય નક્ષત્રનો વેધ હોય તો સોનું, ઘી, રૂપું શાળ, ઘઉં, સરસવ, સર્જિકા (સાજીખાર), તેલ અને હિંગ વગેરે વસ્તુનો વેધ થાય છે તથા આઠ માસ દક્ષિણ દિશામાં પીડા રહે. અશ્લેષા નક્ષત્રનો વેધ હોય તો મજીઠ, આદુ, લઉં, સુંઠ, મરી, કોદરાં અને શાળ એ વસ્તુનો વેધ થાય છે, તથા એક માસ પશ્ચિમ દિશામાં દુઃખ રહે. મઘા નક્ષત્રનો વેધ હોય તો તલ, તેલ, ઘી, પરવાળા, ચણા, અળસી, મગ અને કાંગ એ વસ્તુનો વેધ થાય છે તથા દક્ષિણ દિશામાં આઠ માસ વિઘ્ન રહે છે પૂર્વાફાલ્ગુની નક્ષત્રનો વેધ હોય તો કમળ, રેશમી વસ્ત્ર, જુવાર, તેલ અને રૂપુ એ વસ્તુનો વેધ થાય છે તથા દક્ષિણ દિશામાં આઠ માસ પીડા રહે. ઉત્તરાફાલ્ગુની નક્ષત્રનો

વેધ હોય તો અડદ, મગ વગેરે ચોખા, કોદરાં, સિંધાલૂણ, લસણ અને સર્જી (સાજીખાર) એ વસ્તુનો વેધ થાય છે, તથા ઉત્તર દિશામા બે માસ પીડા રહે હસ્ત નક્ષત્રનો વેધ હોય તો ચદન, કપૂર, દેવદાર, અગર, રક્તચંદન અને કદ વગેરે વસ્તુનો વેધ થાય છે, તથા ઉત્તર દિશામા બે માસ પીડા રહે ચિત્રા નક્ષત્રનો વેધ હોય તો સોનુ, રત્ન, મગ, અડદ, પરવાળા અને અશ્વાદિક વાહનનો વેધ થાય છે, તથા ઉત્તર દિશામાં બે માસ પીડા રહે સ્વાતિ નક્ષત્રનો વેધ હોય તો સોપારી, મરી, સરસવ, તેલ, રાઇ, હિગ, ખજુર વગેરે વસ્તુનો વેધ થાય છે, તથા ઉત્તર દેશમા સાત દિવસ પીડા રહે. વિશાખા નક્ષત્રનો વેધ હોય તો જવ, શાળ, ઘઉં, મગ, રાઈ, મસૂર, મકુષ્ઠ વગેરે વસ્તુનો વેધ થાય છે, તથા દક્ષિણ દિશામાં આઠ માસ પીડા થાય અનુરાધા નક્ષત્રનો વેધ હોય તો તુવેર વગેરે સર્વ વિદલ અન્ન, ચોખા, મકુષ્ઠ, કાગ અને ચણા એ વસ્તુનો વેધ થાય છે, તથા પૂર્વ દિશાના દેશમા સાત દિવસ પીડા રહે જયેષ્ઠા નક્ષત્રનો વેધ હોય તો ગુગળ, ગોળ, લાખ, કપૂર, પારો, હિગ, હિગળોક અને કાસુ એ વસ્તુનો વેધ થાય છે, તથા પૂર્વ દિશામાં સાત દિવસ પીડા રહે મૂલ નક્ષત્રનો વેધ હોય તો ધોળી વસ્તુ, રસ, ધાન્ય, સિધાલૂણ, કપાસ અને લવણ વગેરે વસ્તુનો વેધ થાય છે, તથા પશ્ચિમ દિશામા એક માસ દુઃખ રહે છે પૂર્વાષાઢા નક્ષત્રનો વેધ હોય તો અજન, તુષધાન્ય, ઘી, કદમૂળ અને જીર્ણ (ચાવલ) વગેરે વસ્તુનો વેધ થાય છે, તથા પશ્ચિમ દિશામા એક માસ અશુભ રહે, ઉત્તરાષાઢા નક્ષત્રનો વેધ હોય તો ઘોડા, બળદ, હાથી, લોહ વગેરે ધાતુ અને ઘી વગેરેનો વેધ થાય છે, તથા પૂર્વ દિશામાં સાત દિવસ

પીડા રહે. અભિજિત નક્ષત્રનો વેધ હોય તો કાથ, ખજુર, સોપારી, એલાયચી, મગ, જાયફળ અને પીઠા એ વસ્તુનો વેધ થાય છે, તથા પૂર્વ દિશામાં સાત દિવસ પીડા રહે. શ્રવણ નક્ષત્રનો વેધ હોય તો અખોડ, ચારોળી, પીપર, સોપારી, જવ અને તુષધાન્ય એ વસ્તુનો વેધ થાય છે તથા પૂર્વ દિશામાં સાત દિવસ શુભ રહે. ધનિષ્ઠા નક્ષત્રનો વેધ હોય તો સોનું, રૂપું વગેરે ધાતુ, સર્વ પ્રકારનાં દ્રવ્ય, મણિ, મોતી અને રત્ન વગેરેનો વેધ થાય છે, તથા પૂર્વ દિશામા સાત દિવસ શુભ રહે. શતભિષા નક્ષત્રનો વેધ હોય તો તેલ, કોદરાં, મદ્ય વગેરે ધાતકીનાં પાંદડાં, મૂળ અને છાલ વગેરેનો વેધ થાય છે, તથા પશ્ચિમ દિશામાં એક માસ શુભ રહે. પૂર્વાભાદ્રપદા નક્ષત્રનો વેધ હોય તો પ્રિયંગુ, મૂળ, જાયફળ વગેરે સર્વ ધાન્ય, સર્વ ધાતુ, સર્વ ઔષધિ અને દેવદાર વગેરે વસ્તુનો વેધ થાય છે, તથા દક્ષિણ દિશામાં આઠ માસ પીડા રહે. ઉત્તરાભાદ્રપદા નક્ષત્રનો વેધ હોય તો ગોળ, ખાંડ, સાકર, ગોળ, તલ, શાલિ, ઘી, મણિ અને મોતી એ વસ્તુનો વેધ થાય છે, તથા પશ્ચિમ દિશામાં એક માસ શુભ રહે છે. રેવતી નક્ષત્રનો વેધ હોય તો શ્રીફળ, સોપારી, મોતી, મણિ, પિંડા અને સર્વ કરિયાણાનો વેધ થાય છે, તથા પશ્ચિમ દિશામાં એક માસ શુભ રહે. અશ્વિની નક્ષત્રનો વેધ હોય તો વ્રીહિ, જૂર્ણા, વેસર (ખચ્ચર), ઉંટ, ઘી, સર્વ પ્રકારનાં ધાન્ય અને વસ્ત્ર એ વસ્તુનો વેધ થાય છે તથા ઉત્તર દિશામાં બે માસ પીડા રહે. ભરણી નક્ષત્રનો વેધ હોય તો તુષધાન્ય, જુવાર અને મરી વગેરે સર્વ ઔષધ એ સર્વ વસ્તુનો વેધ થાય છે તથા દક્ષિણ દિશામાં આઠ માસ પીડા રહે.

ई	कृ	रो	मृ	आ	पु	पु	अ	आ
भ	उ	अ	व	क	ह	ड	ऊ	म
अ	ल	ऌ	वृष	मिथु	कर्क	ॡ	म	पू
रे	च	मेष	ओ	नदा	औ	सिंह	ट	उ
उ	द	मीन	रिक्ता	पूर्णा	जया	कन्या	प	ह
पू	स	कुंभ	अः	भद्रा	अं	तुला	र	चि
श	ग	ऐ	मकर	धन	वृश्चिक	ए	त	स्वा
ध	ख	ॠ	ज	भ	य	न	ऋ	वि
ई	श्र	अ	उ	पू	मू	ज्ये	अ	इ

ક્રય વિક્રયને ઉચિત એવા સર્વ પદાર્થોના અર્ઘ(મૂલ્ય)નો નિર્ણય જે પ્રમાણે બ્રહ્મયામલ નામના ગ્રંથમા ગ્રહવેધદ્વારા શુભાશુભ ફળદાયક કહ્યો છે, તે પ્રમાણે આ એકાશી પદવાળા સર્વતોભદ્ર નામના ચક્રમા કહે છે–

એકાશી પદવાળુ સર્વતોભદ્ર ચક્ર

સર્વદા વિચક્ષણ પુરુષોને અર્ઘનો નિર્ણય કરવા યોગ્ય દેશ, કાળ અને પણ્ય એ ત્રણના વેધનો વિચાર કરવો જોઇએ.

દેશ, મડળ અને સ્થાન એવા ભેદથી દેશ ત્રણ પ્રકારનો છે વર્ષ, માસ અને દિવસ એવા ભેદથી કાળ પણ ત્રણ

દેશ, કાળ અને પણ્યનો નિર્ણય

પ્રકારનો કહ્યો છે તથા ધાતુ, મૂળ અને જીવ એવા ત્રણ પણ્ય પણ ત્રણ પ્રકારનું કહ્યું છે આ રીતે ત્રણ પ્રકારનો દેશ, ત્રણ પ્રકારનો કાળ અને ત્રણ પ્રકારનું પણ્ય એ ત્રણ ત્રિ થયાં, તેના સ્વામીરૂપ ગ્રહોને કહે છે

દેશના સ્વામી-રાહુ, શનિ અને બૃહસ્પતિ છે મંડળના સ્વામી-કેતુ, સૂર્ય અને શુક્ર છે તથા સ્થાનના સ્વામી-ચંદ્ર, મંગળ અને બુધ છે વર્ષના સ્વામી રાહુ, કેતુ, શનિ અને બૃહસ્પતિ છે માસના સ્વામી-મંગળ, સૂર્ય, બુધ અને શુક્ર છે તથા દિવસનો સ્વામી-ચંદ્રમા છે તથા ધાતુના સ્વામી-શનિ રાહુ અને મંગળ છે જીવના સ્વામી-બુધ, ચંદ્ર અને બૃહસ્પતિ છે અને મૂળના સ્વામી-કેતુ, સૂર્ય અને શુક્ર છે આ ગ્રહો પણ્યના સ્વામી છે રાહુ, કેતુ, સૂર્ય, બૃહસ્પતિ અને મંગળ એ પુરુષ સંજ્ઞાવાળા ગ્રહો છે, શુક્ર અને ચંદ્ર એ બે સ્ત્રી સંજ્ઞાવાળા ગ્રહ છે અને શનિ તથા બુધ એ બે નપુંસક સંજ્ઞાવાળા ગ્રહ છે શુક્ર અને ચંદ્ર એ બે ગ્રહ શ્વેત વર્ણના સ્વામી છે, મંગળ અને સૂર્ય એ બે ગ્રહ રક્ત વર્ણના સ્વામી છે, બુધ અને ગુરુ એ બે ગ્રહ પીત વર્ણના સ્વામી છે, તથા કેતુ, રાહુ અને શનિ એ ત્રણ ગ્રહ કૃષ્ણ વર્ણના સ્વામી છે

બળના વશથી સ્વામીનો નિર્ણય

ઉપર જે દેશ વગેરેના સ્વામી ગ્રહો કહ્યા, તેમાંથી જે ગ્રહ વક્ર ઉદય, ઉચ્ચ અને મિત્ર (પોતાનું સ્થાન) એ ચાર પ્રકારના બળમાંથી જે અધિક બળવાન હોય, તે એક જ ગ્રહ તે દેશાદિકનો સ્વામી થાય છે અર્થાત્ જે દેશાદિકના બે ત્રણ વગેરે સ્વામી ગ્રહ હોય તેમાંથી જે બળવાન હોય તે જ સ્વામી કહેવાય છે

ક્ષેત્ર બળ

ગ્રહો પોતપોતાની રાશિ પર હોય તો તેનું પૂર્ણ (ચાર પાદ) બળ હોય છે, મિત્રની રાશિ પર હોય તો તેનુ ત્રણ પાદ બળ હોય છે, સમ ગ્રહની રાશિ પર હોય તો તેનું બે પાદ બળ હોય છે, અને શત્રુ ગ્રહની રાશિ પર હોય તો તેનુ એક પાદ બળ હોય છે

વક્ર અને ઉદયનું બળ

ગ્રહ જેટલા દિવસ વક્રી કે ઉદયમાં રહે, તેનો અર્ધ સમય વીતે ત્યારે વક્રનું કે ઉદયનુ મધ્ય ફળ જાણવુ તે વખતે તે ગ્રહ પૂર્ણ બળવાન હોય છે. તે મધ્ય કાળથી જેટલો સમય આગળ કે પાછળ હોય તેટલુ ન્યૂન બળ ત્રૈરાશિકના ગણિતની રીતે જાણવુ

ઉચ્ચ બળ

કોઈ પણ ગ્રહ ઉચ્ચ રાશિમાં પરમ ઉચ્ચ અંશને વિષે રહેલો હોય તો તે પૂર્ણ બળવાન હોય છે. તથા નીચ રાશિમા પરમ નીચ અશને વિષે રહેલો હોય તો તે સપૂર્ણ બલહીન જાણવો અને પરમ ઉચ્ચ તથા પરમ નીચ એ બેની વચ્ચે કોઇપણ ઠેકાણે હોય તો તેનુ બળ વિદ્વાનોએ ત્રૈરાશિક ગણિતથી જાણી લેવુ.

સ્વામીને આશ્રી વેધના ફળનો નિર્ણય

એ જ પ્રમાણે જે દેશાદિકના સ્વામી તરીકે ગ્રહો કહેલા છે, તે ગ્રહો પોતપોતાના દેશાદિકનો વેધ કરનાર ગ્રહનો સ્વામી, મિત્ર, શત્રુ કે *સમ એ ચારમાથી કોણ છે? તેનો યત્નથી વિચાર કરવો દેશાદિકનો વેધ કરનારા ગ્રહો જો અશુભ હોય તો ક્રમથી અશુભ

* શત્રુ કે મિત્ર ન હોય તે.

ફળ આપે છે તે આ પ્રમાણે-સ્વામી પોતે જ જો વેધ કરનાર હોય તો તેનુ એક પાદ અશુભ ફળ મળે છે, વેધકર્તા મિત્ર ગ્રહ હોય તો તેનુ બે પાદ અશુભ ફળ મળે છે, વેધકર્તા સમાન ગ્રહ હોય તો ત્રણ પાદ અશુભ ફળ મળે છે, અને વેધ કર્તા શત્રુ ગ્રહ હોય તો સંપૂર્ણ-ચાર પાદ અશુભ ફળ મળે છે. તેમજ રેખાદિકનો વેધ કરનાર ગ્રહો જો શુભ હોય તો તે અનુક્રમે શુભ ફળ આપે છે, તે આ પ્રમાણે-સ્વામી પોતે વેધ કર્તા હોય તો પૂર્ણ-ચાર પાદ શુભ ફળ મળે છે, વેધકર્તા મિત્ર ગ્રહ હોય તો ત્રણ પાદ શુભ ફળ મળે છે વેધકર્તા સમાન ગ્રહ હોય તો બે પાદ શુભ ફળ મળે છે અને વેધકર્તા શત્રુ ગ્રહ હોય તો એક પાદ શુભ ફળ મળે છે તેમાં પણ વેધકર્તા ગ્રહની જો સંપૂર્ણ દૃષ્ટિ પડતી હોય તો ઉપર કહેલા-પાદનુ ફળ સંપૂર્ણ મળે છે, અને સંપૂર્ણ દૃષ્ટિ ન પડતી હોય તો જેટલા પાદ દૃષ્ટિ પડતી હોય તેને અનુસારે ફળ મળે છે

વર્ણાદિકને આશ્રી દષ્ટિનુ જ્ઞાન

મેષ વગેરે બાર રાશિના ચક્રમાં વેધકર્તા ગ્રહની દૃષ્ટિ જે વર્ણ અને સ્વર વગેરેની રાશિ પર પડતી હોય તો તે દૃષ્ટિ, તે વર્ણ અને સ્વર વગેરે ઉપર પણ માનવાની છે સર્વતોભદ્ર ચક્રમાં સ્વર અને વર્ણની તિથિનો વેધ થવાથી તે, સ્વર અને વર્ણનો પણ વેધ કહેવાય છે તથા તે તિથિના વર્ણોની રાશિ પર વેધ હોય તો તે તિથિ, સ્વર અને વર્ણ ઉપર પણ દૃષ્ટિ પડતી હોય છે વેધકર્તા ગ્રહ અશુભ હોય કે શુભ હોય, પરંતુ તે શુક્લ પક્ષમાં તિથિનો વેધ કરે તો પૂર્વે કહેલુ વેધનુ ફળ જેટલુ હોય તેટલુ પૂર્ણ આપે છે, અને કૃષ્ણ પક્ષમાં વેધ કરે તો અર્ધ ફળ આપે છે ગ્રહોનો પોતપોતાના અંશમા પૂર્ણ દૃષ્ટિને

વિદ્વાનોએ જાણવી જોઇએ, કેમકે દષ્ટિ વિના એકલો વેધ જ જોઇએ તો કાંઇ પણ શુભાશુભ ફળ પ્રાપ્ત થતુ નથી.

વેધને આશ્રી વિશ્વાનો નિર્ણય

જો વેધ કરનાર ગ્રહ વર્ણાદિક પાચેને પૂર્ણ દષ્ટિવડે જોતો હોય અને પૂર્ણ દષ્ટિવડે વેધ કરતો હોય તો શુભ ગ્રહ પાચ વિશ્વા અને ક્રૂર ગ્રહ ચાર વિશ્વા ફળ આપે છે વર્ણ, સ્વર, તિથિ, નક્ષત્ર અને રાશિ એ પાચે ઉપર વેધકર્તા ગ્રહની જેટલા પાદ દષ્ટિ હોય તેને અનુસારે ગ્રહના વિશ્વા કહેવા આ પ્રમાણે જ્યાં શુભ અને અશુભ બન્ને પ્રકારના ગ્રહોના વિશ્વા પ્રાપ્ત થતા હોય ત્યા તે બન્ને ગ્રહોનુ પરસ્પર અ તર કરવુ. એટલે કે શુભ ગ્રહોના અને ક્રૂર ગ્રહોના વિશ્વા કેટલા કેટલા છે ? તેનુ આતરુ કરવું તેમ કરતા જો શુભ ગ્રહના વિશ્વા બાકી રહે તો શુભ ફળ જાણવુ અને અશુભ ગ્રહના વિશ્વા બાકી રહે તો અશુભ ફળ જાણવુ જે વસ્તુનો વેધદ્વારા નિર્ણય કરવાનો હોય તે વસ્તુનો વર્તમાનમાં (અર્થાત્ વર્ષ, માસ તથા દિવસમાથી જે સમયનો નિર્ણય કરવો હોય તેના પ્રવેશમા) જે ભાવ હોય તેના વીશ વિશ્વા એટલે વીશ ભાગ કલ્પવા તેમાંથી એક ભાગને તુલ્ય વિશ્વા માનીને પૂર્વે કહેલા ક્રમથી પ્રાપ્ત થયેલા શેષ વિશ્વા જો શુભ ગ્રહના હોય તો તે તેમા મેળવી દેવા, અને ક્રૂર ગ્રહોના વિશ્વા શેષ રહ્યા હોય તો તે એમાથી બાદ કરવા એમ કરવાથી વીશથી જેટલા અધિક વિશ્વા હોય એટલા વિશ્વા વસ્તુનો ભાવ મ દ રહે અને જેટલા વિશ્વા વીશથી ઓછા રહે તેટલા વિશ્વા વસ્તુનો ભાવ તેજ જાણવો. એટલે કે વસ્તુના વિશ્વા વધે તો વસ્તુની વૃદ્ધિ અને મૂલ્યની હાનિ થાય અને વસ્તુના ત્રિશ્વા ઘટે તો વસ્તુની હાનિ અને મૂલ્યની વૃદ્ધિ થાય. ભૂમિકપ, ધૂળની વૃષ્ટિ,

રુધિરની વૃષ્ટિ તથા ઉલ્કાપાત વગેરે અશુભ ચિહ્ન રહિત અને સર્વ સુખે કરીને સહિત એવા દેશમાં પંડિત પુરુષે વેધદ્વારા અર્ઘ(મૂલ્ય)નું પ્રમાણ કહેવું

સર્વ વિચાર

ભાદ્રપદ માસમાં શુક્રનો અસ્ત હોય સુખનો હેતુભૂત બૃહસ્પતિ શુભ રાશિ પર હોય, જ્યેષ્ઠ માસના શુક્લ પક્ષના આરંભમાં શુભ વારને દિવસે ચક્રમાં પૂર્વાચાર્યે ચંદ્રમાનો ઉદય હોય, અને શુક્રનાં નક્ષત્રોમાં કહેલું બળ અને રાત્રિસમયે અગસ્ત્યનો ઉદય હોય, ક્રૂર ગ્રહ

અબળ

રાજવર્ગમાં હોય, સુંદર સમય હોય, મંગળ વક્રી હોય, તથા આષાઢ પૂર્ણિમાને દિવસે અષાઢા નક્ષત્ર આઠ પ્રહર પૂર્ણ હોય તો દિવ્ય કાળ (શુભ વર્ષ) થાય છે વર્ષના રાજા, મંત્રી અને ધાન્યાધિપતિ એ શુભ હોય, સૂર્યની સંક્રાંતિ બૃહત્ નક્ષત્રમાં હોય, આષાઢ માસની પૂર્ણિમાને દિવસે ઉત્તર તથા પૂર્વ દિશાનો વાયુ વાતો હોય, આઠે પ્રહર દુર્દિન રહે આર્દ્રા પ્રવેશ રાત્રિને સમયે હોય, વૃષ લગ્નમાં રહેલો સૂર્ય સૌમ્ય ગ્રહથી યુક્ત હોય તથા કૃત્તિકા નક્ષત્રમાં વરસાદ થાય, ઇત્યાદિ શુભ ચિહ્ન હોય તો પૃથ્વી પર સુકાળ થાય છે એ રાત્રિને સમયે આર્દ્રા નક્ષત્રમાં સૂર્યનું સંક્રમણ થતું હોય તથા અગસ્ત્યનો ઉદય પણ રાત્રિ સમયે થતો હોય, તો વર્ષમાં સુકાળ થાય છે, અને તેથી વિપરીત એટલે દિવસના ભાગમાં સૂર્ય સંક્રાંતિ અને અગસ્ત્યનો ઉદય થતો હોય તો વિપરીત ફળ જાણવું એટલે દુકાળ પડે એમ જાણવું

જળ યોગ

બુધ અને શુક્ર એ બન્ને એક રાશિ પર હોય અને સાથે ક્રૂર ગ્રહ ન હોય તથા ક્રૂર ગ્રહની દૃષ્ટિ પડતી ન હોય અને બૃહસ્પતિની દૃષ્ટિ

પડતી હોય તો વિશેષ કરીને મોટી વૃષ્ટિ થાય છે. બુધ અને શુક્ર એક રાશિ પર હોય, અને ક્રૂર ગ્રહની દૃષ્ટિ પડતી ન હોય, પરંતુ શુક્રની દૃષ્ટિ પડતી હોય તો વિશેષે કરીને ઉત્તમ વૃષ્ટિ થાય છે. બૃહસ્પતિ અને શુક્ર એક રાશિ પર હોય, તેના પર ક્રૂર ગ્રહની દૃષ્ટિ પડતી હોય અને બુધની પણ દૃષ્ટિ પડતી હોય–આવો જળયોગ મોટી વૃષ્ટિ કરનાર છે ગુરુ, બુધ અને શુક્ર એ ત્રણે ગ્રહો એક રાશિ પર હોય, અને તેમના પર ક્રૂર ગ્રહની દૃષ્ટિ પડતી ન હોય તો ઘણી વૃષ્ટિ થાય છે. જો શુક્ર, મંગળ અને શનિ એ ત્રણ ગ્રહો એક રાશિ પર હોય અને તેમના પર બૃહસ્પતિની દૃષ્ટિ પડતી હોય, તો મેઘની વૃષ્ટિ સારી થાય છે. તેમાં કાંઇ પણ સંશય નથી જો શુક્રની સાથે ચંદ્રમા હોય કે મંગળની સાથે ચંદ્રમા હોય, તથા સમગ્ર દિશાઓ વાદળા સહિત હોય તો મોટો જળયોગ થાય છે. ક્રૂર ગ્રહોની પાસે સૌમ્ય ગ્રહો રહેલા હોય તો જળવૃષ્ટિ ઘણી થાય, તેથી વિપરીત હોય તો વરસાદ થાય નહીં સૂર્યની સાથે એક રાશિ પર બૃહસ્પતિ રહેલો હોય અને જો તે અસ્ત પામ્યો ન હોય તો વરસાદ થાય છે પરંતુ બુધ અને બૃહસ્પતિનો યોગ હોય તો વરસાદ થાય નહીં, પરંતુ જ્યારે બુધ ઉન્માર્ગે ગમન કરીને શુક્રનો ત્યાગ કરે ત્યારે પાંચ સાત દિવસ વરસાદ વરસે છે. જ્યારે સૂર્ય કર્ક રાશિમાં પ્રવેશ કરે ત્યારે તે સૂર્યને જો બૃહસ્પતિ ત્રણ પાદ દૃષ્ટિએ અથવા પૂર્ણ દૃષ્ટિએ જોતો હોય તો તે કાળે મોટી જળવૃષ્ટિ થાય ઉદય અને અસ્ત પામતી વખતે કોઇ પણ ગ્રહ ઉપર બૃહસ્પતિની ત્રિપાદ કે સંપૂર્ણ દૃષ્ટિ પડતી હોય તો વરસાદ થાય છે, અન્યથા વરસાદ

થાય નહીં. સર્વ મંડળોમાં સંક્રમતા શુક્રને કોઈ પણ ગ્રહ વિપાક કે પૂર્ણ દૃષ્ટિવડે જોતો હોય તો જળવૃષ્ટિ થાય છે. શનિ અને શુક્ર એક રાશિ ૧૨ હોય તો વરસાદ થોડો થાય અને ધાન્ય પાકે નહીં. ક્રૂર ગ્રહો વક્રપણાનો ત્યાગ કરી માર્ગી થયા હોય તો તે શુભ છે, અને ગુરૂ વક્રી હોય તો તે શુભ છે. ક્રૂર ગ્રહો જો અતિચાર પામ્યા હોય તો તે અલ્પ વૃષ્ટિ કરનારા થાય છે અને સૌમ્ય ગ્રહો વક્રી થયા હોય તો તે વૃષ્ટિ આપનારા થાય છે. જો મિથુન, કર્ક અને તુલા રાશિ પર બૃહસ્પતિ જાય, અને તે એકલો હોય અથવા બીજા ગ્રહવડે યુક્ત હોય તો તે મહાવૃષ્ટિ કરનાર છે. જો મંગળની સાથે શુક્રને સમસપ્તક હોય એટલે શુક્રથી સાતમી રાશિ પર મંગળ હોય કે મંગળથી સાતમી રાશિ પર શુક્ર હોય તો એક માસે વૃષ્ટિ થાય. એ જ પ્રમાણે શનિ અને બૃહસ્પતિના સમસપ્તકમાં પણ વરસાદ થાય છે. જો શુભ ગ્રહોની સાથે ક્રૂર ગ્રહોનું સમસપ્તક હોય તો અનાવૃષ્ટિ અને અત્યંત લોકપીડા થાય.

સૂર્ય-ચંદ્રથી થતા જળયોગ

રેવતી વગેરે ચાર નક્ષત્રો, આર્દ્રા વગેરે પાંચ નક્ષત્રો, પૂર્વાષાઢા વગેરે ચાર નક્ષત્રો અને ત્રણે ઉત્તરા, એટલાં ચંદ્રમાનાં નક્ષત્રો છે બાકીનાં નક્ષત્રો સૂર્યનાં છે તેમનું ફળ અહીં આ પ્રમાણે કહેલું છે—સૂર્યના નક્ષત્ર પર સૂર્ય રહેલો હોય તો મહાવાયુ વાય, અને ચંદ્રના નક્ષત્ર પર ચંદ્ર રહેલો હોય તો વરસાદ ન થાય. પરંતુ સૂર્ય અને ચંદ્રનો યોગ રાત્રિએ થતો હોય તો મહાવૃષ્ટિ યોગ થાય છે એમ પૂર્વાચાર્યોએ કહ્યું છે.

આર્દ્રા વગેરે દશ નક્ષત્રો સ્ત્રી સજ્ઞાવાળા છે, વિશાખા વગેરે ત્રણ નક્ષત્રો નપુંસક સંજ્ઞાવાળાં છે, અને મૂળ વગેરે ચોદ નક્ષત્રો પુરુષ સંજ્ઞાવાળા છે. સૂર્યના નક્ષત્રમા પ્રવેશ વખતે સૂર્ય અને ચંદ્ર એ બન્ને પુરુષ સજ્ઞાવાળા નક્ષત્રમા હોય તો ગરમી પડે, નપુસક સંજ્ઞાવાળા નક્ષત્રમા હોય તો સખત ગરમી પડે, સ્ત્રી સજ્ઞાવાળા નક્ષત્રમા હોય તો મહાવાયુ વાય અને સ્ત્રી સજ્ઞાવાળા અને પુરુષ સજ્ઞાવાળા નક્ષત્રમા હોય તો વૃષ્ટિ થાય

પુરુષ, સ્ત્રી અને નપુંસક નક્ષત્રોનો યોગ

આ પ્રમાણે મેઘના મહોદયનુ જ્ઞાન કરનાર આ વર્ષપ્રબોધ ગ્રંથમાં ચાર દ્વાર નામનો બારમો અધિકાર કહ્યો જે પ્રભાવિક પુરુષની શ્રેષ્ઠ બુદ્ધિ આ સંપૂર્ણ શાસ્ત્રમા રમતી હોય, તેને સંપૂર્ણ પૃથ્વીમડળ અવશ્ય વશ થાય છે

ઇતિ શ્રી તપગચ્છના નાયક મહોપાધ્યાય શ્રી મેઘવિજય ગણિએ રચેલા આ મેઘમહોદય અથવા વર્ષપ્રબોધ નામના ગ્રંથને વિષે ચાર દ્વારને કહેનારો આ બારમો અધિકાર પૂર્ણ થયો.

તેરમો શકુન નિરૂપણ અધિકાર

પ્રશ્ન લગ્ન

કોઇએ વરસાદ સંબંધી પ્રશ્ન પૂછ્યો ત્યારે જોષી પ્રશ્ન કુંડળી કરે. પછી તેમાં આવેલા ગ્રહોને આ પ્રમાણે વિચારે-પ્રશ્ન લગ્નમાં ચોથે સ્થાને જો શનિ કે રાહુ હોય તો તે વર્ષે મહાઘોર દુકાળ પડે. પહેલું, ચોથું, સાતમું અને દશમું એ ચાર સ્થાન કેંદ્ર કહેવાય છે તેમાં જ્યાં શુભ ગ્રહ રહેલો હોય તે તરફના દેશમાં ધાન્ય પ્રાપ્તિ અને સુકાળ થાય છે ને દિશામાં ક્રૂર ગ્રહોએ શત્રુના ઘરમાં રહેલા શનિને જોયો હોય, તે દિશામાં વિદ્વાનોએ દુકાળ થશે એમ કહેવું, તેમાં કાંઈ પણ સંશય નથી

વૃષ્ટિ સંબંધી પ્રશ્ન

સૂર્ય અને ચંદ્ર અથવા શુક્ર અને શનિ એ ગ્રહો લગ્નથી સાતમા ચોથા, બીજા કે ત્રીજા સ્થાનમાં હોય તો તે વૃષ્ટિ યોગ થાય છે શુભ ગ્રહો જળરાશિમાં રહેલા હોય, તથા શુક્લ પક્ષમા બીજા, બીજા કે કેંદ્ર સ્થાનમાં હોય, ચંદ્ર જળરાશિમાં રહ્યો હોય, ચોથા સ્થાનમાં ચંદ્ર અને શુક્ર હોય, તથા લગ્નમાં ચંદ્ર હોય, આ સર્વ યોગ મહાવૃષ્ટિ કરનારા કહ્યા છે જો ક્રૂર ગ્રહો ચોથા કે નિર્બળ સ્થાનમાં હોય તો અનાવૃષ્ટિ થાય છે

વૃષ્ટિ સંબંધી પ્રશ્નના શકુનમાં ભળી ગાય, જળ ભરેલો કાળો ઘડો અથવા કાળા વસ્ત્રવાળી સ્ત્રી, આ ત્રણમાંથી કોઇનું

દર્શન થાય તો વરસાદ થશે એમ જાણવુ જો પ્રશ્ન કરનાર પુરુષ પાચ આગળીઓના સ્પર્શમા અગૂઠાનો સ્પર્શ કરે તો મહાવૃષ્ટિ થાય છે, સાવિત્રી (અનામિકા) આગળીનો સ્પર્શ કરે તો થોડી વૃષ્ટિ થાય વળી બીજુ—"સૂર્યથી ત્રીજા, સાતમા કે પાચમા સ્થાનમા જળરાશિના ગ્રહ હોય તો નવ, સાત કે પાચ દિવસમા વરસાદ વરસે "

મંત્ર—" नट्ठट्ठमयट्ठाणे, पणट्ठकम्मट्ठ नट्ठसंसारे । परमट्ठनिट्ठिअट्ठे, अट्ठगुणाधीसरे वंदे (स्वाहा) ॥ २ ॥ "

અથવા—" ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं आं लक्ष्मीं स्वाहा "

આ મત્રવડે વસ્તુ અથવા ધાન્ય વગેરેને મત્રી, તોળી, એક વસ્ત્રની ગાઠે બાધી રાત્રે મસ્તકની નીચે મૂકવુ સવારે જોતા જો તે વસ્તુ ઘટે તો તે મોઘી થાય અને વધે તો તે સોઘી થાય.

અક્ષય તૃતીયા વિચાર

અક્ષય તૃતીયાએ એટલે વૈશાખ સુદિ ત્રીજને દિવસે સધ્યા સમયે સાત પ્રકારનુ ધાન્ય એકઠુ કરી વૃક્ષની નીચે જુદુ જુદુ રાખવુ અર્થાત્ સાત ધાન્યની જુદી જુદી સાત ઢગલી કરવી સવારે જે ધાન્ય વીખરાઈ ગયેલુ હોય તે ધાન્ય તે વર્ષે ઘણું પાકે, અને જે ધાન્ય એમનુ એમ ઢગલીરૂપે જ રહેલુ હોય તે ધાન્ય પાકે નહીં અક્ષય તૃતીયાને દિવસે એક થાળીમા જળ ભરી તેમા સૂર્યનુ પ્રતિબિબ જોવુ. તેનુ સ્વરૂપ આ પ્રમાણે—જો સૂર્ય રાતો દેખાય તો વિગ્રહ થાય, નીલ કે પીત વર્ણવાળો દેખાય તો મહારોગ થાય, શ્વેત દેખાય તો સુકાળ થાય અને ધૂળવડે ધુસર વર્ણવાળો

હોય તો તીડ, ઉંદર વગેરેનો ઉપદ્રવ થાય. ભિક્ષુક જનોને ભિક્ષાની પ્રાપ્તિ અધિક થાય તો તે સુકાળ કરનાર થાય છે. જળની પ્રાપ્તિ અધિક થાય તો મહાવૃષ્ટિ થાય. તથા ધાન્યની અધિકતા હોય તો ઘણું સુખ થાય. આષાઢ વગેરે બાર માસના નામના બાર માટીના પીંડા (ગોળા) કરવા. તેની ઉપર કોરો જળનો ભરેલો પૂર્ણ ઘડો મૂકવો. તેમાં ઘડામાંથી ઝરતા જળવડે જે માટીના પિંડ ભીના થાય, તેટલા મહિનામાં વરસાદ થાય અને જેટલા પિંડ સુકા પડ્યા રહે તે મહિનામાં વરસાદ ન થાય.

રક્ષાબંધન પર્વ વિચાર

રક્ષાબંધનનું પર્વ એટલે શ્રાવણ સુદિ પૂર્ણિમાને દિવસે સંધ્યાસમયે ગાયોનું ધણ આવતું હોય તેને જોવું. તેમાં જે ગાય આગળ હોય તેના ચિહ્નને અનુસારે વર્ષના શુભાશુભનું જ્ઞાન થાય છે, તે આ પ્રમાણે—તે ગાય સુંદર, સારા શીંગડાવાળી, ઘણું દોહ્યું પ્રમાણ દૂધ આપે તેવા મોટા આઉવાળી હોય તો તે શુભકારક છે. તે ગાયના પુચ્છ પર કેશવાળી હોય તો વેપારીઓને વેપારમાં રેશમ, શણ વગેરેનાં વસ્ત્રોથી લાભ થાય. પુચ્છના વાળ કાપેલા હોય તો તે અશુભકારક છે. તે ગાય કામ દીપેલી હોય તો પ્રજાને દુઃખ થાય. તે ગાયનું યુદ્ધ થાય તો રાજાઓ વચ્ચે યુદ્ધ થાય. તે ગાયને ગોવાળ મારતો હોય તો પૃથ્વી પર રોગનો ભય થાય. શીંગડાં રહિત હોય તો છત્રનો ભંગ થાય. વાંકા પુચ્છવાળી હોય તો વર્ષ પણ વક્ર થાય એમ જાણવું, અને મેઘની ખંડ ખંડ વૃષ્ટિ થાય. ગોપ્રવેશને સમયે શ્વેત બળદ અને કાળો બળદ એ બે બળદમાંથી શ્વેત બળદ આગળ હોય તો ઘણી વૃષ્ટિ

થાય અને કાળો બળદ આગળ હોય તો મધ્યમ વરસાદ થાય જળથી ભરેલા માટીના ચાર કોરા ઘડા ઉપર અનુક્રમે શ્રાવણુ, ભાદ્રપદ, આશ્વિન અને કાર્તિક એમ ચાર નામ લખવાં. પછી પૂર્વાદિ ચાર દિશાઓમા રાખવા. પછી બીજે દિવસે તે ઘડાઓમાનો જે માસનો ઘડો પૂર્ણ ભરેલો જ રહે તે માસમા વરસાદ પૂર્ણ થાય એમ જાણુવુ. અને જે ઘડો ફુટી જાય, જળ ઝરવા લાગે કે જળથી ન્યૂન થઇ જાય તો તે માસમા અલ્પ વૃષ્ટિ થાય એમ જાણુવું

આષાઢ પૂર્ણિમા વિચાર

ઉત્તરાષાઢા નક્ષત્ર યુક્ત આષાઢ પૂર્ણિમાને દિવસે સર્વ-પ્રકારના ધાન્યોને બરાબર તોળી તથા પૂર્વે કહેલા મ ત્રવડે મ ત્રિત કરી રાખી મૂકે. પછી બીજે દિવસે તેને ફરીથી તોળે. તેમા જે ધાન્ય વધી જાય તે ધાન્ય તે વર્ષમા વૃદ્ધિ પામે, અને જે ધાન્ય ઘટે તે ધાન્યની હાનિ થાય એમ જાણુવુ આ વિધિ કરવામા નાચે લખેલા મ ત્રવડે તુલાને મ ત્રિત કરવી—"સત્ય બોલનારી દેવી સરસ્વતીના મ ત્રપૂર્વક સ્તુતિ કરવી જોઇએ હે દેવી સરસ્વતી! તુ સત્ય વ્રતવાળી છે, તેથી જે સત્ય હોય તેને બતાવ જે સત્યના પ્રભાવથી ચ દ્ર, સૂર્ય, ગ્રહ અને જ્યોતિષનો સમૂહ એ સર્વ પૂર્વ દિશામા ઉદય પામે છે, અને પશ્ચિમમા અસ્ત પામે છે, સર્વ દેવોને વિષે જે સત્ય છે, બ્રહ્મજ્ઞાનને કહેનારા ઋષિઓમા જે સત્ય છે અને ત્રણુ લોકને વિષે જે સત્ય છે, તે સત્યને તુ અહીં દેખાડ. હે દેવી! તુ બ્રહ્માની પુત્રી છે, તુ 'મદના' નામે પ્રસિદ્ધ છે તારુ ગોત્ર કાશ્યપ છે, અને તું

'તુલા '* નામથી પ્રખ્યાત છે " આ પ્રમાણે બોલી તુલાને મંત્રિત કરવી.

તે તુલાને રેશમી, ચાર દોરીથી બાંધેલ અને છ આંગળના પ્રમાણવાળું (લાંબુ પહોળું) શીંકા જેવું વસ્ત્ર લટકાવવું તે ચારે દોરીઓનું પ્રમાણ દશ દશ આંગળનું કરવું એટલે કે તે દોરીઓ દશ દશ આંગળ લાંબી રાખવી. એવા બે તરફ બે +શીંકા કરી તે બન્નેના મધ્ય ભાગે છ આંગળની (લાંબી) કક્ષા× કરવી. પછી જમણા શીંકામાં સુવર્ણ મૂકવું અને ડાબી બાજુના શીંકામા ધાન્ય વગેરે વસ્તુ મૂકવી તથા જળ મૂકવું, પછી તેને તોળવું. કૂવા, નદી અને સરોવર સબંધી જળવડે કરીને અનુક્રમે હીન, મધ્યમ અને ઉત્તમ વૃષ્ટિ જાણવી. એટલે કે કૂવાનું જળ વધે તો અલ્પ વૃષ્ટિ થાય, નદીનું જળ વધે તો મધ્યમ વૃષ્ટિ થાય અને સરોવરનુ જળ વધે તો ઉત્તમ વૃષ્ટિ થાય એમ જાણવું. દાંતવડે હાથીઓ, કેશવડે ગાય, ઘોડા વગેરે પશુઓ, ઘીવડે શબ્દ અને અનાજના કણીયાવડે બ્રાહ્મણ વગેરેની હાનિ વૃદ્ધિ જણાય છે તે જ રીતે દેશ, વર્ષ, માસ, દિવસ અને બાકીના ધાન્યાદિક સર્વ દ્રવ્યોની હાનિવૃદ્ધિ જણાય છે ત્રાજવાની દાંડી સુવર્ણની હોય તો તે શ્રેષ્ઠ જાણવી, રૂપાની હોય તો તે મધ્યમ જાણવી, એ બન્નેની ન બની શકે તો ખેરના લાકડાની દાંડી કરવી જે શર(બાણ)થી મનુષ્ય વિંધાયો હોય તે બાણની એક વેતની એટલે બાર આંગળની લાંબી દાંડી બનાવવી ત્રાજવામાં બરાબર જોખતાં જેની હાનિ તેનો નાશ અને જેની વૃદ્ધિ તેની અધિકતા જાણવી. આ

---

* ત્રાજવા. + ત્રાજવા. × જે દોરાને પકડીને ત્રાજવું ઉંચુ કરાય તે કક્ષા

પ્રમાણે તુલાના કોશનું રહસ્ય કહ્યું. આ તુલાને કોઇ મનુષ્ય રોહિણી નક્ષત્રનો યોગ થાય ત્યારે પણ કરે છે સ્વાતિ, આષાઢા અને રોહિણી એ નક્ષત્રોમા ક્રૂર ગ્રહનો યોગ હોય તો તે શુભ નથી જો આષાઢ માસ અધિક હોય તો તે વર્ષે સ્વાતિ અને રોહિણીના યોગમાં બન્ને મહિનામાં આ વિધિ કરવો જો આ ત્રણે યોગો ફળવડે સરખા હોય તો સદેહ રહિત શુભાશુભ ફળ કહેવું, અને વિપરીત હોય તો રોહિણીથી ઉત્પન્ન થયેલા ફળ કરતાં તે જ અધિક જાણવુ. આ પ્રમાણે આષાઢ માસની પૂર્ણિમાને દિવસે ત્રાજવામા તોળેલા ધાન્યનું શંકુન કહ્યું (વરાહસહિતાના આધારે)

પુષ્પ અને લતાનું ફળ

વનસ્પતિઓના ફળ અને પુષ્પની વૃદ્ધિ જોઇને સર્વ વસ્તુની સુલભતા અને સર્વ પ્રકારનાં ધાન્યની ઉત્પત્તિનો નિર્ણય થઇ શકે છે, તે આ પ્રમાણે– શાલવૃક્ષના ફળ પુષ્પોની વૃદ્ધિથી કલમ શાલિ, રક્ત અશોકની વૃદ્ધિથી રક્ત શાલિ, ક્ષધની વૃદ્ધિથી પાડુક અને નીલ અશોકની વૃદ્ધિથી શુકર ધાન્યની પ્રાપ્તિ થાય છે વડની વૃદ્ધિથી યવની પ્રાપ્તિ થાય છે, તિદુક વૃક્ષની વૃદ્ધિથી સાઠી ચોખાની પ્રાપ્તિ થાય છે અને પીપળાની વૃદ્ધિથી સર્વ પ્રકારના ધાન્યની ઉત્પત્તિ થાય છે જાંબુના ફળની વૃદ્ધિ થાય તો તલ અને અડદની ઉત્પત્તિ થાય છે, શિરિષ પુષ્પની વૃદ્ધિ થાય તો કાગની ઉત્પત્તિ થાય છે મધુકની વૃદ્ધિ થાય તો ઘઉંની નિષ્પત્તિ થાય છે. સપ્તપર્ણની વૃદ્ધિ થાય તો યવની પ્રાપ્તિ થાય છે અતિમુક્તકલતા અને કુદ પુષ્પની વૃદ્ધિ દેખાય તો કપાસની પ્રાપ્તિ થાય છે. અશન વૃક્ષની વૃદ્ધિ થાય

તો સરસવની ઉત્પત્તિ થાય છે બોરની વૃદ્ધિ થાય તો કળથીની ઉત્પત્તિ થાય છે બિલાની વૃદ્ધિ થાય તો મગની ઉત્પત્તિ થાય છે વેતસના પુષ્પની વૃદ્ધિ જોવામાં આવે તો અતસીની વૃદ્ધિ થાય છે પલાશના પુષ્પોની વૃદ્ધિ થાય તો કોદરાની વૃદ્ધિ થશે એમ જાણવું તિલક વૃક્ષના પુષ્પની વૃદ્ધિ દેખાય તો શંખ, મોતી અને રૂપાની ઉત્પત્તિ થાય છે ઇંગુદના ફળની વૃદ્ધિ દેખાય તો શણ નામનું ધાન્ય વધારે પાકે છે હસ્તિકર્ણ નામની વનસ્પતિની વૃદ્ધિ થવાથી હાથીઓની વૃદ્ધિ થાય છે અશ્વકર્ણ નામની વનસ્પતિની વૃદ્ધિ થવાથી અશ્વોની વૃદ્ધિ થાય છે પાટલા વૃક્ષની વૃદ્ધિથી ગાયોની વૃદ્ધિ થાય છે કેળની વૃદ્ધિ થવાથી બકરી તથા મેંઢાની વૃદ્ધિ થાય છે ચંપાના પુષ્પોની વૃદ્ધિ થવાથી સુવર્ણની વૃદ્ધિ થાય છે બંધુજીવ [બપોરીયા] વૃક્ષની વૃદ્ધિ થવાથી પરવાળાની વૃદ્ધિ થાય છે કુરૂબકની વૃદ્ધિથી વજ્રરત્નની ઉત્પત્તિ વધારે થાય છે નંદિકાવર્ત વૃક્ષની વૃદ્ધિથી વૈડુર્ય રત્નની અધિક ઉત્પત્તિ થાય છે સિંદુવાર વૃક્ષની વૃદ્ધિથી મોતી વધારે પાકે છે કુસુમની વૃદ્ધિથી કુંકુમની વૃદ્ધિ થાય છે રક્ત પદ્મની વૃદ્ધિ થવાથી રાજાનો ઉદય થાય છે કાળા કમળની વૃદ્ધિથી મંત્રીનો ઉદય થાય છે સુવર્ણ પુષ્પની વૃદ્ધિથી વણિક લોકોનો ઉદય થાય છે કમળોની વૃદ્ધિથી બ્રાહ્મણોનો ઉદય થાય છે પોયણાની વૃદ્ધિથી પુરોહિતનો ઉદય થાય છે સૌગંધિક કલ્હની વૃદ્ધિથી સેનાપતિનો ઉદય થાય છે આકડાના ઝાડની વૃદ્ધિથી સુવર્ણની વૃદ્ધિ થાય છે આમ્રવૃક્ષની વૃદ્ધિથી કલ્યાણ થાય છે ભલ્લાતક વૃક્ષની વૃદ્ધિથી ભય વધે છે પીલુ વૃક્ષની વૃદ્ધિથી આરોગ્ય વધે છે ખેર અને ખીજડાના વૃક્ષની વૃદ્ધિથી દુકાળ થાય છે અર્જુન વૃક્ષની વૃદ્ધિથી સારી વૃષ્ટિ થાય છે પિચુમંદ

(લીંબડા) અને નાગકેશર વૃક્ષના પુષ્પની વૃદ્ધિથી સુકાળ થાય છે કોઠાની વૃદ્ધિથી વાયુની વૃદ્ધિ થાય. નિચુલ વૃક્ષની વૃદ્ધિથી અનાવૃષ્ટિનો ભય થાય છે કુટજ વૃક્ષની વૃદ્ધિથી વ્યાધિનો ભય થાય છે દુર્વા અને કુશ(ડાભ)ના પુષ્પની વૃદ્ધિથી શેરડીની વૃદ્ધિ થાય છે કોવિદાર વૃક્ષની વૃદ્ધિથી અગ્નિનો ભય થાય છે. શ્યામલતાની વૃદ્ધિથી વ્યભિચારિણી સ્ત્રીઓની વૃદ્ધિ થાય છે જે દેશમા જે વખતે વૃક્ષ, ગુલ્મ અને લતા સ્નિગ્ધ (ચકચકિત), છિદ્રરહિત પત્રવાળા દેખાતા હોય તો તે દેશમાં તે વર્ષે સારી વૃષ્ટિ થાય છે તથા તે રૂક્ષ (લૂખા) અને છિદ્રયુક્ત પત્રવાળા દેખાય તો અલ્પ વૃષ્ટિ થાય છે આ પ્રમાણે વરાહસંહિતામાં પુષ્પાદિકના નિમિત્તથી ધાન્યાદિની ઉત્પત્તિનુ લક્ષણ કહેલું છે.

વળી લોકોમા આ પ્રમાણે કહ્યું છે—"આકડાની વૃદ્ધિથી ઘઉંની વૃદ્ધિ થાય છે લીંબડાની વૃદ્ધિથી તલની વૃદ્ધિ થાય છે પલાશ(ખાખરા)ની વૃદ્ધિથી વ્રીહિની વૃદ્ધિ થાય છે. કથેરી વૃક્ષ પ્રફુલ્લિત ન થાય તો મગની આશા શી રાખવી? અર્થાત મગ નીપજે નહીં" પાઠાંતરમા આ પ્રમાણે કહ્યું છે—"આકડાના પુષ્પની વૃદ્ધિ થાય તો ઘઉંની નીપજ સારી થાય, કચર વૃક્ષની વૃદ્ધિથી તલની વૃદ્ધિ થાય, કટાલી વૃક્ષની વૃદ્ધિથી કપાસની વૃદ્ધિ થાય, અને જો ચારે દિશામા પલાશ(ખાખરા)ના વૃક્ષો ફૂલે તો પૃથ્વી પર સર્વ ધાન્યાદિક વસ્તુ નીપજે છે"

વૃક્ષનું સ્વરૂપ જેમ બાલ્યવયવાળી સ્ત્રી ઋતુ વિના પુષ્પિત થાય તેમ બાળ વૃક્ષ ઋતુ વિના પુષ્પવાળો થાય તો રાજ્યનો ભેદ થાય તથા વૃક્ષથી દૂધ ઝરે તો સર્વ દ્રવ્યનો વિનાશ થાય છે

કાગડાના ઈંડાનું ફળ

કાગડી બે, ત્રણ કે ચાર ઈંડાં મૂકે તો સુકાળ થાય પાંચ ઈંડાં મૂકે તો બીજો રાજા થાય ઈંડાંનો નાશ થાય અથવા એક જ પ્રસૂતિ થાય તો તે શુભકારક નથી. જો તે ઈંડાં ચાર વર્ણનાં હોય તો ચોરનો ભય થાય, વિચિત્ર વર્ણવાળાં હોય તો મૃત્યુ થાય, શ્વેત વર્ણવાળાં હોય તો અગ્નિનો ભય થાય, અને વિકલ વર્ણવાળાં હોય તો દુકાળનો ભય થાય આ પ્રમાણે કાગડાનાં બચ્ચાંના વર્ણ ઉપરથી શુભાશુભ ફળ જાણવું

ટિટ્ટિભના ઈંડાનું ફળ

ટિટ્ટિભનાં (ટીટોડીના) ચાર ઈંડાંને આષાઢ વગેરે ચાર માસરૂપે કલ્પવા. જે ઈંડાં અધોમુખ હોય તે નામના માસમાં વૃષ્ટિ થાય, અને જે ઈંડાં ઊર્ધ્વમુખ હોય તે નામના માસમાં વૃષ્ટિ ન થાય જો ટિટ્ટિભ નદી, તળાવ વગેરે જળાશયમાં ઈંડાં મૂકે તો વૃષ્ટિનો રોધ થાય છે અને ઊંચી ભૂમિ પર ઈંડાં મૂકે તો મેઘનો મોટો ઉદય થાય છે

રૂદ્રદેવ કહે છે કે—" કાગડીનાં ઈંડાં ચાર પ્રકારનાં છે તેમાં પહેલું વારુણ બીજું આગ્નેય, ત્રીજું વાયવીય અને ચોથું *ભૂમિજ તેમનું ફળ આ પ્રમાણે કહ્યું છે—ભૂમિજ અંડ હોય

* નદીને કાંઠે સમીપના વૃક્ષ ઉપર ઈંડાં મૂકે તો વારુણ નામનું જાણવું. ૧ ઘરના મધ્ય ઉપર મૂકે તો તે ભૂમિજ જાણવું ૨. વૃક્ષ પર મૂકે તો વાયવીય નામે જાણવું. ૩ અને બીજા સ્થળે મૂકે તો આગ્નેય નામે જાણવું. ૪ અથવા વૃક્ષની ઈશાન કોણમાં મૂકે તો તે વારુણ નામે જાણવું ૧ અગ્નિ કોણમાં મૂકે તો આગ્નેય નામે જાણવું ૨. નૈઋત કોણમાં મૂકે તો વાયવીય ૩ અને વાયુ કોણમાં મૂકે તો તે ભૂમિજ નામનું જાણવું. ૪

તો કલ્યાણ, સુકાળ, પૃથ્વી પર સુખ અને અનુકૂળ વૃષ્ટિ થાય છે વારૂણ અડ હોય તો પૃથ્વી આનદિત હોય તથા વિશેષ વૃષ્ટિ થવાથી પ્રથમ ધાન્ય સારુ પાકે વાયવીય અડ હોય તો ઉત્પન્ન થયેલા ધાન્યને કીડા, પતગ અને સૂડા વગેરે ખાઈ જાય છે. તથા આગ્નેય અડ હોય તો દુકાળ પડે એમ જાણવુ અથવા આ ચાર પ્રકારનાં ઇંડાંને ચાર માસની કલ્પના કરીને પણ શુભાશુભ ફળ કહેવુ

ઇતિ કાકાંડ ફલમ્

કાગડાના માળાનું ફળ

કાગડા પોતાનો માળો જો વૃક્ષ ઉપર પૂર્વ દિશા તરફ બનાવે તો સુકાળ થાય, અગ્નિ કોણમા બનાવે તો વરસાદ થોડો થાય, દક્ષિણમા બનાવે તો બે માસ વરસાદ થાય અને પછી વરસાદ ન થાય, પરતુ હિમપાત થાય, પશ્ચિમ દિશામાં માળો બનાવે તો બે માસ ઘણો વરસાદ વરસે, તેથી ઊંચી ભૂમિ પર ધાન્યની ઉત્પત્તિ સારી થાય, પછીના બે માસ વૃષ્ટિ ન થાય અથવા અલ્પ વૃષ્ટિ થાય. વાયુ કોણમા માળો બનાવે તો વાયુસહિત વરસાદ થાય, નૈઋત્યકોણમા બનાવે તો પ્રથમ વૃષ્ટિ થાય નહીં, પછીથી ઘણી વૃષ્ટિ થાય અને લોકમાં રોગ વૃદ્ધિ પામે ઉત્તર દિશામા માળો બનાવે તો સુકાળ થાય અને ઇશાન કોણમા બનાવે તો પણ સુકાળ અને સુખ થાય.

ગર્ગસહિતાસાં કહેલું કાકના માળાનું ફળ

કાગડા વૃક્ષના અગ્રભાગે માળો બનાવે તો વરસાદ ઘણો થાય, વૃક્ષના મધ્યમ ભાગમા બનાવે તો મધ્યમ વૃષ્ટિ થાય, તથા વૃક્ષના નીચેના ભાગમા બનાવે તો વરસાદ થાય નહી વૃક્ષના કોટરમા, ઘરમા કે પ્રાકાર ઉપર કાગડાએ માળો બાધ્યો હોય તો દુકાળ,

રાજાઓનો વિગ્રહ અને દક્ષિણ દિશામાં છત્રભંગ થાય છે નદીકાંઠે કાગડાઓએ માળો બાંધ્યો હોય તો વરસાદ ન થાય. મેઘના પ્રશ્ન વખતે જો કાગડો વૃક્ષ પર બેસીને પાંખ કંપાવે તો શીઘ્ર વરસાદ થાય છે લક્ષણ વિના કાગડો દેખાય તો તે વૃષ્ટિને બતાવે છે તે વખતે વર્ષાકાળ હોય તો ઘણી વૃષ્ટિ થાય, શીતકાળ હોય તો દુર્દિન થાય, અને ઉષ્ણકાળ હોય તો મહા વિઘ્ન થાય. એમ કાગડાના સ્થાનને આશ્રી જાણવું અગ્નિને સ્થાને, પથ્થર પર, પર્વત ઉપર, વૃક્ષના શિખર ઉપર, ભૂમિ પર, ગામમાં અને નગરમાં કાગડાનું સ્થાન હોય તો તેને આશ્રીને શુભાશુભ ફળ કહેવું જો કાગડો વૃક્ષની પૂર્વ દિશા તરફની શાખા ઉપર માળો બાંધે તો સુકાળ, ક્ષેમ અને આરોગ્યતા થાય, તથા મેઘની વૃષ્ટિ સારી થાય અગ્નિ કોણ તરફની વૃક્ષ શાખા ઉપર કાગડો જો માળો બાંધે તો અલ્પ જળવાળા મેઘ વૃષ્ટિ કરે નહીં. જો કાગડો વૃક્ષની દક્ષિણ દિશા તરફની શાખા ઉપર માળો બાંધે તો પ્રથમ બે માસ વરસાદ આવે. પછી હિમપાત થાય જો કાગડો વૃક્ષના નૈર્ઋત્ય કોણ તરફની શાખા પર માળો બાંધે તો પ્રથમ વૃષ્ટિ ન થાય; પછીથી સારી વૃષ્ટિ થાય. જો કાગડો વૃક્ષની પશ્ચિમ તરફની શાખા પર માળો કરે તો વાયુની વૃષ્ટિ ઘણી થાય અને જળની વૃષ્ટિ અલ્પ થાય છે જો કાગડો વૃક્ષની ઉત્તર દિશા તરફની શાખા પર માળો બનાવે તો વરસાદ થોડો વરસે અને કોઈ રાજા વેરી થાય. જો કાગડો ઇશાન કોણ તરફની વૃક્ષશાખા પર માળો બાંધે તો ઘણું ધાન્ય પાકે સુકાળ થાય અને લોકનું ક્ષેમકુશળ થાય જો કાગડો વૃક્ષના મધ્ય ભાગમાં માળો કરે તો ધાન્યની ઉત્પત્તિ અર્ધી થાય અને વરસાદ થોડો વરસે. પ્રકાર કે વૃક્ષના કોટરમાં

કાગડાનો સમાગમ હોય તો વિગ્રહ થાય એમ જાણવું, તથા રાજસ્થાનનો વિનાશ થાય. ઘરમા કે ઘરની શાળામાં જો કાગડા માળો કરે તો બાર વર્ષનો દુકાળ જાણવો જો પૃથ્વી પર માળો કરે તો ગામ અને મડલનો વિનાશ થાય, વિગ્રહ થાય અને દેશ શૂન્ય થાય

હે કાગ ! જો તુ મિથ્યા બળિને હરણુ કરે તો એક સો ગાયો અને બસો બ્રાહ્મણોની હિ સાનુ પાપ તને લાગે ડાહ્યા પુરુષે ઘી સહિત ભાતના ત્રણુ પિડ કરી સાફ કરેલા શુભ સ્થાનમા મત્રપૂર્વક તે ત્રણે પિડ સ્થાપન કરવા. આહ્વાનનો મત્ર બોલી કાગડાને બોલાવવો અને સ્થાપનના મંત્રવડે બલિ-ભોજનને એટલે અનુક્રમે ત્રણુ પિંડને સ્થાપન કરવા કાગડાને બોલાવવાનો મંત્ર આ પ્રમાણે—" ॐ तुण्डब्रह्मणे सुराय असुरेंद्राय एहि एहि हिरण्यपुण्डरीकाय स्वाहा " પિડને મત્રિત કરવાનો મત્ર આ પ્રમાણે—" ॐ तिरिटि मिरिटि काकपिण्डालये स्वाहा । " દેશ કાળની પરીક્ષાને માટે પહેલા પિંડનુ નામ વૃષભ જાણુવુ, બીજા પિડનું નામ તુરગ ધારવુ અને ત્રીજા પિડનુ નામ હસ્તી ધારવું. પછી કાગડો આવીને જો વૃષભ પિડને ગ્રહણુ કરે તો ઉત્તમ કાળ જાણુવો, તુરગ પિડને ગ્રહણુ કરે તો મધ્યમ વર્ષ થાય અને ત્રીજા હસ્તી પિડને ગ્રહણુ કરે તો મોટો રાજવિગ્રહ થાય વરસાદનુ જ્ઞાન થવા માટે પહેલા પિંડ પર જળ નાખવુ, બીજા પિડ પર માટી નાખવી અને ત્રીજા પિડ પર કોયલા નાંખવા તેમા કાગડો આવીને જળવાળો પિડ ગ્રહણુ કરે તો શીઘ્ર વરસાદ થાય, માટીવાળો પિડ ગ્રહણુ કરે તો પદર દિવસ પછી વરસાદ થાય અને કોયલાવાળો પિડ ગ્રહણુ કરે તો વરસાદ ન થાય.

"ॐ नमो भगवओ गोयमसामिस्स सिद्धस्स बुद्धस्स अक्खीणमहाणसस्स भगवन् ! भास्करीय(यां) श्रियं आनय आनय पूरय पूरय स्वाहा।"

ગૌતમીયજ્ઞાન

આશ્વિન માસની ચૌદશની રાત્રે ઉપવાસ કરીને ધૂપ ઉવેખવાપૂર્વક આ મંત્રનો એક હજાર જાપ કરવો. પછી પૂર્ણિમાને દિવસે પ્રાતઃકાળે એક પાત્રમાં શ્રીગૌતમસ્વામીની ચરણ પાદુકા આળેખવી. પછી તેની ભક્તિપૂર્વક સુગંધી દ્રવ્યોથી પૂજા કરવી. જે પાત્રમાં પાદુકા આળેખી હોય તેને વસ્ત્રથી ઢાંકી રાખવું. જ્યાં સુધી આ વિધિ કરાય ત્યાં સુધી નિહાળીને જોવી નહીં. પછી ભિક્ષાનો સમય થાય ત્યારે તે પાત્રને લઈ ભિક્ષાને માટે દાતાર મહાશ્રાવકને ઘેર જવું. ત્યાંથી જે પ્રાપ્ત થાય તેના પર વિચાર કરવો, તે આ પ્રમાણે—જો ભિક્ષા આપનારી સ્ત્રી સૌભાગ્યવતી અને પુત્રવતી હોય તો આગામી વર્ષ સારું થાય તથા ધાન્યની વૃદ્ધિ પ્રાપ્તિ થાય. જો તે ઘેરથી એવો ઉત્તર મળે કે 'આ સમય ભિક્ષાનો નથી' તો આગળના વર્ષે દુકાળ જાણવો. વિલંબે દાન કરે તો વરસાદ પણ વિલંબે વરસે. જો તે ઘરમાં (ઘરના માણસો વચ્ચે) કલેશ થતો દેખાય તો રાજાઓ વચ્ચે યુદ્ધ થશે એમ જાણવું. દાન કરતી વખતે પાત્રનો કે ભાંડનો ભંગ થાય તો છત્રભંગ થાય એમ જાણવું. જો દાન આપનારી સ્ત્રી વિકળ અંગવાળી કે રોતી રોતી ભિક્ષા આપે તો રોગાદિકનો ઉપદ્રવ થાય. આ ગૌતમીય જ્ઞાન જેવા તેવા મનુષ્યને કહેવા લાયક નથી અથવા તો તે (પૂર્ણિમાને) દિવસે લોક જે વચન બોલે તેને અનુસારે શુભાશુભ ફળ વર્ષના

આ પ્રમાણે બુદ્ધિપૂર્વક શકુનોનો વિચાર કરી વર્ષનું ફળ કહેવા લાયક છે, કે જેના વિકાસથી પૃથ્વી પર સર્વ અર્થને સાધનાર ઘણા ધનની પ્રાપ્તિ થાય છે તથા જેના મનમાં આ વર્ષપ્રબોધ (મેઘમહોદય) નામનું શાસ્ત્ર સ્ફુરાયમાન હોય એવા પ્રકાશવાળા ગુણોવડે નિપુણ પુરુષ રાજાઓને પણ માનવા લાયક થાય છે આ ગ્રથમા આ શકુનનુ નિરૂપણ કરનાર તેરમો અધિકાર પૂર્ણ થયો છે. તથા આ ગ્રંથમા એકવીશ દ્વાર છે તે પણ પૂર્ણ થયા છે શ્રી સ્થાનાગ સૂત્રના વિષયભૂત એવા વર્ષપ્રબોધના જ્ઞાનને માટે જે આ પ્રકરણ મે (મહોપાધ્યાય શ્રી મેઘ વિજયજીએ) રચ્યુ છે તેનો ભક્તિપૂર્વક પૃથ્વી પર વિસ્તાર કરી જે પુરુષ શ્રી જૈનદર્શનને દીપાવે તે શાશ્વતી જ્ઞાનલક્ષ્મીને પામી સુખી થાય

ગ્રંથકારની પ્રશસ્તિ

વિસ્તાર પામેલા પ્રભાવવાળા શ્રીમાન્ તપગચ્છના નાયક શ્રી વિજયપ્રભસૂરિ નામના આચાર્ય દેદીપ્યમાન હતા. તેના પટ્ટરૂપી કમળને વિકસ્વર કરવામા સૂર્ય સમાન અને પોતાના તેજથી સૂર્યને પણ જીતનાર એવા શ્રી વિજયરત્નસૂરિ નામના આચાર્ય થયા વિશ્વને પ્રકાશિત કરવાવાળા તેમના શાસનમા દેવતાઓને પણ સેવવા લાયક એવા શ્રી કૃપાવિજયજી નામના વિદ્વાન થયા તેમના શિષ્ય શ્રી મેઘવિજય નામના ઉપાધ્યાય થયા તેમણે આ ગ્રથ સુકૃતના લાભને માટે કર્યો છે આ ગ્રથમા કોઇ ઠેકાણે અતિશય રસપૂર્વક કહેવા લાયક પ્રાચીન શ્લોકોવડે તથા કોઇ ઠેકાણે શ્રવણ કરવા લાયક નવીન શ્લોકોવડે તથા સત્પુરુષોને મધ્યે પ્રમાણરૂપ થવા માટે કોઇ સ્થાને મનોહર એવી ઉચિત લોકોક્તિવડે

આ ગ્રંથ સંપૂર્ણ થયો છે શ્રીજિનેશ્વર ઉપર શ્રદ્ધા રાખનાર ચતુર જનોને ઉચિત છે કે આ ગ્રંથનો આદર કરે. આ વર્ષ પ્રબોધ નામના મૂળ ગ્રંથમાં અનુષ્ટુપ શ્લોકની ગણતરીએ સાડાત્રણ હજાર શ્લોક છે જ્યાં સુધી મેરુપર્વત પ્રવર્તમાન રહે, ત્યાં સુધી આ ગ્રંથ પણ પ્રવર્તમાન રહો. આ ગ્રંથમાં જે કોઇ પણ પુનરુક્ત, અયુક્ત કે દુરુક્ત કહ્યું હોય તો તે સમસ્તને જ્ઞાની પુરુષે શુદ્ધ કરી લેવું એવી હાથ જોડીને મારી પ્રાર્થના છે જે મેરુનો પણ વિજય કરવા યોગ્ય ધૈર્યથી પણ આદરણીય છે, તથા જેની બુદ્ધિ મેરુની જેમ અચળ છે એવા શિષ્ય શ્રી મેરુવિજય નામના કવિ મારા પર ભક્તિમાન હોવાથી મને રૂચે છે શોભાવાળા બાળકને આવી વર્ષના બોધ માટે બાળકનું પાલન તથા હિત કરી આ ગ્રંથ શુભપણાને પામો.

ઇતિ શ્રી તપગચ્છના નાયક મહોપાધ્યાય શ્રી
મેઘવિજયજી ગણિએ રચેલા આ વર્ષપ્રબોધ
અથવા મેઘમહોદય નામના ગ્રંથને વિષે
શકુનનિરૂપણ નામનો તેરમો
અધિકાર પૂર્ણ થયો

શ્રીરસ્તુ । કલ્યાણમસ્તુ । શુભમસ્તુ ।

ધ્રુવાંક

મેષાદિ સંક્રાન્તિ જે દિવસે બેસે તે દિવસના બધા ધ્રુવાંક-જેવા કે-સંક્રાન્તિનો, તિથિનો, વારનો, નક્ષત્રનો આ બધાના ધ્રુવાંકનો સરવાળો કરીને પછી ઇષ્ટ વસ્તુનો ધ્રુવાંક મેળવીને ત્રણથી ભાગ દેવો આમ કરતા જો ૧ વધે તો સસ્તી, બે વધે તો સમ અને ૦ વધે તો જરૂર મોંઘી થશે. [મંત્રમહોદધિના આધારે]

વસ્તુ	ધ્રુવાંક	વસ્તુ	ધ્રુવાંક	વસ્તુ	ધ્રુવાંક
સુવર્ણ	૯૬	અફીણ	૧૯૨	તુવેર	૭૨
ચાંદી	૮૧	તલ	૫૩	મગ	૫૧
પીતળ	૫૬	સરસવ	૮૮	ચણા	૫૬
લોઢું	૫૪	રાઇ	૭૭	જુવાર	૧૦૦
સીસું	૬૦	કપૂર	૧૦૨	હીંગ	૬૨
કાંસું	૧૨૭	અશ્વ	૯૭૦	કથીર	૬૭
તાબું	૧૦	હાથી	૬૪	કુંકુમ	૨૫
મોતી	૬૫	ભેંસ	૬૨	હરડે	૭૩
કપાસ	૧૨૭	ગાય	૭૭	જીરૂ	૭૦
સુતર	૬૪	બળદ	૮૭	ફુલ	૬૨
કાપડ	૧૦૦	બકરી	૬૦	કાગની	૨૦
ઘી	૫૦	ઉંટ	૮૫	સાળ	૧૬૫
તેલ	૧૦	ચોખા	૧૭	સોપારી	૨૦૪
મીઠું	૫૬	ચોળા	૮૭	ગીરી	૮૩
ખાંડ	૧૦૨	જવ	૫૭	સૂંઠ	૧૦૦
સાકર	૧૦૩	ઘઉં	૧૪	મંજીઠ	૧૪૪
ગોળ	૪૦	અડદ	૮૦	નારીયેળ	૭૮
				ખારેક	૧૪૪

સંક્રાતિ	ધ્રુવાંક	વાર નક્ષત્ર	ધ્રુવાંક	નક્ષત્ર	ધ્રુવાંક
મેષ	૭૭	શુક્ર	૨૪	વિશાખા	૩૨૦
વૃષભ	૮૪	શનિ	૧૪	અનુરાધા	૪૬૩
મિથુન	૬૬	અશ્વિની	૧૦	જ્યેષ્ઠા	૫૫૯
કર્ક	૧૦૯	ભરણિ	૧૦	મૂળ	૫૫૨
સિંહ	૧૨૫	કૃત્તિકા	૬૬	પૂ. ષા.	૧૪૨
કન્યા	૧૦૨	રોહિણી	૫૬	ઉ. ષા.	૪૨૦
તુલા	૧૪૦	મૃગશીર્ષ	૨૦	શ્રવણ	૫૫૦
વૃશ્ચિક	૧૪૪	આર્દ્રા	૮૬	ધનિષ્ઠા	૭૩૬
ધન	૧૪૪	પુનર્વસુ	૨૧	શતભિષા	૫૭૬
મકર	૧૬૮	પુષ્ય	૬૪	પૂ. ભા.	૨૭૫
કુંભ	૧૬૦	અશ્લેષા	૧૩૫	ઉ. ભા.	૧૨૬
મીન	૧૮૦	મઘા	૧૫૦	રેવતી	૨૫૬
વાર રવિ	૪૦	પૂ. ફા.	૧૨૦	તિથિ એકમ	૧૮
ચંદ્ર	૫૦	ઉ. ફા.	૭૨	દ્વિતીયા	૨૦
મંગળ	૫૭	હસ્ત	૩૩૪	તૃતીયા	૨૨
બુધ	૭૨	ચિત્રા	૨૧	ચોથ	૨૪
બૃહસ્પતિ	૬૨	સ્વાતિ	૨૧૦	પંચમી	૨૬
ષષ્ઠી	૨૫	દશમી	૧૭	ચૌદશ	૬
સપ્તમી	૨૩	એકાદશી	૧૫	પૌર્ણમાસી	૧૬
અષ્ટમી	૨૧	દ્વાદશી	૧૩	અમાવાસ્યા	
નોમી	૧૯	ત્રયોદશી	૧૧		

ભાવી ફળ

યાને

તેજીમંદીનું સ્વરૂપ

વિષયાનુક્રમ

નંબર	વિષય	પૃષ્ઠ
૧	વર્ષના રાજાનું ફળ.	૩૭૧
૨	રાશિ પરના શુભનું ફળ.	૩૭૨
૩	ગ્રહણ ફળ અધિકાર.	૩૭૪
૪	ચન્દ્રગ્રહણ અને વાર ફળ.	૩૭૫
૫	માસ ચન્દ્રગ્રહણ અધિકાર.	૩૭૬
૬	સૂર્યગ્રહણ અને વાર ફળ.	૩૭૭
૭	સૂર્યગ્રહણ માસ સબંધી વિચાર	૩૭૮
૮	ગ્રહણ અને નક્ષત્રયોગ વિચાર.	૩૭૯
૯	બજારીમાં વધઘટના યોગ.	૩૮૦
૧૦	મિલોના શેરોની મોટી વધઘટના સંયોગ.	૩૮૨
૧૧	ઘી, તેલ, ગોળ વિષયક તેજીમંદી વિચાર.	૩૮૪
૧૨	સંક્રાંતિવિચાર	૩૮૭
૧૩	સંક્રાંતિ અને વાર ફળ અધિકાર.	૩૮૮
૧૪	સંક્રાંતિ સમયે ચન્દ્રની રાશિનો વિચાર	૩૯૧
૧૫	ગ્રહોની ગતિ.	૩૯૨
૧૬	શનિશ્ચર વિચાર.	૩૯૩
૧૭	રાહુફળ વિચાર.	૩૯૪
૧૮	રાશિ ઉપર એકત્ર થતા ગ્રહોનું ફળ.	૩૯૫
૧૯	ઉદય અસ્ત ગ્રહ ફળ અધિકાર.	૩૯૯
૨૦	વક્રીમાર્ગી ગ્રહ ફળ અધિકાર.	૪૦૦
૨૧	ગ્રહોનું નક્ષત્ર ફળ.	૪૦૧
૨૨	વસ્તુઓની રાશિનો વિચાર.	૪૦૨
૨૩	ચન્દ્રદર્શન ફળ.	૪૦૨
૨૪	ફાગણ માસમાં ચન્દ્રદર્શન.	૪૦૪

*તેજીમંદીનું સ્વરૂપ

વર્ષના રાજાનું ફલ

૧ વર્ષનો રાજા રવિ હોય તો ઘી, ગોળ, તેલ, અનાજ આષાઢ શુદ ૧ થી તેજ થાય એક જ મહિનામા સારી તેજી થાય સવત ૧૯૨૯, ૩૯, ૪૩, ૪૬, ૬૬, ૭૦, ૭૩ અને ૭૭મા એ યોગ બન્યો છે.

૨ વર્ષનો રાજા મંગલ હોય તો અનાજને સઘરવુ અને આસો માસમા વેચવુ ગોળ, ખારેક, કપાશિયા, ભાદરવા-મા વેચવા સવત ૧૯૨૫, ૨૮, ૩૨, ૩૫, ૩૮, ૫૨, ૫૫, ૫૮ અને ૬૨મા એ યોગ બનેલા છે

૩ વર્ષનો રાજા બુધ હોય તો ઘી, તેલ, કપાસિયા, ગોળ, એરંડા, ખાંડ વેચવાથી લાભ થાય સોઘવારી થતી જાય. ફાયદાથી વેચનારને લાભ થાય સવત ૧૯૩૧, ૪૮, ૫૮ અને ૬૫મા એ યોગ બન્યો છે

૪ વર્ષનો રાજા ગુરુ હોય તો ધાન્યનો સગ્રહ કરવો ભાદરવામા વેચવાથી લાભ થાય ગોળ, ઘઉં, તેલ, ખાંડ, કપાસિયા, હળદર સસ્તાં થાય સવત ૧૯૨૦, ૨૪, ૩૪, ૪૧, ૪૪, ૪૭, ૬૧, ૬૪, ૬૮, ૭૧ અને ૭૫મા એ યોગ બન્યો છે

૫ વર્ષનો રાજા શનિ હોય તો ધાન્ય મોઘુ થાય શ્રાવણમા અથવા માગશરમા વેચવાથી લાભ થાય. સવત ૧૯૨૬,

* વિદ્વાન જ્યોતિષી પં. મીઠાલાલ વ્યાસરચિત અનુભવસિદ્ધ ભાવીફળ હિંદી-ગ્રંથનુ ગુજરાતી ભાષાંતર.

૩૩, ૩૬, ૩૭, ૪૦, ૫૦, ૫૩, ૬૩ અને ૬૭માં એ યોગ બન્યો છે

૬ વર્ષનો શબ્દ મદ્ર હોય તો ધાન્યનો સંગ્રહ કરવો ભાદરવા તથા આસોમાં લાભ થાય. સંવત ૧૯૨૨, ૪૨, ૪૫, ૪૯, ૫૬, ૬૯, ૭૨ અને ૭૬માં આ યોગ બન્યો છે

૭ વર્ષનો શબ્દ શુક્ર હોય તો ધાન્યનો સંગ્રહ કરવો આસો કાર્તિકમાં વેચવાથી લાભ થાય.

રાશિ પરના ગુરુનું ફળ

૧ મેષ રાશિ પર ગુરુ આવે ત્યારે વૃષ્ટિ વધી થવાથી સુકાળ થાય. સોનુ, ચાંદી, તાંબુ અને કપાસમાં પ્રથમ ત્રણ માસ સુધી મંદી થાય છે ભાદરવા માસમાં ચોખા, ઘી, વગેરેમાં મંદી થાય અને આસોથી ફાગણ છ માસ તેજી થાય કાર્તિક તથા માગશરમાં રૂ અને અનાજમાં તેજી થાય.

૨ વરષભ રાશિ પર ગુરુ આવે ત્યારે ધાન્ય તેજી થાય. ઘી, તેલ ચૈત્ર માસમાં મોંઘાં થાય. તથા શ્રાવણ માસમાં મોંઘા થાય. રૂમાં એક વર્ષમાં એકસો ટકા તેજી થાય આ યોગ ૧૯૩૮, ૫૦, ૬૨ અને ૭૪માં થયો છે

૩ મિથુન રાશિ પર ગુરુ આવે ત્યારે રૂમાં ૫૦ ટકાની મંદી થાય છે સંવત ૧૯૩૯, ૫૧ ૬૩ ૭૫ અને ૮૭માં એ યોગ બન્યો છે સોના ચાંદી, ઘી, તેલમાં પાંચ માસ સુધી તેજી રહે, માગશરમાં ખરીદ કરી વૈશાખમાં વેચવાથી સારો લાભ થાય

૪ કર્ક રાશિ પર ગુરુ આવે ત્યારે વધઘટે સો ટકાની તેજી થાય છે, અને વક્રી થઈ મિથુન પર આવે ત્યારે મંદી થાય

છે સંવત ૧૯૪૦, ૫૨, ૬૪, ૬૬ અને ૮૮માં એ યોગ બન્યો છે.

૫ **સિંહ** રાશિમા ગુરુ આવે ત્યારે આઠ મહિના સુધી ઘટવધ થઇ રૂ મંદી થાય છે સવત ૧૯૪૧, ૫૩, ૬૫, ૭૭ અને ૮૯મા એ યોગ બન્યો છે ઘી, તેલ, અનાજ સર્વ ચીજ આષાઢ માસમા વધારે સસ્તી થાય છે

૬ **કન્યા** રાશિ પર ગુરુ આવે ત્યારે ચાર માસમા રૂા ૫૦ ઘટે છે એ યોગ સંવત ૧૯૪૨, ૫૪, ૬૬, ૭૮ અને ૯૦માં બન્યો છે સર્વ વસ્તુ મંદી રહે, સુકાળ વર્તાવે

૭ **તુલા** રાશિ પર ગુરુ આવે ત્યારે ધાન્યનો સગ્રહ કરવો વર્ષના અતમા લાભ થાય સંવત ૧૯૪૩, ૫૫ ૬૭, ૭૯ અને ૯૦ મા એ યોગ બન્યો છે

૮ **વૃશ્ચિક** રાશિ પર ગુરુ આવે ત્યારે પાચ માસ સુધી રૂ, સોના, ચાદી, ઘીમા તેજી રહે છે. સવત ૧૯૪૪, ૫૬, ૬૮, ૮૦ અને ૯૨ મા અને ૨૦૦૨ માં આ યોગ બન્યો છે

૯ **ધન** રાશિ પર ગુરુ આવે ત્યારે ગોળનો પાક ઘણો થાય છે, તે સસ્તા ભાવમાં ખરીદવાથી મકરનો ગુરુ થાય ત્યારે બમણો લાભ થાય છે કાર્તક માસમા ઘી ખરીદ કરી ચૈત્રમા વેચવાથી સારો લાભ થાય એ યોગ સવત ૧૯૪૫, ૫૭, ૬૯, ૮૧ અને ૯૩ મા બન્યો છે

૧૦ **મકર** રાશિ પર ગુરુ આવે ત્યારે રૂમા વધઘટ થઈ મદી થાય સવત ૧૯૪૬, ૫૮, ૭૦ અને ૯૩ મા આ યોગ થયો છે મકર રાશિ પર ગુરુ વક્રી થાય અને કુંભ રાશિ પર શનિ વક્રી હોય, અથવા બને ગ્રહો સાથે વક્રી થતા હોય તો રૂમા મોટી મદી થાય

૧૧ કુંભ રાશિ પર ગુરુ આવે ત્યારે છ મહિના રૂમ તેજી થઈ પછી મંદી થાય. શ્રાવણ માસમાં અનાજ ખરીદ કરી પોષ માસમાં વેચવાથી લાભ થાય.

૧૨ મીન રાશિના ગુરુમાં સર્વ સહેજ બીજમાં મંદી થાય રૂમાં પાંચ માસ સુધી તેજી થાય. તલ, તેલ, બીમાં મંદી થાય આ યોગ સંવત ૧૯૩૬, ૪૮, ૬૦, ૭૨ અને ૮૪ માં થયો છે પ્રથમ પાંચ માસ અનાજ મોંઘુ થાય, પછી સસ્તુ થાય સોંઘવારીમાં ખરીદ કરીને ધાન્ય, ઘી, તેલ વગેરે શ્રાવણ સુદ પુનમે વેચવાથી લાભ થાય. આષાઢ ને શ્રાવણ માસમાં મોઘવારી થાય. મીન રાશિ પર ગુરુ વક્રી થાય તે મીન રાશિ પર વક્રી રહે ત્યાં સુધી રૂમાં તેજી થાય, અને કુંભ રાશિ પર જાય ત્યારે મંદી થાય.

ગ્રહણ ફળ અધિકાર

૧ સૂર્ય કે ચંદ્રનું ગ્રહણ જે દેશમાં થાય તે દેશમાં તેનું ફળ મળે છે

૨ સૂર્ય કે ચંદ્રનું ગ્રહણ આખું થાય તો તેનું ફળ ત્રીસ દિવસમાં મળે છે

૩ સૂર્ય કે ચંદ્રનું ગ્રહણ પોણા ભાગનું હોય તો તેનું ફળ એક માસમાં મળે છે

૪ સૂર્ય કે ચંદ્રનું ગ્રહણ અડધા ભાગનું હોય તો બે માસમાં ફળ આપે છે

૫ સૂર્ય કે ચંદ્રનું ગ્રહણ ચોથા ભાગનું થાય તો ચાર માસમાં ફળ મળે છે

૬ ગ્રહણ થયા પહેલાં રૂના ભાવ ઘટે છે, ગ્રહણ પછી વધે છે

૭ સૂર્યગ્રહણુ થવાનુ હોય તો રૂના ભાવ પહેલાં વધે.

અપવાદ–ગ્રહણુ થયા પછી તે જ દિવસે વરસાદ થાય તો ગ્રહણુની અસરમાં ફેરફાર થાય યા ઉલટસુલટ ફળ થાય.

ચંદ્રગ્રહણુ અને વારફળ

૧ **રવિવારે** ચંદ્રગ્રહણુ થાય તો વરસાદ ઓછો થાય. ઘી, ચાંદીમા મંદી થાય તે માટે પહેલેથી વેચવું તેલ વેચી દેવાથી લાભ થાય અર્થાત્ સસ્તું થાય ગ્રહણુ થયા પહેલાં ભાવ ઘટી ગયા હોય તો પછી તેજી થાય

૨ **સોમવારે** ચદ્રગ્રહણુ થાય તો કપૂરનો નાશ થાય. ધાન્ય સગ્રહ કરવાથી લાભ થાય આ યોગ સંવત ૧૯૨૩, ૨૮, ૩૩, ૩૬, ૪૮, ૫૫, ૬૧ અને ૭૮ મા બન્યો છે રૂમાં ૩૦–૩૫ ટકા તેજી થાય

૪ **મંગળવારે** ચંદ્રગ્રહણુ થાય તો રૂ, સૂતરના ભાવ વધે છે સવત ૧૯૯૦ મહા શુદ ૧૫ મંગળવારે આ યોગ બન્યો છે ફાગણુ સુદ ૧૫ સુધીમાં ભરૂચ રૂના ભાવ ૧૮૦ થી વધીને ૨૧૮ થયા છે. લાલ વસ્તુમા વિશેષ તેજી કરે

૪ **બુધવારે** ચદ્રગ્રહણુ થાય તો સુવર્ણ (સોનુ) સંગ્રહ કરવાથી લાભ થાય ચોખા, ઘઉં વગેરે અનાજ, રૂ, સોનું, પિત્તળ, ધાતુ તેજ થાય લાલ વસ્ત્ર સગ્રહ કરવાથી લાભ થાય સંવત ૧૯૫૦, ૬૭, ૭૪ અને ૭૭ માં એ યોગ બન્યો છે

૫ **ગુરુવારે** ચદ્રગ્રહણુ થાય તો પીળી, લાલ અને સુગધી વસ્તુ તથા તેલ સંગ્રહ કરવાથી લાભ થાય, રૂમાં તેજી થાય

૬ **શુક્રવારે** ચંદ્રગ્રહણુ થાય તો ચાંદી, મોતી, શ્વેત કાપડના ભાવ તેજ થાય રૂના ભાવમા ચાર મહિના સુધી

મંદી થાય, પછી તેજી થાય. સંવત ૧૯૫૬, ૭૬ અને ૮૮ માં એ યોગ બન્યો છે

૭ શનિવારે ચંદ્રગ્રહણ થાય તો અળસી, એરંડા અને તેલમાં ૭ માસ પછી લાભ થાય. આ યોગ સંવત ૧૯૪૫, ૪૪, ૪૮, ૫૬, ૬૦, ૬૪ અને ૬૮ માં બન્યો છે.

અપવાદ—સં ૧૯૯૧ માં પોષ સુદ ૧૫ શનિવાર પુનર્વસુ નક્ષત્રમાં ચંદ્રગ્રહણ થયું, ત્યારે એક માસ અગાઉથી તેલ, ઘી, અનાજ, રૂમાં સારી તેજી, સવાયા ભાવ થયા અને ગ્રહણ થઈ ગયા પછી વદ એકમે વરસાદ થયો તેથી વધેલા ભાવો ઘટી ગયા છે ગ્રહણની અસર પ્રથમ થઈ ગઈ જુવાર, બાજરીનું વગેરે કાળી વસ્તુ તથા પીળાં, લાલ વસ્ત્ર તથા તાંબુ વગેરે ધાતુ સંગ્રહ કરવાથી બે માસમા લાભ થાય.

સૂર્યગ્રહણ થયા પછી ૫ંદર દિવસે ચંદ્ર ગ્રહણ થાય તો ૧૫ દિવસ અગાઉથી દોઢ માસ સુધી ચાંદીમાં ૪-૫ ટકાની તેજી થાય સંવત ૧૯૫૯, ૬૦ માં આ યોગ બન્યો છે

સુદ ૧૪ નો ક્ષય હોય અને તે દિવસે ગ્રહણ થાય તો રૂમાં મોટી મંદી આવે. રૂના ભાવ રૂ. ૨૫૦) હોય તો ૫૦ ટકા લગભગ ઘટે છે તેની અસર શરૂઆતથી દોઢ માસ સુધી રહે છે સંવત ૧૯૫૫, ૭૬ અને ૮૮ ના ચૈત્ર માસમાં આ યોગ બન્યો છે

માસ ચંદ્રગ્રહણ અધિકાર

૧ કારતકમાં ચંદ્રગ્રહણ થાય તો સમુદ્રમાં વિગ્રહ થાય.

૨ માગશરમાં ચંદ્રગ્રહણ થાય તો ધાન્યમાં સાત મહિને લાભ થાય.

૩ **પોષમાં** ચન્દ્રગ્રહણ થાય તો રસકસ તેજ થાય, રૂમાં ૩૦ થી ૩૫ ટકા તેજી થાય.

૪ **મહામાં** ચન્દ્રગ્રહણ થાય તો રસ સંગ્રહવાથી શીઘ્ર લાભ મળે

૫ **ફાલ્ગુનમા** ચન્દ્રગ્રહણ થાય તો રસકસ સંગ્રહવાથી આગળ ઉપર લાભ થાય સંવત ૧૯૫૦, ૫૨, ૬૮ અને ૮૮ મા આ યોગ થયો છે

૬ **ચૈત્રમાં** ચન્દ્રગ્રહણ થાય તો ચોમાસામાં દુકાળ થાય.

૭ **વૈશાખમાં** ચન્દ્રગ્રહણ થાય તો સર્વ જણસ મોંઘી થાય. રૂમા ૨૫ થી ૩૦ ટકા આશરે તેજી થાય સંવત ૧૯૪૮ મા એ યોગ બન્યો છે

૮ **જેઠમાં** ચન્દ્રગ્રહણ હોય તો રૂ અને અનાજ ખરીદ કરી સગ્રહ કરવાથી લાભ થાય સવત ૧૯૨૦, ૫૬ અને ૬૬ મા આ યોગ બન્યો છે

૯ **આષાઢમાં** ચન્દ્રગ્રહણ થાય તો રસકસ તેજ થાય રૂમા ૨૦-૨૫ ટકા તેજી થાય

૧૦ **શ્રાવણમાં** ચન્દ્રગ્રહણ થાય તો સર્વ વસ્તુ મોંઘી થાય રૂમા ૪૦-૫૦ ટકા તેજી થાય.

૧૧ **ભાદરવામાં** ચન્દ્રગ્રહણ થાય તો ધાન્ય વેચી રસનો સંગ્રહ કરવો. રૂમા ૨૦-૨૫ ટકા તેજી થાય

૧૨ **આસોમાં** ચન્દ્રગ્રહણ થાય તો કપાસ, રૂ, સૂતર વગેરે મોઘા થાય રૂમા ૪૦-૫૦ ટકા વધે.

સૂર્યગ્રહણ અને વારફળ

રવિવારે સૂર્યગ્રહણ થાય તો ઘી, તેલ, ખાંડમાં અઢી

મહિના સુધી ભાવ વધતા જાય આ યોગ સંવત ૧૯૨૩ અને ૬૮ માં બન્યો છે

મંગળવારે સૂર્યગ્રહણ થાય તો બાર મહિના સુધી સર્વ વસ્તુમાં તેજી થાય. કપાસ તથા સફેદ વસ્તુનો સંગ્રહ કરવાથી બે મહિના પછી લાભ થાય સંવત ૧૯૨૫ ના ભાદરવામાં, ૨૮ ના માગશરમાં, ૩૧ ના ચૈત્રમાં, ૪૭ ના આષાઢમાં આ યોગ બન્યો છે રૂ, સુતર, કાપડ, ચાંદી, મીણ, ખાંડ, ઘી, ઘઉં, ચોખા વગેરેમાં તેજી થાય છે બે માસમાં લાભ થાય છે

શનિવારે સૂર્યગ્રહણ થાય તો લાલ, પીળી વસ્તુમાં તેજી થાય આ યોગ સંવત ૧૯૩૧ ના આસો અને ૫૪ ના માહ માસમાં બન્યો છે

સૂર્યગ્રહણ થાય ત્યારે પંદર દિન અગાઉથી રૂમાં મંદી થાય. ગ્રહણ ખગ્રાસ હોય તો પૂર્ણ અને અપૂર્ણ હોય તો ઓછું ફળ મળે. સૂર્યગ્રહણને દિવસે વ્યતિપાત યોગ હોય તો રૂમાં વિશેષ તેજી કરે.

સોમવારનું સૂર્યગ્રહણ થાય તો ઘી, તેલ, અનાજ, અડદ, અફીણ વગેરે કાળી વસ્તુ સંગ્રહ કરવાથી લાભ થાય.

બુધવારે સૂર્યગ્રહણ થાય તો જુવાર, બાજરી, મગ, ચણા વગેરે ધાન્ય તથા કપાસ, કપડાં, હવીજ, અફીણ વગેરેમાં બે માસ પછી લાભ થાય.

સૂર્યગ્રહણ માસ સંબંધી વિચાર

કાર્તિક માસમાં સૂર્યગ્રહણ થાય તો સુભિક્ષ—સુકાળ થાય. માગશરમાં થાય તો રસકસના ભાવ વધે.

પોષ માસમા થાય તો ધાન્ય તેજી થાય
મહા માસમાં થાય તો મધ્યમ ફળ થાય
ફાલ્ગુન માસમાં થાય તો ધાન્ય બહુ તેજ થાય.
ચૈત્રમાં થાય તો સોનુ અને અનાજનો સઘરો કરવાથી જલ્દી લાભ થાય
વૈશાખમા હોય તો કપાસ, રૂ, સૂતર, કાપડ, તલ, તેલ સંગ્રહ કરવાથી લાભ થાય
જેઠ માસમાં થાય તો અનાજ અવશ્ય સંગ્રહવુ.
આષાઢમા થાય તો દુર્ભિક્ષ, રાજ્ય-વિગ્રહ થાય
શ્રાવણમા થાય તો ધાન્ય વેચવું, જેથી લાભ થાય
ભાદરવામા થાય તો સુકાળ થાય
આસો મહિનામાં થાય તો ઘી, તેલના ભાવ વધે

ગ્રહણ અને નક્ષત્રયોગ—વિચાર

સૂર્ય કે ચદ્રગ્રહણ પુનર્વસુ નક્ષત્રમા થાય તો ચોખાના ભાવ વધે રૂ, કપાસના ભાવ વધે.

પૂર્વાફાલ્ગુનીમા થાય તો રૂ, સૂતર, કાપડ તથા સર્વ પ્રકારના તેલમા ભાવ વધે.

ઉત્તરાફાલ્ગુનીમા થાય તો ચોખામા તેજી થાય

હસ્ત નક્ષત્રમા થાય તો ચોખા અને ચણાના ભાવ વધે.

વિશાખામા થાય તો રૂ, અડદ, ચણા અને લાલ વસ્તુના ભાવ વધે

અનુરાધામા થાય તો ચોખા, મકાઇ, જુવાર, તલમાં તેજી થાય.

જ્યેષ્ઠામા ગ્રહણ થાય તો તાંબુ વગેરે મોંઘું થાય

શ્રવણ નક્ષત્રમાં ગ્રહણ થાય તો ઘઉં વગેરે અનાજ મોંઘાં થાય.

રોહિણી નક્ષત્રમાં સૂર્યગ્રહણ થાય તો કપાસ, કે સૂતરના ભાવ તેજ થાય.

મૂળ નક્ષત્રમાં સૂર્ય કે ચંદ્રગ્રહણ થાય તો રૂ, કપાસના ભાવ તેજી થાય.

ચાંદીમાં વધઘટના યોગ

શુક્ર પશ્ચિમમાં અસ્ત થાય તો ચાંદી પ્રારંભમાં તેજી કરે છે.

કુંભ રાશિનો શનિ ચાંદીમાં તેજી કરે છે

બુધ, શુક્રનો પરસ્પર વેધ થાય તો તેજી કરે છે

બુધ, ગુરુ કે શુક્રમાંથી કોઇ ગ્રહ અસ્ત થાય ત્યારે ચાંદીમાં તેજી થાય છે

મંગળ ધન રાશિ પર આવે ત્યારે ચાંદીમાં તેજી થાય.

મંગળ વક્રી થાય ત્યારે ચાંદીમાં તેજી થાય છે

બુધ વક્રી થઇને અસ્ત થાય ત્યારે ચાંદીમાં તેજી થાય. પહેલે દિવસે જ થોડી ઘટીને પછી ભાવ વધવા લાગે છે. ત્રિ ત્રણ ટકા તેજી થાય છે,

સુદ એકમ ને બુધવાર હોય તો ચાંદીમાં મંદી થાય છે

ચૈત્ર સુદ એકમ બુધવારી હોય તો અવશ્ય બે ત્રણ ટકા ઘટે છે સં ૧૯૫૮ ભાદ, ૧૯૬૦ જેઠ, ૧૯૬૨ માગશર સુદ ૧ બુધ, ચાંદી ૧૫ ટકા ઘટી રૂા. ૬૫) ના રૂા. ૫) નો ભાવ થયો છે

બુધ મીન રાશિ પર હોય તો ચાંદીમાં મંદી કરે છે

ગુરુ વક્રી થાય તો ચાંદીમાં તેજી કરે છે

સિંહ અને કન્યાનો મંગળ ચાંદીમા તેજી કરે છે.

સૂર્ય, બુધ એક રાશિ પર આવે ત્યારે ચાંદીમાં તેજી થાય.

સૂર્ય વરખ રાશિ પર આવે ત્યારે ચાંદીમાં મંદી થાય.

સૂર્ય સિંહ રાશિનો હોય અને મંગલ તથા ગુરુ વક્રી થતો હોય ત્યારે ચાંદીમાં તેજી થાય છે.

સૂર્ય ને શુક્ર કર્ક રાશિ પર હોય ત્યારે ચાંદીમા તેજી થાય.

મંગળનો ઉદય ચાંદીમા તેજી કરે.

શનિ માર્ગી હોય તો ચાંદીમાં મંદી કરે.

શુક્ર મીન રાશિ પર આવે ત્યારે ચાંદીમા શરૂઆતમાં તેજી થાય

શુક્ર મેષ રાશિથી ઉતરતા ચાંદીમાં તેજી કરે.

ચંદ્ર ને શુક્રનો પરસ્પર વેધ થાય ત્યારે ચાંદીમાં મંદી કરે.

બુધ ને શુક્રનો પરસ્પર વેધ થાય ત્યારે ચાંદીમા મંદી થાય.

રાહુ સાથેનો વેધ ચાંદીમા મંદીકર્તા છે

બુધ પશ્ચિમે અસ્ત હોય અને વક્રી હોય તે ટાઇમે ચંદ્રનો વેધ હોય તો ચાંદીમા તેજી કરે

મિથુન રાશિ પર રાહુ આવે ત્યારે ચાંદીમા મોટી મંદી થાય (અગાઉથી જ વેચવી જોઇએ)

કર્ક સંક્રાંતિ શનિવારી હોય તો સોના ચાંદીમા મંદી થાય (મંદીમા ખરીદવાથી આગળ ઉપર લાભ થાય)

રવિવારે ચંદ્ર ગ્રહણ થાય તો ચાંદીમા મંદી થાય, માટે પ્રથ-

થતી વેળની જોઈએ. સંવત ૧૯૨૭ ભાદ્ર, ૨૮ આષાઢ, ૩૭ ભાદરવો, ૩૬ માગશર, ૪૮ કાર્તિક, ૫૫ આષાઢ, ૬૧ મહા, ૭૮ આસોમાં એ યોગ બન્યો છે મહત્વ આગલી શરતું કે પાછલી શરતું, આખુ, અર્ધું કે ચતુર્થાંશ વગેરે જે પ્રમાણે હોય તે પ્રમાણે ઓછીવત્તી અસર જરૂર થાય છે

સૂર્ય મહત્વ મંગળવારે થાય તો ચાંદી, રૂ, સુતર, કપડમાં અને ગોળ, ખાંડ, ઘી, ચોખામાં સાડાચાર મહિના સુધી તેજી રહે છે

તુલા રાશિ પર મંગળ વક્રી થાય તો સફેદ વસ્તુમાં તેજી કરે. શુક્રવારે ચંદ્રમાનો ઉદય (ચંદ્રદર્શન) થાય તો રૂ અને ચાંદીમાં તેજી થાય.

સોમવારી અમાવાસ્યા ચાંદીમાં મંદી કરે પંદર દિન આગળ પાછળ મંદી થાય

ગુરુ માર્ગી થાય તો ચાંદીમાં મંદી કરે.

કુંભ રાશિ પર શુક્ર આવે ત્યારે ચાંદીમાં મંદી થાય.

શુક્ર પૂર્વમાં અસ્ત થાય ત્યારે ચાંદીમાં મંદી થાય.

વૃશ્ચિક રાશિનો શનિ ચાંદીમાં મંદી કરે.

બુધ, ગુરુ કે શુક્રનો ઉદય થાય ત્યારે ચાંદીમાં મંદી થાય

શનિ માર્ગી થાય ત્યારે ચાંદીમાં મંદી કરે

મિલોના શેરોમાં મોટી વધઘટના ખાસ સંયોગો

બુધ સિંહ રાશિ પર આવે ત્યારે શેરમાં મંદી થાય છે

બુધ અસ્ત થાય ત્યારે શેરના ભાવ ઘટે છે

કુંભ રાશિનો ગુરુ થાય ત્યારે પ્રારંભમાં ચાર માસ સુધી વધઘટ થઈને મંદી થાય છે ઉદાહ જેવા મોટા શેરોમાં

૪૦૦ થી ૫૦૦ ટકા ઘટે છે. સંવત ૧૯૯૪ માં ૧૪૦૦ થી ઘટીને ૯૦૦ થયા છે. ત્યારબાદ બીજા ગ્રહોની અસર થતાં ભાવ સુધરીને ફરી ૧૫૦૦) થયા છે બીજી વાર ઘટીને ૧૦૦૦ થયા છે. મોટી વધઘટ થાય છે

કુભ રાશિનો શનિ થાય ત્યારે શેરના ભાવોમા તેજી થાય છે. કુભ રાશિના અંતમાં શનિ આવે એટલે ત્રણ ચાર માસ બાકી હોય ત્યારે શેરોના ભાવો દોઢગણા થાય છે. ડીફર્ડના ભાવ રૂ. ૧૫૦૦) થી વધીને રૂ ૨૨૦૦) થયા છે. સંવત ૧૯૯૩ ના પોષ, મહા, ફાગણમાં આ યોગ બન્યો છે.

મીન રાશિનો શનિ થતાં શરૂઆતમા શેરના ભાવો ઘટે છે (કુભ રાશિના અંતમાં વધેલા ભાવો ઘટે છે)

બુધ વક્રી થાય ત્યારે શેરમા તેજી થાય

શુક્ર ધન રાશિ પર આવે ત્યારે શેરમા તેજી થાય

કર્ક રાશિનો શુક્ર શેરમા તેજી કરે છે. શુક્ર કુભ રાશિનો હોય અને તે સમયે શનિ અસ્ત હોય તો શેરમાં મદી કરે

શનિ વક્રી ધનરાશિ ઉપર થાય તો પહેલાં શેરોમા મદી થાય, પછી તેજી થાય અને પાછળથી મદી થાય

શનિ વક્રી તુલા રાશિ પર આવે ત્યારે બે માસ તેજી થાય, પછી મદી થાય

સુદ ૧૫ શુક્રવારી હોય તો શેરમાં તે દિવસે જ સારી તેજી થાય

શનિ વક્રી થાય ત્યારે શેરમા ૨૦૦–૨૫૦ ટકાની તેજી થાય.

પચક નક્ષત્ર (કુભના ચંદ્રમાં) ૫૦ ઘડી પછી બેસે

અને મેષનો મંગળ પણ રાત્રે બેસે તો ચોરના ભાવ એક માસ સુધી વધીને તેજી થાય.

મીન રાશિમાં સૂર્ય, બુધ ભેગા થાય ત્યારે ચોરના ભાવ ઘટે.

કુંભ રાશિના સૂર્ય—કુંભ સંક્રાંતિમાં ચોરના ભાવ વધે.

કુંભ રાશિનો બુધ કે શુક્ર થાય ત્યારે ચોરમાં મંદી આવે.

કુંભ રાશિનો મંગળ થાય ત્યારે ચોરમાં સારી તેજી થાય.

રાહુ અને મંગળના યોગમાં ચોરમાં બે દિવસ મંદી થાય.

બુધ, ગુરૂ અથવા શુક્ર વક્રી હોય અને સૂર્ય સાથે ભુવી થાય ત્યારે ચોરમાં પહેલેથી તેજી થાય. મુક્તિ થવા બાદ ધીમે ધીમે ભાવ ઘટતા જાય.

શનિ અને મંગળ, શનિ અને ગુરૂ, રાહુ અને ગુરૂ, ગુરુ અને કેતુ, ગુરૂ અને મંગળ એકત્ર થાય ત્યારે ચોરના ભાવોમાં તેજીની કે મંદીની અસર જરૂર થાય છે તે ટાઇમે બજારનું વાતાવરણ જોઇ વેપાર કરવાથી લાભ થાય.

ઘી, તેલ, ગોળ વિષયક તેજીમંદી વિચાર

સુદ ૨ બુધ, સુદ છઠ્ઠ રવિ, સુદ ૧૦ ગુરુવાર હોય તો ઘીના ભાવો વધે છે આ યોગ ઘણીવાર મળે છે

ધન રાશિ પર ગુરૂ આવે ત્યારે ગોળની નિપજ ઘણી થાય છે કાર્તિક માસમાં ઘી સંગ્રહ કરી વૈશાખમાં વેચવું જોઇએ સંવત ૧૯૪૫, ૫૭, ૬૮ તેમજ ૧૯૯૩ માં આ યોગમાં ગોળની નિપજ ઘણી થઇ બંગાળી મણ ૧) ના ભાવ ૬ ૩) હતા અને મકર પર ગુરૂ આવતા બમણા ભાવ થાય છે

મહા સુદ ૧૫ ના ગ્રહણ હોય તો રસકસનો સંગ્રહ કર

વાથી લાભ થાય. આ યોગ સવત ૧૯૨૫, ૪૪, ૬૧, ૬૩ માં બન્યો છે

કાર્તિક વદ ૦)) નુ ગ્રહણ થાય તો ઘીના ભાવ ઘટી જાય. સંવત ૧૯૫૮, ૬૯ મા તેમ થયું છે

વૃશ્ચિક સંક્રાંતિ બુધવારી થાય તો ધાન્ય અને ઘીના ભાવ વધે ગુરુવારી થાય તો અનાજ તેજ થાય, રસકસમા મંદી થાય.

શુક્રવારી સક્રાતિથી ઘી અને ચોખામાં મંદી થાય

સિંહ રાશિને ગુરુ થાય ત્યારે ઘીમા મોટી મદી આવે, બગાળી મણ ૧) ના ભાવ રૂા ૭૨) હોય તો ઘટીને રૂા ૫૨) થાય લગભગ ૨૦ ટકા ઘટે.

પોષ સુદ ૧૫ નું ગ્રહણ રસકસ, રૂ, સૂતરમા તેજી કરે.

પોષ સુદ ૧૩ મગળવારી કે શનિવારી હોય તો ઘી અને ઘઉં સગ્રહ કરવાથી લાભ થાય

કુભસક્રાંતિ ગુરુવારી થાય તો રસકસ તેજ થાય

મીન સક્રાતિ રવિ, મંગળ કે શનિવારી બેસે તો ઘી, રસકસ તથા રૂમા તેજી થાય ગુરુવારી હોય તો રસકસમા મદી થાય

કર્ક રાશને ગુરુ, મીનને શનિ, તુલાને મગળ થાય તો તે ગોળ, ઘી, ધાન્યમા તેજી કરનાર છે

રવિવારે સૂર્યગ્રહણ થાય તો ઘી, તેલ, ખાંડમા અઢી માસમા લાભ થાય

વૃશ્ચિક રાશિના ગુરુમાં પહેલા પાંચ માસ સુધી સોના, ચાંદી, ઘી અને રૂમા તેજી થાય

મીન રાશિના ગુરુમા તલ, તેલ અને ઘીમા મદી થાય, પછી તેજી થાય સફેદ વસ્તુમા મદી થાય.

વર્ષનો રાજા રવિ હોય તો ઘી, ગોળ, તેલ, ધાન્ય આષાઢ સુદ ૧ થી એક માસ તેજી રહે.

વર્ષનો રાજા બુધ હોય તો ઘી, તેલ, કપાસિયા, ગોળ, એરંડા, ખાંડ અગાઉથી વેચવામાં લાભ થાય અર્થાત્ ભાવ ઘટતા જાય.

તુલાસંક્રાંતિ મંગળવારી થાય તો ગોળના ભાવ વધે.

વર્ષનો રાજા મંગળ હોય તો ગોળ, ખારેક, કપાસિયાનો સંગ્રહ કરવો તે ભાદરવામાં વેચવો જોઇએ.

વર્ષનો રાજા શુક્ર હોય તો ગોળ, રૂ, તેલ, ખાંડ કપાસિયા, હળદરમાં મંદી થાય.

ફાગણ સુદ ૧૫ રવિ, મંગળ કે શનિવારી હોય તો રૂનો સંગ્રહ કરવો. ચૈત્ર માસમાં ઘી, રૂ, ચોખામાં તેજી થાય.

ચૈત્ર માસમાં શુક્ર અને શનિ એકઠા થાય તો ઘી, તેલમાં તેજી થાય.

વૃષભસંક્રાંતિ શનિ, રવિ કે મંગળવારી થાય તો ગોળ, ઘી, રૂ, સૂતર કરિયાણાંના ભાવ વધે. શુક્રવારી હોય તો મંદી થાય.

સોમવારે સૂર્યગ્રહણ હોય તો ઘી, તેલ, નાળીયેર આદિ વસ્તુઓનો સંગ્રહ કરવાથી લાભ થાય.

ચંદ્રગ્રહણ શનિવારે થાય તો અળસી, સરસવ, એરંડા, તલ, આદિ સંગ્રહ કરવાથી છ માસ પછી લાભ થાય. આ યોગ સંવત ૧૯૪૨, ૪૪, ૪૮, ૫૬, ૬૦, ૬૩, ૬૮ માં બન્યો છે

સૂર્યગ્રહણ મંગળવારે થાય તો ગોળ, ખાંડ, ઘી, રૂ, ચોખામાં તેજી થાય.

કોઈ પણ પખવાડિયામાં પ્રથમ કે તેરસ તિથિનો ક્ષય થાય તો ઘીના ભાવ વધે.

એક મહિનામા બે યોગ તૂટે તો ઘીમા તેજી થાય અને યોગ વધે તો મંદી થાય.

ચૌદશની ઘડીઓથી પૂનમની ઘડીઓ વધે તો ઘીમાં મંદી થાય.

કાર્તિક વદ ૧૦ શનિવારી અને મઘા નક્ષત્ર હોય તો ચાર માસમા ઘીની તેજી થાય.

અમાવાસ્યાની ઘડીઓ કરતાં પૂનમની ઘડીઓ વધારે હોય તો ઘીની તેજી થાય.

શુકલ પક્ષમા ક્રૂર વાર(સૂર્ય, મંગલ, શનિ)મા યોગ તૂટે તો પૂરા યોગ સમજવા કૃષ્ણ પક્ષમા યોગ તૂટે તો અર્ધા યોગ ઘીની તેજી માટે સમજવા શુકલ પક્ષમા ચતુર્થી તૂટે તો ઘીની તેજી થાય

પોષ વદ ૧૨ જયેષ્ઠા નક્ષત્ર અને બુધવાર હોય તો ઘીની તેજી થાય

સંક્રાંતિ વિચાર.

સક્રાતિ સમય, જે વાહન, આયુધ, વસ્ત્ર, વિલેપન, ભક્ષ્ય, પાત્ર આદિનો સ્વીકાર કરે તે તે વસ્તુનો નાશ થાય એટલે ઘટવધ થઇ મોંઘી થાય.

સક્રાતિ પંદર મુહૂર્ત હોય તો ધાન્યના ભાવ વધે ૩૦ મુહૂર્તમા સાધારણ, ૪૫ મુહૂર્તમા મંદી થાય.

ઊભી સક્રાતિ રવિવારે થાય તો ઘીના ભાવ વધે. મંગળવારે થાય તો ઘઉં તથા લાલ વસ્તુના ભાવ વધે.

સક્રાતિ સમય સૂર્ય તથા ચદ્ર એકત્ર હોય તો ચાંદીના ભાવ વધે

સંક્રાંતિ અને અમાવાસ્યા એકવારી હોય તો ચાંદીના ભાવ વધે

સંક્રાંતિ સમય ચંદ્રમા ૧-૨-૪-૬-૭-૮-૧૦-૧૨ રાશિ પર હોય તો ચાંદીમાં તેજી થાય છે

સંક્રાંતિ અને વારફળ અધિકાર

કારતક માસમાં વૃશ્ચિક સંક્રાંતિ બુધવારી હોય તો અનાજ ઘીમાં તેજી થાય. ગુરુવારી હોય તો અનાજમાં તેજી, રસકસ મંદા થાય. શુક્રવાર હોય તો ઘી, ચોખામાં તેજી થાય. રવિ ગુરુ, શુક્ર કે મંગળવારી હોય તો રૂમાં ૩૦-૩૫ ટકા તેજી થાય.

ધન સંક્રાંતિ ક્રૂર વારે (શનિ, રવિ, મંગળવારે) લાગે તો કપાસ, સુતર, કાપડ, ઘી, તલ, તેલ, સોના વગેરેના ભાવ તેજ થાય, જેથી પ્રથમ ખરીદનારને લાભ થાય

ધન સંક્રાંતિ શનિ, રવિ, સોમ કે મંગળવારે થાય તો રૂમાં ૪૦-૫૦ ટકા તેજી થાય.

ધન સંક્રાંતિ શુક્રવારી હોય તો રૂમાં ૪૦ થી ૫૦ ટકા મંદી થાય.

મકર સંક્રાંતિ શનિવારે થાય તો ધાન્ય, ધાતુમાં તેજી થાય. રવિવારે હોય તો અનાજ, કપાસ તથા લાલ વસ્તુમાં તેજી થાય. સોમવારે હોય તો જુવાર બાજરી, મગ વગેરેની ખેતીમાં નુકશાન થાય મંગળવારે હોય તો ધાન્યમાં તેજી થાય. પકર મુહૂર્તની હોય તો ચાર-પાંચ માસ સુધી અનાજના ભાવ વધતા જાય. સોમ કે ગુરુવારી હોય તો અનાજના ભાવ ઘણા ઘટી જાય.

મકર સંક્રાંતિના દિવસે ચંદ્રમા કર્ક રાશિનો હોય તો

કપાસ, સૂતર, કાપડ, તલ, તેલ વગેરે સંગ્રહ કરવાથી ૫-૬ મહિને લાભ થાય.

મકર સક્રાતિ ગુરુ કે શુક્રવારી હોય તો રૂમા ૨૫ થી ૩૦ ટકા મંદી થાય

મકર સક્રાતિના દિવસે સૂર્યસ્વર ચાલે તો અને કર્ક સંક્રાંતિમા ચંદ્રસ્વર ચાલે તો તે મનુષ્યને છ-છ મહિના સુધી શુભ થાય

કુભ સક્રાતિ બુધવારે થાય તો ધાન્ય સસ્તુ થાય સવત ૧૯૬૪, ૭૦ અને ૭૫ મા આ પ્રમાણે થયું હતું. ગુરુવારે થાય તો જુવાર, બાજરી, રસકસના ભાવ વધે. સંવત ૧૯૬૫, ૭૬ મા આ પ્રમાણે થયુ સોમ કે શુક્રવારે હોય તો રૂ, ચોખા, ચાદી, સફેદ વસ્તુમાં તેજી થાય. સંવત ૧૯૬૦, ૬૫ ૭૧, ૭૭, ૮૮ મા આ પ્રમાણે થયું હતું

મીન સક્રાતિ રવિ, મગલ, શનિવારે બેસે તો ઘી, રસકસ, રૂ તેજ થાય. શુક્રવારી હોય તો પણ રૂના ભાવમાં ૨૫ થી ૩૦ ટકા તેજી થાય ગુરુવારે બેસે તો રસકસના ભાવ ઘટે.

મીન સક્રાતિ શનિવારી હોય તો સમુદ્રમા ઉત્પન્ન થનારી વસ્તુઓ—છીપ, મોતી, શખાદિનો નાશ થાય

મીન સક્રાતિ મગલવારી હોય તો સોનાના ભાવ વધે

મીન સક્રાતિ રવિવારી હોય તો તેલ-ઘી મોઘા થાય.

મીન સંક્રાતિ શુક્ર કે બુધવારી હોય તો ધાન્ય વગેરે સસ્તા થાય

મેષ સક્રાતિ રવિવારે અને મંગળવારે થાય તો હાથીદાંત, મજીઠ, કેશર, તેલમા તેજી થાય સોમવારે થાય તો રૂમાં ૨૦-૨૫ ટકાની તેજી થાય વૃષભ સક્રાતિ સમયે ચદ્રમા

વૃશ્ચિકનો હોય તો રૂમાં તેજી થાય છે શનિ, રવિ, મંગળવારે થાય તો ગોળ, રૂ, સુતર, અનાજ, ઘી, કરીઆણું વગેરેના ભાવ વધે છે સોમવારી હોય તો ધાન્ય મોંઘુ થાય અને રૂમ ૧૫ થી ૨૫ ટકા વધે છે બુધવારી કે શુક્રવારી હોય તો ઘી ગોળમાં મંદી થાય.

મિથુન સક્રાંતિ સોમ, ગુરુ કે શુક્રવારી હોય તો રૂમાં ૨' ટકા આશરે તેજી થાય.

કર્ક સંક્રાંતિ ચતુર્થી, અષ્ટમી કે ચતુર્દશીએ થાય તે ધાન્યના ભાવ તેજ થાય શનિવારી હોય તો ધાન્યના ભા' તેજ થાય તથા સોના ચાંદીમાં મંદી થાય. પ્રથમથી ખરી કરેલું અનાજ તેજી થયે વેચવાથી અને વળતા ભાવ થાદ ખરીદ કરવાથી લાભ થાય. શનિ, રવિ, મંગળ કે સોમવારે હોય તો રૂમાં ૨૦—૨૫ ટકા તેજી થાય.

કર્ક સક્રાંતિના દિવસે વૃષ્ટિ થાય તો ધાન્ય સસ્તું થાય ભરણી, મઘા અને ચિત્રા નક્ષત્રમાં થાય તો ધાન્યના ભા' તેજ થાય છે સોમ, બુધ કે શુક્રવારી હોય તો ધાન્ય સસ્તું થાય.

સિંહ સંક્રાંતિ આવતુ મુહર્તમાં થાય તો વરસાદની એંચ રહે. શનિ, રવિ, મંગળવારે થાય તો મગ, અડદ, બધા અને ચોખાના ભાવમાં તેજી થાય છે, એક માસ સુધી તેજી રહે શુક્રવારી હોય તો ઘી સસ્તું અને ગોળ તથા તેલમાં તેજી થાય છે સંક્રાંતિના દિવસે વૃષ્ટિ થાય તો ધાન્યની અનંત હાનિ થાય છે શનિવારી સંક્રાંતિ થાય તો રૂમાં ૨૫–૩૦ ટકા તેજી થાય.

કન્યા સંક્રાતિ, શનિવારી કે મગળવારી બેસે તો અલ્પ વૃષ્ટિ થાય અને ધાન્ય મોંઘુ થાય.

તુલા સંક્રાંતિ રવિવારી હોય તો ઘઉં અને ચણાના પાકને નુકશાન થાય શનિવારી હોય તો ઘી, ધાન્ય અને સરસવના ભાવમા તેજી થાય. બુધવારી હોય તો ચોખા, જુવાર, બાજરી વગેરે ધાન્ય ઘણુ પાકે ગુરુવારી કે સોમવારી હોય તો ધાન્ય સસ્તુ થાય, કપાસના ભાવ ઘટે, રૂમા મદી થાય મગળવારી હોય તો ચોખાની વૃદ્ધિ થાય અને ધાન્યની તેજી થાય. ગોળના ભાવ વધે આ દિવસે વરસાદ થાય તો તલ, તેલ, એરડા, અડદ, મગ વગેરે સંગ્રહ કરી પાચ માસે વેચવાથી લાભ થાય ધાન્ય ઘણુ પાકે શુક્રવારે થાય તો અનાજ સસ્તુ થાય અને કપાસના ભાવ વધે. રૂમાં ૩૦–૩૫ ટકાની તેજી થાય

*સંક્રાંતિ સમયે ચંદ્રની રાશિનો વિચાર

મેષ સક્રાતિના દિવસે તુલાનો ચદ્ર હોય તો અનાજ સગ્રહ કરી છઠ્ઠે મહિને વેચવાથી લાભ થાય

વૃષભ સંક્રાન્તિના દિવસે વૃશ્ચિકનો ચંદ્ર હોય તો એક જ માસમા અનાજ મોઘુ થાય અથવા ચોથે મહિને લાભ થાય.

મિથુન સંક્રાન્તિ ધનના ચંદ્રમા થાય તો તલ, તેલ અને ધાન્યનો સંગ્રહ કરવાથી ચાર માસમાં લાભ થાય.

કર્ક સક્રાન્તિ મકરના ચદ્રમા થાય તો ભયકર દુકાળ થાય, ચાર માસ સુધી ભારે મોંઘવારી રહે.

---

* સક્રાંતિ સમયે ચદ્રની રાશિફલવિચાર સબધીનો લેખ મુબઇ, માંડવી શ્રી અનતનાથજી દહેરાસરજીના જ્ઞાનભડારની હસ્તલિખિત જૂની પ્રત ઉપરથી ઉપયોગી જાણી અહીં પ્રસિદ્ધ કર્યો છે.

सिंह संक्रान्तिने दिवसे कुंभनो अर्क होय तो अनाजना भाव ७ महिने अमधा थाय.

कन्या संक्रान्ति मीनना अर्कमां होय तो सघळी वस्तु मोंघी थाय, विग्रह थाय

तुला संक्रान्ति मेषना अर्के थाय तो धान्यना भावमां बे महिने अथवा पांच महिने लाभ थाय.

वृश्चिक संक्रान्ति वृषभना अर्कमां होय तो सर्व धान्य खरीदवाथी बे मासमां लाभ थाय.

धन संक्रान्ति मिथुनना अर्कमां होय तो सर्व धान्य तथा घी, सूतर खरीदवाथी पांच मासे लाभ थाय.

मकर संक्रान्तिने दिवसे कर्कनो अर्क होय तो गोळ, घी, कपासियामां पांच मासे लाभ थाय.

कुंभ संक्रान्तिने दिवसे सिंहनो अर्क होय तो धान्यमां आर तथा पांच मासे लाभ थाय.

मीन संक्रान्तिने दिवसे कन्यानो अर्क होय तो आर मासमां अनाज घणुं मोंघु थाय.

ग्रहोनी गति

मंगळ–मेष, वृषभ, मिथुन, सिंह, कन्या, तुला, धन, कुंभ अने मीन राशिमां मंगळ आवे त्यारे रूमां तेजी थाय. कर्क अने मकर राशिनो मंगळ रूमां मंदी करे. वृश्चिक राशिनो मंगळ थोडी वधघट करे

बुध–सिंह राशिमां, कन्या राशिमां अने मीन राशि पर आवे त्यारे प्रारंभमां पहेर दिवसमां रूमां ८–१० टकानी मंदी थाय छे.

बुध पुनर्वसु नक्षत्र पर आवे त्यारे रूमां मंदी करे छे

મેષ, મિથુન, કર્ક, સિંહ, કન્યા, મકર, કુભ અને મીન રાશિ પર બુધ આવે ત્યારે રૂમાં મદી કરે છે. વૃષભ, તુલા, વૃશ્ચિક, ધન રાશિનો બુધ રૂમાં તેજી કરે છે.

શુક્ર—મેષ, વૃષભ, મિથુન, કન્યા, તુલા, ધન અને મીન રાશિનો શુક્ર થાય ત્યારે રૂના ભાવમાં મદી થાય. કર્ક, સિહ, મકર, કુભનો શુક્ર રૂમા તેજી કરે વૃશ્ચિક રાશિનો શુક્ર વધ-ઘટ કરે. જેટલુ વધે તેટલુ ઘટે અને જેટલુ ઘટે તેટલું વધે.

૧ સૂર્ય, બુધ, શુક્ર એક રાશિમા એક માસ રહે છે.

૨ મગળ દોઢ માસ અને ચદ્ર સવા બે દિવસ રહે છે

૩ શુદ ૨ નો ચદ્ર પદર દિવસ ફળ આપે, પૂનમનો ચંદ્ર એક માસ સુધી ફળ આપે

૪ ગુરુ યા બૃહસ્પતિ એક રાશિમા ૧૩ માસ રહે છે

૫ શનિ એક રાશિમા અઢી વરસ રહે છે.

૬ રાહુ, કેતુ એક રાશિમાં દોઢ વરસ રહે છે

શનિશ્ચર વિચાર.

એક રાશિ પર શનિશ્ચર અઢી વર્ષ સુધી રહે છે એરડા, સરસવ, તલ, તેલ વગેરેનો સ્વામી શનિશ્ચર છે. તેથી તેલી પદાર્થના ભાવમા વધઘટની અસર શનિની સ્થિતિ પર અવલબે છે

વર્ષનો રાજા શનિ હોય તો ધાન્યમા તેજી થાય. અગાઉથી સગ્રહ કરેલુ અનાજ હોય તે શ્રાવણ અથવા માગશરમાં વેચવુ સવત ૧૯૨૬, ૩૩, ૩૬, ૩૭, ૪૦, ૫૦, ૫૩, ૬૩ અને ૬૭ મા આ યોગ બન્યો છે

તુલા રાશિ પર શનિ ૧૫ અંશ થયા પછી રૂમાં મદી થાય છે.

અશ્લેષા નક્ષત્ર પર શનિ આવે તો રૂમા મંદી થાય

વૃશ્ચિક પર શનિ આવે ત્યારે રૂ અને ચાંદીમાં મંદી થાય

કુંભ રાશિમાં શનિ આવે ત્યારે રૂમાં તેજી થાય છે. શરૂઆતમાં ૭ માસ સુધી તેજી રહે છે પછી ધીમે ધીમે ભાવ ઘટતા જાય છે

કુંભ રાશિના અંતમાં એટલે ચાર ૭ માસ બાકી હોય ત્યારે રૂના ભાવમાં તેજી ચાલુ થાય છે લગભગ બાર માસમાં બમણા ભાવ થાય છે સંવત ૧૯૯૩ માં આ યોગ થયો છે

શનિ મકર રાશિ પર રૂ તેજી કરે છે સંવત ૧૯૧૯, ૨૯, ૫૯, ૮૯ માં આ યોગ થયો છે

શનિ કન્યા રાશિ પર આવે ત્યારે અઢી વર્ષમાં વધઘટ થઈને સો ટકા તેજી થાય છે સંવત ૧૯૪૭, ૭૭ અને ૭૮ માં એ યોગ બન્યો છે

મકર રાશિ પર શનિ, મંગળ એકત્ર થાય ત્યારે રૂમાં તેજી કરે. મીન રાશિ પર સંવત ૧૯૬૬ માં એકત્ર થયા ત્યારે ૫૦) ટકા વધ્યા. મિથુન રાશિ પર સંવત ૧૯૭૨ માં વર્ષા કાળમા એકત્ર થતાં ૨૫ ટકા વધ્યા. સંવત ૧૯૮૮ ના પોષ સુદમાં મકર રાશિ પર મંગળ, શનિ એકત્ર થતાં ૧૯૨) ના વધીને ૨૪૦) ના ભાવ રોક માસમાં થયા છે

શુક્ર અને શનિ તુલા રાશિ પર એકત્ર થાય તો રૂમાં મંદી કરે.

કન્યા રાશિ પર શનિ હોય અને મીનનો શુક્ર હોય તો રૂમાં ૭૫ થી ૧૦૦ ટકા તેજી થાય છે

કુંભ રાશિનો શનિ ચાંદીમાં તેજી કરે છે

ધન રાશિનો શનિ વક્રી થાય ત્યારે રૂમાં વધઘટ કરે. પહેલી મંદી, પછી તેજી, ફરી મંદી કરે.

રાહુ ફળ વિચાર

રાહુ વૃષભ રાશિ પર આવે ત્યારે ૧૨ માસમાં સો ટકાની તેજી રૂમાં થાય છે

રાહુ મિથુન રાશિ પર રૂમા મદી કરે છે

રાહુ કર્ક રાશિ પર રૂમાં મદી કરે છે.

રાહુ વૃશ્ચિક રાશિ પર આવે ત્યારે ચાદીમાં તેજી થાય છે.

રાહુ મિથુન રાશિ પર આવે ત્યારે ચાદીમાં મોટી મંદી આવે છે.

રાહુ અથવા કેતુ મીન તથા કન્યા રાશિ પર હોય ત્યારે અળશીમા મદી થાય છે.

કન્યા રાશિ પર રાહુ હોય અને મંગળ સાથે થાય ત્યારે દોઢ માસમા ટકા ૫૦ ની તેજી રૂમા થાય.

સૂર્ય, રાહુ એક રાશિ પર આવે ત્યારે રૂમા મંદી થાય અને એક નાડી પર આવે ત્યારે ૨૫-૩૦ ટકા ઘટે

મગળ, રાહુ એક રાશી પર હોય ત્યારે કાપડ તથા મિલના શેરોમા મંદી થાય છે

રાહુ મગળ તથા કેતુ મગળ એકત્ર થયા હોય અને તે પક્ષમા તિથિ ઘટે તો રૂમા ૧૫ ટકા મદી થાય.

હસ્ત તથા ઉત્તરાભાદ્ર પર રાહુ અથવા કેતુ હોય તો રૂમા તેજી થાય.

રાશિ ઉપર એકત્ર થતા ગ્રહોનું ફળ

ગુરુ અને રાહુ, શનિ અને ગુરુ, મગળ અને શનિ, ગુરુ અને શુક્ર કોઇ પણ રાશિમા ભેગા થાય તો રૂમા તેજી થાય.

શનિ અને મગળ એકબીજાથી સાતમી રાશિ ઉપર હોય તો રૂમા ઘણી ઘટવધ થાય

શુક્રથી ગુરુ આગળ હોય તો રૂ અને સફેદ વસ્તુમાં તેજી થાય.

સૂર્ય અને રાહુ એક રાશિ ઉપર ભેગા થાય તો રૂમાં ૨૫-૩૦ ટકાની મંદી થાય. રૂના ભાવ ૩૦૦) હોય તો ટકા ૫૦)ની મંદી થાય.

બુધ શુક્રની યુતિ થાય ત્યારે રૂમાં મંદી થાય. અળશીમાં સારી મંદી થાય. ચાંદીમાં પણ સારી અસર કરે

બુધ અને શુક્ર એક રાશિના હોય અને જુદા પડે ત્યારે રૂમાં તેજી થાય છે

સૂર્ય બુધની યુતિ થાય ત્યારે પહેલાંથી રૂમાં તેજી કરે અને યુતિ થયા પછી મંદી કરે.

મંગળ સાથે કોઈ ક્રૂર ગ્રહ હોય તો રૂમાં તેજી થાય.

મેષ રાશિમાં સૂર્ય શુક્ર સાથે થાય તો રૂમાં ૨૫-૩૦ ટકા મંદી થાય.

કન્યા રાશિમા બુધ, ગુરુ, શુક્ર ભેગા થાય તો રૂમાં ૫૦ ટકા આશરે મંદી થાય.

કુંભ રાશિમા ગ્રહ, બુધ ભેગા થાય તો રૂમાં ૨૫-૩૦ ટકા મંદી થાય.

મીન રાશિમાં સૂર્ય, બુધ સાથે થાય તો રૂમાં ૨૦-૨૫ ટકા મંદી થાય.

શુક્રથી ગ્રહ ૧-૫-૮-મી રાશિ ઉપર હોય તો રૂમાં થોડી વધઘટ થાય.

શુક્ર ગ્રહ એક રાશિ ઉપર હોય ત્યારે રૂ, અનાજમાં મંદી થાય છે

મંગળ બુધ ભેગા થાય ત્યારે ચાંદીમાં મંદી થાય અને પડે ત્યારે તેજી થાય.

શનિ, ગુરુ એકત્ર હોય અને દર માસે જ્યારે કુંભ મીનનો ચંદ્ર થાય ત્યારે રૂમા તેજી થાય છે

રાહુ મંગળ અથવા કેતુ મંગળ ભેગા થાય અને તે પક્ષમાં તિથિ ઘટે તો રૂમા ૧૫ ટકા મંદી થાય છે મંગળ, રાહુ ભેગા થાય તો મિલના શેર, સૂતર, કાપડમા મદી થાય. ચાદીમા ટકા ૨–૩ની, સોનામા ટકા ૦ાા થી ૧ ની, અળશીમા ટકા ૧ાા–૨ ની તેજી થાય છે.

ચંદ્ર–બુધ ભેગા થાય ત્યારે ચાદીમા તેજી થાય

સૂર્ય–બુધ ભેગા થાય ત્યારે ચાદીમા મંદી થાય છે.

ગુરુ–શુક્રનો વેધ હોય ત્યારે ચાંદીમાં તેજી થાય છે.

ચંદ્ર–શુક્રનો પરસ્પર વેધ હોય તો ચાંદીમા મદી થાય છે.

સપ્તશલાકામા બુધ શુક્રનો પરસ્પર વેધ હોય તો ચાદીમાં મદી થાય

ચંદ્ર ૧–૫–૬–૯–૧૦–૧૧ મી રાશિનો હોય ત્યારે ચાંદીમાં થોડી મદી થાય છે

ગુરુ, શુક્ર, શનિ, બુધ, ભેગા થાય તો સોના, ચાદી આદિ ધાતુઓ અને કાપડની તેજી થાય છે.

મંગળ, ગુરુ, શુક્ર ભેગા થાય તો અનાજમા તેજી થાય. તે ચોથા મહિને વેચવાથી લાભ થાય

ચૈત્ર માસમા શનિ, શુક્ર એકત્ર થાય તો ઘી, તેલમાં વધુ તેજી થાય

બુધ, સૂર્ય, ગુરુ ભેગા થાય ત્યારે અનાજના ભાવ સમાન રહે

સૂર્ય, ગુરુ, શુક્ર ભેગા થાય ત્યારે અનાજના ભાવ વધે.

ભાદરવા વદિમાં શનિ રાહુ એક રાશિ ઉપર આવે ત્યારે રૂ, શણ, સૂતરના ભાવોમાં સારી તેજી થાય.

સૂર્ય, ચંદ્ર, ગુરુ ભેગા થાય ત્યારે જવ, મગ, વસ્ત્રનો સંગ્રહ કરી સાતમા માસે વેચવાથી લાભ મળે.

શુક્ર, મંગળ, સૂર્ય ભેગા થાય ત્યારે ઘી, તેલ, તુવરના ભાવ વધે.

મંગળ રાહુ વર્ષાકાળમાં એકત્ર થાય તો અફીણમાં તેજી થાય.

શનિ મંગળ વર્ષાકાળમાં એકત્ર થાય તો અફીણમાં તેજી થાય.

શુક્ર મંગળ ભેગા થાય ત્યારે ચાંદીમાં ટકા ૨–૩ વધે.

રાહુ મંગળ એક રાશિ ઉપર કે એક નક્ષત્ર ઉપર આવે ત્યારે ચાંદીમાં ટકા ૨–૩ ની તેજી થાય.

બુધ, ગુરુ, શુક્ર, શનિ ભેગા થાય ત્યારે ચાંદીમાં ભારે ઉથલપાથલ થાય.

શુક્ર શનિ ભેગા થાય ત્યારે ચાંદીમાં ભારે વધઘટ થાય

સૂર્ય, શુક્ર, ગુરુ, શનિ અને રાહુ એ પાંચ ગ્રહો એકત્ર થાય તો વરસાદ થવો દુષ્કર થાય અને સર્વ અનાજના ભાવ વધે.

સૂર્ય, બુધ, ગુરુ, શુક્ર એકત્ર થાય તો ધાન્યમાં મંદી થાય.

મંગળ, બુધ, ગુરુ, શુક્ર એકત્ર થાય તો વૃષ્ટિ થાય.

મંગળ, ગુરુ, શુક્ર, શનિ એકત્ર થાય તો દુર્ભિક્ષ, અનાવૃષ્ટિ થાય.

મંગળ, શુક્ર, શનિ, રાહુ એકત્ર થાય તો અનાવૃષ્ટિ થાય.

સૂર્ય, બુધ, ગુરુ, શનિ, રાહુ એકત્ર થાય તો દુર્ભિક્ષ થાય.

સૂર્ય, બુધ, ચંદ્ર મંગળ, ગુરુ શુક્ર અને શનિ આ સાત ગ્રહો એકત્ર થાય તો ગોળ યોગ થાય–દુર્ભિક્ષ થાય. આ યોગથી સંવત ૧૯૫૬ માં ભયંકર દુષ્કાળ પડ્યો હતો.

સૂર્ય, બુધ, શુક્ર, શનિ, રાહુ અને ચંદ્ર આ છ ગ્રહો એકત્ર થવાથી ઘણા દેશોમા હિમ પડ્યુ, ધરતીકંપ થયો, રૂમાં ૧૮૦ થી વધીને ૨૧૮ થયા સવત્ ૧૯૯૦ મહા સુદ પૂનમે આ યોગ હતો.

ઉદય અસ્ત ગ્રહફળ અધિકાર.

૧ શુક્રનો પૂર્વમાં અસ્ત થાય તો રૂમાં ટકા ૨૫ થી ૩૦ મદી થાય

૨ શનિનો પશ્ચિમે અસ્ત થાય તો રૂમાં ટકા ૨૦ થી ૨૫ મદી થાય

૩ શુક્રનો પશ્ચિમે અસ્ત થાય તો વધઘટ થઇને ટકા ૩૦ થી ૩૫ ના આશરે મદી થાય

૪ બુધનો પશ્ચિમે અસ્ત થાય તો પહેલાં તેજી થઇ ટકા ૧૫–૨૦ ની મદી થાય

૫ મગળનો અસ્ત થાય તો ટકા ૫૦ ના આશરે મદી થાય

૬ વક્ર ગતિએ થયેલા શુક્રનો અસ્ત થાય તો રૂમા ટકા ૫૦ ના આશરે તેજી થાય

૭ શનિનો પૂર્વમાં અસ્ત થાય તો રૂમાં ટકા ૧૫ થી ૨૦ તેજી થાય.

૮ ગુરુનો પશ્ચિમે અસ્ત થાય તો રૂમા ટકા ૩૦ ના આશરે તેજી થાય

૯ શનિનો પૂર્વમા ઉદય થાય તો રૂમા ૨૦–૨૫ ની મંદી થાય.

૧૦ બુધનો પશ્ચિમે ઉદય થાય તો દિવસ બે પછી ટકા ૧૫ના આશરે મદી થાય

૧૧ ગુરુનો પશ્ચિમમાં ઉદય થાય તો રૂમાં ટકા ૩૦–૩૫ મંદી થાય.

૧૨ ગુરુનો પૂર્વમાં ઉદય થાય તો રૂમાં ટકા ૨૫ થી ૩૦ મંદી થાય.

૧૩ શુક્રનો પૂર્વમાં ઉદય થાય તો રૂમાં ટકા ૩૦ આશરે તેજી થાય

૧૪ શુક્રનો પશ્ચિમમાં ઉદય થાય તો રૂમાં ટકા ૩૫ તેજી થાય.

૧૫ શનિનો પશ્ચિમે ઉદય થાય તો રૂમાં ટકા ૨૫ તેજી થાય.

૧૬ બુધનો પૂર્વમાં ઉદય થાય તો રૂમાં ટકા ૧૦ તેજી થાય.

૧૭ મંગળનો ઉદય થાય તો રૂમાં ટકા ૩૦–૩૫ તેજી થાય.

વક્રી-માર્ગી ગ્રહફળ અધિકાર

૧ બુધ વક્રી થાય તો રૂમાં પ્રથમ તેજી થઈ ટકા ૧૫ મંદી થાય

૨ ગુરુ વક્રી થાય તો રૂમાં ટકા ૪૦ થી ૫૦ મંદી થાય.

૩ ગુરુ અને શનિ બને સાથે વક્રી હોય તો ૫૦–૬૦ ટકા મંદી થાય.

૪ શુક્ર વક્રી થાય તો રૂમાં ટકા ૪૦ આશરે તેજી થાય

૫ શનિ વક્રી થતાં પ્રથમ તેજી થઈ રૂમાં ટકા ૪૦ મંદી થાય

૬ મંગળ વક્રી થાય તો રૂમાં ટકા ૩૦ની તેજી થાય.

૭ મંગળ માર્ગી થતાં બે દિવસ પછી રૂમાં ટકા ૨૦ મંદી થાય.

૮ બુધ માર્ગી થાય તો રૂમાં ટકા ૧૦–૧૫ તેજી થાય.

૯ ગુરુ માર્ગી થાય તો રૂમાં બે દિવસ પછી ટકા ૨૦ તેજી થાય.

૧૦ શુક્ર માર્ગી થતાં દિવસ ત્રણ પછી રૂમાં ટકા ૩૦ની મંદી થાય.

૧૧ શનિ માર્ગી થતા રૂમા પ્રથમ મંદી કરી ટકા ૨૫-૩૦ તેજી થાય

૧૨ શનિ માર્ગી સોમ કે ગુરુવારના દિવસે થાય તો રૂમા મંદી કરે

ગ્રહોનું નક્ષત્ર ફળ

પુનર્વસુ, હસ્ત, આર્દ્રા, પૂર્વાષાઢા, કૃતિકા અને વિશાખા નક્ષત્ર પર ગુરુ આવે ત્યારે રૂના ભાવ ઘટે છે.

ચિત્રા નક્ષત્ર પર ગુરુ રૂમાં તેજી કરે છે. આ યોગ સંવત ૧૯૩૩, ૫૫, ૬૭ અને ૭૮માં થયો છે.

હસ્ત નક્ષત્ર પર ગુરુ, રાહુ અને શનિ હોય તો અશુભ થાય, રૂ અને અનાજમા તેજી થાય.

ચિત્રા નક્ષત્ર પર શનિ હોય અને અસ્ત થયો ન હોય તો અન્નાદિમા તેજી થાય

શ્રવણ નક્ષત્ર પર કોઇ પણ ક્રૂર ગ્રહ આવે તો ઘઉંમાં તેજી થાય.

ઉત્તરાભાદ્રપદ પર ગુરુ આવે ત્યારે ચોખા અને ચાંદીમા પ્રાય. મંદી કરે.

ઉત્તરાષાઢા પર ગુરુ આવે ત્યારે ગોળના ભાવમાં તેજી થાય છે સંવત ૧૯૪૬, ૫૮ અને ૭૦મા આ યોગ થયો છે.

પુનર્વસુ, હસ્ત અને વિશાખા પર શુક્ર આવે ત્યારે પ્રાયઃ મંદી થાય

હસ્ત તથા ઉત્તરાભાદ્રપદ પર રાહુ કે કેતુ હોય તો રૂમાં તેજી થાય છે

વસ્તુઓની રાશિનો વિચાર

કપાસ–મિથુન
અળશી–મેષ રાશિ
એરંડા–વૃષભ રાશિ
ચાંદી(રજત)–તુલા રાશિ
સુતર, ઘીર, સુવર્ણ, સરસવ, મહુ(ઓખુમ), શર્કરા (સાકર)–કુંભ રાશિ
મોતી–સિંહ અને મીન રાશિ
સોનુ–કુંભ રાશિ અને મેષ રાશિ
ચોખા–મેષ રાશિ
જુવાર(સુગંધરી)–વૃશ્ચિક રાશિ
તલ–તુલા રાશિ
વસ્ત્ર–વૃષભ રાશિ

ચંદ્રદર્શનફળ

જેણે સર્વ તારાઓને પોતાને આધીન કર્યા છે અને જ્યોતિષચક્રમાં રહેલા ૮૮ ગ્રહો ઉપર જેની સત્તા ચાલે છે તે ચંદ્રનુ બળ શાસ્ત્રકારોએ નીચે પ્રમાણે જણાવ્યુ છે—

૧ તિથિના બળથી નક્ષત્રનુ બળ ચારગણું છે નક્ષત્રના બળથી વારનુ બળ આઠગણું છે વારથી કરણનુ બળ બમણું છે કરણથી યોગનુ બળ બમણું છે યોગથી તારાનુ બળ સાઠગણુ છે તારાના બળથી ચંદ્રનુ બળ સોગણુ છે અને

ચંદ્રના બળથી લગ્નનુ બળ હજારગણું છે, માટે દરેક બાબતનું શુભાશુભ ફળ જાણુતા પહેલા ચંદ્રબળ અને લગ્નબળનો વિચાર કરવો.

૨. કોઈ પણ માસની સુદિ ૨ના ચદ્રમાના ઉદય વખતે તેનુ પાંખડુ ઉત્તર તરફનું ઊંચે એટલે ચઢીયાતું હોય તો તે પક્ષમા રૂ તથા બીજી જણસોના ભાવ વધશે, અને જો દક્ષિણ તરફનુ પાખડું ઊંચુ હોય તો દરેક વસ્તુના ભાવ ઘટશે, પરતુ જો બને પાખડા સમાન હોય તો રૂ તથા દરેક ચીજના ભાવ સાધારણ રહેશે.

૩. સુદિ બીજનો ચદ્રમા રતાશ—લાલાશ ઉપર જણાય તો તે પક્ષમા રૂનો ભાવ તેજ થાય અને ફીક્કા—ઝાખા રગનો હોય તો રૂના ભાવમા મદી થાય છે

૪ કોઈ પણ મહિનાની સુદિ ૧૫ ને દિવસે ચદ્રમા ઊગતી વખતે એકમનો ભાગ હોય અને સૂર્ય તથા ચંદ્ર સામસામા જણાય તો રૂનો ભાવ ઘણો તેજ થશે એક ખાડીએ રૂા ૨૦૦) નો ભાવ હોય તો રૂા. ૫૦) વધીને રૂા. ૨૫૦) ભાવ થાય. આ યોગ અનુભવસિદ્ધ છે

૫ જો પૂનમ પૂરી હોય તથા ચદ્રમા રતાશ ઉપર ઊગે તો પણ રૂની પીઠ વધશે.

૬ ચદ્રમાનો ઉદય વાદળમાં થાય અથવા પૂનમના દિવસે વાદળથી આકાશ ઘેરાયેલું રહે તો દોઢ માસ સુધી રૂમાં મદી થાય છે.

૭ પુનમના દિવસે ચદ્રમા ઝાંખો એટલે રાખ (છાણુાની

શાખના) જેવો ઉગતી વખતે દેખાય તો એક માસમાં રૂના ભાવમાં ૩૦–૪૦ ટકાની મંદી થાય છે

૮. જો પૂર્ણિમાના દિવસે ચંદ્રનું બિંબ નાનું જણાય તો રૂ તથા બીજી જણસોના ભાવ વધે. અને ચન્દ્રનું બિંબ મોટું જણાય તો પંદર દિવસમાં રૂ તથા બીજી જણસના ભાવ ઘટે છે

૯. કાળા રંગનો ચંદ્રમા ઉગે તો માણસોની કતલ થાય.

ઉપરના યોગ અનુભવસિદ્ધ છે વેપારીઓને બીજ અને પૂનમનો ચંદ્ર જોવાની પ્રાચીન રીતને અનુસરવાથી લાભ થશે.

ફાગણ માસમાં ચંદ્રદર્શન

ફાગણ માસમાં રવિવારના દિવસે ચંદ્રોદય થાય તો ધાન્ય મોંઘુ થાય અને ધાતુ પણ મોંઘી થાય.

સોમવારે ચંદ્રોદય થાય તો સુકાળ થાય અનાજ ને ઘી સસ્તું થાય.

મંગળવારે ચંદ્રોદય થાય તો ધાન્ય મોંઘુ થાય.

બુધવારે ચંદ્રોદય થાય તો સર્વ પ્રકારનાં ધાન્ય મોંઘાં થાય.

ગુરુવારે ચંદ્રોદય થાય તો અનાજનો પાક સારો થાય.

શુક્રવારે ચંદ્રોદય થાય તો ધાન્ય મોંઘુ થાય.

શનિવારે ચંદ્રોદય થાય તો ધાન્ય મોંઘુ થાય, દુકાળ પડે.

કોઈ પણ માસમાં શુક્લ પક્ષની બીજના દિવસે ચંદ્રનો ઉદય સૂર્યની ડાબી બાજુ (ચાયવ્ય ખુણા તરફ) થાય તો તે માસમાં સર્વ શુભકારક છે અને જમણી બાજુ ચંદ્રોદય થાય તો તે દુકાળ કરે.

અષ્ટાંગનિમિત્ત

અને

દિવ્યજ્ઞાન

કિંચિદ્ વક્તવ્ય

अङ्गं स्वप्नः स्वरश्चैव, भौमं व्यञ्जनलक्षणे ।
उत्पातमंतरिक्षं च, निमित्त स्मृतमष्टधा ॥

જૈન શાસ્ત્રમાં નિમિત્ત જ્ઞાનના આઠ પ્રકારો કહેલા છે અને તેથી તે અષ્ટાંગનિમિત્ત કહેવાય છે આ અષ્ટાંગ નિમિત્ત ચૌદ પૂર્વના જ્ઞાનથી કંઈ ભિન્ન નથી, પરન્તુ ચૌદ પૂર્વમાં જ તેનો સમાવેશ થાય છે છતા એટલું ખરૂં છે કે એ ચૌદ પૂર્વો કે તે પૈકી એક પૂર્વનું પણ જ્ઞાન ધરાવનાર હવે આ કાળમાં નથી રહ્યા. એટલે જેટલું જ્ઞાન મોજુદ-પ્રાપ્ય થાય તેટલું પણ જો બરાબર સમજી લેવામાં આવે તો ઘણુ છે મતલબ કે નિમિત્ત જ્ઞાનના સબંધમાં કેટલાએ શાસ્ત્રો-પુસ્તકો જોવામાં આવે છે પરન્તુ તેમાં અંગવિદ્યા નામક આઠ હજાર શ્લોકપ્રમાણ પુસ્તકની બરાબરી કરી શકે તેવુ એક પણ નથી હિંદના જૈન પુસ્તકાલયોમાં તપાસ કરતાં અંગવિદ્યા સબંધી માહિતી આપનારાં પુસ્તકો બહુ જ જવલ્લે જોવામા આવે છે કારણ કે અંગવિદ્યા જેવા ગહન વિષયના અભ્યાસક જ બહુ અલ્પ પ્રમાણમાં હોય ત્યાં પુસ્તકો-શાસ્ત્રો વધારે પ્રમાણમા ક્યાંથી હોય? બીજુ એ પણ કારણ છે કે અંગવિદ્યાની માહિતી આપનારાં પુસ્તકો બહુધા પ્રાકૃત ભાષામાં લખાયેલા હોઇને તે દરેક મનુષ્યના સમજવામાં આવી શકતાં નથી એટલે આવી વિદ્યા અને આમ્નાય પ્રાકૃત ભાષામાં લિપિબદ્ધ હોવાથી તેને જાણનારા બહુ જ ઓછા મનુષ્યો જોવામાં આવે છે

અષ્ટાંગનિમિત્ત—

(૧) અંગસ્ફુરણ નિમિત્ત, (૨) સ્વપ્નશાસ્ત્ર નિમિત્ત, (૩) સ્વરવિજ્ઞાન નિમિત્ત–યાને મનુષ્ય, જાનવર અને પક્ષીઓની બોલી ઉપરથી ભવિષ્ય જાણવું, (૪) ભૂકંપ નિમિત્ત, (૫) વ્યંજન નિમિત્ત, (૬) રેખાવિજ્ઞાન નિમિત્ત, (૭) ઉત્પાત નિમિત્ત અને (૮) અંતરિક્ષ નિમિત્ત એ આઠે પ્રકારના નિમિત્ત-દ્વારા જે જે હકીકતો ખાસ જાણવા યોગ્ય છે તે સર્વનો ખુલાસો ક્રમશઃ કરવામા આવે છે

(૧) અંગસ્ફુરણ—

सिरफुरणे किर रज्जं, पियमेलो होइ बाहुफुरणंमि ।
अच्छिफुरणंमि अ पियं, अहरे पियसंगमो होइ ॥ १ ॥

(શ્રીઉત્તરાધ્યયન, અધ્યયન ૮ માની ટીકાન્તર્ગત પાઠ)

અર્થ:—મસ્તકનો જમણો ભાગ ફરકે તો રાજ્ય–અમલદારી મળે, જમણો હાથ ફરકે તો પ્રિયજનનો મેલાપ થાય, જમણી આખ ફરકે તો પ્રિય વસ્તુનો સયોગ થાય, નીચેનો હોઠ ફરકે તો સ્નેહી જન મળે.

(આ હકીકત પુરુષોને માટે જાણવી, પરન્તુ આ અંગસ્ફુરણ નિમિત્તની અદર જે જે હકીકતો પુરુષોને માટે જમણા અગની કહેવામા આવે તે તે સર્વ સ્ત્રીઓ માટે ડાબા અગની સમજવી, અને પુરુષો માટે ડાબા અગની કહેવામાં આવે તે તે સર્વ સ્ત્રીઓ માટે જમણા અંગની સમજવી મતલબ કે અગસ્ફુરણમા પુરુષોનું જમણુ અને સ્ત્રીઓનું ડાબું અગ શુભદાયક સમજવું)

જમણી તરફનું મસ્તક ફરકે તો અનેક પ્રકારના લાભો પ્રાપ્ત થાય તેમજ જમણી બાજુનું લલાટ ફરકે તો પણ લાભ થાય અને અમલદારીનો હોદ્દો મળે. નિમિત્ત જ્ઞાનના ગ્રંથમાં લખ્યું છે કે –

"शिरसः स्पन्दने राज्यं स्थानलाभो ललाटके"

જમણો કાન ફરકે તો પોતાનો યશ સાંભળવામાં આવે, તેમજ ડાબો કાન ફરકે તો હલકી વાતો સાંભળવામાં આવે. જમણી ભ્રકુટી ફરકે તો હર્ષ ઉત્પન્ન થાય અને ડાબી ભ્રૂ ફરકે તો મિત્ર વર્ગ સાથે કલેશ-કંકાસ થાય, પરન્તુ બન્ને ભ્રૂની વચ્ચે સ્ફુરણ ઉત્પન્ન થાય તો સ્નેહી જનનો મેળાપ થાય. જમણી આંખ ઉપરથી ફરકે તો ધારેલાં સફળ થાય અથવા નીચેથી ફરકે તો મુકદ્દમો હારી જાય. નિમિત્તશાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે—

"नेत्रस्याधः स्फुरणमसकृत् संगरे भङ्गमाहुः ।
नेत्रस्योर्ध्वं हरति सकलं मानुषं दुःखजालं ।"

ડાબી આંખ ઉપરથી અથવા નીચેથી ક્યાંઈથી પણ ફરકે તે લાભકારક નથી, ઊલટું નુકશાન જ થાય. જમણી તરફનું કપાળ ફરકે તો એશ-આરામ મળે, અને ડાબી બાજુનું ફરકે તો લડાઈ થાય. ઉપરનો હોઠ ફરકે તો રંજ-કલેશ પેદા થાય તેમજ નીચેનો ફરકે તો એશ-આરામ મળે. દાઢી ફરકે તો મુકદ્દમો-કેસ હારી જાય. જમણી ગરદન ફરકે તો દોલત-ધન મળે, પણ ડાબી ફરકે તો કલેશ પેદા થાય. જમણી બાંહ ફરકે તો ભાઈનો અથવા મિત્રનો મેળાપ થાય અને ડાબી ફરકે તો કલેશ પેદા થાય. જમણી તરફની છાતી ફરકે તો સ્નેહીજનનો મેળાપ અને ડાબી ફરકે તો ફિકર-ચિંતા ઉત્પન્ન થાય. જમણું પડખું ફરકે તો ખુશી તથા ડાબું ફરકે તો કલેશ થાય. પેટ ફરકે તો

વાછિત અર્થની સિદ્ધિ થાય જ્યારે નાભી ફરકે તો હુકમ-હોદ્દા અમલદારીના હોદ્દાથી ઊતરી જાય જમણા હાથની હથેળી ફરકે તો લાભ થાય અને ડાબા હાથની ફરકે તો નુકશાન થાય જમણો પગ ફરકે તો દેશપરદેશમાં સફર કરે પણ ડાબો પગ ફરકે તો નુકશાન પેદા થાય

ઇતિ અંગસ્ફુરણ નિમિત્ત સંપૂર્ણ

(૨)સ્વપ્નનિમિત્ત—

આ નિમિત્તની અંદર કેવા સ્વપ્નો જોવાથી કેવો લાભ થાય ? અને કેવાં સ્વપ્નો જોવાથી કેવુ નુકશાન થાય ? સ્વપ્નના કેટલા પ્રકાર હોય છે ? વગેરે હકીકતોનો સમાવેશ કરવામા આવ્યો છે સ્વપ્નશાસ્ત્રમા મોટા સ્વપ્નો એટલે સારા-ઊંચા પ્રકારનાં ૭૨ બહોતેર સ્વપ્નો બતાવવામા આવ્યા છે જેમા ત્રીશ સ્વપ્ન અને તેમા પણ ચૌદ સ્વપ્ન સૌથી મ્હોટા-શ્રેષ્ઠ ગણવામા આવ્યાં છે, જે તીર્થંકરોની માતાઓ તીર્થંકરના ગર્ભસમયે અને ચક્રવર્ત્તીની માતાઓ ચક્રવર્ત્તીના ગર્ભસમયે અર્ધનિદ્રિત અવસ્થામા જુએ છે, જેના નામ આ પ્રમાણે:—

(૧) હાથી, (૨) વૃષભ, (૩) કેશરીસિંહ, (૪) લક્ષ્મીદેવી, (૫) ફૂલોની માળા, (૬) સૂર્ય, (૭) ચંદ્ર, (૮) ધ્વજાપતાકા, (૯) કલશ, (૧૦) પદ્મસરોવર, (૧૧) સમુદ્ર, (૧૨) દેવવિમાન, (૧૩) રત્નરાશિ, (૧૪) અગ્નિશિખા. આ ચૌદ સ્વપ્નો સૌથી શ્રેષ્ઠ છે વાસુદેવની માતા ચૌદ સ્વપ્નો પૈકી સાત સ્વપ્ન અને બલદેવની માતા ચાર સ્વપ્ન ગર્ભસમયે જોવે છે

સ્વપ્નના ફલાફલ :

अनुभूतः श्रुतो दृष्टः, प्रकृतेश्च विकारजः ।
स्वभावतः समुद्भूतश्चिन्तासन्ततिसम्भवः ॥ १ ॥
देवताद्युपदेशोत्थो, धर्मकर्मप्रभावजः ।
पापोद्रेकसमुत्थश्च, स्वप्नः स्यान्नवधा नृणाम् ॥ २ ॥
प्रकारैरादिमैः षड्भि–रशुभश्चाशुभोऽपि वा ।
दृष्टो निरर्थकः स्वप्नः, सत्यस्तु त्रिभिरुत्तरैः ॥ ३ ॥

અર્થ—અનુભૂત સ્વપ્ન એટલે અનુભવમાં આવેલી વસ્તુ જોતું સ્વપ્ન આવે છે જેમકે કાપડના વેપારીને સ્વપ્નમાં કાપડ વેચવાનું સ્વપ્ન આવે પણ તે ખોટું–નિષ્ફળ સમજવું બીજું શ્રુત સ્વપ્ન એટલે સાંભળેલી વાતોનું સ્વપ્ન આવે છે જેમકે ભૂત–પ્રેત કે પિશાચાદિકની વાતો કરતાં સૂઈ ગયા પછી એની એ જ વાતોનો સ્વપ્નમાં ખ્યાલ આવે છે તે શ્રુત સ્વપ્ન પણ ખોટું સમજવું ત્રીજું દૃષ્ટ સ્વપ્ન એટલે જોયેલી વસ્તુનું સ્વપ્ન જેમકે દિવસના યા રાત્રિના કોઈ વસ્તુ જોવામાં આવી હોય તે વસ્તુ પુન સ્વપ્નમાં જોવામાં આવે તે પણ ફળ વિનાનું–નિષ્ફળ હોય છે ચોથું પ્રકૃતિના વિકારથી સ્વપ્ન આવે છે જેમકે પિત્ત પ્રકૃતિવાળો મનુષ્ય સ્વપ્નમાં જળ, ફૂલ, અનાજ, જવાહિરાત, લાલ–પીળા રંગની ચીજો, આગ–અગ્નિ, ફુવારા વગેરે જુએ છે પણ તે પ્રકૃતિના વિકારથી ઉત્પન્ન થયેલ હોવાથી કશું ફળ આપતાં નથી આવી જ રીતે વાયુની પ્રકૃતિવાળા પુરુષો પહાડ ઉપર ચઢવાના, વૃક્ષની ટોચ ઉપર બેસવાના, મકાન ઉપરથી ખસી જવાના હરવા–ફરવા જવાના અને આકાશમાં ઉડવાના વગેરે બનાવો સ્વપ્નમાં વધારે જુએ છે એ પણ પ્રકૃતિના વિકારથી

ઉત્પન્ન થયેલ હોઇને નિષ્ફળ જ નિવડે છે. એવી રીતે ઠરેલું પણ સમજવુ પાચમુ સ્વભાવથી આવેલુ સ્વપ્ન અને છઠ્ઠું ચિતા-ફીકરના અતિરેકથી આવેલુ સ્વપ્ન પણ ઉપરની જેમ નિષ્ફળ નિવડે છે ત્યારે કયું સ્વપ્ન ફલદાયક થાય તે કહે છેઃ- દેવતાની પ્રેરણાથી આવેલ સ્વપ્ન, સદ્ધર્મના પ્રભાવથી આવેલ સ્વપ્ન અને પાપના ઉદયથી આવેલ સ્વપ્ન સાચા-ફળદાયક નિવડે છે મતલબ કે ઉપરનાં છ પ્રકારના સ્વપ્નો શુભ હોય અથવા અશુભ હોય પણ તે નિરર્થક સમજવા, જ્યારે બાકીનાં ત્રણ પ્રકારના સ્વપ્ન અવશ્ય ફળદાયી છે.

કેવુ સ્વપ્ન કેટલા ટાઇમમા ફળ આપે તે બતાવે છે—

रात्रेश्चतुर्षु यामेषु, दृष्टः स्वप्नः फलप्रदः ।
मासैर्द्वादशभिः षड्भिस्त्रिभिरेकेन च क्रमात् ॥४॥
निशान्त्यघटिकायुग्मे, दशाहात् फलति ध्रुवम् ।
दृष्टः सूर्योदये स्वप्नः, सद्यः फलति निश्चितम् ॥५॥
मालास्वप्नोऽह्नि दृष्टश्च, तथाधिव्याधिसंभवः ।
मलमूत्रादिपीडोत्थः, स्वप्नः सर्वो निरर्थकः ॥६॥

અર્થ—રાત્રિના પહેલા પ્રહરમા આવેલ સ્વપ્ન બાર મહિનાની અદર ફળ આપે છે, બીજા પ્રહરમા આવેલ સ્વપ્ન છ મહિનામા, ત્રીજા પ્રહરમા આવેલ સ્વપ્ન ત્રણ મહિનામાં અને ચોથા પ્રહરમા આવેલ સ્વપ્ન એક મહિનામા ફળદાયી નિવડે છે બે ઘડી રાત્રિ બાકી છતે જોયેલુ સ્વપ્ન દશ દિવસમા, સૂર્યોદયના ટાઇમે આવેલું સ્વપ્ન બહુ જ થોડા ટાઇમમાં શુભાશુભ ફળનો અનુભવ કરાવે છે દિવસના નિદ્રાધીન થવાથી આવેલુ સ્વપ્ન કશુ ફળ આપતુ નથી. તેમ છતા

ક્વચિત ફળ પ્રાપ્તિ જોવામાં આવે છે, પરંતુ શાસ્ત્રકારોએ એ વાત પ્રમાણભૂત માની નથી, સમસ્ત રાત્રિ પર્યંત એક પછી એક સ્વપ્ન આવે તેને માલાસ્વપ્ન કહે છે તે માલાસ્વપ્ન શારીરિક આધિ-વ્યાધિથી ઉત્પન્ન થયેલાં સ્વપ્ન તથા મલ-મૂત્રાદિની હાજતથી ઉત્પન્ન થયેલાં સ્વપ્ન બધાં નિરર્થક-નિષ્ફળ સમજવાં.

સ્વપ્ન આવ્યા પછી શું કરવું? તે કહે છે—

इष्टं दृष्ट्वा स्वप्नं न सुप्यते, नाप्यते फलं तस्य ।
नेया निशाऽपि सुधिया, जिनराजस्तवनसंस्तवतः ॥७॥
स्वप्नमनिष्टं दृष्ट्वा सुप्यात्, पुनरपि निशामवाप्यापि ।
नाय कथ्यः कथमपि, केषांचित् फलति न स तस्मात् ॥८॥
धर्मरतः समधातुर्यः, स्थिरचित्तो जितेन्द्रियः सदयः ।
प्रायस्तस्य प्रार्थितमर्थं, स्वप्नः प्रसाधयति ॥९॥

અર્થ—ઇષ્ટ-સુંદર સ્વપ્ન જોઇને જાગૃત થયા પછી પુનઃ સુવું નહી, પણ જાગૃત રહી શ્રીજિનેશ્વર પ્રભુનાં સ્તવન-સ્તુતિઓ-શુભધ્યાન કરી શેષરાત્રિ વ્યતીત કરવી, જેથી પાછળથી આવનાર ખરાબ સ્વપ્ન દ્વારા પૂર્વના આવેલ ઇષ્ટ સ્વપ્નનાં ફળનો નાશ થતો નથી એવી જ રીતે કોઇ ખરાબ-અનિષ્ટ સ્વપ્ન જોઇને જાગૃત થયા પછી રાત્રિ બાકી હોય તો બહેતર છે કે પુનઃ સુઇ જવું પણ એ સ્વપ્ન કોઇ પણ પ્રકારે કોઇને પણ કહેવું નહીં સારાંશ એ જ કે-પાછળ આવેલું સ્વપ્ન પૂર્વગત સ્વપ્નના ફળનો વિનાશ કરે છે એ બાબત ખાસ ધ્યાન રાખવા જેવી છે જે મનુષ્ય ધર્મમાં પ્રેમવાળો હોય, શુભ જિતેન્દ્રિય હોય, સ્થિર ચિત્તવાળો હોય અને રહેમદિલ-દયાવાન હોય તેને આવેલ શુભ સ્વપ્ન જરૂર ઇષ્ટફળને આપનાર થાય છે

શુભ અથવા અશુભ સ્વપ્ન આવ્યા પછી સવારે—પ્રાતઃકાલે ઊઠી જિનપ્રતિમાના દર્શને જવુ, અને ત્યાં રાત્રિએ આવેલો સ્વપ્નવૃત્તાન્ત જિનેશ્વરસન્મુખ કહી દેવો, પરન્તુ દર્શનાર્થે જતા પહેલા એટલુ ધ્યાન રાખવુ કે–ખાલી હાથે જવું નહીં, પણ ફળ, નૈવેદ્ય, રૂપિયો, પૈસો કે સોનામ્હોર યથાશક્તિ પ્રમાણે લઇને જવુ અને દર્શન કર્યા પછી જિનપ્રતિમાની સન્મુખ ઊભા રહી કહેવુ જે–'આજે રાત્રિના અમુક સ્વપ્ન મારા જોવામા આવ્યુ છે' અથવા શહેરમા કોઇ નિર્ગ્રંથ મુનિ હાજર હોય તો તેમની પાસે જઇ વંદના નમસ્કાર કરી, વિનયપૂર્વક બે હાથ જોડી રાત્રિ સબધી સ્વપ્નવૃત્તાન્ત કહી દેવો અને તેના ઉત્તરમા જે ફરમાવે તેનો અમલ કરવો

કદાચ શહેરમા જિનમદિર અથવા નિર્ગ્રંથ મુનિનો યોગ ન હોય અને અષ્ટાગનિમિત્ત જાણનાર કોઇ કુશળ નિમિત્તજ્ઞ-નિમિત્તિયાનો યોગ હોય તો તેની સન્મુખ જઇ આવેલ સ્વપ્ન-વૃત્તાત વિનયપૂર્વક કહેવો અને તેનુ ફળ પૂછવુ અહી પણ ઉપરની વાત ખાસ ધ્યાનમા રાખવી કે નિમિત્તકની પાસે પણ ખાલી હાથે જવુ નહીં શ્રીફળ, રૂપિયો અને શક્તિ હોય તો સુવર્ણ-મ્હોર લઇને જવું પહેલા તેમની પાસે ભેટ ધરી પછી સ્વપ્ન-ફળ પૂછવુ કેટલાએક કજુસ તો ઉપર્યુક્ત વિવેક ન જાળ-વતાં કહે છે કે–'એ તો આપણા ઘરના પંડિતજી છેને? બિચારા સાવ નિર્લોભી છે એમની પાસે દ્રવ્યભેટ કરવાની કઇ જરૂર નથી' પરતુ એ કજુસાઇ બિલકુલ અસ્થાને છે, માટે જરૂર શક્તિ મુજબ વધારે કઇ નહીં તો શ્રીફળ સાથે રૂપાનાણું તો મૂકવું જ જોઇએ પ્રાચીન કાળમા પૂર્વગત આમ્નાયને જાણનારા નિમિત્તજ્ઞો ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્ત્તમાન કાળની વાતો બહુ કુશ-

ળતાપૂર્વક કહી શકતા, પરન્તુ વર્તમાન સમયમાં એવા નિમિત્તજ્ઞોનો બહુધા અભાવ નજરે પડે છે જેમ પૂર્વના સમયના આરહિના પૂરુષો વર્તમાન સમયમા નથી રહ્યા, તેમ પ્રાચીન કાળના જેવા નિમિત્તજ્ઞો પણ હવે નથી રહ્યા. મતલબ કે જમાનાનુસાર જે કંઇ થોડું-ઘણું છે તેનો ઉચિત લાભ લેવા ચૂકવું નહીં.

જે કોઇ માણસ સ્વપ્નમાં હસ્તિ ઉપર આરૂઢ થઇ સમુદ્રમા ચાલ્યો જાય તે થોડા જ દિવસોમાં સલ્તનત પ્રાપ્ત કરે અને રાજા બને. જે કોઇ મનુષ્ય હાથી પર સ્વાર થઇ નદી કિનારે ભાતનું ભોજન કરે તે અલ્પ દિવસોમાં અમલદારી પ્રાપ્ત કરે અને રાજા થાય. સ્વપ્નમાં જે કોઇ માણસ પોતાના બાહુબળે સમુદ્ર તરી જાય તે પણ થોડા જ સમયમાં રાજા થાય છે

સ્વપ્નમાં દેવ, ગુરુ અથવા તીર્થભૂમિનાં દર્શન થવાં લાભ દાયક હોઇને ધારણા સફળ થાય છે યદ્યપિ પૂર્વે જોયેલી વસ્તુનું સ્વપ્ન ખોટું-નિષ્ફળ મનાય છે, તથાપિ દેવ ગુરુ, ધર્મનું અને પૂર્વે જોયેલી તીર્થભૂમિનું સ્મરણ સ્વપ્નમા થાય એ લાભદાયક છે કોઇ પણ મનુષ્ય સ્વપ્નમાં ફૂલ-ગજરા ધારણ કરે અથવા તેના ઉપર પુષ્પની વૃષ્ટિ થાય તો જરૂર થોડા દિવસોમાં સંપત્તિ-દોલત પ્રાપ્ત કરે

જે કોઇ મનુષ્ય સ્વપ્નમાં પાણીથી ભરેલ સરોવર નદી, કુંડ વા સમુદ્ર જુએ તેને થોડા જ દિવસોમાં દોલત-સંપત્તિ સાંપડે છે, પરંતુ એ સ્વપ્ન પિત્તપ્રકૃતિથી આવેલું ન હોવું જોઇએ. સ્વપ્નમા આકાશમાં ઊડવું એ લાભદાયક છે પરન્તુ એ સ્વપ્ન વાયુ પ્રકૃતિથી ઉદ્ભવેલું હોય તો કશું પણ ફળ આપતું નથી. મતલબ કે પિત્ત પ્રકૃતિથી આવેલા સ્વપ્નો નિષ્ફળ નિવડે છે

સ્વપ્નમા સૂર્યોદયનું જોવું, ધૂમાડા વગરનો બળતો અગ્નિ જોવો, ગ્રહ-નક્ષત્રનું જોવું, જિનમંદિરના શિખર ઉપર અથવા રાજમહેલ ઉપર આરૂઢ થયેલ જોવું લાભકારક છે, અને તેથી મનમાં ધારેલી ધારણા ફળીભૂત થાય છે. તેમજ સ્વપ્નમાં પોતાના શરીર ઉપર ચંદનનો લેપ કરવો, જવાહિરાતનાં ઘરેણાં પહેરવાં અથવા બીજાને શૃંગાર સજેલો જોવો લાભકારી છે. વળી કહ્યું છે કે:—

अलङ्कृतानां द्रव्याणां, वाजिवारणयोस्तथा।
वृषभस्य च शुक्लस्य, दर्शने प्राप्नुयाद् यशः ॥ १ ॥

(શ્રીઉત્તરાધ્યયન, અધ્યયન આઠમાની ટીકા)

અર્થ:—સ્વપ્નમા શણુગારેલા હાથી ઘોડા દૃષ્ટિએ પડવા, અથવા બીજી કોઇપણ ચીજ શણુગારેલી નજરે પડે તો તે શુભ છે, અને તેથી ફાયદો થાય છે સફેદ રંગનો બળદ જોવામાં આવે તો તે ઘણું જ શ્રેષ્ઠ મનાય છે, અને તેથી યશ-કીર્તિનો ફેલાવો થાય છે

સ્વપ્નમા જેના ઘોડા, રથ, ગાડી, આસન યા વસ્ત્ર ચોર ઉઠાવી જાય તેનુ આનભંગ થાય છે જે મનુષ્ય કેસરીસિંહ, વ્યાઘ્ર, હાથી યા ઘોડા જોડેલા રથ પર આરૂઢ થઇ મુસાફરી કરે તેને થોડા દિવસમા સલ્તનત-સામ્રાજ્ય પ્રાપ્ત થાય, અને બીજા લાભો પણ મળે જે મનુષ્ય ઘોડા પર સ્વાર થઇ સફર કરે તેની ધારણા થોડા જ દિવસમાં પૂર્ણ થાય સ્વપ્નમા જે મનુષ્ય મોતીઓનો ભરેલો થાળ જુએ તેને લાભ થાય અને તે ધર્મની ઉન્નતિ કરશે, એમ સમજવુ. સ્વપ્નમા જે મનુષ્યને છત્ર ચામર નજરે પડે તેને રાજ્ય તરફથી ફાયદો થાય અને જ્ઞાતિ-જાતિમા ઇજ્જત-આબરૂ વધે

કોઇ માંદો માણસ ચન્દ્ર–સૂર્યનું સ્વપ્ન નિહાળે તો શુભ સમજવું, કારણ કે તેથી થોડા જ દિવસમાં તેની માંદગી નાશ પામે છે. સ્વપ્નમાં પોતાને ઘરે જલસો–ઉત્સવ થયેલો જુવે તો હર્ષદાયક લાભ થાય. સ્વપ્નમાં પોતાના ઉપર વિજળી પડેલી જુવે તો કેદ મળે. વીણા અને આરીસાનું દર્શન શુભ હોઇને થોડા દિવસમાં લાભ પ્રાપ્ત થાય. જેને સ્વપ્નમાં વીણાનું ઇનામ મળે તેને સ્ત્રી વર્ગથી ફાયદો થાય, અને જેને ધ્વજ–પતાકા ઇનામમાં મળે તેની ઇજ્જત–આબરૂ થોડા જ દિવસમાં વધવા માંડે અને સુખ–ચેન ઉપજે.

અગર કોઇ માણસ સ્વપ્નમાં માટીના બનાવેલ હાથી ઉપર આરૂઢ થઇને સમુદ્રમાં પ્રવેશ કરે અને ડૂબે નહીં તો થોડા જ દિવસોમાં રાજા બને છે અને જહાંગિરી પ્રાપ્ત કરે. સોના–ચાંદીના થાળમાં ખીરનું ભોજન કરે તેને ખુશ–ખબર મળે. સ્વપ્નમાં પાકેલું ફળ જોવું સારું છે અને તેથી ફાયદો થાય છે. સ્વપ્નમાં વહાણ ઉપર ચઢીને સમુદ્રમાં સફર કરે તો દોલત–ધન પ્રાપ્ત થાય અને માંદગીમાં એ સ્વપ્ન જુવે તો તેની માંદગી દૂર થઇ આરોગ્ય પ્રાપ્ત કરે છે.

સ્વપ્નમાં નાચરંગનું નિહાળવું એ કે સારું છે, કારણ કે તેથી હર્ષનો લાભ પ્રાપ્ત થાય છે; પરંતુ ખુદ પોતે નાચ કરવો એ શ્રેયસ્કર નથી. સ્વપ્નમાં ગાયન કરવું એ સારું નથી, પરન્તુ જિનમંદિરમાં પ્રભુની સન્મુખ ગાયન કરવું તે શુભ છે. યદ્યપિ સ્વપ્નમાં કાળા રંગની વસ્તુઓનું દર્શન સારું નથી, પરન્તુ હાથી, ઘોડા, ગાય અથવા દેવી દેવતા શ્યામવર્ણનાં નિહાળે તો તે શુભ સમજવું. સ્વપ્નમાં સફેદ રંગની વસ્તુઓનું દર્શન લાભદાયક છે; પરન્તુ કપાસ તથા મીઠાનાં દર્શન શ્રેયસ્કર નથી.

સ્વપ્નમા જે મનુષ્યની સ્ત્રીનુ ચોર હરણ કરી જાય તેને ગેરલાભ પ્રાપ્ત થાય છે જેનાં પલગ અથવા પગરખા ચોર લઈ જાય તેના ઉપર કષ્ટ આવી પડે છે સ્વપ્નમા પોતે પોતાનું મરણ જોવે એ જો કે જાહેરની દૃષ્ટિએ ઠીક ન ગણાય, પરન્તુ નિમિત્ત-શાસ્ત્ર કહે છે તેમ તેનું ફળ શુભ છે, અને તેથી સુખચેન પ્રાપ્ત થાય છે સ્વપ્નમાં ઉંટ, બકરા અથવા રાસભ(ગધેડા) ઉપર સ્વાર થવુ સારું નથી, કારણ કે તેથી દિલગીરી પ્રાપ્ત થાય છે સ્વપ્નમાં ચદન, કપૂર, નાગરવેલના પાન તથા સફેદ ફૂલોનુ નિહાળવું લાભદાયક છે; પરતુ કણેર અથવા કેશુ-ખાખરાના ઝાડ ઉપર ચઢવુ લાભકારક નથી, કારણ કે તેથી રજ-કલેશ પેદા થાય છે.

સ્વપ્નમા જે મનુષ્ય ગળા પર્યંત કીચડમાં ખુંચી જાય તેનું મરણ નજીકમા સમજવું, પરન્તુ જે મનુષ્ય પોતાના હાથ પગ લાબા-વધી ગયેલા નિહાળે તેની આબરૂ વધે છે સ્વપ્નમાં કોઈ ગામ, નગર, મકાન અથવા પહાડ અગ્નિથી બળી રહ્યો હોય અને તેના મધ્ય ભાગમા અથવા શિખર ઉપર કોઇ માણુસ સહીસલામત ઊભો હોય એવુ સ્વપ્ન નિહાળનારને થોડા જ દિવસમા હર્ષોત્પાદક લાભ થાય છે સ્વપ્નમા જે મનુષ્યનુ સોનુ, ચાદી, જવાહીર યા હથિયાર ચોર લઈ જાય તેની ઇજ્જત-આબરૂમા ધક્કો પહોચે છે

સ્વપ્નમા જે મનુષ્યને આભૂષણુ, કપડા, મકાન યા આસન ઈનામમા મળે તે શુભ છે, કારણ કે તેથી હર્ષ પ્રાપ્ત થાય છે. સ્વપ્નમા શણુગારેલું મકાન તથા હાથી, ઘોડા નિહાળવા એ શુભ દિનોનુ ચિહ્ન છે સ્વપ્નમાં જેને કાળા કપડા પહેરેલી કાળા વર્ણની સ્ત્રી દક્ષિણ દિશા તરફ ખેચીને લઈ જાય તેના ઉપર મરણની આફત આવે છે

સ્વપ્નમાં જે મનુષ્યના મસ્તક ઉપર ખજુરનું વૃક્ષ ઉગેલું
જોવામાં આવે તેના ઉપર થોડા જ દિવસોમાં મરણાંત કષ્ટ પ્રાપ્ત
થાય છે સ્વપ્નમાં જે મનુષ્ય કાળાં કપડાં પહેરી કાળા ઘોડા
પર સ્વાર થઇ દક્ષિણ દિશા તરફ ગમન કરે તેને ખરાબ દિવસો
ભોગવવાનો સમય આવે છે સ્વપ્નમાં જો મનુષ્ય કેળાના વૃક્ષ
પર ચઢી ગયેલો જોવામાં આવે તો તેને થોડા દિવસોમાં
દોલત-ધનની પ્રાપ્તિ થાય છે સ્વપ્નમાં જે મનુષ્ય ગરમ ફળ
ફળનું પાણી પીએ તેને રોગોત્પત્તિ પ્રાપ્ત થાય છે

સ્વપ્નમાં જે મનુષ્ય સૂર્ય અથવા ચંદ્રમાને પોતાના હાથ
વડી સ્પર્શ કરે તેને હુકમહોદ્દો-અમલદારી પ્રાપ્ત થાય છે
સ્વપ્નમાં જેને ઇનામના બદલામા મેવા-મીઠાઇ મળે તેને હર્ષ
દાયક ફળપ્રાપ્તિ થાય અને માંદગીમાંથી આરોગ્ય પ્રાપ્ત કરે.
સ્વપ્નમા જેને જવાહિરાતયુક્ત વીંટી ઇનામમાં મળે તેને
લાભ થાય અને ગુમ થઇ જાય તો નુકશાન થાય છે સ્વપ્નમાં
જે મનુષ્ય આકાશમાં તારા ચમકતા ભાળે તેના ઉપર રાજાની
મહેરબાની થાય અને ઇનામ પ્રાપ્ત કરે.

સ્વપ્નમા જે મનુષ્ય મોતીઓનો ભરેલો થાળ બીજાઓને
વહેંચી દે તે થોડા દિવસોમાં દોલત-ધન પેદા કરે અને ધર્મની
વૃદ્ધિ કરે. સ્વપ્નમાં જે મનુષ્ય મિશ્રી-સાકરનો ભરેલો થાળ
નિહાળે તેને લાભ થાય, તેમજ બાગ-બગીચા કે લીલી વન
સ્પતિના દર્શન થાય તો દરેક પ્રકારે ફાયદો કરે. સ્વપ્નમાં
જેના મસ્તકના વાળ ખરી પડે અને દાંત પડી જાય તેના ઉપર
આફત આવે અને સ્મશાનનાં લાકડાં ઉપર અથવા મનુષ્ય ઉપર
પોત પોતાને ચઢેલો જોવે તો તેને મરણાંત કષ્ટ પ્રાપ્ત થાય.

સ્વપ્નમા પોતાને ગિરફતાર કરવા-પકડવા માટે કોઇ મનુષ્ય

આવતો નજરે પડે તો રાજ્ય તરફથી દંડ થાય. સ્વપ્નમાં રીંછ જાનવરનું દૃષ્ટિએ પડવું ખરાબ છે, કારણ કે તેથી કષ્ટ પ્રાપ્ત થાય છે સ્વપ્નમા કૂતરાઓ ભસતા ભાળે તો રંજ-હેરાન થાય પેટ ઉપર વૃક્ષ ઊગેલું જોવે તે માંદગીનો ભોગ થાય સ્વપ્નમાં લાંબા શીંગડાવાળુ જનાવર જેને નસાડી મૂકે અથવા ડુક્કર કે વાંદરો જેને બ્હીવરાવે તેના ઉપર રાજ્યની અવકૃપા થાય વળી સ્વપ્નમા જેને કાળા પીળા વર્ણનો મનુષ્ય આવીને બ્હીવરાવે તો તેના ઉપર મરણાન્ત કષ્ટ આવે

સ્વપ્નમા પાણીથી ભરેલા સરોવરમા બેસીને જે મનુષ્ય ખીરનુ ભોજન જમે તે થોડા સમયમા સામ્રાજ્ય પ્રાપ્ત કરે અને રાજા થાય વળી સ્વપ્નમા જે મનુષ્ય પોતાના શરીરના આતરડાવડે કોઇ ગામ અથવા શહેરને વીંટી લે તે અમલદારી પ્રાપ્ત કરે અને રાજા થાય સ્વપ્નમા પોતાને કોઇ કેદમા નાખે અથવા પકડીને દોરડાના બંધનથી બાંધે તે લાભદાયક છે સ્વપ્નમા કોઈ મનુષ્ય એવુ જોવે કે મે તેલથી મારા શરીરને મસળાવ્યુ, તેને ખરાબ દિવસો ભોગવવા પડે

સ્વપ્નમા જે મનુષ્ય પોતાની તાકાત-શક્તિથી પહાડને ઉખેડી નાખે તે થોડા દિવસમા અમલદારી પ્રાપ્ત કરે જે મનુષ્ય સ્વપ્નમા ઉંદર, બિલાડી, ગોંહ-ઘુસ, અથવા નોલિયાને દેખે તે ઇષ્ટ નથી, કેમકે તેથી તકલીફ-કષ્ટ પ્રાપ્ત થાય છે જે મનુષ્ય સ્વપ્નમા પોતાના મસ્તકમાથી લોહીની ધારા વહેતી નિહાળે તે થોડા જ દિવસોમા સામ્રાજ્ય પ્રાપ્ત કરી હકુમત ભોગવે સ્વપ્નમા જે મનુષ્ય બળતો દીપક જોવે તેની ધારણા પૂર્ણ થાય છે અને ફળયુક્ત આમ્ર-આંબાનુ વૃક્ષ જોવે તો લાભ થાય છે

સ્વપ્નમા જે મનુષ્ય હજાર પાખડીવાળા કમળ ઉપર બેસી

ખીરનું ભોજન કરે તે સંતાન પ્રાપ્ત કરી શક્ત થાય છે. જે મનુષ્ય ખૂબ પવનના જોરથી આપી ચઢેલી જુવે તેના ઉપર થોડા દિવસમાં આફત આવે. જે મનુષ્યના દાંત સ્વપ્નમાં સોનાના બની જાય તે મનુષ્યને એશ-આરામ પ્રાપ્ત થાય. સ્વપ્નમાં ઘઉંનાં તેમજ સફેદ સરસવનાં દર્શન લાભદાયક છે તેમજ કાંકરા અથવા રાખનાં દર્શન ખરાબ દિવસોની નિશાની-આગાહી સમજવી. સ્વપ્નમાં દાવાનળ જોવાથી તકલીફ-દુઃખ પ્રાપ્ત થાય છે અને મોટાંમોટાં ગામ કે નગરો નજરે પડે તો હર્ષદાયક લાભ પ્રાપ્ત થાય છે.

સ્વપ્નમાં તેલ, કપાસ, રૂ અને લોઢાનું નિહાળવું ઇષ્ટ નથી, તેથી નુકસાન થાય છે. સ્વપ્નમાં પ્રકાશ વગરના સૂર્ય-ચંદ્રનાં દર્શન થવાં ઇષ્ટ નથી કારણ કે તેથી તકલીફ-દુઃખ પ્રાપ્ત થાય. સ્વપ્નમાં જેના હાથ પગ, કાન, નાક કપાઈ ગયેલાં નજરે પડે તો મરણાન્ત કષ્ટ ઉત્પન્ન થાય. ભૂત, પ્રેતની સાથે કોઈ પણ શરાબ પીતું હોય અને તેને મનુષ્ય અથવા કૂતરાં ખેંચી રહ્યા હોય એવો દેખાવ જે મનુષ્ય સ્વપ્નમાં નિહાળે તે મરણની નિશાની સમજવી. ક્ષયરોગની માંદગીવાળો મનુષ્ય ઉંટ, ભેંસ, કૂતરા કે ગધેડા ઉપર સવાર થઈ દક્ષિણ દિશા તરફ ચાલ્યો જાય તેનું મરણ નજીકમાં જ આવેલું સમજવું.

સ્વપ્નમાં મકાન અથવા પહાડ પડી ગયેલો જુવે અથવા મગરમચ્છ પોતાને ભક્ષણ કરી ગયેલો જુવે તે અનિષ્ટ-ખરાબ છે અને તેથી કષ્ટ ઉત્પન્ન થાય છે. સ્વપ્નમાં જેના હાથ-પગમાં બેડી નાંખેલી દ્રષ્ટિગોચર થાય તે ઇષ્ટ છે અને તેથી ફાયદો થાય છે.

(दोहा)—बैरीका मर्दन करे, पूरब ऊपर जाय ।
बीता मित्र मिलो सुपन, ये सुपना सुखदाय ॥१॥

शुभ सुपनेको देख कर, शीघ्र उठो रख ध्यान ।
परम पुरुषका ध्यान कर, शुभ फल चिंतो ज्ञान ॥ २ ॥

બીમાર-માંદો માણુસ સ્વપ્નમા પાલખીમા બેસીને દક્ષિણ દિશા તરફ જાય તો તેના ઉપર મરણાન્ત કષ્ટ પ્રાપ્ત થાય વળી કહ્યું છે કે—

गायने रोदनं विद्यात्, नर्त्तने वधबंधनम् ।
हसने शोचनं ब्रूयात्, पठने कलहं तथा ॥ १

(શ્રીઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર-ટીકા)

સ્વપ્નમા કોઇ મનુષ્ય ગાયન કરે તેને રોવુ પડે, નાચ કરે તેને વધબંધનનો ભોગ થવુ પડે, હસે તો ચિંતા થાય અને પાઠ કરે તો કષ્ટ પ્રાપ્ત થાય શ્રીભગવતી સૂત્રના ૧૬ મા શતકના છઠ્ઠા ઉદ્દેશમા ફરમાવ્યુ છે કે—સ્વપ્નમા કોઇ પણ માણુસને બીજો માણુસ આવીને પકવ ફળ હાથમા આપે તો થોડા જ દિવસોમા લાભ થાય અને દોલત-ધન મળે સ્વપ્નમા કોઇ મનુષ્ય પોતાને હાથી ઉપર સવાર થયેલો જુએ તો તેને પણ દોલત-ધન અને હુકમહોદ્દા-અમલદારી પ્રાપ્ત થાય સ્વપ્નમા ઘોડા ઉપર સવાર થઇ સફર કરતો જોવે તેને થોડા દિવસમા લાભ મળે છે સ્વપ્નમાં કોઇ મનુષ્ય આવીને એમ કહે કે-"તમે અહીંથી ચાલ્યા જાઓ" એ ભવિષ્યમા ખરાબ દિવસો-ની નિશાની-આગાહી સમજવી સ્વપ્નમા જેને દૂધ ઝરતી ગાય નજરે પડે તેને જમીનથી અથવા જવાહીરાતથી ફાયદો થાય છે

સ્વપ્નમા અરિહંત દેવ, સૂર્ય, ચન્દ્ર, દેવવિમાન, સમુદ્ર,

સરોવર, સિંહ, કલ્પવૃક્ષ, કલશ, રાજા, હાથી, વૃષભ કે લક્ષ્મી દેવીનાં જેને દર્શન થાય તે લાભદાયક કોઈ થોડા દિવસમાં ઠકુ મત પ્રાપ્ત કરે તેમજ ભૂત, પિશાચ, ગંધર્વ, રાક્ષસ, ચાંડાલ, સ્મશાન, કૂવો, કાગડા, કદ્રૂપ સ્ત્રી, ઘામડુ, લોઢી, પથ્થર, કાંટા વાળાં વૃક્ષ, અંધકાર ઢુઢા-જંગલ, વામન, મ્હોટો વાયુ અને ખૂબ આકરો તડકો જે મનુષ્ય સ્વપ્નમાં જોવે તેને ખરાબ દિવસો ભોગવવાનો વખત આવે

જે મનુષ્ય પોતાને સ્વપ્નમાં હંસ ઉપર સવાર થયેલો જોવે તેની આબરૂ વધે, સિંહ ઉપર સવાર થયેલો જોવે તને ઇનામ મળે, દોસ્ત-મિત્રનો મેળાપ થયેલો દેખાય તો લાભ થાય, કપડાં ધોતો નિહાળે તો દેવાથી મુક્ત થાય. પોતે પોતાને હાથ પગ ધોતા જોવે તો એશ-આરામ પ્રાપ્ત કરે અને માત્ર પગ જ ધોતો ભાળે તો આબરૂ વધે છે સ્વપ્નમાં જે મનુષ્ય પોતાને જમણા હાથ ઉપર સર્પ કરડી ગયેલો જોવે તો દોલત-ધન પ્રાપ્ત થાય તેમજ સફેદ વર્ણનો સર્પ જોવે તો પણ લાભ થાય છે

સ્વપ્નમા જે મનુષ્ય કૂવો ઉતરી જાય-ટપી જાય તેને અચાનક ધનપ્રાપ્તિ થાય પોતે પોતાને કડવુ તેલ પીતો જોવે તો તેને મરણાન્ત કષ્ટ પ્રાપ્ત થાય. તેમજ સ્વપ્નમાં અગ્નિના અંગારા, પથ્થર ધૂળ કે લોહીના વરસાદનુ જોવુ એ ખરાબ દિવસોની નિશાની-આગાહી છે

સ્વપ્નમા વાનર શિયાળ કે કૂતરો જો મનુષ્યના બિછાના ઉપર આવીને બેસે તો જાણવુ કે તેથી માંદગી પ્રાપ્ત થશે રાક્ષસ, વેતાલ અથવા ભૂત પોતાના બિછાના-પથારી ઉપર કે શરીર ઉપર આવીને બેસે તો જાણવુ કે મરણની આફત આવી પહોંચી છે

અગર સ્વપ્નમા કોઇ મનુષ્ય પોતાને ઝેર પીતો જુએ તો તેની ઉમ્મર લાબી છે તેમ સમજવું. અને જે મનુષ્ય પોતાને વીણા વગાડતો સ્વપ્નમાં જુએ તેને ખુબસૂરત-રૂપાળી સ્રીનો લાભ થાય છે

સ્વપ્નમા જે મનુષ્યના મસ્તક ઉપર કાગડો વિષ્ટા કરે તેની આબરૂમા કલક લાગે જે મનુષ્ય પોતે પોતાને સફેદ અથવા લીલા રગના વસ્રો પહેરેલો જુએ, અથવા આગથી પોતે પોતાને બળતો ભાળે તો તેને ધનપ્રાપ્તિ થાય છે. સ્વપ્નમાં જે મનુષ્ય શણગાર સજેલી કુમારી કન્યાને ભાળે તે મનુષ્યને ઉત્તમ સ્રીનો લાભ થાય છે, તેમજ જે મનુષ્ય સ્વપ્નમા તેજદાર હથિયારોવડે પર્વતને તોડી નાખે તેને થોડા દિવસમા સલ્તનત પ્રાપ્ત થાય અને તે રાજા બને છે

સ્વપ્નમા જે મનુષ્ય નાચ કરતો મયૂર ભાળે તેના ઉપર રાજાની-મહેરબાની-કૃપા થાય અને ઇનામમાં જમીન પ્રાપ્ત કરે. તેમજ જે મનુષ્ય સફેદ કપડા પહેરેલી સ્રી જુએ તો તેને લાભ થાય છે સ્વપ્નમા જેના કેશ અથવા નખ વધી જાય તેની આબરૂ વધે અને ઇલ્કાબ-ચાદ પ્રાપ્ત કરે

ઇતિ સ્વપ્નનિમિત્ત સંપૂર્ણ

(૩) સ્વરવિજ્ઞાન–નિમિત્ત—

સ્વર સબંધી જે વિશેષ પ્રકારનું જ્ઞાન તેને સ્વરવિજ્ઞાન કહી શકાય. એ સ્વરવિજ્ઞાનની જ આલોચના–વિચાર પ્રસ્તુત પ્રકરણમાં કરવામાં આવશે. મુખ્યત. સ્વરના સાત ભેદો–પ્રકારો પાડવામા આવ્યા છે–(૧) ષડ્જ, (૨) ઋષભ, (૩) ગાંધાર, (૪) મધ્યમ, (૫) પંચમ, (૬) ધૈવત અને (૭) નિષાદ દુનિયાભરમાં વસતા મનુષ્યો, જાનવરો કે પક્ષીઓની બોલી આ સાત સ્વરો પૈકી કોઇ પણ સ્વરમાં થાય છે. કોઇનો કુદરતી અવાજ ષડ્જ સ્વરમાં, કોઇનો ઋષભમાં અને કોઇનો ગાંધાર આદિ સ્વરોમાં થાય છે

અહીં મનુષ્ય, જાનવર અને પક્ષીઓની બોલીનું વર્ણન કરવામા આવે છે જેમાં મનુષ્યનો કુદરતી અવાજ કયા સ્વર માં છે? અને તેનાથી તેને શું લાભ થશે? જાનવર અને પક્ષીઓની બોલીનું બયાન–વર્ણન, કે જે સાંભળવાથી શું નફો-નુકશાન થશે? વગેરે હકીકત જાણવાની યુક્તિ અનુ યોગદ્વાર સૂત્રના ફરમાન મુજબ બતાવવામાં આવી છે તેમજ રાગરાગણીના ભેદો અને તત્સબંધી હકીકત આમાં ઉત્તમ પ્રકારે દર્શાવવામાં આવી છે

મોરનો કુદરતી અવાજ ષડ્જ સ્વરમાં થાય છે મુરઘા–કુકડાનો ઋષભ બકરાનો મધ્યમ, કોકિલાનો પંચમ, કૌંચ પક્ષીનો ધૈવત અને હાથીનો અવાજ કુદરતી–સ્વાભાવિક અવાજ નિષાદ સ્વરમા થાય છે

જે પુરુષ અથવા સ્ત્રીનો અવાજ ષડ્જ સ્વરમાં નીકળે છે તેની પાસે લક્ષ્મી હમેશા હાજર જ રહે છે ખાનપાન, ભોજના

રામ અને સુખચેન ઉડાવે છે. અહિં કોઈ શંકા કરે કે મોરનો અવાજ સ્વાભાવિક રીતે જ ષડ્જ સ્વરમાં હોય છે તો શું તેને પણ આ ઉપર્યુક્ત ફળનો લાભ થાય? નહીં. મનુષ્યના અને જનાવરના પ્રારબ્ધમા તફાવત હોય છે. એટલે મનુષ્યને માટે જે વાત હોય તે જનાવરો માટે હોતી નથી

सज्जेण लहइ वित्तिं, कयं च न विणस्सइ ।
गावो पुत्ताय मित्ताय, नारीणं होइ वल्लहो ॥ १ ॥

(શ્રીઉત્તરાધ્યયન સૂત્રની ટીકા)

અર્થ:—જે પુરુષ અથવા સ્ત્રીનો કુદરતી અવાજ ષડ્જ સ્વરમા હોય તેની આજીવિકા સારી રીતે ચાલે, ગાય વગેરે પશુઓ તેના આગળ બાંધેલા હોય, કુટુંબપરિવાર અને મિત્રો સારા મળે, તેમજ સ્ત્રીને અત્યંત વલ્લભ–પ્રીતિપાત્ર થાય છે.

જે મનુષ્યનો કુદરતી અવાજ ઋષભસ્વરમા નીકળતો હોય તેને હુકમહોદ્દો–અમલદારી મળે, ખજાનો હમેશાં તર રહે, સુંદર ઘરેણા અને શ્રેષ્ઠ કપડા પહેરવાને મળે, અત્તર આદિ સુગંધી પદાર્થોનો ઉપયોગ કરે, સ્ત્રી પોતાની આજ્ઞામાં રહે અને ફૂલોની શય્યામા સુવાવાળો હોય છે.

જે મનુષ્યનો સ્વાભાવિક અવાજ ગંધાર સ્વરમા નીકળતો હોય તે સંગીત કળાનો જાણકાર, કવીશ્વર, ધર્મશાસ્ત્રનો જ્ઞાતા અને બીજાઓને ધર્મની તાલીમ–શિક્ષણ દેવાવાળો એટલે ઉપદેશક થાય છે

જે મનુષ્યનો કુદરતી અવાજ મધ્યમ સ્વરમા નીકળતો હોય તે ઉદારદિલનો, ખુશમિજાજ, એશ–આરામ ભોગવવાવાળો, હિમ્મતવાન અને બીજાઓને પણ હિમ્મત દેવાવાળો હોય છે

જેમનો સ્વાભાવિક અવાજ પંચમ સ્વરમાં નીકળતો હોય તેને રાજાધિરાજની પદવી મળે, હિમ્મતે બહાદુર હોય, વિપસ્વાદ-કોઇથી દબાય નહીં, રાજાનો સરદાર થઇ દરેક પ્રાપ્ત કરે અને ઇનામમાં જમીન મેળવે છે

જેમનો કુદરતી અવાજ ધૈવત સ્વરમાં નીકળતો હોય તે બીજાઓને પરસ્પર લડાવી મારે અને પોતે દૂર રહે, પૂર્ણ દગા બાજ હોય, જે વાત પકડે તેને કદાપિ છોડે નહી, મહાકુસ્તી લડવાવાળો હોય, શરાબના નશામાં મસ્ત બની રહે, ધર્મની વાતો તેને પસંદ પડતી નથી અને દુન્યવી કારોબારમાં આનંદ માને

જેમનો કુદરતી અવાજ નિષાદ સ્વરમાં નીકળતો હોય તે હમેશા નિર્દય બન્યો રહે, દરેક સાથે ક્લેશ-ટંટો કર્યા કરે, હિંસાના કાર્યોમા આનંદ માને, બીજાની નોકરી કરીને ઘણા દીનપણું ભોગવે અને અત્યંત દુ:ખ પ્રાપ્ત કરે

આ સાતે સ્વરોનું વર્ણન જૈનાગમ-શ્રીસ્થાનાંગ સૂત્રમાં અને અનુયોગદ્વાર સૂત્રમા કરવામાં આવેલ છે જેમને જોવુ હોય તેમણે તે સૂત્રોમાં જોવુ

સ્વરોનાં સ્થાન અને તેનુ ફળાફળ બતાવે છે

ષડ્જ સ્વરનુ સ્થાન જિહ્વાનો અગ્રભાગ ઋષભનુ સ્થાન છાતી, ગાંધારનુ સ્થાન કંઠાગ્ર, મધ્યમનુ સ્થાન જિહ્વાનો મધ્ય ભાગ, પંચમનુ સ્થાન નાસિકા, ધૈવતનુ સ્થાન દાંત અને ઓષ્ઠ તથા નિષાદનુ સ્થાન ભૃકુટી છે

બીજા દેશોમાં મુસાફરી જતી વખતે અથવા કોઇ શુભ કાર્યની શરૂઆત કરતી વખતે મનુષ્ય અથવા જનાવરના ષડ્જ, ઋષભ કે ગાંધાર સ્વરમા અવાજ સાંભળે તો સમજવુ કે દરેક

થશે મુસાફરીના વખતે અથવા શુભ કાર્યની શરૂઆતમા મોરનો અવાજ સાંભળવામા આવે તો ઇરાદો-ધારણા સફળ થાય. તેમજ નાચ કરતો મોર જોવામા આવે તો એકંદર વધારે શુભ ફળની પ્રાપ્તિ થાય

મુસાફરીના ટાઇમે અથવા શુભ કાર્યની શરૂઆતમા ચકોર પક્ષીનો અવાજ સભળાય કે ખુદ પોતે દૃષ્ટિએ પડે તો એકંદર લાભ થાય અને કામ જલદી ફતેહ થાય અથવા તે વખતે કોઇ બીજા મનુષ્યના મુખમાથી નીકળેલો 'ચકોર' શબ્દ સાભળવામાં આવી જાય તો તે પણ લાભદાયક છે. ભારદ્વાજ પક્ષી (મારવાડમા જેને રૂપારેલ કહે છે તે) મુસાફરીના વખતે યા શુભ કાર્યના પ્રારંભમા બોલતુ સભળાય અથવા નજરે પડી જાય તો કાર્યસિદ્ધિ થાય-ફતેહ થાય.

મુસાફરીના ટાઇમે અથવા શુભ કાર્યના પ્રારભમાં હસનો અવાજ સભળાય અથવા હસ પોતે દૃષ્ટિએ પડે તો એકંદર લાભ થાય અને કાર્ય ફતેહ પામે મુસાફરી કરતી વખતે જેનો ઘોડો જમણા પગવડે જમીન ખોદે અથવા હણહણાટી કરે તો સવાર ફતેહ પામે અને આરામ પ્રાપ્ત કરે કોઇ અન્ય દેશની મુસાફરી કરતી વખતે અગર પાળેલા પોપટનો અવાજ ડાબી તરફ અને પાછા ઘેર આવતી વખતે જમણી તરફ સાભળવામાં આવે તો લાભ થાય અને ખુશી ઉત્પન્ન કરે

ઘરથી મુસાફરીએ જતી વખતે થોડે દૂર ગયા પછી વનના પોપટો ઊડીને સામે આવતા દેખાય એ શુભ ફળદાયક છે અને તેથી ઇરાદો-મનની ધારણા અવશ્ય પૂર્ણ થાય મુસાફરીના દિવસે ગીધ પખી ડાબી, જમણી યા સામી તરફ-નજર સામે કોઇ પણ તરફ બોલે એ શ્રેયસ્કર નથી, પરતુ પાછળ બોલે એ

શુભ છે કોઈ શુભ કાર્યના પ્રારંભમાં ભજનના સૂરના ટાઈમે શીવાનો અવાજ સંભળાય તે બેઅસર નથી—અશુભ છે જે વસ્તી ઉપર રાત્રિના સમયે ઘુવડ પક્ષી બોલે તો સમજવું કે એ ખરાબ દિવસોની આગાહી છે અને તેમાં વસતા મનુષ્યો થોડા ટાઈમમાં બરબાદ થઈ જાય છે મુસાફરી કરતી વખતે કે કોઈ શુભ કામ કરતી વખતે ઘડિયાળ, ટકોરા, સારંગી, તબલા અથવા કોઈ મધુર વાજાનો અવાજ સંભળાય તો તે શુભ છે અને કાર્યમાં ફતેહ પામે.

સ્વરોના જ્ઞાન વિના સંગીતકળાનું નિષ્ફળપણું

ષડ્જ ઋષભ, ગાંધાર, મધ્યમ, પંચમ, ધૈવત અને નિષાદ એ સાત સ્વર કે જે અગાઉ પણ લખવામાં આવ્યા છે તેના સંપૂર્ણ જ્ઞાન વિના—ઓળખાણ વિના આકાશમાં ચિત્ર બનાવવાની માફક સંગીતકળા પણ નિષ્ફળ—વ્યર્થ જવાની

સંગીતકળામાં સ્વરમંડળનો અધિકાર

सप्तस्वरास्त्रयो ग्रामा, मूर्च्छना स्त्वेकविंशतिः ॥
ताना एकोनपञ्चाशत्, इत्येतत् स्वरमंडलम् ॥ १ ॥

અર્થ—સાત સ્વર, ત્રણ ગ્રામ, એકવીશ મૂર્છના અને ઓગણપચાસ તાન એ બધાનું એક સ્વરમંડળ કહેવાય છે એ સ્વરમંડળનું સંપૂર્ણ જ્ઞાન કોઈ ઉસ્તાદની પાસે શિક્ષણ લીધા વિના આવતું નથી તાલ સૂર વિનાનું ગાવું—બજાવવું સારા ગવૈયા માટે શરમની વાત ગણાય છે, માટે આવા પ્રકારના નેક ગવૈયાઓ સુંદર મધુર અવાજથી તાલ સૂરની સાથે ગાઈને શ્રોતાઓને આનંદ આપે છે અને તેના તરફથી પ્રશંસા મેળવે છે. સ્વરના સાત બીજાક્ષરો—મૂળાક્ષરો છે જેનાં નામ અનુક્રમે સા—રિ—ગ—મ—પ—ધ—ની એ પ્રમાણે છે ૭ રાગ, છત્રીશ રાગણી અને તેના અડતાલીશ પુત્રો મળી કુલ સંખ્યા નેવુંની થાય

છે એ નેવું પ્રકારના રાગો ઉપર્યુક્ત સાત સ્વરથી આલાપી શકાય છે, માટે એ સંગીતવિદ્યા અવશ્ય જાણવા જેવી છે

જે મનુષ્ય સ્વર્ગની ગતિ ભોગવીને મનુષ્ય લોકમાં આવ્યો હોય તેને ગાન-તાનનો શોખ વિશેષ પ્રમાણમા હોય છે. વાજિત્રોમા સૌથી શ્રેષ્ઠ વાદ્ય વીણા ગણાય છે વીણામા જે શક્તિ રહેલી છે તેવી બીજા વાજિંત્રોમાં નથી હોતી ગવૈયા લોકો ગાવાનુ જેટલું કામ ગળાથી કરે છે તેટલું કામ વાજિંત્રો વગાડવાવાળા વાજિત્રોમા નથી કરી શકતા ગાવાની સાથે જે કઈ કામ સારગી કરે છે તેની તુલનામા બીજા વાજાઓ નથી આવી શકતા બીન, સતાર, દીલરૂબા, તાઉસ, જલતરગ વગેરે કોઈ પણ સાજ, ગતઠેકો અને આલાપ આપી શકે છે; પરતુ ગાયકના અવાજની આબેહુબ ભ્રાન્તિ તો સારગી જ કરાવી શકે છે વાજિત્રોમા એ શક્તિ રહેલી છે કે જેના વગાડવાથી લડાઇમા નામર્દ-નપુસકને પણ શૂર ચઢી જાય છે. વિવિધ પ્રકારના વાજિત્રોના સૂર સાભળવાથી શરીરમા નવું જોસ ઉત્પન્ન થાય છે

રાગના છ પ્રકાર

(दोहा)-भैरव मालवकोसका, दीप राग हिंडोल।
मेघराग श्रीराग फुन ये षट् राग कलोल ॥ १ ॥

અર્થ—ભૈરવ રાગ, માલકોશ રાગ, દીપક રાગ, હિંડોલ રાગ, મલ્હાર રાગ અને શ્રીરાગ એમ મુખ્ય છ પ્રકારના રાગો છે આગળના જમાનામા એ ઉપર્યુક્ત રાગોમા એવી શક્તિ હતી કે અગર બળદ જોડાયા વગરની ઘાણીની સાસે બેસીને ઊંચા પ્રકારનો ગવૈયો મધુર આલાપથી ભૈરવ રાગ છોડતો-ગાતો કે તુરત જ એ બળદ વગરની ઘાણી સ્વયમેવ ફરવા લાગતી- એટલે ગવૈયાના મુખમાથી ભૈરવરાગના ગાવાથી

જે પરમાણુઓ નીકળવા તે વાણીને ફેરવવામા સહાયભૂત થતા. જેમકે સારંગીની તરબે બરાબર મેળવી હોય તો ઉપરની તાંત ઉપર માત્ર ગજ ફેરવવાથી નીચેના તારો આપો આપ થડકી ઉઠે છે અને અવાજ–સૂર નીકળવા માંડે છે

આગળના જમાનામાં પથ્થરની શિલા સામે બેસીને કોઈ ગાનકળાનો ઉસ્તાદ સ્પષ્ટ રીતે માલકોશ રાગને છેડતો–ગાતો તે વખતે એ પાષાણુની જાતિ પણ પીગળીને મીણ જેવી મુલાયમ બની જતી તેવી જ રીતે પાંચ કે પચ્ચીસ દીપકો સળગ્યા વગરના (માત્ર દીવેટ અને તેલથી તૈયાર રાખેલા) તૈયાર કરીને તેની સામે બેસી દીપક રાગ કોઈ શ્રેષ્ઠ ગવૈયો છેડતો કે તત્કાળ એ તૈયાર કરેલા દીપકો બળવા લાગી જતા. માને માલકોશ રાગ ગાતી વખતે અને દીપક રાગ ગાતી વખતે ગાયકના મુખમાંથી તે ત રાગને અનુકૂળ જે પરમાણુઓનો એકસરખો પ્રવાહ વહેતો તે માલકોશના પરમાણુઓ પાષાણુને પીગળાવવાને અને દીપકના પરમાણુઓ જ્યોત પ્રગટાવવાને સમર્થ નીવડતા હતા. એવી જ રીતે હીંડોળ રાગ ગાઇને સ્થિર રહેલો હીંડોળ દૂર બેઠા બેઠા પણ ઝુલાવી શકતા હતા મલ્હાર રાગ ગાવાથી કોઈ પણ ઋતુમાં કોઇ પણ સમયે વરસાદ લાવી શકાય છે જ્યારે શ્રીરાગ ગાવાનો ટાઇમ બરાબર બન્યો હોય અને તે વખતે કોઇ ઉસ્તાદ ગાયક શ્રીરાગ ગાતો કે તત્કાળ તેની પાસે દોલત–ધનના ઢગલા થતા અથવા રાજ્ય તરફથી તને ઇનામના બદલામાં જમીન–જાગીર મળતા, પરન્તુ હાલના જમાનામા એ પૂર્વોક્ત શક્તિ ધરાવનારા ઉસ્તાદ–ગાયકો રહ્યા નથી તેમ પૂર્વોક્ત રાગોમાં રહેલી દૈવી શક્તિઓ પણ રહી નથી જેવો જમાનો છે તેવા ગવૈયા અને રાગ હજુ પણ કોઇ કોઇ સમયે નજરે પડે છે

તીર્થંકર દેવ સમવસરણુમા બેસી માલકોશ રાગમાં જ ધર્મોપદેશ દેતા હતા અને ઇંદ્રાદિ દેવો તેમના ગાવાના અવાજની સાથે સૂરો મેળવી દિવ્ય સગીત કરતા હતા જ્યા તીર્થંકર પ્રભુ જેવા ગાવાવાળા અને ઇંદ્રાદિ જેવા સગીત કરવાવાળા હોય ત્યા પછી શી ઊણપ હોય ? સર્પ અને નકુળ, ઉંદર અને બીલાડી નિત્ય વૈરસ્વભાવી જીવો પણ પોતાનાં વૈરને ભૂલી જાય તેમાં આશ્ચર્ય શુ છે ?

ભૈરવી, કાલિંગડો, આશાવરી, સારગ, ગોડસારંગ, પીલુ, બરવા, ધનાસિરી, શ્રીરાગ, દીપક, કલ્યાણ, કાનડો, સોરઠ, જેજેવતી, બિહાગ, ખમાચ, જિહાગ, જિલા, ઝિઝોટી, મલ્હાર, છાયા, ટોડી, કેદારો, દરબારી કાનડો, કામોદ, કાફી, વસંત, અને ખયાળ વગેરે રાગોમા ગાતા આવડતુ હોય તો દેવમંદિરમાં જઇ પ્રભુભક્તિ કરવી. તીર્થંકરના સમયમાં અને ચક્રવર્તીના સમયમા ૩૨૦૦૦ બત્રીશ હજાર દેશીય રાગિણી અસ્તિત્વ ધરાવતી હતી ત્યારબાદ વાસુદેવના જમાનામા ૧૬૦૦૦ સોળ હજારની સખ્યા દેશીય રાગિણીની હતી પણ હાલના જમાનામાં એ બધી કંઇ ચાલુ નથી તેમ છતા જેટલી મળે તેટલી શીખી લેવામા આવે તો પણ ઘણું છે

અગર કોઇ ઇશ્વરભક્ત મનુષ્ય વીણા, સતાર, દીલરૂબા, તાઉસ, સારગી અથવા હારમોનિયમવડે ગાવું-બજાવવું જાણતો હોય અને તે દેવમદિરમા જઇ વિવિધ-રાગ-રાગણીઓથી પ્રભુભક્તિ કરે એ અત્યત આનદનો વિષય છે. વળી પ્રભુભક્તિ કરતાં કરતા દિલમા વૈરાગ્યભાવના ઉત્પન્ન થઇ જાય અને પ્રત્યેક રોમ વિકસ્વર થઇ જાય તો સમજવુ કે તેનામા ધર્મની લગની-અસર ખૂબ થઇ છે એવી જ પ્રભુભક્તિથી હજારો ભવોનાં

પાપ નષ્ટ થઇ આત્મા પવિત્ર બને છે. બધરી, [1]અલગોજા, [2]ઝોલા, અથવા [3]ઝ્હીરી બાજાની સાથે સારી મદદ કરે છે. આઠે પુરુષ કે સ્ત્રી નાદોની સાથે ધાર્મિક પદો રાગ-રાગણિથી ગાય એ એકદર ઈચ્છવા યોગ્ય અને લાભદાયક છે. જે મનુષ્યનો અવાજ સુરીલો અને મીઠો-મધુર હોય તે જ ગાન વિદ્યાનો અભ્યાસક થઇ શકે છે. એવા મધુર સ્વરની પ્રાપ્તિ પણ પુણ્યને આધીન હોય છે.

ઇતિ સ્વરવિજ્ઞાન સંપૂર્ણ

---

(૪)ભૂમિકંપ-નિમિત્ત—

આની અંદર ભૂકંપ થવાથી દુનિયામાં શું ઉથલપાથલ થશે તે સંબંધી હકીકત આપવામાં આવી છે. વસ્તુ-પદાર્થ માત્રનો આધાર જમીન છે અને એ જમીન જ જ્યારે કંપી ઉઠે ત્યારે તે ઉપર રહેલી વસ્તુ માત્ર ઉપર શી આફત આવે અથવા તેની શી દશા થાય એ સ્પષ્ટ જ છે. ધર્મશાસ્ત્રોના કથન મુજબ જ્યારે સમસ્ત જગતનું પ્રારબ્ધ કમજોર થાય છે ત્યારે જ જગત ઉપર આવી આફત આવે છે. કેટલીય વાર સાંભળવામાં આવ્યું છે કે ભૂમિકંપથી આખાં ગામોનાં ગામો જમીનમાં દટાઈ ગયાં અથવા જમીનદોસ્ત થઈ ગયાં. પાંચ-સાત ઝપટી વખતે એટલી વાર પણ જો ભૂમિકંપ ચાલુ રહે તો કેટલુંયે નુકશાન થઈ જાય છે, તો પછી જ્યાં એથી પણ વધારે ટાઇમ સુધી જો ભૂમિકંપ ચાલુ રહે ત્યાં ન માલૂમ કેટલી આફતો આવી પડે ! એની કલ્પના માત્ર પણ હૃદયને ધ્રુજાવ્યા સિવાય ન

૧-૨-૩ વાદ્યવિશેષ કોષ નતિ.

રહે પર્વતો, નદીઓ, સરોવરો, વૃક્ષો, ઘરો, દુકાનો, મહેલો તમામ વસ્તુઓ છિન્નભિન્ન થઈ ભૂમિશાયી બની જાય છે. નદીઓના પાણીના પ્રવાહો ઊછળી ઊછળીને કયાના કયા ચાલુ થઇ જાય છે બાગ-બગીચાઓ તથા રસ્તાઓ ખેદાન-મેદાન થઈ સર્વત્ર શુન્યકાર થઇ જાય છે અને અસખ્ય પ્રાણીઓ પૂર્ણ જોખમમાં આવી પડે છે

ભૂમિકપ ઉત્પન્ન થવાનું કારણ ધર્મશાસ્ત્રોમા એમ જણાવવામા આવ્યું છે કે-જ્યારે પાતાલવાસી દેવતાઓ પરસ્પર લડાઇ કરે અથવા ગુસ્સાના આવેશમા આવી જઇ જમીન ઉપર પાદ-પ્રહાર કરે-લાત મારે ત્યારે પાચ-પચીશ ગાઉ સુધી જમીન કપી ઊઠે છે, પરતુ એવી જ રીતે બળના પ્રમાણમા હજાર-પાચસો ગાઉ સુધી પણ જમીન કંપી ઊઠે તો તેમા કઇ જ આશ્ચર્ય જેવુ નથી બીજુ કારણ એમ પણ જણાવવામાં આવ્યુ છે કે-જમીનની નીચે કોઇ ખારા પદાર્થમા વિકાર ઉત્પન્ન થયો હોય તોપણ જમીન કપી ઊઠે છે

ભૂકપથી પરિણામ શું આવે ? તે બતાવે છે :—

शब्देन महता भूमिर्यदा रसति कंपते ।
सेनापतिरमात्यश्च, राजा राष्ट्रं च पीड्यते ॥ १ ॥

(શ્રી ઉત્તરાધ્યયન સૂત્ર ટીકા)

અર્થ—જ્યારે જમીનમાથી મોટો ધડાકો-અવાજ થાય અથવા જમીન કપી ઊઠે ત્યારે રાજા, દિવાન, સેનાપતિ અને દેશના ઉપર ભારે સકટ આવી પડે, અને રોગચાળો વૃદ્ધિ પામે આ વાત તમામ જગત માટે નથી, પરતુ જે સ્થાન ઉપર ભૂકપ થયો હોય તે સ્થાનને આશ્રયીને જ કહેવામાં આવેલ છે

૨૮ ઇતિ ભૂમિકંપનિમિત્ત

મિથ્યા હોય જ નહીં. પુરુષોને જમણી બાજુ તલ, મસા અને લહસન હોય તો પૂરેપૂરું ફળ આપે અને ડાબી બાજુ હોય તો ઓછું ફળ આપે, પણ આપે તો અવશ્ય જ

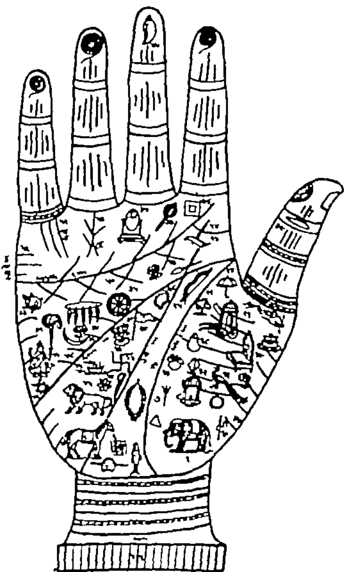
બીજી વાત એ પણ છે કે જે મનુષ્યનું હૃદય શુદ્ધ-નિર્મળ છે, સત્ય ધર્મ પર અપૂર્વ શ્રદ્ધા રાખે છે તેનાં લક્ષણો-ચિહ્નો પૂર્ણ ફળ આપે છે, પરંતુ જે મનુષ્યનું દિલ સાફ નથી-મલિન છે સત્ય ધર્મ ઉપર પૂર્ણ વિશ્વાસ નથી, વાત વાતમાં શંકિત અને તેનાં લક્ષણો ઓછું ફળ આપનાર નિવડે છે

હવે સ્ત્રીઓના ડાબા અંગ ઉપર તલ, મસા અથવા લહસન હોય તેનું ફળ બતાવે છે

જે સ્ત્રીના મસ્તક ઉપર તલ હોય તે રાજાની રાણી બને છે કપાળ ઉપર તલ હોય તો દોલતવંત-વૈભવશાળી પતિ પ્રાપ્ત કરે આંખ ઉપર તલ હોય તો પોતાના ધણીની મીઠી નજર કાયમ રહે. નાક ઉપર તલ હોય તો એશ-આરામ ભોગવે. કાન ઉપર તલ હોય તો જવરાત અને ઘરેણાં ખૂબ પહેરવાને મળે. ગળા ઉપર તલ હોય તો પોતાના ઘરમાં હુકમ ચલાવે. છાતી ઉપર તલ હોય તો પુત્રવતી થાય. હાથ ઉપર તલ હોય તો પોતાના પતિની પ્રીતિ સંપાદન કરે. સાથળ ઉપર તલ હોય તો તેની પાસે નોકર-ચાકર હમેશાં બન્યા રહે-કાયમ રહે. પગ ઉપર તલ હોય તો મ્હોટે ભાગે દેશ-પરદેશની મુસાફરી કરે.

પુરુષોની માફક સ્ત્રીઓને ડાબા અંગ ઉપર તલ, મસા કે લહસન હોય તો વધારે-પૂર્ણ ફાયદો કરે અને જમણા અંગ ઉપર હોય તો થોડો ફાયદો કરે, પરન્તુ વહન નિષ્ફળ તો ન જ જાય

ઇતિ વ્યંજનનિમિત્ત સમાપ્ત

(૬)હસ્તરેખાનિમિત્ત

આ પ્રકરણની અંદર હસ્તરેખા જોવાની તેમજ તેનુ ફળાફળ જાણવાની એવી રીતે સમજણ આપવામાં આવી છે કે વિચારપૂર્વક જોનારને માને કે હસ્તરેખાની વિદ્યાનો એક ઉત્તમ ખજાનો મળી ગયો હસ્તરેખામા રહેલા ચિહ્નો-લક્ષણો મુખ્યત્વે કરીને પચાવન માનવામા આવેલા છે અને પંચાવનનો અનુક્રમે સ્પષ્ટ રીતે સ્ફોટ કરી નબરવાર તેના ફળો આ નીચે આપવામા આવેલા છે. એ સિવાય બીજી નાની મોટી રેખા ચિહ્નોના પણ ફળાફળ જણાવી આખા પજાનુ સ્ફુટ વર્ણન કરવામા આવ્યુ છે, જે વાચવાથી વધારે સ્પષ્ટ થશે.

(૧) જે મનુષ્યના હાથમાં હાથીનુ ચિહ્ન હોય તે રાજા અથવા જાગીરદાર થાય તેમજ હાથીઓનો સગ્રહ કરવાવાળો પણ થાય છે

(૨) જે મનુષ્યના હાથમા મત્સ્યનુ ચિહ્ન હોય તે ધનવાન અને સતાનવાળો થાય અને સમુદ્રની મુસાફરી કરે

(૩) જેના હાથમા પાલખી-મ્યાનાનુ નિશાન હોય તે ધનવાન કે જાગીરદાર થાય અને તેની પાસે હમેશા નોકર-ચાકરનો સમૂહ હાજર રહે છે તેમજ મ્યાના-પાલખીનો ભોક્તા થાય છે

(૪) જેના હાથમા ઘોડાનુ ચિહ્ન હોય તે શખ્સ ફોજમા અફસર થાય, અને બીજા ઉપર હુકમ ચલાવે. રાજયમાં તેની આબરૂ-પ્રતિષ્ઠા વધે અને તેને ત્યા હમેશા ઘોડાઓનો સારો સમૂહ બાધેલો હોય છે-ઘોડાઓનો ભોક્તા બને છે.

(૫) જેના હાથમાં કેશરી સિંહનુ ચિહ્ન હોય તે રાજા થાય, હકુમત ચલાવે અને બહાદુર હોય.

(૬) જેના હાથમાં ફુલોની માળાનુ નિશાન હોય તે કોઈ પણ સ્થાને-જ્યાં જાય ત્યાં ફતેહ પ્રાપ્ત કરે, મનની ધારણા બર આવે અને માન-પ્રતિષ્ઠા પ્રાપ્ત કરે.

(૭) જેના હાથમા ત્રિશુળનુ ચિહ્ન હોય છે તે ધર્મની ધ્વજા ફરકાવવામા અને ધર્મચર્ચા કરવામા નિપુણ થાય, જિન મંદિરોની પ્રતિષ્ઠા અને તીર્થોની યાત્રા કરે, અને ધર્મ પર દૃઢ પણે બેસો રહે-અચળ શ્રદ્ધાવાન બને.

(૮) જેના હાથમા દેવવિમાનનુ ચિહ્ન હોય તે દેવમંદિર બનાવરાવે અને સ્વર્ગની ગતિ પ્રાપ્ત કરે.

(૯) જેના હાથમાં સૂર્યનુ ચિહ્ન હોય તે મહાન્ તેજસ્વી, તામસી પ્રકૃતિવાળો અને હિમ્મતવાન-બહાદુર થાય.

(૧૦) જેના હાથમાં અંકુશનુ ચિહ્ન હોય તેના ઘેર હસ્તીઓ બાંધેલા રહે અને ધનવાન થાય.

(૧૧) જેના હાથમાં મોરનું ચિહ્ન હોય તે જ્યા જાય ત્યાં ફતેહ મેળવે, અને એશ-આરામ ભોગવનાવાળો થાય.

(૧૨) જેના હાથમાં ચોગિનુ ચિહ્ન હોય તે માણસ પ્રતાપી, થાય અને સુખ-ચેનથી જીવન વ્યતીત કરે.

(૧૩) જેના હાથમાં કળશનુ નિશાન હોય તે દેવમંદિર નિર્માણ કરાવે અને તીર્થોની યાત્રા કરે.

(૧૪) જેના હાથમાં તલવારનો આકાર હોય તે શખ્સ લડાઈમા જય પ્રાપ્ત કરે, અને નસીબ ખુશ રહે અને રાજ્યની તરફથી ઇનામ પ્રાપ્ત કરે.

(૧૫) જેના હાથમાં જહાજ–વહાણનુ ચિહ્ન હોય તે શખ્સ સમુદ્ર માર્ગનો મ્હોટો વ્યાપારી બને અને સમુદ્રની લાંબી મુસાફરી કરનાર થાય.

(૧૬) જેના હાથમા લક્ષ્મીદેવીનુ ચિહ્ન હોય તેનો ખજાનો હમેશા તર રહે અને ધનની કોઇ દિવસ કમી–ઊણુપ ન રહે.

(૧૭) જેના હાથમાં સ્વસ્તિક–સાથિયાનો આકાર હોય તેના ઘરે હમેશાં આનંદ મગળ વર્તાય, ધનવાન થાય, અને જગતમા માન પ્રતિષ્ઠા પ્રાપ્ત કરે

(૧૮) જેના હાથમાં કમડલનુ નિશાન હોય તે સુખી અને ધર્મી હોય, સાધુ લોકોની સેવાચાકરી ઉઠાવે અને પોતે પણ સાધુ થઇ દેશ–પરદેશની મુસાફરી કરે

(૧૯) જેના હાથમા સિહાસનનું નિશાન હોય તે રાજાધિરાજ સિહાસનારૂઢ થાય અથવા રાજાનો દિવાન થાય અને મહાન હકુમત ચલાવનાર થાય.

(૨૦) જેના હાથમા પુષ્કરિણી–વાવડીનુ નિશાન હોય તે ઉદાર દિલનો, ધનવાન અને બીજાઓને મદદગાર થાય છે

(૨૧) જેના હાથમાં રથનો આકાર હોય તે દુશ્મનની ઉપર જય મેળવે છે અને તેને ત્યા રથ, ગાડી, ઘોડાની બરકત રહે છે. કોઇ દિવસ પગે ચાલીને મુસાફરી કરવાનો સમય ન આવે

(૨૨) જેના હાથમા કલ્પવૃક્ષનુ ચિહ્ન હોય તે દોલતવત–ધનવાન અને સારા ભાગ્યવાળો હોય, જમીન તથા

જાગીરનો ભોક્તા થાય, હૃદયની ધારણા ફળવતી થાય અને ખાન-પાનથી સુખી રહે.

(૨૩) જેના હાથમાં પર્વતનું ચિહ્ન હોય તે જવેરાતનો વ્યાપાર-ધંધો કરે અને તેમાં લાભ પ્રાપ્ત કરે.

(૨૪) જેના હાથમાં છત્રનું નિશાન હોય તે દેશનો મોટેરો પૂજ્ય બને છે અથવા છત્રપતિ રાજા થાય છે

(૨૫) જેના હાથમાં મનુષ્યનું નિશાન હોય તે લડાઈમાં ઇજ્જત-યશ પ્રાપ્ત કરે, તેના ઉપર કોઈ કેસ માંડે તો તેમાં હાર ન ખાતાં ફતેહ મેળવે.

(૨૬) જેના હાથમાં હળનો આકાર હોય તે ખેતીવાડી કરનાર થાય અને તેને જમીન ઇનામમાં પ્રાપ્ત થાય

(૨૭) જેના હાથમાં ગદાનું ચિહ્ન હોય તે મોટો બહાદુર પુરુષ થાય છે

(૨૮) જેના હાથમાં સરોવરનો આકાર હોય તે ધનથી કદી [illegible] ન ભોગવે અને બીજાઓને ધનની સહાય કરતો રહે.

(૨૯) જેના હાથમાં ધ્વજાનું નિશાન હોય તે કીર્તિમાન અને વિજયી બન્યો રહે.

(૩૦) જેના હાથમાં ચક્રનું ચિહ્ન હોય તે ચક્રવર્તી રાજા થાય અને દેશ-દેશાંતરમાં ફતેહ પ્રાપ્ત કરે.

(૩૧) જેના હાથમાં ચંદ્રનું નિશાન હોય તે ભારે નશીબદાર-ભાગ્યશાળી અને, ખૂબસૂરત-સ્વરૂપવાન હોય.

(૩૨) જેના હાથમાં ચામરનું નિશાન હોય તે રાજાધિરાજ અથવા દિવાન થાય અને હુકમત ચલાવે.

(૩૩) જેના હાથમા કાચબાનો આકાર હોય તે ભૂમિપતિ-રાજા થાય, સમુદ્રમાં પોતાના વહાણો ફેરવે, અથવા ખુદ પોતે સમુદ્રની મુસાફરી કરે અને વિમાનો વ્યાપારી થાય

(૩૪) જેના હાથમા તોરણનુ નિશાન હોય તેના ઘેર કાયમ આનદમગળ વર્તે અને ઘર, હાટ તથા હવેલી વગેરે મ્હોટા પ્રમાણમાં હોય

(૩૫) જેના હાથમા ચક્રનુ નિશાન હોય તે ચક્રવર્તી રાજા થાય

(૩૬) જેના હાથમા આરિસાનું ચિહ્ન હોય તે દિવાન મુસદ્દી થઈ બીજા ઉપર હકુમત ચલાવે, પાછલી ઉમ્મરમાં સાધુ થઈ દુનિયાને ધર્મની તાલીમ-શિક્ષણ આપે અને આત્મજ્ઞાની બને.

(૩૭) જેના હાથમા વજ્રનુ નિશાન હોય તેને હુકમ હોદ્દો-અધિકાર પ્રાપ્ત થાય, કોઇથી પરાભવ ન પામે અને મહાબળવાન થાય

(૩૮) જેના હાથમા વેદીનો આકાર હોય તે ધર્મનાં મ્હોટાં મ્હોટા કાર્યો કરે, પ્રતિષ્ઠા-મહોત્સવ આદિના વિધિ-વિધાન તેના હાથે થાય, અને ધર્મ ઉપર અચળ શ્રદ્ધાવાળો થાય

(૩૯) જેના હાથના બન્ને અગૂઠા ઉપર યવનું ચિહ્ન હોય તે વિદ્યાનો જાણકાર હોય, વિદ્યાથી દુનિયામા નામના મેળવે, ધનવાન થાય અને તેનો જન્મ પ્રાયઃ શુકલપક્ષમાં હોય.

(૪૦) જેના હાથમા શખનુ નિશાન હોય તે હમેશાં ધનવાન રહે છે સમુદ્રની મુસાફરી કરે અને તેમા લાભ પ્રાપ્ત કરે.

(૪૧) જેના હાથમા ષટ્કોણનો આકાર હોય તેની પાસે જમીન-જાગીર અને બાગ-બગીચા કાયમ રહે છે

(૪૨) જેના હાથમાં નંદ્યાવર્ત્ત સ્વસ્તિકનો આકાર હોય તે હમેશાં આબરૂ પ્રાપ્ત કરે, લક્ષ્મી તેની પાસે વાસ કરીને રહે અને ધર્મના કાર્યમાં ફતેહમંદ થાય

(૪૩) જેના હાથમાં ત્રિકોણનું ચિન્હ હોય તે જમીનદાર થાય અને જમીનથી ફાયદા પ્રાપ્ત કરે. વાવ, તળાવ વગેરે બનાવરો તેનું નામ મીટતું નથી.

(૪૪) જેના હાથમાં મુકુટનું ચિન્હ હોય તે રાજાધિરાજ થાય, અથવા વિદ્વાન થાય, સહસ્ર-હજાર અવધાનના પ્રયોગ કરે અને સમસ્ત જગતને ધર્મનો ઉપદેશ કરે.

(૪૫) જેના હાથમાં શ્રીવત્સનું નિશાન હોય તેના મનની ધારણાઓ પૂર્ણ થતી રહે છે અને કદી કષ્ટ પ્રાપ્ત ન થાય.

(૪૬) જેના હાથમાં ધનરેખા અખંડ હોય, કોઇ પણ સ્થળે તૂટેલી ન હોય અને લાંબી હોય તો તે મનુષ્ય ધનવાન બને, ધનરેખાનું બીજું નામ પિતૃરેખા છે ધનરેખા જો તૂટી-ફૂટી અને ખંડિત થયેલી હોય તો તે મનુષ્યની આબરૂ ખંડિત થઇ જાય એટલે નાશ પામે છે ધનરેખા મણિબંધ(પોંચી પહેરવાનું સ્થાન)થી નીકળીને અંગૂઠાની નીચે અને તર્જની આંગળીના ઉપરના ભાગમાં એટલે એ બન્નેની વચ્ચે જઇને મળે છે

(૪૭) જેના હાથની ઉર્ધ્વરેખા મણિબંધથી નીકળીને તર્જનીની આંગળી સુધી જઇ મળે તો તે પુરુષ રાજા અથવા વિદ્વાન થાય.

(૪૮) જેના હાથમાં વિત્તરેખા અખંડ હોય-તૂટેલી ન હોય અને લાંબી હોય તો તે મનુષ્ય પોતાના કુટુંબ-પરિવારમાં નામી-આબરૂદાર થાય. વિત્તરેખાનું બીજું નામ

માતૃરેખા છે. વિભવરેખા હથેળીની મધ્યમાંથી નીકળીને અંગુઠાની નીચે અને તર્જનીની ઉપર યશરેખાને જઇને મળે છે. વિભવરેખા અને યશરેખા સંબધીની જગ્યાએ ન મળે તો તે મનુષ્યને સ્રીનો વિયોગ થાય. અગર સ્રી મૌજૂદ-વિદ્યમાન હોય તોપણ પરદેશ રહેવાના કારણે અથવા કુસંપના કારણે સ્રીનો મેળાપ બહુ જ થોડો રહે એવી જ રીતે સ્રીઓની રેખા માટે પણ સમજવું તેના પતિ સાથે તેનો મેળાપ બહુ અલ્પ બને છે. પુરુષના હાથમા અગર યશરેખા અને વિભવરેખા સંધિની જગ્યાએ ન મળી હોય અને સ્રીના હાથમાં મળેલી હોય તો સમજવુ કે પુરુષનો પ્રેમ ઓછો અને સ્રીનો પ્રેમ વધારે હશે એવી જ રીતે જો પુરુષની મજકુર રેખા સંધિની જગ્યાએ મળેલી હોય અને સ્રીની મજકુર રેખાઓ સંધિની જગાએ મળેલી ન હોય તો સ્રીનો પ્રેમ ઓછો અને પુરુષનો પ્રેમ વધારે હશે એમ સમજવુ. સ્રીની વિભવ રેખા તેને સૌભાગ્યની રેખા તરીકે ફળ આપે છે.

(૪૯) આયુષ્યરેખા કનિષ્ઠ-ટચલી આગળીના નીચે આવેલી હથેળીમાથી શરૂ થઇને તર્જની આગળીના મૂળ સુધી જાય છે એ આયુષ્યરેખા જેની અખંડિત હોય-તૂટેલી ન હોય અને ઠેઠ સુધી લાબી હોય તો તે મનુષ્ય દીર્ઘાયુ પ્રાપ્ત કરે છે એટલે આજકાલના જમાનામાં તે એક સો વર્ષનુ આયુષ્ય ભોગવે એવી જ રીતે એ આયુષ્ય રેખા મધ્યમા આગળીના મૂળ સુધી ગઇ હોય તો ૭૫-પોણોસો વર્ષ, અનામિકા આંગળીના મૂળ સુધી ગઇ હોય તો ૫૦-પચાસ વર્ષ અને કનિષ્ઠા

આંગળીના મૂળ સુધી ગઈ હોય તો ૨૫-પચીસ વર્ષનું આયુષ્ય પ્રાપ્ત કરે છે

વર્તમાન સમયમાં મનુષ્યોનું આયુષ્ય વધારેમાં વધારે ૧૨૦ વર્ષનું જૈન શાસ્ત્રની દૃષ્ટિએ ગણી શકાય એથી પણ વધારે આયુષ્યવાળા મનુષ્યો નજરે જોવામાં અથવા સાંભળવામાં આવે છે ખરા, પરન્તુ એવા દાખલા ક્વચિત જ બનતાં હોવાથી સામાન્ય ગણનામાં એવી ગણતરી કરવામાં આવતી નથી

(૫૦) આયુષ્યરેખાની અને વિભવરેખાની વચમાં જે ચોકડીઓનો આકાર નજરે પડે છે તેને સપતરેખા કહે છે ઓછી વધતી ચોકડીઓના પ્રમાણ ઉપરથી ધનવાનપણું સમજી શકાય છે એટલે જેટલી વધારે ચોકડીઓ હોય તેટલો વધારે ધનવાન હોય, એ સિવાય વિભવરેખા અને ઊર્ધ્વરેખા ઉપરથી પણ ધનવાનપણાની અટકળ કાઢી શકાય છે, પરન્તુ કહો કુશળ-નિપુણ હોય તો જ તે અટકળ ખરી પડે છે

(૫૧) આયુષ્યરેખા અને કનિષ્ઠા અંગુલિની વચમા જેટલી આડી રેખા પડી હોય તેને સ્ત્રીરેખા કહેવામાં આવે છે, પરન્તુ એ સ્ત્રીરેખા અખંડિત-પૂર્ણ હોવી જોઈએ. મજકુર રેખા જેટલી પડી હોય તેટલી સ્ત્રી જાણવી. છતાં પણ એકાન્ત નિયમ નથી આ બાબતમાં જમાના અનુસાર અને મનુષ્યના દરજ્જાનુકૂળ કુશળ જ્યોતિષીઓ પોતાના અભિપ્રાય જાહેર કરે છે જેમકે ચક્રવર્તી, વાસુદેવ, પ્રતિવાસુદેવ, છત્રપતિ અને રાજા-મહારાજાઓને માટે તેમના દરજ્જા-યોગ્યતા પ્રમાણે અને સાધારણ માણસો માટે તેની યોગ્યતા મુજબ અનુમાન કાઢી નિર્ણય કરે છે રાજા-મહા

રાજાઓને ત્યા સેંકડો સ્ત્રીઓ હોય અને ગરીબોને ત્યા એક પણ ન હોય એ પ્રારબ્ધને આધીન છે. ત્યા કોઇ પણ એકાંત નિયમ લાગુ પડી શકતો નથી.

(૫૨) આયુષ્યરેખાની ઉપર અને કનિષ્ઠા અગૂલિના મૂળમાં સ્ત્રીરેખાની સામેના ભાગમાં જે રેખાઓ પડી હોય છે તે ધર્મરેખા કહેવાય છે એ ધર્મરેખા બે અથવા ત્રણ હોય છે. જો તે અખડ અને સાફ હોય તો તે મનુષ્ય ધર્મી હોય છે જેના હાથમા તે ધર્મરેખા ન હોય અથવા હોય છતા ખડિત હોય તો તે અધર્મી મનુષ્ય જાણવો

(૫૩) અનામિકા આગળીની નીચે અને આયુષ્યરેખાની ઉપર જેટલી ઊભી અને આડી રાખી હોય તેને વિદ્યારેખા કહે છે આડી અને ઊભી મળીને જેટલી રેખાઓ પડી હોય તેટલા પ્રકારની વિદ્યાઓનો લાભ પ્રાપ્ત કરે તેમજ વક્તા અને લેખક પણ સારો થાય વિદ્યારેખા જેટલી સ્પષ્ટ અને અખંડ હોય તેટલી જ તેની બુદ્ધિ તીવ્ર હોય.

(૫૪) તર્જની આંગળીની નીચે અને વૈભવ તથા યશરેખાની સધીના ઉપર મધ્યભાગમાથી જે આડી રેખા નીકળે છે, અને આયુષ્યરેખાના અન્ત ભાગમા જઇને મળે છે તેને દીક્ષારેખા કહેવામા આવે છે. એ દીક્ષારેખા જેટલી સ્પષ્ટ અને અખડ હોય તેટલુ જ તે માણસ ઉત્તમ ચારિત્ર પાળે છે, તો પણ આ દીક્ષારેખાની સાથે ધર્મરેખા પણ કઇક સબધ ધરાવે છે માટે એ બન્ને રેખાઓ ઉપરથી ધર્મશ્રદ્ધાનુ માપ કાઢવું, કારણ કે કોઇ પુરુષ ધર્મમા શ્રદ્ધાવાન હોય, તથાપિ તે વ્રત-નિયમાદિ કરી શકતો નથી. જ્યારે કોઇ પુરુષ વ્રત

નિયમ કર્યે જાય છતાં પણ તેની ધર્મ ઉપર પૂર્ણ શ્રદ્ધા હોતી નથી. એ બન્ને રેખાઓ જો અસ્પષ્ટ જેવી હોય તો તે મનુષ્યની ધર્મમાં પૂર્ણ શ્રદ્ધા હોતી નથી.

(૫૫) હથેલીની નીચે અને હાથની સંધી ઉપર અર્થાત મણિબંધમાં ત્રણ રેખાઓ હોય છે તેને જવમાલા કહે છે એ જવમાલા ઓછી-વધતી પણ હોય છે. મણિબંધના સ્થાને જે પુરુષને એક જવમાલા હોય તે સુખી હોય, બે હોય તે જગતમાં મશહૂર-પ્રસિદ્ધ થાય, અને ત્રણ જવમાલા હોય તો ખૂબ ધનવાન થાય, અથવા મહાન્ તપસ્વી થાય. જવમાળાનો આકાર માળાના જેવો હોય છે

આ ગ્રંથમાં દાખલ કરેલ પત્રનું ચિત્ર જુઓ અને તેમાં જુદી જુદી રેખાઓ ઉપર આપેલા અંક સાથે ઉપર જણાવેલા અંકોનું ક્રમથી લખાણ મેળવવાથી દરેક રેખાઓનાં ફળાફળ સ્પષ્ટ રીતે સમજી શકાશે. ઉપર્યુક્ત ૫૫ નંબરો સિવાય હસ્તરેખા સંબંધી બીજી પણ કેટલીક હકીકત આ નીચે આપવામાં આવે છે

(હસ્તરેખા સંબંધી વિશેષ માહિતિ)

(૧) મણિબંધથી પાંચ પ્રકારની ઊર્ધ્વરેખા કે જે આંગળીઓ અને અંગૂઠા તરફ જાય છે તેની માહિતી આ પ્રમાણે – પહેલી ઊર્ધ્વરેખા જે મણિબંધથી નીકળીને અંગૂઠાની નીચે જઈને મળે તેને સલ્તનત-રાજ્ય તરફથી ફાયદો થાય. બીજી ઊર્ધ્વરેખા મણિબંધથી નીકળીને તર્જની આંગળીની પાસે જઈને મળે તે રાજા અથવા દિવાન થાય ત્રીજી ઊર્ધ્વરેખા મણિબંધથી નીકળીને મધ્યમા

આંગળીની પાસે જઇને મળે તો તે સેનાનો અફ્સર થાય અગર તે સંસાર છોડીને સાધુ બને તો તેને આચાર્યપદવી પ્રાપ્ત થાય ચોથી ઊર્ધ્વરેખા મણિબંધથી નીકળીને અનામિકા આગળી સુધી જઇ મળે તો દોલતમંદ-ધનવાન થાય. અને પાંચમી ઊર્ધ્વરેખા મણિબંધથી નીકળીને કનિષ્ઠા આંગળી સુધી જઇ મળે તો તે આબરૂવાન અને હિમ્મતે બહાદૂર થાય

(૨) જેના જમણા હાથની વિભવરેખા અખંડ હોય-તૂટી ફૂટી ન હોય અને લાબી હોય તે પોતાના વશમા સારો આબરૂદાર-પ્રસિદ્ધ પુરુષ થાય છે વિભવરેખાથી અંગુલિ તરફ જેટલી ન્હાની રેખાઓ નીકળી હોય તેટલા તેના દુશ્મન-શત્રુ અને મણિબંધ તરફ જેટલી નીકળી હોય તેટલા તેના મિત્ર-મદદગાર થાય છે

(૩) આયુષ્ય રેખામાથી જેટલી ન્હાની ન્હાની રેખાઓ વિભવરેખા તરફ નીકળી હોય તે મનુષ્યને સંપદા પ્રાપ્ત થાય અને જેટલી આંગળીઓ તરફ નીકળી હોય તેટલી વિપદા પ્રાપ્ત થાય

(૪) મણિબંધથી આયુષ્ય રેખા સુધી હથેલીની બાજુમાં જેટલી આડી રેખા પડી હોય તેટલા પુત્ર-પુત્રી જાણવા તેમા પણ જેટલી રેખાઓ અખંડ અને સ્પષ્ટ હોય તેટલા પુત્ર-પુત્રી જીવતા રહે, અન્યથા થયેલાં સંતાનો પણ વિનાશ પામે. કોઇ કોઈ આચાર્ય આ રેખાઓને ભાઇ-બ્હેનની રેખાઓ માને છે.

(૫) મણિબંધથી લઇને અંગુઠા સુધીના વચલા ભાગમા જેટલી ઉભી રેખાઓ હોય તેટલા ભાઈ-બ્હેન જાણવા.

કોઇ કોઈ આચાર્યો આ રેખાઓને પુત્ર-પુત્રીની રેખાઓ માને છે

(૬) હથેલીમાં યશરેખાની જમણી બાજુ અંગૂઠા તરફ જેટલી આડી રેખા ગઇ હોય તે પુરુષ તેટલી પરદેશમાં મુસાફરી કરે અને લાભ પ્રાપ્ત કરે.

(૭) જે પુરુષના જમણા હાથની યશરેખા અખંડ અને સાફ હોય તે મરણ બાદ સ્વર્ગની ગતિ પ્રાપ્ત કરે અને જેની વિભવરેખા અખંડ અને સાફ-સ્પષ્ટ હોય તે મરણ બાદ મનુષ્ય ગતિ પ્રાપ્ત કરે છે

(૮) જે મનુષ્યના ડાબા હાથની યશરેખા અખંડ અને સાફ હોય તે મનુષ્ય સ્વર્ગગતિ ભોગવીને આવ્યો છે, તેમ જાણવું તેમજ જેના ડાબા હાથની વિભવરેખા અખંડ અને સ્પષ્ટ હોય તે મનુષ્ય ગતિ ભોગવીને આવ્યો છે તેમ જાણવું

(૯) જે મનુષ્યના ડાબા હાથની વિભવરેખા અખંડ, લાંબી અને સ્પષ્ટ હોય તેને ખૂબ એશઆરામ પ્રાપ્ત થાય જેના ડાબા હાથમાં ધ્વજ અથવા ચંદ્રમાનો આકાર હોય તેને સ્વરૂપવતી સ્ત્રી પ્રાપ્ત થાય કોઈ પણ મનુષ્યને સ્ત્રીરેખા વિદ્યમાન હોય, છતાં તે દીક્ષા-સાધુપણું ધારણ કરી લે તોપણ તેને ગુરુભક્તિ અને ધર્મોપદેશ આપનાર લાખો સ્ત્રીઓ પૂજે છે તેમજ તે મનુષ્યને સંતાનરેખા વિદ્યમાન હોય અને દીક્ષા ધારણ કરે તો તે હાલતમાં ગુરુની ભક્તિ કરનાર અને ધર્મનું પાલન કરનાર શિષ્યો આવી મળે છે કેટલાક આચાર્યો કહે છે કે- પુરુષના ડાબા હાથમાં સ્ત્રીરેખાના અભાવમાં દીક્ષા

રેખા હોય છે, માટે રેખાવિજ્ઞાનશાસ્ત્રીઓએ ધર્મ-રેખા અને દીક્ષારેખા ઉપર સંપૂર્ણ વિચાર કરીને જ ધર્મ શ્રદ્ધા, જ્ઞાન અને ચારિત્રનું વર્ણન કરવું.

(૧૦) अस्थिष्वर्थाः त्वचि भोगाः, सुखं मांसे स्त्रियोऽक्षिषु ।
गतौ यानं स्वरे चाज्ञा, सर्वं सत्त्वे प्रतिष्ठितम् ।

(શ્રી ઉત્તરાધ્યયન, આઠમા અધ્યયનની ટીકા)

અર્થ—જે મનુષ્યનાં હાડકા મજબૂત અને વજનદાર હોય તે ધનવાન થાય, જેના શરીરની ચામડી મુલાયમ-સુવાળી હોય તે ખૂબ એશ-આરામ ભોગવે, જેનું શરીર ખૂબ જાડું હોય અને તેના હાથ-પગની નસો દેખાતી ન હોય તો તે સુખચેનથી પોતાની જિંદગી ગુજારે, જેની આંખો તેજદાર અને ખૂબસુરત હોય તેને સ્ત્રી તરફનું ઘણું સુખ હોય, જેની ચાલ સારી હોય તે વાહનનો ભોગી થાય, અને જે મનુષ્ય કષ્ટના સમયમા પણ હિમ્મતે બહાદૂર હોય તે હમેશા સુખી જીવન ગાળે.

(૧૧) चक्खुसिणेहे सुभगो, दंतसिणेहे अ भोयणं मिट्ठं ।
तयनेहेण य सोक्खं, नहनेहेण होइ परमधणं ॥

(શ્રી ઉત્તરાધ્યયન પંદરમા અધ્યયનથી ટીકા.)

અર્થ—જેની ચક્ષુઓમા સ્નેહ-પ્રેમ હોય તે હમેશાં સૌભાગ્ય-વાન બની રહે, જેના દાત સ્નિગ્ધ હોય તેને ઉત્તમ પ્રકારના ભોજન પ્રાપ્ત થાય, જેના શરીરની ચામડી કોમળ હોય તે હમેશા એશ-આરામ જ ભોગવે અને જેના નખ તેજદાર લાલ રંગના હોય તેની પાસે લક્ષ્મીનો કાયમ વાસ હોય

(૧૨) જેની ભ્રમુઓ, નાક તથા હાથ લાંબાં હોય તે લક્ષ્મીવાન થાય. જેની નાસિકા પોપટના જેવી અણીદાર હોય તે સુખી અને ધર્મમાં શ્રદ્ધાવાન થાય.

(૧૩) કંઠ, જાંઘ અને પીઠ જેની ટૂંકી હોય તે શખ્શ નસીબવાન–ભાગ્યશાળી હોય. જેનાં કેશ, નખ, ચામડી, દાંત અને આંગુલીના ટેરવાંઓ પાતળાં હોય તે શુભ છે અને લાંબુ આયુષ્ય ભોગવે.

(૧૪) જે મનુષ્યના હાથ–પગના તળિયા, નેત્રોના ખૂણા, નખ, તાળુ, જીભ અને હોઠ ખૂબસુરત અને લાલ રંગના હોય તે એશ–આરામ ભોગવવાવાળો થાય.

(૧૫) છાતી મસ્તક અને લલાટપ્રદેશ જે મનુષ્યનાં પહોળાં હોય ત શુભ ગણાય છે સુખચેન ઉડાવે જેનો અવાજ અને નાભિ ગંભીર હોય તે પણ સુખચેન પ્રાપ્ત કરે.

(૧૬) જે મનુષ્યના હાથ ગોઠણ પર્યંત લાંબા હોય તે સુખી અને હિમ્મતવાન બહાદુર હોય, જેના હાથ–પગની આંગળીઓ લાંબી હોય તે યશસ્વી હોંશિયાર અને દિલનો ઉદાર થાય. જેનો લલાટપ્રદેશ ઉંચો–વિશાળ હોય તે ઉચ્ચ પદવી પ્રાપ્ત કરે.

(૧૭) જે મનુષ્યની તર્જની આંગળી (અંગુઠા પાસેની પહેલી આંગળી) લાંબી હોય તે તામસી પ્રકૃતિવાળો થાય અને આરામ ભોગવે. જેના હાથ–પગની આંગળીઓ લાંબી અને અણીદાર હોય તે શખ્સ ભાગ્યશાળી થાય અને સુખચેન ભોગવે.

(૧૮) જે મનુષ્યને બત્રીશે દાંત પૂરેપૂરા હોય તે નિર્ગ્રંથ મુનિ અથવા લક્ષ્મીવાન ગૃહસ્થ થાય. જેને એકત્રીશ અથવા

ત્રીશ દાત હોય તે પણ શુભ ગણાય છે, અને સુખી થાય, પરન્તુ જેને ત્રીશથી પણ ઓછા દાત હોય તે મનુષ્ય દુ.ખી જિદગી ગુજારે

(૧૯) જેના લલાટપ્રદેશમા આડી પાચ રેખા પડી હોય તે મનુષ્ય ૧૦૦ વર્ષ જીવે છે ચાર હોય તો ૮૦ વર્ષ, ત્રણ હોય તો ૬૦ વર્ષ, બે હોય તો ૪૦ વર્ષ અને એક આડી રેખા પડી હોય તો ૨૦ વર્ષ જીવે છે.

(૨૦) જે મનુષ્ય સદા હસમુખો અને પ્રસન્ન ચિત્તવાળો હોય તે કદી દુ.ખી થતો નથી-સુખચેન ભોગવવાવાળો થાય છે.

(૨૧) દરેક મનુષ્યના હાથમા ત્રણ રેખાઓ અવશ્ય હોય છે. એક આયુષ્યરેખા, વચલી વૈભવરેખા અને ત્રીજી (જે મણિબધમાથી નીકળી અગૂઠા અને તર્જની આગળીની વચ્ચે જઈને મળે છે તે) યશરેખા એ ત્રણ રેખાઓ જેની અખડ, સ્પષ્ટ અને લાબી હોય તો તે મનુષ્યનુ આયુષ્ય, વૈભવ અને યશ સપૂર્ણ હોય છે પરન્તુ જો અખડ, સ્પષ્ટ અને લાબી ન હોય તો આયુષ્ય, વૈભવ અને યશ તેટલા પ્રમાણમા ઓછા સમજવા

(૨૨) જે મનુષ્યના હાથમા નકામી રેખાઓ ભરી હોય અથવા બહુ જ અલ્પ રેખાઓ હોય તે ઠીક નથી; કારણ કે તે મામુલી-સામાન્ય માણસ ગણાય છે

(૨૩) જેના હાથમા કમલનુ ચિહ્ન હોય તે હમેશા આનંદ-સુખ ભોગવે અને જેના હાથમા ભાલાનુ નિશાન હોય તે જગ કરવામા-લડાઇ લડવામા બહાદુર થાય છે.

(૨૪) જેના હાથની દશે આગળીઓમાં ચક્રનુ નિશાન હોય તે જૈનમુનિ અથવા રાજા હોય, નવ ચક્ર હોય તો

દિવાન થાય, આઠ અંક હોય તો હંમેશાં લક્ષ્મી પાસે રહે, પરંતુ માંદો રહે, સાત અંક હોય તો સુખી, છ અંક હોય તો કામી અને પાંચ–ચાર–ત્રણ–બે તથા એક અંક હોય તો ગુણવાન થાય છે

(૨૫) જેના બન્ને હાથની આંગળીઓ અને અંગૂઠા પણ જમણામાં દક્ષિણાવર્ત્ત અને ડાબા વામાવર્ત્તમાં શંખ હોય તો તે દરેક પ્રકારે સુખી થાય છે

(૨૬) જેના હાથની આંગળીઓમાં અથવા અંગૂઠામાં ત્રીજું ચિહ્નન હોય તે મોહનીય કર્મના ઉદયથી દુઃખ પ્રાપ્ત કરે

(૨૭) જે મનુષ્યની અનામિકા આંગળીના ત્રીજા વેઢાથી કનિષ્ઠા આંગળી વધી ગયેલી હોય તો તે મનુષ્ય લક્ષ્મીવાન્ અને સુખી થાય, તેમજ જેની મધ્યમા આંગળીના ત્રીજા વેઢાથી તર્જની આંગળી વધી ગયેલી હોય તો તે મનુષ્ય નગીનદાર–ભાગ્યશાળી નિવડે છે

(૨૮) જેના હાથની આંગળીઓ ઉભી કરવાથી પરસ્પર મળેલી રહે–વચમાં છિદ્ર ન દેખાય તે મનુષ્ય લક્ષ્મી ભેગી કરે અને કંજૂસ થાય. જેની વચમાં અંતર પડેલું જણાય એટલે વચમાં છિદ્ર દેખાય તો તે મનુષ્ય દિલનો ઉદાર અને લક્ષ્મી સંપાદન કરવામાં બહાદુર થાય.

(૨૯) જેની અનામિકા આંગળીના મૂળથી કનિષ્ઠા આંગળીનું મૂળ નીચે હોય તે મનુષ્ય બુદ્ધિમાન હોય, તેમજ જેની મધ્યમા આંગળીના મૂળથી તર્જની આંગળીનું મૂળ નીચે હોય તે મનુષ્ય બુદ્ધિમાન, ઉપદેશક અને ચતુર હોય.

(૩૦) અનામિકા–આંગળીના નીચેના છેલ્લા વેઢામાં જેટલી

આડી રેખા હોય તેટલી તે મનુષ્ય હકુમત ભોગવે. અને ઊભી રેખા જેટલી હોય તેટલી તેની ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા સચોટ બની રહે.

(૩૧) મધ્યમા આગળીના નીચેના છેલ્લા વેઢામાં જેટલી આડી અને ઊભી રેખા હોય તેટલી તે મનુષ્યની હકુમતમા અને ધર્મશ્રદ્ધામા અપૂર્ણતા–ઊણપ હોય અનામિકાથી મધ્યમા આંગળીનું ફળ ઊલટું કહ્યું છે. કનિષ્ઠા આગળીના નીચેના બે વેઢાઓમાં જેટલી ઊભી રેખાઓ હોય તેના પ્રમાણમા તે મનુષ્ય સુખચેનનો ભોક્તા થાય.

(૩૨) તર્જની, મધ્યમા અને અનામિકા આગળીના વચલા વેઢામા જેટલી ઊભી રેખા હોય તેટલા તે મનુષ્યને મિત્રો હોય, અને આડી રેખાઓ જેટલી હોય તેટલા દુશ્મનો હોય. તર્જની આગળીના નીચેના વેઢામા જેટલી ઊભી અને આડી રેખા હોય તેટલા તે મનુષ્યના અવર્ણવાદ બોલનારા હોય અનામિકા આગળીના વચલા અને નીચેના વેઢાની ઊભી રેખાને કેટલાક ધર્મરેખા પણ માને છે

(૩૩) પુરુષોના જેવી રીતે જમણા હાથના લક્ષણો જોવાય છે તેવી જ રીતે ડાબા હાથના પણ જોવાં જોઈએ જો કે જમણા હાથના લક્ષણો સંપૂર્ણ ફળ આપનારા હોય છે, તો ડાબા હાથનાં લક્ષણો કંઈક અપૂર્ણ ફળ આપનારા હોય છે, પરંતુ સાવ વ્યર્થ તો જતા નથી.

(૩૪) બત્રીશ લક્ષણો પૈકી એક પણ લક્ષણ જેના હાથમા અથવા શરીરમા સાફ–સ્પષ્ટ હોય તો તે એક જ લક્ષણ

આખી ઉમર સુખી હાલકાયક નીવડે છે, જ્યારે તેવુ જ કોઇ કુલક્ષણ શરીર ઉપર સ્પષ્ટ પડી ગયેલું જોવામાં આવે તો તે પણ આખી જિંદગી સુધી કડુ ફળનો અનુભવ કરાવે છે

(૩૫) જે મનુષ્ય પોતાના હાથની આંગળીઓના માપથી ૧૦૮ આંગળ લાંબો હોય તે ઉત્તમ અને તેજસ્વી થાય જેની ઊંચાઇ ૯૬ આંગળ હોય તે મધ્યમ અને જે ૮૪ આંગળ લાંબો હોય તે સામાન્ય પુરુષ ગણાય છે આથી પણ જેની ઊંચાઇ ઓછી હોય તે કષ્ટપૂર્વક જીવન વ્યતીત કરે

(શરીરની ઊંચાઇ માપવાની રીત આ પ્રમાણે સમજવી—એક લાંબી દોરી લઇ જમણા પગના અંગૂઠા નીચે દબાવી મસ્તક સુધી માપવી પછી એ દોરીને આંગળીઓ વતી માપવી પરંતુ માપવી વખતે આંગળીઓના વચલા ટેરવાથી માપ લેવું ઉપરના ટેરવાથી કે નીચેના ટેરવાથી બરાબર માપ આવી શકશે નહીં)

(૩૬) મહાન્ શૂરવીર, મહાન્ બુદ્ધિમાન્, મોટા આબરૂદાર અને વધારે સુખી મનુષ્યો આ પંચમકાળમાં દીર્ઘાયુ ભોગવી શકતા નથી —ટૂંકી ઉમ્મરવાળા જ હોય છે, કારણ કે જ્ઞાની પુરુષોએ આ પંચમકાળમાં ઉત્તમ વસ્તુઓનો વિનાશ ફરમાવેલ છે

(૩૭) નાસિકાના બન્ને છિદ્રો ન્હાનાં હોય તે ઉત્તમ છે જેનું નાક હમેશાં સુકાયેલું રહે તે દીર્ઘાયુનો ભોગવા થાય જેનાં કાન, નાક, હાથ, પગ અને નેત્રો લાંબા હોય તે દીર્ઘાયુ ભોગવે છે

(૩૮) ચક્ષુઓ કમલ સમાન ખૂબસુરત, બન્ને ખૂણા લાલ, કીકી શ્યામ અને વચલો ભાગ સફેદ હોય તે ઉત્તમ નેત્રો ગણાય છે એવાં નેત્રોવાળો પુરુષ ભાગ્યશાળી ગણાય છે હાથીના નેત્રો જેવા જેના નેત્ર હોય તે ફોજનો અફસર થાય, મોરની ચક્ષુઓ જેવી ચક્ષુવાળો પુરુષ મધ્યમ સ્થિતિવાળો થાય અને માજરી આંખો-વાળો આપમતલબી-સ્વાર્થી હોય

(૩૯) જેના શરીરનો રગ હીરા, માણેક, મોતી, સુવર્ણ અથવા હરતાલ જેવો ચમકદાર હોય તે ભાગ્યશાળી અને સુખચેન ભોગવવાવાળો થાય. જેના શરીરનો રગ પરવાળા અથવા ચપાના ફૂલ જેવો હોય તે ઇલકાબમંદ થાય

(૪૦) જે મનુષ્યનો કુદરતી અવાજ સારસ, કોકિલ, ચક્રવાક, ક્રાચ, હંસ, વીણા અને સારગીના જેવો મીઠો હોય તો તે સુખી થાય અને એશઆરામ ભોગવે જેનો કુદરતી અવાજ મેઘગર્જના જેવો અથવા હાથીના અવાજ જેવો ગંભીર હોય તે મહાન ભાગ્યશાળી થાય મધુર અને ગંભીર અવાજવાળો પુરુષ જ્યા જાય ત્યા યશ પ્રાપ્ત કરે અને મોજમજા ઉડાવે છે.

(૪૧) જે મનુષ્યની ચાલ હસ, હાથી, સિહ અથવા વૃષભની માફક સુદર હોય તે સર્વત્ર યશ મેળવે છે.

(૪૨) જેના શરીરમા પિત્ત પ્રકૃતિનું જોર વધારે હોય તે (ચાહે પુરુષ હોય અથવા સ્ત્રી હોય તે) બુદ્ધિમાન, ધર્મવાન અને જ્ઞાની થાય.

(૪૩) તીર્થંકર અને ચક્રવર્તીના શરીરમાં ૧૦૦૮ લક્ષણ હોય છે વાસુદેવ, પ્રતિવાસુદેવ અને બળદેવના શરીરમાં ૧૦૮ લક્ષણ હોય છે જ્યારે તેથી પણ ઉતરતા દરજ્જાવાળાઓના શરીરમાં ૩૨ લક્ષણ હોય છે

(૪૪) જેના હાથમાં ત્રાજવાનું ચિહ્ન હોય તે પરદેશની મુસાફરી કરે અને લક્ષ્મી સંપાદન કરે. જેના હાથમાં અષ્ટકોણનો આકાર હોય તે લક્ષ્મીવંત અને ભાગ્યશાળી થાય.

(૪૫) જેના હાથમાં કુંડળનું નિશાન હોય તે ધનવાન થાય જેના હાથમાં દેવમંદિરનું નિશાન હોય તે દેવમંદિર નિર્માણ કરાવે, ધર્મ ઉપર પૂર્ણ શ્રદ્ધા રાખે અને તીર્થસ્થાન ઉપર દેવમૂર્તિની પ્રતિષ્ઠા કરાવે.

(૪૬) જેના હાથમાં સર્પનું નિશાન હોય તે તામસ પ્રકૃતિવાળો હોય, પરંતુ તેની પાસે લક્ષ્મી કાયમ રહે.

(૪૭) અંગૂઠા અને આંગળીઓની ઉપર જે ત્રણ ત્રણ વેઢાઓ આવે છે, તે વેઢાઓ ઉપર જે કાપાઓ પડેલા હોય છે [જેનાથી કુદરતી જવનો આકાર પણ બની જાય છે] તે દશથી ઓછા હોય તો ઠીક નહીં. બાર હોય તો લક્ષ્મીવાન થાય, પંદર હોય તો ભારે ધનિક થાય અને અઢાર વીશ કે પચ્ચીશ હોય તો જ્ઞાની ઉપરાંત સુખી પણ થાય છે

(૪૮) જે મનુષ્યના હાથ ઉપર થોડા થોડા વાળ ઉગેલા હોય તો તે એશઆરામ ભોગવે સ્ત્રીઓના હાથ ઉપર વાળ ઉગેલા હોય તો તે ઠીક નથી. જેના હાથની નસો દેખાતી

ન હોય અને માંસવડે પુષ્ટ હોય તે મનુષ્ય એશ-આરામ ભોગવે છે. જેના હાથનો અગૂઠો પ્રમાણ કરતાં ન્હાનો હોય તે ઠીક નથી. અગૂઠાનો પહેલો વેઢો લાંબો હોય તે મનુષ્ય ધર્મ ઉપર પૂર્ણશ્રદ્ધાવાન થાય તેવી જ રીતે બીજો વેઢો લાંબો હોય તો તે પણ શુભદાયક છે.

(૪૯) જે મનુષ્યની પાંચે આંગળીઓના અગ્ર ભાગ ઉપર ચક્રનું ચિહ્ન હોય તો તે જગતમાં મ્હોટો યશસ્વી થાય અને તેનુ ઉચ્ચ પદ કાયમ રહે જેની તર્જની આગળી ઉપર ચક્રનું નિશાન હોય તે મનુષ્યને મ્હોટા મ્હોટા દોસ્તો હોય અને તેનાથી લાભ થાય, પરન્તુ એ ચક્ર દક્ષિણાવર્ત્ત હોવુ જોઇએ. કદાચ વામાવર્ત્ત હોય તો તેથી અલ્પ ફળ પણ મળે છે એવી જ રીતે જેની મધ્યમા આગળીના અગ્ર ભાગ ઉપર ચક્ર હોય તેને જમીનદ્વારા લાભ પ્રાપ્ત થાય. જેની અનામિકા આગળીના અગ્ર ભાગ ઉપર ચક્રનું નિશાન હોય તે વિદ્વાન હોય અને વિવિધ પ્રકારની વિદ્યાઓનો જાણકાર હોય, તેમજ જે કામનો પ્રારભ કરે તેમા ફત્તેહમદ થાય અગર તે મનુષ્ય દુનિયાનો ત્યાગ કરી દીક્ષાનો સ્વીકાર કરે તો તે રાજાઓનો પણ ધર્મગુરુ બને અને પૂજનિક થાય, પરન્તુ એ દક્ષિણાવર્ત્ત હોવું જોઇએ. જો કદાચ વામાવર્ત્ત હોય તો તેથી ઓછુ ફળ મળે, પણ નિષ્ફળ ન થાય.

(૫૦) જેની કનિષ્ઠા અંગુલિના અગ્ર ભાગ ઉપર ચક્ર હોય તે દેશ-પરદેશની સફર કરે અને લક્ષ્મી સપાદન કરે જેની પાચે આગળીના અગ્રભાગ ઉપર શખ હોય તો તે પણ શુભ છે જેથી પાચે આગળીઓના અગ્રભાગ ઉપર

છીપનું ચિહ્ન હોય તે કંજુસ હોય. જેની દશે આંગળી ઓના અગ્રભાગ ઉપર ચક્ર હોય તો તે મ્હોટો રાજા અથવા યોગિરાજ હોય.

(૫૧) જેના પગમાં ચક્રનો આકાર હોય તે દોલતમંદ-લક્ષ્મી વાન અને હિંમતો વિહાર-વિહાર થાય. જેના પગમાં અંગુઠાથી નીકળીને નવ આગળ લાંબી ઉર્ધ્વ રેખા પગની પાની સુધી લાંબી ચાલી ગઈ હોય તે મનુષ્ય રાજા અથવા યોગી હોય.

(૫૨) જે પગમાં ધ્વજાનું નિશાન હોય તો દુનિયામાં તેની ખૂબ કીર્તિ ફેલાય છે જેના પગમાં રથનો આકાર હોય તેના ઘેર રથ, ગાડી, ઘોડા વગેરે વાહનો કાયમ રહે. જેના પગમાં પદ્મનું ચિહ્ન હોય તે વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત કરી મહાન્ સાધુ મહાત્મા થાય

(૫૩) જે પગમાં અંકુશનું નિશાન હોય તે દેવની જેમ હમેશાં પૂજાય છે જેના પગમા ત્રિશૂળનું નિશાન હોય તે સાધુ થાય, પરન્તુ તેનાથી ધર્મનું આરાધન થઈ શકે નહીં જેના પગમાં મયૂરનું ચિહ્ન હોય તે શુભ છે, તેની ધારણા સફળ થાય. જેના પગમાં કાચબાનું ચિહ્ન હોય તે પાણીમાં તરતા શીખે અને સમુદ્રની મુસાફરી કરે

(૫૪) જેના પગમાં આઠ પાંખડીવાળું કમળ હોય તે રાજાધિરાજ હોય. જેના પગના અંગૂઠા નીચે જવનો આકાર હોય તે મહાન્ જંગબહાદુર અને લક્ષ્મીવાન હોય.

(૫૫) જેના પગમાં પદ્મનું ચિહ્ન હોય તે રાજાધિરાજ અથવા રાજઋષિ હોય. જેના પગમાં ધ્વજા હોય તે જગતમાં યશસ્વી થાય અને પ્રખ્યાતિ પામે. જેના પગમા છત્રનું

નિશાન હોય તે છત્રપતિ રાજા થાય અને અમલદારી પ્રાપ્ત કરે. જેના પગમા ધનુષ્યનો આકાર હોય તે હમેશા બીજાની સાથે લડાઇઓ કર્યા કરે અને જેના પગમા સર્પનું ચિહ્ન હોય તેનુ મૃત્યુ ઝેરથી થાય

(૫૬) જેના પગમા સ્વસ્તિકનુ ચિહ્ન હોય તે સંસારનો ત્યાગ કરી દીક્ષાનો સ્વીકાર કરે, ધર્માચાર્ય બને અને દુનિયાને ધર્મનું શિક્ષણ આપે. જેના પગમાં હળ, વજ્ર અથવા કમળનુ ચિહ્ન હોય તે રાજા અથવા નિર્ગ્રંથ મુનિ થાય. જેના પગમા ચક્રનું નિશાન હોય તે મહાન ભાગ્યશાળી થાય અને કાયમ તંદુરસ્ત તથા લક્ષ્મીવાન રહે.

સ્ત્રીઓનાં લક્ષણ વિષે કંઇક વિશેષ

(૧) જેવી રીતે પુરુષોના જમણા અંગના લક્ષણો શુભ અને લાભદાયક નીવડે છે તેવી રીતે સ્ત્રીઓના ડાબા અંગના લક્ષણો લાભદાયક હોય છે.

(૨) જે સ્ત્રીનું મુખ ગોળ અને ખૂબસૂરત હોય અને મસ્તકના કેશ લાંબા હોય તે પદ્મિનીના લક્ષણો જાણવા જે સ્ત્રીના શરીર ઉપર કેશ જુજ હોય તેની પાસે લક્ષ્મી કાયમનો વાસ કરીને રહે છે પાતળા હૃદયવાળી સ્ત્રી હમેશા ખાનપાનમાં સુખી રહે અને દિલની ઉદાર હોય.

(૩) જે સ્ત્રીનું લલાટ–કપાળ ન્હાનું હોય તે ઠીક નથી. મ્હોટા લલાટવાળી સ્ત્રી સદા એશઆરામ ભોગવે જેના લલાટમા ડાબી તરફ ન્હાનો તલ હોય તે સર્વત્ર યશ પ્રાપ્ત

કરે. બહુ વાંકી અને બહુ ઠીંગણી સ્ત્રી પોતાના પતિની આજ્ઞાનો અનાદર કરે-પતિની આજ્ઞા માને નહીં.

(૪) જે સ્ત્રીનુ નાક ન્હાનુ અને ખૂબસુરત હોય તે સુખ પૂર્વક જિંદગી વ્યતીત કરે. જેની આંખો માંજરી હોય તે આપમતલબી-સ્વાર્થી હોય. જે સ્ત્રીના શરીર ઉપર કેશ-રૂંવાટા થોડા હોય, નિદ્રા અલ્પ હોય, પરસેવો પણ બહુ જ અલ્પ હોય તે શ્રેષ્ઠ ગણાય છે; કારણ કે એ પદ્મિની સ્ત્રીનાં લક્ષણો છે

(૫) જે સ્ત્રીના હસ્તમાં શંખ, ધ્વજ, છત્ર, ચામર, તોરણ, અંકુશ, કુંડલ, હાથી, ઘોડા, રથ, જવ, પર્વત, માછલી, મહેલ, કલશ, પદ્મ, તલવાર, કમલ અને ફૂલમાળા વગેરે ચિહ્ન હોય તે લક્ષ્મીવતી થાય, સુખચૈનનો ઉપભોગ કરે અને જગતમાં તેની કીર્ત્તિ વિસ્તાર પામે છે

(૬) જે સ્ત્રીના હોઠ પાતળા અને લાલ હોય તે હમેશાં સુખ પ્રાપ્ત કરે. જે સ્ત્રીનો નાભિપ્રદેશ ઊંડો અને ગંભીર હોય તેની પાસે લક્ષ્મી સર્વદા વાસ કરીને રહે છે હસવાથી જે સ્ત્રીના ગાલમાં ખાડા પડતા હોય તે શુદ્ધમિજાજ અને પતિ સાથે સ્નેહ રાખનાર હોય. જે સ્ત્રીના પગ ઉપર ઘણા વાળ ઊગેલા હોય તે હમેશાં ધનની તંગી ભોગવે.

(૭) કોયલના અવાજ સમાન જેની વાણી મધુર હોય તે સ્ત્રી સૌભાગ્યશાળી જાણવી. તેનો ખવિંદનો કાયમ ભરેલો રહે અને સર્વત્ર તેની કીર્ત્તિ વિસ્તાર પામે.

(૮) જે સ્ત્રીના દાંત ન્હાના અને પાતળા હોય તે સર્વદા

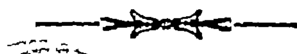
ખાનપાનથી સુખી હોય. જે સ્ત્રીની નાસિકાના બન્ને છેદ ન્હાના હોય, કેશ પાતળા અને ચમકદાર હોય, આંખોમા શરમ ભરેલી હોય તે શુભ લક્ષણો જાણવા, કારણ કે એ લક્ષણો પદ્મિનીમા પણ હોય છે.

(૯) જે સ્ત્રીના પગની તર્જની અંગૂલી અંગૂઠાથી મ્હોટી હોય તે પતિના હુકમનો સ્વીકાર ન કરે જે સ્ત્રીના પગની તર્જની અંગુલી કરતા મધ્યમા અંગુલી લાંબી હોય તે અભિમાનિની હોય, એ જ કારણથી તે કષ્ટ પ્રાપ્ત કરે જે સ્ત્રીની નાભિ બહાર નીકળેલી હોય, હોઠ શ્યામ રંગના હોય અને દાંત બહાર નીકળેલા હોય તે સ્ત્રીને પતિ તરફથી સંપૂર્ણ સુખ ન મળે અને કષ્ટથી દિવસો ગુજારે

(૧૦) જે સ્ત્રીના ડાબા પગમાં સાત અંગુલ લાંબી ઊર્ધ્વ રેખા હોય તે રાજાની રાણી થાય અથવા તેને લક્ષ્મીવાન પતિ મળે, અને પોતાના ઘરમા સારી પ્રતિષ્ઠા-માન પ્રાપ્ત કરે. જે સ્ત્રીની ભ્રૂ-નેણ લાંબો હોય તે હમેશા સુખ ભોગવે જે સ્ત્રીના બત્રીસે દાંત એક સરખા અને ખૂબસુરત હોય તે સર્વદા મિષ્ટ ભોજનનો ઉપભોગ કરવાવાળી અને સુખી હોય

(૧૧) જે સ્ત્રીના ગળા ઉપર ત્રણ આડી રેખા પડી હોય તે સૌભાગ્યશાળી અને આરામ ભોગવવાવાળી હોય.

ઇતિ હસ્તરેખા નિમિત્ત સંપૂર્ણ.

(૭) ઉત્પાત–નિમિત્ત—

(૧) દુનિયામાં વસતા મનુષ્યોનું પ્રારબ્ધ જ્યારે કમજોર થઇ જાય છે ત્યારે કદી પણ ન બનેલા બનાવો–અસંભવિત બનાવો બનવા લાગે છે અને અસંભવિત બનાવોનું બીજું નામ ઉત્પાત છે જે જે ઉત્પાતોની અસર સામાન્ય જનતા ઉપર જેવી રીતે થાય છે તે જ આ પ્રકરણમાં બતાવવામાં આવશે. ઉત્પાત થવાથી કેવાં કેવાં દુઃખો અનુભવવાં પડશે, તે સંબંધી કંઇક માહિતી આમાં આપવામાં આવશે. વીજળી થવાથી કેટલા બાઉ સુધી તેની અસર થશે અને ગર્જના થવાથી કેટલે દૂર સુધી તેનો શબ્દ સાંભળી શકાય વગેરે હકીકત આમાં આપવામાં આવી છે

(૨) વાસ્તવિક રીતે જોતાં ખરી વાત તો એ છે કે દુનિયા ઉપર જ્યારે ખરાબ દિવસો શરૂ થવાના હોય છે ત્યારે નિમિત્તો પણ એ દુર્દિનોને અનુકૂળ જ શરૂ થાય છે જે દેશ, શહેર અથવા જંગલમાં ઉત્પાતનો સંભવ જણાય તો ચોક્કસ સમજો કે તે તે સ્થાનોના અશુભ–બૂરા દિવસોની એ નિશાની છે જે શહેરના દરવાજા ઉપર અથવા દેવમંદિરના શિખર ઉપર વિજળી પડે તો ત્યાં ૭ જ મહિનામાં દુશ્મનોનું જોર વૃદ્ધિ પામે. જે દેશમાં નદીઓનું પાણી જે તરફ વહેતું હોય તે બદલી જઇ બીજી તરફ ઉલટું વહેવા માંડે ત્યાં ઓક વર્ષમાં અમલદારી અદલબદલ થઇ જાય અથવા નષ્ટ થાય.

(૩) જ્યાં દેવમૂર્તિ હસવા લાગે, રોતી હોય તેમ જણાય

અથવા સિંહાસનથી સ્વયમેવ નીચે ઊતરી જાય તો ત્યાં રાજાઓમા લડાઇ જાગે, અને પરિણામે સમગ્ર દેશ બરબાદ થઇ જાય

(૪) જ્યા દીવાલ ઉપર ચીતરેલી પૂતળી રોવા લાગે, હસતી હોય તેવો ભાસ થાય, અથવા ભૃકુટી ચઢાવી ગુસ્સો કરે તો ત્યા લડાઇ જામે, લોકોને ઘરબાર છોડી ભાગી જવુ પડે અને આખો દેશ ઉજ્જડ થઇ જાય જ્યા અર્ધરાત્રિએ કાક પક્ષી બોલે ત્યા દુષ્કાળ પડે અને લોકોના દુર્દિનની શરૂઆત થાય.

(૫) જે મુલ્ક-દેશના રાજાનો ડંકો તથા નિશાન લડાઇમા જતી વખતે વિના કારણ ભાગી-તુટી જાય તેનો લડાઇમા પરાજય થાય જ્યા દેવસંદિર અથવા રાજાના ચમરમાથી અગ્નિ વિના આગના અંગારા ઝરવા લાગે ત્યા લડાઈ ઝગડા થવાથી ઘણાને નુકસાન થાય

(૬) જ્યા વૃક્ષોમાથી લોહીની ધારા વછૂટે ત્યા કલેશ બખેડા વધે અને લડાઈ પણ થાય. જ્યા રાજાના છત્રમા આગ લાગે ત્યા રાજદ્રોહ ઉત્પન્ન થાય

(૭) જો રાજાના કોઠારમાથી અથવા આયુધશાળામાથી વિના અગ્નિ ધૂમાડો નીકળવા માડે તો લડાઈ અને કલેશ-કંકાસ વધે જ્યા વૃક્ષોમાથી દૂધ, ઘી અથવા મધની ધારા છૂટે ત્યાં લોકોમા બિમારી-માદગી અને તે સાથે દુર્દિનની શરૂઆત થાય. કોઇ પણ ઉત્પાતનુ ફળાફળ છ અથવા બાર માસમા તો મળવુ જ જોઇએ જો તેમ ન થાય તો એ ઉત્પાત ખોટો છે એમ સમજવુ

(૮) જ્યા દેવમૂર્તિ અકસ્માત્ ટૂટી જાય યા નેત્રોમાથી આંસુ

જરે, પરસેવો થઈ જાય અથવા મુખથી બોલતી જણાય તો તે દેશના રાજાનું અને લોકોનું નુકસાન થાય અને આફત આવે. દેવમંદિર, રાજમહેલ, ધ્વજાપતાકા ને તોરણ અગ્નિ અથવા વીજળી પડવાથી બળવા માંડે એ દુર્દિનોની નિશાની છે, અને કોઈ પણ પ્રકાર આફત આવે

(૯) જ્યાં અગ્નિ વિના ધૂમાડો નીકળવા માંડે, આકાશથી ધૂળની વૃષ્ટિ થવા માંડે, દિવસ છતાં પણ વિના કારણ અંધારું છવાઈ જાય, એ દુર્દિનોની નિશાની છે રાત્રિના વરસાદ વિનાના અથવા મેઘવાળાં વાદળાં વિનાનાં આકાશમાં તારા નજરે ન પડે અને દિવસે જોવામાં આવે તો તે ઠીક નથી, કારણ કે તેથી કોઈ પ્રકારની આફત પેદા થાય. વૃક્ષોમાંથી અચાનક રોવા જેવો અથવા બોલવા જેવો અવાજ નીકળે તે સારું નહીં, કારણ કે એ દુર્દિનોની આગાહી છે વૃક્ષોના ઉત્પાતનું ફળ લગભગ દશ મહિનામાં મળવું જોઈએ અગર એ મુદતમાં ન મળે તો ખોટું સમજવું

(૧૦) જ્યાં આકાશમાં લોહી, ચરબી, માંસ અથવા હાડકાંની વૃષ્ટિ થાય ત્યાં કોઈ પણ પ્રકારનો રોગ ફેલાય. જે શહેર ઉપર આકાશમાંથી કોલસા યા ધૂળની વૃષ્ટિ થાય તો તે શહેરના લોકો ઉપર આફત પ્રાપ્ત થાય.

(૧૧) જ્યાં કોઈ નદીમાં તેલ, લોહી અથવા માંસ વગેરે નજરે પડે તો તેની આસપાસનાં ગામો–નગરો ઉપર દુશ્મનોનું જોર વધે કોઈ પણ કૂવામાંથી અગ્નિની જ્વાળા અથવા ધૂમાડો નીકળતો નજરે પડે તો આસપાસના

મકાનોમા બિમારી–રોગ ફેલાય. જે મકાનોની આસપાસ કૂતરાઓનુ રૂદન સભળાય તે અશુભસૂચક છે.

(૧૨) વિજળી ૮૦ કોશ સુધી નજરે પડે છે, જ્યારે મેઘની ગર્જના ૧૦૦ કોસ પર્યંત સભળાય છે. જૂના જમાનામાં વરસાદનું પાણી મીઠુ અને સ્નિગ્ધ હોઇને જમીનને ખુશબોદાર બનાવતુ હતું પુષ્કરાવર્ત મેઘનું પાણી ઘૃત અથવા દૂધની જેમ તાકાત–બળ ઉત્પન્ન કરતું, અને બાર બાર વર્ષો સુધી જમીન તરાવર બની રહેતી જેથી ખેતીવાડીની ખૂબ પેદાશ થતી, પરન્તુ હાલના જમાનામા એવા વરસાદ હવે નથી રહ્યા. જેવો જમાનો તેવો વરસાદ અને ખેતીવાડી પેદા થાય છે વરસાદ થતી વખતે મયૂરનું બોલવું શુભ છે. દુનિયાને ખેતી વગેરેનો જરૂર ફાયદો થાય

(૧૩) વરસાદ, વાયુ વગેરે નિમિત્તો જીવોના પુણ્યાનુસાર થાય છે જો કે જે લોકોને પુણ્ય–પાપ ઉપર વિશ્વાસ નથી તેની વાત જૂદી છે, પરતુ પુણ્ય–પાપરૂપી સડક એવી છે કે છેવટે તેના ઉપર આવ્યા વિના ચાલતુ નથી. જૂના જમાનાના લોકો નિમિત્તજ્ઞાન જાણતા હતા અને તદનુકૂળ પ્રવૃત્તિ કરતા હતા, પરન્તુ વર્તમાન સમયમા કેટલાએક લોકો આ વાતને મશ્કરીમાં ઉડાવી દે છે ગમે તેમ હો, પરન્તુ નિમિત્તજ્ઞાન એ વસ્તુ સાચી જ છે. માત્ર જાણનાર હોશિયાર હોવો જોઈએ.

(૧૪) લડાઈમા જતી વખતે રાજાનો મુગટ, હાર અથવા કોઇ પણ આભૂષણ ટૂટી જાય અથવા પડી જાય તો તેની ફતેહ–જય ન થાય જગલના ઘણા જનાવરો અચાનક

શહેરમાં આવી જાય તે ઠીક નથી, કારણ કે તે અશુભ સૂચક છે જે સ્થાનના કૂવાનું મીઠું પાણી ખારૂં, ખારૂં અથવા કડવું થઈ જાય તો તે સ્થાનની આસપાસના લોકોમાં બિમારી ફેલાય જે સ્થાનનાં વૃક્ષોમાં એક ફળ ઉપર બીજું ફળ લાગે અથવા એક ફૂલ ઉપર બીજું ફૂલ આવે તો તે સ્થાન ઉપર આફત આવે જે જિનમંદિરના શિખરમાંથી અગ્નિ વિનાનો ધૂમાડો નીકળતો જોવામાં આવે તો તેની આસપાસના વસનારાઓ માટે એ ઠીક નથી, કારણ કે દુર્દિનોની એ નિશાની છે

(૧૫) મંદિરના શિખર ઉપર ઘુવડ આવીને બેસે તો ત્યાં દુષ્કાળ પડે. જ્યાં સર્પ પોતાની પૂછડી ઊંચી કરીને ચાલે ત્યાં લડાઈ ફેલાય અને લોકોમાં ફિકર ઉત્પન્ન થાય.

(૧૬) જ્યાં જિનમંદિરના શિખર ઉપર ચઢાવેલી ધ્વજા તે જ દિવસે પડી જાય તો ત્યાંના લોકોને નુકશાન થાય.

(૧૭) જે મનુષ્યના હાથથી જિનમૂર્તિનું મસ્તક તૂટી જાય તેની લક્ષ્મી નાશ પામે અને મરણાંત કષ્ટ પ્રાપ્ત થાય.

(૧૮) લડાઈમાં જતી વખતે જે રાજાના રથ ઉપર ઘુવડ આવીને બેસી જાય તેનો જય થવો નહિ જ મુશ્કેલ છે: તે દુ:ખી થાય અને મરણાંત કષ્ટ આવે.

(૯) અંતરિક્ષ–નિમિત્ત

(૧) આ નિમિત્ત પ્રકરણની અંદર ઉલ્કાપાત, દિગ્દાહ, ગંધર્વ નગર અને ઇંદ્ર ધનુષ્યના વિવિધ આકારો આકાશમા નજરે પડવાથી તેની દુનિયા ઉપર શી અસર થાય અથવા શુ લાભાલાભ થાય ? તેમજ પુછડિયા તારાનો ઉદય થવાથી દુનિયા ઉપર નફા–નુકસાનીની કેવી અસર થશે ? એ હકીકત સ્પષ્ટ સમજાવવામા આવી છે

(૨) પુદ્દગલના પરમાણુઓથી વિવિધ પ્રકારના આકારદશ્યો આકાશમા બને છે અને આપણી નજર સામે દેખાય છે તેને ઉલ્કા નામથી સંબોધવામા આવે છે એ ઉલ્કા જો ભૂત, પ્રેત, રાક્ષસ, ઉંટ, વાનર અથવા હરણની આકૃતિ જેવી નજરે પડે તો તે ખરાબ ફળને આપનારી થાય છે સર્પ, ઘો અને બે મસ્તકવાળી ઉલ્કા પણ અશુભસૂચક ગણાય છે

(૩) ઉલ્કા જો ચદ્ર–સૂર્યનો સ્પર્શ કરીને નીચે પડે તો તે સ્થાને રાજ્યનો ફેરબદલો થાય અને દુષ્કાળ પડે સૂર્યમાથી નીકળેલી ઉલ્કા જો મુસાફરીએ જનાર મનુષ્યની સામે આવતી આકાશમા નજરે પડે તો તે મુસાફરીએ જનાર મનુષ્યને લાભદાયક નિવડે છે.

(૪) કોઇ પણ દેવમદિર અથવા ઇંદ્રધ્વજા ઉપર ઉલ્કા પડે તે સ્થાનના રાજા માટે અને સલ્તનત માટે દુર્દિનોની નિશાનીરૂપ ગણાય છે. જો કોઇ મનુષ્યના ઘર ઉપર ઉલ્કા પડે તો તે ઘરવાળા મનુષ્યોને સકટ પ્રાપ્ત થાય દડના આકારની ઉલ્કા આકાશમા ઘણીવાર સુધી જો નજરે પડે તો રાજાને ગુસ્સો ઉત્પન્ન થાય જે ઉલ્કા ઊલટી ચાલે એટલે

જ્યાંથી નીકળી હોય તે તરફ પાછી વળી જાય તો વ્યાપારી લોકોને નુકસાન થાય વક્ર-વાંકી ગતિવાળી ઉલ્કા રાજાની રાણીઓને અને ઊર્ધ્વ ગતિવાળી ઉલ્કા બ્રાહ્મણોને તકલીફ, દુઃખ ઉત્પન્ન કરે. મોરપીંછના આકારવાળી ઉલ્કા જગતને અને મંડળની આકૃતિવાળી-ગોળ ઉલ્કા તે શહેરને નુકસાન કરનારી થાય છે

(૫) જે ઉલ્કા બળદનો આકાર બનીને આકાશમાંથી નીચે પડે તો તે સ્થાનની ખેતીવાડીને નુકસાન થાય, એકની માફક હસ્તી ઉલ્કા જો આકાશમાંથી નીચે પડે તો તે સ્થાનના મનુષ્યો બરબાદ થાય-નાશ પામે.

(૬) સિંહ, વાઘ, વરાહ, શ્વાન, ઘોડા, મનુષ્ય, ગર્દભ, વજ્ર, તલવાર, શિયાળ, બકરા, કાગડો, સસલો, મગરમચ્છ ઈંછ, હળ અને અજગરના આકારની ઉલ્કા આકાશમાંથી નીચે પડે તો ત્યાંના દેશવાસીઓને નુકસાન થાય અગર કોઈ પણ સ્થાને આખો દિવસ ઉલ્કા નજરે જણાય તો સમજવું કે તે સ્થાનના રહેવાવાળા ઉપર સંકટ ઉત્પન્ન થાય

(૭) કમળ, લક્ષ્મીદેવી, વૃક્ષ ચંદ્ર, સૂર્ય નંદાવર્ત્ત કળશ ધ્વજા-પતાકા, હાથી, છત્ર, સિંહાસન, રથ અથવા શુભ બરના આકારની ઉલ્કા જો આકાશમાંથી નીચે પડે તો તે શુભ દેશના રહેવાસીઓને લાભદાયક થાય. જે વખતે વરસાદ જોરથી વરસતો હોય તે વખતે ઉલ્કાપાત થાય અને કાળ પત્થર આકાશમાંથી નીચે પડે ત્યાં જાનવરો મરણ પામે.

(૮) જે સ્થાને સંધ્યાસમયે-સૂર્યાસ્ત થયા પછી અને સૂર્યોદય થયા પૂર્વે આકાશ એકદમ લાલ વર્ણનું થઈ જાય, અને કેટલીક વાર સુધી એ જ સ્થિતિમાં કાયમ રહે તેને દિગ્દાહ કહેવામાં આવે છે જે સ્થાને દિગ્દાહ નજરે પડે તે સ્થાને લડાઈ

ટંટા પેદા થાય અને લોકો સંકટમાં મૂકાય. અગર એ દિગ્દાહ-માંથી મનુષ્યના આકારવાળી એક મૂર્ત્તિ હાથ ફેલાવતી નજરે દેખાય અને પાછી સંતાઈ જાય, વળી પાછી પાછળ મસ્તક ઉપર હાથ મૂકી રોતી નજરે પડે તો ત્યાં લડાઈ મચે, તલવારો ચાલે અને હજારો મરણને શરણ થાય જે સ્થાનના લોકોને આકાશમા નકલી વાજાંઓ વાગતાં સાંભળવામા આવે ત્યાં સંકટ ઉત્પન્ન થાય અને ઘર છોડીને નાશી જવાનો સમય પ્રાપ્ત થાય

(૯) આકાશની અંદર તરેહતરેહના રંગબેરંગી પુદ્દગલ પરમાણુઓનું પરિણમન થઇ નગર જેવો આકાર નજરે પડે તેને ગંધર્વનગર કહેવામા આવે છે અગર શ્યામ–કાળા વર્ણનુ ગંધર્વનગર નજરે પડે તો તે અશુભ સમજવું લાલ રંગનુ નજરે પડે તો તેથી જનાવરો ઉપર સંકટ આવી પડે. લીલું, પીળુ, સફેદ, લાલ અથવા શ્યામ કોઇ પણ રંગનુ ગંધર્વ-નગર પૂર્વ, પશ્ચિમ અને દક્ષિણ દિશા માટે લાભદાયક નથી.

(૧૦) ઉત્તર દિશામા ઉત્પન્ન થયેલ ગંધર્વનગર કે જેમાં ઘેરો, સાફ અને ચમકદાર રંગ ભરેલો હોય અને વળી તેમા કિલ્લો, તોરણ, વૃક્ષ અને પશુ–પક્ષીના આકારો સારી રીતે નજરે પડે તો અલબત્ત શુભ ગણાય અને ત્યાના લોકોને લાભ–ફાયદો થાય

(૧૧) ઈશાન, અગ્નિ અને વાયવ્ય ખૂણામાં ગંધર્વનગર નજરે પડે તો શૂદ્રોને સંકટ પ્રાપ્ત થાય, પાડુ રંગનું ગંધર્વ-નગર કોઇ પણ દિશામાં હોય તો તેથી દેશમાં મહાવાયુ ચાલે અને મ્હોટાં મ્હોટાં વૃક્ષોને મૂળથી ઊખેડી નાખે

(૧૨) પીળા રંગનો દિગ્દાહ નજરે પડે તો સ્વતંત્રતા– રાજ્યમાં વિરોધ પેદા થાય. અગ્નિના સમાન લાલ વર્ણનો દિગ્દાહ દેશભંગનો સૂચક છે જે દિગ્દાહમાં સૂર્યસમાન રોશની–તેજ ચમકતું હોય તો રાજાના હૃદયમાં ગુસ્સો ઉત્પન્ન થાય પૂર્વ દિશામા દિગ્દાહ હોય તો ક્ષત્રિયોને, પશ્ચિમ દિશામા દિગ્દાહ હોય તો ખેડૂતોને, દક્ષિણ દિશામા હોય તો વણિકોને અને ઉત્તર દિશામાં હોય તો બ્રાહ્મણોને સંકટ ઉત્પન્ન થાય.

(૧૩) આકાશ સ્વચ્છ હોય, તારાઓ નજરે પડતા હોય અને મંદ મંદ પવન ચાલતો હોય તે વખતે સુવર્ણ જેવા રંગનો દિગ્દાહ નજરે પડે તો રાજા તથા પ્રજાને લાભ થાય

(૧૪) સૂર્યાસ્ત થયા પછી જ્યાં સુધી આકાશમાં તારાઓ ન દેખાય ત્યાંસુધીના સમયને સંધ્યાસમય કહેવામા આવે છે એ સંધ્યાથી થતા લાભાલાભ અહીં જણાવવામા આવે છે તાંબાના જેવી વર્ણવાળી સંધ્યા અને પીળા વર્ણની સંધ્યા રાજાને અને રાજના અફસરને માટે અનિષ્ટકારક નિવડે છે લીલા વર્ણની સંધ્યા ખેડૂતો માટે અનિષ્ટકારક જાણવી કેમકે તેથી અનાજ અને જાનવરોની બરબાદી થાય છે ધૂમ્રવર્ણી સંધ્યા ગાયોને માટે અનિષ્ટદાયક થાય–ગાયો ઉપર સંકટ પેદા થાય મજીઠના જેવી વર્ણવાળી સંધ્યાથી અગ્નિનો પ્રકોપ ઉતરે. પીળા વર્ણની સંધ્યાથી વાયુનો ઉત્પાત થાય અને વરસાદ વરસે ભસ્મ–રાખના વર્ણ જેવી સંધ્યા હોય તો વરસાદ ન થાય.

(૧૫) સંધ્યાકાળનાં વાદળાંમાં હાથી, ઘોડા, ધ્વજ, છત્ર અને પહાડ જેવી આકૃતિઓ નજરે પડે તો તે શુભ છે તેથી ફતેહ થાય અને ત્યાંના લોકો સુખ–ચેન ઉડાવે

(૧૬) જે દેશની અંદર પુંછડિયો તારો નજરે પડે ત્યાંના રાજા અને પ્રજા ઉપર ઇશ્વરી કોપ ઉત્પન્ન થાય એ પુંછડિયા તારાની શિખા જે તરફ ઝુકેલી-નમેલી હોય તે દિશાના લોકો વધારે સંકટમાં મુકાય પુછડિયા તારાના છેડા ઉપર બીજો કોઇ તારો નજરે પડે તો તે દેશમાં બિમારી ઉત્પન્ન થાય, અને દેશ બરબાદ થઇ જાય.

(૧૭) વરસાદના દિવસોમાં આકાશમાં ઈંદ્રધનુષ્ય નજરે દેખાય તે શુભ છે-તેથી લાભ થાય. ચદ્ર-સૂર્યની ચારે તરફ ગોળાકારમાં મંડળ થાય છે તે પણ શુભસૂચક છે (એ ગોળાકારને શાસ્ત્રોમાં પરિવેષ કહે છે) ઇંદ્રધનુષ્ય અને પરિવેષ શીત તથા ઉષ્ણ કાળમાં થાય તે ઠીક નથી આકાશની અંદર પચરંગી ધનુષ્યના આકારમાં જે કમાન નજરે પડે છે તેને ઇદ્રધનુષ્ય કહેવામા આવે છે વરસાદના દિવસોમા એ ધનુષ્ય જોવામાં આવે તો જલદી વરસાદ થાય ઈશાન ખૂણામા વીજળી ઉત્પન્ન થાય તો વરસાદ જલદી થાય છે.

(૧૮) ચદ્રમાની ચારે તરફ ચાહે તો સફેદ વર્ણનો પરિવેષ નજરે પડે અથવા કાળાવર્ણનો કે પછી ધૂમ્ર વર્ણનો નજરે પડે તો વરસાદ સારો થાય પંચરંગી પરિવેષ હોય તો લડાઇ ચાલે અને લીલા તથા પીળા વર્ણનો હોય તો બિમારી ઉત્પન્ન થાય

(૧૯) સૂર્યની ચારે તરફ પીળા વર્ણનો પરિવેષ હોય તો રાજા ઉપર અથવા તેની પ્રજા ઉપર ઇશ્વરી કોપ ઊતરે સૂર્યની ચારે તરફ આખો દિવસ પરિવેષ બન્યો રહે તો દુષ્કાળ પડે એ પરિવેષ જો લીલા વર્ણનો હોય તો અનાજ, વૃક્ષ અને ફળફૂલ બરબાદ કરે શ્યામ વર્ણનો અર્ધ પરિવેષ

હોય તો દુશ્મનોનું જોર વધે. પચરંગી પરિવેષ હોય તો જનાવરોનું મરણ નિપજે

(૨૦) ચંદ્ર–સૂર્યની ચારે તરફ પરિવેષ–મંડલ થયેલું હોય અને તેમાં શનિ આવી જાય તો અનાજ ઓછું પાકે, મંગળ આવી જાય તો રાજા ઉપર અથવા રાજના અફસર ઉપર સંકટ આવે, બૃહસ્પતિ આવી જાય તો દીવાન અને પુરોહિત ઉપર કષ્ટ આવે, બુધ આવી જાય તો બારીસ–વરસાદ સારો થાય, શુક્ર આવી જાય તો રાજના લોકોમાં અને અંતઃપુરમાં સંકટ ઉત્પન્ન થાય, રાહુ આવી જાય તો બિમારી ઉત્પન્ન થાય અને કેતુ આવી જાય તો દુષ્કાળ પડે.

રમલ શુકનાવલી—

રમલ શુકનાવલી જોવા માટે શીસમ, દાંત કે કેરડાના લાકડાના પાસા ચાર કરાવવા ને દરેક પાસા પર એક બાજુ એકીના ટપકાં ને તેની નીચે બેકીના ને તેની નીચે એકીના ને તેની નીચે બેકીના એ પ્રમાણે ચારે હાશોમાં કરી, શ્રી ગણપતિ સ્મરણ કરી, ઉત્તર યા પૂર્વ મુખે બેસી યા પ્રશ્ન કરનારને બેસારી, ચારે પાસા હાથમા આપી દોડવવાનું કહેવું યા પોતાને જોવું હોય તો દોડવવા જે પાસાએ પડે (સ્થિર) રહે તેના ઉપર ટપકાનું ચિહ્ન કરવું દોડવતા પાસા એક બે ત્રણ ચાર એમ હારબધ હોય તે અનુક્રમ પ્રથમ–પહેલા (ઉપલા) પાસાનુ ચિહ્ન, ત્યારપછી બીજો, ત્રીજો એમ ચિહ્ન કરવા ચિહ્નની રીતિ એવી છે કે જે પાસામાં બેકી હોય તેને લીંટી–ને એકી હોય તેનું મીંડુ ০ એ પ્રમાણે ०० અનુક્રમે ચિહ્ન લેવું. ઉદાહરણ–જો કે પાસા દોડવતાં આ પ્રમાણે સ્થિર (પડેલા) છે, તો પ્રથમના પાસામા એકી ત્રણ ટપકાં છે તેનું મીંડું ० ને બીજા પાસામા બેકીના ચાર ०० ટપકા છે તેની આ પ્રમાણે–લીંટી. તે પ્રમાણે ચારે પાસામા જાણવુ જે બાજુએ એકી હોય તેનું મીંડુ ० ને બેકી હોય તેની લીંટી–એમ અનુક્રમે સમજવુ તે પ્રમાણે પાસામાથી ઉપજાવેલ ચિહ્નનુ એક ચિહ્ન કરી તે ચિહ્ન કોષ્ટકમાં કયા અક્ષરના મથાળે છે તે જોઈ તે અક્ષરમા તે ચિહ્નનું ફળ જોવું. આ પ્રમાણે પ્રશ્ન દિવસ રાત્રિ મળી એક વખત જોવો. તે દિવસે ફરી જોવો નહીં, એવો શાસ્ત્રવેત્તાનો મત છે.

નીચે કહ્યા મુજબ અગ્રેજી માસની જણાવેલી તારીખો છે તે દિવસે પ્રશ્ન જોવો નહિ એવો એ શુકનાવલીનો લેખ છે

જાન્યુઆરી તા. ૧–૨–૪–૬–૧–૨–૨૧	ફેબ્રુઆરી ૬–૧૭–૨૮	માર્ચ ૨૪–૨૬	એપ્રીલ ૧૦–૨૭–૨૮
મે ૭–૮	જુન ૨૭	જુલાઈ ૧૭–૨૧	ઓગસ્ટ ૨–૨૨
સપ્ટેમ્બર ૫–૩	ઓક્ટોબર ૬	નવેમ્બર ૩–૨૫	ડીસેમ્બર ૬–૧–૧૫

એ તારીખો વર્જિત કરવી

જોવાની બીજી રીતિ કે પ્રશ્ન જોવરાવનાર માણસ પાસે નીચે પ્રમાણે મીંડાની બાર હારો કરાવવી અથવા વગરની ને તેમાંથી જે હારમાં બેકી હોય તેની લીટી કરવી ને એકી હોય તેનું મીંડું કરવું તે પ્રમાણે ચિહ્ન ભેળી કાઢવું ને તે ચિહ્ન કયા અક્ષરનું છે ને તે અક્ષર આંકમાં કયા આંક પર આવેલ છે તે જોઈને અક્ષરના આંકમાં તે ચિહ્નવાળું પ્રશ્નનું ફળ કહેવું

એ પ્રમાણે પહેલી હારમાં બેકી ○○○●●●●●●●●○
છે તો તેની—લીટી થઈ તેમજ ●●●●●○○○○○●●●●
બીજી હારમાં પણ બેકી છે તો તેની ●○●●●○○●○●●●○●●
પણ લીટી—ને ત્રીજી હારમાં એકી ●● ○○○●○○○●●
છે તો તેનું મીંડું ૦ થયું ને ચોથી હારમાં પણ બેકી છે તો તેની લીટી—થઈ એ પ્રમાણે ચારે મળી ☰ આ ચિહ્ન થયું પ્રશ્ન જોવાના કોઠામાં તે ચિહ્ન ઊ અક્ષરમાં છે ને ઊ અક્ષર આંકમાં ૬ છઠ્ઠા પર છે તો તે ઊ અક્ષરમાં ઉપરના ચિહ્નનું જે જવાબ હોય તે પ્રમાણે પ્રશ્નનું ફળ સમજવું જી

રમલ શુકનાવલીના ૧૬ પ્રશ્નો.

૧ મારી ઇચ્છા પૂરી થશે કે કેમ ?
૨ મને આ કામમા યશ મળશે કે કેમ ?
૩ મને આ ધધામા લાભ થશે કે કેમ ?
૪ મારે પરદેશમા રહેવુ પડશે કે કેમ ?
૫ ગામ ગયેલ માણુસ પાછો આવશે કે કેમ ?
૬ મારી ચોરાઇ ગયેલ મીલકત પાછી મળશે કે કેમ ?
૭ મારો મિત્ર મારી સાથે પ્રામાણિકપણે ચાલશે કે કેમ ?
૮ મારે મુસાફરી કરવી પડશે કે કેમ ?
૯ તે માણુસ મને ચાહે છે કે કેમ ?
૧૦ આ લગ્ન સફળ થશે કે કેમ ?
૧૧ મને કેવા પ્રકારની સ્ત્રી યા વર મળશે ?
૧૨ તે સ્ત્રીને સતાન થશે કે કેમ ?
૧૩ રોગી માણુસ સારો થશે કે કેમ ?
૧૪ કેદી માણુસ કેદમાથી છૂટશે કે કેમ ?
૧૫ આજે મને લાભ થશે કે કેમ ?
૧૬ મારુ સ્વપ્ન શું દેખાડશે ?

પ્રશ્ન જોવાનુ

અંક		[illegible]	–	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]
૧	અ	આ	ઇ	ઈ	ઉ	ઊ	ઋ	ૠ
૨	આ	ઇ	ઈ	ઉ	ઊ	ઋ	ૠ	ઌ
૩	ઇ	ઈ	ઉ	ઊ	ઋ	ૠ	ઌ	ૡ
૪	ઈ	ઉ	ઊ	ઋ	ૠ	ઌ	ૡ	એ
૫	ઉ	ઊ	ઋ	ૠ	ઌ	ૡ	એ	ઐ
૬	ઊ	ઋ	ૠ	ઌ	ૡ	એ	ઐ	ઓ
૭	ઋ	ૠ	ઌ	ૡ	એ	ઐ	ઓ	ઔ
૮	ૠ	ઌ	ૡ	એ	ઐ	ઓ	ઔ	અ
૯	ઌ	ૡ	એ	ઐ	ઓ	ઔ	અ	અ.
૧	ૡ	એ	ઐ	ઓ	ઔ	અ	અ.	અ
૧૧	એ	ઐ	ઓ	ઔ	અ	અઃ	અ	આ
૧૨	ઐ	ઓ	ઔ	અ	અઃ	અ	આ	ઇ
૧૩	ઓ	ઔ	અ	અ	અ	આ	ઇ	ઈ
૧૪	ઔ	અ	અ	અ	આ	ઇ	ઈ	ઉ
૧૫	અ	અઃ	અ	આ	ઇ	ઈ	ઉ	ઊ
૧૬	અઃ	અ	આ	ઇ	ઈ	ઉ	ઊ	ઋ

કોષ્ટક.

=	–	≡	·≡	≐	—	·=	≣
લૃ	લૄ	એ	ઐ	ઓ	ઔ	અ	અઃ
લૄ	એ	ઐ	ઓ	ઔ	અ	અ	અ
એ	ઐ	ઓ	ઔ	અ	અ	અ	આ
ઐ	ઓ	ઔ	અ	અ.	અઁ	આ	ઇ
ઓ	ઔ	અ	અ.	અ	આ	ઇ	ઈ
ઔ	અ	અ	અ	આ	ઇ	ઈ	ઉ
અ	અ	અ	આ	ઇ	ઈ	ઉ	ઊ
અ	અ	આ	ઇ	ઈ	ઉ	ઊ	ઋ
અ	આ	ઇ	ઈ	ઉ	ઊ	ઋ	ૠ
આ	ઇ	ઈ	ઉ	ઊ	ઋ	ૠ	લૃ
ઇ	ઈ	ઉ	ઊ	ઋ	ૠ	લૃ	લૄ
ઈ	ઉ	ઊ	ઋ	ૠ	લૃ	લૄ	એ
ઉ	ઊ	ઋ	ૠ	લૃ	લૄ	એ	ઐ
ઊ	ઋ	ૠ	લૃ	લૄ	એ	ઐ	ઓ
ઋ	ૠ	લૃ	લૄ	એ	ઐ	ઓ	ઔ
ૠ	લૃ	લૄ	એ	ઐ	ઓ	ઔ	અં

અક્ષરવાર પ્રશ્નનો જવાબ

અ

૧ ⁞ જે તુ ઈચ્છે છે તે તને જલદીથી મળશે
૨ ⁼ દુખ તથા સંકટ છે
૩ ┬ જે તુ કાંઇ આજ કરે છે તે ઉપર સાવધાન રહે
૪ ┌ તે કેદી મરશે ને તે બાબતની તેના મિત્રને વધી ધાસ્તી લાગશે.
૫ ≡ તે હમણાં છુટશે પણ તેને મરવાનો ભય છે
૬ ≠ એક સારી રૂપવતી કલેશ કરનારી કન્યા થશે.
૭ ┌ તને એક ધર્મી અને સારા ગુણવાળી સ્ત્રી યા પુરુષ મળશે.
૮ ⁼ જો તુ એ સ્ત્રી યા પુરુષ સાથે લગ્ન કરીશ તો સુખી થઇશ.
૯ ═ જો તુ એ પ્રીતિ છોડીશ તો સારૂ છે
૧૦ _ તુ મુસાફરી છોડી દે કેમકે તેમાં તારો સ્વાર્થ બળવાનો નથી
૧૧ ⁞ તમારા બન્નેમાં કપટ વિનાની મિત્રતા છે
૧૨ ⁼ તારી ચોરાઇ ગયેલ મીલકત પાછી મળવાની નથી.
૧૩ ≠ ગામ ગયેલ આનંદથી પાછો આવશે.
૧૪ ⊥ હમણાં જે સ્થાનકે તુ છે ત્યાંથી ખસવાનો નથી
૧૫ ⁼ તારા કામમાં તને પરમેશ્વર સહાય કરશે.
૧૬ ≡ તુ ભાગ્યહીન છો તો ઈશ્વરભક્તિ કરી ઉદ્યમ કર.

આ.

૧ જે લાભ તને મળવાનો છે તે પર બીજો ટાંપી રહ્યો છે
૨ તારી જે આશાઓ છે તે હમણાં છોડી દે.
૩ કોઈ એક માણસની તારા પ્રત્યે કૃપા થશે
૪ તારા શત્રુઓ તને દુઃખી કરશે.
૫ મોટી મહેનતથી તને ફરીથી માફી યા રજા મળશે.
૬ તે રોગી બચવાનો નથી.
૭ તે સ્ત્રીને પુત્ર થશે તે ભણેલો ને શાણો થશે.
૮ તને એક માતબર વર યા સ્ત્રી મળશે.
૯ આ લગ્નથી તને ઘણો લાભ થશે
૧૦ તારી પ્રીતિ એક પ્રામાણિક માણસ સાથે છે.
૧૧ મુસાફરીમા ઈશ્વર તારી સહાય કરશે
૧૨ જે ખોટો તથા ઠગ તારો મિત્ર છે તેથી હુશિયાર રહેજે
૧૩ તારી ચીજ તને એકાએક મળશે.
૧૪ સ્નેહભાવ માટે, તારાથી ઘેર પાછો આવતો નથી.
૧૫ તારુ રહેવાનુ અહીંયા નથી માટે જગ્યા બદલવાની તૈયારીમા રહેવું.
૧૬ તને લાભ થવાનો નથી માટે હુશિયારી રાખવી.

ઇ.

૧ તને મોટો લાભ થશે
૨ તું ભાગ્યહીન છે માટે ઇશ્વરભજન કર ને ઉદ્યમ કર
૩ તારી ઇચ્છાઓ સફળ થશે.
૪ તારા મિત્રોમા શાંતિ તથા વૃદ્ધિ છે.

૫ આજ હુશિયાર રહેજે નહિ તો આફત આવશે.
૬ તે કેદીને માફી આપવામાં અડચણ થવી છે
૭ તે રોગી સારો થઈ પણ દુખ ભોગવશે
૮ તે સ્ત્રીને પુત્ર થશે ને દુ:ખ પડશે.
૯ તે માણસ સાધારણ સ્થિતિનો છે
૧૦ તુ આ લગ્ન કરીશ મા, નહિ તો દુ:ખી થઈશ.
૧૧ લગ્ન માટે સ્ત્રીની ખુશામત છોડી દે, નહિ તો તારો નાશ થશે.
૧૨ ખરી તથા નિષ્કપટી મિત્રાઇ ઉપર વિશ્વાસ રાખ.
૧૩ જે તે ગુમાવ્યું છે તે ફરી મળવાનુ નથી.
૧૪ ગામ ગયેલો માણસ માંદો છે તે તને મળવાનો નથી
૧૫ તારે પરદેશ જવામાં લાભ નથી
૧૬ જ્યાં તુ છે ત્યાં જ રહેવુ ઉચિત છે

ઈ

૧ બીજા દેશોમાં પુષ્કળ ધન તને પ્રાપ્ત થશે.
૨ પ્રામાણિકપણે રહવાથી તને વધો લાભ થશે.
૩ તારાં ભાગ્ય હમણાં કંઇ ઉદય થવાનાં છે
૪ તારી કલ્પના ફેરવ, નહિ તો દુ:ખી થઈશ.
૫ તારા ઉદ્યોગમાં બહુ વિઘ્ન આવશે.
૬ જે કંઈ વાસનાઓ તારા મનમાં છે તે કહાડી નાંખ.
૭ આ વખતે પણ તે કેદીઓને બંધ ફરીથી ખલાસ થશે.
૮ રોગીને દુ:ખ ઘણા દિવસ રહેશે.
૯ તે સ્ત્રીને સ્વરૂપવાન આજ્ઞાપાલક પુત્ર થશે.

૧૦ ⚍ તે પુત્ર હલકી પદ્ધતિનો છે, પણ પ્રામાણિક મનનો છે.
૧૧ ☱ એ લગ્ન તારા કલ્યાણની તથા સંપત્તિની વૃદ્ધિ કરશે
૧૨ ☰ તારું સારું બોલતો નથી એવા એક પુરુષ પર પ્રીતિ કરે છે
૧૩ ⚎ વિચારીને વર્તીશ તો તારી મુસાફરી સફલ થશે
૧૪ ⚏ તે જે બોલે છે તેવુ તેના મનમા નથી, કેમકે તે ખોટા મનનો છે
૧૫ ⚍ કાંઇ પૈસા ખર્ચવાથી તથા શ્રમથી તારી વસ્તુ ફરીથી મલશે.
૧૬ ☰ ગામમા ગયેલાને ફરીથી જોવાની આશા રાખીશ નહી.

૩

૧ ⁝ પરદેશ ગયેલ પાછો આવશે પણ તારી ધારણા પ્રમાણે ઝટ આવવાનો નથી.
૨ ⚏ તુ પોતાના મિત્રોમાં રહે તેથી કરીને તારુ સારુ થશે
૩ ⚍ જે તુ ગોતે છે તે તને આગળ મળશે
૪ ⚍ તુ ભાગ્યહીન છે તો ઇશ્વરભજન કર ને ઉદ્યમી થા
☷૫ ☰ એક મિત્રથી તારી ઇચ્છાઓ પૂરી થશે
☷૬ ☰ તારુ સ્વપ્ન એવુ છે કે શત્રુઓ તારો નાશ કરવા ઉદ્યમ કરે છે
૭ ⚍ સાંભળ, એક વૈરી તારી સાથે કજીઓ કરી તને દુઃખી કરવા ઇચ્છે છે
૮ ⚌ કેદીને ચિંતા તથા દુઃખ છે પણ છૂટકો થવાનો નક્કી નથી
૯ ⚌ રોગી થોડા દિવસમાં સારો થશે.
૧૦ ⚍ તે સ્ત્રીને છોકરી થશે તે આબરૂદાર તથા માનવાળી થશે

૧૧ તને દારૂખોર સ્ત્રી યા વર મળશે ને તે વ્યસનથી હલકી પડવી પામશે

૧૨ આ લગ્નથી તને સુશોભી પેદા થશે માટે સમજજો યા

૧૩ તેની પ્રીતિ તારા ઉપર ખોટી છે, તથા બીજા પર ખરી છે

૧૪ હવે તુ મુસાફરી કરીશ મા, નહીં તો સંકટ પેદા થશે.

૧૫ એ માણસ ભલો, નિષ્કપટ ને સારુ માન આપવા લાયક છે

૧૬ તારી ખોવાયલી વસ્તુ મળવાની નથી

ઊ

૧ ઉતાવળ નહિ કર તો તારી જણસ તને પાછી મળશે.

૨ આમ ગયેલ માણસનુ પાછુ આવવુ તેના હાથમાં નથી

૩ પરદેશમાં તને લાભ તથા યશ મળશે.

૪ ધીરજ રાખો, આગળ મોટો લાભ થશે.

૫ હમણાં કામ થવાને વિઘ્ન છે માટે ધીરજ રાખવી

૬ હમણાં જે ઇચ્છા કરો છો તે નિષ્ફળ જશે.

૭ તારા ઉપર સંકટ યા દુઃખ પડવા સંભવ છે

૮ આ વેળા તમારા દિવસ નઠારા છે તો ધારણા ફેરવો

૯ તે કેદીનો બંધ છૂટો થશે.

૧૦ તે રોગી સારો થશે એમાં શક છે

૧૧ તે સ્ત્રીને સારો સ્વરૂપવાન છોકરો થશે.

૧૨ તને મળતા સ્વભાવની સ્ત્રી યા વર મળશે.

૧૩ તારી ધારણાઓ તારી શાંતિ સમાધાનનો નાશ કરશે

૧૪ આ પ્રીતિ હમેશની તથા ખરી છે માટે છોડીશ મા

૧૫ ÷ તુ મુસાફરી કરવાનુ ધારે છે તેથી દુ:ખ થવાનું નથી
૧૬ ☰ જો તુ આ મિત્ર પર ભરોસો રાખીશ તો દુઃખી થઇશ

ઞડ.

૧ ⁝ આ મિત્ર સઘળા ગુણુસપન્ન છે
૨ ÷ તાહરો આ ટોટો ધીરજથી શોધવો જોઇએ
૩ − ગામ ગયેલ માણુસ એકાએક પાછો આવશે.
૪ ☰ તુ પોતાનાં સગાવહાલામા રહે તેથી તારા પરની આફ્ત મટશે
૫ ☰ તારા ધંધામા તને લાભ થનાર નથી.
૬ ☰ તારા ઉપર પરમેશ્વર કૃપા કરશે
૭ ☰ તારો મિત્ર તારી સાથે કપટભાવથી વર્તે છે
૮ ☰ તું તારા શત્રુના હાથમાથી વહેલો છૂટીશ.
૯ ☰ તારા પર આફ્ત આવશે તેમાથી બચવાનુ અઘરું છે.
૧૦ ☰ તે કેદી મુવા વગર છૂટવાનો નથી
૧૧ ☰ પરમેશ્વરની કૃપાથી તે રોગી સારો થશે.
૧૨ ☰ તે સ્રીને છોકરા થશે પણ શરીરે રોગી થશે.
૧૩ = તને એક જુવાન સ્રી યા પુરુષ મળશે.
૧૪ − આ લગ્ન રહેવા દે તો સારુ છે
૧૫ ÷ આ પ્રીતિ તું છોડી દે
૧૬ ☰ કોઇ વખત બહાર મુસાફરીએ જવું પડશે, પણ અચાનક પાછુ ઘેર આવવુ પડશે

રૂ.

૧ ⁚ તુ પરદેશ જવા નીકળ તેથી તારા મનમા છે તેવું થશે.

૨ ⚍ તારો કોઈ મિત્ર તારા પર વેર રાખે છે
૩ — તારી ખોવાયેલ વસ્તુ પાછી મળવાની આશા ફોકટ છે
૪ ⚌ કાંઈ એક કામ માટે તે ફરી પાછુ આવવાનું નથી
૫ ☰ પરદેશમાં ત્હારૂ ભાગ્ય મોટુ છે
૬ ☱ આ ધંધો તુ મૂકી દે એટલે તારૂ સારૂ થશે.
૭ ⚎ તારૂ કામ થવાનુ નથી, તુ ફોકટ આશા કરે છે
૮ ⚍ જેને તુ ઇચ્છે છે તે તને મળશે.
૯ ☴ હવેથી તારૂ ભાગ્ય ઉઘડશે એમ નક્કી જાણજે
૧૦ ☳ પોતાને ધીરજ રાખવી, ભાગ્ય નક્કી ઉઘડશે.
૧૧ ☲ ઘણા દિવસ કેદમાં રહીને છૂટો થશે.
૧૨ ☰ તે રોગી સારો થશે.
૧૩ ⚌ તે સ્ત્રીને એક નીરોગી છોકરો થશે.
૧૪ ☵ થોડા દિવસમાં તુ તારી બરોબરીની સાથે લગ્ન કરીશ
૧૫ ☳ જો તુ સુખી થવા માગતો હો તો આ પુરુષ વા સ્ત્રી સાથે લગ્ન કરીશ મા.
૧૬ ☰ તે માણસની તારા પર પ્રીતિ છે તથા તેવી જ રહેશે.

ઘ.

૧ ⚋ પ્રીતિ થવી છે પણ લોક તેની અદેખાઇ કરે છે
૨ ⚍ મુસાફરી કરવાથી કાંઇ તને મળવાનુ નથી.
૩ ⚎ તારો મિત્ર તારા જેવો જ પ્રામાણિક છે
૪ ⚌ એક ધુતારા માણસથી તારી ચોરાઇ ગયેલ વસ્તુ મળશે.
૫ ☱ ગામ ગયેલ સુખેથી વહેલો પાછો આવશે.
૬ ☰ પરદેશમાં તારૂ સારૂ થનાર નથી.

૭ સર્વનું સારુ કરનાર ઇશ્વર છે તો તે પર ભરોસો રાખ.
૮ તારુ નશીબ પહેલું જ નઠારું થવા માટે ફરે છે.
૯ તારા ધારવા પ્રમાણે કામ સિદ્ધ થશે.
૧૦ તારા સંકટમાં તને કાઇ અડચણ પડશે નહીં.
૧૧ તારા વૈરીઓ નઠારુ બોલે છે તો તુ સાવધાન રહે.
૧૨ થોડા દિવસ પછી તે કેદી વિષેની તારી ચિંતા મટશે.
૧૩ તે રોગી સારો થશે, ચિંતા કરવી નહિ
૧૪ એ સ્રીને એક કન્યા થશે.
૧૫ જેથી સુખ થવાનું તે સાથે તું લગ્ન કરે છે.
૧૬ એ લગ્ન તારી મરજી પ્રમાણે થનાર નથી.

હ્દ્દ

૧ ઘણી વિપત્તિ ભોગવવા પછી સુખી થઇશ.
૨ એક પ્રામાણિક માણસથી આ ખરી પ્રીતિ છે.
૩ મુસાફરીમા તારી આબાદી થશે
૪ તું આ માણસની દોસ્તી ઉપર વિશ્વાસ રાખીશ મા.
૫ તારી જણસ ચોરનારને સજા થશે
૬ તુ મુસાફરીથી કેટલાક દહાડા આવવાનો નથી
૭ પરદેશમા તને દ્રવ્ય તથા સુખ મળશે
૮ હમણા તારા કામની સિદ્ધિ થવાની નથી
૯ તારું કામ સિદ્ધ થશે
૧૦ તું તારી ધારણા ફેરવ એટલે સારું થશે.
૧૧ તારી પાસે ઘણા ઠગ છે

૧૨ તું સ્વપ્ને રહે એટલે કામ વહેલું થશે.
૧૩ તે કેદી છૂટશે.
૧૪ તે રોગી મરશે.
૧૫ તે સ્ત્રીને છોકરો થશે.
૧૬ તારું લગ્ન થવું કઠણ છે

એ

૧ એક સુંદર સ્ત્રી યા વર મળશે.
૨ આ લગ્નમાં ઘણાં વિઘ્ન પડશે
૩ આ પ્રીતિ અચળ તથા ખોટી છે
૪ મુસાફરીમાં તને દેવ સામો થશે.
૫ તારા ઉપર તે માણસની પ્રીતિ ખરી છે તું વિશ્વાસ રાખ
૬ તારી વસ્તુ પાછી મળશે નહીં, પણ ચોરોને સજા થશે.
૭ ગામ ગયેલો માણસ વહેલો પૈસાદાર થઈને આવશે.
૮ જો તું ઘેર રહેશે તો તારું સારું થશે.
૯ તને લાભ થનાર નથી
૧૦ તને સંકટ-દુઃખ પેદા થશે.
૧૧ તારી મરજી પ્રમાણે તારું કામ થશે.
૧૨ તને ત્યાં મળશે એમ દેખાય છે
૧૩ શત્રુની ચાલાકીને લીધે તું સારું કરશે.
૧૪ તે કેદીને કેદખાનામાં ઘણા દિવસ રહેવું પડશે.
૧૫ તે રોગી સારો થશે.
૧૬ તે સ્ત્રીને છોકરો થશે.

ઔ.

૧ આ બાયડીને એક છોકરી થશે.
૨ તને એક સારો વર યા સ્ત્રી મળશે
૩ આ લગ્નથી તને કાંઇ મળવાનું નથી.
૪ થોડો વખત ધીરજ રાખ તો સારુ થશે
૫ ઘરમાથી બહાર જવુ નહિ
૬ એ માણુસ ખરો મિત્ર છે
૭ તારી ચોરી મળવાની નથી.
૮ મુસાફર વહેલો પાછો આવનાર નથી.
૯ પરદેશમાં નઠારી સ્ત્રીઓથી દૂર રહેજે, નહીંતર દુઃખી થઇશ
૧૦ જે કાંઇ થોડું ઇચ્છે છે તે વહેલુ મળશે.
૧૧ તને ખોટો યશ મળશે
૧૨ જે કાંઇ તારા નશીબમા લખ્યું છે તેમા તું સંતોષ માન.
૧૩ દુઃખ થઇ પછી સુખ થશે એમ જણાય છે
૧૪ તારુ નશીબ વહેલુ જ ઉઘડશે એમ દેખાય છે.
૧૫ તે કેદી કેદખાનામા જ મરશે
૧૬ તે રોગી સારો થશે, પણ ઘણા દહાડા જીવવાનો નથી.

ઓ.

૧ તે રોગીનું સારુ થવુ બરાબર નથી
૨ તે બાઇને છોકરો થશે
૩ ઘણા પૈસા ખરચવાથી તારું લગ્ન થશે
૪ લગ્ન સારી રીતે થશે.

૫ ≡ સ્ત્રી અથવા પુરુષ આ વખતે તારાં થવાનાં છે
૬ ≡ અહારગામ જવાથી તારું સારું થશે
૭ ≡ તે માણસ ઉપર વિશ્વાસ રાખીશ નહિ.
૮ ≡ એક મુકરર કરેલ વખતે તારી ખોવાએલી વસ્તુ મળશે.
૯ = મુસાફરનું પાછું આવવું નક્કી નથી.
૧૦ ≡ પરદેશમાં તારી મરજી પ્રમાણે કામ સિદ્ધ થશે.
૧૧ ≡ લાભની આશા રાખીશ નહિ, તે ફોગટ છે —
૧૨ ≡ તારી ઇચ્છા કરતા તને વધારે મળશે.
૧૩ = જે કાંઇ તારી ઇચ્છાઓ છે તે જલદીથી પૂરી થશે.
૧૪ – તારા લગ્નનું ભાગ્ય આવશે એમ દેખાય છે
૧૫ ≡ ખરાબ નસીબ વાસ્તે તને કાંઇ ચિન્તા પડનાર નથી
૧૬ ≡ કોઇને દવા આપવાથી તે કેદી છૂટી જશે.

સ્ત્રી.

૧ ⁞ તે કેદી છૂટો થશે.
૨ = તે રોગીનું નક્કી જીવવું યા મરવું તે કહી શકાતું નથી.
૩ ‾ તે બાળકીને છોકરો થશે અને તે થવા દિવસ જીવશે.
૪ ≡ તને એક સારી ગુણવાળી સ્ત્રી મળશે યા વર મળશે.
૫ ≡ આ લગ્ન કરવામાં વાર લગાડીશ નહિ
૬ ≡ તારા ઉપર કોઇ પણ કાંઇ કરતું નથી
૭ ‾ નિશ્ચય કરી તું મુસાફરી જા
૮ = તે મિત્ર નથી પણ છાનો વેરી છે
૯ = તારી ખોવાઇ ગએલી વસ્તુ જલદી મળશે.
૧૦ _ તે મુસાફરીથી પાછો આવનાર નથી

૧૧ ≡ પરદેશમા એક સ્રીથી તારું નસીબ ઉઘડશે.
૧૨ ≡ તુ પોતાના લાભથકી ઠગાતો જઇશ.
૧૩ ≡ તારા નઠારા ભાગ્યનો નાશ થશે અને તું સુખી થઇશ.
૧૪ ≡ તારી આશા ફોગટ છે, હમણા તારું ભાગ્ય ઊલટું છે.
૧૫ ≡ તુ એક દી સારી વાત વહેલો સાંભળીશ.
૧૬ ≡ તારા ઉપર નઠારૂં ભાગ્ય ટાપી રહ્યું છે.

અં.

૧ ⋮ આ દહાડામાં તારા સુખની વૃદ્ધિ થશે.
૨ ≡ તે કોઇ દિવસ પોતાના શત્રુના હાથમાંથી છૂટશે.
૩ ≡ તે રોગી સારો થશે તથા ઘણા દહાડા જીવશે.
૪ ≡ તે બાયડીને છોકરી થશે.
૫ ≢ એક જુવાન પૈસાદાર સ્રી અથવા પુરુષ સાથે તું લગ્ન કરીશ.
૬ ≡ તુ લગ્ન કરવાની ઉતાવળ કર તેથી તને સુખ મળશે.
૭ ≡ તે માણુસ તને દિલથી ચાહે છે
૮ = પરદેશમા તારા કામની સિદ્ધિ થવાની નથી.
૯ ≡ આ મિત્ર સોના કરતા વધારે મૂલ્યનો છે.
૧૦ _ તારી ખોવાઇ ગયેલી જણુસ તને પાછી મળવાની નથી
૧૧ ≡ તે રોગી ઘણો આજાર છે, માટે તેનાથી પાછું અવાતુ નથી
૧૨ ≡ તું પોતાની મહેનત ઉપર વિશ્વાસ રાખ તથા ઘેર રહે.
૧૩ ≡ તુ ખુશીથી ઘેર રહે ભાગ્યવાન થઇશ.
૧૪ ≡ તુ પોતાના ચચળ ભાગ્ય ઉપર વિશ્વાસ રાખીશ મા.

૧૫ તુ જે ધાર્યું છે તે તને મળશે જશે.
૧૬ તારૂં સ્વપ્ન એમ કહે છે જે તુ આજ હુશિયાર રહે, નહિતર એકાએક જોખમ પામીશ.

આ

૧ તુ પોતાના મિત્રોમા ઘણુ સુખ તથા આનંદ ભોગવીશ.
૨ આ કહારા ઘણા નઠારા છે
૩ જે તુ હમણા દુ:ખ ભોગવે છે તો આગળ મોટી આબરૂ મેળવીશ.
૪ તે રોગી સારો થશે પણ ખચિત મરશે.
૫ તે બાયડીને છોકરો થશે તે આગળ સારો નીવડશે.
૬ એક નઠારા સ્વભાવનો વર અથવા સ્ત્રી મળશે.
૭ આ સ્ત્રી અથવા પુરુષ સાથે તને મુકરર સુખ મળશે.
૮ આ માણસની તારા ઉપર પ્રીતિ છે પણ તે જણાવી કરવા ચાહતો નથી
૯ તુ નિર્ભયપણાથી મુસાફરી કર.
૧૦ તેના ઉપર વિશ્વાસ રાખીશ મા, તે અમલ નથી, કપટી છે.
૧૧ તને તારી ખોવાએલી વસ્તુ પાછી મળશે.
૧૨ મુસાફર થયો વહેલો પાછો આવશે.
૧૩ તુ પરદેશમાં સુખ તથા શાંતિથી રહીશ
૧૪ તુ પ્રમાણિકપણે રહીશ તો યશ મળશે.
૧૫ હજી તુ વૈભવ તથા દોલતમાં રહીશ.
૧૬ તુ હમણાં પોતાની સ્થિતિમા રહીશ તો સારૂ છે

અંક—રમલ—

મંત્ર—ॐ ह्रीं श्रीं वद वद वाग्वादिनि स्वाहा ॐ सिद्धिः

આ મંત્ર ૭ વાર ભણીને નીચેના બે કોઠાના ગમે તે આંકડા ઉપર જુદી જુદી વાર એક સોપારી મૂકવી પછી તે બન્ને કોઠાના અંકોને એક સાથે ગોઠવવા અને જે આંક તૈયાર થાય તે ઉપરથી શુભાશુભ ફળ જાણવું.

૧	૨	૩	૪	૫
૧	૨	૩	૪	૫

અંકોનું શુભાશુભ ફળ

૧૧ ધારેલી ઇચ્છા પૂરી થાય

૧૨ દેવપૂજાથી વિલંબે પણ કાર્યસિદ્ધિ થાય

૧૩ કાર્યમાં વિઘ્ન આવે

૧૪ કાર્યસિદ્ધિ થાય.

૧૫ ધારણા પાર પડે.

૨૧ ચિંતા ત્યાગથી કાર્યસિદ્ધિ અને આયુવૃદ્ધિ થશે.

૨૨ સામર્થ્યથી જ કાર્ય થશે

૨૩ કાર્યમાં વિઘ્ન આવે

૨૪ મંગળ કાર્ય સિદ્ધિ.

૨૫ સ્વબાહુબળે જ મહામનોરથ પૂર્ણ થશે, બીજાના
વિશ્વાસથી બેસી રહીશ નહિ
૩૧ કાર્યસિદ્ધિ થાય, વ્યાપારે લાભ થાય.
૩૨ નુકશાન થઈને સુધરે.
૩૩ તે કાર્ય છોડી જ દો, સાર વગરનું છે
૩૪ શ્રદ્ધા સાથે ઉદ્યમથી સિદ્ધિ થાય
૩૫ કાર્યની અસિદ્ધિ છે
૪૧ નિ:સંદેહ કાર્ય થાય છે
૪૨ ઉદ્યમે કાર્યસિદ્ધિ થાય
૪૩ કાર્યસિદ્ધિ જ થવાની (દિશાથી કાર્યસિદ્ધિ થાય.)
૪૪ અલ્પ મહેનતે ઉત્તરદિશા અથવા પશ્ચિમ દિશાથી કાર્યસિદ્ધિ થાય
૪૫ તારું કાર્ય મોટું છે બીજાને હાથે કાર્યસિદ્ધિ થશે.
૫૧ કાર્યસિદ્ધિ થાય, કલ્યાણ પણ થાય
૫૨ તારી ધારણા સફળ થવાની છે
૫૩ તું ગુપ્તપણે કાર્ય કરે જા, નજીકમાં તારું ભાગ્ય ખુલશે
૫૪ તારી આડે શત્રુ છે, વિલંબે કાર્ય સિદ્ધ થશે.
૫૫ તારી સર્વ કાર્યસિદ્ધિ થશે.

ઇતિ અંકરમલ સમાપ્ત

જોવાની રીત—જેમકે એક મનુષ્ય સોપારી મગની એક વાર પહેલા કોઠાના ૪ (ચોગઠા) ઉપર મૂકે અને બીજી વાર બીજા કોઠાના ૩ (તગડા) ઉપર મૂકે તો અને કોઠાના અંક ૪-૩ ને સાથે મેળવતા ૪૩ થાય છે અને તેનું ફળ "કાર્યસિદ્ધિ જ થાય" એવું છે

શ્રી ગૌતમ કેવળી મહાવિદ્યા—

ગૌતમ કેવળી મહાવિદ્યા એ એક ભવિષ્ય દેખાડનારી મહાવિદ્યા છે પ્રાચીન કાળમા આ વિદ્યાનો ઘણો સત્કાર હતો, પરન્તુ કાલપ્રભાવથી હાલના જમાનામા આવી વિદ્યાઓને લોકો ખચ્ચાંની રમત સમજવા લાગ્યા છે વાસ્તવિક રીતે ખરૂ કહીએ તો આ વિદ્યા જ્ઞાનીઓની એક સાચી રમત છે નીચે દર્શાવેલ ગૌતમ કેવળી મહાવિદ્યાનો પ્રશ્ન જોવાનો જે કોઠો છે તેમા આવેલા અકોનો ખુલાસો આ પ્રમાણે છે—

ગૌતમ કેવલી મહાવિદ્યાનો પ્રશ્ન જોવાનો યંત્ર કોષ્ટક

૧૧૧	૩૩૧	૧૩૨
૧૧૩	૩૨૩	૨૨૨
૧૧૨	૩૨૧	૨૨૧
૨૩૩	૩૧૩	૨૩૨
૨૩૧	૩૧૧	૧૩૩
૨૧૨	૧૨૧	૩૧૨
૨૧૩	૧૨૨	૩૩૨
૨૧૧	૧૨૩	૨૨૩
૩૩૩	૧૩૧	૩૨૨

इक्को होइ मियको, धारासुओ दोसु दिणयरो तिथि ।
एसा गहाण पंती, निदिट्ठा गणहरिंदेहिं ॥ १ ॥

અર્થ—યંત્રમાં જ્યાં જ્યાં એકનો આંક છે તેને ચંદ્ર માનો આંક જાણવો. જ્યાં બેનો આંક છે તેને મંગળનો આંક અને જ્યાં ત્રણનો આંક છે તેને સૂર્યનો આંક જાણવો. અને એ ત્રણ ગ્રહોની પંક્તિથી શુભાશુભ ફળ જાણવું આ રચના મ્હોટા જ્ઞાની પુરુષોની બનાવેલી અને મહાપ્રભાવિક ચીજ છે

જે કામને માટે પ્રશ્ન લેવાની આવશ્યકતા જણાય તે કામનું પ્રથમ મનમાં ચિંતવન કરવું તે પછી પોતાના હાથમાં એક રૂપિયો અને એક શ્રીફળ લઈ ઉપર બનાવેલ યંત્રની સન્મુખ બેઠ ધરવું ત્યારબાદ હસ્તમાં એક લવીંગ અથવા એલચી લઈ 'ॐ थिरि थिरि पिरि पिरि निसिरि सिरिसिरि विम्य भूपतये स्वाहा' આ મંત્રને મન વચન અને કાયાને સ્થિર કરી, કોઈ ફેફડાવ્યા વિના સાત વાર જાણવો. ત્યારબાદ એ મંત્રેલી એલચી અથવા લવીંગ ઉપર દર્શાવેલા યંત્રના કોઈપણ પણ મનપસંદ આંક ઉપર મૂકી દેવું કોઠાના જે નંબર ઉપર એલચી યા લવીંગ મૂકેલું હોય તે નંબર લોઈ યાદ રાખવો અને કોઠામાં જણાવેલા ૨૭ નંબરો કે જે નંબરોના શુભાશુભ ફળ નંબરવાર-ક્રમશઃ હવે પછી જણાવ વામા આવશે, તેમાં પેલો યાદ રાખેલો નંબર લેવો. એ નંબરમાં જણાવેલ શુભાશુભ હકીકત એ મનમા ધારેલા પ્રશ્નનુ ફળ સમજવું એક દિવસમાં એક માણસે એક જ વખત પ્રશ્ન લેવો અને જે ફળ આવ તે ઉપર વિશ્વાસ રાખવો. લેખેલો પ્રશ્ન બીજીવાર લેવો નહીં. યંત્રની સન્મુખ જે રૂપિયો અને શ્રીફળ મૂકેલા હોય તે જ્ઞાનના કાર્યમા ખરચી નાંખવાં

સત્યાવીશ કોઠાનું અંકવાર ફળાફળ

૧૧૧—આ સવાલ બહુ જ ઉમદા છે. તમારા ખરાબ દિવસોનો નાશ થઇ સારા દિવસો આવ્યા છે વ્યાપારમા ફાયદો થશે હ્રદયની ઇચ્છાઓ પાર પડશે વિવિધ પ્રકારની ચિંતા મનમા રહ્યા કરે છે તે હવે થોડા દિવસોમા નાશ પામી જશે એક મિત્રના દગાના ભોગ થઈ ગયા છો ધર્મનાં કામ કરવા ઇચ્છો છો પણ અંતરાય કર્મના ઉદયથી તેમા વિઘ્ન આવી પડે છે પેદાશ કરતા ખર્ચ વધારે છે કોઇ કાર્ય સિદ્ધ થવાની અણી ઉપર આવે છે કે એકાએક અશુભ કર્મના ઉદયથી શત્રુઓ તેમા વિઘ્ન નાખી દે છે. દેવ, ગુરુ તથા ધર્મની સેવા કરો અને ધર્મના કાર્યમા ખર્ચ કરો જેથી મનની અભિલાષા પૂર્ણ થશે તેમાં શક નથી પ્રતિપક્ષી લોકો ગમે તેવી કોશીશો કરે, પરન્તુ તમારી ધારેલી ધારણા અવશ્ય ફલિભૂત થશે

૧૧૩—આ પ્રશ્ન પણ સારો છે તમારા દિલને આરામ મળશે. સુખચેન પ્રાપ્ત કરશો જે કામ હ્રદયમા ધાર્યું છે તેમા ફતેહ મળશે સ્નેહી જનનો મેળાપ થશે ચિંતાના દિવસો વહી જતા હવે સારા દિવસો આવ્યા છે ધર્મના પ્રભાવથી સુખી થયા છો અને આગળ ઉપર સુખી થશો. પારકા કામ મહેનત લઈને કરી આપો છો, પણ પોતાના કામમા સુસ્તી રાખો છો અક્કલ-બુદ્ધિ તેજ છે, બગડેલુ કાર્ય પણ સુધારી લ્યો છો પોતાની ઇજ્જત-આબરૂ માટે શરીર ઉપરનુ કપડું સુદ્ધા આપી દ્યો છો સ્રી તરફથી લાભ થાય છે એક વખત અચાનક લાભ મળ્યો છે અને ભવિષ્યમા પણ મળશે

૧૧૨—આ પ્રશ્ન લાભદાયક છે દોલતનો લાભ મળશે ભાગ્યોદયના દિવસો હવે નજીક આવ્યા છે જે કામ હાથ ધરશો

તેમાં ફતેહ મળશે સ્નેહીજનનો મેળાપ થશે ધર્મનાં કાર્યો કરતા રહો જેથી પુણ્ય હાસલ થશે અને સુખ પણ મળશે મન ચિંતામાં ગરકાવ રહે છે ભાઇઓથી જુદાઇ થશે. મકાન બનાવવાનો ઇરાદો કરો છો તે પાર પડશે. જમીનથી તમને ફાયદો થશે. આવક કરતાં ખરચ વધારે થાય છે તીર્થોની યાત્રા કરવાની અભિલાષા છે તે પૂર્ણ થશે જે ધર્મના કાર્યો કરવા ચાહો છો તે થઈ શકશે.

૨૩૩—થોડા દિવસમાં દોલત મળશે. જે કામ વિચાર્યું છે તે પૂર્ણ થશે. સ્નેહીનો મેળાપ થશે. જમીન, જહાંગીરી અથવા મકાનથી ફાયદો થશે. ઇજ્જત-આબરૂ વધશે. ધર્મનાં કાર્યોમા ખર્ચ કરો. તેના પ્રતાપથી સુખચેન ઉઠાવશો. રાજાની તરફથી ફાયદો થશે. મનની ધારણા પાર પડશે. સ્ત્રી તરફથી સુખ છે એક વખત અચાનક લાભ મળશે

૨૩૧—જે કામ મનમાં ચિંતવી રાખેલુ છે તે કામની ત્રણ મહિનામાં ફતેહ થશે. પોતાની સ્ત્રી તરફથી લાભ થાય છે આજ સુધી કુટુંબી લોકો તરફથી સુખ મળ્યું નથી પણ ભવિષ્યમા મળશે સતાનોની વૃદ્ધિ થશે વેવિશાલ તથા લગ્નના ખર્ચની ચિંતા છે પણ તે મટી જશે. આબરૂ માટે આવકથી ખર્ચ વધારે કરવો પડે છે તીર્થોની યાત્રા કરવાનો ઇરાદો છે, પરંતુ અંતરાય કર્મના ઉદયથી વિઘ્ન આવી પડે છે ભવિષ્યમાં ધર્મનાં કામ કરી શકાશે હૃદયમા જે કામની ચિંતા છે તે ધર્મના પ્રભાવથી દૂર થઇ જશે માટે ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા રાખો.

૨૧૨—ચિંતવેલુ કાર્ય પાર પડે, પોતાની સ્ત્રી તરફથી લાભ છે વવિશાળ તથા લગ્નના કાર્યની ચાહના છે તે પાર પડશે. કુટુંબની વૃદ્ધિ થશે. લાભી મુદતથી કરેલો ઇરાદો પાર પડશે.

પાછળની ઉમરમા ધર્મનાં કામો થઈ શકશે. દુશ્મનો તમારા વિરુદ્ધ કોશીશ કરશે, પરંતુ તમારાં સદ્‌ભાગ્ય આગળ તેઓનું જોર ચાલશે નહીં તીર્થોની યાત્રા કરવા ઇચ્છો છો તો તે બની શકશે. મકાન બનાવવાનો અને જમીન ખરીદવાનો તમારો ઇરાદો ફતેહમંદ થશે તમોને જમીનથી લાભ છે પરદેશની મુસાફરીએ જવુ પડશે અને ત્યાં ફાયદો હાસલ કરશો દેવ, ગુરુ અને ધર્મની સેવા કરવાથી સારા કાર્યો પાર પડશે

૨૧૩–દુઃખના દિવસો હવે દૂર થયા છે સુખના દિવસો શરૂ થયા છે. ઘણા દિવસોથી કષ્ટ ઊઠાવી રહ્યા છો, પરદેશ વેઠ્યો પરતુ સુખનો આરો ન આવ્યો પણ હવે આરામ ભોગવવાના દિવસો પ્રાપ્ત થયા છે આબરૂ વધશે, સતાનોનુ સુખ થશે. આટલા દિવસો મિત્ર અને કુટુબીઓથી સકટ વેઠ્યુ જ્યાં સુધી બન્યું ત્યા સુધી બીજાઓનુ ભલું કર્યું ; પરંતુ તેઓએ ગુણ ન માન્યો શત્રુઓ પગલેપગલે તૈયાર જ રહે છે, પરંતુ તેઓનુ કઈ ચાલતું નથી, કારણ કે તમારું નસીબ બળવાન છે પાસે ધન થોડું છે; પણ આબરૂ સારી છે તેથી જેટલું મેળવવા ધારો તેટલુ મેળવી શકશો. દોસ્તદારો તરફથી જેવું જોઇએ તેવુ સુખ નથી. ઇજ્જત–આબરૂ માટે ઘણો ખર્ચ કરો છો. તમારુ ધર્મભવન સુધરેલુ છે, માટે ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા રાખો.

૨૧૧–તમે હૃદયમા જે કાર્ય ચિતવ્યું છે તે સફળ થનાર નથી, માટે તે સિવાય બીજુ કામ કરો દેવ ગુરુ ધર્મની સેવા કરો, તીર્થોની યાત્રા કરો જેથી અંતરાય–પાપ દૂર થાય અને પુણ્યનો લાભ થાય. એક વખત તમોને અચાનક નુકશાન થયું છે, દુશ્મન લોક તમોને હરકત કરે છે, પણ તમારું પ્રારબ્ધ બળવાન હોવાથી તેઓનુ જોર ચાલતુ નથી.

૩૩૪—આટલા દિવસો નિર્ધન અવસ્થામાં વ્યતીત કર્યા, પણ હવે ધન પ્રાપ્ત થશે અને મનની ધારણા ફલિભૂત થશે. પોતાની સ્ત્રી તરફથી સુખ મળશે, સ્નેહી જનનો મેળાપ થશે—ત્રણ મહિના બાદ સારા દિવસો આવશે. દેવ ગુરૂની સેવા કરો અને ધર્મના કાર્યમાં ધનનો સદુપયોગ કરો આવક કરતાં ખર્ચ વધારે છે, ધન એકઠું કર્યું નહીં, દોસ્તની તરફથી દગાનો બોજ થયા છો, મન ચિંતામાં રહે છે, દુશ્મન લોકો પાછળથી વાંકુ બોલે છે, પણ સન્મુખ આવ્યે બોલી શકતા નથી. કીર્તિ માટે પોતાના શરીરનાં ઘરેણાં પણ આપી દો છો, પણ આબરૂને ધક્કો પહોંચાડતા નથી જમીનથી ફાયદો થશે. ધર્મની ઉન્નતિ કરો અને પંચપરમેષ્ઠી મંત્રનો જાપ કરો.

૩૪૧—તમારા મનની ચિંતા મટશે, માંદગીની ફરિયાદ દૂર થશે. મનની ધારણા પૂર્ણ થશે. થોડા દિવસોમાં જ ધન પ્રાપ્ત થશે સ્નેહીનો મેળાપ થશે. દેવગુરૂની સેવા કરો અને ધર્મ કાર્યમાં દ્રવ્ય ખર્ચો જેથી પરિણામે ફાયદો થશે. સારા દિવસો આવ્યા છે અંતરાય કર્મના ઉદયથી આટલા દિવસ દુઃખ વેઠયું, પણ હવે એ દિવસો વહી ગયા. આવક કરતાં ખર્ચ વધારે રાખો છો, પુણ્યના ઉદયથી ભવિષ્યમાં કોઈ વાતે ન્યુન નહીં રહે આજ સુધી જે જે કાર્યમા ફતેહ મળી છે તે પુણ્યના પ્રતાપે સમજજો, માટે પુણ્યના કાર્યમાં લક્ષ રાખવું પરદેશ વેઠવાથી કુટુંબી; આદિ આપ્તવર્ગનો વિયોગ રહે છે પણ હવે તે નહીં રહે.

૩૪૨—જે કાર્ય મનમાં ચિંતવ્યું છે તેમાં ફાયદો થશે. મુખ્યઆશા પૂર્ણ થશે સ્નેહીનો મેળાપ થશે. જે જે ચિંતાઓ ઉપસ્થિત થઇ છે તે સર્વ દૂર થશે. તીર્થયાત્રા થશે. ધર્મનાં કાર્ય બની શકશે. ઘણા દિવસો પર્યંત પરદેશનાં દુઃખ વેઠયાં, પણ હવે એ દુઃખના દિવસો ગયા. હવે વતનમાં જઇ આનંદ—

સુખચેનનો ઉપભોગ કરશો. ધર્મનાં કાર્યોમાં લક્ષ્ય રાખો, તેનાથી સર્વ સુખ સાંપડશે.

૩૨૧—જમીન, મકાન અથવા બાગબગીચાથી લાભ થશે. ધન મેળવશો સ્નેહી જનનો મેળાપ થશે. કોઈ પણ માણસની સાથે મિત્રતા થશે અને તેનાથી ધનાદિકની સહાયતા મળશે. પુણ્યના ઉદયથી ઈચ્છાઓ પરિપૂર્ણ થશે ધર્મનુ આરાધન કરો દુશ્મનો પગલે પગલે તૈયાર રહેશે; પરન્તુ સન્મુખ થવાથી તેનુ જોર ચાલશે નહીં. પોતાની શક્તિ અનુસાર ખર્ચ કરો મકાન બનાવવાના મનોરથો ફલિભૂત થશે. ધન પેદા કરો છો પણ ખર્ચ વધારે પડતો થવાથી ભેગુ થતુ નથી વાલી તરફથી ધન ઓછુ મળશે સ્ત્રી તરફથી ફાયદો થશે વૃદ્ધાવસ્થામા ધર્મના કાર્યો બની શકશે

૩૧૩—આ પ્રશ્ન સારો છે પોતાના દિલમાં લક્ષ્મી, સ્ત્રી અને સતાનને માટે જે વિચાર કર્યો છે તે પૂર્ણ થશે સ્ત્રીથી સુખ મળશે, સંતાન થશે. સ્નેહીનો મેળાપ થશે અમુક મુદત સુધીની ધારેલી ધારણા પાર પડશે. ચિતાના દિવસો હવે નષ્ટ થયા છે, દેવ, ગુરુ અને ધર્મની સેવા કરો. દુશ્મન લોકો સતાવે છે, પરતુ હવે તમારુ પ્રારબ્ધ બળવાન બન્યુ છે જેથી એ લોકોનું જોર નહીં ચાલે. જમીનથી લાભ થશે કીર્તિને માટે પેદાશ કરતા ખર્ચ કરવો પડે છે દોસ્તો-મિત્રોથી ફાયદો થશે

૩૧૧—આ સવાલ બહુ જ સરસ છે જે કાર્ય ધાર્યું છે તેમા ફતેહ મળશે. મુકર્દમો જીતી જશો વ્યાપાર રોજગારમાં ફાયદો થશે કીર્તિ વધશે. રાજ્ય તરફથી ફાયદો છે ધર્મના પ્રભાવથી સુખ મળ્યું છે અને ભવિષ્યમા પણ મળશે. બીજાના કામો પરિશ્રમથી પૂર્ણ કરો છો, પરંતુ અશુભ કર્મના ઉદયથી

પોતાના કાર્યમાં બેદરકાર રહો છો. વિદેશની મુસાફરી કરવી પડશે અને ત્યાં ફાયદો થશે. ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા રાખો, જેથી સંકટ દૂર થાય. પોતાના હાથે દોલત—લક્ષ્મી પેદા કરશો.

૧૨૧—હુકમમા ધારેલો પ્રશ્ન ફાયદાકારક છે બુરા-ખરાબ દિવસો વહી ગયા છે અને શુભ દિવસો નજીક આવ્યા છે ઘણા દિવસો સુધી સંકટ વેઠીને નાહિંમત-નિરાશ થઇ ગયા છો, હવે પુણ્યનો ઉદય થયો છે દેવ, ગુરુ અને ધર્મ ઉપર વિશ્વાસ-શ્રદ્ધા રાખો, મનની ધારણા ફળીભૂત થશે. જેટલી લક્ષ્મી ગુમાવી છે તે કરતા વધારે પેદા કરશો. દુનિયામાં યશ વધશે. વિદેશની સફર કરશો જે કામની ચિંતા કરો છો તે ચિંતા મટી જશે. જો કે કદાચ તેમાં એક વ્યક્તિ તરફથી વિઘ્ન ઉપસ્થિત કરવામાં આવશે, પણ અંતે તમે સફળતા પ્રાપ્ત કરશો. ભાઇઓને અને સબંધી વર્ગને નિભાવો છો. તેથી તમારી કીર્તિ દુનિયામાં વધી છે દિલના ઉદાર છો. જ્યાં જાઓ ત્યાં સુખ મળે છે આબરૂ મેળવવા માટે ખર્ચમાં વધારે ઉતરવુ પડે છે દેવ, ગુરુ અને ધર્મના પ્રભાવથી કોઇ વાતની ઉણપ નહીં રહે.

૧૨૨—જે કામ મનમાં વિચાર્યું છે તે પાર નહીં પડે. તમે આજ સુધી ઘણાઓનુ ભલુ કર્યું અશુભ કર્મના ઉદયથી વિઘ્નસંતોષીઓ મળે છે જ્યાંસુધી બની શકે ત્યાંસુધી ધર્મ કરો પંચપરમેષ્ઠી મંત્રનો જાપ કરો, જેથી તકલીફ દૂર થશે.

૧૨૩—આટલા દિવસો પાપકર્મના ઉદયના હતા મહાન સંકટો વેઠ્યા હવે શુભ દિવસો પ્રાપ્ત થયા છે ઘણાઓનુ ભલુ કર્યુ પણ તેઓએ ઉપકાર ન માન્યો ધર્મના નિમિત્તે કાઢેલા પૈસા ઘરમા ન રાખો, તીર્થોની યાત્રા કરો દેવગુરુની સેવા કરો. જે સ્થાને દુખી થયા છો તે સ્થાનનો ત્યાગ કરો. બીજે સ્થાને

જઈને રહો, પરદેશમાં ફાયદો થશે. ઇજ્જત-આબરૂ માટે બહુ ખર્ચ કરો છો. તમારુ દિલ ચિંતામાં ડૂબેલું રહે છે, કોઇ પણ ધર્મનાં કાર્યો કરવાની તમારી ભાવના હતી; પરંતુ અંતરાય કર્મના ઉદયથી એ ભાવના ફલિભૂત થઇ નહીં. હવે અંતરાય કર્મ દૂર થતા શુભ કર્મને ઉદય થયો છે ધારેલા દરેક કાર્યોમા ફતેહ પામશો, ધન-દોલત પ્રાપ્ત થશે, ગયેલી વસ્તુ પુનઃ આવી મળશે, જે માણસ સાથે સ્નેહ છે તેની સલાહ પ્રમાણે વર્તો.

૧૩૧—જે વાત હૃદયમા ધારી છે તે પાર પડશે એમા જરા પણ શક નથી જે વાતનુ નુકસાન થયુ છે તે દૂર થઇ ભવિષ્યમા લાભ થશે, ધન મળશે, સતાનોની વૃદ્ધિ થશે, તમારા હાથથી ધર્મના કામ થશે ધર્મગુરુની સેવા કરો, ન્યાતજાતમાં આબરૂ વધશે દેવાધિદેવનુ ધ્યાન કરો, જે સ્થાનની અને જે મનુષ્યની મુલાકાત ચાહો છો તે થશે કલેશ-ચિતાના દિવસો ગયા છે ધાતુ, ધન, સપત્તિ અને કુટુબની વૃદ્ધિ ઇચ્છો છો તે ફલિભૂત થશે ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા રાખો, ધર્મથી સુખ પ્રાપ્ત થયુ છે અને થશે

૧૩૨—આજ સુધી તમારા મોટા મોટા દુશ્મને થયા, હવે તેઓનુ જોર નહીં ચાલે મનમા વિચારેલા કાર્યમા ફતેહ થશે, આબરૂમા વધારો થશે તમારા હાથે ધર્મના કાર્યો થશે, રાજદરબારમા સન્માન મળશે પૂર્વસચિત શુભ કર્મ ઉદયમા આવ્યાં છે, મનવાચ્છિત સુખની પ્રાપ્તિ થશે અમુક મુદત સુધીના કરેલા મનોરથો પાર પડશે, ભાઇઓનો મેળાપ થશે દેવ, ગુરુ અને ધર્મની સેવા કરો, ધર્મના પ્રભાવથી સુખી થયા છો અને થશો.

૨૨૨—જે કામ હૃદયમા વિચાર્યું છે તેને છોડીને બીજું કામ કરો; છતા પણ જો એ વિચારેલું કાર્ય કરવામા પ્રવૃત્ત થશો તો સકટ ઉત્પન્ન થશે. નકશાન થશે, દુશ્મન લોકો વિઘ્ન ઉપસ્થિત

કરશે. દેવ, ગુરુ અને ધર્મની સેવા કરો. તીર્થોની યાત્રામાં જાઓ, જેથી બીજા કાર્યો પણ સુધરશે. દિલમાં વિવિધ પ્રકારની ચિંતાઓએ વાસ કર્યો છે, તે વિચારેલું કાર્ય છોડી દેવાથી દુર થઇ જશે.

૨૨૧—આટલા દિવસો ઉદ્દેશમાં ઉડાવ્યા. જે દિવસો ગયા તે સારા ગયા, જે જે કામો કર્યા તે પણ બધા પાર પડ્યાં પરન્તુ હવે જે કામ દિલમા વિચાર્યુ છે તે પાપકર્મના ઉદયથી પૂર્ણ નહીં થાય, દોસ્તો પણ દુશ્મન થઇ જશે કુટુંબમા અણબનાવ રહેશે, ભાઇઓ જુદા થશે, જે કામ કરવાનુ દિલમાં ચિંતવ્યુ છે તેનો ત્યાગ કરવો એ જ શ્રેષ્ઠ છે ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા રાખો, દેવ ગુરુની સેવા કરો, દાન પુણ્ય કરો, પુણ્યના પ્રભાવથી સુખ મળે છે

૨૩૨—જે કામ વિચાર્યું છે તેને છોડીને બીજુ કોઈ પણ કામ કરો. વિચારેલુ કામ કરવામાં ફાયદો નથી, છતાં કરશો તો તમારે તમારૂ સ્થાન છોડી બીજા મુલકમાં જવુ પડશે અને કુટુંબીજનનો વિયોગ થશે, માટે બહેતર છે કે તે કામને છોડી દેવુ ધર્મમા હોશિયાર રહેવુ, તેમજ પોતાની શક્તિ અનુસાર દાન-પુણ્ય કરવુ જેથી સુખ પ્રાપ્ત થાય.

૧૩૩—આટલા દિવસો સંકટ રહ્યું ધારેલા કાર્યો સારી રીતે પાર ન પડ્યાં હવે સારા દિવસોની શરૂઆત થઇ ચૂકી છે જે કામ વિચાર્યું છે તે ફલિભૂત થશે કોઈ પણ જાતનું વિઘ્ન આવશે નહીં પુણ્યના ઉદયથી ઊંચા પ્રકારની ધારણા ઇશારો થયો છે દેવ ગુરુ અને ધર્મના પ્રભાવથી લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થશે, સ્નેહીનો મેળાપ થશે, સંતાનનુ સુખ સાંપડશે, પત્ની તરફથી સુખ મળશે અને એક સજ્જન તરફથી અણધાર્યો ફાયદો થશે.

૩૧૨—જે કામ વિચાર્યુ છે તેને છોડીને બીજુ કોઇ કામ કરો અન્યથા દુશ્મન લોકો વિઘ્ન નાખશે. દોલતની ખરાબી થશે ઘરના મનુષ્યો અને જાનવરો ઉપર સંકટ ઉતરશે, માટે એ ધારેલુ કામ છોડી દેવુ એ જ ઉચિત છે ધર્મના પ્રભાવથી

બધાં કામ ફતેહ પામે છે, નિરાશ્રિતોને આશ્રય આપો અને દેવાધિદેવનું સ્મરણ ચિંતવન કરો જેથી સુખી થશો.

૩૩૨—ખરાબ દિવસો નષ્ટ થતા હવે સારા દિવસો આવ્યા છે. તમોને જમીન અને ધન–દોલતનુ જે નુકશાન થયું છે તે મટી જશે થયેલુ નુકશાન મટી જઇ ભવિષ્યમાં ફાયદો થશે. પચ પરમેષ્ઠીનું ધ્યાન કરો, જ્ઞાનના કાર્યમાં મદદ કરો, જેથી જ્ઞાનાવરણીય અને અતરાય કર્મનો નાશ થતા પુણ્યોદયથી લાભ થશે. હૃદય શુદ્ધ છે, જેથી મનની ચિતા જલદી નાશ પામશે પરદેશમા રહેલા માણુસની ફીકર થાય છે, પણુ તેની મુલાકાત થશે ધર્મના પ્રભાવથી સુખચેન ઉડાવશો.

૨૨૩—આ સવાલ સારો છે, સુખના દિવસો નજીક આવ્યા છે, વ્યાપારમા દોલત મળશે, એશ-આરામ પ્રાપ્ત કરશો પત્નીનું સુખ સાપડશે, સતાનની વૃદ્ધિ થશે, જે કામ કરશો તેમા લાભ મેળવશો દિલમા ચિંતા થાય છે જે 'હુ પરદેશ જઉં તો મને ત્યા સારું સ્થાન મળશે કે કેમ ?' પરતુ ફિકર ન કરો, તમોને સારુ સ્થાન મળશે શુદ્ધ દાનતથી વર્તો છો તો છેવટે સારુ જ થશે ધર્મના પ્રભાવથી સુખી થશો, ધર્મને ભૂલશો નહીં, ધર્મકાર્યોમાં સુસ્તી રાખવી ઠીક નથી, દેવ–ગુરુની સેવા કરો

૩૨૨—જે કાર્ય મનમા વિચાર્યું છે, તેમા દુશ્મન લોકો વિઘ્ન નાખશે, પરિણામ સારુ નથી રાજ્યની તરફથી નારાજગી પ્રાપ્ત થશે જો સુખી થવું હોય તો તે વિચારેલુ કામ છોડીને બીજુ કામ કરો તમારા અનુયાયી લોકો બદલાઇ ગયા છે, તેનો વિશ્વાસ ન કરશો ધર્મના કાર્યમા ધ્યાન આપો, વ્રત નિયમ કરતા રહો દુનિયામા સાર વસ્તુ એક માત્ર ધર્મ જ છે ધર્મના પ્રભાવથી સુખચેન પ્રાપ્ત થયુ છે અને ભવિષ્યમા પણુ એ જ પ્રમાણે પ્રાપ્ત કરશો

શકુન—શાસ્ત્ર—

(૧) શકુન બે પ્રકારનાં હોય છે, ૧ દૃષ્ટ શકુન અને ૨ શબ્દ શકુન. જે શકુન નજરવડે—દૃષ્ટિવડે જોઈ શકાય તે દૃષ્ટ શકુન કહેવાય, જ્યારે અદૃષ્ટપણે માત્ર કર્ણથી જ સાંભળી શકાય તેને શબ્દ શકુન કહેવામાં આવે છે

(૨) આજકાલ શકુનશાસ્ત્ર ઉપર લોકોની શ્રદ્ધા બહુ ઓછી થઈ ગયેલી હોય તેમ જણાય છે, પરન્તુ શકુન શુભાશુભસૂચક અવશ્ય છે, તેમાં જરા પણ સંશય નથી. નસીબ સારૂ હોય અને કોઈ પણ કાર્ય કરવાં સારૂ જ થવાનું હોય તો સારાં શકુન થાય અને કંઈ અનિષ્ટ થવા સરજાયેલું હોય તો ખરાબ શકુન થાય છે કહ્યું છે કે—

तादृशी जायते बुद्धिर्व्यवसायोऽपि तादृशः ।
सहायास्तादृशाश्चैव, यादृशी भवितव्यता ॥

ભાવાર્થ—જે મનુષ્યની જેવી ભવિતવ્યતા હોય તેવી બુદ્ધિ પણ તેવી જ હોય છે વ્યવસાય—ઉદ્યમ અને સહાયકો પણ તેવા જ—ભવિતવ્યતાને અનુરૂપ જ આવી મળે છે

(૩) ઘરથી રવાના થતી વખતે સારાં શકુન થયાં હોય અને જ્યાં જવું હોય ત્યાં પણ સારાં શકુન થયાં હોય તો સમજવું કે મનની ધારણા સફળ થશે. ઇચ્છિત સ્થાને પહોંચતી વખતે થયેલાં શકુન કરતાં ઘરથી નીકળતી વખતે થયેલા શકુનો વધારે ફાયદાકારક કહેલાં છે

(૪) આડ કે બે આડ ગયા પછી ગમે તેવાં શકુનો થાય પણ

તે બધાં વ્યર્થ જ સમજવાં. ખરાં શકુન તો એ જ કહેવાય કે પોતાના ઘર અથવા ગામની નજીકમાં જ શકુન થાય. તે શકુન જેટલા પાસે નજર પડે તેનું તેટલું ફળ વહેલું સમજવું. દૂર ગયા પછી નજરે પડે તો તેનું ફળ થોડું વિલંબે મળે છે.

(૫) એક વખત ખરાબ શકુન જોવામાં આવે તો તે વખતે અટકી જવું, પણ આગળ પગલું ભરવું નહીં થોડીવાર પછી બીજી વખત ખરાબ શકુન થાય તો પણ થોડીવાર અટકી જવું પણ જો ત્રીજી વાર જતી વખતે પણ અપશુકન થાય તો સમજવુ કે 'નિશ્ચે આ સફરમા કઇ પણ બગાડ થશે' માટે તે દિવસે અટકી જઈ બીજે દિવસે મુસાફરી કરવી

(૬) શકુનશાસ્ત્રની એવી માન્યતા છે કે-કોઇ પણ સજ્જન શકુન અથવા નિમિત્તજ્ઞાની મના કરે તો તે વખતે મુસાફરીએ જવું નહીં, કેમકે તેમ કરવાથી ક્લેશ થવાનો ભય રહે છે

(૭) શબ્દ શકુન તેને કહેવામા આવે છે કે-મુસાફરીએ અથવા કોઇ પણ કાર્ય પ્રસગે રવાના થતી વખતે શબ્દદ્વારા સાભળવામા આવે છે જેમકે—કોઇ માણસ ઘરેથી નીકળી મુસાફરી માટે રવાના થયો, તે જ વખતે કોઈ પણ મનુષ્ય આવીને એમ કહે કે-ભાઇ, તમારી ફતેહ થશે, તમારુ નશીબ તેજ છે, ફાયદો મેળવશો, વગેરે સદ્દવાકયો બોલે તો જાણવુ કે પોતાને શબ્દ-શકુન સારાં થયાં છે. વિપરીત પક્ષે જો એમ સાભળવામાં આવે કે-તમારા કાર્યમા ભૂલ થાય છે, હાલમાં ન

જાઓ, જશો તો દુઃખી થશો, વગેરે અપવાક્યો સાંભળવામાં આવે તો સમજવું કે શબ્દશકુન સારાં થયાં નથી; માટે કોઈ પણ સ્થાન તરફ પ્રયાણ કરતી વખતે શબ્દશકુનનો અવશ્ય ખ્યાલ રાખવો જોઈએ.

(૮) ધર્મશાસ્ત્રનું ફરમાન છે કે વાર કરતાં તિથિ બળવાન હોય, તિથિ કરતાં નક્ષત્ર બળવાન, નક્ષત્ર કરતાં કરણ બળવાન, કરણ કરતા લગ્ન બળવાન, લગ્ન કરતાં નિમિત્ત બળવાન, નિમિત્ત કરતાં મનના ભાવ બળવાન, મનના ભાવ કરતાં પૂર્વસંચિત કર્મ બળવાન અને પૂર્વસંચિત કર્મ કરતાં ધર્મ બળવાન હોય છે માટે ધર્મ ઉપર અચળ શ્રદ્ધા રાખવી.

(૯) જો ક્યાંઈ પણ પ્રયાણ કરતી વખતે પહેલાં સારાં શકુન થાય અને પાછળથી ખરાબ શકુન થાય તો પાછળના જ શકુન ફળે અને આગળ થયેલા રદ થઈ જાય.

(૧૦) શકુન સન્મુખ થાય તે લાભદાયક છે જમણી તરફ થાય તો તે પણ સારાં ગણાય છે, પરંતુ ડાબી બાજુનાં થાય તે ઇષ્ટ નથી; છતાં પણ જો પોતાનો ચંદ્રસ્વર ચાલતો હોય તો ડાબી બાજુના પણ લાભદાયક જાણવાં. સૂર્યસ્વર ચાલતો હોય અને જમણી બાજુ સારાં શકુન થાય તો ઘણું સરસ ફળ મળે છે

(૧૧) पद्मिनी राजहंसाश्च, निर्ग्रंथाश्च तपोधनाः ॥
यं देशमुपसर्पंति, तत्र देशे शिवं भवेत् ॥ १ ॥

ભાવાર્થ—પદ્મિની સ્ત્રી, રાજહંસ અને નિર્ગ્રંથ મુનિ જે દેશમાં જાય તે સુકાળની નિશાની જાણવી

(१२) पुरुषेणाथवा नार्या द्रष्टव्यं न कदाचन ॥
चंद्रबिंबं निशि शुक्लचतुर्थीसंभवं किल ॥ १ ॥
(વ્યવહારકલ્પમા શ્રી હરિભદ્રસૂરિકથિત)

ભાવાર્થ—પ્રત્યેક મહિનાની સુદિ ચોથના દિવસનો ચંદ્ર પુરુષે અથવા સ્ત્રીએ કદી પણ જોવો નહીં–દર્શન સુદ્ધા કરવા નહીં; પરંતુ સુદિ બીજ અથવા ત્રીજના ચદ્રમાના દર્શન થયા હોય તો સુદિ ચતુર્થીનો ચદ્રમા જોવામા વાધો નથી

(१३) नक्षत्रस्य मुहूर्त्तस्य, तिथेश्च करणस्य च ॥
चतुर्णामपि चैतेषां, शकुनो दंडनायकः ॥ १ ॥
(વ્યવહારકલ્પમા શ્રી હરિભદ્રસૂરિકથિત)

ભાવાર્થ—નક્ષત્ર, મુહૂર્ત, તિથિ અને કરણ એ ચારે કરતાં શકુન વધારે બલવાન છે.

(૧૪) નિર્ગ્રન્થ મુનિ, રાજા, હાથી, ઘોડા, મોર, બળદ, રાજહંસ, પદ્મિની સ્ત્રી અથવા સ્ત્રી–પુરુષનું જોડલું ઘરથી પ્રયાણ કરનાર કોઇ પણ મનુષ્યને સામે મળે તો કામ ફતેહમદ થાય કેટલાક લોકો મુનિજનનુ શકુન શુભ નથી લેખતા, પરંતુ એ તેમની ગભીર ભૂલ છે કારણ કે મુનિજનો ધર્મના નાયક, પૂજ્ય અને માંગલિકરૂપ હોય છે તો તેમનુ શકુન પણ માગલિકરૂપ કેમ ન હોય? અવશ્ય હોય

(૧૫) જિનપ્રતિમા, ફળ–ફૂલ, ઘરેણા–આભૂષણ, ધજા–પતાકા, છત્ર, ચામર, સોનુ, ચાદી, રથ, પાલખી, વાજા, વીણા, સતાર, સારગી, મૃદગ, ચંદન, આરીસો, પાણીથો ભરેલો ઘડો, રસોઇનો થાળ, દૂધ,

દહીં, ગોરોચન, કમળ, રુધિરાર, પંખો, ઝારી, સિંહાસન, રત્ન, અંકુશ, નિર્ધૂમ અગ્નિ, સહિત સરસવ અને પીયેલ કપડાં લઈને આવતો પોબી, કુમારી કન્યા, તાંબૂલ, મિઠાઈ, અત્તર અને સુંદર વર્ણ, ગમ અને સ્પર્શવાળી કોઈ પણ ચીજ મુસાફરીએ જતાં સામે મળે તો ફતેહ થાય અને મનની ધારણા ફળવતી થાય

(૧૬) મુસાફરી માટે પ્રયાણ કરતી વખતે ખૂબ સ્વરૂપવાન સ્ત્રી અથવા પુરુષ શૃંગાર સજીને સામો મળે તો શુભ છે

(૧૭) મુસાફરીએ જવા માટે પ્રયાણ કરતી વખતે ગર્ભવતી, રજસ્વલા અથવા વિધવા સ્ત્રી સામે મળે તો તે ઈષ્ટ ન ગણાય પોતાની માતા જો વિધવા હોય તો તેનુ સામે મળવુ પુત્રને માટે અનિષ્ટજનક ન ગણાય, કેમકે માતા તો હમેશાં પુત્રનુ હિત કરનાર જ હોય છે

(૧૮) પાડા ઉપર અથવા ઊંટ ઉપર ચઢેલો માણસ પ્રયાણ કરતી વખતે સામે મળે તો અનિષ્ટ થાય. અગર કોઈ ગધેડા ઉપર ચઢેલો માણસ સામો મળે તો એ વધારે અનિષ્ટકારક ગણાય. નપુંસક અથવા રુદન કરતો મનુષ્ય સામે મળે તો તે બહુ જ અનિષ્ટ-અશુભ ગણાય છે

(૧૯) ગામ અથવા શહેરમા પ્રવેશ કરતી વખતે પોતે હસવુ અથવા ગાવુ એ સારુ-શુભ ન ગણાય

(૨૦) મુસાફરીએ જતી વખતે પોતાની પાછળ કોઈ પણ સ્ત્રી અથવા પુરુષ ખાલી ઘડો લઈને આવતો હોય તો એ ઘણુ જ શુભ શકુન ગણાય છે

(૨૧) મુસાફરીએ જતી વખતે સર્પ, કાકિડો, ઢેઢગરોળી

અથવા ઘો રસ્તામા આડી ઉતરી જાય તો એ અશુભ ગણાય છે. ફણા માડેલો સર્પ જોવામા આવે તો એ પણ અશુભ જ ગણાય છે

(૨૨) મુસાફરીએ જતાં જમણી તરફ ભમરો ગુજારવ કરે અથવા ફૂલોનો રસ પીતો નજરે જોવામા આવે તો એ શુભ ગણાય છે તેમજ કુકડાનો અવાજ અથવા મોરનો અવાજ સાભળવામા આવે યા નજરે પડે તો એ શુભ મનાય છે અને મનનો સકલ્પ પૂર્ણ થાય છે

(૨૩) લડાઈમા જનાર યોદ્ધાઓના નિશાન અથવા રથ પર બાજપક્ષી આવીને બેસે એ ઘણું જ મગલકારક હોઈને લડાઇમા વિજય મેળવે છે

(૨૪) મુસાફરીએ જનાર માણુસનો પહેલો ઉપાડેલો પગ એકાએક અટકી જાય, હાથ–પગને ઠોકર લાગે, કપડું કોઇ સ્થળે ફસાઈ જાય, અથવા ધ્વજાપતાકા પડી જાય એ બહુ જ અશુભ શકુન ગણાય છે અને તેથી નિશ્ચે મુસાફરીમા દુખ વેઠવુ પડે

(૨૫) સફર કરતી વખતે લુલો, લગડો, કાણો અને આધળો સામે મળે તો જરૂર સકટ વેઠવાનો સમય આવે. લાકડાનો ભારો લઇને કોઇ સામે મળે, બિલાડીઓ લડતી નજરે પડે, અથવા દુર્ગધ યુક્ત કોઇ ચીજ સામે મળે તો એ શુકન કોઇ પણ રીતે લાભદાયક ન નીવડે.

(૨૬) અગારા, રાખ, હાડકા, પથ્થર, તેલ, ગોળ, ચામડું, ચરબી, ફુટેલા વાસણ, લુણ, સૂકુ ઘાસ, છાશ, કપાસ, અનાજના ફોતરાં, વાળ, કાળા રગની ચીજ, લોઢું, વૃક્ષની છાલ, અર્ગલા–ભોગળ, લોઢાની સાંકળ, લુચ્ચો

માણુસ, અશુભ વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શવાળી કોઇ પણ ચીજ, મુસાફરીએ જતાં સામે મળે તો તકલીફ—સંકટ ઉપસ્થિત થાય.

(૨૭) ફલ ફૂલ લઇને કોઇ પુરુષ અથવા સ્ત્રી સામે મળે તો મુસાફરીએ જનારની ફતેહ થાય અને મનની ધારણા ફળે

(૨૮) મુસાફરીએ જતા સારસ પક્ષીનું જોડલું કોઇ પણ દિશામા નજરે પડે અથવા એક સાથે અવાજ કરે તો મુસાફરને લાભ થાય, પણ એકલું સારસ પક્ષી નજરે પડે એ ઠીક નહીં

(૨૯) છત્રી હાથમાં ધારણ કરી પાનનાં બીડાં ચાવતો માણુસ મુસાફરીએ જનાર માણુસને સામો મળે તો ફતેહ થાય. રુદન કરતો મનુષ્ય સામે મળે તો અશુભ ગણાય પ્રયાણ કરતી વખતે મડદુ સામે મળે તો બેરલાભ થાય.

(૩૦) મુસાફરીએ જતી વખતે ડાબી તરફનો અથવા પાછળનો પવન આવતો હોય તો ફતેહ થાય. ઘરે આવતાં પણ એ જ પવન લાભદાયક નીવડે છે પરન્તુ સામેનો અથવા જમણી તરફનો પવન સારો નથી

(૩૧) મુસાફરીએ જતાં નોળિયો નજરે પડે અથવા તેનો શબ્દ સાંભળવામાં આવે તો લાભ થાય. તેતર અથવા કૂકડો ડાબી તરફ નજરે પડે તો શુભ ગણાય. ઝપૈયો જમણી તરફ શબ્દ કરે તો મુસાફર સુખી થાય.

(૩૨) મુસાફરીએ જવા ભાત લઇને કોઇ સામે મળે તો શુભ થાય.

(૩૩) જ્યારે પોતાનો ચદ્રસ્વર ચાલતો હોય તે વખતે જમણી

તરફ જે જે શુકન થાય તે પૂર્ણ ફળદાયક નીવડે. તેમજ સૂર્યસ્વર ચાલતો હોય તે વખતે ડાબી બાજુ જેટલાં શુકન થાય તે પણ પૂર્ણ ફળદાયક નીવડે ખાલી સ્વર ચાલતો હોય ત્યારે શુભ શુકન પણ અલ્પ ફળદાયી અને પૂર્ણસ્વર ચાલતો હોય ત્યારે નિર્બળ શુકન પણ સબળ બને છે.

(૩૪) મુસાફરીએ જતા કોઇ દીવાનો–ગાંડો માણુસ અથવા ભીના વસ્ત્રયુક્ત કોઈ મનુષ્ય સામે મળે તો અશુભ થાય.

(૩૫) હથિયાર સજેલો કોઇ બહાદુર મનુષ્ય મુસાફરીએ જતા સામે મળે તો ફતેહ થાય. ચોખા, ઘઉં અથવા જવારા લઇને કોઈ મનુષ્ય સામે મળે તો લાભ થાય.

(૩૬) મુસાફરીએ જતા પોતાને ચાહનાર કોઇ પણ પુરુષ અથવા સ્ત્રી સામે મળે તો શ્રેય થાય. નવવિવાહિત વર-વધૂ સામે મળે તો ઘણો જ લાભ થાય અથવા છોકરાને લઇને કોઇ સ્ત્રી સામે મળે તો એ પણ શ્રેયસ્કર છે

(૩૭) મ્યાનો, પાલખી, નીલકંઠ પક્ષી, ગાય, હરણ અથવા પોપટ મુસાફરીએ જતાં સામે મળે તો ઘણો જ લાભ થાય

श्रीयुगादिदेव शकुनावली

पीठिका गाथा

अकारादि हकारान्ता, प्रसिद्धा सिद्धमातृका ।
युगादौ या स्वयं प्रोक्ता, ऋषभेण महात्मना ॥

અર્થ—અકારથી પ્રારંભીને હકાર સુધીની વર્ણમાળા (સિદ્ધિમાતૃકા-કક્કાવાળી) પ્રસિદ્ધ છે જે યુગની આદિમાં સ્વયં ઋષભદેવ ભગવાને કહેલ છે

અ થી હ સુધીના ૪૯ અક્ષરો છે આઠ ઉભી અને આઠ આડી લીટીનો કોઠો કરી તેમાં એ અક્ષરોનું સ્થાપન કરવાનું છે

अथ बीजमंत्र—प्रेक्षणविधि

ॐ घंटिघंटि मीलिमीलि मातंगीनि
सिद्धिं दर्शय दर्शय स्वाहा ।

અર્થ—ઓં ઘંટિ ઘંટિ ઇત્યાદિ મંત્રિકાનો મંત્ર છે.

संस्थाप्य श्रीफलं पूगीफलं वा नाणकं फलं ।
सप्तपंचत्रिभिर्मंत्रैः, पश्चात्तत्फलमादिशेत् ॥

અર્થ—આ મંત્રવડે સાત, પાંચ કે ત્રણ વાર શ્રીફળ, સોપારી ત્રાંબા નાણું કે કરીયાણ ફળ મંત્રવું અને પછી તેને કોઠા ઉપર મૂકવું આ રીતે જે અક્ષર ઉપર ફળ મૂકાય તે અક્ષર ઉપરથી (તે અક્ષરનો શ્લોક વાંચી) શુભાશુભ ફળ કહેવું ॥ ૩ ॥

अ અ	आ આ	इ ઇ	ई ઈ	उ ઉ	ऊ ઊ	ऋ ઋ
ज જ	झ ઝ	ञ ઞ	ट ટ	ठ ઠ	ड ડ	ॠ ૠ
छ છ	भ ભ	म મ	य ય	र ર	ढ ઢ	ऌ ૢ
च ચ	ब બ	स સ	ह હ	ल લ	ण ણ	ॡ ૣ
ङ ઙ	फ ફ	ष ષ	श શ	व વ	त ત	ए એ
घ ઘ	प પ	न ન	ध ધ	द દ	थ થ	ऐ ઐ
ग ગ	ख ખ	क ક	अः અઃ	अं અં	औ ઔ	ओ ઓ

अथ अक्षरमालाफलम्

उत्तम—

अकारे विजयो लाभो, विद्या ऐश्वर्यमेव हि ।
वित्तं स्त्रीपुत्रलाभश्च, क्षेमं चैव भविष्यति ॥ १ ॥

અર્થ—જે ખાનામા ફળ મૂક્યું હોય તે ખાનામા જો અ હોય તો જાણવું કે-વિજય, લાભ, વિદ્યા, ઐશ્વર્ય, ધન, સ્ત્રીની પ્રાપ્તિ, પુત્રપ્રાપ્તિ અને ક્ષેમ-કલ્યાણ થશે

मध्यम—

आकारे शोकसंतापौ, भयं कलह एव च ।
विरोधश्च विनाशश्च, व्याधिर्भवति दुःसहः ॥ २ ॥

અર્થ—આ હોય તો જાણવું કે શોક, સંતાપ, ભય, કજીઓ, વિરોધ, વિનાશ અને ભયંકર આધિ થશે.

उत्तम—

इकारे पुत्रलाभश्च, सेतु श्री सर्वसंपदः ।
अद्विनगते सिद्धि*, शोभा भाग्यं भविष्यति ॥ ३ ॥

અર્થ—ઇ હોય તો જાણવું કે-પુત્રલાભ, લક્ષ્મી, દરેક પ્રકારની સંપદા .... સિદ્ધિ, શોભાવાળું સુંદર ભાગ્ય થશે.

उत्तमं—

ईकारे सर्वलाभश्च, शोभनं च प्रवर्तते ।
सिध्यन्ति सर्वकार्याणि, मित्रैः सह समागमः ॥ ४ ॥

અર્થ—ઈ હોય તો જાણવું કે-સર્વ લાભ થશે, સારું સારું વૃદ્ધિ પામશે, સર્વ કાર્યો સિદ્ધ થશે અને મિત્રોનો મેળાપ થશે.

मध्यमं—

उकारे शोकसंतापौ, विघ्नं चैव भविष्यति ।
दुःखं च प्राप्स्यसे घोरं, शस्त्रघातः प्रजायते ॥ ५ ॥

અર્થ—ઉ હોય તો જાણવું કે-શોક, સંતાપ અને વિઘ્ન થશે, ઘોર દુઃખની પ્રાપ્તિ થશે અને શસ્ત્રનો પ્રહાર થશે

उत्तमं—

ऊकारे सुखभोगास्तु, प्रतिष्ठा चैव शोभना ।
सर्वकार्याणि सिध्यन्ति, क्षेमं विजय एव च ॥ ६ ॥

* આ *શ્લોકનું ત્રીજું ચરણ અશુદ્ધ સંભવે છે

અર્થ—ઊ હોય તો જાણવુ કે-ભોગવેલા અને ભોગવવા લાયક ભોગો મળે, સારી પ્રતિષ્ઠા જામે, સર્વે કાર્યો સિદ્ધ થાયે અને ક્ષેમ તથા વિજય મળે.

उत्तम—

ऋकारे प्राप्यते राज्यं, नानारत्नसमुद्भवः ।
सर्वकार्येषु संसिद्धिः, स्वजनैश्च समागमः ॥ ७ ॥

અર્થ—ઋ હોય તો જાણવું કે રાજ્યની પ્રાપ્તિ થાય, વિવિધ પ્રકારના રત્નોની પ્રાપ્તિ થાય, સર્વ કાર્યો સિદ્ધ થાય અને સ્વજનોનો મેળાપ થાય.

मध्यमं—

ऋकारे सर्वहानिः स्यात्, रोगबाहुल्यमेव च ।
मित्रैः सह विरोधश्च, भवेद् द्रोहकुलक्षयः ॥ ८ ॥

અર્થ—ઋ હોય તો જાણવુ કે-દરેક પ્રકારની હાનિ થાય, રોગ વૃદ્ધિ પામે, મિત્રો સાથે વિરોધ પ્રગટે અને કલહવડે કુલનો ક્ષય થાય

उत्तम—

लृकारे प्राप्यते सिद्धिः, मित्राणां च समागमः ।
अचिरेणापि कालेन, राज्यमानं भविष्यति ॥ ९ ॥

અર્થ—લૃ હોય તો જાણવું કે-બુદ્ધિ પ્રાપ્ત થશે, મિત્રોનો મેળાપ થશે અને ટૂંક મુદતમા રાજ્યમાન થશે

जघन्य—

लृकारे तु महाव्याधिः, व्यधुस्संतापमेव च ।
आयासः कलहश्चैव, अर्थनाशः प्रजायते ॥ १० ॥

અર્થ—લૃ હોય તો જાણવું કે મહાવ્યાધિ પ્રકટે, સંતાપ થાય, તકલીફ પડે, કાર્યમાં ક્લેશ અને ધનનો નાશ થાય.

ઉત્તમ—

एकारे पुत्रलाभस्तु, स्त्रीलाभश्च मनोरमः ।
उपस्थितं च कल्याणं, प्रतिष्ठा चैव शोभना ॥ ११ ॥

અર્થ—એ હોય તો જાણવું કે-પુત્રનો લાભ થશે, મનોવાંછિત સ્ત્રીનો લાભ થશે, કલ્યાણ પ્રાપ્ત થશે અને સારી પ્રતિષ્ઠા જામશે.

અધમ—

ऐकारे बधबंधश्च, विरोधो बंधुविग्रहः ।
महद्दुःखं च विघ्नं च, जायते नात्र संशयः ॥ १२ ॥

અર્થ—ઐ હોય તો જાણવું કે-વધબંધન થશે, ક્લેશ થશે, બાંધવોમાં અણબનાવ થશે, મોટું દુઃખ આવશે અને વિઘ્ન ઉપસ્થિત થશે તેમાં સંશય નથી

ઉત્તમ—

ओकारे प्राप्यते सिद्धिः, मानमैश्वर्यमेव च ।
सिध्यंति सर्वकार्याणि, भयं नैव प्रसज्जति ॥ १३ ॥

અર્થ—ઓ હોય તો જાણવું કે-સિદ્ધિની પ્રાપ્તિ થશે, માન વધશે, ઐશ્વર્ય વધશે, સર્વ કાર્યો સિદ્ધ થશે અને ભયનો નાશ થશે [ભયનો પ્રચાર થશે નહીં]

અધમ—

औकारे मर्तिका विद्यात् सर्पदानिर्मदामयः ।
नित्यव्यसनमाप्नोति, शोकं संतापमेव च ॥ १४ ॥

અર્થ—આ હોય તો જાણવુ કે-પીડા તથા ધનની હાનિ તથા મહાભય થાય, તેમજ કાયમનું દુઃખ, શોક અને સંતાપ પામે.

जघन्य—

अंकारे (सर्व)द्रव्यहानिश्च, दुःखं चैव प्रजायते ।
महान्ति सर्वकार्याणि, निष्फलानि भवेद् ध्रुवम् ॥१५॥

અર્થ—અં હોય તો જાણવું કે-દ્રવ્યની હાનિ થાય અને મોટા બધા કાર્યો નિષ્ફલ થાય એ નિશ્ચયથી જાણવું.

उत्तम—

अःकारे सर्वसौभाग्यं, द्रव्यलाभः प्रजायते ।
प्रतिष्ठा चैव सर्वत्र, महती पूजया सह ॥ १६ ॥

અર્થ—અઃ હોય તો જાણવુ કે-હરેક રીતે સૌભાગ્ય વધશે, દ્રવ્યનો લાભ થશે અને મોટામોટા માનસન્માન સાથે પ્રતિષ્ઠા જામશે.

उत्तमं—

ककारे राजसन्मानं, लाभश्च प्रियसंगमः ।
. राज्यप्रसादकल्याणं, विजयः सर्वकर्मसु ॥ १७ ॥

અર્થ—ક હોય તો જાણવુ કે-રાજસન્માન થશે, લાભ થશે, ઇષ્ટ મનુષ્યોનો મેળાપ થશે, રાજ્યની મહેરબાનીઊતરશે, કલ્યાણ થશે અને સર્વ કાર્યમા વિજય મળશે

मध्यम—

खकारे शोकसंतापौ, द्रव्यनाशस्तथैव च ।
सुतभृत्यविना[illegible]व्याधिना नैव जीवति ॥ १८ ॥

અર્થ—ખ હોય તો જાણવુ કે-શીઘ્ર સવાય, લક્ષ્મીનો નાશ તથા પુત્ર અને નોકરનો વિનાશ થશે અને વ્યાધિ થાય તો તેમાંથી બચશે નહીં.

उत्तम—

गकारे सर्वसंप्राप्तिः, सिद्धि सौभाग्यमेव च ।
जयश्च व्याधिनाशश्च, सद्भिश्च संगमो भवेत् ॥ १९ ॥

અર્થ—ગ હોય તો જાણવું કે સર્વ પ્રકારની પ્રાપ્તિ થશે, સિદ્ધિ, સૌભાગ્ય તથા જય મળશે અને વ્યાધિનો નાશ થશે તથા સતપુરુષોની સોબત થશે

उत्तम—

घकारे दृश्यते लाभः, कार्यसिद्धिः प्रजायते ।
सर्वत्र सुखमाप्नोति, कल्याण विजय तथा ॥ २० ॥

અર્થ—ઘકાર હોય તો જાણવુ કે-લાભ દેખાય, કાર્યસિદ્ધિ થાય, સર્વ સ્થાને સુખ મળે તથા કલ્યાણ અને વિજય થાય

अधम—

ङकारे द्रव्यहानिः स्यात्, आयासश्च महाभयम् ।
दृश्यते कार्यहानिश्च, निष्फल चिन्तित भवेत् ॥ २१ ॥

અર્થ—ઙ હોય તો જાણવુ કે-લક્ષ્મીનો નાશ થાય, દરેક કામમા અતિશય મહેનત પડે મહાભય ઉત્પન્ન થાય, કાર્યના નાશ થાય અને ધાર્યું નિષ્ફળ જાય

उत्तम—

चकारे विजयो लाभो राजसन्मानमेव च ।
सर्वक्षेमकरं कार्यं, सफलं च भविष्यति ॥ २२ ॥

અર્થ—થ હોય તો જાણવુ કે-વિજય, લાભ, રાજ-સન્માન, સર્વ રીતની કુશળતા અને કરેલ કાર્ય સફળ થશે.

उत्तम—

छकारे ध्वजपताका-रत्नानि मुकुटास्तथा ।
आरोग्यदेशलाभश्च, छत्रलाभस्तथा भवेत् ॥ २३ ॥

અર્થ—છ હોય તો જાણવુ કે-ધ્વજા, પતાકા, રત્નો, મુકુટ વગેરેની પ્રાપ્તિ થાય, આરોગ્ય થાય, દેશની પ્રાપ્તિ થાય અને છત્રનો લાભ થાય

मध्यम—

जकारे दृश्यते हानिः, कार्यं चैव न सिध्यति ।
मित्रैः सह विरोधश्च, बन्धनं मरणं तथा ॥ २४ ॥

અર્થ—જ હોય તો જાણવું કે-હાનિનો સંભવ રહે છે, કાર્યસિદ્ધ થશે નહીં, મિત્રો સાથે વિરોધ પ્રગટશે, તેમજ બંધન અને મરણ થાય તેવા પ્રસંગો ઉપસ્થિત થશે

उत्तमं —

झकारे दृश्यते लाभः, सुवर्णरजतादिकः ।
सौभाग्यं स्थानलाभश्च, कार्यसिद्धिः प्रजायते ॥ २५ ॥

અર્થ—ઝ હોય તો જાણવું કે-સોનું અને રૂપું વગેરેનો લાભ થશે, સૌભાગ્ય મળશે, સ્થાનપ્રાપ્તિ થશે તથા કાર્યસિદ્ધિ થશે.

जघन्य—

ञकारे दृश्यते क्लेशो व्याधिश्च वधबंधनम् ।
अनिष्टमशुभं चैव, द्रव्यहानिः प्रजायते ॥ २६ ॥

અર્થ—ઞ હોય તો જાણવું કે-કલેશ થાય, વ્યાધિ પ્રગટે, વધબંધન થાય, અણધાર્યું અશુભ થાય અને દ્રવ્ય હાનિ થાય.

જઘન્ય—

टकारे द्रव्यनाशः स्यात्, विघ्नं चैव सदा भवेत् ।
प्राप्यते शोकसंतापः, भवेत् सर्वं तु निष्फलम् ॥ २७ ॥

અર્થ—ટ હોય તો જાણવું કે-દ્રવ્યનો નાશ થાય, હંમેશ વિઘ્નો આવ્યાં કરે, શોક અને સંતાપની પ્રાપ્તિ થાય, તથા સર્વ કાર્ય નિષ્ફળ જાય.

ઉત્તમ—

ठकारे पूर्णकुम्भस्तु, शोभनः परमो मतः ।
प्राप्यते निधयश्चाष्टौ, रोगशान्तिर्भवेदिह ॥ २८ ॥

અર્થ—ઠ હોય તો જાણવું કે-અતિ શોભાયમાન સુંદર પૂર્ણ કુંભ મળે (ઘડો મળે) આઠ નિધિઓ મળે તથા રોગની શાંતિ થાય.

ઉત્તમ—

डकारे लभते लाभो दीर्घमायुस्तथैव च ।
क्षेममारोग्य दीर्घं स्यात्, सुखसंपत्ती एव च ॥ २९ ॥

અર્થ—ડ હોય તો જાણવું કે-લાભ થાય, દીર્ઘાયુષ થાય ક્ષેમ-કુશળ પ્રવર્તે દીર્ઘ આરોગ્ય રહે, સુખ અને સંપત્તિ પ્રાપ્ત થાય.

જઘન્ય—

ढकारे अतिमृत्युस्त्वं, शोकः संताप एव च ।
चिन्तया दुर्भयाच्चैव, निष्फलं तु सदैव हि ॥ ३० ॥

અર્થ—ઢ હોય તો જાણવું કે-અતિ મૂઢપણું પ્રાપ્ત થાય, શોક સંતાપ થાય, ચિંતા થાય, દુર્ભય ઉત્પન્ન થાય અને હમેશા નિષ્ફલ થાય

उत्तम—

णकारे सफलं कार्यं, प्रियसंपद एव च।
शांतिपुष्टी तथाऽऽरोग्यं, विजयश्च भविष्यति ॥ ३१ ॥

અર્થ—ણ હોય તો કાર્ય સફળ થાય, પ્રિય વસ્તુની તથા લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ થાય, શાન્તિ થાય, પુષ્ટિ મળે, આરોગ્ય વધે અને વિજયની પ્રાપ્તિ થાય

अधन्य—

तकारे दीर्घमभ्यासं, गतश्च न निवर्तते।
चंचलत्वं च दौर्भाग्यं, धनहानिर्भवेदिह ॥ ३२ ॥

અર્થ—ત હોય તો જાણવુ કે-ભણેલું લાબા કાળ સુધી યાદ ન રહે, ગયેલો પાછો ન આવે, ધનની હાનિ થાય, ચચલપણું પ્રાપ્ત થાય આ દરેક વસ્તુ દુર્ભાગ્યનુ સૂચન કરનારી છે

उत्तम—

थकारे विविधा भोगा विजयः क्षेममेव च।
प्रयाणे इष्टतो व्याप्तिः, सर्वसिद्धिर्भविष्यति ॥ ३३ ॥

અર્થ—થ હોય તો જાણવુ કે-વિવિધ પ્રકારના ભોગ મળે, વિજય પ્રાપ્ત થાય, ક્ષેમકુશલ રહે, પ્રયાણમા ઇષ્ટ વસ્તુની પ્રાપ્તિ થાય અને સર્વ પ્રકારની સિદ્ધિ મળે

जघन्यं—

दकारे निर्वृतिर्नास्ति, आर्तिः शोकस्तथैव च।
पत्न्या सह विरोधो वा, वियोगो बान्धवैः सह ॥ ३४ ॥

અર્થ—દ હોય તો જાણવું કે-નિવૃત્તિ ન મળે (પરદેશમાં ગયેલો પાછો ન ફરે), હાનિ થાય, શોક સંતાપ થવા કરે, પત્ની (સ્ત્રી) સાથે વિરોધ થાય અથવા ભાઈ સાથેનો વિયોગ થાય.

ધકાર—

धकार धनधान्यं स्यादायुरारोग्यमेव च ।
यद् यद् प्रारभ्यते कार्यं, सफलं च भविष्यति ॥ २५ ॥

અર્થ—ધ હોય તો જાણવું કે-ધન ધાન્યની પ્રાપ્તિ થાય, આયુષ્ય અને આરોગ્ય વધે, પ્રારંભેલું કાર્ય સફળ થાય, ઉત્તમતાને સૂચવનાર છે.

નકાર—

नकारे तु भयं विषादर्थहानिस्तथैव च ।
भाग्यक्षय विपत्तिश्च, सर्वं भवति निष्फलम् ॥ २६ ॥

અર્થ—ન હોય તો જાણવું કે-ભય ઉત્પન્ન થાય, અર્થ હાનિ થાય, પુણ્યનો ક્ષય થાય, વિપત્તિ આવે અને સર્વ કાર્ય નિષ્ફળ થાય.

પકાર—

पकारे द्रव्यहानिश्च, वधबन्धौ तथैव च ।
व्यसनं प्राप्स्यते घोरं, विकलो नैव नन्दति ॥ २७ ॥

અર્થ—પ હોય તો જાણવું કે-દ્રવ્યની હાનિ થાય, વધ બંધન થાય, ઘોર દુઃખ આવે અથવા ખરાબ વ્યસન પ્રાપ્ત થાય અને આરો મળેલ છૂટે નહીં.

ફકાર—

फकारे इष्यते लाभः, सौभाग्यं तस्य सम्पदः ।
जयश्च मित्रपमेव, क्षेममारोग्यमेव च ॥ २८ ॥

અર્થ—ફ હોય તો જાણવું કે-લાભ દેખાય, સૌભાગ્ય અને સંપદા મળે, જય વિજય પ્રાપ્ત થાય, ક્ષેમકુશળ ને આરોગ્યની વૃદ્ધિ થાય

मध्यम—

बकारे बंधमाप्नोति, क्लेशं राजभयं तथा।
मरणावस्थामाप्नोति, देशत्यागं तथैव हि ॥३९॥

અર્થ—બ હોય તો જાણવુ કે-બંધ પ્રાપ્ત થાય, ક્લેશ ને રાજ્યભય થાય, મરણની અવસ્થા પ્રાપ્ત થાય અને દેશનો ત્યાગ કરાવે.

उत्तमं—

भकारे दृश्यते लाभो, भक्ष्यभोज्यमनेकधा।
सर्वकार्याणि सिध्यन्ति, निर्भयः सततं भवेत् ॥४०॥

અર્થ—ભ હોય તો જાણવું કે લાભ મળે, અનેક પ્રકારના ભક્ષ્ય ભોજન પ્રાપ્ત થાય, સર્વ પ્રકારના કાર્ય સિદ્ધ થાય અને એકદમ નિર્ભય અવસ્થા પ્રાપ્ત થાય.

जघन्यं—

मकारे बन्धनं क्षिप्रमापदश्च पदे पदे।
महाव्याधिर्भवेत् क्षिप्रं, चिंतितं नैव सिध्यति ॥४१॥

અર્થ—મ હોય તો એકદમ બંધન થાય, સ્થાને સ્થાને આપદ (દુઃખ) આવે, ઓચિંતો મોટો વ્યાધિ થાય અને ચિંતવેલ કાર્યની સિદ્ધિ ન થાય.

उत्तमं—

यकारे कीर्त्तिमाप्नोति, धनधान्यं च संपदः।
कुप्यसुवर्णरत्नानां, लाभः क्षिप्रं भविष्यति ॥४२॥

અર્થ—ય હોય તો કીર્તિ પ્રાપ્ત થાય, ધન ધાન્ય તથા સંપદા મળે અને ધાતુઓ સુવર્ણ તથા રત્નોનો જલ્દી લાભ થાય

मध्यम—

रकारे शोकसंतापौ, कलहश्च महान् भवेत् ।
वियोगो वित्तहानिस्तु, मरणं च विनिर्दिशेत् ॥४३॥

અર્થ—ર હોય તો શોક, સંતાપ ને મોટો કલેશ થાય, વિયોગ થાય, વિત્ત(દ્રવ્ય)ની હાનિ થાય અને મરણ થાય, એમ નિર્દેશ જાણવો.

उत्तम—

लकारे लभते लाभो जनवृद्धिस्तथा बहुः ।
सौभाग्यं प्रियसंयोगः, राज्यसन्मानमेव च ॥ ४४ ॥

અર્થ—લ હોય તો જાણવું કે લાભ દેખાય અને કુટુંબી જનોની વૃદ્ધિ થાય, સૌભાગ્ય ને પ્રિય વસ્તુનો સંયોગ થાય અને રાજ્યમાં સન્માન થાય

मध्यम—

वकारे कार्यहानिश्च, विघ्नं च विग्रहो भवेत् ।
चिन्तितं विफलं यस्य, कार्यं चैव न सिध्यति ॥४५॥

અર્થ—વ હોય તો કાર્યની હાનિ થાય, વિઘ્ન અને વિગ્રહ(લડાઈ) થાય જે ચિંતવેલ હોય તે નિષ્ફળ થાય અને કાર્યસિદ્ધિ થાય જ નહિ

अधम—

शकारे शोकसंतापौ, भयं चैवातिदारुणम् ।
निष्फलं चिन्तितं तस्य, व्यसनं चैव दारुणम् ॥४६॥

અર્થ—શ હોય તો શોક સંતાપ અને અતિ ભય ઉત્પન્ન થાય, જે ચિંતવેલ હોય તે નિષ્ફલ થાય તથા ખરાબ વ્યસન પ્રાપ્ત થાય.

उत्तम—

पकारे घनलाभः स्याद्, धनमाप्नोति निश्चितम् ।
राज्यप्रसादमाप्नोति, पुत्रलाभश्च दृश्यते ॥ ४७॥

અર્થ—ષ હોય તો ધન-દ્રવ્યનો લાભ થાય, અરે! અવશ્ય દ્રવ્યને પામે, રાજ્યની મહેરબાની મેળવે અને પુત્રનો લાભ દેખાય છે

जघन्य—

सकारे निष्फला चिन्ता, भयं भवति दारुणम् ।
यत् त्वया चिन्तितं कार्यं, तत् सर्वं न भविष्यति ॥ ४८॥

અર્થ—સ હોય તો ચિંતા નિષ્ફલ થાય, કાઇક ખરાબ ભય ઉત્પન્ન થાય અને તે જે કાંઇ ચિતવેલ કાર્ય હોય તેની સિદ્ધિ ન થાય

उत्तम—

हकारे सर्वनिष्पत्तिः, सिद्धिश्चैव प्रजायते ।
तस्मात् कार्यं च कर्तव्यं, जायते सफलं तथा ॥ ४९॥

અર્થ—હ હોય તો સર્વ પ્રકારની નિષ્પત્તિ થાય, સર્વ પ્રકારની સિદ્ધિ મળે, માટે ઇચ્છિત કાર્ય કરવું જે સર્વ રીતે સફલ થાય છે.

ઇતિ આદિદેવશકુનાવલી સંપૂર્ણ

સામાન્ય શકુનો—

કેટલીક વાર બહાર ગામ જતાં અથવા બેઠા હોઈએ છીએ ત્યારે શ્વાન અથવા ગરોળીનાં વિવિધ અર્થસૂચક શકુનો થાય છે કેટલાકો એ શકુનના અર્થને બરાબર ન સમજી શકવાને લીધે વિમાસણમાં પડે છે પરંપરાથી એ શકુન વિષે જે કંઈ મનાતું આવ્યું છે તે નીચે પ્રગટ કરવામાં આવે છે,—

(૧) ગામ જતાં રસ્તામાં રમતો શ્વાન દેખીએ તો લાભ થાય. (૨) બહાર ગામ જતાં કુતરો કાન ફફડાવે તો ગામ જવાનું જરૂર માંડી વાળવું (૩) ગામ જતાં કુતરો કોઈ ખાટલા ઉપર સુતેલો જાણીએ તો બહાર ગામ ન જવું (૪) જો કુતરો કોઈ ભીંત સાથે પોતાનું અંગ ઘસતો હોય અથવા આળોટતો હોય તો બહાર ગામ જવાથી ઘણો લાભ થાય. (૫) બહાર ગામ જતાં કુતરાનું ટોળું સામું મળે તો જે ગામ જવાનું હોય તે ગામ ઉપર કોઈ પણ પ્રકારનું ભારે અનિષ્ટ આવી પડે અથવા તો તે ગામના સારા પ્રતિષ્ઠિત માણસનું મૃત્યુ થાય (૬) બહાર ગામ જતી વખતે શ્વાનને રતિક્રીડામાં પ્રવૃત્ત થયેલો દેખીએ તો તે પણ અનિષ્ટ ગણાય (૭) ગામ જતાં શ્વાનને સોડ સૂવતા જાણીએ તો પણ ભારે આપત્તિની આશંકા રખાય (૮) બહાર ગામ જતાં સામેથી કુતરો આવી મળે તો ચિંતવેલ કામ ઘણી સારી રીતે પાર પડે (૯) અને ગામ જતાં કાદવથી ખરડાયેલો કુતરો સામે મળે તો તે દુઃખકારક નીવડે

ગરોળી વિષે—જમતા જમતા થાળામા ગરોળી પડે તો તે માણસ મહાસુખ પામે. ધોળી ગરોળી માથા ઉપર પડે તો છત્ર ધરાવે-રાજ્ય તરફથી સુખ મળે કાળી ગરોળી માથા ઉપર પડે તો કોઇ પણ જાતનું દુ:ખ ભોગવવુ પડે કાળી કે ધોળી ગરોળી કપાળ ઉપર પડે તો ધનનો લાભ થાય, આખ ઉપર પડે તો પોતાના ધણી, સાથી કે પોષકનો નાશ થાય. ઉપલા હોઠ ઉપર પડે તો ધનનો નાશ થાય, નીચેના હોઠ ઉપર પડે તો હાથ બધાવે, નાક ઉપર પડે તો રાજા તરફથી દુ:ખ થાય, જમણા કાન ઉપર પડે તો ધનની હાનિ થાય, ડાબે કાને પડે તો ધનની પ્રાપ્તિ થાય, કેડ ઉપર પડે તો કોઇપણ જાતનુ નુકશાન થાય, જમણા હાથ ઉપર પડે તો કલેશ-વઢવાડ થાય, ડાબા હાથ ઉપર પડે તો બધન કરાવે, ગળા ઉપર પડે તો બાળકનો નાશ થાય, પેટ ઉપર પડે તો પુત્ર તરફથી દુ:ખ થાય, જમણી કેડ ઉપર પડે તો શત્રુ તરફથી પીડા તથા કલેશ થાય, પુઠ ઉપર પડે તો રોગ થાય, કુખ ઉપર પડે તો વિઘ્નનો નાશ થાય, ખોળામા પડે તો પુત્રની આશા પૂરી થાય, બરડા ઉપર પડે તો રાજ્ય તરફથી માન મળે, જમણા પગની ઘૂટી ઉપર પડે તો પોતાના વડિલોને માથે દુઃખ આવે, ડાબા પગની ઘુટી ઉપર પડે તો વડિલોને સુખી દેખે, પગની આંગળી ઉપર પડે તો સાસુ મરે, પગના તળિયા ઉપર પડે તો દૂર મુસાફરી કરવાનુ થાય સાધારણ રીતે ધોળી ગરોળી સારી અને કાળી અનિષ્ટ સમજવી

મંત્રશાસ્ત્ર

[મંત્રસાધન કરનારે ઇચ્છિત ફળની પ્રાપ્તિ માટે નિકળીસર નીચે મુજબના નિયમો અવશ્ય પાળવા]

૧ નિકળીસર બ્રહ્મચર્ય પાળવું એ સર્વોત્તમ છે

૨ સ્વદારાસંતોષીએ પણ મોટી તિથિઓ અને જ્યારે જ્યારે મંત્રનું સ્મરણ કરવું હોય ત્યારે બ્રહ્મચર્ય પાળવું

૩ કંદમૂળ અભક્ષ્ય ન ખાવું

૪ અસત્ય, ચોરી, ક્રોધનો ત્યાગ કરવો.

૫ રાત્રે ચોવિહાર કરવો

૬ મંત્રસાધનથી ફળપ્રાપ્તિ થઇ હોય તો તે ફળનો દુરુપયોગ ન કરવો.

૭ જ્યારે પોતાની રાશિથી ૪–૮–૧૨ મે સ્થાને ક્રૂર ગ્રહ આવેલો હોય ત્યારે, મંત્રસાધન કે વ્યાપાર-રોજગાર કે જોખમ ભર્યું કંઇ કામ ન કરવું, પણ તે વર્ષ દરમ્યાન વિશેષ ધર્મ આરાધન કરી અશુભ કર્મનો ક્ષય કરવો.

૮ મંત્રસાધન કરી ઇષ્ટ દેવને પ્રસન્ન કર્યા પછી જે મનુષ્યો વ્રત-નિયમ પાળી શકતા નથી લક્ષ્મીનો દુરુપયોગ કરે છે તેના ઉપર દેવ કોપાયમાન થવાથી મહાન્ આપત્તિ ભોગવવી પડે છે માટે મંત્રસાધકોએ પવિત્રતા જાળવવા ખાસ ધ્યાન રાખવું

श्रीघंटाकर्ण महामंत्र कल्प

સ્થાનની યોગ્યતા

પુષ્યાર્ક દિને તથા સાધીએ ઉત્તમ કાર્ય શ્રેષ્ઠ છે. તથા ઉત્તમ કાર્ય સિદ્ધિયોગ અમૃતસિદ્ધિયોગ પ્રયોગઃ શુભ શુકને, ચન્દ્રબલ ઇત્યાદિ વિચારી સાધના કરીયે. ઉપવનસ્થાને, બાગ, વાડી અથવા દેવઠેકાણુ યથોચ્ચ સ્થાને મેડી માલિયા સ્થલે, એકાન્ત સ્થલે, જે ઠેકાણે સાધન કરવા ઇચ્છિયે, ત્યા આસપાસ પવિત્ર ભૂમિકા જોઇયે, સ્ત્રી આદિની દૃષ્ટિ ન પડે, અતિ પ્રસગે નહી, એવે સ્થલે સાધન કરવુ.

મંત્રસાધન વિધિ

પ્રથમ ભૂમિકા શુદ્ધ કરીને મત્ર જપીએ, ૐ ह्रीँ श्रीँ भूम्यादिदेवाय नमः। એ મત્ર જપી ધૂપ, દીપ, અક્ષત કરી, ભૂમિ પૂજન શુદ્ધ કીજે પછી નિર્મલ જલે સ્નાન કીજે, તે વેળાએ આ મત્ર જપીએ—

ह्रॅाे ह्रीँ क्लीँ गंगे जलाय नमः। એમ કહી સ્નાન કરવુ. ઉત્તમ વસ્ત્ર પહેરવા મન વચન કાયાથી શુદ્ધ ક્રિયામાં પ્રવર્તીએ વસ્ત્ર પહેરતા આ મત્ર કહેવો—

ओँ (ॐ ह्रीँ क्लीँ) आनन्ददेवाय नमः। પછી ઘટાકર્ણનો મત્ર, સ્વરવર્ણ શુદ્ધ ઉચ્ચારણ ચિત્તમાં ધરી ધ્યાન કીજે.

अथ मंत्रः

ॐ घंटाकर्णो महावीरः, सर्वव्याधिविनाशकः।
विस्फोटकभयप्राप्ते, रक्ष रक्ष महाबल ॥ १ ॥

यत्र त्वं तिष्ठसे देव, लिखितोऽक्षरपंक्तिभिः ।
रोगास्तत्र प्रणश्यन्ति, वातपित्तकफोद्भवाः ॥ २ ॥
तत्र राजभयं नास्ति, यान्ति कर्णेजपाः क्षयम् ।
शाकिनी भूतवेताला, राक्षसाः प्रभवन्ति न ॥ ३ ॥
नाऽकाले मरणं तस्य, न च सर्पेण दश्यते ।
अग्निचौरभयं नास्ति, ॐ ह्रीं घंटाकर्णो नमोऽस्तु ते ।
ठः ठः ठः स्वाहा ॥

એ ઘંટાકર્ણ નામ મંત્રનો જાપ તેત્રીશ હજાર કીજે દિન ૪૨ નિત્ય જાપ ૧૦૮ વાર કીજે ધૂપ ઉવેખીજે ભીર્ગ સર્ષવ જપી હોમીજે, તો દુષ્ટ દેવતા ભય ન ઉપજે પરચક્રનો ભય ન ઉપજે, યદિ ઘંટાકર્ણ મંત્ર યંત્ર કરી દહીં, દૂધ, ઘૃત, કેશર, ગુગલ યુક્ત હોમ કીજે, પુરુષાકાર યંત્રનું સ્થાપન કીજે એ આકારે યંત્ર લિખિયે.

હૃદય કોઠા કરી ઉદર સ્થાપન કીજે ત્યાં એ અક્ષર લિખવા. ૐ હ્રીં શ્રીં ક્લીં સર્વદુષ્ટનાશને નમઃ, કંઠે શ્રીં નમઃ એ મંત્ર લિખિયે. જમણી ભુજામાં સર્વે હ્રીં નમઃ, ડાબી ભુજામાં શત્રુનાશને નમઃ, જમણા પગમાં હ્રાં હ્રીં હ્રું નમઃ, ડાબે પગે હ્રીં હ્રીં હૂં નમઃ એ રીતે પુતળા કરે. યંત્ર કરી મંત્ર લિખિયે. પછી ઘંટાકર્ણ મંત્ર પુતળાની ચારે બાજુ લિખિયે.

મિરી પીઠાર, ચોપરા, દ્રાખનો હોમ કરિયે. યંત્ર પાસે રાખીયે યંત્ર પ્રથમથી સિંદૂરે પૂજીયે. પછી કુમારીએ કંતેલા સૂત્રે વીંટી તથા બીજા સૂત્રે વીંટી પાસે રાખિયે, તો દુષ્ટ
, પાપકભય, રાજ્યભય તથા અન્ય ઉપસર્ગ ન
એ મંત્ર કલ્પવૃક્ષ સમાન છે યશ હોય, લક્ષ્મીની પ્રાપ્તિ
દુશ્મન આદિયાનો નાશ હોય ઇતિ પ્રથમ વિધિ.

લક્ષ્મીપ્રાપ્તિની બીજી વિધિ.

ॐ घंटाकर्णो महावीरः ઈત્યાદિ મત્ર જપીજે. મત્ર સ્થાપન કીજે ષટ્કોણ યત્ર મધ્યે લિખિયે—

ॐ ह्राँ ह्रीँ ह्रूँ ह्रौँ ह्राँ नमः એ અક્ષર ષટ્કોણમે લિખિજે. ઘટાકર્ણો મહામત્રે કરી વેષ્ટિત લિખિયે સાધન કરનારો પછી સાધન કરે. લક્ષ્મીને અર્થે પૂર્વદિશિ મુખ કીજે ધોલા (સફેદ) વસ્ત્ર પહિરીજે સફેદ કર્ણ જપમાલા, સફેદ આસન પણ બિછાવિજે એકાગ્રચિત્ત રાખીજે સજમમેં રહીજે લક્ષ સવા જાપ કીજે દિન ૭૨ માં એક વાર ઘહુના લોટનુ ભોજન કીજે. દ્રાખ, ચારોલી, બદામ, ખોપરાનો હોમ કીજે, તો લક્ષ્મી પ્રાપ્ત હોવે ધૂપ નૈવેદ્ય કરી પૂજા કીજે યત્ર પાસે રાખીજે માસ ૭ મધ્યે લક્ષ્મી પ્રાપ્ત હોવે

વશીકરણ સબંધી ત્રીજી વિધિ.

ॐ घंटाकर्णो महावीरः ઈત્યાદિ મંત્રે ઉત્તર દિશિ સાધન સાધીજે, ઉત્તર સન્મુખ મુખ કીજે. રક્ત વસ્ત્ર પહિરીજે રક્ત વર્ણમાલા, રક્ત બેસવાનુ બેસણુ બિછાવિયે સાધના દિન ૪૩ કીજે ત્રિકાલ જાપ ઘટાકર્ણનો કરવો લક્ષ સવાહોય ચાર ખૂણે યત્ર સ્થાપન કીજે ધૂપ, દીપ, નૈવેદ્ય કરી, નિત્ત (નિત્ય) પૂજા કીજે રક્ત ચદન, મિરચ, ઘૃત સયુક્ત હોમ કીજે જેહનું નામ લેઇ હોમ કરિયે, મત્ર ગણિયે, તે વશ્યાર્થે બન્દીખાનાથી છૂટે

ચોથી અને પાચમી જે અનુક્રમે મારણ અને ઉચ્ચાટન વિધિ છે તે લખી નથી

છઠ્ઠી વિધિ.

ॐ घंटाकर्णो महावीरः ઇત્યાદિ મંત્રવડે અનેન મત્રેણ,

વાસુ કોવે મુખ કરી જાપ કીજે પંચામૃત હોમ કીજે દિન ૨૧ સુધી ત્રિકાલ જાપ ૨૧૦૦૦) કીજે પછી નિત્ય ૧૦૮ વાર જાપ કરે તો જય અને પુત્રપ્રાપ્તિ થાય. માસ ૧૦ સાધન કરવાં રાજ્યભ્રષ્ટ થયો હોય તેને રાજ્ય પ્રાપ્ત થાય, ગયું સ્થાનક પાવે, પૂજ્યી મળે.

પુત્ર પ્રાપ્તિ સંબંધી સાતમી વિધિ.

જાયના શ્વેત પુષ્પસું જાપ કરે, શ્વેત ફૂલ જાયના વૃક્ષ ઘૃત હોમ કીજે, નિત્ય ૧૦૦) જાપ કીજે, દુર્બુદ્ધિ નાશ હોય, રાજભય ટલે, પ્રતાપ વધે, રોગાદિક નાશે, સુખ થાય. ઇતિ પુત્રપ્રાપ્તિ આદિ સપ્તમ વિધિ.

કુષ્ટ છોડનાર્થે આઠમી વિધિ.

ૐ ઘંટાકર્ણેત્યાદિ મંત્રેણ, મંત્રિત કરી, સાત વૃક્ષનાં પત્ર લાવીયે. ચંપા, ચમેલી, મોગરાના પત્ર, નારંગીના, બિલ્વ પત્ર, લાલ કનેર, શ્વેત કનેર એ સાત વૃક્ષકે પત્રો. ૨૧ કુવાનાં પાણી લાવી એક ભાજનમાં ઘાલીજે તેહમાં પાંચ ઠીકાર નાખીજે, સાત ટબકી કીજે અબિરની સાત ટબકી કીજે પછી નાડાના તાર કરી બાંધીજે-ઘંટાકર્ણ મંત્ર પઢતા જઇયે. સાત જાતિના પત્ર પાસ જમીને ચોખાનું માંડલું માંડીજે ૭ વાર કલશો વાર મંડલ ઉપર મેલીને ઉંચે મોઢુંઓ જોઇયે. ઘંટાકર્ણ મંત્રે કરી જપતાં જઇએ સિદ્ધિ ખુરમા, ખારેકી, બદામ, પિસ્તા જવ, તિલ, ઘૃત સહિત આઠ અબિર, ચોખા પાંચ જાતિના પત્ર સંયુક્ત મંત્ર પઢતા જઇયે હોમ કરવા જઇયે. પછી કળશને કોઇ ગોડા સમ પાણીમાં મૂકી આવીએ. એ રીતે દિન સાત કીજે પછી

સ્ત્રીને સ્નાન કરાવી લીલા સૂત્રનો દોરો કરી ગલે બાધીએ, કુક્ષીબંધ હોય તો છૂટે. સંતાનપ્રાપ્ત થાય સહી.

મૃતવત્સાના ઉપાય સંબંધી નવમી વિધિ

ૐ ઘંટાકર્ણેત્યાદિ મંત્રેણ વાર ૧૦૮ વાર જપી દોરો કરી દેજે મૃતવત્સા દોષ ટલે, બત્રીશ કુવાનું પાણી લીજે. નવ વૃક્ષના પત્ર, દાડિમ, અંજીર, ફાલસા વૃક્ષના પત્ર, આડૂ, આંબો, લાલ કનેર, શ્વેત કનેર, સેવત્રી, નારગી, એટલા વૃક્ષનાં પત્ર લેવાં, પાચ જાતિના ફૂલ, જાઇના, ચપાનાં, ચમેલીનાં, કદમના, અનારના, એ ત્રણ ત્રણ ફૂલો પ્રત્યેક જાતિનાં લેવાં. જીહાં પાચ હુરો ચાલતો હોય તિહા જઈને સ્રીને ઘંટાકર્ણ મત્રે કરી સ્નાન કરે, જે ઘંટાકર્ણ યત્ર લિખી ગલામાં ઘાલીજે દ્રાખ, ચારોલી, ગિરી, બદામ, તિલ, ઉડદ, જવ, ઘૃત સહિત એટલી વસ્તુનો હોમ કીજે તો મૃતવત્સા દોષ મિટે, બાલકો જીવે

સર્વ રોગની દશમી વિધિ

ૐ ઘંટાકર્ણો મહાવીરેત્યાદિ મંત્રેણ સ્મરણં કીજે વાર ૧૦૮, પરિવારનો રોગ ટલે માર્ગે ચોર, કટકાદિ ભય ટલે, દોરો કરી દીજે, એકાન્તર જ્વર, તૃતીય જ્વર સર્વ જાય.

ઘંટાકર્ણ યત્રવિધાન

તત્ર દ્વાદશ કોષ્ટકા ઉર્ધ્વા એકાદશ કોષ્ટકા તિર્યગા એવ કોઠા ૧૩૨ કર્યા ઉપરી છઠ્ઠે કોઠે હ્રીંકાર કોષ્ટક ૧ ક્રિયતે, પછી પ્રથમ કોઠાથી, ૐ ઘંટાકર્ણો મહાવીર ઇણે યત્રથી વિધિ ભરતાં આવીજે, કોઠે કોઠે બે એક બે અક્ષર માડતાં આવીજે, ચારે તરફથી એ પ્રકારે યંત્ર સુગધી દ્રવ્યથી લિખી પાસે રાખવો, ગૃહદ્વારે રાખે, સ્થાપ્યે સતે સર્વ રક્ષા કરોતિ, સર્વ ભય

કરે ॥ શાન્ત્યાદિ દોષ મિટે, સર્વ ઉપદ્રવ ટળે, સર્વ સુખ કરે, ઇતિ પ્રથમ વિધિ. પંચામૃત હોમ કીજે, દહીં, દૂધ, ઘૃત, ખાંડ, આદિક સર્વ હોમ કીજે સુખ નિમિત્તે જપો ભવતિ દોષ નિર્નાશયતિ ॥ ૧ ॥

બીજી મંત્રરચના

ત્રીખુણો યંત્ર કીજે, તિણમેં ઘંટાકર્ણનો આકાર લિખિજે, ઉપર નીચે ૐકાર માંડીજે, અષ્ટગંધવડે લિખિજે એ વિધિ આંક યંત્રમાં કીજે, પવિત્ર થઇ અષ્ટગંધવડે અષ્ટ ઉપચાર પૂજા કરીજે-યંત્રની પછી દશાંશ હોમ કરિયે. સોજપત્રમા તથા રૂપાના પત્રમાં તથા સોનાના પત્રમાં લિખી યંત્ર પાસે રાખિયે. ૐ હ્રીં શ્રીં ધરણેંદ્ર પદ્માવતી રક્ષાં કુરુ કુરુ મમ ધનધાન્ય વૃદ્ધિ હ્રીં સ્વાહા

એ યંત્ર પાસે રાખિયે તો ધન ધાન્ય લક્ષ્મીકી વૃદ્ધિ કરે. ઘટમાં ઘાલી ઢોરને ગળે બાંધિયે તો ઢોરના સર્વ રોગ જાય. દહીં દૂધ દાખોનો હોમ કીજે ઘંટાકર્ણ મંત્ર જપીને સર્વ સિદ્ધિ હોવે.

ત્રીજી મંત્રરચના

અષ્ટદલ કમલ કીજે, તિણ મધ્ય લિખ ૐ ઘંટાકર્ણો મહાવીર દેવસ્તસ્ય સર્વોપદ્રવ નાશ કુરુ કુરુ સ્વાહા અષ્ટ કોષ્ટમે ૐ હ્રીં ૐ હ્રીં ઐં ૐ હ્રીં ૐ, એ આઠ અક્ષર મંત્ર લિખિજે પછી ઉપર મોહ બીજ કરી તિણ ઉપર ઘંટાકર્ણ મંત્ર માંડીજે એ રીતે યંત્રની રચના કરીજે

એ મંત્રની સાધના વિધિ.

જે યંત્ર લિખિયે ત્યારે રૂપાના પત્ર મધ્યે તથા સોજ

પત્રમેં તથા મૃગચર્મ ઉપર તથા કાગલ ઉપર તથા કપડા ઉપર યંત્ર લિખિજે. અષ્ટ ગંધ સ્યું લિખિજે. કેશર, કસ્તુરી, ચંદન, રક્ત ચન્દન-ગોરોચન, હિંગલુ, કપુર, ગહુલા એ અષ્ટ-ગંધ ઘસીને યંત્ર લિખીએ તથા યક્ષકર્દમ સ્યુ લિખીએ-ગોલ યંત્ર ટોકરને આકારે કીજે-પછી હોમ કીજે દહીં, દૂધ, ઘૃત, ખાંડ, ખારેક, બદામ, ચારોલી, દશાશ હોમ કીજે. પછી ૐ ઘંટાકર્ણો મંત્ર જપીને હોમ કીજે ઘંટાયા યંત્ર બધ્યતે સર્વક્ષુદ્રોપદ્રવહરઃ સર્વસુખકરઃ શાકી સાહ દોષ નાશ કરે, સૌભાગ્ય ઋદ્ધિવૃદ્ધિર્ભવતિ, સન્માનયશો વૃદ્ધિર્ભવતિ

ૐઘંટાકર્ણો મહાવીરેત્યાદિ મંત્ર ૧૩૫ એક સો પાત્રીશ અક્ષરકો મંત્ર જપીજે રાજ્ય ભય હરવા નિમિત્તે રાતાં વસ્ત્ર પહેરીજે. રાતો વસ્ત્ર ઓઢીજે પૂર્વ સામા બેસીજે, ગુગલ ગોલી ૧૦૦૦) મા એક એક મંત્ર જપી હોમતા જઇએ પછી દિન સાત જાપ કીજે તે દિવસે વિષય સેવીએ નહીં ભૂમિ શયન કીજે. તદા રાજ્ય ભયં ન ભવતિ બન્દી મોક્ષં પશ્ચિમાભિસુખો ભૂત્વા આપદ્યુત જાપ કરે મમ બન્દિમોક્ષ કુરુ કુરુ સ્વાહા. ઇમ કહી જપીએ દિન ૨૧ મે મંત્રોચ્ચારણાત્ સિદ્ધિઃ બંદી મોક્ષો ભવતિ

ત્રીજી વિધિનું યંત્ર.

પશ્ચાત્ પંચામૃત હોમઃ કાર્યઃ શાકિની, ડાકિની નાશ નિમિત્તે મંત્ર ૧૦૮ વાર જપીએ, ગુગલ હોમેન, શાકિની ડાકિની નાશયતિ ॥ ૩ ॥ ભૂત નિમિત્તે મંત્ર ૧૦૮ વાર જપિયે. ગૃહમધ્યે ઘૃતગુગલહોમેન, રાક્ષસાન્નાશયતિ ભૂતાન્નાશયતિ ॥ ૪ ॥ રાક્ષસ પ્રેત નિમિત્ત મંત્ર ૧૦૮ વાર જપિયે ૧૦૦૦) જાપ કરતાં ગૃહમધ્યે ઘૃતગુગલહોમેન રાક્ષસપ્રેતાન્નાશયતિ ગૃહસન્મુખ ન થાય ॥ ૫ ॥ અગ્નિ ભય નાશ નિમિત્તે વાર ૨૧ જલમભિમંત્ર્ય છાટન ક્રિયતે અગ્નિભય ઉપશમે ॥ ૬ ॥

ચોર ભય નાશ નિમિત્તે કાંકરી આઠ અભિમંત્ર વાર ૭ અટારિયામાં નાંખિજે ચોરભય દૂર થાય ॥ ૭ ॥ તથા વાર ૨૧ મંત્ર ભણીને ચોટલીને ગાંઠ દીજે માર્ગે ચોર ભય નાશે ॥ ૮ ॥ સર્પભય નિમિત્તે વાર ૧૦૮ અભિમંત્રી જલ પાઈજે સર્પભય મિટે, વળી ૧૦૮ મિરચ કાળી, તથા નીંબપત્રને અભિમંત્રી ખવાડિયે તો સર્પભય મિટે; વિષ શાંતિ ॥ ૯ ॥ એ મંત્રનો યંત્ર લિખિ ધૂપ કરી ગળે બાંધિયે વાત, પિત્ત, કફ જ્વરાદિ સર્વ રોગ જાય, દીપ કરી દીજે તો વાત તેજરો બેઠ જ્વરો સર્વ જાય ॥ ૧૦ ॥ એ મંત્ર ૧૦૮ વાર નિત્ય જપિયે, સર્વ ઉપદ્રવ ટરે, જય થાય ॥ ૧૧ ॥ એ મંત્રના સ્મરણથકી સર્વ ગર્ભના દુઃખ દૂર જાય. ૧૦૮ વાર જલ મંત્રી પાઈજે ॥ ૧૨ ॥ એ મંત્ર ૧૦૮ વાર જપવાથી સૌભાગ્યપણું હોય ॥ ૧૩ ॥ એ મંત્ર ૧૦૮ વાર જપી એપક પાનનું બીડું, સોપારી મંત્રી રવિવારે મમ અમુક વશ્ય કુરુ કુરુ સ્વાહા ઇમ કહી મંત્રી દીજે તો તે વશ્ય હોવે ॥ ૧૪ ॥ એ મંત્ર નિત્ય પ્રભાત કાલે ૧૦૮ વાર ગણવાના પ્રભાવથી ધન ધાન્યની વૃદ્ધિ હોય ॥ ૧૫ ॥ શ્રી ઘંટાકર્ણનામા મહાવીરદેવ સર્વ વ્યાધિકો વિનાશ કર્તા રોગ, સ્વપ્નથી ઉપદ્રવ મિટે ॥ ૧૬ ॥ એ મંત્ર ઠી અક્ષર પંક્તિ લિખિ કાંસ્ય ભાજનમેં કેશરસ્યું, તો રોગ નાશે ॥ ૧૭ ॥ એ મંત્ર ૧૦૮ વાર નિત્ય ગણે. પાણી મંત્રી પાઈયે, તો વાત પિત્ત, કફથી ઉપન્યા રોગ તે સર્વ નાશ પામે ॥ ૧૮ ॥ એ મંત્ર યંત્રનો પાઠ જેહને પાસે હોય તે પુરુષને શસ્ત્રભય ન હોય, ઘંટાકર્ણના જાપથી ॥ ૧૯ ॥ એ મંત્રના જાપથી શાકિની ભૂત વેતાલ પિશાચ રાક્ષસનો ભય ન હોય. ॥ ૨૦ ॥ એ મંત્રના જાપથી અકાલે મરણ ન થાય ॥ ૨૧ ॥

એ મત્રનો જાપ કરી આડા દીધાથી સર્પનું વિષ ઉતરે ॥૨૨॥ એ મત્રથી જલ મત્રી ધારા દિયે તો અગ્નિ શાન્ત થાય. અગ્નિ ભય મિટે ॥ ૨૩ ॥ એ મંત્ર વાર ૭ ભણી મારગમાં કાકરા મંત્રી દિશાયે નાંખિયે એક છેડે બાધિયે તો ચોરભય મિટે ॥ ૨૪ ॥ એ મત્રનુ ન્હવણુ છાટિયે તો ઢાર પ્રમુખ જીવોના સર્વ રોગ જાય, તાવીજ કરી ગલે બાધિયે ॥ ૨૫ ॥

અથ ઘટાકર્ણપ્રભાવપ્રશસ્તિ ॥

य इदं पठते भक्त्या, मंत्रघंटाश्च कर्ण वै ।
तस्य कापि न बाधा च, जायते भुवने जयः ॥ १ ॥
अपराधसहस्राणि, नित्यशः क्रियते मया ।
तत् सर्वं क्षमतां देव ! प्रसीद परमेश्वर ! ॥२॥
आह्वानं नैव जानामि, न जानामि विसर्जनम् ।
पूजां चैव न जानामि, क्षमस्व परमेश्वर ! ॥३॥
आज्ञाहीनं क्रियाहीनं, मंत्रहीनं च यत्कृतम् ।
तत्सर्वं क्षम्यतां देव ! प्रसीद परमेश्वर ! ॥४॥

શ્રી ઘટાકર્ણસ્ય બૃહત્કલ્પ સપૂર્ણ.

અથ સસાધિત વીરસ્યાનયને પ્રયોગઃ ॥ દ્વાદશ સહસ્ર ૧૨૦૦૦) જાપ, ગુગલ ગોલી ઉખેવિયે હવન કરતા મૃતક વલી વર્જવુ, શુદ્ધ આહારયુકત, એક ભુકતં, ભૂમિશયન, સ્રી સેવા ત્યાજ્યા, શૌચ કૃત્ય વિધિઃ સાચવવો, બાર હજાર જપ્યા પછી મત્રની માલા જપવી, ઉજમણે માલા મત્રની, મોરપીછથી તથા વસ્રના છેડાથી, ઉજણી નાખીયે રવિ, સોમ, મંગળવાર, એ ત્રણ એહના જાણવા

ઘંટાકર્ણના છૂટા પ્રયોગનો કલ્પ

એ મત્ર ત્રણ કાલ સભારે તો પરિવારને ભય ન થાય

॥ ૧ ॥ મારગે જતાં કાંકરા ૭ વાર ૭ મંત્રી દિશાએ નાંખિયે
તથા વૃક્ષને પઠે હણીયે કાંકરા, તેહથી મારગે ધાડી, ચોર,
રોગ ચોરાદિક ટલે ॥ ૨ ॥ આયુ ખૂટ્યા વિના શરીરે કષ્ટ
ન થાય. રાત્રે વાર ૭ મંત્ર જપી તાલી ૭ દેઇ સૂઇયે તો
ચોર અથવા શત્રુનો ઉપદ્રવ ન થાય ॥ ૩ ॥ કુમારિકાએ
કંતેલ સૂત્ર અથવા ઓવાસૂત્રનો સાત તારનો દોરો કરી
૭ આંઠો મરડીયાં દેઇ ધૂપ ઉખેવિયે. વાર ૨૧ મંત્ર
જપી બાંધીએ તો એકાંતરો, વેલાજ્વરો, ભૂતીયો, તરીયો
તથા ચતુર્થ જ્વર જાય. મહ પ્રમુખ રોગાદિકનો તાવ હોય
તો ન જાય ॥ ૪ ॥ એ મંત્ર પીપર અથવા વડ પત્રે લિખી
ધૂપ કરી તે પત્ર સાત દિન સુધી ખવરાવીએ. વળી એ મંત્રે
ઉંખિયે તો વાયુ ૮૪ જાતના જાય ॥ ૫ ॥ એ મંત્રનો યંત્ર
કરમજી વાળી સ્યુ લિખિયે, પછી તે ચોકી ઘડા મધ્યે
ઘાલી બાંધીયે તો ઢોરના ટોળામાં જેટલાં ઢોર હોય તેટલા
તે શબ્દ સાંભળે, તેટલા ઢોરનો ખુરવાસો મુહવાસો, સર્વ
રોગ જાય ॥ ૬ ॥ એ મંત્રની ચિઠ્ઠી લિખિ બારસાખે ચોઢિયે
તો ઘર મધ્યે કાર્મણાદિક દોષ નાશે ॥ ૭ ॥ એ યંત્ર લિખી
બહાર બારવટે બાંધિયે, પીડાવચ્છ ધૂપ દીજે તો શાકિની
ડાકિની પ્રમુખ સર્વ જાય ॥ ૮ ॥ એ મંત્ર જપતા ગોમૂત્રની
ધારા દીજે તો મંકોડા, કીડી, કાનખજુરા વીંછીનો ભય મિટે
ઉપદ્રવ ન કરે ॥ ૯ ॥ એ મંત્ર ઠીકરી ઉપર લખી બીજે
૫ મ પન્નરીયો યંત્ર લિખી ધાન્યમાં નાખિયે તો ધાન્ય
ધળ નહીં ॥ ૧૦ ॥ એ મંત્ર જપતાં પીપળના દેશથી ઉંઝિયે
તો તાવ પીડા ટળે ॥ ૧૧ ॥ મુલા શાખથી દિન ત્રણ
ઉંઝિય પાની મૂતરથી માટી સ્યું ઉપર લમાડિયે તો ઉંદ્ર આઠ
મિટે ॥ ૧૨ ॥ એ મંત્રથી લબાટે વિધયીથી ઉંઝિયે તો

આધાશીશી મિટે ।। ૧૩ ।। ચુનાસ્યુ ઉઝિયે તો કરવલા ટલે ।। ૧૪ ।। એ મંત્ર યત્રે શુભ મુહૂર્તે લિખિયે, પાતરૂં કીધે કાર્મણ છુટે ।। ૧૫ ।। તે મનુષ્યોને શાખા લિખે નેવાં હેઠે પડતા, હેઠે પડતા, હોય તો વિચે બેસારી અઘોલ કરાવીએ દિન ત્રણ સુધી તો બાધ્યા કાર્મણ છૂટે ।। ૧૬ ।। એ મત્રથી દોરો કરી બાધિયે તો તૃતીય જ્વર જાય, સૂત્રનો દોરો તે દોરો પીંપલ પાન ઉપર વીંટીજે, પાંચ માણાની અથવા સવાસેરની લાપશી કીજે, એટલુ ન કરે તો બાધણહારને તાવ આવે. તો દોરો વૃક્ષે બાધીએ તો વૃક્ષ સૂકાઈ જાય તે પ્રમાણે ન કરે તો કર્તા દુ:ખ પામે એ યત્ર કુકુમથી કોરે સર્વલે તથા વિચમે લિખિને યત્ર ઉપરે કાચા સૂત્રનો માલો વીંટવો તે માલો રોગીયા ઉપર વલગાડીયે તો તેના સર્વ રોગ મિટે ।। ૧૭ ।। એ મંત્રે દોરો વિટી દડો કીજે તો તે આગલે પાચ માણાની લાપશી કરી ઢોવરાવીએ, સિઝાનો પગલો દબાવિયે તે ગલી તથા લાપશીનો નૈવેદ્ય ન કરે તો ઉલટો થાય ।। ૧૮ ।। એ મત્ર મહિષીને કોટે બાધિયે તો પાડો ન જણે દૂધ ઘણો કરે ।। ૧૯ ।। એ યત્ર વિધિયે સ્નાન પટે લિખિયે યત્ર પચામૃત ખવરાવિયે દિન ૮૦-૮૧ ૮૨-૮૩-૮૪-૮૫ દિન ૧૫ લગે નાલ પરાવૃત્ત થાય ।। ૨૦ ।। એ મત્રે ગગેરી સાકર બકરીના દૂધ સાથે ઘસી પાય તો ઋતુ નાશે ।।૨૧।। ગોમૂત્ર ઘૃત ભેલી મત્રી પાઇયે તો ઋતુ- ધર્મ આવે ।।૨૨।।

।। સચિમેડીતિઇચ કમેડિ, ખાટ કિયો લોહાહાર ભસ્મ થયો આહાર, એ મત્ર વાર ૭ ભણી પછી ૭ વાર ઘંટાકર્ણ મંત્ર ગણી, કલવાણી કરી, વીશ નખ પેટે ચોપડીને પાઇયે તો આહાર વિકાર, અરૂચિ, અજીર્ણ, આફરો મિટે, શૂલરોગ શમે ।। ૨૩ ।। વલી એકલ વાણીનુ મંત્રેલ પાણી સ્યું બે પાસાં તથા

બાંધો આપણીયે તો યોનિ શુદ્ધ થાય, સુખે પ્રસવે ॥ ૨૪ ॥ એ મંત્ર વાર ૭ ભણી તાળી ૩ દેઈ સૂઈયે તો દુઃખ, ચોર, અગ્નિ પ્રમુખ ઉપદ્રવ ન થાય ॥ ૨૫ ॥ એ મંત્ર ૧૨૦૦૦) નિશ્ચય જપિયે, જેહનું નામ લેઇ જપિયે તો તે બંદી બંદીખાનાથી છૂટે ॥ ૨૬ ॥ એ મંત્ર ત્રિકાલ સ્મરણ કરીયે તો સર્વ ભય ટલે ॥ ૨૭ ॥ શાસખીનું દૂધ મંત્રી ગામ મધ્યે માર્ગે જતા ઉપદ્રવ થયો હોય તો એ મંત્રથી ગામને ચોફેર ધારા દીજે ક્ષમા તાંતણા ૭ નો દોરો ગામને ચોફેર વીંટિયે તો મારી ઉપદ્રવ ટલે ॥ ૨૮ ॥ એ મંત્રે હાથીનો મદ મંત્રી અજવિષેપ મૂવક ગોઆગાપદીનો નાશ દીજે તો સુગી રોગ વાયુ થાય ॥ ૨૯ ॥ શ્રી મહાવીરસ્વામીની પ્રતિમાને નિત્ય પૂજે, બ્રહ્મચારી દશમી દિને રવિવાર તથા ગુરુવારે, પોતા ધાન્યનો આંબિલ કરે ૧૨ બાર નોકારવાળી ગણે તો જાવજ્જીવ સુધી સ્વ કામની કાર્યસિદ્ધિ કરે, સમાધિ મરણ થાય, કદી ન પામે ॥ ૩૦ ॥ જેહને વશ કરવા વાંછિયે નારી તથા પુરુષ તો સ્ત્રીની ક્ષમાથી, પુરુષના ઉત્તરાસણ વસ્ત્રમાં મઢી ગૂગલનો ધૂપ કરવો વાર ૨૧ મંત્ર જપિયે. દિન બાર સુધી જપિયે અવશ્ય પ્રીતિ વશ થાય ॥ ૩૧ ॥ ઘટાકર્ણ મંત્ર એક ચિઠ્ઠી ઉપર એક લેખવે એક ઓળિયો લિખી મીણનું પૂતળું કરી તેના પેટ મધ્યે તે ચિઠ્ઠી ઘાલીયે, બાવળમાંથી વાટીને પાણી સાથે તે પુતળું જમીનમાં દાટીયે, જે લિખાવ્યો હોય તેહનો નામ લેઈને દાબ કરીએ તો તે પોતાની મેળે વિના કહે આપણને તેડુ મોકલે, શત્રુ પ્રજા વશ થાય. ॥ ૩૨ ॥ કોઈ મનુષ્ય ઘેલો થયો હોય તો તેને પાણી મંત્રી પાઈયે, વસ્ત્ર મંત્રી ઓઢાડીયે, તથા ૧૪ સરો દોરો રવિવારે કરી ગાંઠ ૧૪ દીજે વાર ૧૦૮ મંત્રી પ્રતી કરી કોટે બાંધિયે, આખડી રખાવીજે નૈવેદ્ય સુખડું તથા લાપશી કરાવિયે, તો ગર્ભાદિ મિટે, એટલે ઘેલો મિટે. સાચો થાય

॥ ૩૩ ॥ રવિવારે કુમારીએ કાંતેલા સૂત્રનો દોરો તથા કુસુંબી સૂત્રનો દોરો ચોસરો કરી ગાંઠ ૧૪ દેઇ વાર ૨૧ મન્ત્રી બાધીએ તો વાયુ ૮૪ શમે ॥૩૪॥ એ મન્ત્રે મન્ત્રિયે તથા ઉઝિયે તો ગડ-ગૂમડ મિટે, બાળલાઈ ગાઠ ગોલો, સર્વ શરીરની વ્યાધિ શમે ॥૩૫॥ એ મન્ત્રે પાણી મંત્રી પાઇએ તો ડાકણ પ્રમુખ સર્વ શમે ॥૩૬॥

મંત્રોનું મહત્વ અને અન્ય મંત્રો—

निर्बीजमक्षरं नास्ति, नास्ति मूलमनौपधम् ॥
निर्धना पृथिवी नास्ति, आम्नायाः खलु दुर्लभाः ॥ १ ॥

અર્થ—બીજ વગરનો કોઇ અક્ષર નથી, એટલે કે લિપિ શાસ્ત્રમા જેટલા અક્ષરો છે તે બધા બીજ યુક્ત એટલે કોઈ પણ પ્રકારની શક્તિથી સંપન્ન હોય છે, માટે જ લખવા-વાચ-વાથી મનુષ્યના હૃદયમા એક પ્રકારની એવી અસર ઉત્પન્ન થાય છે કે જેથી મનુષ્યો સુખદુ:ખનો અનુભવ કરી શકે છે. તેવી જ રીતે કોઇ પણ વનસ્પતિ દુનિયામા એવી નથી કે જે ઓષધરૂપ ન હોય પૃથ્વી પણ નિર્ધન નથી, કારણ કે તે અનેકવિધ રત્નોની ખાણ છે, તે માટે જ શાસ્ત્રોમા પૃથ્વીને રત્નગર્ભા કહેલ છે માત્ર જે દુર્લભ છે તે એ જ છે કે આમ્નાય એટલે તદ્રૂતદ્ર વસ્તુનુ સપૂર્ણ જ્ઞાન એ જ દુર્લભ છે

મત્ર સાધન કરનાર મનુષ્ય કામ, ક્રોધ, લોભ, મદ, માયા, કપટ, સ્વાદ, શ્રૃગાર, કૌતુક અને સ્ત્રીસગ એ દશ વસ્તુનો ત્યાગ કરી મન વચન અને કાયાની એકાગ્રતાપૂર્વક મત્ર ભણે. અગર નશીબ સારુ હશે તો જરૂર ફળ પ્રાપ્ત કરશે દરેક બાબતોમાં કર્મ બલવાન છે. બીજી વાત એ છે કે કોઈ પણ કાર્ય કરવા માટે પહેલા શ્રદ્ધા જોઇએ શ્રદ્ધા વિના મુક્તિ પણ નથી મળતી, તો મત્ર કેમ ફળીભૂત થાય ?

જે મનુષ્યનું પ્રારબ્ધ બળવાન નથી તેની પાસે પ્રાય મંત્રના અધિષ્ઠાયક દેવો આવતા નથી; પરન્તુ એ મર્મને નહીં જાણતા કેટલાક અજ્ઞાન પુરુષો એકદમ કહી દે છે કે બસ, મંત્ર ફલીભૂત થતા નથી પરન્તુ મંત્ર નહીં ફળવાનાં મુખ્ય બે કારણો છે એક તો પ્રારબ્ધ સારું ન હોય જેથી વિધિ સહિત મંત્ર જપી ન શકાય અને બીજું કારણ કોઇ વિઘ્ન આવી પડે; પરંતુ જો પ્રારબ્ધ સારા હોય તો મંત્રના અધિષ્ઠાયક દેવ અદૃશ્ય રહીને પણ જવાબ આપે છે પણ પ્રત્યક્ષ દેખાતા નથી.

કોઇ કહેશે કે પ્રારબ્ધ સારું હોય તો મંત્ર જપવાથી શું લાભ? એ પ્રશ્નનો ઉત્તર માત્ર એટલો જ આપી શકાય કે જ્યારે પ્રારબ્ધ સારું હોય ત્યારે જ સારા યોગો આવી મળે છે અક્ષરોના સંયોગોને મંત્ર કહેવામાં આવે છે એ મંત્ર જપવાથી અક્ષરોના જે જે પરમાણુઓ બ્રહ્માંડમાં ફેલાય છે તેથી એક પ્રકારની એક નવી જ અસર ઉત્પન્ન થાય છે અને તેથી અવધિજ્ઞાની દેવતાઓ સ્વર્ગમાં બેઠા બેઠા પણ અવધિજ્ઞાનદ્વારા જાણી શકે છે કે અમુક માણસ અમુક સ્થાને બેઠા બેઠા મારું સ્મરણ કરી રહેલ છે પ્રાચીન કાળમાં એવા પ્રારબ્ધવાન મનુષ્યો હતા કે જેની પાસે દેવતાઓ હમેશાં સેવનભાવે હાજર રહેતા; જેમકે તીર્થંકર, ચક્રવર્તી, વાસુદેવ વગેરે.

કોઇએક મંત્રો એવા છે કે જેનું હમેશાં સ્મરણ કરવાથી આત્માનું કલ્યાણ થઇ શકે પંચપરમેષ્ઠી મહામંત્રનું સ્મરણ કરવાથી અશુભ અને અનિકાચિત કર્મનો નાશ થઇ પુણ્યાનુબંધી પુણ્ય પ્રાપ્ત કરે છે પરલોકમાં ઉચ્ચ ગતિ મેળવે છે અને આ જ ભવમાં પણ આનંદ ઉડાવે છે જૈન શાસ્ત્રોમાં વર્ધમાન વિદ્યા, સૂરિમંત્ર અને અપરાજિતા મહાવિદ્યાનું વિધાન કહેલ છે

જે મુનિજનોએ જરૂર પાઠ કરવા યોગ્ય છે, જેથી અશુભ અનિકાચિત પાપકર્મોની નિર્જરા થાય છે

જે મકાનમાં બેસીને મન્ત્રનો જાપ કરવો હોય તે પવિત્ર અને સાફ હોવું જોઇએ દીવાલો ઉપર ચૂનાનો હાથ મારી અથવા રંગ-રોગાનથી સુશોભિત બનાવી, માથે ચંદની બાધવી અને ચારે કોર ફૂલની માળા વગેરે સુગંધી વસ્તુઓથી શણગારી સુંદર બનાવવુ. જેમ બને તેમ એકાંત સ્થાન વધારે પસંદ કરવુ શ્રેષ્ઠ છે મન્ત્રસાધકે એક ઉત્તરસાધક તરીકે કોઇપણ મનુષ્યને પોતાની પાસે જરૂર રાખવો જોઇએ, જેથી કોઇ વસ્તુની જરૂર પડે તો તુરત હાજર કરી શકે મન્ત્રસાધકે પોતાના કપડાં અને આસન સાફ રાખવા ઘીનો દીપક, દશાંગ ધૂપ, ફળ, ફૂલ, નૈવેદ્ય, વગેરે જે જે ચીજો લેવી તે ઊંચા પ્રકારની અને કિંમતી લેવી મન્ત્રપાઠ વખતે પદ્માસને અથવા સુખાસને બેસવું પરન્તુ જિનમંદિરમાં પ્રભુની સન્મુખ પદ્માસને બેસવુ નહીં, કારણ કે તેથી અવિવેક થાય છે.

મંત્ર ભણતી વખતે માલા અંગુઠા ઉપર રાખી તર્જની અંગુલીવડે ફેરવવી જેટલા દિવસો સુધી મન્ત્રારાધન કરવું હોય તેટલા દિવસ નિયમસર આરાધન કરવુ પણ ટાઇમમા વારવાર ફેરફાર કરવો નહીં હમેશા એક જ વખત ભોજન કરવુ, બ્રહ્મચર્ય બરાબર પાલન કરવું તથા જમીન ઉપર ચટાઇ, કંબલ અથવા શેતરંજી પાથરીને સૂવુ અસત્ય બોલવુ નહીં; તેમજ આચારવ્યવહાર બહુ જ શુદ્ધ રાખવો. ભોજનમા રોટલી, દાળ, દૂધ, સાકર, ઘી વગેરે પવિત્ર ચીજો પાચન થાય તેટલી જ ખાવી.

દરેક મન્ત્રો શીખવાને માટે પુષ્યાર્ક, હસ્તાર્ક, મૂલાર્ક, અથવા તીર્થંકર શ્રીમહાવીરસ્વામીના નિર્વાણકલ્યાણકનો દિવસ એટલે દિવાળીનો દિવસ વધારે શ્રેષ્ઠ ગણાય. આ દિવસ કદાચ

પાસે ન આવતો હોય તો પુનર્વસુ, પુષ્ય, શ્રવણ યા ધનિષ્ઠા નક્ષત્રનો દિવસ પણ સારો ગણાય. અગર આ યોગ પણ નજીકમાં ન આવતો હોય અને શિષ્યોને શીખવવાની ખાસ આવશ્યકતા હોય તો ગુરુમહારાજ પોતાનો ચંદ્રસ્વર ચાલતો હોય તે ટાઈમે શીખવાડે. તે વખતે જો શિષ્યનો પણ ચંદ્રસ્વર ચાલતો હોય તો શુભ ગણાય, પરન્તુ તે વખતે શિષ્યનો ચંદ્રસ્વર ન ચાલતો હોય તો ગુરુ ભણાવી રહ્યા બાદ જ્યારે શિષ્ય ભણવું શરૂ કરે ત્યારે ચંદ્રસ્વર ચાલતો હોવો જોઈએ.

પરદેશ જતાં ગણવાનો મંત્ર—

મુસાફરીએ નીકળતાં અને જ્યાં જવું હોય તે ગામમાં પ્રવેશ કરતાં નીચે મુજબ બીજ અક્ષર ૧૦૮ વખત ગણીને મુસાફરી કરવાથી લાભ થાય. અથવા હંમેશાં ૧૦૮ વખત ગણે તો પણ એમ થાય.

મંત્ર—तीर्थंकरगणधरप्रसादात् एष योगः फलतु* એમ કહીને ॐ नमो भगवओ गोयमस्स सिद्धस्स बुद्धस्स अक्खीणमहाणसस्स लद्धिसंपन्नस्स भगवन् भास्कर मम मनोवाञ्छितं कुरु कुरु स्वाहा ।

આ મંત્રનું આરાધન કરનારે માંસ, લસણ, ડુંગળી, જમીનકંદ અને અથાણાનો ઉપભોગ કરવો નહીં. સુદેવ સુગુરુ અને સુધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા રાખવી, જેથી ખાનપાનમાં સુખી રહે અને મનની ધારણા સફળ થાય.

સરસ્વતી મહાવિદ્યા

तीर्थंकरगणधरप्रसादात् एष योगः फलतु એમ

---

* આ પાઠ પ્રાય: દરેક મંત્રની શરૂઆતમાં આવે છે પણ તે દરેક સ્થાને મંત્ર શરૂઆત કરતી વખતે એક જ વખત બોલી મંત્ર જેટલી સંખ્યામાં ગણવાનો કહ્યો હોય તે પ્રમાણે ગણવો પણ દરેક વખતે એ પાઠ બોલવું નહીં.

કહીને ॐ ह्रीं चउदसपूव्विणं, ॐ ह्रीं पयाणुसारिणं, ॐ ह्रीं एगारसंगधारिणं, ॐ ह्रीं उज्जुमइणं, ॐ ह्रीं विपुलमइणं स्वाहा ।

આ મહાવિદ્યાનો જાપ હમેશા ૧૦૮ વખત એમ છ મહિના સુધી કરે તો બુદ્ધિ તીક્ષ્ણ થાય, યાદશક્તિ વધે, જે જે વિદ્યાઓ શીખવાની અભિલાષા કરે તે બહુ જ જલદી આવડે તેમજ સભામાં વ્યાખ્યાન આપવાની શક્તિ પ્રાપ્ત થાય.

શ્રી પ્રાપ્તિ મહાવિદ્યા—

तीर्थंकरगणधरप्रसादात् एष योगः फलतु એમ કહીને ॐ ह्रीं बीयबुद्धिणं, ॐ ह्रीं कुट्ठबुद्धिणं, ॐ ह्रीं संभिन्नसोआणं, ॐ ह्रीं अक्खीणमहाणसलद्धिणं सव्वलद्धिणं नमः स्वाहा ।

આ મહાવિદ્યાનો ત્રણ ઉપવાસ—અઠ્ઠમ કરીને ત્રણ દિવસમા સાડાબાર હજાર વાર જાપ કરવો ઉપવાસ ન બની શકે તો દૂધ, સાકર, ઘી, ચોખા અને રોટલીનુ એક વાર ભોજન કરવું અને ઉકાળેલું પાણી પીવુ આ મહાવિદ્યાનો જાપ કરતી વખતે પીળા કપડા, પીળુ આસન અને પીળી માળા રાખવી સાડા બાર હજાર જાપ પૂર્ણ થયા બાદ હમેશા ૧૦૮ વાર જાપ કરવો, જેથી ધનસંપત્તિ અને પુત્રપરિવાર પ્રાપ્ત થાય તેમજ આજીવિકા પણ સારી રીતે ચાલે

રોગાપહારિણી મહાવિદ્યા—

तीर्थंकरगणधरप्रसादात् एष योगः फलतु એમ

કહીને ॐ नमो आमोसहिलद्धिणं, ॐ नमो विप्पोसहिलद्धिणं, ॐ नमो खेलोसहिलद्धिणं, ॐ नमो जल्लोसहिलद्धिणं ॐ नमो सव्वोसहिलद्धिणं, एएसिं रोगोवसमणे पसिज्जउ स्वाहा ।

આ મહાવિદ્યા ૧૦૮ વાર અદ્ધરસ્વર ભણતો હોય ત્યારે ફૂંકીને પાંચ તોલા પાણી અથવા દૂધ મંત્રીને સાત અથવા આઠ દિવસ સુધી રોગી મનુષ્યને પીવરાવે તો સર્વ રોગ નાશ પામે. અગર રોગી મનુષ્ય પોતે આ મહાવિદ્યાનો જાપ કરે તે एएसिं रोगोवसमणे ને બદલે मम रोगोवसमणे पसिज्जउ स्वाहा એ પ્રમાણે બોલે.

ઉપસર્ગ-વિઘ્નવિનાશક મંત્ર—

श्रीमद्भद्रबाहुस्वामिप्रसादात् एष योगः फलतु એ પ્રમાણે કહીને નીચે મુજબ ઉવસગ્ગહર સ્તોત્ર સત્યાવીસ દિવસ સુધી સત્યાવીસ વખત ભણે તો ઉપસર્ગ નાશ પામે અને આવેલી આપત્તિ ટળે.

॥ उवसग्गहर ॥

उवसग्गहर पासं, पासं वंदामि कम्मघणमुक्कं ।
विसहरविसनिन्नासं, मंगलकल्लाणआवासं ॥ १ ॥
विसहरफुलिंगमंतं, कंठे धारेइ जो सया मणुओ ।
तस्स गहरोगमारी, दुट्ठजरा जंति उवसामं ॥ २ ॥
चिट्ठउ दूरे मंतो, तुज्झ पणामोऽवि बहुफलो होइ ।
नरतिरिएसु वि जीवा, पावंति न दुक्खदोगच्चं ॥ ३ ॥
ॐ अमरतरुकामधेणु-चिंतामणिकामकुंभमाईयं ।
सिरिपासनाहसेवा-ग्गहाणे सव्वेऽवि दासत्तं ॥ ४ ॥

---

१ मा १ पाठ.

"ॐ ह्रीँ श्रीँ ॐ नमो" दंसणेण सामिय,
पणासेइ रोगसोगदोहग्गं।
कप्पतरु मिव जायइ,
ॐ तुह दंसणेण तुह सम्मफलहेउ ॥ ५ ॥ स्वाहा ॥

ॐ ह्रीँ नमिऊण विप्पणासय, मायाबीएण धरणनागिंदं।
सिरिकामराजकलियं, पासजिणिंदं नमंसामि ॥ ६ ॥

ॐ ह्रीँ श्री पास विसहर विज्जा-मंतेण झाणझाएव्वो।
धरणपोमावइ देवा ॐ ह्रीँ क्ष्म्लव्र्युँ स्वाहा ॥ ७ ॥

जयउ धरणदेव, पढम हुंत्ती[3] नागणी विज्जा।
विमणज्झाणसहिऊ ॐ ह्रीँ क्ष्म्लव्र्युँ स्वाहा ॥ ८ ॥

ॐ थुणामि पासं, ॐ ह्रीँ पणमामि परमभत्तीएँ।
अट्ठक्खर धरणेंदो, पोमावइ प(य)डिऊ-कित्ती ॥ ९ ॥

जस्स पयकमलसीय, वसीय पोमावइ धरणेंदो।
तस्स नासेइ सयलं, विसहर वीसमाघट्टं ॥ १० ॥

तुह सम्मत्ते लद्धे, चिंतामणिकप्पपायवब्भहिए।
पावंति अविग्घेणं, जीवा अयरामरं ठाणं ॥ ११ ॥

नट्ठट्ठमयट्ठाणे, पणट्ठकम्मट्ठनट्ठसंसारे।
परमट्ठनिट्ठिअट्ठे, अट्ठगुणेंधीसरं वदे ॥ १२ ॥

इय संथुओ महायस, भत्तिब्भर निब्भरेण हियएण।
ता देव दिज्ज बोहिं, भवे भवे पासजिणचंद! ॥ १३ ॥

---

१ य २ ज्झंति ३ त्ति. ४ महा

[केटलीक प्रतमां उपरनी ७–८–९–१० ने बदले
नीचेनी चार गाथाओ छे]

तं नमह पासनाहं, धरणिंदनमंसियं दुह पणासेइ ।
तस्स पभावेण सया, नासंति सयलदुरियाणं ॥ १० ॥
एए समरंताणं, मुणि न दुह वाहि नासमाहिदुक्खं ।
नाम चीयंम असंम, पयडो नत्थित्थ संदेहो ॥ ११ ॥
जल जलण तह सप्प सीहो, मारारी संभवेवि खिप्प जो ।
समरेइ पास पहु, पहो वि न कया वि कीसी तस्स ॥१२॥
इह लोगट्ठि परलोगट्ठि, जो समरेइ पासनाह तु ।
तत्तो सीज्झेइ नकोसंइ नाह सुरा भगवंत ॥ १३ ॥

કોપ વિનાશક મંત્ર—

श्रीमानतुंगसूरिप्रसादात् एष योगः फलतु એમ કહીને ॐ ह्रीं नमिऊण पास विसहरवसहजिण फुल्लिंग ह्रीं नमः ॐ अठ्ठमसप्पविसहरघोरारिमयंदगयरणभयाइ, पासजिण-नामसंकित्तणेण, पसमंति सयाइं ॐ स्वाहा ।

કોઇ પણ મનુષ્ય ઉપર કોઇ પણ પ્રકારનો અચાનક કોઇ રોષ કોઇ તરફથી ઉતરી આવ્યો હોય તો ઉપર લખેલ મંત્ર ૧૦૮ વાર જપે તો શાંતિ થાય અગર જલદી રોષની શાંતિ ન થાય તો એક દિવસ અથવા એકવીશ દિવસ સુધી રોજ ૧૦૮ વાર એ મંત્ર જપવો જેથી જરૂર રોષ શાંત થશે

વીંછીનું ઝેર ઉતારવાનો મંત્ર—

श्रीतीर्थंकरपार्श्वनाथप्रसादात् एष योगः फलतु, श्री

---

१ पि २ उ. १ घोरारी

जिनदत्तसूरिप्रसादात् एष योगः फलतु એ પ્રમાણે કહીને ॐ कं खं फुट् स्वाहा ।

આ મંત્ર ૧૦૮ વાર ભણતા જવો અને વીંછી કરડેલ માણસને મોરપીંછીથી ઝાડતા જવું જેથી ઝેર ઉતરી જશે.

જ્વર ઉતારણ મંત્ર—

श्रीतीर्थंकरपार्श्वनाथप्रसादात् एष योगः फलतु, श्री-जिनदत्तसूरिप्रसादात् एष योगः फलतु એ પ્રમાણે કહીને ॐ इहुग्गये हे एए सूनासंति तिमिर संघाया नलिणीवणो विबुधो अमुगस्स जरं पणासे ॐ स्वाहा ।

જે મનુષ્યને હમેશા તાવ આવતો હોય અથવા તરીયો કે ચોથીઓ આવતો હોય તેને ઉપર મુજબ ૧૦૮ વાર મંત્ર ભણતા જવુ અને મોરપીંછીથી અથવા રજોહરણથી ઝાડતા જવુ એ પ્રમાણે ત્રણ દિવસ કરવાથી જ્વર આવતો બંધ થઈ જશે, પરંતુ એટલુ યાદ રાખવુ જોઇએ કે ચઢતા તાવવાળાને ત્રણ વાર તાવ આવી ગયા બાદ ચોથી વારે ઉપલા મંત્રનો ઉપયોગ કરવો

સર્પ વિષ ઉતારણ-જાંગુલીનામા મહાવિદ્યા—

ॐ इलमित्ते तिलमित्ते, इलतिलमित्ते डुंबे डुंबेलिए, डुस्से डुस्सेलिए, डुंग्गे डुंग्गेलिए, तक्के तक्करणे, जक्के जक्करणे, अक्के अक्करणे, मम्मे मम्मरणे, सिंझे सिंझकरणे, कश्मीरे कश्मीरमंडने, अनघे अनघाघने, अघने अघनाघने, अघायंते, अखयंते, पेयं पायंते श्वेते श्वेततुंडे, अनाज्ञुरक्ते, ठः ठः ठः स्वाहा ।

આ સર્પ વિષ ઉતારણ જાંગુલીનામા મહાવિદ્યાને જે

મનુષ્ય હમેશાં ત્રણ વાર ભણે તેને સર્પ કરડે નહીં. કદાચ કરડે તો શરીરમાં ઝેર ચઢે નહીં. એ સિવાય કોઈ પણ પ્રકારનું સ્થાવર વિષ, અફીણ, સખીઆ વગેરે ખાધું હોય તો તે પણ ઉતરી જાય છે.

આ મહાવિદ્યાથી રેતી તથા કોદરા એકત્ર કરી ત્રણ વાર મંત્રી જ્યાં નાંખે ત્યાં સર્પ રહી શકે નહીં.

દશ તોલા પાણી અથવા દૂધ આ મંત્રથી મંત્રિત કરીને પાવાથી જે મનુષ્યને સર્પનું ઝેર ચઢયું હોય તે ઉતરી જાય છે.

સ્થાવર, જંગમ, કૃત્રિમ અને જઠર અગ્નિ જનપી સર્વ પ્રકારનાં ઝેર, ૨૧ વખત આ મંત્રને ભણતાં જવાથી અને મોરપીછ અથવા શ્લેષ્મરણથી ઝાડતાં જવાથી ઉતરી જાય છે. તેમાં જરા પણ શક નથી.

કંઠ, છાતી, મસ્તક, કાન, નાક, દાઢી, આંખ, હોઠ, હાથ પગના તળિયાં, ભમર અને કક્ષ એટલા મર્મસ્થાનો છે તે સ્થાન ઉપર સર્પદંશ થાય તો વિજળીની માફક તત્ત્વ ઝેર આખા શરીરમાં પ્રસરી જાય છે તેવું ઝેર અને બીજું કોઈ હલાહલ ઝેર પણ જાંગુલી મહાવિદ્યાના પ્રભાવથી ઉતરી જાય છે.

સર્પવિષ નિવારણ જાંગુલી મહામંત્ર—

ॐ नमो हंस, महाहंस, पक्षहंस, क्षीँ हंस परपर हंस, पक्षिहंस, विर्ष मम स्वाहा ।

આ જાંગુલી મંત્રને ૧૦૮ વાર ભણતા જવું અને મોરપીછ અથવા શ્લેષ્મરણથી સર્પ ડસેલા મનુષ્યને ઝાડતા જવું જેથી ઝેર ઉતરી જશે. પરન્તુ દશ તોલા દૂધ અથવા પાણી આ મંત્રથી મંત્રીને સર્પ કરડેલા મનુષ્યને પીવરાવી દેવું.

ॐ कुरु कुल्ले, कुरु कुल्ले, मातंगशवराय, शंखं वादय वादय, ह्रीं हूँ फुट् स्वाहा ।

આ મન્ત્રથી રેતી ૨૧ વાર મન્ત્રીને તે રેતી જે ઘરમાં સર્પ જતો આવતો હોય ત્યાં નાખવાથી સર્પનું આવવું બંધ થઈ જશે–અન્ય સ્થાને ચાલ્યો જશે

પ્રસૂતિકષ્ટ નિવારણ ઉપાય—

श्रीतीर्थंकरपार्श्वनाथप्रसादात् एष योगः फलतु, श्रीजिनदत्तसूरिप्रसादात् एष योगः फलतु એ પ્રમાણે કહીને ॐ ह्रीं श्रीं क्लीं कलिकुंडदंडस्वामिन् आगच्छ आगच्छ परविद्या उच्छेदं कुरु कुरु स्वाहा ।

આ બીજ અક્ષર ૧૦૮ વાર ભણીને એક તોલો તલનુ તેલ મન્ત્રી, ગર્ભવતી સ્ત્રી કે જે પ્રસવતી વખતે બહુ કષ્ટાતી હોય તેની નાભિ ઉપર અને પેટ ઉપર ચોપડવાથી કષ્ટ દૂર થાય છે અને બાલકનો આનંદપૂર્વક જન્મ થાય છે એક વખત તેલ ચોપડવાથી કષ્ટ દૂર ન થાય તો બીજી વાર ઉપર મુજબ તેલ મન્ત્રી કલાક પછી ચોપડવું, તેથી પણ જો કદાચ ન મટે તો ત્રીજી વાર પણ ઉપર મુજબ કરવાથી જરૂર કષ્ટ દૂર થશે

દોષનિર્નાશિની વિદ્યા—

श्रीतीर्थंकरगणधरप्रसादात् एष योगः फलतु એ પ્રમાણે કહી ॐ नमो भगवतचरणपारिणं, ॐ नमो दित्ततवाणं, ॐ नमो तत्ततवाणं, ॐ नमो पडिमापडिवन्नाणं एएसिं परविद्यापहारणे पसिज्जउ स्वाहा ।

આ મહાવિદ્યા ૧૦૮ વાર હમેશાં ભણવાથી કોઈ પણ દેવકૃત રોગની આશંકા હૃદયમાં રહેતી હોય તો તે નાશ થાય છે

ભૂતપ્રેત નિવારણ મંત્ર—

श्रीतीर्थंकरपार्श्वनाथप्रसादात् एष योगः फलतु એ પ્રમાણે કહીને ॐ नमो भगवते श्रीपार्श्वनाथाय ह्रीं धरणेन्द्रपद्मावतीसहिताय अट्टे मट्टे क्षुद्र विघट्टे भूतान् स्तंभय स्तंभय स्वाहा ।

આ બીજઅક્ષર વશ દિવસમા સાડાબાર હજાર ગણવાથી સિદ્ધ થાય છે આ બીજાક્ષર સિદ્ધ કરતી વખતે બ્રહ્મચર્યનુ પાલન કરવુ, જમીન ઉપર શયન કરવુ, આયંબીલનો તપ કરવો, ન બની શકે તો દિવસમાં એક આસન ઉપર બેસી એક વખત ભોજન કરવુ કર્પૂર ધૂપ અને દીપ પાસે રાખવા. આ પ્રમાણે વિધિપૂર્વક કરવાથી બીજાક્ષરો સિદ્ધ થશે. તે પછી જે વખતે જરૂર પડે ત્યારે ૧૦૮ વાર ઉપર જણાવેલ બીજાક્ષરોના જાપવડી અભિમંત્રીના પુષ્પની માળા અથવા હર્યીગની માળા મત્રીને જે મનુષ્યને ભૂતપ્રેતનુ નડતર હોય તેના ગળામા નાખવી અથવા પાણી મત્રીને પાઇ દેવુ જેથી નડતર દૂર થશે

ભૂતપ્રેત નિવારણ મંત્ર (બીજો)—

श्रीमाणिभद्रदेवप्रसादात् एष योगः फलतु એ પ્રમાણે કહીને ॐ नमो भगवते माणिभद्राय क्षेत्रपालाय, कृष्णरूपाय, चतुर्भुजाय, जिनशासनभक्ताय,

नवनागसहस्रबलाय, किन्नरकिंपुरुषगंधर्वयक्षराक्षसभूतप्रेत-पिशाचसर्वशाकिनीनां निग्रहं कुरु कुरु स्वाहा पात्रं रक्ष रक्ष स्वाहा ।

આ પાઠ ત્રણ દિવસ સુધી ધૂપદીપની સાથે સાડાબાર હજાર ભણવાથી સિદ્ધ થશે પાઠ ભણતી વેળા બ્રહ્મચર્યનું પાલન કરવું, ભૂમિશયન કરવુ, એક વખત ભોજન કરવું, સત્યવચન બોલવુ અને શુદ્ધ આચાર રાખવો. પછી જરૂર પડે ત્યારે ૧૦૮ વાર એ પાઠથી પાણી મંત્રીને પાવાથી ભૂત પ્રેત પિશાચ શાકિની વગેરેનું કષ્ટ દૂર થાય છે.

ઇતિ મંત્રશાસ્ત્ર

યંત્ર પરિચય—

દરેક યંત્ર પુષ્યાર્ક, હસ્તાર્ક, મૂલાર્ક અથવા પોતાનો ચદ્રસ્વર ચાલતો હોય તે વખતે અષ્ટગંધવડે ભોજપત્ર ઉપર લખવો તે અષ્ટગધની હકીકત આ પ્રમાણે—

(**અષ્ટગંધ**—કેશર તોલો ૦।, ભીમસેની કપૂર તોલો ૦।, ગોરોચન એક આનીભાર, કસ્તૂરી બે રતિ, ચદન તોલો ૦॥, અગર તોલો ૦।, તગર તોલો ૦।, અને કકોલ બે આનીભાર એ આઠે વસ્તુઓ પૈકી છ વસ્તુઓ બારીક વાટી ખરલમાં નાખી ઘુટવી અને કસ્તૂરી તથા ગોરોચન પાછળથી ખરલમાં નાખી ઘુટવા રંગ લાવવા માટે હિગળો નાખવો ઘુટતી વખતે ગુલાબજળ નાખીને ઘુટવુ જ્યારે એક રસ થઇ જાય ત્યારે એક શીશીમા ભરી લેવું અથવા છાંયડામાં સૂકવીને નાની નાની ટીકડીઓ બનાવી લેવી. જરૂર પડે ત્યારે તેનો ઉપયોગ કરવો

તિજયપહુત્ત સ્તોત્રનો મંત્ર

ॐ भवणवइवाणवंतर

अजित नाथाय नमः	रोहिणी	प्रज्ञप्ति	ह्रौँ	वज्र शृंखला	वज्रां कुशी	शांतिनाथाय नमः
महा मानसी	ह १५	र ८	क्षि	हुँ १५	हः ५	चक्रेश्वरी
मानसी	स १	र ४५	प	हुँ १	स ७५	नरदत्ता
क्ष	क्षि	प	ॐ	स्वा	हा	श्रीँ
अच्छुप्ता	ह ७	र ३५	स्वा	हुँ ६	हः ५	काली
वैरुट्या	स ५५	र १	हा	हुँ ६५	स ४	महाकाली
वर्द्धमा-नाय नम	मानवी	महा-ज्वाला	क्ष्मौ	गांधारी	गौरी	पार्श्वना-थाय नमः

जोइसवासी विमाणवासी य

जे केवि दुट्ठदेवा

ते सव्वे उवसमंतु मे स्वाहा।

આ તિજયપહુત્ત મંત્ર ઘણો જ પ્રભાવશાળી છે તેમાં ક્ષિપ ૐ સ્વાહા। એ અતિશય શક્તિ ધરાવનાર બીજ અક્ષર છે ક્ષિ પૃથ્વીબીજ છે પ અપબીજ છે, ૐ અગ્નિબીજ છે, સ્વા વાયુ બીજ છે અને હા આકાશબીજ છે ઉપર જણાવેલ ૧૭૦ જિનેન્દ્રોનો મંત્ર સર્વ ભુવનની પ્રભુતાને અર્પણ કરનાર છે

पणवीसा य असीआ, पन्नरस पन्नास जिणवरसमूहो।
नासेउ सयलदुरियं, भवियाणं भत्तिजुत्ताणं ॥ १ ॥

અર્થ—પચીસ, એંશી, ૫૬૨ અને પચાસ—એ પ્રમાણે ૧૭૦ જિનેશ્વરોનો સમુદાય, ભક્તિવડે યુક્ત એવા ભવ્ય જીવોના સકલ પાપનો નાશ કરો

वीसा पणयाला वि य, तीसा पन्नत्तरी जिणवरिंदा।
गहभूअरक्खसाइणि, घोरुवसग्गं पणासंतु ॥ २ ॥

અર્થ—વીશ, પીસ્તાલીશ, ત્રીશ અને પંચ્ચોતેર એ પ્રમાણે ૧૭૦ જિનેશ્વર સર્વ પ્રકારના ગ્રહ, ભૂત, રાક્ષસ અને શાકિની આદિના ઘોર ઉપસર્ગોનો પણ નાશ કરો.

सत्तरि पणतीसा वि य, सट्ठी पंचेव जिणगणो एसो।
वाहिजलजलणहरिकरि—चोरारिमहाभयं हरउ ॥ ३ ॥

અર્થ—સીત્તેર, પાત્રીસ, સાઠ અને પાચ એ પ્રમાણે ૧૭૦ જિનેશ્વરો, સર્વ પ્રકારના વ્યાધિ, જલ, અગ્નિ, સિંહ, હસ્તિ, ચોર અને શત્રુઓના મહાભયોને હરણ કરો.

पणपन्ना य दसेव य, पनट्ठी तहय चेव चालीसा।
रक्खंतु मे सरीरं, देवासुरपणमिआ सिद्धा ॥ ४ ॥

અર્થ—પચાવન, દશ, પાસઠ અને ચાલીશ, એ પ્રમાણે દેવતાઓ અને અસુરોવડે નમસ્કાર કરાયેલા અને સિદ્ધિપદને પ્રાપ્ત થયેલા એવા ૧૭૦ તીર્થંકરો મારા આત્માનુ અને મારા શરીરનુ રક્ષણ કરો

આ યંત્રના પ્રભાવથી ભુવનપતિ, વાણવ્યંતર, જ્યોતિષી અને વૈમાનિક એ ચારે પ્રકારના દેવતાઓ પૈકી કોઇ પણ દેવનો ઉપદ્રવ હોય તો તે તત્કાળ દૂર થઇ જાય છે

આ યંત્રને સોના, ચાંદી અથવા કાંસાની થાળીમાં અષ્ટગંધ વડે લખી તેને દર્શાગધૂપ દેવો. તે પછી એ થાળીનું દૂધથી પ્રક્ષાલન કરી-પીવાડીને તે દૂધ કોઈ પણ રોગી મનુષ્યને ભૂત પિશાચના વળગાડવાળાને અને વિવિધ પ્રકારના જ્વરવાળા મનુષ્યને અથવા ગર્ભવતી સ્ત્રીને પ્રસૂતિસમયે પાવાથી સંપૂર્ણ આરામ થવા ઉપરાંત સુખચેન ઉપજશે તેમાં જરા પણ શક નથી

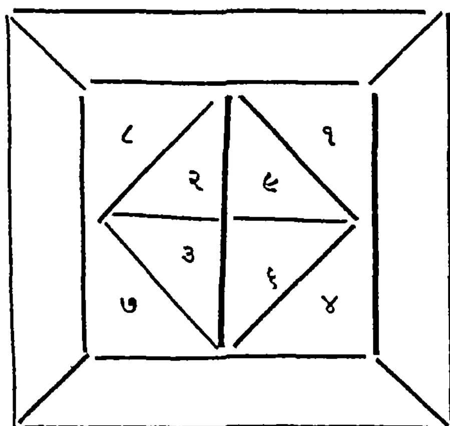
યંત્રમાં રહેલું ગંભીર રહસ્ય—

આ યંત્રમાં ચાર ઊભી લીટીઓ અને ચાર આડી લીટીઓ વડે બે વક્ર-ચોકડીની લીટીઓ જે આંકો જોવામાં આવે છે તેની ગણના કરતાં તેમાં ૧૭૦ નો આંક સમાયેલો છે મતલબ કે કોઈ પ્રકારે ગણવાથી ૧૭૦ નો આંક આવીને ઊભો રહે છે એ આંક એકસો ને સીત્તેર તીર્થંકરોના સ્મરણરૂપે છે, તે આવી રીતે—પાંચ ભરતક્ષેત્રમાં રહેલા પાંચ તીર્થંકર, પાંચ ઐરવત ક્ષેત્રમાં રહેલા પાંચ તીર્થંકર અને પાંચ મહાવિદેહની ૧૬૦ એકસો સાઠ વિજય પૈકી દરેકમાં રહેલા એક તીર્થંકર ગણતાં વધારેમાં વધારે એક જ સમયે ૧૭૦ તીર્થંકરો હોય છે.

વળી આ યંત્રમાં હ ર હૂં હઃ એ ચાર બીજ અક્ષરો છે, તેનો ભાવાર્થ આ પ્રમાણે જાણવો—હ એ સૂર્યબીજ છે, ર એ દહનરૂપ અગ્નિબીજ છે હૂં એ આત્મરક્ષક કવચબીજ છે, હઃ એ દ્વિતીય સૂર્યબીજ યા સંપુટબીજ છે તેવી જ રીતે સ ર હું સઃ એ પણ ચાર બીજાક્ષરો છે તેનો ભાવાર્થ આ પ્રમાણે છે—સ એ ચંદ્રબીજ છે, ર એ તેજોદીપન અગ્નિબીજ છે, હું એ સર્વદુરિતનાશક શામકબીજ છે અને સઃ એ દ્વિતીય ચંદ્રબીજ યા સંપુટબીજ છે.

યંત્રની ચારે બાજુ આ પ્રમાણે સોળે દેવીઓનાં નામો આપેલા છે રોહિણી, પ્રજ્ઞપ્તિ, વજ્રશૃંખલા, વજ્રાંકુશી, ચક્રેશ્વરી, નરદત્તા, કાળી, મહાકાળી, ગૌરી, ગાંધારી, મહાજ્વાલા, માનવી, વૈરૂટ્યા, અચ્છુપ્તા, માનસી, મહામાનસી–એ સોળે વિદ્યાદેવીઓના નામો છે

વીસાયંત્ર

મજકુર વીસાયંત્ર પુષ્યાર્ક (પુષ્ય નક્ષત્ર ને રવિવાર)ના દિવસે ચંદ્રસ્વરમા અષ્ટગંધથી ભોજપત્ર પર લખવો એક અંકથી ચઢતે કોઠે આંક લખવા શરૂ કરવા આ વીસાયંત્રને છ બાજુથી ગણતા વીસની સંખ્યા આવે છે જેથી આ યંત્ર શાસ્ત્રોક્ત છે

આ યંત્ર વિધિસહિત લખીને પાસે રાખવાથી ઋદ્ધિવૃદ્ધિ અને પ્રભાવદર્શક છે

पदरियो यन्त्र

૮	૧	૬
૩	૫	૭
૪	૯	૨

વીસાયંત્રમાં લખ્યા મુજબ આ યંત્રની વિધિ સમજવી. આ યંત્ર પાસે રાખવાથી ઋદ્ધિવૃદ્ધિ પ્રભાવકારક છે

તીવ્ર દરિદ્રતાનાશક અંગુઠી

ताम्रतारसुवर्णानामर्कषोडशपासेन्द्रभिः ।
कृत्वा त्रिशक्ति मुद्रेयं, तीव्रदारिद्र्यनाशिनी ॥

વિધિ–રવિવારે કે ગુરુવારે પુષ્ય નક્ષત્રમાં, તાંબુ ૧૨ ભાગ, રૂપુ ૧૬ ભાગ, સોનુ ૧૦ ભાગ લઈ અલગ અલગ તારને એકત્ર કરી, વીંટી બનાવીને જમણા અંગુઠાની બાજુની આંગળીએ પહેરવાથી તીવ્ર દારિદ્ર દૂર થાય છે

ગ્રહશાન્તિનો જાપ—

મનુષ્ય માત્રને એક પછી એક નવ ગ્રહ સારા કે માઠા આવ્યા જ કરે છે એવા સમયમાં ઘણી વાર મનુષ્યો ગભરાઈ હતાશ થઈ જાય છે, પણ મનુષ્ય જેવા સમર્થ પ્રાણીએ એમાં નિરાશ થવાનું કંઈ જ કારણ નથી; કારણ કે આપણા પરી

પકારી આચાર્યો અને પ્રતાપી પુરુષો એ ગ્રહોને શાંત કરવાના અનેક ઉપાય આપણને સ્પષ્ટ રીતે બતાવતા ગયા છે. જેમ રોગની સાથે તેનુ ઓષધ પણ તૈયાર જ હોય છે, તેવી રીતે ગ્રહોના ઉપદ્રવને ટાળવા તેના ઉપાયો પણ હાજર જ હોય છે માત્ર અજ્ઞાનતાને લીધે માણસ દર્દથી રીબાય તેમ ઘણા અજ્ઞાન પ્રાણીઓ પોતાની જ અજ્ઞાનતાને લીધે ગ્રહશાતિના ઉપાયોથી વિમુખ રહે છે અને અફસોસમાં દિવસો ગુજારે છે. અમે આ સ્થળે ગ્રહશાન્તિના રામબાણ જેવા અસરકારક, નિર્દોષ અને શાસ્ત્રસમત ઉપાયો બતાવીએ છીએ—

સૂર્યની દશાનો જાપ

રાતા વસ્ત્રો તથા રાતી નવકારવાળી ધારણ કરી, પૂર્વ તથા ઉત્તર દિશા તરફ બેસી સવારમા સૂર્યની દશા હોય ત્યાં સુધી—

ૐ ह्रीँ पद्मप्रभ ! नमस्तुभ्यम् मम शान्तिः शान्तिः

એ મત્રનો પાઠ કરતા જવુ અને નવકારવાળીનો એક એક મણકો મૂકતા જેવું એવી રીતે રોજ એક નવકારવાળી ફેરવવી

ચદ્રની દશાનો જાપ

ધોળા વસ્ત્ર તથા ધોળી નવકારવાળી ધારણ કરી ઉપર કહી તે જ વિધિ પ્રમાણે—

ૐ ह्रीँ चंद्रप्रभ ! नमस्तुभ्यम् मम शान्तिः शान्तिः

એ મત્ર નવકારવાળીના મણકે મણકે જપવો

મંગળની દશાનો જાપ

રાતા વસ્ત્ર તથા રાતી નવકારવાળી ધારણ કરી ઉપર દર્શાવેલી વિધિ પ્રમાણે—

ૐ ह्रीँ वासुपूज्यप्रभो ! नमस्तुभ्यम् मम शान्तिः शान्तिः

એ પ્રમાણે મત્ર જપતાં નવકારવાળી ફેરવવી

બુધની દશાનો જાપ

પીળા વસ્ત્ર તથા પીળી નવકારવાળી ધારણ કરી ઉપર્યુક્ત વિધિ અનુસારે—

ॐ ह्रीँ शान्तिनाथप्रभो ! नमस्तुभ्यम् मम शान्तिः शान्तिः
એ પ્રમાણે મંત્ર જપતા જપતા નવકારવાળી ફેરવતા જવું

ગુરૂની દશાનો જાપ

પીળાં વસ્ત્ર તથા નવકારવાળી ધારણ કરી ઉપર્યુક્ત વિધિ પ્રમાણે જ—

ॐ ह्रीँ ऋषभदेवप्रभो ! नमस्तुभ्यम् मम शान्तिः शान्तिः
એ પ્રમાણે મંત્ર ભણી નવકારવાળી ફેરવતાં જવું

શુક્રની દશાનો જાપ

પીળા વસ્ત્ર તથા પીળી નવકારવાળી ધારણ કરી ઉપર્યુક્ત વિધિ અનુસાર—

ॐ ह्रीँ सुविधिनाथप्रभो ! नमस्तुभ्यम् मम शान्तिः शान्तिः
એ પ્રમાણે મંત્ર ભણતાં નવકારવાળીના મણકા મૂકતા જવું

શનિની દશાનો જાપ

પીળાં વસ્ત્ર તથા કાળી નવકારવાળી ધારણ કરી ઉપરની વિધિ પ્રમાણે જ—

ॐ ह्रीँ मुनिसुव्रतप्रभो ! नमस्तुभ्यम् मम शान्तिः शान्तिः
એ પ્રમાણે મંત્ર ભણતાં નવકારવાળી ફેરવવી.

રાહુની દશાનો જાપ

પીળાં વસ્ત્ર તથા નવકારવાળી ધારણ કરી ઉપર કહેલી વિધિ પ્રમાણે—

ॐ ह्रीँ नेमिनाथप्रभो ! नमस्तुभ्यम् मम शान्तिः शान्तिः
એ પ્રમાણે મંત્ર ભણતાં નવકારવાળી ફેરવવી.

કેતુની દશાનો જાપ

લીલાં વસ્ત્ર તથા લીલી નવકારવાળી લઈ ઉપર્યુક્ત વિધિ પ્રમાણે-

ॐ ह्रीँ पार्श्वनाथप्रभो ! नमस्तुभ्यम् मम शान्तिः शान्तिः
એ પ્રમાણે મંત્ર જપતા નવકારવાળી ફેરવવી.
